

U 8053.111

Slovanská knihovna

SLOVANSKÁ KNIHOVNA

3186248629

Frantz no. 18-20.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

ПРАВДА

по за Львовомъ на р. 3 р. 50
кр.; на 1/2 р. 1 р. 50 кр.; на
1 р. 1 р.
На самий „Додатокъ“ у
Львові на р. 2 р., на 1/2 р. 1 р.
на 1/4 р. 50 кр.; — по за Льво-
вомъ на р. 2 р. 50 кр., на 1/2
р. 1 р. 50 кр., на 1/4 р. 50 кр.
Редакція підъ Ч. 76 м-
сто, казенниа „Народнѣго Дому“
(Крайнська улича).
Администрація підъ Ч. 1774/6

Предплата вносима:
На „Правду зъ Додат-
комъ: У Львові на р. 5 р., на
1/2 р. 3 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р.
30 кр.; — по за Львовомъ на
р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р.
1 р. 50 кр.
На саму „Правду“: У Львові
на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр.,
на 1/4 р. 50 кр.; —

письмо наукове и литературне.

ДОМОКТАРЬ.

(ОПОВІДАННЯ ГАННИ БАРВИНОК.)

Грицько Шугай жив собі на світі — мов на веселі гуля! Жінка в ёго добра, покладивенька; чи що, то дуже й не змагалась, — аби з ласкою озвався. Рідко воно так трапляється, що чого забажаєш, так и зробиця, по твоєму. Хто хоч трохи пожив на Божому світі, то се добре знає, а найбільш у такому ділі, як кохання; а й надто ж-то в коханні вінчаному. Грицько Шугай щасливий був, ніж у казці сказати. Покохав дівчину щирим серцем, и тихо собі, долюбові, и побралися; ніхто їм на дорозі не стояв, ніхто и не позавидував, бо пара як-раз припала. Живуть собі тихо в холодочку мов у ярочку.

Хатина їх, серед зеленої лощини, біліє як лебедик на воді проти сонця.

Утовуло в запашному лісі маленьке зелене кругле подвір'я Грицька Шугая. Кругом ёго, мов захист, високий, дубовий ліс, а поміж дубом береза, липина, кленяна. Коло двору в одному місті тільки єсть прѣгалина біля царини, як вийдеш за ворота, да за царину, так и розійдуця в обидва боки проти тебе веселі ниви, а на горбочку притулилась убогенька церквіця. За нею видно тільки самі димарі села Нехворощів та журавля спопового колодизя. Хоч заховалось за церквою село, та не закрило від Грицька Шугая — що в ёму є найкраще; у ёму джерелястий, криничастий ставок, що підійшов під саму горбовину церквіци и висвічує в собі, як у дзеркальці, стареньку похляньку церквіццю з її трѣма главами, — що вже од ветхості здаюця сушеними в попелі грушами, и трѣма чорними хрестами.

З одного ж боку церковня горбовина, а з другого повиходили з села до ставу, зелені, свіжуваті верби, та й носхилилися косицями в воду. Тут утята плегуця, и гуси тегечуть; колодязі, дівчата по підъ вербами, в холодочку, з жаунтами

золять, на кладках с прадами полотно білье перуть, пісень співають, а де-які коло казанка. А дівчори скільки зберетця из усєго села! веселі такі, — в білих сорочечках. Тут всякі игрища позаводять и „покочуся-повалюся“, и „куци-баби“, и „в ворона“, и „в короля“. А деякі с колісками на вербі побралися. Тут и гусинятка жовтенцькі ходили й плавали, як яке викарабкаєця на берѣг да у траві заплуваєця та й покотиця як яблучко. Який веселий крик оддалеки чути, — справді весінній! Се так за ворітьми, як вийдеш за царину. А вернесся в двір — тихо так усюди; тільки соловейки, співають; так душу твою й займає! Гарно иншому доведєця на світі жити; а чом не всім?!

У Шугая и в ёго жінки Палажки була ще тільки перва дитина в колісці. Грицько собі був хазяїн хороший, не то щоб заможний, а так, поздоров Боже и всякому; було и на вбогого старця. Лишки тільки незалежувалися. Не вродить Бог — позичить він людям и на посів, а там Бог и з лихвою верне. Товар у кого захоріє, — уже він свій підставить. И сам голоду й холоду не знає, бо й ёго люде зарятовували як чім треба. З молодю, бувши парубікою, чумакував, а як одруживсь, так и сів на обміль: сказано, жінка як той камінь за плечима. Та й любив же бо таки свою Палажку! уже сказати що любив!

Отже недалі добрі люде всидіти. Не любять вони, як уже кому вельми добре в господі: дучче й не хвались, коли хочеш сидіти дома без клопоту. Підмовили, кажу, люде Грицька Шугая анов до мушкетства. Він и справді наче ще виріє, хоч и так величїєго був зросту. Скажи, от широче пошепочув. От на-дштував собі паровицю гану гарну, — першу на все село; душі мережани, колесо витучно новиточувані, ярма смяцьковані, як на виденню у діяни сорочка. Молода жінка все ёму спорядила: буханців напекла, сажарів диньчок, несундла, сала, соли, круців положила. Грицько тожє нову маляницю поченив, плугу, сімяз нових, рудіцкем, лугу жалмо з бересту, вирівав и померавиць, — спорядив; казанок. Усе як; сід, спорядили, виїхали мов в двір мов колода, вийшли. От посаду...

*) Не вояв итеричі дашіємъ правописъ лешарушену...

НА ПОКАЗЪ.

Тільки Палажка мов мериця оплакала: біда, біда, а туб не розсипить. Чи робить, чи ні, а все мов цит чождою втирає, и первачека не радує; доня плаче, а вона коли, не коли, попихне коліску, за вервечку. Та й Грицько щось ходить мов сплюснаний; усе стрече, мов що вридажке підіймас. Піджі мажа ёго як квіта красуєця серед двору.

От уже чумаки з усёго села змовились у жону укрузі влиздяти, на шлях за село, під вербами, над ставком, проти церковки, підсидати одно дню. Паровиць из десять з одного села набралися. Сіда й Палажка з немовлетком и з чоловіком на паровицю, доїхали до чумацького гурту. Судув Палажка, а Грицько вже буцім то й нічого: не хоче показати перед товариством, що й ёго душу туга розбіра.

Зітхалось товариство; жінки кожного провожади; діята де-які назирцем виглядали з левади може у катрої й любий козак був у тій вальці. Поморавившись до церкви, випили з жінками по чарці, бо в дорозі не ведить закон більш пити; попрощались, промовили дружні остатні речі, хто своій матицьці, хто своёму подружжю, хто й так зітхнув. Пешодились ще раз, попрощались ище раз; замахнулись пуги и рушили паровиця за паровицею з під холодочку, повагом—повагом, на широкий шлях.

Оддыхавши гоней зо трое, зупинились чумаки коло Гандибер—могили. Був колись великий воїн Гандибер, що обороняв усю Україну; то ёму високу могилу насипано, дарма що він умер ченцем у Трахтомирові. Такий тоді був звичай. Оце ж туга зупинилась чумацька вална, кожного разу, що виїде из села, отаборювалась и розпочинала вже ніби життя бурлацьке. Жінки, що провожали чумаків, здавались тут людьми чужими. Чоловіки до них не озивались, а мовчки, мов ті Запорожці-самітники, заходились коло свого діла поратись. Хто важніші одвизував; хто воли виганяв за табір у поле; хто збірав по-під вербами цурупалки; хто тагардок готовив.

Се ж усе робили молодики, скавата б джурі козакці, а жонаті чоловіки тми часом стали в радї мружка и обради з між себе отамана. Ся честь припала Грицькові Шугаві, дарма що в радї було багаче людой старих и поважних. Тоді Грицько земів розіслати на землі своїй кожушок новенький, ував третаній мука в своїх саківок, що на війні колю чинки висіла и своїми отаманськими руками зайшов нібито на галушки. Плакала гірко, дивлячись на ёго, молода жінка: що вже ніби в ёго нема ні семі, ні роду, ніби вже він десь, за Порогана, розповів з буйними вітрами та в сязини орлами!—Ті одій жінки не допуснали чумаки вятись и за холодноу воду: самі й вечерю варили, самі й ложки

подобставали и в коряк сказанка налили, самі й вечеряти сіли. Тільки вже по вечері не витерпіли чумаки, не додержали даваёго звичаю, почали ще раз из жінками прощатись. Сказано — чумаки — не козак, и чумацький табір — не запорозька Січ. От же — важка була розлука наших прабабок козачок из чоловіками, та й чумацтво жінкам не солодке.

Мов по той бік моря зоставила Палажка свого Грицька. Тільки и чути було, як хтось у таборі співав на честь козакові Гандиберові кобзарську думу:

Ой полем, полем Килийським,
Битим шляхом Гординським....

Палажка так и вдарила у груди, наче справді її Грицько, мов той Гандибер старосвіцький, гуляє с козаками під тми страшнм турецьким городом Килією, звідкіля йшов татарський шлях на Україну. Молодиці розважали її: „Привикнеш“, кажуть, „як и ми попривикали. Се тобі так тяжко, що вперше. Та й що воно? Чи того було з нашими бабами та прабабами за козацтва! Тепер хоч татарва не набігає; а тоді наші, було, пйдуть килиї добувати того гнізда ворожого розоряти, а Орда тми самий шляхом лине до нас у гості. Твою прабабку молодую вхоплено, від первої дитини: — нехай Бог боронить таке й чувати, не то очима вбачати!“

Вернулаь Палажка до дому з дитиною; там и там, куди ні гляне — Грицькова одежидка дежить. Наче хто за серце стисне Палажку; а жадітьсь ні ма-що; хоч и лихо да тихо. Не ззобіжема, не ззунжжема. Там шапка Грицькова, там кресиво, там ремня шматочок, там гаманець це й не дошитий. Згадала вона, як він и сидів, як и говорив, и що говорив, — и так у своїх думках наповнила гоїном свого чоловіка свою душу, що аж гіркими облялася и увала на під. „Коли ж“, думас, „люде бувають без горя? хоч и тихо, а все таки лихо.“ Серце так нив, в хаті сумно, окрізь землю б пішла; не хочеця за діло вятись наче не її руки,—усе так не свірно, недотепно роблять, як тми пеншане мовляв, и не знає що до него; так журба пришибла, де той розум, де та сила подімає! Усе з собою Грицько забрав у дорогу. Дитина Палажчина як заслуда дорогою, то все опала, поки та й одумалась; почала поратись у хаті, порядок на завтра найміні та наймитові давати, зведла ім вечеряти, а сама не вечеряючи й спати дагла. И постелі собі не послала. Заслуда первий сон, кидалась скількі раз — несплоційно так, тяжко; сивидця що прощаєця, хоче вдержати, да чияк не вдержить, а за слізьми не одхілине. Чує кризь сон скрип возів чумцьких, чує останні дружні речі. „Прощай, Палажо!“ Скрикнула, розмахнула руками

та по люльці, — й прокинулась. Прокинулась, коли ж нема коло неї нікого! Він у дорозі! и довго, довго ёго не буде! Відцуравсь и жінки и дитини. Тепер він не її; тепер ёго сім'я — товариство понуре; тепер ёго господа — степи безкраї, ёго стеля — зоряве небо, ёго ліжко — холодна земля. Яково-то ёму, годубчику моёму, у тій дорозі буде? Коли б не сталась ёму пригодонька на чужині! Так собі сидячи в ночі коло коліски, думає чумацька жінка небога.

Сидить, думає, сумує, аж справді чути „гей, гей!“ и скрип коліс, и потім хтось наче й до ворить... Кинулась Палажка до вікна, — щось мріє. Боржий на себе запаску, краєчку на швидку підперезала, вибігла прожогом. „Одчиняй, мое серденько Палазю, одчиняй! хай ёму пек, тому чумакуванню!.. До віку непокину тебе з дитиною!“ та взяв, та на коліні й пужално поламав, да покрутивши, так швиргонув що аж загуло, поуз, березу.

Обнялись мовчки. Хто кохав, хто має серце, той зрозуміє и мовчазні речі.... Помогла Палажка розпрягати волів, як не цілує їх: „Волики мої любенькі, волики мої сіренькі, волики мої круторогі, гордяня наша, товариші наші!“ що вона їсти їм заложила! „Як ви й на доріжку по ночі втрапили. Як ви й кручу в темряві минули!“

Поприв'язували волів коло ясель серед двора, та й пішли до хати. Небагато чого треба було в хату вносити, недалеко оддыхав від господи, рибою, сілю мажи не заважив...

„Тепер, Палажко, моя кралечко, ніколи не покину тебе одну“, каже Грицько: „Хай товариство смієцца з мене, що я й отаманства відбіг, що я домонтарь, бабій. Се дурниця! як би на варту куди на військову чату, як діди наші да праїди козакували, з Турками да з Татарами вуйтувалися, то побачили б и мене. який я вдавсь! поміряв би и я, скільки п'ядей у кого між очима й плечима, може б не згірш того Гандибера! Не квапився б я тоді до печі и знав би я свій кош; ве на воликах би я поплівсь, а на бистрому коні, птицею летів би. Здаєцца, козацтво своєї слави ніколи неопсувало; де треба постояти, постоїмо; слава наша не впре, не поляже... Жалкую дуже, що малим був, як, було, батько стане розказувати про того Гандибера, що він виробляв над дуками срібляниками, над Ляхами та недоляшками, або про козаків Байду, ни він на гаку у турка вносив, та християнську віру заступав перед безувірами. Мужалися наші, так що їх слава ще й нашою стала. А чумакування що? Се не козацтво, — у чумаків тільки обряд козацький. Без чумакування можна обійтись. То козацтво було діло свате! Хай

парубки ходять та вбогі по тин даленим сходам, а в мене хіба діла дома немає? Правда, рибонько? Що ж? тебе з сенті вирвали та тобі печалі, тількі завдати! То инша річ, як я був одинокий, як ніхто не журивсь по міні, та хотьось світу побачити, пісень тих старосвіцьких у дорозі наслухатись, про давню нашу славу козацьку наговоритись та нажуритись. Пійдеш у поле, думка молодіє, и сумно, и весело разом. Воли — якъ брати, а як на їх ярна помережані; колеса точні, усе доладу, то мов я в дорогом жупані серед отаманца бенкетую. Тепер же мені милійш усёго ти, мовшдружжє, та дитина моя любя. Бсть до кого мій слово промовити и кого послухати. Чи не однаків хай ёго заробити, — аби зарібокъ був чесний, як мовляли мій батько покійничок“.

„Я тобі Грицьо, радітиму як своєму оку, тількі не кидай мене, соколе!“ каже обнявши ёго Палажка, та з сім словом и поснула.

(Далше буде)

НАРИСЬ ІСТОРІИ СЛОВЕСНОСТІ

русько-української.

I. Поглядъ на занедбанне народнє кови.

Русько-український народъ азначуєцца міжъ народами тимъ, що духъ ёго не терпить касты, що підклонявсь вінъ доброхитъ підъ одинъ громадський судъ, и громаду вважавъ за єдиний розумний образъ життя політишнєго.

Вараги, Литва, Ляхи, Москва, одно за днимъ, накидали українській Русі свої порядки и втягвали її въ государню політику, а Русь українська и досі має свій політишній взорудумъ. Сі зневажливі сили перебивали її употужнитись на громадському праві, не давали їй розвинути духа народнєго на всю шириню, и самє слово руське українське довго глушили чужоватцмъ письменствомъ.

Істория такъ званої древнєї руської словесности обічъ народу українського — те саме, що обічъ народу польского — история словесности латинно-польской. Якъ на польску живу мову, на сїла була церковна латина вважавши її за варварське просторікування, такъ живу мову українську опанувала церковна болгарщина и не пустила її, безъ своєї приправи, ні до церковъ, ні до писарень. И тамъ и тутъ чужа мова запанувала середъ народу, окривилась святинною вірою и повагою зверхности; тїакожъ народові українсь-

кому шкодила болгарщина довше, ніж польському — латина. Яко мова слав'янська, вцепилась вона в живе слово, заступила ёго собою и спорудила тому письменську мішанину, що здавалась передовимъ толовамъ рідною руською мовою — ажъ до нашого часу. Яко мова загребуцого ряду и прихильного ёму духовенства, туманила вона український народъ видіплювала зъ ёго кастоване товариство, нехтувала в ёму споконвічній основу — життя громадою, вольною частиною федерації.

Правда, що съ початками письменства прийшла на Україну византійська просвіта; тільки ширлась та просвіта зпершу міжъ людськими вершинами самими. Вони жъ то будували церкви споруджували монастирі, користувались попівськимъ и чернечимъ розумомъ и ховали сяохъ родичівъ підъ свяченими мурами. На пай простолюди українського перепало мало науки відъ чужоземного духовенства. Се духовенство притягло на Русь не убогими апостолами християнства; закликали ёго загребуці варяги до підмоги своєму пануванню и поступились ёму не малою часткою данини, що збирали зъ городівъ, торгівъ, сіль и княжихъ судівъ по Україні. На початку довелось князямъ ставити попівъ болгарськихъ на приходи силоміць, викоренювати стару віру слав'янську оружнєю силою, а попи шукали ласки тільки в людей могутихъ и мало дбали про прихильність простого народу. Печерський літописець бідкавця ще и в XI столітті, що прості люде цурались и жахались людей духовнихъ. Християнство такъ туго коренилось на Русі, що и в XIV столітті не всюди повинуті славити давніхъ богівъ по житахъ, левадахъ и по надъ водою, та й до нашого часу позоставалось де-що не-християнське у народнихъ звичаяхъ. Справді не про народню просвіту заводжено съ початку школи коло церковъ, не сягала простолюди усна наука попівська, не була ёму розумна церковня відправа, незнані ёму були писання чернечі.

Византійська просвіта ширилась геть по руськихъ земляхъ не самимъ церковнимъ письменствомъ; ширилась вона в насъ и до християнства. Живі люде переймали її в своїхъ торгахъ, походахъ и иннихъ обертанняхъ зъ Греками и грецькими Слав'янами, та й розпростирали по своїхъ займищахъ переняте; церковня жъ словесність була слово мертво народові українському, бо й нашого часу люде, не вчені в добрихъ школахъ або зовсімъ не розуміють читання и співання церковного, або розуміють де-які тільки слова уривками и почасту надають імъ не той розумъ, який падали Болгаре, перетолковуючи грецьку мову по собі. А що остали наврослі попи й дяки зъ Украї-

ніцій, учнівъ болгарськихъ то й сі держались мови книжної, яко свяченої християнствомъ, мову жъ українську вважали за знарядде старої слав'янської віри, поганства, любляли грінного, и цурались її, скільки змогли, всюди.

Тимъ висліджуванне духа народного по церковнихъ писанняхъ, по чернечихъ літописяхъ, по суднихъ и уставнихъ грамотахъ тогочаснихъ, ба й по такихъ компонуванняхъ, про княжу втіху, якъ Слово о Полку Игореві, буде робота марна. Ті пам'ятки слова, викоханого опрічь народу, за приводомъ захожихъ чужоземцівъ, свідчать намъ, якъ чучверіла и загигала безъ плоду духовна сила найдотепнішого зъ слав'янськихъ народівъ, посередъ найроскішнішого в світі краю. Зневажали князі громаду, за наустомъ духовенства, и посередъ народу українського творили свій окрімешній народъ съ попівъ, бояръ и дружини. Розглядъ по тихъ пам'яткахъ знадобив си бъ тільки до певного зрозуміння чужомовної словесности що не мала в собі підстави народного смаку и черезъ те не змогла закоренитись на Україні. Зникла вона разомъ съ княженецькимъ товариствомъ у татарське лихоліття, зоставивши намъ єдиний поетишний твіръ — пісню про Игореву дружину. Съ тимъ творомъ не вязалась народна поезія ні до Татарщини, ні після неї, за литовського, ляхького и московського панування. Коли бъ устояла варязько-византійська монархія в Русі, тоді бъ, може, вінъ бувъ початкомъ такої словесности, якою стала россійська, словесности чужої простолюди руському; теперъ же поема про Игоря стоїть собі оддалікъ відъ усього рідного українському серцеві и тільки де-неде має такий поглядъ на природу и такий потягъ слова, якъ у козацькихъ думахъ.

Церковне письменство, що постало на Україні за князівъ варягъ, обіймало собою Біблію, церковні служебники, життя святихъ, літописі, грамоти, уставы и науку життя благочестивого. Переховали ёго у татарське лихоліття ченці съ попами и на ґрунті того письменства утворили наврослі, вчуці зъ людьми світовими, письменську мову про нужду нового ряду.

Україна съ підъ Татаръ перейшла підъ литовське панування. Литва не мала свого письменства, а наполомивши и наабіравши до себе багачко руського люду, сама переймала ёго мову, яко мову культури вищої, писане жъ слово руське, яке вно ні було, почала способити до своїхъ грамотъ и уставівъ; ба й сама гутірка на княжому дворі литовському цовелась мовою руською. Під новимъ рядомъ почало руське письменство, вико-

хане болгарщиною, набірагись нишого смаку, тільки не простолюднєго, не щирєго українського. Та погорда, якої дознало народнє слово українське за первихъ церковнихъ учителівъ руськихъ, перейшла до новихъ литво-руськихъ письменниківъ разомъ съ церковнєю болгаровитою словесністю. Грамоти, судові справи, духовні заповіти писались не такъ, якъ прості люде на Україні, розмовляли. Штучню, не кожному розумну мову книжню вважали письменники своєю ознакою одъ людей темнихъ. Якъ же споруджено нею Литовський Статутъ, сталась вона їби вже на віки нерушимимъ взоромъ до писання.

Тимъ часомъ Литва злидась изъ Польщею въ одну Річъ Посполиту. Постали въ Кракові и по іншихъ великихъ городахъ латинські и польські школи. Руськихъ шкілъ, опрічъ дяківськихъ коло церковъ, не було ніде одъ Дніпра по Вислу. Усякої науки, чи богословської, чи правнїї, училась Русь українська попольски, коли не по латині, и набіралась польского смаку, яко шляхетного. Писанє слово руське все-більшъ та більшъ почало польщити; а багато руськихъ людей, занедбавши рідну мову, писали по польскі и здобули собі голосної слави у польскій словесності. Въ розмові и въ писанняхъ значнихъ українцівъ польщина перемагала руцину. Уже и Литовський Статутъ печатано по польски, уже й знану установу люблинської унії, щобъ Русь правувалась мовою руською, почали нехтувати. Объ одно тільки оберлась писана руцина и ввійшла зновъ у звичай: довелось нею обороняти грецьку віру відъ латинства, якъ заходився король Жигимонтъ III. коло церковнїї унії.

Поява церковнїї унії за Жигимонта Шведа злучила була на якийсь часъ до-купи руську шляхту, духовенство, міщанъ, козаківъ и поспільство. Не сама віра подвигла Русь проти унії съ Церквою римською: руському мирові найдосаднішою річчю бувъ той рядъ єрархичній, що поставъ би на Русі разомъ зъ унією. Римська бо Церква, по своему духові, нехтувала громадську основу, на якій держалась після Татарщини Церква руська¹⁾. Стояла римська Церква на тому, щобъ світові люде не втручались у її розпорядки, а въ Церкві руській не робилось нічого безъ волі світової громади. Була римська Церква status in statu середъ Речи Посполитої польської, и мала свого коронова-

¹⁾ Нерозуміємо тутъ московської Церкви: та була внарядомъ політики царської, а царуваннє тимъ и вбилось у силу, що задавило всюди громадське, вічевє право, яке восталось одъ Русі до-татарської.

ного владяку палу римського; руська жъ Церква після Татарщини сталась институтомъ громадськимъ; її владни (митрополитъ зъ архидієєями) були въ очу мирянъ — громадські мужі. Давали вони тільки санъ духовний руськимъ попамъ, на приходи жъ приймала їхъ громада, або сама собою, де не було діїшнєго патронату, або жъ за порадю патрона дідича. Патріархъ царіградський бувъ найстаршій суддя въ духовнихъ справахъ и благословлявъ на єпископство тільки тихъ, кого світові люде собі влюблять; пануваннє жъ надъ руською Церквою українською немавъ жадного. Одного незримого владяку Христа визнавала вона своїмъ Господомъ и главою.

Після татарського лихоліття, якъ не стало въ Русі української князівъ, що вчились деспотизму у Візантійцівъ, якъ поробились руїною споруджені ними церкви и монастирі, — Русини взялись изновъ до громадського права, которе має початокъ доисторичній и загибало на дотатарськихъ вічахъ черезъ нахабу княженецькихъ боярь и дружинниківъ. Право громадське, право wyboru и суду громади надъ усіма людьми ажъ до найстаршої голови въ громаді, осягло церковну справу всюди, де громадянамъ довелось піклуватись про споруду новихъ церковъ и напору поруйнованихъ. Чи зостались попи, ховаючись одъ Орди, по старихъ сєліщахъ, чи знаходжено їхъ де инде, — озирались вони на ласку громади християнської, и громада важила їхъ благочестив. Вимагало того новє залюдненнє краю, щобъ и бояре литво-руські, намісникуючи по городахъ и селахъ зъ ласки великого князя, були въ церковній справі не такъ панами, якъ старшими братчиками. Право „подаваннє хліба духовнєго“ (jus patronatus), те право що осягали вони разомъ изъ владичтвомъ землею, не було доконешнє, бо патрони церковъ и монастирівъ руськихъ не инко змогли держатись у визволенихъ зъ підъ Орди займищахъ, якъ за громадською підмогою. Усяка жъ церква була съ початку принадою до зібраннє розпорешеної людности въ одну купу, була середущимъ місцемъ кожного займища та й підпірали її руки громадські. Відома зъ актівнихъ книгъ річъ, що громада на початку залюдненнє Руської землі після татарського лихоліття, мала звичай и самого пана землі позивати передъ свої сходи и віча. Доведено и те наукою, якъ се звичаєвє право почало зникати и зникло черезъ шляхецьке самоуправство за часівъ литво-польскихъ. То розумно намъ, що приходи руськихъ церковъ радувались громадою, а громада складалась зо всіхъ мирянъ великого и малого достатку, вишчого и низчого стану.

Руїна краю сталась у Татарщину така, що митрополитъ, котрого патріархъ висвятивъ особно для литовської Русі, не знайшовъ у Києві притулку, живъ коло бєку великого князя въ Вильні, та вже ажъ підъ кінець віку XVI-го. Київъ зробивсь митрополитимъ містомъ. Польське право, противне праву руському громадському, яко гегемонія шляхти надъ людьми негербованими, вбилося тоді въ силу одъ Дніпра по Карпати. Королі за намовою радникъ панівъ, ваялись до роздавання хлїба духовного безъ громадської волі. Здобували собі грамоти на владитва и архимандритва світові пани, обіцявшись висвятитись у духовної аверхности, а будши довго нареченими епископами и архимандратами, жили світовимъ панськимъ звичаємъ. хто й висвятивъ навпослі, и той уважавъ себе духовнимъ паномъ, а не пастиремъ. Про задори, розбої и всяке бунне руськихъ архиєреївъ XVI-го столїття захована пам'ять у тогочаснихъ актівихъ книгахъ; а все те сталося перевагою польского права надъ правомъ громадськимъ. Якъ доросло таке зло до страшеної міри, почалась тоді реакція. Піднялись у гору церковні брацтва. Не була се новина яка, а тільки давні звичаї виявились на письмі въ брацькихъ уставахъ. Боротьба бо правди съ кривдою у всякому громадському ділі знаменувця підъ кінець писанимъ словомъ. Всі люде твердого духу, всі що кохались у старосвіцькій руцині, почали вписуватись у брацтва, а устава свої ствержували повагою восточнихъ патріархівъ. Великі пани вписувались яко старші братчики и заступники громади передъ верховимъ рядомъ; міщане козаки и поспільство — яко братчики молодші, котримъ пани, не живучи самі въ городахъ, приручували своє старшинуванне. Не тільки церковне добро, та й благочестиве життє духовнихъ людеї устави брацькі отдавали підъ доглядъ брацтва; ба й самъ єпископъ бувавъ єму підсудний.

(Дальше буде.)

ПСАЛЪМА XV.

- 1 Господи, хто буде жити
У Твоєму домі?
Хто ооде на Твоєму
Сіоні святому?
- 2 Той, хто ходить непорочень,
Робить щирю правду;
Хто добро у серці мислить
Убогому брату;
- 3 Хто нікому, підлестявшись,
Вда не замишляе;
Хто сусїдові докоромъ
Серця не пражає;

- 4 Хто ледачихъ невидить,
Добрихъ поважає;
Обіцявши, забожившись,
Слова не дамає;
- 5 Хто, грошижа сапомігши,
Лишку не приймає.
Оттакий ніколи въ світі
Смутку не дознає.

ЦИГАНЬ.

Тамъ у лузі надъ рікою.
Та у шатрі підъ вербою
Вогнисокъ палає;
Коло вогню, пресмілий
Сидить циганъ чорний, хилый,
И у скрипку грає.
Дрантивога обступили
Дрібні діти й въ весї сили
Сміють єя на голосъ.
Бачъ за дурял го тримають.
Чомъ пофививъ, та не знають,
У старого волосъ.
„Ані сеї, ані тої,
Що ажъ смичокъ гнетъ єя въ двоє
Старий дурень грає...“
Такъ говорять циганїта
И сміють єя молодїта,
А ніхто не знає,
Що старий дивною грою
Тяжке горе, печаль свою
Въ серця виливає;
Що вінъ струнами голосить
Вьляне, плаче, молить, просить...
Го ніхто не знає.
Лишь оденъ я въ гри старого,
Дрантивога старця того,
Несмідсьь ніколи.
Мені скрипка, мовъ сестриця,
Мовъ щирая жалібниця.
Відкрїта півони
Циганського серця дикий
Віль везельний и великий...
Ой якъ смичокъ гнетъ єя
И на скрипці люто скаче:
Тоді діти, циганъ плаче,
Тоді серце рветъ єя.
Бо вінъ єму дикимъ звукомъ,
Окаяннимъ шумомъ, гукомъ
Мвнувшість чарує;
Вінъ и бачить свою любку
Свою чаряду голубку,
И голосъ її чує;
Вінъ и видить въ грудяхъ рану,
Своїй любки — бо погану,
Невірну дівчину
Знайшовъ въ дружинѣ... ніжъ кінчастий
Все заладивъ... чує чистий
Ії голосъ „гину!“

Вогонь горить и чалар,
 Циганъ въ скрипку вигривав,
 Зъ страху серце вляе —
 Божевільний плаче, грав,
 Сохне, гасне, умлівав —
 И мовъ вічна тане

Морозенко.

О НАЗВАХЪ СЕМЕЙНИХЪ У РУСИНІВЪ.

(Написавъ О. Паргачевскій)

Вже не разъ звертали у насъ увагу на те, що языкъ нашъ не тільки поміжъ слав'янськими наріччями величає ся богатствомъ и давностію слівъ, але и для порівнятельного языкознання становить богатий и цінний материяль. Зъ тої то причини кождий языкословъ радує ся, наколи бачить, що и ми, въ крузі слав'янської сем'ї, збираємо наше языкове богатство и заявляємо єго ученому світови. Черезъ те винюваємо ми тільки загальне бажання ученихъ (якъ особливо німецького лингвисти Грима), котрі не разъ заявляли, що для порівнятельної науки индоевропейськихъ языківъ потрібно напередъ все словарське богатство языківъ и наріччій пізнати.

Тільки невіжи, грубі невіжи, можуть еще насміватися зъ „простонародного“ говору або „простонароднихъ“ формъ. На полі порівнятельної науки и въ науці о розвою бесідъ людськихъ показало ся, що тоті „простонародні“ форми суть не оціненні для науки, бо и на противъ такъ звані учемі бесіди, перепопнені многими видумками повдичухъ людей, тільки підрядис и маловажне місце займають.

Подаю ч. читателямъ „Правди“ мою языкословну розвідку о назвахъ семейнихъ у Русинівъ. Переведена вона за помочию порівнятельної грамматики индоевропейськихъ бесідъ (санскритської иранської, греческої, латинської, кельтської, готської, литовської и слав'янської) и оцерає ся въ переважній части на ділахъ першихъ языкословівъ, якъ Бошиого, Миклосича, Шляйхера, Курциуса и Гильфердинга. Заміромъ моїмъ було, якъ зъ одної сторони уважати на стародавність нашихъ семейнихъ назвъ, такъ зъ другої сторони, черезъ винайденне первіснихъ коренівъ и їхъ значіння, добратися до правдивої етимології. Головну увагу звернувъ я для того на языкъ санскритський, котрого пам'ятники сягають на 3000 и більше літъ передъ нами и для того найдуяче годять ся для порівнятельної науки. Врешті якимъ той давній Індій, зъ поміжъ усіхъ бесідъ индоевропейськихъ найбільше приближений до языка слав'янського.

Щобъ саму розправу довгими объясненнями не зупиняти, мушу на вступі слідуячі загальні уваги зробити:

1) Чимъ дальше въ старину, тимъ менше було походнихъ самоголоснихъ е и о, а найбільше уживалося а. На самоголосні, котрі про те для етимології великої вартости не мають, не буду звертавъ увагу, а возьму за коренну самоголосну тоту, котора у зрівнанихъ бесідахъ окажется найсильнішою (такою єсть звичайно а).

2) Суголосні корені не підлягали такимъ перемінамъ якъ самоголосні, тільки покривні звуки якъ п и б, г и к, т и д и т. д. могли взаімно перемінювати ся.

3) Въ старослав'янськимъ язиці не могло жадне слово кінчити ся на суголосну. Де про те у зрівнанихъ бесідахъ стоить на кінці яка суголосна, тамъ вона въ слав'янськимъ по конечности відпадає.

4) Греческій spiritus asper стоить місто давнішого s.

5) Слав'янські звуки ж, ч, ш повстають зъ г, х, х.

6) Звукъ д, хочъ и приходигъ въ санскриті, повстає однако зъ давнішого г. Особливожъ у слав'янськимъ язиці много санскритськихъ г перейшло на д.

7) Санскритське с єсть звукъ походний и повстає зъ давнішого к. (Въ такихъ злучаяхъ буду єго писати черезъ грубе к).

8) Латинське t повстає часто въ давнішого f.

I. Отець, батько, тато; мати.

Отець, старосл. otĭci, санск. atta (мати), греч. атта, лат. atta, кельт. athis або athar, гот. atta. Корень всіхъ тихъ слівъ єсть at.

Тое at повстало, здає ся, зъ давнішого pat: греч. патър, лат. pater, санскр. и иран. pita (пень pitar и patar), гот. fadar, русь. бат-ько.

Чистий корень того слово pa означувавъ въ санскриті „живити, хоронити.“ Такимъ робомъ слова отецъ и батько означували початково: живитель, хоронитель.

Вираженне тато повтаряє ся такожъ у іншихъ народівъ: санск. tatas, греч. тетта, лат. tata, старогірн. toto, лит. tetis або teta.

Въ санскритськимъ язиці означувало tata часто тільки що чесний, котре понятте приналежить также слову тїтка.

Мати, старосл. mati (пень mater), санскр. mata (пень matar), греч. мѣттер, лат. mater, кельт. mathar, нім. muter, лит. mote (пень moter). Корень тихъ слівъ ma означувавъ початково „родити“; мати = родичка.

II. Мужь, чоловікь.

Мужь, старосл. mužь, санскр. manudža, нім. mensch, лат. mas (mans?). Корень спільний єсть **man** и повтарає ся такожъ въ многихъ иншихъ словахъ: старосл. mŭn (мѣн-ю, па-мѣ-ть), лат. men (men-s, me-mŭn-i), греч. μεν або μυα (мѣн-ос, -мυα-ораі). Санскритське man означувало „мніти, думати, мислити.“ Таке поняття єсть цілкомъ властиве на означенне чоловіка яко истоти розумної, мислячої. (Въ иранськїмъ язиці означувало man такожъ „мислити“.)

Німецьке mensch означає кожного чоловіка, такъ мужьського якъ женського пола. Наше мужь пострадало се загальне значінне и служить теперъ на означенне важніщої половини людей, подібно якъ німецьке mann. Яко семейна назва означає мужь (mann, mas) „супруга“.

Чоловікь, старосл. cъlowikŭ (м. klowikŭ), въ вимершімъ нариччю полабськїмъ slavak. Назва то спеціяльно славянська и не повтарає ся въ иншихъ язикахъ. Корень того слова той самий, що въ вираженняхъ слова, слава, Слав-янинъ або Слов-янинъ—отже slu = чути, розумати.

Вираженне klowik єсть давніше аніжъ slavak и показує давніщій корень klu, задержавший ся єще въ греч. κλυ-ω, лат. clu-o, лит. klaus-sau, старогірн. hlo-sem (м. klo-sem), котрі слова такожъ „чути“ означають.¹⁾

Коли корень klu порівнаємо зъ санскритськимъ kṛu (=чути), то бачимо, що въ першімъ повстало l зъ давнішого r. Тільки въ греческїмъ задержало ся єще r въ слові ῥ-χρο-δωραі (чую).

III. Свекорь, (мужа отець), тесть (жінки отець).

Свекорь, старосл. svekrŭ, санскр. szvakuras иран. svakura, греч. ἐχυρός (м. σεχυρός), лат. socer (чит. soker), гот. svaihra (м. sva-i-kra).

Се слово повстає зъ двохъ частей: санскр. sva (свій, suus) и санскр. kuras (Κῦρος = пань); значить отже тільки, що „пань родини.“

Тесть, старосл. tistŭ м. titti. Корень той самъ, що въ словахъ тато и тітка. Назвою тесть виражалася початково сама тільки почесть.

(Конецъ буде).

¹⁾ Въ литовського klaus-sau и старогірн. hlosem ви-толковує ся и наше голось, яко щось „чуєме“. Такъ само и лат. gloria стоїть місто glosia.

В І С Т І.

Въ наставшїмъ рокомъ появила ся у Львові часопись „Учитель“, маючий націлі просвіту „учительського сословія“, вразъ зъ „Ластівкою“, белетристичнимъ додаткомъ для дітей. Хочъ оба сі письма видають ся о дню редакцію, для однихъ и тихъ самихъ людей учителівъ сільськихъ, то однакъ добачили миуже у первихъ числахъ и подвійний языкъ и подвійну правопись. Чи хосенна буде така неконсеквентна праця п. М. Клемертовича, незвісного намъ до сіхъ поръ чоловіка на поли розвою литературнїго, ми дуже похибуємъ ся, а зъ другої сторони страхавмоє знову, щоби „Учитель“ зъ „Ластівкою“ не маючи передъ собою у першихъ уже числахъ ясного поняття объ язиці и правописі, не пішли ось тою дорогою, котрою пішовъ бл. памъяти „Волянь“. Ми не валишимо и на будуче подавати н. ш. Читателямъ ближчі вістки про сі письма божъ и годі не звертати уваги на способи, якими хочуть у насъ люде просвіщати и вести сільськихъ нашихъ учителівъ, а черезъ тихъ и сільськихъ нашихъ школярівъ.

— „Слово до Громадъ, листокъ вийшовшій яко додатокъ до „Слова“ о много лучшій єсть, чимъ додатки того рода зъ літь попереднихъ, такъ що догрясті, більше дотикаючої долю и життя нашого народу, якъ такожъ щодо чистоти и цправности языка руського. — Особливе подобала ся намъ розумна річъ п. Ивана Наконечного, го-сподаря. Дай Боже щоби почувте єсне народности и-томой облагородило и сільськихъ Русивівъ.

Появилось у Коломиї перше число гумористичнїй га-зетки „Кропило“. Дотепівъ ми не судимо, а скажемо лишъ що до языка, що сей подобає точнісенько на найкрайній кон-гломератъ зъ царства мінерального. Ш. Редакція пере-сдала намъ 50. ккс. и тому лише тільки намъ ш, чи-тателівъ розсилаємо.

ВІДЪ РЕДАКЦІИ.

У перекладі Святого Письма додержує ся по виразній волі автора зъ України такъ правопись якъ и форма граматична и сло-варська слівъ и именъ зовсімъ незмінна.

Зъ причинъ відъ Редакції незалежнихъ розсилка першого числа о два дни зъупинилася.

Друге число розішлеся ино шан. нашимъ предплатникамъ.

Въ Редакції нашій можна ще дістати комплетні примірники першого рочника „Правди“ по ціні 2 р. — а другий рочникъ по 4 р.

Такожъ можъ набути у насъ по ціні 5 кр. „Дві Мусієві пісні“ переложені зъ старо-словінського языка, на руський віршами, якъ и „Справозданне зъ першихъ загальнихъ збо-рівъ товариства „Просвіта“ по ціні 10 кр.

Головні помічники при редакції: С. Згарський, М. Коссаць, Дръ В. Лукавський, Ом. Парашинський, Дръ К. Сушкевичъ.

Відповідає за редакцію: Иванъ Микита.

Зъ друкарні Ставропигійської

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предлаша выносити:

На „Правду зъ Додат-
комъ: У Львові на р. 5 р., на
½ р. 2 р. 50 кр., на ¼ р. 1 р.
30 кр.; — по за Львовомъ на
р. 6 р., на ½ р. 3 р., на ¼ р.
1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові
на р. 3 р., на ½ р. 1 р. 50 кр.,
на ¼ р. 50 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и литературне.

по за Львовомъ на р. 3 р. 50
кр., на ½ р. 1 р. 50 кр., на
¼ р. 1 р.

На самий „Додатокъ“: У
Львові на р. 2 р., на ½ р. 1 р.
на ¼ р. 50 кр.; — по за Льво-
вомъ на р. 2 р. 50 кр., на ½
р. 1 р. 30 кр., на ¼ р. 20 кр.

Рѣдакция и Администра-
ция підъ Ч. 453¼ (Галицька
улиця).

ДОМОНТАРЬ.

(ОПОВІДАННЯ ГАННИ БАРВИНОК.)

III.

Час иде та йде. Грицько й Палажка наче наново почали жити. Грицьку дуже не хотілось ити в чумаки; та якось він неначе соромився перед своїм товариством, що так прилип до свого нешуканого хліба. У нашого народу сього рідко буває, щоб хто вивив, як йому добре з любим подружжям; кожне перед людьми таїця з своїм щастям. Ні жінка чоловіком, ні чоловік жінкою не хвалиця. Мовчать мов про скарб. Ог и Грицько не хотів з'ясувати світові, який у його скарб дома, та й пішов у дорогу затаївши тугу на серці. Пречне товариство, круторогі воли, широкі степи и сині тумани далекі — все те сталося для його якось тісним, мов кам'яний мур окружний, не привітним, немилим.

Думка його не роспускала вже тепер орлиних крил у тому просторі: минула вона тихим голубом у захищене кубелечко, у ту білу хатину поміж темним гаївим оступом. Грицько сам того не відав, як він любив свою світличку с кімнаткою, свою семью, поки не виїшов був оце за село, поки не зникла з його очей Палажка з дитиною на руках. Ти б казав — з роду він и не чумакував: так йому здалось пусто и сумно навкруги Гамдиберової степової могили. Полягали чумаки по-під возами спати, а він довго сидів на могилі та думає, та дивавсь у темряву, чи не блисне йому хоч искорка з того віконця, де сумує його Палажка. Поти сидів та думав, поки ввесь увійшов у свою думку. Наваживсь, розбудив свого наказного, передав йому отаманство, та й вернувсь до дому. Оце ж, наче на те тільки и вибравсь він з дому, щоб довідатись у свого серця, де його щастя. — Справді тепер стало йому все в домівці миліше, любіше, — аж дивувався сам собі, як се йому очі відкрились!

Палажка собі теж не знала, що така їй буде важка розлука з чоловіком. Вона бачила на людях слези; а сама ще з роду так гірко не плакала, не

сумувала таким тяжким сумом, як тоді в ночі. Давала вона собі обітницю до віку вічного не розлучатися с чоловіком. Без його все кругом неї потемніло, помертво. Їх хутір був веселий як рай, а й надто тоді, весною, як усе поприкидалось після довгого сну. Здавалось, и в ночі усяка зіллінка, усяка пташка, усяка казючка чула своє щастя; здавалось, крізь сон усе всміхалось до неї, як весела дитина, нагулявшись на сонечку. Тільки вона була сумна посеред свого тихого раю. Без Грицька її наче в землю опущено. Дізнала великої туги, хоч и не на довго. Тим же й вона тепер більш радувалась и кохалась у всьому, що вбачали очі, ніж с початку життя свого замужнього. Не відходила від Грицька, и очей з його не зводила, неначе недавнечко побралися. Веселило їх усе в господарстві так, наче наново на світ народились.

Грицько в пасіці порядкує. Бжілок годує, можлищі рої відділяє, новенькі улийки лаптує на нові рої. Сей рік коло них ярина не було близько, то він свою пасіку далеко й не одвозив, а поставив за гаєм, над ярком, на врочищі Солодка Вода. Все в його спірно та гарно йшло: чи то того, що в його на душі так було ясно, чи то вже Бог йому, яко доброму и правдивому чоловікові, спорив. Коло улив що ранку обійде, прихилеця, деглядаєця до всякого, прислухаєця. Кругом їх по обкошує, суше по-оббірає; тим часом нові уліи струже, споряджає. Діда старенького до себе приймає, усе до його гомонить, радиця, що коли лучче робити в господарстві, чи орати, чи сіяти. Він любив старість не так, як інші селяне, що й рідного батька поти слухає и поважає, поки той при силах. У вечері з дідом кулешу з салом на вечерю наварять по уз пасіки в ярочку. До їх поприходять Палажка з дитиною, наймичка й наймит. Иде в них весела вечірня розмова. Про все переговорять, як що краще зробити, де як по людях бачили, чули про господарство, про порядки, або коло скоту, коло хліба святого.

Веснянок уже по селу не чути. Дівчата Петрівніх заводять. Птиці затихли, по своїх гніздах у пуші, а де які уже й діток повиводили; метелики

першні, чміл, бибки, коники, снують, гудуть че-
чекають. Сонечко уже й добре припіка. Палажка
сорочки до-що в остання перє з наймичкою. На-
стигє кипуча праця, настигє косовиця; а там
пійдуть жинва, до самої осени прикротне діло.
Хозяйки въ Нехворощі позбірали з берегу по над
ставкомъ полотна, що з весни білили; ні колисок
ні дітей не стало видно; все село потягло на сі-
ножать. Зібравъ и Грицько толоку. Папакували
цілу мажу хлібомъ та паланицями, та ранню, че-
хонню та всякими харчами, положили на віз чи-
мале барилце й горілки, та й поїхали с косарями
всі до душі, zostавивши хату на діда, щоб нази-
рав сидючі в пасіці. Грицько між косарями перед
віз, а Палажка з наймичкою коло страви косар-
ської поралась. Дитинка вже коло неї лазила по
траві й дибки міралась. Весело позирав сюди
Грицько, доходячи ручки.

Був він собі чоловік такої вдачі, що у всім
кохався. Клепання кіс єму піснею здавалось; а
важка трава, лягаючи покосами, шептала єму якусь
предивну казку мов дитині. Сполохнуть косарі
перепелицю — и те єго тишить, забавляє; почер-
вовіє коса від половниць — він и тими веселиця,
дякуючі в сердці Богові святому за єго благодать.
Кругом косарів розливаюця трав'яні пахощі,
наче Господнє кадило. Все воно в тихій душі
Грицьковій озиваюця щастям. Є такі душі на
Україні! не вся вона сумом огорнена не все в ій
попсовано ворожим духом нелюдським! не до всєго
він добравсь, та й недобереця во віки.

У неділю над вічір двинулась на Грицькову
сіножать нова толока. Грицько сам бувъ за пого-
нича. Палажка зъ дитиною у — першому раді а
за нею дівчат з граблями скількі мажа здержала.
Молоді та веселі. Як толокують, то гарно й убі-
раюця. Так як квітовник сиділи дівчата повбірані
в стрічки та в квітки. Іхали співаючи через село.
Мажа Грицькова ще раз виступила поважно лю-
бими воликками. Краще молоденького чумакування
було Грицькові домонтарство з любим єго подруж-
жям. Дитинка уже чималенька як квіточка сидить
на возі.

С понеділка пішло діло своїм робом. З од-
ного кінця докопували, а з другого гребці гребли;
а потім чоловіки коплиці стягали, а дівчата гребли.
Час у їх летівъ не обзир; п погребли, и поко-
пили, и в стоги поклали за доброї години. За
таку послугу гребців и косарів шанували добре, —
що вславилась господа Грицька Шугая по всім
сему Нехворощі.

Оце ж одно діло кінчало, а друга настигало.

(Дальше буде.)

НАРИСЪ ИСТОРИИ СЛОВЕСНОСТИ

РУСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ.

I. Поглядъ на занедбанне народнєй мови.

(Дальше й концею.)

Така була постать руської Церкви передъ
унією. Заховавъся въ ій порядокъ часівъ апосто-
льскихъ, а въ тїмъ порядкові чула руська душа до-
ведена столїттами правду, що чистота життя гро-
мадяннина держиця не такъ просвітою науковою,
якъ шануваннямъ суду громадського. Почутгє було
праведно-людське у спорудниківъ руської Церкви,
и воно-то надавало українцямъ дивну силу въ бо-
родьбі за своє благочестив. Тимъ часомъ латинське
духовенство ще за короля Казиміра Великого по-
чало міраувати, якъ би ту руську Церкву підхи-
лити підъ римську зверхність. Де воно ставляло
своїхъ єпискупівъ чи попівъ по руськихъ земляхъ,
всюди громада мусила уступити-геть відъ догляду
церковнєго добра и самихъ порядківъ церковникъ.
Громадське владанне духовними добрами перехо-
дило тимъ робомъ у руни духовнимъ людямъ, а
самі вони збувались мирянського догляду. Тимъ-те
и нани-патрони, и люде негербовані однаково були
противні унії Церкви руської зъ латинською. На
підмогу латинцямъ прийшли ізуїти. Направили вони
свою політику спершу на панівъ руськихъ. Своїми
школами и иншими забігами поперевертали ба-
гацько руськихъ патронівъ у латинство. У пан-
ськихъ дітей латинство сталось модою, ознакою ви-
сокої просвіти, а разомъ зъ тимъ було воно єди-
ною дорогою до гонорівъ и маєтківъ, що здобували
пани зъ королівської ласки. Зостались при своїй
вірі або такі магнати, що не дбали про королівську
ласку, або дрібна шляхта, що не поривала очей
на здобичъ людей можнихъ; та зостались міщане
козаци и поспільство. И тоді жъ те руська шляхта
почала єднатись изъ міщанами, такъ само, якъ
и козаци. Опрічъ брацькихъ шкілъ, заводжено руські
школи по городахъ и панськихъ замкахъ для про-
світи всякого стану людей. З'явились нові печатні
и випускали багацько книжокъ проти науки латин-
цівъ, которі и по церквахъ и въ книжкахъ вихва-
ляли віру римську, а руську зневажали.

Простолюддє було тоді силою, на котору об-
пиралось руське благочестив; ради сєго книжки
писались не все по польски, а більшъ мовою русь-
кою, и здавались вони, та й досі иншимъ здаюця,
починкомъ словесности руської. Такъ якъ Люте-
ране, обернувшись до народу сь проповіддю, виз-
волили німецьку мову сь підъ латинської, такъ
би те й тутъ, здавалось, українська народня мова
визволиця зъ-підъ болгарщини, що вчепилась у

руське письменство и не давала ёго розуміти лю-
дямъ неписьменнимъ. Не сталоь такъ, якъ у Нім-
ціахъ. Библия зосталась болгарською по давнєму, її
свѣчена давниною мова не давала ученимъ людемъ
смакувати въ тій мові, що нею складувано козацькі
и мужицькі думи й пісні; а Литовський Статутъ
бувъ другимъ джереломъ для письменниківъ, надъ
котре не важилось вони прекладати сільске про-
сторікування. Усі розумні люде, що змагались пе-
чатнимъ словомъ и церковною наукою изъ латин-
ними та уніятами, вчились у польськихъ школахъ
и держались того товариства, що вважшалоь мо-
вою своєю надъ простою громадою. Жили вони по
городахъ и обертали своє слово до зверхниківъ
громадськихъ, до войтівъ, райцівъ, лавниківъ и
всякого письменного люду, що практикою перей-
мавъ мову Литовського Статуту и вважавъ її виш-
чою відъ сільскої. Одні зъ оборонцівъ руської віри
свращали своє слово церковною болгарщиною
а другі ушляхотняли її польщиною. Черезъ те
не пішло на користь українській словесності зма-
гання за унію; держалоь айковане цимъ слово
по судахъ та по школахъ, появляло мертву для
народу прозу и такі жъ мертві вірші, а за
пів-сотні роківъ письменської праці не ступило
ані ступня до більшої краси и сили. Митрополитъ
Петро Могила и ёго учене товариство писали такъ
же темно, вѣло и не до смаку простому україн-
цеві, якъ и князь Острозький, навкруги которого
купились письменні оборонці древнєго благоче-
стия*).

Питомці Київської академії всі якъ одинъ
держались того, що понаписувало въ книжкахъ
одъ початку печерського чернецтва, а живу гу-
тірку народу українського вважали незгідною до
переймання, недостойного писання. Съ такимъ по-
глядомъ на рідну мову и зневагою до її співанихъ
творівъ перейшли нани съ підъ короля польского
підъ царя московского. У новому царстві почали
замість польщини приспособлятьсь до московсь-
кого смаку, московські жъ письменники зросли на
тій болгарщині, що дала початокъ літвинскому и
правнєму слову на Україні. Стогла вона взоромъ
словесности у всіхъ царськихъ підданихъ; а якъ
наші академісти мали більшъ прясвіти, ніжъ цар-
ські приказні люде и московське попівство, то й
довелось їмъ вести передъ у словесности москв-

* Тільки за Хмельницького незнаній авторъ такъ
названої Літописі Самовидця вибравъ трохи на до-
рогу живої мови, та де які проповідники козацькихъ пара-
оій зоставили намъ писані и печатані церковні „науки“:
ближні до народнєї гутірки, — тільки й те перемішане дуже
съ польщиною.

ській. Тимъ робомъ, спільнєю працею силалась нова
писана мова, рівно чужа українському народові,
якъ и та, що заіршилась Литовськимъ Стату-
томъ.

За панування польского, хилилось було къ
тому, щобъ руські просвіченні люде перестали
писати руською мовою, а вѣлялись до польщини.
Ото жъ и появилла Русь не одного писателя поль-
ского

Боротьба за унію відхилила частину просві-
щенихъ відъ польщини, та не арозуміли вони краси
и сили простолюднєго слова.

Панування московське цотягло тимъ же ро-
бомъ руськихъ ученихъ людей до приподобання
межуцкимъ. Україна дала московському товариству
багацько робітниківъ до опоруди судової и всякої
ишої мови. Зновъ нахилилось було діло къ тому,
щобъ анемдбати на віки слово устне, якимъ козакъ
виспівувавъ своєю славу, а селянинъ своє життє
ратайське або чуманування.

Тимъ часомъ виросло въ світі нове зроу-
міње права народнєго, якого не було за мозацкимъ.
Тоді всі корпорації, чи то шляхоцька, чи то мі-
щанська, чи козацька, водились духомъ привидєя.
Визволитись изъ-підъ ваготи, що лежала на всєму
товаристві, здавалоь найрозумнішимъ учинкомъ;
дбати про свій тільки цехъ, чи про своє брацтво,
ба й про свій рідъ одинъ — не вважали тоді піко-
дливимъ добробутєві всєго народу, та й сама думка
про такий добробутъ не осіяла ще розуму людсь-
кого. Ото жъ викарабкуючись у гору та въ вору,
двирались люде съ погордою на тихъ, що заста-
вались на споді, а черезъ те саме попорджували и
народнєю неписьменною мовою. Хто вмівъ писати,
той шукавъ собі взору по церковникъ книжкахъ
та судовихъ шпарталахъ, и пишався тимъ, що прості
люде не вмідн такъ штучно висловлятьсь. Мос-
ковський царизмъ анемтувавъ корпорації, яко за-
рідомъ визволу съ підъ ёго деспотизму, а звівъ усе
товариство на градацію старшинування рабівъ
надъ рабами. По сій драбині зновъ помізли пись-
менні люде, зоставляючи на споді черв и її мову,
яко не згіднихъ до „виходу въ люде“.

Такъ було доги, доки вся интелегенція
вупилась коло двору и підпиралась царськимъ
рядомъ. Якъ же набралась вона сили и пере-
стала працювати по наказу зверхниківъ, тоді спо-
гадала про ту велику народню купу, съ котрої
стодіттями повироблювались нани, нани, всі звер-
хники и всі письменники; а зваживши, якъ мало
розуміє ся анемдбана купа письменську мову, по-
чала дбати про слово народне, неказенде.

Не аъ разу жъ осіяла її ся думка спасенна.
Довго здавалоь розумнимъ людемъ, що вихована

українськими академістами вкупі з Москвою мова вистачить про всі нужди просвіти, якъ у Московщині, такъ и на Вкраїні. Ажъ ось наука винвила десятокъ думъ козацькихъ, дивуючись, що кобзарі українські, не знавши письменства, співають про давні часи погомерівські. Потімъ напечатано збірничокъ сільських пісень. Здуміли учені люде ще більшъ, постерігши въ нихъ пишну красу слова, якої рідко досягають и лавреати. Далі, пішли вже збірники съ приписками, увагами, історичними висліджуваннями, а київський професоръ Максимовичъ почавъ зъ університецької кафедри глаголати про лиричну и етичну красу українських співівъ.

До того часу українське народне слово пронеслась у панській бєсїді хіба ради сміхотворства. Оповідувано середъ веселихъ людей про юродство запорозьке або про химери та недоумство селяківъ українськихъ. Народня пісня не мала доступу въ панські палати. На забавку тільки держано якогось кобзаря при царському дворі за гетьманування Данила Апостола. Доповнявъ неборака собою звичайний штатъ шутниківъ та співакъ, укупі съ карликами та вєлетнями. Догожаючи смакові товариства панського, переміцювавъ, полтавець Котляревський Євгену и напечатавъ уперве року 1797, а до театру скомпонувавъ дві опери: Наталку Полтавку и Москаля-Чарівника. Незабаромъ після сєго харківець Артемівський-Гулакъ появивъ невеличкі свої твори гарними віршами, яко проби народнєї мови. Де-кому дуже вони вподобались. Міжъ ученими людьми пронеслась тоді гадка: чи не була бъ українська мова згідна до літературнєї роботи? Несміливо обзивались нєзъ такимъ словомъ, бо люде поважні судили такъ, що не можна сею мовою підняти духа въ тору, не можна написати нею високого нічого, а хіба сміхотворне. Тоді Квітка назвавшись Основьяненкомъ, появивъ свою Марусю, та й довівъ нею до плачу кожного, хто читавъ або слухавъ. Ся повість положила нерушиму основу новій словесности українській. Шевченко бувъ уже другимъ її спорудникомъ.

Озираючи такъ долю народу українського, зъ найдавніщихъ часівъ, бачимо, що народъ сої вєденє не до самовзнання, а до самозанедбаннє. Всі ті писання, що втерєблено проміжъ єго за князівъ варягівъ, нехтували єго рідну мову, єго предківські звичаї и життє єго громадське. Жадоба наживи и верховодства, прикриваючись християнствомъ, пригитала українське простолюде до землі зъ того самого чачу, якъ пізъ Анастасъ Корсунський, зрадивши свою браттє, підєстивсь до київського великого князя

и притягъ зъ нимъ на Вкраїну проповідувати правду Христову. Чуже було въ князькихъ апостоливъ слово; чужимъ воно зосталось народові українському и досі. По тихъ церковнихъ школахъ, бурсахъ и академіяхъ, де заготовувало дїтвєру мертвою церковнє-славянською мовою, а відъ живої народнєї мови одучувано, не появила поезія ні єдиногo животворнєго слова; зросла тамъ одна бездушнє, безсердєшнє реторикє про вжитокъ дєспотамъ, що туманили простий людъ всіма способами и не пускали єго до самовзнання. Набравши поваги давностю, такъ звана древнє руськє словесностъ и нашогє ще часу морочить голови учнівъ по семинаріяхъ, гимназіяхъ и університєтахъ, а профєсорі, минаючи народню мову, тупо и лукаво зводять своїхъ слухачівъ зъ церковнєї схоластики на ту мову, що виробилась, за її шкодливимъ приводомъ, коло двору автократівъ московськихъ. Коли въ такій науці є користъ, то нехай вона їмєцєя товариству московському. Нашому жъ духові українському сталась вона кайданами, що зъ нихъ не каже вибєцєя. Ми не жили товариствомъ кастованимъ, не творили собі земногє Бога зъ автократа; ми воювали и погивали за своє громадське право: нема жъ нашогє й духу у тій словесности, що величають її древнєю руською. Духъ нашъ зоставсь незаглушений у живому слові народнєму и обьявивсь недавнєго часу писаннями українськими. Пам'ятки того слова и літературнєї твори українськихъ писатєлівъ дають намъ єдну основу до науки словесности, яко науки самовзнання народнєго.

ВЕЛИКИЙ ЛЄХ.

Поема Т. Шевченка, написана року 1846 нїгде ще не друкована*

І.

Три ворони.¹⁾

ПЕРША.

Крав! Крав! Крав!
Крав Богдан крав,²⁾
Та повівъ у Київ,
Та продавъ алодіямъ
Той крав, що накрівъ.

* По волі передавця лишаєть ся правопись ненарушена.

¹⁾ Се-три відми, мучительки: єднє — єлий дух України, другє — Польщи, третє — Москви.

²⁾ Крамомнєвано тут волю нарбду Українського, що Хмельницький занєпаєстворюєчись про єднє козацтво зъ московськими боярами.

ДРУГА.

Я в Парижі була,
Та три злоти в Радивілом
Та в Потобцьким пропіла.

ТРЕТЯ.

Через міст иде чорт,
А коза по воді...
Буть беді! будь беді!

Оттак кричали и летіли
Ворони с трѣх сторін, и сіли
На маяку, що на горі
Посеред лісу, усі три
Одна на другу позирали,
Неначе три сестри старі,
Що дівували, дівували,
Аж поки мѣхом порослі.

ПЕРША.

Оце тобі, а це тобі!
Я оце літала
Аж у Сибір, та в одніго
Декабриста вкрала
Трѣхи жѣвчі. От бачите,
Й с чим розговітись!
Ну, а вь твоій Москѣвщині
Б чим поживітись?
Чи чортма й тепер нічого?

ДРУГА.

Б сестриця, много:
Три укави накаркала
На одну дорѣгу!).

ПЕРША.

На яку се? на ковану?
Ну, вже наробила!

ДРУГА.

Та шість тисяч вь одній верстві
Душ передувіла...

ПЕРША.

Та не бреші, бо тільки пять,
Та й то в фонем Корѣом!)
Ще й чванниця, показує
На чужу роботу,
Капѣстниця закурена!
А ви, моєці пані,
Бенкетуєте в Парижі?
Поганці погані:
Що розлили в річку крові
Та в Сибір загнали
Свою шляхту, та вже й годі.
Уже й зацїталась...
Ач, яка вельможна пава!

ДРУГА й ТРЕТЯ.

А ти що зробила?

ПЕРША.

А зась вам питати мене!
Ви ще й не родились,
Як я отгуть шинкувала
Та кров розливала.
Дивись яка! Карамзина,
Бачиш, прочитали
Та й думаютъ, що ось-то ми!
Цїтте недоріки!
В колодочкі ще не вбілись,
Веспері каліки!

ДРУГА.

Отто, яка недотїка!
Не та рано встала,
Що до світа упила,
А та, що й проспалась.

ПЕРША.

Ушлась би ти без мене
В своїм кебидзїми!
Чортма хїсту! Я спалила
Польщу в королями;
А про тебе, щебетуху,
И доєі б стоїла.
А а вільними козаками
Що я виробляла?
Кому я їх не наймала,
Не запродавала?
Та й живуці ж проклятуці!
Думала, з Богданом
От, от я їх поховала!
Ні, встали погані
Из Шведською прибудою!)
Та й тоді ж тверділось!...
Виростаю, як згадаю.
Батури спалила,
Сулу в Ромні загатила
Тільки старшинями
Козацькими; а такими,
Просто козаками
Финляндію засїяла,
Насїяла бурти
На Орелі; на Лядогу,
Так гурти за гуртом
Вигавіла та царєві
Болотá гатила,
И славного Полуботка
В тюрмі задушила.
Оттоді-то було свято!
Аж пекло алякалось,
Мати Бѣжа у Иржавці!)
В ночі зариділа.

ТРЕТЯ.

И я такі пожила,
С Татарном помутїла,
В Мучїтелем!) покутіла,

1) Тоді министр Клейнмихель обкрадував московський скарб, строючи залізну дорѣгу між двома столицями. Укави царя Миколая, що потурав єго крадіжї, були великим лихом усєму народові.

2) Барон Корѣ, яко царський докладчик, тяг увь одїн гуж из Клейнмихелем.

1) Король Карло XII.

2) Село Полтавської губернії, Прилуцького уїзду.

3) Царя Івана IV. всі чужоземці сучасні прозвали Мучїтелем, а Москалі—тільки Грѣбаням, що ніби він тільки страхав кого трѣба, лютуючи гїрш усякої нивязницї.

С Петрухою попилла,
Та й Німцям запродала!

ПЕРША.

Да ти добре натворила!
Так нацапів закріпила
У німецькі кайдани,
Хоч лягай та й засни.
А в мене ще враг їх знає,
Кого вони виглядають.
Вже ж и в кріпость задала,
И дворянства страшну силу
У мундірах розплодила,
Як тих вошей розвела —
Все вельможни байстрата.
Вже ж и Січ їх біснувата
Жидовою поросла.
Та й Москаль не згірна штука:
Добре вмів гріти руки.
И я люта, а все такий
Того не зумію,
Що Москалі в Україні
С коваками діють.
Оце указ надрукують:
„По милості Божій,
И ви наші, в все наше,
И гоже й не гоже!“
Тепер ужь заходилсь
Древи ості шукати
У могилах, бо нічого
Уже в хаті взяти:
Все забрали любісінько;
Та лихий їх знає,
Чого вони с тим югаєм
Лехом поспішають.
Трощки б, трощки відждали
И церква б упала;
Тоді б разом дві руїни
В „Пчелі“ описали.

ДРУГА И ТРЕТЯ.

Чого ж ти нас задалкала;
Що б на Лех дивитись?

ПЕРША.

Такий й на Лех, та ще буде
Два дива творитись:
Сю ніч будуть в Україні
Родитись близнята:
Один буде, як той Гонта,
Катів катувати,
Другий.. оце вже наш!
Катам помагати.
Наш вже в череві щипав...
А я начитала.
Що як виросте той Гонта,
Все наше пропало!
Усе добре поплюндрує
Й брата не покине,
И роспусить правду й волю
По всій Україні.
Так от бачите, сестриці,
Що тут компанують:
На катів та на все добре
Кайдани готують.

ТРЕТЯ.

Я вблотом ростопленим
Валлю йому бчі!

ПЕРША.

А він клітий недоблюдок,
Вблота не схоче!

ТРЕТЯ.

Я царевими чинами
Скручу йому руки!

ДРУГА.

А я зберу в всесю світу
Всі зла и воі муні!

ПЕРША.

Ні, сестриці, не так треба:
Поки сліпі люде,
Треба його поховати,
Ато лихо буде!
Он, бачите, над Київом
Мітла простяглась¹⁾,
И над Дніпром и Тясмином²⁾
Земля затреслася?
Чи чуєте: застогнала
Гора в Чигирині?
О, сміщай и ридіє,
Уся Україна!
То близнята народилсь,
А нависна мати
Регбощенця, що Іванами
Обох будуть звати
Полетімо!

Полетіли

Й летючі співали:

ПЕРША.

Попливе наш Іван
По Дніпру у Ліман

С кумою.

ДРУГА.

Побіжать наш ярчук
В вірній істи гадюк

За мною.

ТРЕТЯ.

Какъ хвачу да помчу,
В сямый ад полечу

Стрѣлю!

III.

Три лірники.

Один сліпий, другий кривий,
А третій горбатий

¹⁾ Комета.

²⁾ Тясмин — річка, що тече мимо Суботова и Чигирини в Дніпрі.

Йшли в Суботов про Богдана
Мирянам співати.

ПЕРШИЙ.

Що-то! сківано вороги —
Ужé й помостили!
Мов би для них те сідало
Москалі зробили.

ДРУГИЙ.

А для ко́го ж? чоловіка,
Півно, не посідають
Лічуть зорі...

ПЕРШИЙ.

Тиб-то кажеш,

А, може, й посідають
Москаліка або Німця;
А Москаль та Німець
И там найдуть хлібець.

ТРЕТІЙ.

Що́ се такé верзетé ви?
Які там вороги,
Та Москалі, та сідала?
Нехай Бог боронить!
Мóже, ще нестись заставлять,
Москалі плодити,
Бо чу́тка є, що царь хóче
Ввесь світ полонити.

ДРУГИЙ.

А може й так. Так на чортаж
Іх на гóрах ставить,
Та ще такі височéнні,
Що́ й хмáри достáнеш,
Як налізти!

ТРЕТІЙ.

Так от же що:

Ото потоп́ буде,
Нані́ гуді́ повилáвять
Та диві́тись б́удуть.
Як мужикі́ тон́утимуть.

ПЕРШИЙ.

Розу́мні ви люде,
А нічо́го не зна́єте:
То понаставля́ли
Ті́ фігу́ри от для чо́го:
Щоб люде́ не кра́ли
Води́ в рі́чкя, та щоб ни́шком
Ніску́ не ора́ли.
Що́ скрив́ь е́тáм за Т́ємніом...

ДРУГИЙ.

Чорт зна́ що прова́дить!
Нема́ хі́сту, то й не бреші́.
А що́, як при́б́а́деш
Отѓутечки́ під б́ерестом
Та трóхи спочі́нем?
Та в мене́ ще шма́тків зо́ два
Б хлі́ба в торби́ні,
То поси́да́м в при́годі,
По́ки сонце́ вста́не,

Посідали.

А хто, братця,

Співа́ про Богдана?

ТРЕТІЙ.

Я співа́ю и про Я́сси,
И про Жовті́ Во́ди,
И містéчко Берестéчко.

ДРУГИЙ.

Въ вели́кій при́годі
Нам сéго́дні во́ни ста́нуть,
Бо там коло́ Лéху
Базарь люде́й на́схо́дилось,
Та й па́нства не трóхи.
От де нам по́жива́ б́уде!
А ну, заспі́ва́ем,
Прóби́ ради..

ПЕРШИЙ.

Та цур́ ёму!

Л́учче поляга́ем
Та ві́спинимось. Де́нь вели́кий,
Ще́ б́удем співа́ти.

III.

Старці́ під б́ерестом засну́ли.
Ще́ сонце́ спить; пташкі́ мовча́ть!
А коло́ Лéху́ вже про́шну́лись
И заході́ли ся копа́ть.
Копа́ють де́нь, копа́ють два,
На треті́й на сі́лу
Докопа́лися до му́ру,
Та трóхи спочі́ли.
Поста́вили калаву́ри.
Испра́вник аж про́сить,
Щоб ні́кого́ не пуска́ли.
И в Чигри́й „до́вб́е́ать
По нача́льству“. При́хало
Нача́льство морда́те,
Подиві́лось: „Тре́ба“, ка́же,
„Сво́ди розлама́ти:
Ві́рній д́ло.“
Розлама́ли
Та й переля́кались:
Костя́ки в Лéху́ лежа́ли
И мов усмі́хались,
Що́ сонечко́ побáчили..
От добро́ Богдана!
Черепóк: гни́ле корі́то
Й костя́ки в кáйданах.
Як би́ в „о́рменних“¹⁾ то б́ добре,
Во́ни б́ ще вдалі́сь..
Засмі́ялись.. А испра́вникъ
Трóхи не сказа́вся,
Що́ нічо́го, ба́чиш, в́я́ти,
А він ще́ труді́в ся,
И де́нь, и ні́ч побивáвся,
Та й д́рнем у́брався!
Як би́ ёму́ Богдан о́це
У́ рúки́ попáвся!

¹⁾ Казна має свою модель кайданів по війні Імперії
однакову: ті ж то й звуця «орменними».

У Москалі заголів би.¹⁾
Щоб знав, як дурити
Правительство!.. кричїть, біга,
Мов несамовїтїй,
Ярѣменка в пїку пїше,
По москѣвськи лѣе
Увѣсь народ, и на старцїв
Моїх налітає:
„Вы чтѣ дѣлаєтѣ, плуты?“
— „Та ми, бѣчте, пѣне.
Спїваємо про Богдана!“
— „Я вамъ дамъ Богдана!
Машѣнїки, дармоѣды!
И пѣнею слажїлїл
Про тако ж машѣнїка...“
— „Нас! пѣне, навчили...“
— „Я васъ навчу!... Завалїть їмъ!“
Взялї й завалїлї.
Вїпарїлї у москѣвськїй
Бѣнї прохолѣдї.
Оттак пїснї Богдѣновї
Стѣлї їм в прїгѣдї!
Так Малїй Лѣх в Субѣтовї
Москва розкопала,
Велїкого ж того Лѣху
Ще й не дошумїлїсь.²⁾

1) Салдатїв зве народ Москалїями. Тодї ще голїлї некрутам гѣлови чи лобї тим, кого в Москалї чи в салдати вїддѣвано Тепѣр уже не голїть.

2) Б така пѣвїрка в народї, що як бї докопалїсь Москалї до Велїкого Лѣху Богдѣнового, де ѣго скарбї захѣванї, то до останню уже зївѣчили б Україну.

— 333333 —

О НАЗВАХЪ СЕМЕЙНИХЪ У РУСИНІВЪ.

(Написавъ О. Партицькїй)

(Конецъ.)

IV. Зять; невістка; жїнка.

Зять, старосл. zęti, в вимѣрнїмъ нарїчїю по-лабьськїхъ Слѣвѣянъ zantek. Корень того слова зап в санскрїтськїмъ džan, в иранськїмъ zap — означає „родити“; зять=родичъ, родитель.

Корень zap повставъ зъ первїсного gan, якъ звичайно славѣянському z одвїчає вь нишихъ язїкахъ горлова g. Вь гречесьнїмъ, латинськїмъ и литовськїмъ захѣвавъ ся еще корень gen: γεν-ε-τήρ (родичъ) gen-er (зять), gen-tis (кревнїакъ, своякъ). Старослав. zęti м. zanti повстало безперечно зъ санскрїтського džanita, що означувало также „родичъ“.

Невістка, невіста. Вь санскрїтськїмъ язїцї уживало ся слово pav-jas = новїй, свїжий, молодїй; невіста=молода.

Санскрїтському pavjas одвїчає гречеське νέος м. νέος, иранське pava, лат. novus гот. piv-jis, лит. pav-jes, старосл. novї (новїй).

Инші вивѣдять слово невіста вїдъ невед-та (Осадца, гр. ст. 181) або вїдъ санскрїтського ni(?) и vizz (Гильф., 117). Вивїдъ вїдъ невед-та не має жадного змислу.

Жїнка, стар. žena м. gena, иран. ghena, санскр. džani, греч. γυνή, (лат. geni-trix), старопр. ganna.

Первїснїй корень всїхъ тихъ слївъ єсть gan, якъ при словї зять; жїнка = родичка.

V. Синъ; донька (дочка)

Синъ, старосл. sunї, санскр. sunus, лит. sunus, гот. sunus, иран. hupu, греч. υἱός або υἱός м. suo с Корень первїснїй zu означувавъ родити; синъ = рожденъ.

Дочка, донька м. доченька, стар. dūzti (пень duszter м. duhter), санскр. duhita (пень duhitar), иран. dughdhar, гот. dauhtar, кельт. doughtar, лит. dukte (пень dukter). Корень того слова duh означувавъ „рости“ и задержує ся еще вь словахъ дужати (=рости вь силу) и дужий (здоровий, сильнїй).

VI. Дитя, чадо, отрокъ.

Дитя, стар. detę, корень de м. da. Вь санскрїтськїмъ корень dha означувавъ ссати, dhaj -a- mi =ссу (зрївн. дою м. doj-o-mi).

Чадо, старосл. czędo м. kędo (Kind), корень gen, якъ вь словї жена; чадо = рожденъ.

Отрокъ, старосл. otrokї, санскр. putraka = синъ (пендракъ?). Може бути, що и вираженне украинське батракъ (=слуга) сюди вїдносить ся. Стосункъ взаїмнїй мїжъ господаремъ а слугою рївнає ся по части стосункови мїжъ вїтцемъ а синомъ.

VII. Братъ; сестра.

Братъ, старосл. bratrї, санскр. bhрата (пень bhratar), иран. bratar, (греч. φρήτηρ), лат. frater, гот. brothar, кельт. brathar, лит. broter-elis (уменьш.) Корень первїснїй bhra (φρη=bher) означувавъ „нести, брати, живити.“

Сестра, санскр. svasar м. svastar, лат. soror м. sosor (sostor), гот. svistar, лит. seser м. sester, кельт. siur м. sisur.

Те слово повстає зъ двохъ частей: sva = sua (своя) и stri = жїнщина, виражає отже „свою жїнщину“ т. е. жїнщину, належачу до родни.

VIII. Дївиръ, зовиця, ятровка, свїсть.

Дївиръ, старосл. deverї, санскр. devaras, лит. deveris, греч. δαῖρ м. daver, лат. levir м. devir. Вь санскрїтськїмъ язїцї вивѣдять те слово вїдъ кореня div = бавити ся.

У насъ дївиръ означає брата жену, у иншихъ народївъ и подекуда мїжъ Слѣвѣянами (якъ у Сербївъ) означає брата мужа.

Зовиця м. золвиця (з зъ л); въ чеськѣмъ *helva*, санскр. *ajalas*. Корень тихъ слівъ *zol* и *sjal* стоить місто давнішого *gal*, котре еще въ греческѣмъ и латинськѣмъ задержалось: *γαλῶας*, *glos* м. *galos*.

Назва тота уживає ся на означеннѣ сестри мужа.

Ятровка, санскр. *jatar*, лит. *gente* (пень *genter*). Назвою тою именуємо жену мужового брата.

Свѣсть (сестра жени). Слово тое повстає зъ предложника *съ*, зъ кореня *visz* = женитися и зъ наростка женського *тъ*. Дословно взявши значить свѣсть тилько що со-женѣ. т. е. сестра жени.

IX. Сноха (синова); нети (сестринець); унукъ

Сно-ха, санскр. *snu-sha*, греч. *υν-ος* м. *συν-ος* лат. *nu-gus* м. *spu-gus*, старогірн. *spur* (*Schnur*).

Корень той самъ, що у слові **синъ** (*sunus*); **сноха** = синова.

Нети (старосл. и старор.) стоить по правилу славѣянського звукословія місто неп-ти. До того слова належать: санскр. *parat* або *partar* (похоженець, дити), греч. *ἀ-νεψι-ος* м. *ἀ-νεπτι-ος* (сестринець), лат. *peros* (*perot-is* внукъ), старогірн. *niftila*.

Унукъ. Корень того слова глядіти належить въ санскритськѣмъ *upa* = менший. Санскр. слову, відповідає старославѣянське и староруське **юный** (уный, уноша) и лат. *jun-ior* (молодший).

X. Стрий; дядько; швагеръ; шуринъ.

Стрий, санскр. *sthura* = чоловікъ, мужчина.

Дядько (*дядя*). Назвою тою честимо кожду старшу особу, а особливо вуйка и стрия. Подібно и литовське *dede* єсть почесною назвою, особливо жъ для стрия. Гильфердингъ відносить те слово до санскритського *tata* = честивий.

Слово **швагеръ** походить відъ того жъ слова що и **свекоръ** (отець швагра); подібно якъ въ німецькѣмъ: *Schwiegersonn* (*Schwager*) и *Schwiegervater*.

Шуринъ, санскр. *surja* = синова. Первісне значінне того слова нині перемінилось.

XI. Дідъ; пращуръ (прадідъ); баба.

Дідъ, старосл. *dedŭ*; служить часто именемъ почеснимъ для старихъ людей, подібно якъ литовське *dedas* (вуйко, старець). Корень той самий, що въ слові **дядько**.

Пращуръ. Те слово повстає зъ двохъ частей: *pra* и *sthura* = чоловікъ; **пращуръ** = прачоловікъ, прабатьо.

Баба, санскр. *papu* = нянька. Вивідъ того слова показує, яке було первісне занятте старихъ бабъ.

XII Хлопъ; дѣва.

Хлопъ, ставросл. *chlarpŭ*; те слово стоить по правилу звукословня місто *chlarpŭ* (*chlarpŭ*; л зъ р). „Въ санскритськѣмъ язичі корень *kapr* значивъ бути нещаснимъ“, зъ відси слово *kapra* = бідний. Сюди належить также наше **харпакъ** (**харлакъ**).

Дѣва, **дѣва**, старосл. *deva*; корень *de* м. *da*, якъ въ слові **дѣтя**. Въ санскритськѣмъ язичі означало *deva* такожъ „дитя“.

Отсе суть назви, якихъ въ семейнімъ крузі уживає нашъ селянинъ. Назви то глибокі старости, поважні и повної мисли. Переховалися вони черезъ три тисячи лѣтъ досить вірно въ народі и сягають, у своїхъ кореняхъ, самихъ першихъ віківъ людського реду...

Если моя розправа не нудить читателівъ „Правди“, то я відъ часу до часу поміцати буду подібні язикословні розправи. На другий разъ напишу обширніще „О назвахъ всіхъ частей нашого тіла“.

ФИЛОНЕНКО.

То не гуси, не лебеді
Старимъ Дніпромъ грають;
Пірнаючи, плюскокачнсь
Гарну піснь співають,

То полковникъ Филоненко
Пливе зъ козаками,
Укривъ води Дніпровні.
Стома байдаками.

Ой якъ гарно, гарвееенько
Громада співає,
Зъ вітрилами біленькими
Буйний вітеръ грає.

Вітеръ грає, Дніпро шумить,
Вітрила допочуть,
Сонце съєв, риба бѣєть ся
Риболови кричуть.

И минають міста, села
По-надъ берегами, —
Куда пливе — Господь знає;
Батько зъ козаками.

Въ першихъ рядахъ Филоненко
Тяженько ся журить,
Чи до часу козаченькамъ
На помічь прибудеть.

А ось Кавчівъ и Черкаси.
Боровецъ минають,
Вже до устя, до Стариці
Вони допливають.

123474

Взупадались при березі
Козаки-соколи,
Та завнали безталани
Тяжкої недолі,

Та завнали завзяті
Потоцького зради —
Впали в сіті соколики,
У вразі засади.

Як зачали вразі Ляхи
Въ усіхъ боківъ бити,
Не одного принудили
Головку склонити.

Якъ увидівъ Филоношко
Тривогу велику,
Повівъ решту соколиківъ
На Личинну діку,

Тай ударивъ ціловъ слово, —
Пробивъ ся небога,
Лягла ся позадь ёго
Кривави дорога.

Було себе, Филоноцьку,
Въ Дніпрі утопити,
Якъ ти мали твої браття
Славу оплямити.

И скликали на храброго
Високову радю,
На смерть ёго осудили
Безъ правди и ладу.

„Заслуживъ я смертну кару, —
Тб най погибаю — —
Не вь таборі, але вь бою
Най я умираю,

Бо я готовъ умерати
За козацьку волю — —
А тимъ часомъ за васъ, браття,
Богу ся помолю.“

Та й щиренько помоливъ ся
За братську сваволю,
Дожидавъ нетерпеливо
Кривавого бою,

Затрубіли, загуділи
Боевні труби,
Затрубіли піснь нагробну
Козацької агуби.

Згинувъ славний Филоношко;
И козацтво гине. —
Тяжко тому ратуватись
Кого Богъ покине.

Скаравъ ёго!) Справедливий,
Бо правду скривило
И невдячно Филоношка
На смерть осудило.

Наумъ Шрамъ.

ПРО КУРГАНИ НА ЖИТІИ И ЗАПАДНІИ РУСИ.

(Представивъ коротко після Конст. Гр. Тимкевича Н. Вахлянимъ.)

Любо и добре знати, якъ и щд водилось ко-
ли-то у старій старосвіччині на земляхъ нашихъ,
хочъ би дізнавали ся ми за те не зъ списанихъ
жерель историчнихъ, не съ переказівъ народнихъ,
а просто зъ аниділихъ, съ потроченихъ, запропа-
щенихъ частиночокъ, що їхъ хтось порозкидувавъ
по широкихъ просторахъ нашої батьківщини. Та-
кими аниділими частиночками, котрі, хочъ не має
у їхъ слова живого, однавъ до насъ заедно промов-
ляють, на котрі, коли поетъ погляне, ёго думкамъ
виростають буйні крила, котрі историчкові тамихъ
вузлівъ часомъ нав'язуть, що вінъ зъ своїми ипо-
тезами замовкати мусить, а котрі ставляють намъ
ясно передъ очи життя домашнє пра-пращурівъ и
іхъ звичаї, іхъ передвікову просвіту, такими дріб-
ними частиночками суть могили и кургани, ко-
трихъ ми безъ всякого надумання, зовемо свідками си-
вої бувальщини. Щдъ жъ говорять до насъ сі мертві
дідагани, коли вь іхъ слівъ не має? Що таке пе-
реказують вони молодимъ родамъ? Чому клонимо
ся ми імъ съ почесністю? Чи хоронять вони може
у собі які святощі?

На все те буде одвітъ; тільки жъ треба намъ
у передъ познакомити ся зъ ними на добре, треба
розглянути ся, щдъ вони суть, яка рука звела іхъ
такихъ високихъ та пишнихъ, та надъ кимъ, чи
чимъ іхъ висипано? Намъ треба знати, щдъ кажуть
археологове про сі круглі насипи, землю, камінне
та кісокъ, котрі зъ вітромъ говорять та вмоляють
ёсь, щдоби повівъ на нихъ, щдоби іхъ не чорніти.

Найдавнішимъ археологичнимъ забуткомъ на
Руси и Литовщині суть безперечно всякі земні
насипи, а науку про іхъ назвавъ одинъ чоловікъ
зъ литовська (відъ піде сипати, и кальня, калі,
гора) Шілкальню.)¹⁾ У глибокій старині, у сіхъ
краяхъ, чи хто проти ворогамъ зарубувавъ ся, чи
жертвувавъ богамъ, чи судивъ суди зъ сусідами,
чи погребувавъ ся по смерті, — копавъ заедно
землю и насипувавъ її тацъ, якъ того треба було.
Тимъ то різнять ся земні насипи: на оборонні за-
сіки, замки, на городища, де служилась служба
богомъ, на окопища судебні и кургани. Наше діло
говорити лишъ про сі останні, и зъ іми познако-
мимо себе по змосі.

Не лишъ Слов'яне сипали кургани, а на ці-
лому світі и у всіхъ народівъ бувъ той звичай.

¹⁾ Biblioteka Warszawska za rok 1859 m. Stuzdzien.
Выпускъ 36. стр. 778.

¹⁾ Козацтво.

Въ Англії, у Франції, у півдїй Німеччинї, въ Испанїї, Корсиці и въ Малій Азїї означують насипи, то могилу надъ померлимъ, то має тамъ уронище, споруджене на пам'ятку чогось. У земї люде міркували, що Кельти научили другикъ народівъ насипати насипи; другі въ нихъ казали, що Фригійці, ще съ Пелопсомъ у Грецію прийшли, такий звичай тамъ завели. У Греції зовуть навіть кургани, гробами Амазонокъ, а єсть їхъ тамъ, якъ и у Тракії та Мессонїї немало.¹⁾ Литовська Русь прийла мабуть відъ слєду сєй звичай. По лісахъ та поляхъ тамъ чималє поведено курганівъ. Крашевський думає, що люде съ чєсти для горбівъ, не хотїхъ у першихъ вікахъ ставляти жертвеники богамъ та наємо жертви, прийшли на гадку, висипувати кургани. Зъ відни саме имъя курганъ пішло, се годї на мєво означити. Одні виводять сю назву зъ Черкеської мови, у котрій куръ тїльки значить, що горбокъ. Здаєть ся прийшло се слово наъ сходу: въ Кляпота словарї нарїчий турецько-кавказькихъ єсть сказано, що у Кизилъбабівъ горбокъ курганомъ звуть; другий разъ виводять сю назву відъ слов'янського таки корєня кру, съ того круганъ, чимъ маєть ся означити круглий насипъ, або знову відъ горканъ, горканъ, не начє бъ курганъ прєставляєть малий горбокъ. Профєсоръ Мухлинський відгадавъ однакъ найкращє назву курганъ. Вінъ виводить її съ перзького: гуръ, котрє слово означаєть грїбъ, такъ якъ зложенїй сущиникъ: гурханє значить гробова хата або могила. У московщинї въ повїтахъ марїївскїмъ и васїлськїмъ нарїдъ зовє кургани зъ молдавська марами; маръ значить тїльки, що насипъ або купа. Въ корєннїй Литовщинї звуть кургани, *szagalis*; у Великій Польщі *koscielisko*; Римляне звали їхъ *mercuriales, mercurii, acervi*; Французи *gals-gals, malle, mottes, buttes, tombelles, monts-joie, tombeaux, combles, combels, combeaux, pu-joli*. Академикъ Беръ зовє їхъ *Grabhügel*.

Зверхній видъ курганівъ єсть у всїхъ краяхъ однаковий: суть се насипи зъ місцевої землі, піску або глини, круглої подоби, зъ заокруглєнимъ шпилемъ; перєсїчєня зъ верху до долу подобає на полуколо, перєсїчєня доземельна на цїлє коло. Тїльки місцями, ось якъ у губерні Петрогородській подибувавъ бар. Врангєль кургани, сипанї въ полуколєсі и въ четєрєстїнну піраміду; котрі кургани тамошнїй народъ зовє могилами лицарівъ нїфлантськихъ, полягшихъ тутъ головами въ борбахъ зъ Новгородцями. Подїбної подоби кургани,

якъ и сипанї въ подовжисту гєру, находити ся у Харківській губерні. Се, що кургани по Слов'янськимъ землямъ на рїшній видъ сипанє, се не єсть безъ причини, а пребиваєть ся крізь рїжні види, рїжнє думанє та міркуваннє. Крашевський, коли зачислює кургани у перші прояви мистецтва у Слов'янъ каже, що до висопнуваннє їхъ не спєрувала люде матеріальна доконашнїсть, а спєрувала їхъ чиста гадка, почєстє, зєвличєннє, жєль, воля, переказати унукамъ все те, чимъ серцє закипїло.¹⁾ У насъ рїжнєть ся кургани не подобєю, а бїльшъ величєною; величє курганівъ єсть сама відъ сєго, на нїку потребу їхъ сипанє, а євличєннє се останнє, мусимо и подїлити тї насипи земнї на п'ять окремихъ родівъ: — на однокї; погромаднї, що покривають кєрєвє пєбовищє; на кургани сторожєві; на шлаховї и на кургани гробовї.

Однокї кургани висипувавъ народъ у чєстє своїхъ проводирівъ, або коли приходило єму пошанувати на вічні часи якєсь знатнє дїло. Отсі кургани переходять другихъ своїмъ розмїромъ. У серединї не переходують вони мїного; вїзьмєть ся лишъ зъ ними якєсь зганца чи переказанє народнє зъ рода въ рїдъ, маючи перєтривавъ народъ поселєнїй побїчъ їхъ не порушнє. По другимъ місцямъ, де перєвїснї оселєнцї, що висипали кургани, євєвали, тамъ пєвнїхъ переданнїхъ не має.

Кургани громаднє поведено єсть хєронїть у собї тїла полєтнїхъ головою воївнїхъ людеї. Буває, покривають вони собою часомъ и кїльнє костїлївъ; а и останнї изъ збрўї можъ у їхъ подїбати.

Кургани сторожєві бувають на розмїръ часомъ ще бїльшї, чимъ однокї, тїльки що рїдко стєять вони уєднєно, а частїцє по два три зъ громадї, рїжнє до себе поставлєнї, та євчєйнє по-надъ бєрегами бїльшихъ рїкъ. Здаєть ся поведено такї кургани у старинї або якєсь плємєнє на оборону відъ напаснїхъ сусїдівъ, а нї то може євєчно їхъ по углємъ воївнєго стєану. Бє жъ и не зарубувалїсь у давнє давнїну кєчующї нїроди настєпнїмъ валомъ, та не спєруджували вони, якъ трєба, таборівъ, — на шпїлю курганівъ такїхъ єдбували лишъ люде почєреднє сторожє, а єъ знатнїй вишнї могли вони уже зъ далека заглядїти вєрєва та людати єбъ нїмъ євїєтку своїмъ людамъ. Сонцєвъ каже, що сторожєві кургани насипувано амъ євмїжъ 14. а 16. вікємъ, найчєстїцє на Малїй Русї, и що у їхъ євєходятъ ся хрєстїннї мїднї та срібнї, мїднї євручки, заушнї, перстєнї, и сипнїкї, — усе те прєстєго вїробу. Прєчє насипувалїсь сторожєві кургани не кєльчє нїдє у євєрєдїсторїчїхъ

¹⁾ Archeologie der Kunst bei den Alten. Breslau 1835. стр. 32.

¹⁾ Sztuka u Słowian. Teka Wileńska. T. VI

часехъ, а дводня їхъ нанъ народъ русьскій и лі-
зніще. Кургани шляхоіи находить се, менче ті ста-
діці примєсіи стовпа, въ певніиъ порядку и оддале-
ности відъ себе, въ тихъ частяхъ Литви и Литви-
ської Вуои, у котрихъ, на безкраїиъ пустиняхъ зъ
недоступними багновицями та ріками, не має ні
дєрївъ, ні мєсївъ, а до навіть звідм, що подорож-
нїсаму на лїсопахъ и широкїхъ поляхъ шляхъ по-
назують, лїсуть у темравахъ, густїхъ лісахъ,
Кургани шляхоіи, показували на осміиъ ідуцихъ
вєйшииъ людяхъ и торговельщицяхъ дорогу, а на-
родъ мавъ зана їхъ Володївцями, мовъ би оправдали
вони Волокитївъ на лєвиий шляхъ.

Найстарїцими безъ похиби курганами на Литві
и Русї Литвиській суть кургани гробовї, що були
для давнїцихъ народївъ тимъ, чимъ суть теперъ
кладовища для насъ. Підъ сіми насїпями схоронена
усї цивилизация далекої бувальщини патшї; збут-
вилї, заржавїлї останки зъ снарядївъ, вїхороненї у
тихъ предхристїянськихъ могилахъ, суть совре-
щенъ цїюцїненїиъ для археологїи, а безодною кри-
ницею для науки. Нинїки богато людей любуютъ
се у ровкопуваннїиъ гробовїхъ курганївъ, тїльки
жъ тайне докаже ще нічого, хто у два, три кур-
гани заглине, а треба розкопати їхъ богато, щобъ
хочъ тонесеннїиъ нїткою усувати, та наметати її
на той каубєвъ археологїичнїиъ, у котрому прозви-
вано лежить богато драгїдївъ, богато рїзногю суду-
чїмало и правдї, и зъ котрихъ цїтотъ дасть ся
ствати маде полотенцє, на котрому будемо вгнї
цїбачити гарнєцїиъ образъ, представляючїиъ нашу
давню бувальщину.

Мє гєдїть ся зъ одного, двохъ курганївъ су-
дїти, уже сь не знєстїио на звичаї старїци. К.
Говорський, розкопавшїиъ на Білїи Русї до 40
Володївцєвъ плавъ ся у такий вїрїхъ. У своємю
оправданнїю подає вїнъ за неспєхибнїиъ рїчъ, що
ностииъ помершихъ завсїгда въ несправлїннїю відъ
окоду на западъ лежали вїннї, а розбираючи складъ
курганївъ тихъ, ставїть се за лєвне, що трунївъ
кладєнє на востїрїиъ лїкотємъ, одного біля друго-
го, на їхъ приходило дерево — и таиъ їхъ надєно.
Вїнъ перєсвїдченїиъ объ сїмъ, що лїдъ кожнїиъ
курганомъ голєчено упершъ землю, відтакъ на-
дємо кєстїрї, палєно мєрцї, и єпісля засипувано
порєхи землєю; такожъ вєпєвнє вїнъ, що на дє-
стїри брако дубїну та лїстову деревїну, котрої
нїнїки у тому краю дуже мало, хїбай що повїро-
стади тамъ натємїстъ чатїнї, иголчатї, дерева.
Зъ розкопанїхъ курганївъ мадъ рївкю Начою су-
дїть Говорський, що мєрцївъ кладєно на правому
боцї, лицємъ въ право идъ полуднїю, головою на

западъ. У нїнєщє заввамаъ вїнъ, що труни у лі-
вїиъ русїиъ держали голєшєкю ма лєкотє завдовжкї,
а въ правїиъ мєволнчїиъ влїцєтє зъ лєвоїсї маси, до-
мєла заєстрєнї, по-єсєрєднїиъ вїцїцїнїстї. Права рука
єпочївала на жолуду, и тєтє друпє.

Такъ певно нїкъ Говорський сь кїлькєхъ кур-
ганївъ на загадъ судїть, не повинєнъ судїти ма-
дєтє археологї. Не прє кожду рїчъ у старїиъ ста-
рєсвїчнїиъ, шїдъ часъ мадрївїиъ народївъ, коли
тїлькї рїзнєроднїхъ плємєнъ одну и ту самю землєю
пєчєрєднє засєллє, та кожє хочъ малїиъ слїдъ
свєїхъ звичаївъ, обрїдївъ, снарядївъ по собі ли-
цєтє, мовє археологъ безпєхибно судїти, та що
мєнчє, зъ невеличкїиъ купнїиъ забутнїцївъ, вїєсїти на
стрїиъ дємашнїєго жїттїя предхристїянськихъ на-
родївъ. Археологїя зїматє великїиъ працї, а пє-
єтєує лїшъ вїлїнєнєкє, стєпа за стєпою.

Допєрва у першїиъ половнїиъ нашєго вїку стали
людє, люблїчї свою бувальщину, пильнїше при-
глядати ся курганамъ и збїгачувати своїми доїс-
кєми науку. У Россїи, сь гробїбъ пантїкопєйськихъ,
розсїянїхъ густо на двайцятъ-вєрєстовїиъ просторї,
помїжъ Чорнїиъ а Азовськїиъ морємъ, придбала
собї богато и наука и краєвї зборї. Подїбано тамъ
чїмало снарядївъ, приукрасъ, сосудївъ зъ дорого-
цїннєго металю кутихъ, позїсталихъ останкївъ по
Іонськїхъ Грекахъ, сїдївшихъ тутъ у далєкїиъ да-
внїнї. Уже въ старєсвїчнїиъ носїла ся вїєть про
нєзмїрнїиъ богатєства, що мали буги схороненї у сїхъ
гробахъ. Ученїиъ подорожнїиъ голєсїли, що Жєнєвчанє,
наколї лїшъ заволєдїли Крїмомъ, спонуканї перє-
казнїиъ про богатєства, схороненї у гробахъ, заразъ
и звєрнули свої очї на пантїкопєйскїиъ кургани.
Вони роздобували зъ їхъ усї сокровїща сь такою
вправєю и оглєднєстїю, що нїнїшнї археологєвє,
судїчї по повєрхнєстї, мали їхъ за ненарушенї, и
допєрва тодї перєсвїдчїлїсь объ правдї, перєказа-
нїиъ про Жєнєвчанївъ, коли їхъ розкопали. У дє-
вїкїхъ гробахъ поначєркували Жєнєвчанє хрєстїкї
по стїнамъ, та тїмъ и заявлїиъ учєнїиъ, що вони
тамъ першї уже порєлїсь. Ученїиъ канцїаръ дєр-
жавнїиъ Румъянцєвъ, котрїиъ прихїлявъ ся и сло-
вємъ и грїшнїиъ до усякєго науковєго дїла за нє
їно хто бравъ ся у Россїи, бувъ першїиъ, котрїиъ
прїнявъ ся за ровкопуваннє гробївъ Керчанськїхъ.
Гєнєралєвє Пвтїєу, Дубругсь, а відтакъ Бларєм-
бєргъ, вїсланї нїмъ тудї, копали заєдно кургани
и вїнаходїли мєтїли у Керчу. По нїхъ шатрїли
тамъ Французъ Дубїєс Дємонпєрєузъ и Корєйша,
въ 1841 р. Начальнїиъ городськїиъ въ Керчу,
Стємпковськїиъ, чїмало такожъ прїнїмавъ ся за
сє дїло; а у 1840 и 1846 р. директоръ музеуму
Керчанського А. Ашїкъ найбільшъ заходївъ ся

біля розкопування курганівъ. Писавъ вінъ навіть про їхъ денещо. Поміжъ другими копавъ їхъ такожъ осаула козацький Пуланцівъ, однакъ не передали сі люде своїхъ доісківъ науці ні на крихточку.

Зоріанъ Д. Ходаковський, авторизований до того зразу канцлеромъ Румъянцовимъ, не мало заслуживъ ся для археології, хочъ багато нетямучихъ людей спиняло ёму се діло розкопування; Ходаковський боровъ ся съ своїми противниками и полягъ у сій борбі. Однакъ зерно, імъ кинене прозябло — вінъ наживъ собі слави въ ученому світі, необавомъ завязано товариство археологичне у Петрогороді, а люде якъ Кеппенъ, Савелневъ и багато другихъ ходили біля курганівъ дуже хорошо.

Дмитриковъ, Шулешкинъ, Гр. Уваровъ, Абрамовъ, Забілинъ, Чортковъ и Хаокукъ копали кургани по різнихъ губерніяхъ Російської держави. На Україні заходивъ ся коло їхъ найбільшъ Михайло Грабовський, та передавъ вінъ свої доіски ученому світу и на письмі.

На Литві и Литовській Русі порушивъ перший сю справу Голова товариства археологичнаго у Вильні, Евстахъ гр. Тишкевичъ. Штотою рукою розкопавъ вінъ перший курганъ, а відтакъ прибривъ багато стариннихъ дорогоцінностей для музею Литовського. У его слідъ вступило чимало другихъ ученихъ людей; Федоръ Нарбутъ копавъ кургани надъ Дніпромъ и Німномъ, Сиромоля біля Ковна и Новогородка, Михайло гр. Тишкевичъ біля Минська, Михайло Кусцінський на Білій Русі.

Ріжні суть способи, щобъ розкопати який курганъ. При всякому однакъ ходить о те, щобъ насипові верстви були доконало перерізані та й вірно появили поклади, зъ якихъ курганъ зложений єсть; щобъ у кінець, коли добрано ся до трупа, положіння костяка, усі приукраси и снаряди, зъ мерцемъ зложені, зістали на своєму місці. Авторъ отсего діла довго заходивъ ся біля розкопування курганівъ, починаючи діло съ кранця, прокопуючи курганъ навздожки, и здіймаючи звільненька одну тонку верству по другій такъ, що розкопаний курганъ подобавъ на розсровний бохонецъ хліба. За такою працею, наколи уже дошатренось трупа, вибрано по надъ нимъ пісокъ и розширено такимъ побитомъ поле для доісківъ археологичнихъ. Однакъ сей спосібъ розкопування курганівъ неконьче бувъ добрий; головною похибкою у ёму було се, що часто розпочинано згадану краєнину відъ тої сторони кургана, съ котрої нічого небуло: бо костякъ, порушений зъ місця, здаєть ся при скорімъ насипуванню землі, находивъ ся по другій

стороні могили: наколи проте добрано ся до половини кургана, покидувано звичайно роботу, або коли глядівъ хто ще и зъ другої сторони, то такъ швиденько и необачно, що порушивъ мерця зъ місця, та й не видобувъ ёго на світъ такъ, якъ би треба було. Лучче розкопувати кургани на охрестъ, зъ гори на діль. Тоді всімъ вимогамъ можъ вдоволити: бо и перетнуть ся насипові верстви добре и на кількохъ місцяхъ, та и до костяка можъ добратись, хочъ би вінъ и у середині могили не находивъ ся.

За спосібъ насипування курганівъ у старині пише Нарбутъ, що землю навожено зъ відкіля инде, або видобувано її зъ підъ чорноземної верстви въ поближу; часто находивъ вінъ, що підъ насипами кургана, верства чорноземна вище лежала, чимъ верства чорноземна наоکیلъ, а у деякихъ курганахъ подибувавъ вінъ и пісокъ, хочъ сей ажъ геть оподалінь находивъ ся; а проте его ажъ доведено. Гр. Конст. Тишкевичъ удержує знову, що на Литві и Русі, кургани сипано съ тої самої семлі, на котрій їхъ зводжено. Причина, що найчасгіще сипано могили на піскахъ, була, здаєть ся, тая, що легше приходило насипувати пісокъ. Усі кургани зложені суть съ піску, зъ глини, а дуже часто можъ у їхъ подибати и каміння, хочъ ино случайно, не наркомъ покидане, съ чого и видко, що землю на насипъ ані примоншено, ані привожено зъ далека, а брано її зъ місця: бо кому бъ хотіло ся, нехай би и звозивъ землю зъ відкіля инде, двигати каміння? На послідокъ, наколи придивимъ ся бліще и пильніше на шимъ курганамъ, то найдемо навкруги їхъ и маленьку западнину. Мусить ровцемъ обводжено кожний курганъ; вибираючи землю до окола на насипъ, ино що часъ позатиравъ передъ нами виразні сліди тихъ вижолобківъ. Що насипувано кургани въ простъ на землі, себъ то, що лишано поверхню її ненарушену, се річъ певна и можъ объ тімъ переспідчитись при розкопуванню курганівъ; земля бо у насипі буде зовсімъ м'ягша, чимъ тая, на котрій вінъ зведений, а до того находить ся отся остання непорушена; верства жъ ся чорноземна давня, яку подибувавъ Нарбутъ вище положену відъ чорноземної теперішней, се зовсімъ що другого, якъ думавъ вінъ собі объ ній: сю верству становлять завсіди вуглі, помішані зъ якимсь біланимъ порохомъ — тимъ порохомъ могло бути вапно, примішане до вугля, коли уживано его у старині, а ні то порохи зъ тіль мертвечихъ, зъ амальгамовані зъ вуглёмъ.

Лишень кургани Йонськихъ Греківъ, на землі Керчанській, въ инший спосібъ насипані, суть-

Переважна частина їх усипана єсть зь одної тільки землі, принесеної сь поближа; у деякихъ уживано трави морської, мусить для більшої тривалости. Таку верству землі поливано водою и втолочувано сильно: сь чого и виходить, що земля у такихъ курганахъ подобає на трерде каміння. Другі кургани зводжено таки сь простого каміння; а ще другі сь покладу землі и сь покладу каміння на переміну.

Не всякому сипано курганъ однакової величини. Чимъ хто бувъ знатнішимъ чоловікомъ вь роді, абó у людей, абó більшъ маючий, абó зь більшою повагою, тому, розумієть ся, и сипано кращу и вищу могилу: бо жь якъ ниньки, такъ и давніше збирало ся на похорони знатніщого чоловіка багато людей; а де більше рукъ прикладувалось до діла, тамъ и вищий курганъ постававъ.

Нарбуť у своїй Исторіі народу Литовського наводить стару крѣніку Дубровського сь IV. віку. У ній такъ сказано про насипування курганівъ: „Надъ Дніпромъ, давні Скити (Скити), мешкаючі майже ажъ до нашихъ часівъ, суть поганями. Вони не закопували ніколи своїхъ мерцівъ у землю: бо скоро ино хто померъ, то заразъ и виношено єго на місце похоронне: тамъ або палено тіла, а ні, то таки такъ повидувано, лишаючи при їхъ завсіді їда та напитківъ. Люде споживали те все, а на тіло мерця насипували курганъ. Хто бувъ більшъ маючий, або у кого було більше другівъ, на того похоронахъ гостилось и більше людей и висипувано єму кращу могилу. Лицарі, князі и їхъ жінки мали звичайно одинокі и великі насипи; хто бувъ лукавцемъ, недобримъ чоловікомъ за життя, тому не сипано ніякої могили, а лицано тіло єго звіраемъ на поталу.

(Дальше буде.)

ГЕРЦЕНІВ ДЗВІН.

Московський ємигрант п. Герцен почав дзвонити в свого Дзвона (колоколь) за царя Николая. Любо тоді було слухати добрим людям у Московщині сей скликáнчик до мислі вольної, яку Господь надав чоловікові, одрізняючи єго від безсловесних. Не похваляємо ми тільки того в п. Герцені, що він, виявляючи факти, винуватив за все и про все короновані глави и високі государственні власти. Ми їх шануємо всюди, яко поставлених и освячених народнім розумом. Було б з єго аж геть до волі, колиб він самому сѣму розумові допомагав своєю наукою, своїм широким поглядом на исторію

народів. Не швидко дождецца результату такої праці, та веде вона просто до того, чого жадав п. Герцен своїм гарячим серцем. Цар и єго министеря не єсть якась небесна сила; вона берецца с того ж народу, яким орудує, и певнить нѣхотя єго жадання. Задачею интеллигенції мусить бути подавання народові доброго и спасенного погляду на самого себе. Коли в народі закореницца правда, то не подужа її, не встóбїть проти неї лукавство царськихъ порадиників. От же с п. Герцена було мало такої проповіді. Погнав він дуже прудко, и через те почав здаватись більш ненавидником урядовихъ особ, аніж апостолом здорового розуму. Тим часом у самій Москві, між главами интеллигенції, прокинулася політична болість широковкраїхъ государств: почали опасуватись, щоб не роззіхалась велика будівля, споруджена на скору руку самимъ тільки мечем кривавим. Стали московські голови домислятись, яким би робом підперти той будинок, що годивсь тільки про нужду часівъ прежніх, и, з великого свого клопоту, не постерегли ходу всемирної жнани, забули про єго, занедбали єго. Тамо уболяшася страха, идѣ же не бѣ страхъ; Свеже дихання часу здавалось їм злимъ віщуванням. Не викохавши в душі розумної вольности, не спомігшись її викохати посеред свої московської колотнѣчи, вони не зрозуміли, про що се в свіжихъ серцяхъ затлїваецца новий огонь громадської праці: думали, що з єго схопицца пожежа, що постане якась велика руїна по широчїнному царству, та й почали єго всіма способами гасити. Не широко про сю річ нишучи, вважемо тільки на один, найшкодливий спосіб.

На початку царювання Олександрового пресса московська була ще опозицією царській министерні. Розумна то була и спасенна опозиция, бо під нагнітом цензури, проповідувала зневагу до инситації, до потакання полиції и администрації у тихъ рїчах, яких вона не розуміє и розуміти, яко заклопóтана що-дѣнним ділом, не може. Пресса вважала себе за ареопаг того, що робицца в московському світі, як и лічить невеликій громаді людей, що працює головою задля самої красоти правди, а нагороди собі шукає тільки в тих, що Христосъ назвав чадами премудрости.

Не послїднимъ був між такими передовиками москвоцького народу знаний теєтер по всѣму світу Катков. Слава єго, яко великого розуму с твердого духу, стояла між интеллигенцією високо. Як ось — почав п. Катков помалу зрєкатись честнихъ и розумнихъ рїчей своїх, а незабаромъ обьявив, що єго даремне хочуть залакати громадською

опинився про його двозначні писання, що він не соромниця свого ренегацтва, и що вважає себе між свободолюбивою інтелігенцією за чоловіка видючого між сліпими.

Ми вже сказали, що сама історія московської державної и громадської життя не дала московському серцеві викохати праведного чуття вольности. Було воно, так скажемо, в зеленічку між інтелігенцією московською. Тим ренегацтво Катківське вдарило маче морозом по тій завязавій правди, що взяла була гору над лукавими порадами царськими. Халепа розлилась по серцям швидко; не багатько зосталось таких, що соромились катківщини.

Тим часом міністерія, лякаючись прогресу нового погляду на Божий світ між молодіжкою, наїла на гимназії и университети и, замість реєрвуарів науки, поробила з них заводи чиновництва. Не тайна се в Європі, що в Росії скривіть по университетам вакують катедри руської історії и що на лічбу людности геть менше в Росії шкіл, ніж у Турції. Гимназисти и студенти нашого часу далеко стоять нижче тих, що бували за Миколая; а між редакціями газет и журналів в такі, де не знають и по слуху про найдостойніших руських писателів попереднього періоду, або й сучасних.¹⁾

Не мало зосмілила міністерію до такого робу катківщина, понизивши геть печатне слово московське. Хто між писателями зоставсь на давній висоті правди и чести, той борець щодня з ворожими видумками, а часом приймає через них мучку и яко громадянин. Що роблено здиссидентами за Жигимонта Шведа в Польській Речі Посполитій, те виробляють тепер катківці-администраторі з людьми вольної науки и вольного погляду на самих себе. Тільки що ніде виявлялись їх наріканням: нема ні сеймиків, ні вічастих книг, ні безпечного від донощиків товариства для протестування. Таке протестування катківці вважають за бунт проти царської династії, за сепаратизм, або за накладання з Ляхами. Так вони обгорнули царський престол непроглядною темрявою, обгородили його глухим муром, а вироблюючи з малечку державників замість мужів громадських, що години піддержують сей глухий мур новою цеглою. Коли ж и пробереція в ту замкнуту середину яка праведна и видюща людина, то мусить дбати більш усього про свою голову и внодоблюватись Брутові посеред Тарьаниці.

¹⁾ Маємо в своїх руках лист про сю бувальщину одного дуже знаного в Московщині писателя.

Там з низу до верху и з верху до низу всюди по Московщині босяця и куряюцца „вмі, правди и науки“, а замість того заводять якусь не всемирню, а московську волю, не всемирню, а московську правду, не всемирню, а московську науку. Ізучитко Жигимонтовських польських частів прокинулось и панує тепер у Московському царстві за приводом катківців, а вони, так як ізучити Речі Посполитої, повширивались усюди — від шияки коло мемовлятка та аж до сивого сенатора. Всюди їх густо и павно. И, як ізучити принавали за короткий час просвіту в старій Польщі, так тепер катківці що року більш та більш приймають московську інтелігенцію. Притьмом ім захотілось централізованого государства ще на тисячу років, так як и там забажалося викувати його с польської федерації.

Шнода бути нам Касандрою, та и не наше воно діло. Ми тільки хотіли виказати, як помилувся п. Герцену, дзвонючи в свого Дзвона надто завято. Він забув, що Москва не дурно протлинула стількі вічних дзвонів. У неї по всі вічні роки зіставатимецця до волі таких, що плескали в долоні над погибеллю федерації руської. Сім людям тільки того й не ставало, чим прислужилась ім катківська інтелігенція. Як за часів Іванівських перлились вони до панування з мечем да кривавою тугою, так тепер пруща з дуросвітством. Зьєднавши собі інтелігенцію, задзвонили вони в усі московські дзвони проти Дзвона Герценового и заглушили його вольний голос. Перестали слухати звістування Герценівського спершу найученіші, а потім найтемніші катківці. Виростала бо дітвора по школах за приводом старших, що прийняли ізучітку політику — або яко спасенну, або яко єдину, що нею можна вдержатись при насушному хлібові, як бувало и в Жигимонтівській Польщі. Перестали и читати Герцена, и писати для його. Кожен бо з вишчих людей у літературі, бачивши себе дома гласом вопиюцим у пустині, ще менше сподівався добра с печатання своїх думок у Герценовому Дзвоні. Сиротів Герцен та сиротів на чужині, а тим часом катківці, зьєднавши собі віру в московської публіки, виставляли його помилки и одбивали в людей останню охоту роздобувати собі Дзвона, — а й надто, як погранична администрація завдала страху и самим контрабандистам за перевіз у Росію таких літературних творів, дійшло до того, що Дзвін перестав дзвонити. Сам п. Герцен оце недавно одв'язав верівку від його коромисла и сказав на весь світ: годі!

Честь и слава тобі, щиросердечний чоловіче! Поти робив еси благе діло твоє, поки вбачав у тому користь рідному краю твоєму. Не зананестя

же ти свого часу даремне, бо ні одне зерно правди не погиба на світі. Погибає тільки сама брехня та омана. Коли ще єсть у Московщині исира вольності святої, то не мало ти прислуживсь до того, щоб вона не гасла в попелі. Свого часу ті ж московські люде, що тепер, сліпуючи, дошуковуючи всюди, як би загасити таку іскру в холодному понедлиці, дошукуватимуцця, чи не тліє ще де-небудь тепло правди и волі, та й розгнітять ясне полоньє перед очима в нищих народів. А поки що, витаємо тебе ми, задурені и задавлені Українці, потомки тих козаків, що повалили беззаконну Річ Посполиту... да трехи й самі не погинули, мов той Самсон, під її руїною. Берючись на неправдою вельможних панів Речі Посполитої, из деспотством іауїцьким, ми винохали в собі духа правди й волі, що аж и досі підіймає нас на своїх крилах. Оцей же то дух озивавця до тебе с під іауїцько-московського нагніту, витаючи твое незавершене діло. Не сумуй, друже, що покинула тебе охота працювати. Руська земля велика и потужна над усаку дуросвіцьку силу. Постобать, не соромлячи її, за святу правду и волю незопсовані правнуки вольних пращурів. Не збагнітувало нашого духа іауїцтво ляцьке, не збагнітує ёго й московсьяке; уміли ми воювати проти деспотства магнацького мечем та руїною, зуміємо побивати и те катковське іауїцтво новокованою нашою зброєю — словом. И поки стоятимем проти нашого заклатого ворога під своєю чесною зброєю, поти не вмере, не подаже між нами твоя слава.

Олександр Праг.

— ❦ —

ВІСТІ.

— В Червівцях завлявало ся на сих днях товариство руське на спосіб львівської нашої „Бесіди“. Помагайбіг чесному ділу наших Буковинчиків!

— У II-му рочнику „Правди“ згадували ми за видавний у Петербурзі М. Лисенкомъ: „Збірникъ Українських пісень“. На сих днях одержала редакція „Правди“ кілька примірників сего Збірника, а одинъ передала по волі автора товариству „Просвіта“. Збірникъ сей in folio містять у собі 40 пісень народніх, а підъ каждою піснею єсть приписано, въ якій стороні України її переято, Мотиви пісень суть по часті жалосляві — звичайно руські. — то знову, немаче той бурхаючий вітеръ на стену, шпарні та бурливі. Ціна одного примірника стоить 3 карбованці. — Редакція „Правди“ зобовязуєть ся доставити сей „Збірникъ“ кождому зъ нашихъ Вп. Земляківъ за сказану ціну, додавши почтові видатки.

Такожъ передано намъ на розпродажъ книжку видану недавно И. Рудченкомъ у Києві: „Народні Южноруські

Головні помічники при редакції: *Є. Згарський, М. Коссаць, Др. В. Лугаковський, Ом. Шаршукій, Др. Б. Сушкевичь.*

Відповідає за редакцію: *Иванъ Микита.*

Зъ друкарні *Ставропигійської.*

каски“. Випускъ I. Ціна 1 карбованецъ сер. Объ стійності літературній сеї книжки, вложеної зъ 83 казокъ, ми поговоримо півнище докладно, а теперъ заохочуємо лишъ Братівъ-Галичанъ до подібної, хосенної праці.

— Допрошують ся у насъ такожъ зъ усіхъ сторінъ, щобъ вложили ми у азбучнѣму порядку списъ усіхъ шредплатимківъ „Правди“, щобъ такимъ побытомъ залити передъ світомъ, якъ широко розвила ся література, пересаждена зъ України на нашу галицьку землю, и кільки у насъ тихъ щирихъ людей, котримъ лежить на серцю розвій нашого ріднѣго слова. Ми волимо волю написът Вп. Землякамъ и подамо небавомъ такий списъ, яко прилогу до „Правди.“

ПОПРАВКИ.

У першому ч. „Правди“ зайшли слідуєчі друкарські помилки: На стороні 1. віршъ 2. зъ долини, місто: плетуцця, має бути: плещуцця; на тій самій стороні віршъ 3. зъ долини, місто: померетивъ, має бути: помереживъ. На стороні 2. віршъ 10. зъ гори, місто: підидати, має бути: підждати. Сторона 8. віршъ 18. зъ гори, місто: школярірь, має бути: школярівъ; на тій самій стороні віршъ 4. зъ гори, місто: родакцею, має бути: редакцею.

ПЕРЕПИСКА.

Ч. П. В. Я.....ий зъ С. Реклямовані ч. „Правди“ посилаємо Вамъ вже по другий разъ; — домагайтесь лише на почті.

ВІДЪ РЕДАКЦІИ.

Зъ причини переімени лѣкалю редакційного подаємо 2. и 3. ч. „Правди“ разомъ. Редакція и Администрація „Правди“ знаходить ся підъ ч. 453¹/₄ (Галицька улица.)

Робимо уважними Вп. Родимцівъ, щоби въ всіхъ справахъ редакційнихъ, сь пересилками и реклямами відъ теперъ туди відноситись ласкаво зволили.

Въ Редакції нашій можна ще дістати комплетні примірники першого рочника „Правди“ по ціні 2 р. а другий рочникъ по 4 р.

Такожъ можъ набути у насъ по ціні 5 кр. „Дві Мусівві пісні“ переложені зъ старословінського язика, на руський, віршами, якъ и „Справозданнє зъ першихъ загальнихъ зборівъ“ товариства „Просвіта“ по ціні 10 кр.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предлаша выносити:

На „Правду зъ Додат-
ковъ: У Львові на р. 3 р., на
½ р. 2 р. 50 кр., на ¼ р. 1 р.
30 кр.; — по за Львовомъ на
р. 6 р., на ½ р. 3 р., на ¼ р.
1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові
на р. 3 р., на ½ р. 1 р. 50 кр.,
на ¼ р. 50 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и литературне.

по за Львовомъ на р. 3 р. 50
кр., на ½ р. 1 р. 50 кр., на
¼ р. 1 р.

На самий „Додатокъ“: У
Львові на р. 3 р., на ½ р. 1 р.
на ¼ р. 50 кр.; — по за Льво-
вомъ на р. 3 р. 50 кр., на ½
р. 1 р. 30 кр., на ¼ р. 30 кр.

Редакция и администра-
ция вѣдъ Ч. 453¼ (Галицька
улиця).

ДОМОУТАРЬ.

(ОПОВІДАННЯ, ГАННИ БАРВИНОК.)

(Дальше.)

III.

Настигало: полоття по городам и в полі на пшениці, дәлі брали лён; а там и ячмінь почав колос викидати. Зозуля охрипла. А там жита за красувались. Чоловіки почали овси косити, та ранні гречки. Жінкам же треба було ще й коноплі брати, мочити матки, щоб терти за літнього сонця. Теж без чоловіків не обійдеця; бо треба й одвезти й привезти. Того ім и праця люба, що все вкупі.

Діждали й жнивів, покидали й жінки й чоловіки усі свої роботи перед жнивима. Хто столярвав, або тесав дерево, споруджуючи нові млини, чи будинки, то й столярі й теслі покидали свої заробітки та йшли „святого хліба“ жати. Нічого нема важнішого над жнива в народу. Хто б сам не був на жнивах, той би здавав ся вже й не господарем, а захожим якимся. На що вже ковалі та мірошники, и ті покидають у жнива своє ремесство. Така жінка, що сама одбувала б жнива, мала б себе за вдову; и народ би корив за се чоловіка, що він хліба святого вкупі не заробляв из жінкою. А жінка не одну постать обиліє слезами, бо пійде поговорі, що не дружно живуть, не штать одно, 'дного. Се все одно, що як би на Купайла який закоханий хлопець не прийшов у свої дівчини вінок з голови зірвати и поскакати в ёму через огонь: великий був би їй жалъ.

Спека страшенна пристигла. Поки порали ярину, а вже й колос позолотив, набубнявів, покляк. Вітерець повіє, то колоски так и крешуть, як у кресиво. Не вважають добрі люде на те, що спека; заробляють собі хліб обливаючись потом. Весело ім працювати коло Божого дару.

Отож позаймали постаті — хто на своїй ниві, а хто й на чужому полі за копу. Грицько с Палажкою, хвалячи Бога, зайняли постать на батьківщині. Скрізь и перед ними и по за ними брикують жіночі чіпки, чоловічі шапки, дівочі квітчаці волошками голови. „Нехай хто хоче чумакує! Не

вичумакує собі такої веселости серед безкраїх степів!“ думав в тихому своєму серці Грицько Шугай. А все ёму наче якось ніяково на душі, що зрікся отаманства, тієї сумної ночі. Що то вони плескатимуть про ёго, вернувшись до домівки? Та нехай собі плещуть: не поспують того щастя, що Господь ёму послав за ёго добру, лагідну вдачу. Шуканий хліб гарний молодикові, а жонатому кращій той, що в господі. Так и дід пасішник не раз гуторив. Байдуже Грицькові про чумацьку валку, рідко й згада про неї. Дідусь пасішник що-вечора, як прийдуть жєнці до дому та заходяця вечерю варити, хвалиця роями; тільки трівожиця, що не можна разом и в пасіці сидіти и в господі: усе боявсь, щоб не було якої шкоди. Аж ось и ёго тривога минулась без нещастя. У суботу ввечері відчинив він царгву своїм жєнцям и привітав покутнього вінка, що несли дівчата співаючи. Грицько с Палажкою вернулись надвечір до дому и наготовили обжинки ще краще косарського бенкету.

Не великі в їх сєго літа жнива були, скінчились незабаром, а ярового хліба було чимало. Зблизивсь и Спас. Треба підрізувати мед. Палажка конче хотіла нести мед святити та яблука. Грицько до церкви не пійшов, бо дуже не любив свого попа. Нехай се нікого не здивує, що така порядна, добра людина попа цуралась. Він би всім серцем прихиливсь до панотця, да коли ж у Нехворощі, як на те, був такий піп, що може другого и не знайти ёму під пару на Україні. Тільки й чути було від ёго яке вимагання або лайку. Добрящому попові в нас и без вимагання люде самі всєго несуть, за добру пораду, за ласкаве слово, а тому злюці хоч и давали, та не з щирим серцем; жалкували даючи, и щедрий чоловік бував скупий до ёго. Не любив нікого сєй піп, и жінку загнав на той світ, дарма, що вдруге жениться не можна. Вмерла небога від сухоти через ёго нелюдську вдачу. Ні до чоловіка, ні до звіря ласки не знав. Иде було селом з хрестом по людях, то и кога и собаку палицею зачепить. Голуб сидить и того сполохне. Діти як зобачять ёго, то так затин и поховаюця. Увійде в хату з молитвою —

не звеселить, а заскорбить. С прощом піде в кофору — и в засік загляне и в діжечку око запусить, и на всяку торбочку скине оком. Та все сумиця, та все гордує, и поворити з людьми не хоче. Тільки й чути було ёго розмову, як зїде до ёго що судове. Тоді й регочеця й співає з гостем попившись. За ёго ледачу вичу так знепвиділи ёго селяме, що де хто в друге село говіти ходив. Далі почали люде їздити до архирея, да поти їздили, поки таки скинули є приходу. За слано ёго кудись на покаання, а в Нехворощу прислано саме в жнива нового попа. Тільки Грицько не сподївавь добра й від сёго. Давно вже він перестав що неділі до церкви ходити, як привик був змалку; бо, дивлячись на попа и спомінаючи про ёго ледарство, тільки грїшив думкою своєю, а не молився. Тим и тепер каже: „Иди, Палазю, сама до Божого дому, як закон велить; а я помолюсь дома вкупі з дідом у пасіці.“

От же про нового попа починали люде славити, що він собі людина хороша. Хотїлось Палазці на ёго подивитись. Пішла ото на Спаса до церкви. У церкві свічку дуже велику поставила, за все разом и на часточку подала. У подобі став їй новий піп. И на попадю подивилась, — добре обличчя; так якось душа до неї прихляєця. Задалась тоді Палажка: „Треба їм на вхідчини рунця понести: здаєця добрі поштиві. На часточку як подавала, тихенько взяв, не так як той було рвоне и ввічі тобі скрива зирне.“

У церкві великий був натовп, хоча й не вперше правив новий піп службу. Деякі чумаки из валки Грицькової повернулись учора в вечірнім упрузі, а в кого воли по-приставали, ті ще в дорозі ночували. Дякувало чумацтво Богу за хороший заробіток. Повиступали на самий перед, наче козаки, як вернуця було с походу. Позирали на народ якось по орлиному. Вихудли, пообпалювались у дорозі на тих степових вітрах, не бувавши в хаті від самої весни, то тепер здавались ніби чужими людьми, а від радощів, що добре заробили, аж повиростали. Оддалеки з бабинця видко було Палазці попідгомовані їх потилиці, а которий, то й позирне по церкві, мов кого шукає очима. Чи не свого отамана се вони визирають проміж народом.

Церківця в Нехворощі була невеличка, бо тоді ще її будовано, як село було маленьке, не розрослось, не забагатїло чумацвом; то хто прийшов пізніше, мусїв аж за дверима стояти. Душно зробилось Палазці у тісному натовпі, вийшла й вона до молодїць та бабусь, що, стоячи на цвинтарі, гуторили про свої речі, поки Божа служба правилась. Все одно не було чути за людським

натовпом ні пона ні дїла. — Жїночки шибетали то про своїх чумаків, то про попа. — Хвалили попа вольми. Аж ось и попада вийшла до тих бабусь та молодїць, що вже її знали. Вона мала такий звичай, що поки батюшка вернеця до дому, вже вона ёму й пироги до сметани на отче наш поставить, то виходила с церкви раншенько. Молода ще була, ще тільки первою дитиною ходила, а господарство так повела що на продиво. Привїтала жїнок любовько. У кого запитана про здоровья, чи помогли ті ліки, що вона давала, у кого про хазїйство, де яку дїгнїну пожадувала, погладила и пішла своєю дорогою. Незабаром и батюшка пройшов. Зупинили ёго мряне. Хто питав коли прийти дитину охрестити, а хто просив хорого запричастити. Він їм все докладенько з ласкою одвітував, народ поступивсь перед ним; він и пішов до дому.

Не нарадувалась Палажка: Оце ж Грицькові буде велика втіха! бо він сумував що-неділі, що, боячись одного грїха, мусїв робити другий: не ходив до Божого дому! Та й не знав, которий грїх тяжчий: чи той, щоб гїрке думати в церкві про попа, чи той, щоб не чувати від говїння до говїння Божої служби. Хоч и не один він був такий: багацько хороших людей відступились від церкви через ледачого попа, а все таки сумував, и Палазці було жаль ёго суму.

Думаючи про се, вергалась Палажка веселенька до дому. Коли ж проти неї їдуть двоє парубїк, та й питає один у одного:

— Чи знаєш, брате, чия се жїнка?

— А як же? той відказує. — Хто б же не знав отаманської жїнки?

— Який він у біса отаман! Ми ще ёго судитимем, що, не спитавшись у товариства, покинув табір.

— Таже ж він передав своє отаманство на казноу?

— Хїба ёго настановив наказний?

Та й поздоровкались до Палажки, из Сласом поздоровляли, наче й добрі. А вона їх очима так и пожерла обох. Чула вона розмову їх, та аж у серці в неї запекло від досади. Щоб оце парубкам, да таке говорити про Грицька Шугая, про її чоловіка!... Не відклонившись їй, пішла скорою ходою до дому, и сама не знала, що б вона тим парубкам зробила! Добре, що Грицько такого не чув; та нехай и не чує, „Не скажу ёму“, думає Палажка, „и до церкви самого не пущу. Нехай хоч жїнки ледачі посорємяця, а то ще и при ёму иншій таке пробовкне, щоб їх лиха година бовкала!“ Аж начала Палажка, та й сплюнула сердите слово, и перехристїлась від грїха.

Увиходючи в царину, силкувалась вона при- подобити своє обличчя так, щоб не видно було, яка досада наче ножем проколота їй серце. Та Грицько постеріг оддалека щось дивне. Знав він її гарне обличчя як свою душу, и привик він вбачати ёго тихим як та криниця під узгір'ям. Тепер її очі якось палали, краски на щоках прибавилось, тоненькі чорні брові зблизились до себе мов дві хмарки на чистому весінньому небові. Що вона ні оповідувала чоловікові, про нового попа та попадо, як ні затирала свій смуток шуткуванням з молодичих розмовин під церквою, він раз пораз допитувався: „Чого ж ти, моя голубонько, прийшла не весела? Признайся: може тобі хто сказав незвичайне слово? То я не попушу нікому. Нехай ніхто не вважа на мою смирність. Та вони ж бачили, як я оборонив чумацькій табір від комішників. Нехай мене Бог простить за важку руку. Всі порозбігались, як почали комішники жакувати з возів чабаки та осятрину, а я... да се ти знаєш, бодай лучче не знати! От же й вони знають, то нехай стережуща мене.“

Скільки не відмовлялась Палажка, мусіла признатись, який їй бешкет учинили парубки, як їй уразили серце.

Захмарилось обличчя Грицькове. Довго сидів та думав. Далі каже. „Не личить міні с парубоцтвом заїдатись: то голови молоді, вихриваті; а є в них батьки, — нехай вони їх навчать, як шанувати людей статечних.“

Палажка раділа в серці, що Грицько спав на таку лагідну думку, и знов були обоє веселі; та вже так у світі дієця! що одна приключка за другу в'яжеця. Перед вечером того ж дня загукало щось коло царини. Виглянув Грицько в квартиру и пізнав обох батьків тих двох парубків, що обідили Палажку. Вийшов проти них до царини, аж вони десь попились. Він и не хотів з ними в розмову вдаватись, та вони сами загукали.

— Гей Грицько Шугаю, отамане чумацький! не гаразд еси вчинив, що чумацьку валку у степу лишив.

— Ідте, добрі люде, своєю дорогою, каже до них Грицько: — По тверезому про се поговоримо.

— Ні, пане брате, каже другий: — ти нам сего не говори, а становись зараз на суд перед нами.

— Колиб я мав за що становитись на суд, відказує Грицько, — то перед громадою а не перед вами двома.

— Не про те, кажуть громаді у гарячий чає дбати, щоб таких як ти судити. Хіба ти не чував що де два козакі, тим воєм третёго судять?

— Таких як я? гукне з разу Грицько, мов громовим голосом: — Люде добрі, убірайтесь звід сіля живі та цілі, ато буде з вами те, що с комішником!

Старі Нехворощане хоч и мали добре в голівці, та розібрали, до чого воно доходить. Вдарили по конях и покрились за гаєм.

Вернувся Грицько у свою світлицю, та вона здалась ёму тепер ніби вся чорним сукном завішана. Палажка аж руками сплеснула. Вона все чула оддалеки, и сама як листок дрижала, и боліла серцем за чоловіка, и боялась, щоб не вийшло якого колоту через сей случай. Почала голубити ёго, розвеселяти як дитину. Чи вона ж ёго серця не знала? За малу годину вяснилось бліде та по- нуре обличчя Грицькове, загомонів знов звичайним робом то до дитини, то до діда пасішника, то розпитував у Палажки про нового попа. От же постерегала Палажка що ся веселість у ёго тільки зверху. У ночі крізь сон він тяжко зітхав, уранці прокинувся невеселый, а далі хоч и розвеселився за роботою, та чогось умовкав посеред розмови и наче про щось думав.

Спершу Палажка вхляпалась від споминки про чумацьких батьків; далі бачить, що він сам себе думками пожирає — почала вмовляти чоловіка, щоб він плюнув на п'яні голови, та й не псував собі марне життя щасливого.

— Міні не те важко, каже Грицько, — що мене в моїй господі так визнаважено. Гірко міні приймати наругу від тих людей, що стількі раз я було з біди визволяю. Всі вони сі Нехворощане якісь завзяті та не порядні. Скотину б'ють, не дглядають добре зімою, то в їх було воли завсігди слабосильні. А я вдався жалісливий до всякої тварі то я своїх бичків так було викохаю, як чорноморських круторогих. Кому ж я не підставляв свої пари як треба було зрушити мажу з сіллю чи з рибою через дрючок? ¹⁾ А скількі ж я ім на гору бичував своїми добрими воликами? Скількі раз обороняв їх від лихого чоловіка в дорозі! Було, чи яке судове ледащо вчепиця, то я вмю лагідненько ёго малими гріними відбутти; чи злодіяка залаже в байраці та підкрадеця в ночі під табір, — скоро собака гавкне, уже я и вхопився за друка. Всі полякаюця, розбігаця незцять куди, — я один вистою гукаючи: „Сюди наші, сюди!“ аж поки всі коло мене скуляця. И оце міні така честь, така міні в Нехворощі повага! Не пійду до

¹⁾ Платиця в Криму и на Дону маво від чумацького поза, а мірою вазової ваги вважається те, як воли рушать мажу, дарма що під колеса буде дрючок відкинутий.

віку в село: нехай воно їм западецца, опріч святої церкви.“

Так собі миркав Грицько Шугай, а ёго серце тм не гамувалось. Тяжко було ёму перенести зневагу від товариства, що він служив ёму щирою правдою, не минаючи ласкою своєю малих, а по-слугою и запомогою старших. Добрі да тихі люде чують иноді серцем обиду важче, ніж завзяті. За-сумовав Шугай вельми, аж похилився наче г землі, аж наче пристарівсь трохи.

А Палажка собі журилась, дивлячись на чо-ловіка та прислухаючись у ночі до ёго важкого зітхання крізь соя. Почала небога думати та га-дати, як би чоловіка з ёго тайної нудьги виряту-вати, та не знаходила про таку болість ні ворожки ні знахора.

(Конець буде.)

ЗЪ СЕРБСЬКОГО.

I.

Якъ-небудь прикритий
Сирою землею
Щирій синь родний
Спочива' підъ нею:

Пробіте серденько
Кулини-стрілами
Не киить кривцею —
Життя джерелами...

И хреста не має...
Могяла чорилва
Свіжою травою
Уже заростає;

Не прийде сестриця
Поплакати на неї,
Не знайде матуся
Могили тіві...

Тільки клять високий
И плаче зорёю,
И кропить могилу
Чистою росою...

Спи собі, забутий!
Серце не озветь ся,
И чесная помста
Въ ёго не поллеть ся...

Браття! за-для волі,
Для життя родний,
Не жаль положити
Голови въ могилу!

II.

Гайда у дорогу, —
Боріть ся за миле:
Краще відъ кормиги
Високі могилы.

Разомъ усі, дружно
На супроти сили:
Поляжемо — дарма:
На докіръ могили!

Яковско.

ПРО КУРГАНИ НА ЛИТВІ И РУСИ ЛИТОВСЬКІЙ.

(Представивъ коротко після гр. Конст. Ташкевича Н. Вахилкина.)

(Дальше.)

Підъ ту пору, коли висипувано кургани, не хоронено якъ ниньки тіла мерцівъ у землю, а кла-дено їхъ на поверхні, прикривано верствою вугля, а відтакъ насипувано землю. Часто можъ подибати курганъ, у котрімъ спочиває тіло мерця, неначе у домовині, скупленій дуже мистецьно съ плоскихъ каміний. Гроби такі не можъ відносити до камін-ної доби, бо находить ся у нихъ и бронзь и же-лізо при мерцяхъ. Не що другого, а любовъ ро-дини якъ помершому, будовала здаєть ся такі гроби, щобъ тілу догодніще було лежати. Верства вугля прикриває звичайно и ті камінні гроби. Ву-гля не сипано лишъ на те на мерця, щобъ вбез-печити ёго відъ вохности; мусіло мати те сипання и якийсь митичний змисль, коли подибуємъ вер-стви вугляні и у тілопальнихъ гробахъ.

У старосвіччині водилось звичайно, що хо-ронено кожного мерця у окремімъ кургані. Не зважа на те, находжено у деякихъ курганахъ по два три костяки разомъ покладені одинъ надъ другимъ, пе-реділені міжъ собою грубою верствою землі. Въ 1856 році 11. Жовтня відкривъ гр. Конст. Ташке-вичъ на Білій Русі, въ могилевській губернії, въ повіті копичьськимъ надъ рікою Бобромъ, підъ се-ломъ Старий-Бібръ, у великому на 21 сажнівъ опа-шистому кургані, порохи спаленого тіла, прикри-того каміннямъ, на одинъ аршинъ 12 вершківъ відъ верху глибоко: нище о аршинъ найшовъ вінъ другу купу такихъ порохівъ; третя лежала на по-верхні землі на дні кургана. Подібнихъ гробівъ предхристиянськихъ у насъ не багато. Чому сі три тіла разомъ похоронені були, се годі відгадати. Могло бути, що три якісь вожди, полягші головою у одній битві, такої чести собі нажили; або бувъ сей курганъ родиннимъ гробомъ, або гробомъ трехъ другівъ, котрі одинъ по одному померли. Однакъ се єсть лишъ слабенький догадъ.

Не було у насъ загального звичаю, палити тіла: але подибуємъ и подібні гроби. У однихъ, а именню въ повіті вилейському, надъ Вилією, по-дибуємъ сліди спаленихъ костей, носипуванихъ въ кургані въ подовжистихъ вузкихъ глинянихъ

попелнищахъ. На просторі поміж Березинею, Гайною и Виліною суть ще рідшими такі гроби; а порохи и останки съ непаленихъ костей подибувають ся посипувані на дні кургана на купку прикриту до того кількома плоскими камями. Чи віддавано въ такий спосібъ честь якій тамъ старійшині, або діяно се задля чого иншого? Побачимо.

Стурлесонъ, писатель исландський, каже, що після переказівъ Тіядульфа, списано на самъ передъ историю Инглингівъ, першої династії скандинавської зъ роду слов'янського и що прозвано у нихъ перший вікъ, вікомъ тілопалення.

Плиний каже, що палити тіла не єсть давнимъ звичаємъ: що передъ тимъ хоронено мерцівъ у землю. Ажъ коли підъ часъ довгихъ воєнъ не разъ розкопувано навіть гроби, ажъ тоді стали Римляне палити тіла. Вінъ наводить, що богато родинъ держить ся старого звичаю, и що у родині Корнеліівъ передъ Суллею ніхто мабуть не бувъ спалений. Сей первий бажавъ сего тому, що вигребавши тіло Марія, лякавъ са подібноі відяки „Ipsum cremare apud Romanos non fuit veteris instituti: terra condebantur“.

Звичай, палити тіла, відъ Индійцівъ перенятий, пише Федоръ Нарбуць, водивъ ся у Литвинівъ, въ останніхъ вікахъ поганьства, лишъ при похоронахъ знатнішихъ людей. На похоронний костиръ кладено съ тіломъ мерця усе що за життя було йому милнимъ або потрібнимъ, або чимъ вінъ себе приукрашувавъ. У Слов'яниъ придержувано ся такожъ сего звичаю лишъ при похоронахъ знатнішихъ людей, що и кілька жінокъ могли мати: а на другому місци каже Нарбуць що Слов'яне ділили ся неначе на дві секти съ котрихъ одна палила а друга погребувала тіла.

Після Мацєвського не було сектъ у Слов'янахъ; а лишъ маючі люде будували собі гроби, бідніщі знову складали мерцівъ або порохи зъ нихъ на кладовищахъ.

Шафарикъ доказувавъ, що оба звичаї похоронівъ водились у Слов'янахъ, що у Слов'янщині и будовано гроби и ссипувано порохи у попелниці, котрі або хоронено у землю, або ставляно на стовпахъ по прилюднимъ місцямъ. Гроби, каже сей учений, сипано для знатнихъ людей при дорогахъ, підъ горами, надъ ручаями, и складано у їхъ або трупа або урну зъ єго порохами, означючи місце то купою, то рядкомъ камяниа. Лишъ тіла простихъ людей палено, відтакъ кладено въ урну и хоронено въ землю. Звичайно занимали такі гроби велику просторонь землі, а будовано їхъ або въ кружку або рядкомъ. — Німецькі писателі

знають сі кладовища підъ именемъ Wendenkirchhöfe.

Після слівъ Ібн-Фосляна русьні Слов'яне съ початку X. віку палили тіла мерцівъ въ човнахъ по рікахъ; відколи жъ кївські літописі стали звіщати за такі тілопалення, звичаю сего уже не було, а перенесено ся съ похоронами на суху землю. Могили сипані зъ начала по берегамъ рікъ кажуть догадувати ся, що у давній давнині въ поняттяхъ релігійнихъ поміжъ водою а будучимъ життямъ заходила якась звязь.

Німецькі археологове, котрі ні про сектарство ні про ріжні поняття релігійні въ одному племені знати не хочуть, бажають съ подвійного способу будовання гробівъ вивести два ріжнородні народи, поселені колись-то на Германськихъ земляхъ.

Може бути що въ пізнішихъ часахъ, пише Крашевський, хоронено не спалені тіла біднішихъ у землю; але у глибокій старині було обовязкомъ палити тіла чужихъ, захожихъ людей, не то своїхъ щобъ такимъ робомъ опроститись передъ богами. Тіло мерця, неспалене огнемъ, уважано за нечисту річъ, и думано, що симъ осоромлюють ся духъ, котрий оживлявъ єго. Пізніше, за другими поняттями релігійними може и не палено всіхъ мерцівъ. Ми жъ кажемо, наколи взяли ми се за певну річъ въ археології, що знатнимъ людамъ и більші кургани висипувано, тоді можна сміло повласти, що палено тіла лишъ заслуженихъ людей: бо лишъ у великихъ курганахъ подибують ся спалені порохи зъ мерцівъ, въ меншихъ же звичайно костяки, хочъ и зъ останками богатихъ приукраєь задля чого не можъ согласитись съ Крашевськимъ, котрий удержує, що въ пізнішихъ часахъ хоронено неспалені тіла лишъ біднішихъ. И Мих. Грабовський перечить тому, кажучи, що у Слов'янахъ не було звичаю заосмотрувати мерцівъ стравами, одиждю, газдівськими снарядами и такимъ другимъ, а що лишъ у Литовцівъ таке водилось.

Намъ суть звісні всі обряди при похоронахъ мерцівъ въ старині; ту скажемо лишъ те, що зъ мерцемъ кладено усі єго найдорощі приукраєи и снрядя у грібъ. Звідтіля и походить що жіночі гроби найбогатші суть на усе таке: бо на жінку по смерті кладено все, що було въ неї найдороще за життя ось якъ: днадеми, наруквиці, намиста, заушниці, нашийники, ріжні приукраєи зі шила и металю, якъ золота срібла и бронзу. У мужеськихъ гробахъ находять ся: шаблі, топори, списи, стріли, ножі, кресива, спинки, пояси и спручки ріжного роду. — камяниа, бруски до гострення ружки и т. др. Горці жертвовничі зі стравою и шклянні

слезинці, зі слізьми плачокъ, владено въ старині такъ у мужеські, якъ и жіночі гроби на Литві и Руси. Тому у кождому розкопаному кургані може подибати дещо археологъ. Коли жъ на такі снаряди лишъ маючі люде були богаті — а їхъ, якъ и теперъ бувало менше, чимъ бідніщихъ: то и находимо у гробахъ більше голихъ костяківъ, чимъ прибранихъ. Поміжъ гробовими курганами можъ подибати часто и пусті — а то що їхъ тамъ висипувано, на те не легко отвітати.

Такожъ трудно подибати курганъ зъ дитинчимъ костякомъ. Чи не хоронено у старині дітей въ курганахъ, чи переживъ та понівочивъ довгий часъ ніжненькі їхъ кости, однакъ, кілько уже могилъ розрито, всюди найдено лишъ кости зъ дорослихъ людей; бо и кождий гробовий курганъ повиненъ містити у собі костяка. Друга річъ съ курганами сторожевими або шляховими: сі суть завсідн порожні. Майже всі народи, якъ уже сказано, на цілімъ обшарі земнімъ, сипали могили надъ тілами помершихъ. И надъ Волгою підъ Уралемъ и въ Виргинні и въ Огпо и надъ берегами озера Онтарио, у Кафривъ и у Готентотивъ находимо їхъ. Німецький археологъ Ріттеръ, котрий розбиравъ важність гробовихъ насипівъ, наше намъ, що честь мерцямъ отдавана, похоронні жертви и помяники, зводжені членамъ родини, були першимъ узломъ товариського життя. Лишъ внутренимъ складомъ ріжняють ся могили, понаписувані по ріжнимъ ярямъ.

Могили, прозвані въ Будаїзмі Ступами топами або дагопъ, пише Лепковський, сипані такъ само и на такий кінець, якъ и наші, ино що зъ иншого материялу вони побудовані. Наші сипані завсідн зъ землі, а тамті часто зъ каміння уложені, або доломъ обмуровані. Передъ топомъ стоїть декуда величевна брама, приукрашена символами, якъ тая въ Санхі підъ Кунінггамъ; зъ витесаними слонами и потворами.

Гроби пантископейські въ Керчу містять у собі, після опису Ашика, просторі комнати, часомъ и зъ сіними витесані часто дуже величаво съ каміння.

Гроби въ Чехахъ мають такожъ хороші камінні хаточки у своїхъ внутрахъ.

Докторъ Фридро Кресе находивъ въ Курлянді и Инфантахъ надъ берегами Двиани гробові печери, винуті у скелистихъ берегахъ тої ріки и подавъ намъ едриси їхъ у своїй Невроайвоніці.

М. Грабовський поділивъ, могили українські, зваживши їхъ ріжну подобу, на три ряди: — у первий зачислив він звичайні могили, круглі съ круглими шпилями; у другий рядокъ такъ звані

чубаті, що зложені въ двохъ насипівъ, одного надъ другимъ — онихъ не багато есть на Україні, а сипано їхъ на подвійний кінець, и на хвалу божу, и служили вони за жертівники у старині; у третій рядокъ поклав він могили зъ вижолбленимъ внутром, що їхъ звичайно Майданами зовуть.¹⁾

Лишъ, а за нимъ Собіщанський, поділили могили народівъ, поселенихъ колись на півночі, на гроби камінні, що містять у собі, крім костяка камінну зброю и янтаръ (буритинъ), — на гроби вулисті, зложені въ могилокъ на поверху землі, що хоронять у собі останки съ спаленого тіла, желізну зброю а часомъ и янтаръ, — и на такъ звані жалі, зложені зъ самихъ посудівъ глинянихъ, що містять у собі порохи съ попаленихъ мертвецькихъ тілъ.

Кепиенъ ділить кургани позводжені на просторі відъ чорного моря до заливу Финляндського, на три роди: на прастарі скитийські, відъ Чорного моря до Обояна въ Бурськімъ; на варяго-руські надъ Ладогою и Волховою, и на козацькі на Україні. Поділя сей трохи загальний, и здасть ся, не вчисливъ вінъ до ёго могили на Литві и Литовській Руси, бо говорить лишъ за варягоруські и козацькі. Могили на Литві и Литовській Руси мають цілкомъ иншу вдачу. Снаряди и приукраси, въ нихъ роздобуті, кажуць по своїй подобі догадуватись, що поміж Литвою а Скандинавією були свої торговельні взаємини, що відъ Скандинавцівъ черенимала Литва цивілізацію. Судячи по другихъ снарядахъ збиточнихъ, які находять ся у жіночихъ гробахъ, якъ по намистахъ шкляннихъ и каміннихъ, можемо покладати зновъ за имовірне, що Дніпромъ торгувала Литва зъ Венецією.

Заходить теперъ питанне, зъ якого розкопування могилъ може похіснуватись наука?

Вигребуванне стариннихъ снарядівъ зъ гробівъ тоді лишъ єсть поучнимъ, коли розритте могили після правилъ звершило ся. Хочъ би хто нагромадивъ не знати сила и якої старосвіччини гробової, але принадково роздобутої — то не мають такі нагромадини великої стійности для науки, хибай, що буде чимъ наповнити шкатулочки по музеамъ. Другий гріхъ поповняють звичайно археологове при оцінці роздобутихъ гробовихъ снарядівъ, гляючи бідльш на се, чи отсі снаряди подібні суть до себе, замість щобъ дивити чимъ вони відъ себе ріжняють ся. Ріжніці такі можуть насъ наводити на нові догади, а сими вельми збогачувъть ся наука.

¹⁾ Ukraina dawna i terazniejsza. Kijów 1860, стр. 46.

Одинь снарядь мусить бути подібний другому: бо жь Римъ, Німеччина и Слов'янщина, були собі у старпні неначе сестрами, и одна відь одної учила ся товариського життя и обмінювала ся цивілізацією. Цивілізація римська, яко найстарша, надіяла своїх молодших сестеръ досить ласкаво; німецька переймала відь неї усе радо; слов'янська, о дуже молодше відь обохъ, виконала питому свою відь Скандинавцівъ пероцяту цивілізацію, а зіткнувшись з римською, обмінювала зь нею денешо. Добачати се можна ясно въ обрядахъ похороннихъ и релігійнихъ, въ вірованню въ богівъ и въ предметівъ виображенню їхъ; а коли всі ті три сестри зь одного жерела зачерали, себѣ то: зь индійського, то и не дивно повинно намъ ставати, що цивілізації їхъ так на себе похожі.

За лагіднимъ климатомъ та численою людністю завила просвіта найпершъ у середній Азії, котра съ торгвою, съ колонізацією, а відтавъ за помочю релігійнихъ миссий та народнихъ мандрівокъ розкила ся по усій Азії. До Європи принесено її, якъ звісно зь исторії, трема дорогами черезъ Єгиптъ и малу Азію за помочю торгвлі и колонізації: дістала ся вона найпершъ до Греції и Риму, зь відкіль розбурхалась по полудневій и западній Європі; Німцямъ ва полудневій Слов'янщині довела ся вона черезъ Кавказъ, чорне море и пороги Дунайські: північні народи Європи, а міжъ їми и плем'я Слов'янъ надъ-балтицькихъ одержали її відь Норманівъ и Фіннівъ, котрі принесли її були дорогою черезъ Каспійське море, черезъ пороги ріки Волги, черезъ Двіну Балтицьку и біломорську до себе.

Та жь сама просвіта зь Індії ввійшла різними дорогами и до Хинъ, Японії и до Америки. Догадуємось того зь відтіль, що оставила вона по собі сліди въ Мексикі, Перу, Хілі и на островахъ канарськихъ. Перекази, легенди, обряди релігійні суть тамъ на диво похожі на индійські; у кінець и вигребані; тамъ снаряди подобають цілкомъ на снаряди, уживані досіль въ Індияхъ — що доказує намъ сильну зв'язь поміжъ старинними цивілізаціями. — Індія постарілась уже и пережилась, коли її три доньки, поселивші ся въ Європі, розрослись потужно новимъ життямъ и новими гадками.

(Дальше буде.)

Казки И. Рудченка.

Въ 2-му числі „Правди“ зганули ми за видані И. Рудченкомъ: „Народныя Южнорусскія сказанія“. Ви-

лускъ І. Ниньки же передамо яцимъ ш. чятателямъ ті гадки, які заявивъ авторъ у передньому слові.

„Підъ теперішній часъ, — говорить вінъ, — стали люде блище приглядатись руському народові и старають ся пізнати его суцність, поезию и живий язикъ, задля чого и такимъ словеснимъ пам'ятникамъ, якъ казкамъ довелось більше значінне увъ очахъ ученихъ и просвіченихъ людей въ загалі. Въ короткімъ часі зъявилось вісім випусківъ московськихъ казокъ п. Аванасьева, три випуски казокъ п. Худякова, казки, зібрані сільськими учителями и др. Казки ті послужили богато до пояснення не лишень народного життя, але и культурнихъ питань, за котрими можъ буде доперва пізнати Слав'янство и первісний станъ индоевропейськихъ народівъ, въ загалі — що старавъ ся уже представити п. Аванасьевъ въ своїй розправі: „Поэтическая воззрѣнія славянъ на природу“.

Однакъ до всіхъ такихъ трудівъ, біля познання Слов'янства, недоставало заедно руськихъ казокъ тимъ більше, що сі пам'ятники народнєго утвору суть дуже важними для слов'янської етнографії.

Звертали уже и на їхъ учені свою увагу и навіть раніше, чимъ на московські казки; тільки що до нашого часу, литерати дивились на руські казки або съ чисто мистерного становища, або з якого другого, а ніколи зь ученого. Записувано їхъ изъ давна, однакъ не просто зь устъ народу, а у перекладі — а ні то переначувано їхъ.

Польські учені и литерати, заміщаючи въ своїхъ виданняхъ руські казки, прикладали майже за всіди до їхъ свої політичні тенденції. Вони заедно старались показати їхъ світови, не яко духовні утвори руської душі, а просто яко утвори якогось народу, що не богато чимъ відійшовъ відь польского. Розуміеть ся, що съ такихъ понівеченихъ, а до того ще ложнимъ світломъ осъянихъ народніхъ утворівъ, годі було кому представити собі вірний образъ руського народу.

Московська литература дивилась знову на наші казки тільки зь мистерного становища. Наколи знайшлись въ казці естетичні достоинства — тоді перекладано або перероблювано її на „литературний“ язикъ. Що не було кому въ казці до вподоби — те відкидувано, неначе щось нездалого або замінювано его чимъ другимъ зь иншої казки, або накладано авторською фактацією, часомъ зь двохъ казокъ зліплювано одну и таке друге. Въ кождімъ такимъ разі, хочъ би казка и въ мистернітъ згледі и того собі надбала, то таки необувала ся вона научно-етнографичного интересу.

Видано, вправді, кілька казокъ руськихъ и у такому виду, у якому виголошували їхъ народні уста: однакъ ті казки порозмітувані дуже по всімъ усюдамъ, а деякі стались уже бібліографічною рідкістю и для ученихъ.¹⁾ Загально сказавши, народъ нашъ богатший въ казки, якъ и другі слов'янські народи — а збірниківъ народніхъ у насъ мало.

Щобъ прийти въ підмогу всесторонньому познанню руського народнєго життя, я и задумав вистачати ті словесні пам'ятники, народні утвори руської душі, и ось спорудивъ я за помочтю деякихъ моїхъ земляківъ перший випускъ руськихъ казокъ. Коли жъ підъ „казками“ поодинокі люде різне собі розуміють, то скажу я, що у мій збірникъ ввійдуть не лишъ казки — тай годі! а вложу я у ёго и байки, и оповідання и друге таке.

Въ першій випуску помістивъ я казки зъ варіантами, записані майже безъ виїмки зъ народніхъ устъ, а нігде ще непечатані. Деякі ино позабиравъ я съ „Чернигівськихъ губернськихъ відомостей“.

При редакції казокъ, старавъ ся я заховати повсюди повний текстъ, и не пропустивъ нічого, що може служити матеріаломъ для вивчення руськихъ нарічій въ їхъ фонетичнімъ и лексикальнімъ згляді, а тому, писавъ я слова такъ, якъ їхъ сторонами виголошують. Въ деякихъ казкахъ придуть слова та цілі фрази такі, якихъ нашъ народъ тільки тоді уживає, коли наводить бесідуючихъ панівъ, солдатівъ або цара, думаючи, що усяку річъ найлучче передавати такъ, якъ її авторъ виголошувавъ.

У кінець скажу пару слівъ и про поділъ казокъ, або про порядокъ, який я завів у моїмъ випуску. Я не ділю казки строго-научно (на казки доби митичнєї, богатырської, пастушої, зооморфичнєї, антропоморфичнєї вдачі и т. д.) Мині приходить таке ділення чи класифікація народніхъ утворівъ, і видумкою, та більшъ нічимъ. Я діливъ казки такъ, якъ їхъ народъ ділить: на казки про звірівъ и птицъ; про нечисту силу; про зміївъ, богатырівъ и другу таку диковину, а у кінець приложивъ я казки про билицю, бувальщину. — Въ прочімъ кладу я більше ваги на те, щобъ вірно

¹⁾ У насъ въ Галиччяні видавъ такі казки Гнатъ зъ Никловичъ накладомъ п. Якова Савчинського. У Вінку, Якова Головацького находять ся такожъ пару казокъ про жидівъ и циганівъ.

оддати ті дорогоцінні пам'ятники народнєго творчества — ті зеркала народнєго життя.¹⁾

¹⁾ Подаємо Передне Слово Рудченка тому майже вповні, щобъ и наші люде, наколи заходитимуть ся біля збирання казокъ, знали якъ їхъ збирати. У 5-мъ ч. „Правда“ подамо одну ритмовану народню казку. — Ред.

В І С Т І.

— Якъ скоро поступає Сербія у просвіті, показує слідуєча подія. Невелике село Дреровачъ немало передъ двома роками ані церкви ані школи; нині стоять уже тамъ оба будинки, виставлені якъ ся належить за 3000 дукатівъ. Недавно тому завівавъ министръ просвіти Матичъ громадъ по краю, щоби заводили недільні школи. Гнетъ заложили Дреровачане недільну школу, котру нині 150, 12 — 25 літніхъ хлопцівъ навіщає. Кождий у Сербії хоче просвіти себе. Два дни по заложєнню школи вйшло ся 20 людей и постановили спорудити читальню; небавомъ повстала и читальня. Такъ заходять ся люде коло просвіти и по цілімъ сербськимъ краю. — Звіщали такожъ недавно часописи що селянинъ Радовановичъ відложивъ 3000 дук. на заложєнне школи у своїмъ селі. Чи не брати намъ собі приміру въ Сербівъ?

— Редаговані у Львові: „Nowiny“ обізувались у 2 и 3. числу про видаванне нами Письма св., у такий голосъ:

„Видавано у Львові чесною молодіжню руською письмо. „Правда“, оповіщає друкомъ перекладъ Библии.

Чотири битви виграні Русію, та тільки жъ програниць Москвою, не стануть на рівні зъ сими хісномъ що вийде для України съ Письма св. — невіривняють сій шкоді, котру завдано Москві.

Коли ми (Поляки) не хотіли признати — то цілий світъ признає народність руську. Товариство біблійне англійське роскине въ мільонахъ приміряниківъ українську біблію поміжъ народъ — и вже ніяка сила не пригасить сєго огню, який розжарений книгою чоловіцтва, розгорить ся поміжъ народомъ. Жадне ворогуванне не звівочить народність ту, котру взяла біблія підъ свій покровъ, а котрої суцїість вона ясно прокаже бо вєсть въ її мові — слово Богъ!

Небавомъ такожъ вийде съ Печатні український перекладъ „Псалмівъ Давида“.

П О П Р А В К И.

У першому ч. „Правди“ зайшли ще слідуєчі друкарські помилки. Сторона 2. переділка 1. стрічка 9. замість: якому укруві, має бути: якому упруві; — стр. 12. замість: з немочетком, має бути: з немовляткєм; стр. 13. зам.: на наровицю, має бути: на наровицю; — стр. 32. зам.: туга зупинилась, має бути: тут зупинилась; — стр. 38. зам.: важиці, має бути: вагівиці Перед. 2. стр. 1. замість: в коряк скаванка, має бути: в коряк с казанка. — стр. 16. зам.: старшим, має бути: страшим; — стр. 51. зам.: а слівми не одхильне, має бути: а слівми не одхильне Сторона 4. перед. 2. у стр. 4. зам.: любляли має бути: мовляли; — на стор. 8. у стр. 36. 2. перед. зам.: автора зъ У. має бути: редактора зъ У.

Головні помічники при редакції: *Г. Згарський, М. Костах, Др. В. Лугаховський, Ом. Паршицький, Др. К. Сушкевич*

Відповідає за редакцію: *Иванъ Микита.*

Зъ друкарні Ставропигійської.

Виходить 8., 15., 22., в 30-го
кожного місяця.

Предплаща емляється;

На „Правду зъ Додат-
комъ: У Львові на р. 3 р., на
1/2 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р.
30 кр.; — по за Львовомъ на
р. 3 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р.
1 р. 30 кр.

На саму „Правду“: У Львові
на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 30 кр.,
на 1/4 р. 50 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и литературне.

по за Львовомъ на р. 3 р. 50
кр., на 1/2 р. 1 р. 30 кр., на
1/4 р. 1 р.

На самий „Додатокъ“: У
Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р.
на 1/4 р. 30 кр.; — по за Льво-
вомъ на р. 3 р. 50 кр., на 1/2
р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 30 кр.

Редакция и Администра-
ция підъ Ч. 453 1/2 (Галицька
улиця).

ДОМОХТАРЬ.

(ОПОВІДАННЯ ГАННИ БАРВИЦОК.)

(Конець.)

IV.

Осінню порою, після Покрови, тоді як сонечко світить, та не гріє, „мов удовине серце“, — Палажка, розум'янившись дуже, шаталась у ранці в неділю по коморі: одчіплювала не одну торбинку з сволюка и там усе перебирала, и до віконця приглядалась, та на силу знайшла, те чого їй бажалось. Вона ще літом, як сонечко сипало теплим промінням, задалась виходячи с церкви, понести колись попові рунце на розжиток. Та аж и досі не сповнила своєї обітниці; бо вона ще в літечку вимила рунце, алеж то за сіножаттю, то за жнивими и не однесла; вимила и відложила три найкращих в окрімшню торбинку, щоб потім ище й из сіх вибрати найкраще, да й забулась, у котору, бо багато турботи и всякого суму перейшло останнього часу через спокійне, тепле серце Палажчине. Не та тепер спокійна думка в Палажки на душі, як тоді була, коли вона їх мила! Не так уже їй весело, ясно на серці. Набігли хмаги на її чоло, морщина вирізалась на лобі.

Увійшла вона в хату, и рунце приховала од чоловіка; бо знала, що він, через старого попа, та й до нового не прихильний; гомоніла веселенько то з ним, то з дідом, и до дитини озивалась, а потім, швиденько прибравшись, пішла до попа.

Ще не дзвонено до церкви. Увійшла в пекарню Палажка, а попада саме щось прикритоно поралась коло тіста. Палажка поздоровкалась, из неділею поздоровила, та зараз взяла з себе свитку, оплеснула гарненько руки, и почала їй помагати.

— Я маю вам щось казати, матушечко, сказала вона бгаючи пироги.

— Кажі, моя голубко, відказала попада, ханячись из тістом, поки не задзвонили до церкви, щоб и собі вистигти на Божу службу.

— Оце, матушечко, прочула я од людей, почала Палажка: що ви и батюшка обороняєте лю-

дей від туги. Якесь лихо вперлось у нашу оселю, не при святому хлібі згадуючи. Чоловік у мене був щасливий, веселій, усе літечко працював за двох, не вроку ёму; а тепер... як би вам и сказати? хоч и стережця він виявити свою тугу очевидячки, а я серцем чую, що ёго щось ість. Він не такий чоловік, щоб кому зло заподівав, а товариство тяжко ёго обідало... Що вже я криючись од ёго, по ворожках, по ворожбитях виходила! И виливали, наглянувши ёго из-за тину щоб не догадавсь, и відшпигували, и води ёму давала напиться від знахорки, и свічки до гори перекидала, и хліб на тій воді заміпувала; и сама ходила до криниці у глузу ніч за водою и не озираючись верталась до дому; що трохи з ляку не вмерла; та ні, ні що не помогло! То я вдарила оце до вас, моя госпоженько: усі люди кажуть, що ви маєте такі ліки, и багато уже де кому запомогали.

— Не знаю, моя голубко, чи припаде тобі до серця моя рада, каже попада. — Ото робила ти не добре, що по ворожках бігала. Що вони знають, бувши людьми темними? А лучче б ти вдалась до священника, або твій чоловік нехай прийшов би. Ми вже тут с пів року, а вас обох у церкві не бачимо.

— Що ж, матушко! каже Палажка — я всю правду вам скажу. Чоловік мій за того попа одвик ходити до Божого дому. А тепер він хоч и чує про батюшку добре слово, дак через людей не бува в церкві, бо вони тяжко ёму допекли.

— А ти ж чому не ходиш?

— А міні якось боязько ёго самого зоставляти. Коли б ви бачили, який він зробивсь через той сум! наче мала дитина, наче сохрани Господи не при собі ходить.

— От же, голубко, на сей сум нема ліків, окріч молитви, каже попада. — Та я ще поговорю з батюшкою про твого чоловіка. А ти не журись, не вдавайсь в тугу, жалуй ёго, та молитесь уже хоч дома, коли не зможе твій чоловік увійти в Божий дом без гнівної думки про своїх обідників. Бо за те ще більший був би ёму гріх.

Тим часом пироги́в доли́пили. При́шов ти-
тарь за ключами до батюшки. Батюшка почав
молитву читати (було чути хоч и причинені були
двери) та вбіратись до церкви. Почли дзвонити
в великого дзвона. Попада заходилась убіратись
и собі; а Палажка з наймичкою посаждала прося
в піч. Ось и у всі дзвони брязнули. Батюшка
перейшов через пекарню. Палажка підійшла під
благословення; а як вийшла вона слідом за попа-
дею, то вже густо дзвонили, аж стара дзвіниця
хиталась. Попада ще завернулася из сіней та
наказувала наймиці пристановити дві страви на
отарці, дарма що люде по неділям виносять ім
під церкву всякої страви.

Переходючи с попадею через цвинтарь, Па-
лажка сказала їй, що принесла рунце и зоставила
в пекарні.

— Отож на дармо ти принесла каже попада.
Мосі ради не хреба оплачувати!

— Я не за добре слово плачу, вам, госпо-
женько, відказала Палажка; а давко обітницю дала
дарувати вам на вхідчини. За се попада подякувала
и раділа серцем, що до неї люде прихильюця.

Стоючи в церкві, Палажка все думала, яка
ся попада хороша людина! Слова її здавались їй
ліками, хоч и не багачко вона промовила. Висто-
явши службу, перва вийшла Палажка с церкви,
щоб нести нові ліки своєму Грицькові. Підбігцем
ишла до дому. Була весела така. Здавалось їй,
що тільки вона тхне на свого чоловіка, то, так як
той водотік, змиє весь смуток из єго серця. От и
почала казати єму, що треба побороти тугу, що
треба ходити до церкви, и що так и так попада
казала. Слухав її Грицько мовчки; далі каже:

— И ти и твоя попада нічого в сєму діді
не знаєте. Я, слава Богу, не дитина: маю розум
на все, що міні треба. Яка буде моя молитва в
церкві, як через мою душу перейде досада на тих
Нехворощан окаянних? Лучче я тут, без гніву,
тихо помолюсь, то се Богу приємніщ буде.

Здивувалась Палажка, що Грицько як раз те
каже, що й попада; а про-те відказала таки єму
по своєму:

— Колиб так було краще молитись, то люде
б и церков не будували. А-то ж? на щось їх
будують!

— А знаєш на що? спитав Грицько, ки-
нувши оком на діда. (Дід ще рідше єго бував у
церкві, бо єго старий піп налявсь за щось погра-
ним словом.)

— А нуж? каже Палажка, и страшно їй
стало, що в Грицька очі якось засіяли.

— На те, щоб людське ледарство ще більш
виступило перед Богом и перед єго непорочними.

Хіба я не своїми очима бачив, як піп звелів Яць-
кові Рибальченкові станути навколшки, а потім
відпустив, здавши, яку гарну рибу приносив єму
батько Яцько? Хіба не при міні піп та дяк рвали
очіи у одного з рук?

— Грицько перебила єго Палажка: — Що бо
ти оце кажеш? Той піп давко воду в ступі товче,
а тепер у час такий гарний священник, як на
образі святий намалєваний.

— Кому він гарний, нехай той и ходить на
єго дивитись, а ми з дідом и без попа вмємо мо-
литись.

Палажка аж сплакнула, бо се вперше він їй
таке притяв слово. Як побрались то ще ні разу не
змагались вони. От вона замовкла, втерла слєзину
чохлою, та й почала поратись коло обїду, ніби ні-
чого и не було.

Так Грицько через свою досаду на Нехворо-
щан, зовсім відцуравсь миру Божого. Не ходив и
не їздив нікуди з двора від самих жнив; и як хто
їде або їде було мимо, то він заступить за ко-
мору, чи за двері, щоб не здоровкатись. Зненави-
дів бідаха людеи, и сам через те мучивсь наче
який злочинець.

Приїшла неділя. Палажка бачить, що шкода
їй говорити Грицьку про церкву. Він засвітив пе-
ред образом свічечку и почав голосно молитись;
за ним шептав молитви дід, а Палажка молилась
мовчки. Наймичку ж и наймица виправила до цер-
кви потай Грицька, щоб хоч вони за їх господу
благали Бога. Перестала й вона ходити и в гості
и до людеи. Не веселож було в неї на серці;
все померкло в її очах, и вся челядь їх якось
похнюпилась. Не було давнєї веселости в Гриць-
ковій хаті. Тільки дитина коли неколи зірве усміх
з уст. А люде, бачивши, що вони нікуди не за-
вітають також відступились від них.

Уже остачі дикі гуси в вирий полетіли, па-
сіку в зимовик поставили; уже й товар на гото-
вому харчі; м'ясиці пройшли; уже й пиливка
на дворі; завірюха схоплююця; вовки сновідають,
світять очима через тин у мочі; уже й курдела
крутить, вовки виють напередк з вітром, а со-
баки собі позадиравши голови. Дід зігнувшись
від холоду, береця на піч. Палажка мовчить та
здихає. Сядуть за обїд, — не присмачений обїд
їх веселою річю. Грицьковою. Наближаюця
святки — Рїздво Святе — и се не веселить Па-
лажку.

На кутю вранці наймит почав двір підмітати,
а наймичка чепурити сіни, а Палажка прибрала
гарно світличку: рушники шиті порозвішувала, сухі
зілля за своєюком и за богами поперетрушувала,

на чистому настільнику положила гарно випечений хліб; бо пода з молитвою сподівалась.

Грицьку було якось ніяково, що оце він до них прийде. Він лучче б хотів, щоб ёго не було. А затим нічого робити; відлічив йому грошей, а Палажка на льновальни приготувала попаді дві повісьмі лёну.

Не гаявся він на селі, бо за день перед тим знарошив без малого всіх обійшов. Хотів він поговорити з Грицьком; темер воно буде и к речі. От и приїхав саночками в хутір. Увійшов у хату поблагословив усіх, прочитав молитву, дав поцілувати хреста; потім, знявши патрахиль и положивши в неї хрест святий, почав лагідньо говорити. Спершу роспитував про господарство, про пасіку, давав раду, як на зиму ховати бджолу. У воёму знав толк, усе говорив до ладу. Грицько позирав то на діда то на Палажку, и ёго обличчя повесіло. Далі священник и каже:

— Я, Грицько, наумисне до тебе послідяго сёгодні прийшов з молитвою, щоб у тебе посидіти та поговорити. Я давно до тебе збірався, та, як я новий тут чоловік, то треба міні було пізнати село, людей и хто при чому, и хто як живе, бо вони всі на моїй собісти. Мушу знати тіх людей, що одкривають міні гріхи свої. И про тебе я знаю вже багацько, дарма, що вперше оце бачу.

— Що ж ви про мене знаєте, батюшка? спитав якось наче з серцем Грицько.

— Усе добре; и колиб не знав, то й неговорив би с тобою, як с приятелем.

— Тепер же й я скажу, відказав Грицько, що чував про вас багацько доброго: як ви гарно з людьми обіходитеся, як ви калік да старців годуете, як ви дітей учите, сиріт у добри руки віддаєте; та признаюсь вам — той старий піп зовсім мене відлучив від церкви нехорошими своїми звичаїми.

— Оце ж церква, каже піп, — посилає мене, яко свого служителя, сказати тобі, що ти їй дуже потрібою.

— Як то се може бути, батюшка? спитав Грицько, позирнувши на всіх, дивуючись. И всі здивувались такими речами.

— А ось як. Прибувши сюди, побачив я, що церківця вже дуже ветха, не довго встоїть. Я й випрохав у владыки книжку прохальну, щоб зібрати грошей по християнському мирові. Тим часом дививсь я по людях, кого б послати с книжкою, и мушу тобі сказати, що не знайшов нікого здібного.

— Як се може бути, батюшко? вибачайте, що так скажу. А Гапоненко Микита? а Северин

Домоганенко? а Павло Кокодій? Та же ж вони великі господарі и люде зовсім тверезі!

— Правда, що тверезі, та нема в них порядности. Господарство своє незаводили вони не так деглядом, як завзятістю. Їх усяке боїцпя, чи сусіда, чи наймит; з убогого вони вміють здерти своєю допомогою, и с поденщика викрутять останню кроплю поту. От и росте в них худоба, ведчають їх великими господарями, а Бог не таких людей собі шукає.

Мов оливою на болющи рани здив батюшка Грицькові сили словами, бо сам він не раз так гурторив с Палажкою та з дідом.

Позирнув на обох любо, а вони собі, раділи, що в ёго зовсім инше стадо обличчя.

— Ще ж до того, каже піп, — треба тобі, Грицько, знати ще великого в мене стоїть порядність, щоб чоловік усякої години був рівен, не так, що раз постарасця, потім опустиця, забуде, як и що ёму чинити, час угає дорогий, нагоду добру втеряє. Тут усі люде через се не мають ні скоту гарного, ні садовини, да й надто: дітей або на той світ засилають через свою непорядність або викохують таких, що ні себе самих, ні поважніших від себе не шанують.

Ще раз позираув Грицько на своїх. Здавалось, піп читає в ёго серці, як у книжці и всі ёго рани загоєє своїм розумним словом.

— Батюшка, памотченьку! каже Грицько: — та вже ж ви сёго не скажете про ващого титаря. У ёго й скотинка визирає з двора весела та росла, и дітей своїх він повикохував добре: за ворітьми їх — мов квіток на грядці.

— Се так; та що ж, коли він стар чоловік! бач, перва ёго жінка була не плідна, а се вже з другою дав ёму Господь на старість утіху. Ну, він до Божого дому прихильний, — що вже й казати, та снаги в ёго мало. Одного ёго послати не можна в таку дорогу, а товарища ёму не підберу я, опріч тебе Грицько.

— Опріч мене? Господи! що се ви, батюшка, говорите? Та ви ж мене не знаєте, ви мене ні в якому ділі не випробували? Я думав, що ви мене картатимете словами за те, що я відцуравсь від Божого дому, а ви мене до такого святого діла закликаєте!

— Не кажи сёго, що я тебе не знаю. Ще не бувши в вас на приході, я чув про Грицька Шугая, який він собі чоловік порядний, а в мене се великого стоїть. Знав я те, як ти людам помагав и гроші давав Нехворощанам, як їздили до архирея. И про твій сум дознавсь я перш, ніж твоя жінка прийшла до матушки, и моливсь Богу, щоб він исцілив твою неміч душевну.

Аж заплакав Грицько, слухаючи панотцове слово блага и поважне.

— Чом же ви, батюшка, ранищ до мене не озвались? Може б, я не так перед Богом оогрішив!

— Ще ти не вельми провинив перед Богом, каже піп, — а я знаю, коли що починати. Оце ж и я радію серцем, що справді ти така добраща людина. як я про тебе думав, та й таки просто скажу: приходь завтра до церкви, поблагословись у Госнода, а після обід мій титарь сам по тебе заїде. Се таке діло, що ёго годиця в велике свято починати. Уже в мене и сані и коник дуженький про сю річ наготовлені, то ви з Богом и поїдете собі.

Та не деждаючись Грицькової одповіді, вклонивсь на всі сторони и повернувся ити с хати. Грицько кинувсь поцілувати руку, и всі обступили попа, мов не хотіли випустити с хати „любої розмови.“

Палажка и Грицько зовсім инші стали. Видко було, що завтра празник. Грицько й чоботи закурені пилом дістав, що вже с пів року висіли в коморі, и почав їх мастити добрим дѣгтем проти огню. Палажка почала гомоніти до дитини, та заходились з наймичкою пекти й варити на завтра. А то ще якось и розмови не було про завтрашній день, та й про кутю ніхто не дбав, тільки та слава, що в піч кутю та узвар заставлено. Тепер дід зарив кивнув на парубка, щоб вигріб из середини стіжка пахущого степового сінца на покуть. А Грицько тим часом скінчивши чоботи, повиймав из скрині жупан, шапку, пояс, повісив усе на кілочку, щоб виправилось, и потім сівши в однім кінці хати на лавці, мавив до себе дитину, а воно з другого кінця лави, перебіраючи ручками и держучися за лавку, плентало ніжками та реготалося, идучи до батька. И батько собі сміявся веселий, як дитина. Нове життя ёму піп указав. Уже ёму остило сидіти в хуторі, цураючись людей та не зміг би сам собою переломити своєї досади, а вона так и випалась ёму в серце. Палажка тільки дивилась на чоловіка та на дитину и раділа серцем. Ворочалась коло порання так, наче в той день, як Грицько вернувся из чумакування. Подоставала з наймичкою настільники про велике свято, рушник найдорожчий ще від пращурки її, шити шовками десь аж у Турещині, и завісила богів на божнику: Ще побігли вдвох до комори та внесли сухих гвоздиків, барвінку и запашного зілля, м'яти, васильків, и вдвох на ново стали квітчати сволок и, божник; а старі зілля зв'язали в снопок, щоб пустити за водою на провесні. Дуже нагадала вона Грицькові щасливі молодощі. Як вона ще чогось бігла до комори, він її переняв, — аж кров прилила їй

до лица. „Грицько коханнє моє!“ шепнула вона ёму, щоб ніхто не чув, та й поленула до комори. И наймичка з наймитом стали доставати собі в коморі з жертки, що мали кращого, про велике свято. Палажка ж сама внесла калини та рути заквітчатись наймицці на-завтра.

Як же зійшла вечірня зоря, поставили на покуть кутю з узваром. Грицько привоктував, щоб неслись иурд, и дитинку вчив, держучи на руках. Потім посідала гарнецьке всі за стіл. Палажка взяла в Грицька дитину з рук, та й почали вечеряти, кутю справляти. Парубок вийшов, так що ніхто не постеріг, та й торохнув товкачем у ворота, гукнувши: „Морозе, морозе, иди куті їсти!“ а далі ще торохнув проганяючи мороза, и всі звеселились як діти; дитинка туди ж реготалась, наче й вона розуміла, що воно є. Так весело празникували в Шугаєвому хуторі кутю.

На другий день зоставили на самого діда дитину и всі пішли до церкви, а після служби, скоро пообідали, уже титарь и заскрипів по морозному снігу саночками. Весело одігсь Грицько в дорогу; весело випроводила ёго Палажка, а на душі в неї був смуток великий. Вона сими часами привикла з своїм чоловіком бути все вкупі, привикла з ёго очей не спускати. Тепер очі її раз по раз шукали Грицькового любого обличчя, а ёго тим часом легенькі саночки мчали, та мчали далеко від рідної селі и хати. Розважала вона себе тим, що се діло святе, що Грицько набере поваги в громаді таким ділом. Нікому небога и не признавалась, що в неї на душі, а через те ще важче сумувала. Так перебула цілий тиждень та й думає про другий и про третій лякаючись сама своєї будущини! Як ёго в світі одній вибути! Вона ж тільки й розлучилась ото була з своїм Грицьком, як пішов він чумаковати. Вона тоді думала, що до віку вже не розлучицца, а тепер сама чоловіка випроводила з господи! Не спить у ночі, а в день усе перед собою бачить Грицька, усе наче він або в хату ввійде, або заговорить до неї, аж жахнецца бідолашня молодиця! Вже їй приходить на думку, що як сумувати за ким вельми, то й тому не буде впокою; бо й жертве, як по ёму дуже тужать, тривожицца на тому світі. Силкувалась перемогти себе, та з великого силкування тільки слези ковтає. Одної ночі сидить вона на лаві коло кватерки тихенько; одна думка другу здоганяє. Дивицца в поле, через царину, прохувавши заморозь на склі. Коли ж їй здалось, наче хтось из надвору прохуковує скло.

Мороз пійшов по тілу.... Се чи не ёго душа не стерпіла її суму та прилетіла? Скоро так подумала, аж справді захрупустів сніг під віконцем, и

показалось у кватерці обличчя Грицькове. Вона так и зомліла. Не рушає з місця. Чи се їй здається, чи се сон? И страх и диво зовсім її оморчили. Коли ж чує — ніби кватерку хтось мірявця відсунути. Стрепенулася мов зо сну. До кватерки — аж чує голос Грицьків: „Палазю, чого се ти не спиш. Бач, я так и знав, що ти по міні сумуєш. Тоді вона одсунула кватерку, шепнула йому: „Мовчи, Грицю! я зараз!“ и виленула с хати; а таки остереглась стукнути дверима, щоб кого не збудити.

— Грицько, моє кохання, каже йому в сніях, що се ти зробив? Чого ти вернувся?

— Не зміг серденько, без тебе, без дитини вибути. Попрохав, щоб дід титарь довів мене до дому. Він там за царинюю лагодить сані, бо вивернулася голобля.

— Грицю! се ж тобі гріх великий! Ми ж від такого горя, від такого суму збавилися, а ти й забув про Божу ласку! Ідь серце; я сего не хочу, щоб ти святе діло для мене кинув! Тоді тебе не тільки товариство, а й батюшка відступниця. Було не братись, а взявся, то треба себе перед людьми шанувати,

— Правда, правда твоя, Палазю серденько! каже Грицько: — се міні гріх. А чи ти ж здорова? Чи здорова дитина?

— И я и дитина, хвалити Бога. здорові. Стало міцніш ніжками ступати уже й за лаву не берещя.

— Ну, добре Палазю! Я тільки подивлюсь на дитину та й поїду. Винеси її до мене.

— Да я ж усіх збуджу; луна пійде про тебе; воно маленьке розскверещя сонне, пігне, простудимо.

— Добре, моє серденько, прощай же, не журись!

Поцілювались. Вона його и не проводила, бо змерзла. Чи змерзла, чи с тривоги вся колотилась, на силу в хату вернулася, та й впала на постіль и почала мовчки плакати.

Ще більший на її смуток після сего напав. Хоч би він так не любив її! а то ще більшого жалю завдав їй своїми одвідинами. Пережогала свій жаль як тільки мога, щоб люде не досвідчилися. По ночах дуже сумувала.

Так, через тиждень, чи може й менш, чує вона вже в день незвичайну хрупостню по снігу на дворі, и гомін якийсь, и собака якось не гавка як на чужого, а вищить. Думає, що, може, сіню наймит з лугу привіз и байдуже. Аж зирк! напорозі Грицько, так и влетів у хату! В Палажжю аж у душі похололо.

— Не бійся серденько, каже Грицько: — не осоромлю ні себе ні тебе. За твої молитви Господь післав нам несподіване щастя. Маківський пан відписав на церкву худобу. Землю родичам розпреділив, а гропії оддав усі на сільські школи та на церкву. Не треба більш и їздити по селам. Зараз будуй та й годі. Ось и титарь иде з скринькою.

Титарь поставив скриньку на покуті, потім помоливсь богам и поздоровкався с Палажкою.

— Ну, молодиче! каже до неї: не знаю, хто з нас троїх заслужив Божу ласку. Я чоловік старий, то багацько маю гріхів, а твій чоловік міні вихваляв тебе як янголя небесного.

— Я и в тому признався, Палазю, дядькові, каже Грицько, — як ти мене випроводила.

Палажжа, дарма, що вельми зраділа, а кивнула йому, щоб не казав при наймиці: більш у сего берегла вона честь и повагу чоловікову.

— Чи знаєш, яке диво з нами сталося, небого? каже титарь. — Усю ніч ми спалили Маковецькому панові. Ми в його так и в дворі й ночували, та він не знав, а в ранці питає: „Чи в нас ночували оттакі й такі люде? один савий, а другий молодий русявий, в ясних синіми очима?“ — „Так“, кажуть йому, „вони ночували, и тепер тутечки.“ — „Ведіть же їх сюди: се міні сам Бог посилає.“ Зараз до пова, написали духовну, оддав мам гроші, запричастивсь та й умер того ж таки дня ополудні. Ми його й ховали и старцям обід хорошиш поставили. Три лірники и два кобзарі були на обіді. Три дні поминали, бо добра душа той пан був. Я його здавня знаю и більш усего покладав на його надії у сему ділі, яко на бездітного и богобоязливого пана, да такого щастя и не сподівався. Тепер у нас церква буде на всю Україну!

Що вже й казати про радість Палажжину! А Грицько аж сяє на виду! У неділю в Нехворощанській церкві була панахида по умершому. Людей був натовп и щиро молились за впокій побожного чоловіка. По службі и послі панахиди батюшка закликав до себе Грицька, титаря и дванайцятєх чоловіків з старих господарів. Як прийшли громадяне, то батюшка обьявив, скількі грошей зібрали и яку їм церкву тепер можна соорудити. Тепер же каже миряне, треба нам подякувати сих людей, що труждались для храму Божого. Старий титарь не здужав, просицца на покой; то се йому буде дяка, як ми дамо йому перемену.

— Спасибі тобі пане титарю, за послугу ділу Божову та й нам! загули всі господарі.

— Люде добрі, сказав тоді піп. Се ви чините гаразд, що свого священника слухаєте. Послухайте ж його й ще раз. Старий титарь хвалить

міні Григорія Шугая, що він душа богобоязлива и порядна; то я б думав нагородити ёго послугу тим, щоб настановити титарем.

Усі перше мовчки вклонились, и потім прикрили Грицька шепками з веселим окликом.

Грицько Шугай став дякувати и відмагатись и своїми молодими літами, и своїм малим розумом, та вже ёго не схотіли слухати.

— Аби в тебе були добрі звичаї, казали старі господарі, а на розум тебе наставить наш любий батюшка.

Тоді два чумацькі батькипристу пілч до Грицька и перед усіма прохали простити їх за грубиянство. Грицькові се було найбільшою нагородою. Дякував він у серці своїм Палазці, що вона в ёго така розумна та щира жінка, дякував и Богу за всі мовчки, а голосно нікому не сказав, щоб люде не знали ёго велиного скарбу. Аж слеза потікла в ёго з очей.

— Згоджуйся Грицько, сказав бачивши се старий титарь: — Хоч се діло й трудне, та воно тобі дуже пристойне. Я тебе за всю паразитию благаю. Я вже старий и не можу більш послужити. До нової церкви треба молоді сили.

— Ну, коли така ваша, батюшко, ласка, сказав Грицько, поцілувавши попові руку, и така воля громадська, то нехай мене Господь покріпляє, а я працюватиму скільки моєї сили.

Настала після сього велика метанина по селу. Підводи, то дерево, то цеглу, то залізо возять пеки дорога стоїть. Усі прийнялись за роботу шпарко. Услухав наче чуло, що сам Бог тут допомагає, бо й справді ніхто не завнав такої любіи зими и такої легенької дороги, як тоді була. На провесні стало тепленько; стук, грук; рубають, стружуть, пилляють дерево, тешуть. Тут жінки обіцянку дали глянчу мисити, воду носити, людеї контентувати. Грицько бігає, порядкує, а вибереція хвилини, віч и сам струже. Батюшка за маларями їздив за п'ять десят верст, а де-які икони виписали с Київа; дзвони позаказували. Робота кипіла, церква як з води йшла. Цілий рік будувала и спорудила церкву — як рясну маківку в городі. Грицько обгородив її огорожею, гарненькою, так що крізь огорожу цвинтарь зеленіє; кругом огради насадив горобини, кленни, білі тополі. Поки скінчили церкву, то й дерева зазеленіли; чималенькими садовив. А як ставили на церкві хрести, то народу було як мгли; усі попадали навколінки, а деякі аж плакали. Більше ж усіх раділа душа Грицька Домонтаря. Уже ёго перестали Шугаєи звати. Щасливий був він тепер кругом. Жив собі з любовою жінкою та поживав — наче весілля гуляв.

— ❦ —

НСАЛЬМА XVI.

Сохрані мя Господи, яко на шя уповіахъ.

Сохрані мене мій Бóже,
На Тебе мой надія.
Ти не трéбуєш од мене,
Щоб тобі добрè л діяв,

А щоб добрими ділами,
Ущедраї твоїх спасєнних,
И кохав їх щирим сєрцем
Серед грішників мнєвєрних,

Що у їдолів од лиха
Відкупитись мислять крòв'ю.
Я ж не дам їм крові в жєртву
И мнєн їх не промòвлю.

Господь — пай мій, займанщина,
Діленийця моя чиста:
Міні пай він одділяє,
Де душа мой бажав.

Найлюбіще міні впало
Серед вємєль темнолугих,
И зайняв я займанщину
Серед пїшньої країни.

Господєві мол дїка
За святу ёго пораду:
Моє сєрце й серед нòч
Про ёго мїркує правду.

По всяк час Господь сїє
У мене перед очима;
Одеснїю він у мене, —
Не подвїгнує перед влїями.

Веселї ся ж, моє сєрце,
Величай ся, моє слово,
И ти радуйсь, моє тіло,
Уповіючи на ёго.

Не zostавиш мою дшу.
В пєклї мучитись, болати;
Не попустити ти своєму
Преподòбному вòтлити.

Ти покажеш міні, Бóже,
Стєжку правєдну на світї:
Пòвно щастя коло тебе,
Радість вічна — по вравцї.

Павло Рашай.

ПРО БУРГАНИ НА ЛИТВІ И РУСИ ЗАПАДНІЙ.

(Представивъ коротко після гр. Коєст. Тимкевича *Н. Вахлякмиъ.*)

(Дальше.)

Гроби жіночі, у котрихъ находимо найбільше предметів давнєго мистецтва и смаку, видають найбільше може світло на тогочасові взаємини зъ другими країнами и на дороги, котрими шшли перші початки цивилізації у Русь и Литву.

Литовські жінки у старині бувало, підпинали коси тонкими бронзовими кілцятами; наводи сихъ не мали, то такі кілцятами, укрученими зъ бронзового дроту. Поперечникъ у тихъ кілцятихъ бувавъ $3\frac{1}{2}$ цалівъ задовгнїй; уживано їхъ по три, часомъ по п'ять и сімъ, а находять ся вони завсїди при костяку, на заді голови відъ уха до уха. На чолі ношено диядеми або обручі, чи то на подобу вужа, що обплітавъ цілий верхъ голови, чи такі мистерно покручені переплети металеві, чи у кінець тонькі подовжисті бляшки, викроювані, выбивані и всякимъ робомъ приукрашені, обведені металевимъ обручемъ, ведичини на цілу голову. Въ ухахъ ношено заушницї; на рукахъ на руцвиці (брансоleti), часомъ и цо дві, три а навіть чотири ріжної подоби и ріжної величини; одні злучені з собою, другі поростинані, по верху надризувані и набивані, найчастіщъ на подобу вужа. На пальцахъ ношено перстені ріжної подоби; у біднищихъ були вони съ простого дроту, богатші носили перстені зъ ріжними росписами, заорцями, гузами и вузолками. На лівімъ рамени находить ся часто кілце на спосібъ чудно росписаної брансоleti — було се литовське *fibula alcidia*, кілце, крізь котре переходила драперія відъ верхньої одежи. Здасть ся, бувъ такий нараменикъ значнимъ уже приборомъ жіночимъ: бо зі всіхъ вигребуванихъ зъ гробівъ приукарасъ, се кілце єсть завсїди найгарніше вироблене. И шию прибирано у давній старині, и дуже багато такихъ приборівъ роздобувано на жіночихъ костякахъ. Ту належать: металеві нашійники, скручені на подобу вужа, які окружали білу шию жінокъ; ріжнородні канаки, зложені або зъ ланцувківъ съ причіпленими кусниками бляшокъ, всякої подоби, або грубі дроти, поскручені на ладъ пружинокъ спірально, крізь котрі переходила ланна шиурочка и лучила їхъ зъ собою; до пружинокъ привішувано ще дрібненькі які небудь прибори, котрі спадали на грудь жіночу. Дівчата носили нашійники съ круглихъ дзвіночківъ, закритихъ, більшихъ и менчихъ, а кулѣчка металова, що въ середині качалась, видавала голосъ. Такі дзвіночки були у насъ символомъ невинности. Якъ дівчата такъ и матери їхъ покладали ще на шию ріжнородні намиста; ношено шнурки янтарові, коралеві, бронзові філігранові, шклянні ріжної подоби и краски, глиняні и дрібні зъ якої-тамъ маси.

Пацѣрки. Зо всіхъ снарядівъ, вигребанихъ зъ могилъ, переховались найкраще пацѣрки шклянні, камінні, або зъ иншої якої маси вироблені. Красною подобою та живимъ полискомъ визначують ся проміжъ другими великі, по бокахъ карбовані, зъ білого шала, у середині золочені. Ще ниньки добувають їхъ зъ могилъ у такій свіжості, мовъ би

вчера їхъ хто тамъ заховавъ. Мабуть становили вони богатий приборъ у старині: бо и не въ кождімъ гробі приходять вони. За ними идуть гладкі золочені; ті суть великі зъ сафирового шила, роблені мозайково, оплетені пѣверху решіткою зъ білої маси, съ червоними и салатиновими гузами у кождому очку. Вони находять ся хіба й по одній, дві въ жіночихъ найистахъ, а прибирались у їхъ мабуть лишъ що найбогатші жінки. Далій ишли пацѣрки шклянні, найчастіщъ темносафирові, чи то випучисто карбовані, чи пласко зі шала різані; у кінець ишли пацѣрки менчі и більші ріжної подоби, круглі и четверогранчасті подовжисті, ні шкляні ні камінні, різані зъ якоїсь маси безъ подиску, шорсткої, темношарої або жовтавої. Що уживались досить часто у старині пацѣрки бронзові грубі; філогранчасті жъ срібні мистерно вирізувані або такої зъ металю білавого, на срібло похожего, були дуже рідкі. Одну лишъ таку, величнн волоського орїха, знайшовъ гр. Конст. Тишкевичъ у одному гробі жіночому, та й ту археологичню рідкість, необачний его другъ роздусивъ у пальцяхъ на порошокъ. Похожі, здасть ся, на сю пацѣрку, дуже мистерно вироблені, подибувавъ Дрѣ Крусе въ Естоніи на острові Есель въ гробахъ Филя и въ гробахъ Креммонъ. Були вони, якъ вінъ каже, подоби яйковатої; перші майже величини курячого яйця, другі — голубячого або жолуді. Догадуєть ся вінъ, що сі пацѣрки изъ Арабіи прийті мусіли.

(Далше буде.)

Відповідь на правописні виходки п. Браніка.

Въ першій критичі брошури п. Браніка ставравъ ся я писати о самій тільки річи, не звертаючи уваги на правописъ. Тимъ часомъ п. Бранікъ зділавъ инакше. Вінъ розпочавъ зо мною величезну полеміку правописну, переповнену, въ добавокъ, многими виходками противъ всіхъ тихъ, що придержують ся фонетичної правописи. Постараю ся и на сей новий плодъ літературний п. Браніка спасати потрібні уваги.

П. Бранікъ въ першімъ „Отвѣтѣ“ доводивъ мені, що Римляне и Греки и майже всі народи новіщі придержували ся и придержують ся правописи етимологичної. Зъ моєї сторони доказувавъ я, що після язикословівъ (и фізіологівъ) правописъ фонетична єсть єдино разумною, и що такої придержували ся не тільки Римляне, Греки и давні Слов'яни, але придержують ся и многі народи новіщі

наколи не цілкомъ (Италиане, Серби), то хочъ въ переважній часті (Німці, Поляки). Тільки Французи и Англичане плекають еще такъ-звану етимологию, хочъ и вони узнають загально безхосенність своєї роботи и роблять въ правописи безустанні переміни на користь фонетики.

На мої уваги зглядомъ латинської и грецької правописи списавъ п. Бранікъ просторонну критику, на котру даю теперъ послідню відправу **И** такъ:

1) П. Бранікъ розбирає наведене мною місце зъ Шульца: Die Römer befolgten in ihrer schreibart den einzig vernünftigen grundsatz jedes wort so zu schreiben, wie es gesprochen werden muss — и знаходить, що ті слова недокладно наведені, бо пропущені на самому початку слова: Im allgemeinen „которые доказуютъ якъ найяснїйше, що Шульць историческую или етимологическую правопись изъ латинського языка не выключилъ.“

До сихъ поръ думавъ я, що намъ при рішенню правописного питання въ головній мірі о „allgemeines“, о засаду, ходить, а не о два або три виняття, котрі ачей-же и у Римлянъ находили ся, и о котрихъ я также згадувавъ, повідаючи, що Римляне „майже всюда“ тільки фонетичну правопись уживали.

И у насъ, въ фонетичній руській правописи, находятъ ся деякі етимологичні придатки. Ми пишемо: вторий, підъ, ложка, тижко и т. д., хотя въ виговорі чути фторий, піть, лошка, тьяжко и т. д. Колись и ті етимологичні виняття може уступлять місце живому виговорови, однако нині, для уникнення скорихъ переворотівъ, вони еще задержані, и я думаю, що мимо їхъ задержання, правопись наша не перестала бути фонетичною. О насъ можна би сказати словами Шульца: Im allgemeinen befolgen sie den einzig vernünftigen grundsatz jedes wort so zu schreiben, wie es gesprochen werden muss.

Замітка п. Браніка, що я слова Шульца навожу недокладно, пишучи слова: schreibart, grundsatz, wort малими буквами, не заслугоє на увагу. Самі Німці узнали недорічність писання сушниківъ великими буквами и за проводомъ Грина пишуть нині учені, якъ Миклосичъ, Шляйхеръ и инші, усі сушники буквами малими.

2) Въ моїй критиці наводивъ я еще місце зъ Квинтиліана, съ которого можъ було передонати ся, що Римляне уважали свою правопись фонетичною: Orthographia quoque consuetudini servit ideoque saepe mutata est. Місце те толкують латинські грамматики

(на пр. Krüger) не инакше якъ я. Тільки п. Браніковн воно не подобалося и вінъ наводить иншоє місце зъ Квинтиліана, которе звучить такъ: „Ego nisi quod consuetudo obtinuerit, sic scribendum quidque iudico, quomodo sonat.“¹⁾ Слова: nisi quod consuetudo obtinuerit доказують ясно, що Квинтиліанъ не только традиційною или историческую правопись припускаеть, но и самъ ю сохранять хочеть. Consuetudo бо не есть ничего иного, якъ навикненіє до якоїсь рѣчи вообще, а тутъ до правописи, до правописи отже традиційной или исторической...“

П. Бранікъ, видно, не зрозумівъ Квинтиліана. Не „сохраняти етимологичну правопись“ хоче Квинтиліанъ, але противно такъ вінъ все писати каже, якъ говорить си: sic scribendum quidque iudico, quomodo sonat. Те показує ся и зъ дальшихъ слівъ Квинтиліана: Sic enim usus est literarum, ut custodiant voces et velut depositum reddant legentibus — itaque id exprimere debent, quod dicturi sumus. Впрочімъ слово consuetudo не стягавъ ся на етимологичну правопись, якъ п. Бранікъ хоче, бо тоді тижко прийде витолкувати, якимъ способомъ черезъ consuetudo, черезъ етимологичну правопись, orthographia saepe mutata est. Нехай перечитає п. Бранікъ розправу Квинтиліана „De consuetudine,“ а найде тамъ инакше виясненне того слова.

3) Що бъ навести п. Браніковн образецъ давного латинського языка, зъ которого можна би переконати ся, о скілько пізніща правопись латинська відъ давніщой відступила, наведу хочъ три місця изъ такъ званихъ табличнихъ законівъ Римлянъ:

- a) Sei pater fidium ter venon duit, fidios af patre leiber estod.
- б) Preivileciad nei endorocantod. Fortei sanateique airemps jous estod.
- в) Jousua poplei sofraciaque suntod. Quodouomque poplos jousit, id jous ratomque estod.

Видно зъ всего, що правопись латинська, и давніща, и пізніща, була тільки фонетичною. Справедливо сказавъ о ній Zumpt (latein. gramm., eifte ausgabe, стор. 5.): Die regel zu sprechen, wie geschrie-ben wird, galt im lateinischen durchaus.²⁾

(Конецъ буде.)

¹⁾ Наведене п. Бранікомъ місце оспорують учені и наводять его такъ: Ego quod consuetudo obtinuerit sic scribendum quidque iudico, quomodo sonat. Ся послідня версія есть лучша, бо годить ся въ тимъ уступомъ Квинтиліана де сказано: orthographia consuetudini servit.

²⁾ П. Бранікъ въ своїмъ „Отвѣтѣ“ перейшовъ мовою тї уступи азъ мої критики, де я наводивъ численні прижіри для сконстатовання, що латинська правопись у цілімъ складі своїмъ показує ся фонетичною. Таке промовчуванне може и користне було для п. Браніка, однако праведной користи мати не може.

Головні помічники при редакції: *Є. Згарський, М. Косаць, Др. В. Лукавський, Ом. Паршицький, Др. К. Сушкевичь.*

Відповідає за редакцію: **Иванъ Микита.**

Зъ друкарні Ставропигійської.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предплата вносить:

На „Правду зъ Додат-
комъ: У Львові на р. 5 р., на
1/2 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р.
30 кр.; — по за Львовомъ на
р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р.
1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові
на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр.,
на 1/4 р. 80 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и литературне.

по за Львовомъ на р. 3 р. 50
кр., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на
1/4 р. 1 р.

На самий „Додатокъ“: У
Львові на р. 2 р., на 1/2 р. 1 р.
на 1/4 р. 60 кр.; — по за Льво-
вомъ на р. 2 р. 50 кр., на 1/2
р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 30 кр.

Редакция и Administra-
ция підъ Ч. 4531/4 (Галицька
улиця).

И О В.

Переспів Павла Ратай.

Був у землі Уць¹⁾ чоловік на ім'я **Иов**: був
чоловік сей праведний, щирий, богобоязливий, цу-
равсь усякого зла.

И було в ёго сім синів и три дочки: и мав
собі сім тисяч овець, три тисячі верблюдів, п'ять
сот пар волів, сім сот ослиць и велику челядь; и
був сей чоловік значний між усіма на сході сонця.²⁾

И був у ёго синів такий звичай, що ходили
одні до 'дного, и кожен свого дня ставляв братам
обід. И посилав воні преді закликати своїх трѣх
сестер, щоб ийшли їсти й пити з ними. И як
було скінчилося такий круг празникування, при-
кличе їх до себе **Иов**, освятить їх и принесє вранці
жертву про кожного з них, бо каже: „Може мої
сини согрішили и забули про Бóга в своїм серці.“
Так чинив **Иов** по всі дні життя свого.

И сталося, що одного дня сини Бóжі³⁾ прий-
шли перед Господа; прийшов з ними й Сатана.⁴⁾

И рече Господь до Сатані: „Звідкіля ти?“

И одвітує Сатана Господєві: „Обходив землю,
быв усюди.“

И рече Господь до Сатані: „А чи бачив раба
мого **Иова**? Немá тако́го дру́гого на землі, — та-
кого праведного, щирого, богобоязливого и щоб
так цуравсь усякого зла.“

И одвітує Сатана Господєві: „Хиба дармо
боїцца **Иов** Бóга? Чи не обгородив же ти ёго кру-
гом, и госпóду ёго, и все майно ёго? Чи не бла-
гословив же ти діло рук ёго, и хиба не роскину-
лись гурті ёго скрізь по землі? Ось простягни

1) Країна в Аравійській пустині, коло Идумєї.

2) За Палестиною.

3) Небесні истоти, що кругом Вога, як слуги кругом
пана.

4) Сатана, се по єврейськи — противник, що не
нахилився під Бóжу правду, такий злоріка, що перед Бó-
гом обвинєсть людей и гинить найкраще ёго твориво.

руку та косніть добра ёго, — побачимо тоді, чи
не дорекатиме тобі в вічі.“

И рече Господь до Сатані: „Оддаю тобі в руки
все ёго майно; тільки не касайсь ёго самого.“

И одійшов Сатана від лиця Господнього.

И сталося, що одного дня, як ёго сини и ёго
дочки іди й піли в старшого брата, прибіг до **Иова**
вистанець и каже: „Булі волі на оранці, а ослиці
коло них паслись, аж ось набігли Савіане та й по-
займали. Рабів усіх порубали; я одін утік и при-
біг тебе сповістити.“

Ще він не договорив слова, коли ж прибіг
дру́гий и каже: „Бóжий огонь упав з неба; побило
й гурті й рабів, и пожерло; одін я втік и прибіг
тебе сповістити.“

Сей ще говорить, а вже прибіга инший:
„Халдеї скупились тромá купами, кинулись на вер-
блюда и позаймали. Рабів усіх порубали; я одін
утік и прибіг тебе сповістити.“

Ще сей не договорив слова, аж прибіга ин-
ший: „Твої сини и дочки іди й піли в старшого
брата. Коли ж схопиця страшєнный вітер с того
боку пустини; похитнув усі чотирі роги будинка,
упав будинок на молодіж; побило всіх, одін я втік
и прибіг тебе сповістити.“

И встав **Иов**, и розірвав на собі одєжу, и
остриг собі голову, и простягсь на землі, молячись
и рече: „Наг вийшов я з утроби матері моєї, наг
вернусь и в утробу матері — землі.¹⁾ Господь
міні все дав, Господь у мене все и взяв. Да бла-
гословиця ім'я Господне!“

У всімү сємү не согрішив **Иов** и не пробов-
кнув нарекання на Бóга.

И сталося, що одного дня прийшли сини
Бóжі перед Господа; прийшов між ними й Сатана
перед Господа.

И рече Господь до Сатані: „Звідкіля ти?“

И одвітує Сатана Господєві: „Обходив землю,
быв усюди.“

1) У перьоворі сказано: „нагий туди й вернусь“, бо
утроба всіх утроб — земля, мати всіх людей.

И рече Господь до Сатани: „А ти бачив раба мого Иова? Немá такого другого на землі, — такого праведного, щиро́го, богобоязливого, і щоб так цуравсь всякого зла. Він и тепер такий же непорочний, а ти підняв мене зруйнувати його марно.“

И одвітує Сатана́ Господеві: „Шкура за шкуру:¹⁾ чоловік оддає все що має, аби себе врятувати. Ось простягни руку та коснісь його костей и його тіла, — побачимо тоді, чи не дорекати́ме тобі в вічі.“

И рече Господь до Сатани: „Оддаю тобі його в руки, тільки не касайсь його жи́вни.“

И одійшов Сатана́ від лиця Господнього.

И окрив Иова поганим стру́пом від підощви ноги його та аж до голови; и сидів Иов на попельці, и оскрібував з себе гній черепком.

Каже тоді жінка його до його: „Доки ти будеш держатись праведности? Покинь Бо́га та вмрай.“

И відказав він їй: „Ти говориш як безумна. Хиба́ нам тільки добре приймати від Бо́га, а лихого й не приймати?“

У всімۇ сему́ Иов не согрівив устами своїми.

И прочули про його недолю три приятелі його, Слехвас Теманський,²⁾ Валдад Савхейський и Сохвар Минейський, и рушив кожен из свого краю, и зійшлись докупити, щоб и йти вболівати над ним и розважати його.

И, знівши зда́лена очи, ледві познали вони́ його, и заплакали в го́лос, и пороздирали на собі одежу, и підкидали вгору пил з до́роги, щоб сипавсь ім на го́лову. И сиділи коло його на землі сім день и сім ночей, и ніхто з них не важивсь озватись до його словом, вбачали бо, яка велика ту́га його.

Відкрив тоді Иов уста свої и прокляв день ро́днн своїх.

И почав Иов и рече:

Погібни день, що я на світ родився,

И тиха ніч, що прорекла: „зачався!“

О, щоб той день узявся темнотою,

Щоб не світив Господь на його зверху,

И світ над ним не засіяв во віки!

Нехай його густий обійме мóрок,

Нехай його важка окрив хма́ра,

И померки исповнять його стра́хом!

¹⁾ Се такé прислів'я, проти того, що чоловік найбільш стоїть за свою шкуру, а за все инше не так-то.

²⁾ Теман — Країна в Идумеї, славній своїми мудре́цями. Дві инші країни не відомо які, та ма́будь не далекі від Темана.

**О, щоб ту ніч пожерла тьма страшенна,
Щоб не лічив її ніхто в ро́ковим кру́зі,
И в місяцях не давано їй місця!**

Нехай та ніч во́вк неплідна бу́де,¹⁾

И радощи нехай вона́ не знає!

**Да проклянуть її ще проклинають
Шкодливі дні и померки наводять;²⁾**

Да вигаснуть зарані її зорі.

Нехай жодя́ вона́ даремне світу,

И любої зорі очей не бачить, —

Що матері утроби́ не закріпа

И не спасла́ мене́ від мук великих!

**Чом я не вмер у матері в утробі,
Рожаячись чом не зітхнув дихання!**

**Про що мене́ пестили два коліна,
И два соски́ малого́ годували?**

**Тепер би я лежав собі впо́кійно,
Опочивав сном тихим, безпробудним,**

Як сплять царі и дукы имениті,

Що поминки́ собі побудували,

Як сплять князі, що золотом черто́ги

И сріблами́ світлиці́ наповняли;

Або як той захо́ваний недорід,

Що Бо́жого́ очима́ дня не бачив.

Там³⁾ грішники́ перестають буйти,

Там то́млені знаходять опочивок;

Нево́льники лежать, простягшись лю́бо,

Байдуже́ ім про осаву́лу злого́;

Там сходя́цца великі́ из малими́,

И панської́ раби́ не знають во́лі.

Про що сей світ нещасному́ згодився,

И на що жи́знь — ко́му життя́ гірке́,

Що сме́рти ждуть, а сме́рть прийти́ не хо́че,

Зову́ть її, шукають, ча́че ска́рбу,

И тру́сяцца від радощів великих,

Побачивши́ близьку́ свою́ кончи́ну?

¹⁾ Се бєть, щоб ніхто вже в неї не народився.

²⁾ Думали тоді лю́де, що можна проклясти́ день нещасливий, як оце й Иов з великої́ печалі робить. У східних сторо́нах и тепер ще ймуть віри чарівникам, що ніби вони своїми проклина́ннями визнають з моря великого́ кита чи дракона́ такого, що пригліне́ сонце и від того́ б то наста́нуть по землі померки, серед те́мряви дня.

³⁾ У смертній країні, під землею, що, за Иова, рову́мили собі лю́де на ваір усина́льних склепів, и що ніби там лю́де все ще я́кось застаю́цца одні́ до 'дного; наче на сім світі,

На щò про щò, коли Господь дорогу
Загородив и темряву насупив?

Не хлібом я, зітханнями годуюсь;
Не воду п'ю, стогнанням роздиваюсь.

Чого боюсь — уже й передо мною,
Всі злігодні на мене обернулись,

Ні певности, ні миру, ні спочинку,
Все нові та нові міні муки!

Почав тоді Блхвас Теманський м рече:

Коби тобі не мірило було слухать...
Та хто живе в устах удержить слово?

Навчав всі людей на добрий розум
И покріпляв знемощені руки.

Твої слова держали — хто хитався,
Ти зміцнював коліна слабосильні.

Тепер же сам, в недолі и турботі,
Ти хилився г сирій землі від турн.

Хиба ж не ти надіявся на правду?
Хиба ж не ти вповів на свою щирість?

Згадай лишень, хто погнав безвинно?
Колі и дє погублено правдивих?

А я видав, що хто орав неправду,
Хто сів зло, той пожинав скорботу.

Дихне Господь — и зникнуть нечестиві,
Попалить їх дихання єго гніву.

Рикає лев — заглушить єму голос,
И левчуку повибивав зуби.

Могучий лев без пищі погибав,
И левенят розгублює левиця.

Таємню річ додєсено до мене,
И слухав я, я мірило щось тихо.¹⁾

У темну ніч, серед понурих думок,
Ув обляги, як сон людей обійме.

Великий сум пронів міні все тіло,
Від остраху тремтіли мої кісті.

Дихнуло щось коло мого обличчя,
И до горі піднівся у мене во́дос.

Стоїть — дявлюсь — и бачу и не бачу —
Ні облику, ні виду, ні поста́ви...

Ущухло все — и чу́ю ніби го́лос:

„Хто праведен перед судом Господнім?
Хто оез гріха перед творцем небесним?“

¹⁾ Щоб не сумнявся Йову у єго розумуванні, Блхвас відумав, ніби до єго було таємниче слово Воже у привидді,

И слугам¹⁾ він своїм не довіряє,
И в янголях вбачає неправдивість.

То щò ж єму ті, що живуть у глині,
И на пилу збудовані земному?

Погинули б вони поперед мо́лі.

Між ранком би и вє́чором почєзли;
Де діліся ніхто й не дознавався б.

Порвалась би верівка в їх наметі,²⁾
И згинули б, у́ма не засягнувши.³⁾

Кричі, зови, — ніхто не обізнєця.
Котóрому з Святих⁴⁾ жалїтись б́удеця?

Безумний сам гнівом себе вбиває,
Заїдливий від думок своїх сохне.

Я бачив, як дурний розскорєнївся,
Та я прокляв єго осєлю марну.

Єго сини безпєчности не знали;
За ворїтьми⁵⁾ їх бїто без зацїти.

Єго врожай голодний поїдає,
Прорубує тернову огорожу,
И хижави добро єго розносять.

Бо не з землі недоля виростає,
Не с по́пелу ростє лиха подїна.

Ми родимось турботи дознавати,
Так як орля — під хмарами літати.

А все таки я б оберну́всь до Бо́га,
Всевишнєго блага́в би я щодєнно.

Вєліке він и несказанне творить,
Він бєзлічно дива свої являє.

Лицє землі окрєплює дєщами,
И на поля пускає з нєба во́ду.

Смирєнного возносить на високїсть,
Мизєрного из н́ужди визволяє.

Безбожникам псує лєдачі радї,
И не дає рукам їх зла чинїти.

Лукавого лукавством єго ловить,
И хитрого у хитрощах туманить.

У день вони як серед ночі ходять,
И по́лапки шукають о полудні.

¹⁾ Святим истòтам, що названі перше снїами божими

²⁾ Так собі малює східня поезія смерть. Намєт у веї — тіло, а верівка — що дерить намєт — душа.

³⁾ Янголія.

⁴⁾ Ворота в східніх городах все одно що в нас — рїнок, чи судяє місто. За ворїтьми чиниця суд и прагуюця веї вєлікі справи життї громадського.

*

Тим бідного їх меч, уста, минає,
Безсильного не вхоплять сильні руки.
Вертавця нещасному надін,
И закрива неситу пельву злоба.

Блажен кого Господь остерегає,
Не відвертайсь од Божого карання.

Поранить він и перев'яже рану;
Его рука ударить и загобить.

Шість раз тебе избавить од скорботи,
И в сьмий раз нещастя не дізнаєш.

Спасє тебе від смерті в голоднечу,
И від меча заступить серед бою.

Лихий изів, як бич, тебе не вдарить,
Не знатимеш руїни, як настане.

В голодний рік и в лихоліття будеш
Сліятися, и звірь тебе не займе.

Бо ти й суху зєднаєш собі зємлю,
И всяка тварь прихилиця до тебе.

Побачили мир кругом свого намету,
И на полі у тебе буде повня.

Твій рід и плід розмножиця на світі,
И памолодь кругом тебе ростіме.

И пійдеш ти на той світ повен віку,
Як на гумно вопа пшениці добра.

Оце тобі розумне міркування;
Збагніть его, користуйся ним, друже.

Почав тоді Иов и рече:

О, хто б узів та зв'язив моє горе!
Хто б на вагу зложив моє нещастя!

Було б вонó піску морського важче:
Того й гірке, досадне моє слово.

Я стрілами Господніми постріляв,
Отруту їх душа мой впивав,
И Божий страх на мене ополчився.

Хиба рика онагра серед паши?
Хиба ревуть волі, як ясла повні?

Хиба пісню ідять без соли страву?
И що за смак в яйці без жовтковини?

Оттак же й я душею одвертаюсь
Від усього, що сталося моім хлібом.

Коли б Господь спевнів моє жадання
И дав міні чого я сподіваюсь:

Нехай мене роздавить его сила,
Его рука — порве мое дихання.

Була б тоді міні в тому одрада,
Була б міні в тому якась потіха,
Що не ламав я Божого закону.

Чи буде ще снаги в мене до волі,
Щоб до кінця терпіти й уповати?

Хиба моя снага тверда над камінь?
Хиба, як мідь, кріпке у мене тіло?

Тепер я сам собі не довіряю,
И хто мене піддержить перед Богом?

Нещасному — підмога его друзі,
Хоч би з біди забув и страх Господень.

Браті мої невірні, як той бістрень,
Що дзюркотить на провесні в долині.

Біжить шумить зламавши зімню кригу,
Надівшись водою сніговою.

А в засуху нема его и сліду;
Прийшли жарі — шкода его шукати!

Задля его звертають каравани,
Идуть степом и марне погибають.

Темансьви и Савські подорожні
Надіялись на любе водопійло.

Шкода було уповати на прояву:
Прийшли — нема! страшенная омана!

Так ви мене звели в моїй надії:
Злякала вас тяжка моя пригода;

Хиба я вас прошу, щоб наділили
Мене яким достатком, або грішми?

Хиба мене з неволі визволяти,
Чи в розбишак вам треба одбивати?

Навчїть мене — мовчати му я мовчки;
Скажіть міні, в чому мій грїх великий?

Солодкі слова святої правди:
Яка ж користь из вашого добору?

Ви судите мої гіркі речі;
В кого болить, той стогне хоч на вітер.

Напали ви гуртом на сиротину,
Копаете приятелеві яму.

Погляньте лиш міні у вічі прбсто, —
Побачите, котóre з нас лукавить.

Вернітєся — нехай не буде кривди;
Вернітєся¹⁾, я правду возлаголю.

В моїх словах не знайдете лукавства,
Я знаю й сам, що прбсте, що кривев.

1) Тут приятелі, мабуть, повставали, ніби хочуть по-
кинути Иова: так їм дошкулило праведне его слово.

У полі раб шукав прохолоди,
А наймит вде тяжкого заробітку;
Я ж місяці и дні лічу журбою,
На пай міні важкі упали ночі.
Лягаючи, „Коли ж той світ?“ питаю.
А ніч іде, іде собі повагом,
И муками до ранку я годуюсь.
Окрилося впе тіло мое струпом,
Порéпалась и полупилась кожа.
Мій день летить, як човник у верстаті,
И вороття не буде моїй долі.

Ой спогадай,¹⁾ що жизнь моя — як вітер,
Моїм очам не бачити вже щастя.

Подивися — нема менé на світі;
Шукатимеш — не зуздриш менé оком.

Иде-пливè хмарина та й зникає:
Не вернецца хто зйде в преисподню.
Не вернецца до рідної домівки,
Ніхто ёго не вийде зустрічати.

Оттак устам даватиму я волю:
Нехай душа важённо виливас,
И сёрденько забавицца словами.

Чи море я, чи звірь морський страшенний,
Що ти мене зупинюши — гамуши?

Кажу собі: „Хоч сон мене потішить,
Постіль моя схаєбїть трóхи муку.“

А ти мене що-раз лякаєш снами,
У привидки трівóжиш мою душу.

Тим смерть міні любїцца над дихання,
Моїм костям зотління я бажаю.

Зникаю вже, відхожу з сёго світу;
Покїнь мене, бо дні мої — як пара.

Що ми такé, щоб ти на нас дивївся
Не забував, що живемо на світі,

Оглядував що-ранку нашу душу
И пробував, які ми, що хвилини?

Чи довго ще очей з мене не спустиш
И не дасї хоч сдинку проковтнути?

Чи я згрішив, то що тобі до того?
Про що мене що для достерегати,
И цілитись на мене що години?

Чом від грїхá мене ти не очистиш?
Чому з мене неправди не обмївиш?

Оце ж уже земля мене присипле;
Шукатимеш не знайдеш між живими.

¹⁾ Рече до Бога.

(Дальше буде.)

Изь окрушеївъ

Ю. Федьковича.

Лети душе моя небого,
Куда направилась літать;
Лети! щаслива ти дорога!
Та не збирай ся лишть ступать
На морози самі лаврові,
Бо доведеть ся на глогові
Сто разъ за десяти ступать.
Полянь — не мідь солодкий пить!
Співать — не у танку гулять!
Теперь не такъ якъ то бывало
Коли князі насъ величали,
Въ лицарями сиділи въ ладъ!
Теперь — о доле ти змінчива!
Нема и глини на могилу
Тому, що въ раю лишть літав....

По надъ славу нема добра
Въ широкому світі;
Безъ славоныи світъ якъ труява
Коверцемъ не вкрита;
Безъ славоныи світъ — могила,
Тяжко въ нѣму жити;
Безъ славоныи лице вьяне,
Сердєнько марнїе;
Безъ славоныи сонце пече —
Пече а не грїе!...

А тїі пророки, а тїі святїі,
Що миръ розсажали якъ пальмовий садъ,
Що сїяли правду, любовь и надїю —
Чи й тимъ въ часоморю во вікъ пропадать? —
Не дай того Боже, бо того й не має!
Поборники правди во віки муть житъ,
Владики неправди — ті попропадають!
А Бог їх а люде сами муть судять,
И йма їх прокляте задавлять в болото,
Обкрутять проклономъ, къ нечистимъ пішлають,
А праведні вдягнуть порфири и злото —
Правдати всю землю, розсуджувать муть
Не правого съ правимъ, тирана зъ рабами!
И буде заплаца, и будуть платить
Не пекложъ, а кровью, гирькими слезами!
Хто кїлькò росеннавъ-ме тїлькò и пить!
И всїмъ буде кара — и всїмъ надгорода!
Крївавї потоки не пїсто ривуть!
Не Богъ ме судити — а въ руки народамъ
Вїддасть вїнь страшний праведний судъ.

ПРО БУРГАНИ НА ЛИТВІ И РУСИ ЗАПАДНІЙ.

(Представивъ коротко вісла гр. Копст. Тшкєвича Н. Вахляниць.)

(Дальше.)

Пацёрки шкляяні, викладанї въ середнїі срі-
бломъ або золотомъ, зовсїмъ похожі на ті, що їх
у нашихъ гробахъ викопувано, подибувавъ Крусе
въ гробахъ инфлянтськихъ. Найменче находивъ,
вїнь, якъ самъ каже, пацёрокъ зеленої краски

тому и зачисляє вінъ їхъ у найрідшу старосвічнину. У нашихъ гробахъ єсть їхъ досить багато, тому належать вони у насъ до звичайнішихъ приборівъ. Надъ берегами Двини находивъ Дрѣ Кресе пацѣрки хрусталеві и зъ агату, гладжені зъ усіхъ сторінъ, або и шкляні мозайкові, за які ми уже казали, що и у насъ вони не рідно приходять.

Скандинавські жінки уживали такожъ шклянихъ пацѣрокъ звиснихъ підъ призвищемъ *globulos vitreos collo appensos*; прибирали вони свої шні и дорогимъ каміннямъ, объ чімъ дізнаємо ся зъ скандинавськихъ пісень, де такі каміння *Finr Hakelson* називають ся.

Пацѣрки у старині були такъ розмаїті, що поміжъ тисячною приміринківъ, котрі находять ся у зборі гр. Конст. Тишкевича, вінъ сімдесять шість ріжнихъ родівъ начислявъ. Пацѣрки не були ніколи кравимъ виробомъ: бо въ нашихъ краяхъ не знано навіть підъ ті часи шкла. Звісно єсть, що відъ незатямленихъ часівъ уживали шкло Феникиане, Перси и Єгиптяне. Здаєть ся навіть, що у сихъ народівъ воно и повстало. Римляне, підбиваючи народи на сході, о богато пізніше навчились виробляти шкло. Шляхта римська, вподобавши собі сей вирібъ, приходила цікавимъ до того людемъ дуже въ помічъ. Виробляно шкло съ превеликою пильністю и дуже мистерно и вже за часівъ Сенеки приукрашувано нимъ поді въ хатахъ богатихъ Римлянъ. Читаємо у тогочасовихъ писателівъ, що комнати магнатівъ прибрано росписаними шклами на подобу медаліонівъ, прозваними *spectula*. Нинішні знатніщі музеа въ Європі переховують съ тої пори вази и судини шкляні предивного виробу, на якихъ находять ся росписи красками. Наколи наші люде въ предхристиянськихъ часахъ не знали ще виробляти шкла, то съ того виходить, що шкляні пацѣрки становили у насъ дуже цінний приборъ жіночий, бо ажъ зъ Італіи а именно зъ Венеції треба було їхъ собі купувати.

Въ Инфлантахъ и мужчини прибирали ся пацѣрками. Професоръ Беръ находивъ по тамошнімъ гробамъ нашійники на мужеськихъ костахъ, на котрихъ поміжъ трема бронзовими обручами, були нашивані пацѣрки то бронзові, то глиняні, то шкляні, золочені и сріблені.

Шкло, якъ бачимо, було проте виробомъ дуже рідкимъ на Литві и Руси Западній. Въ глибокій старині не знано єго зовсімъ, а перенято уживаннє єго ажъ зъ змагаючою ся цивілізацією. Коли и відъ кого именно научили ми ся уживати шкло, сего не тямимо. Крімъ пацѣрокъ та

шклянихъ слѣзниць, які мабуть дуже далеко и нелегко до насъ приходили, не находимо ничихъ судинъ у нашихъ рескопалінахъ; коли уже у Прусахъ и въ Чехіи превелике множество такихъ річей отъ якъ: пляшокъ, пляшочокъ, шклянокъ ріжної подобі зеленихъ та білихъ, находить ся. Знаємо після записокъ, що на Литві и Руси Западній замість шибокъ до віконъ уживано баранячу, нап'яту та товщю вимазану, швіру. Крізь її виглядали старі Литвини на світъ божий, пили коробкою зъ кори воду, а зъ рогу товарячого ситний мідъ.

Пацѣрокъ янтаровихъ, зъ матеріалу, котрий лишъ Балтицьке море викидає, за котримъ у старині дуже попитувано — пацѣрокъ тихъ не подибуємъ у гробахъ ні надъ Гайною рікою ні надъ Березиною, ні надъ Виливою ажъ по Вильно, а приходять вони ажъ въ курганахъ, близькихъ надъ моремъ Балтицькимъ. Ту у жіночійхъ гробі мажъ подибати уже кусники тихъ слѣзъ Фаєтоновихъ съ повикручуваннми на скрізь дірочками, щобъ вішати їхъ на шні.

Всі народи побивались у старині за янтаромъ а плачено за єго дороще, чимъ за металину або каміння. Въ янтаръ прибирались жіяки дуже радо, нимъ приукрашувано такожъ мужицьку зброю и снаряди, якъ ручки до шаблюкъ, перстені, спляки, пояси и т. др. Тому и не дивоватись, що про начатокъ янтара такъ ріжно и чудно толковано. Литвини казали, що янтаръ поставъ зі слѣзъ Фаєтона, а Греки, після Плінія, не менче чудний початокъ єму цюкладали. Сестри Фаєтона такъ розказували вони, убитого громомъ, стались, зъ тяжкої туги та слѣзъ за братомъ, тополями, а зъ їхъ слѣзъ тече що рікъ янтаръ надъ рікою Єриданомъ, себъ то Падомъ. Але коли и не оглядатимемъ ся на ті чудні повірря, то таки дивно міркували собі Греки про янтаръ, сей продуктъ півночний. Одні думали, що на морі Адрийськімъ лежать янтарові острови, до котрихъ заносить єго Падъ ріка; другі гадали, що на недоступнихъ скеляхъ у Адрийськімъ лимані ростуть дерева, съ котрихъ тече сей влій. Були и такі, що вважали янтаръ за сокъ стікаючий по лучахъ соняшнихъ на землю; инші зновъ були пересвідчені, що у Гесперійськихъ огородахъ спадавъ вінъ зъ неба на болота. Демостратъ прозвавъ сю матерію *λυκωβριον* и правивъ, що постає вона зъ мочи дикої звірини островида, и що самці видають жовтий а самички млавий або білявий. У кінець думавъ Софоклий, що янтаръ родить ся въ Індії зъ слѣзъ птиць Мелеаґридівъ, які оплакують Мелеаґра. Але жъ вернімъ до пацѣрокъ самихъ. Найбільшою пацѣркою, звісною

до сеї пори въ археології, єсть після Дра Крусе одна подібана въ Инфлянтахъ надъ Двиною въ Ашераденъ и захована въ музеї митавськимъ; величиною доходить вона маленьке яблуко; поперечникъ її півтора цяля задовгий, сама жъ темно-жовтава.

Золото и срібло. Золото, срібло и бронзъ були металами, съ котрихъ вироблювано у старині ріжні прибори и снаряди. Про золото, після гадокъ ученихъ археологівъ, знали люде найранче. По віку каміннімъ вивопувано руду золоту и мідяну уже въ Сибірії. Чуди перші її роздобували въ копалискахъ. Золото випередило срібло и бронзъ, же́лізо ажъ пізніше відкрито. Але жъ золото, яко дорогий и рідкий металъ не було дуже уживане на нашихъ земляхъ. Хочъ до сеї пори багато уже роскопано курганівъ на Литві и Руси, то золота такъ мало подібано, що лишъ одно виленське музеумъ посідає три невеличкі золоті бляшки, які вложені суть яко очка въ одному прегарному на-раменику, викопанимъ А. Г. Кирквормъ въ Горюдилові въ повіті опшменськимъ, въ добрахъ князя Тадея Пузини — и перстень золотий, викопаний Копанськимъ въ кургані въ сторонахъ біля Вілкомира. Навіть позолочувані снаряди приходять дуже рідко. Гр. Конст. Тишкевичъ, хочъ черезъ довгий часъ розривавъ кургани, найшовъ лишъ сімъ малихъ дівочихъ дзвіночківъ бронзовихъ, грубо золоченихъ; зъ тихъ п'ять находять ся у ёго зборі.

Срібло частішъ приходить у нашихъ курганахъ а именно в могілахъ, блищихъ литовськимъ сто-льнимъ городамъ, якъ коло Новгородка, Урокъ Вильни и др. Богатші люде поселялись въ поблизу князів пануючихъ, тимъ то и богатші снаряди складано у їхъ могили. Кільцята, нашійники, налобники, перстені мистерні на подобу вужівъ, плетені и ин-чої подоби, ту и тамъ заховані, можъ часто поди-бувати. Гр. Конст. Тишкевичъ посідає у своєму зборі прекрасний, съ чистого сребра виплетений, грубий, приборъ на голову, ваги 8-охъ лутівъ; а відтакъ и великий перстень сребраний, подібноі подоби, одноі и тої самої гарнітури.

Оба сі прибори викопано біля Новгородка. Вінъ посідає и три диядеми, виорані селяниномъ въ повіті Борисовськимъ въ добрахъ Краснобор-ськихъ. Бляхи у нихъ були зъ дуже лихого се-ребра, плоско-овальні, 14 цалівъ задовги и въ най-ширшімъ місци $3\frac{1}{2}$ цяля заширокі; зъ витисненими жемчужками. На обручі бронзовому, що поверхъ голови вшовъ и съ кінцями бляхи сходивъ ся, були по середині и по кінцяхъ ріжні росписи, при-украшені червоною та білою емалією. Диядеми сі суть тимъ більшої ваги задля того, що доказу-

ють давнину емалі на металахъ, на тисячъ може літъ передъ нами. Два зъ сихъ диядемівъ находятъ ся, подарені гр. Конст. Тишкевичемъ, у музеуму Виленському, одинъ у ёго самого.

Бронзові прибори на шию. Коли зо-лото и срібло рідко водилось на нашихъ земляхъ, то бронзові виробн уживано майже усюди. Жінки прибирались радо у ту сумісь зъ міді та олову. Ношено зъ неї браисолети, перстені, нашійники, заушниці, приукраси ріжмородні ріжної подобі, нагрудні хрести, медалиони и бляшини; далше кі-стки овочеві и друге таке. Именю причіплювано до нашійниківъ бронзові дроти спирально кручені, якими розділювано або пацёрки, або дзвіночки, або мнчі приукраси. Богато такихъ приборівъ находить ся по археологичніхъ музеумахъ. Гр. Конст. Тиш-кевичъ посідає у своїмъ питомімъ зборі кілька бо-гатахъ и дуже гарнихъ такихъ нашійниківъ, а про їхъ и каже вінъ.

Одинъ зложеній єсть зъ шнурочка дрібнихъ біленькихъ пацёрокъ, незвісноі до сеї пори суміси; пацёрки суть переділені п'ятьма невеличкими пів-місцями бронзовими, поверненими на ділъ; на нихъ находять ся рильцемъ вирізані росписи и зубки, начертані подвійними лінійками.

Другий нашійникъ єсть зложеній изъ спи-рально крученихъ дротівъ, до якихъ на малихъ кілцятахъ попривішувані суть маленькі бляшки на цаль задовгі, вуці въ горі, ширші у долу, по бокахъ приукрашені випуклими пасочками,

Третій надъ півъ діля довший, зложеній зъ шклянихъ пацёрокъ. Кожда зъ трѣхъ пацёрокъ була переділена дзвіночкомъ. По кінцяхъ же и по середині цілого нашійника повішені суть три бронзові кусинки на спобѣ медаліонівъ, надъ однимъ цаль заширокі, вимоделѣвані, досить грубо зъ бронзу удиті; приукраси зъ листочківъ, арабе-сківъ, жемчужківъ суть по такому гарному взору росписані, и такъ гарно одлиті, що нинішні брон-зовники не посоромили бъ ся такою роботою.

Четвертий нашійникъ єсть зложеній зъ спи-ральнихъ дротівъ, переділенихъ 14-ма круглими дзвіночками більшими відъ середини а меньшими по кінцяхъ. Оба сі нашійники, зложені зъ дзві-ночківъ, були мусить приборомъ дівочимъ.

Гр. Е. Тишкевичъ каже у своїмъ ділі: вяслідки археологичні на Руси и Литві такъ. У идолопоклонній Литві прибирались у дзвіночки лишъ дівчата. Не лишень у Слов'янъ и Сканди-навцівъ, але и у Греківъ и Римлянъ дзвіночки у чести мали ся и вважано їхъ за тализманъ, що хоронитс відъ лихой пригоди и нещастя. Жінки

въ загалі вішали їх на своїхъ убранняхъ. Звісно, що у Римлянъ присвячувано дзвіночки Прияпови: и тому дасть ся по часті. витолювати пощенне дзвіночківъ черезъ жінки. У Швецькихъ жінокъ водить ся ще по нині звичай носити їх при платтю, именню на дняхъ святочнихъ, коли буває яке погуляння.

Крашевський наводить одно подання съ пісні народної, въ котрій сказано, що у старині дівча литовське носило росписану зелену запаску нез дзвіночками; черезъ які годі їй було денебудь захватись. Символичіею значіння двояччикъ нулѣкъ не знають зовсімъ археологове німецькі: вони беруть їх лишъ за прѣстий приборъ дівочий безъ всякої другої мысли, коли дзвіночки, денебудь їхъ находжено, безперечно знаменували дівочу невинність; найдені проте въ могилі, доказують, що ся була гробомъ дівчини. Чимъ більші були, тимъ краще прибирали вони. Носили їхъ часомъ дівчата лишъ по кілька та й невеличкихъ, лишъ причіпленихъ до другого убранства, а що такий стрій означувавъ, за те пізніше розкажемо.

П'ятий нашійникъ єсть зложеній зъ довгихъ, майже двоцалевихъ и о дуже грубшихъ відъ згаданихъ куснівъ бронзовихъ пружинокъ спиральнихъ, переділенихъ великими пацѣрками шклянними селединовоі краски. Обручъ бронзовий спирально нарізаний по верху, окружає сей шнурокъ нашійний.

Шестий нашійникъ постававъ съ широкого на два цілі ремінця, котрий пов'язувавъ ся на шню. Відъ одного кінця ремінця сего ишли два шнурочки; на одному було наволоченихъ дванадцять спиральникъ пружинокъ зъ двома бронзовими плоскими кілцятами; на другому довшому було 27 великихъ пацѣрокъ, переділенихъ такожъ дев'ятьма спиральними дротами. У тімъ нашійнику перетривали навіть лянні шнурочки.

Семий нашійникъ єсть зложеній съ 16-охъ шкляннихъ пацѣрокъ, золоченихъ зъ двома дівочими дзвіночками по кінцяхъ, съ трема бронзовими хрестами по середині, переділеними двома кістками зъ слявокъ, привішеними на бронзовихъ дротанихъ кілцятяхъ. Хрести у тому нашійнику. суть дуже гарної подобі, удало одліті и съ випуклими приурасами на спосібъ кружківъ, вузликівъ и пасківъ.

(Дальше буде.)

ВЕЗТАЛАННИЙ.¹⁾

Скажи мені, друже,
Чого ти так дуже
Сумуєшъ?
Чо' так все думаєшъ,
Думаєшъ, гадаєшъ,
Горюєшъ?

Чому въ день и въ ночи
Наповашъ очи
Слѣаю?
Чому не заграєшъ,
Чомъ не заснівашъ
Ві мною?

Чо' лице змарніло,
Нидіє все тіло
Ще дльни?
Чисъ слабій? о Боже!
Або вмеръ хто може
Зъ родини?

Вже зима минула,
Весна ся вернула
На ново:
А ти ще сумуєшъ,
Думаєшъ, горюєшъ,
Та чого?

Глянь! якъ всюди мило,
Весною зацвіло
Докола;
Якъ все усміхаєсь,
Якъ весну витає
И Бога.

Ту майданъ зелений,
Квітами вкрашений,
Тамъ поля;
На лукахъ метли
Червоні та білі
Сваволять.

Тамъ поміжъ горбами
Наповненъ рибами
Ставочокъ;
А ту на убоці,
Наче слѣа въ оці,
Петочокъ.

Въ ёму рибокъ повно,
А кожда свавольаю
Гуляє:
То въ гору підскочить,
Водовъ заплюскоче
Играє.

Тамъ лісъ розложивъ ся,
Листѣмъ замаївъ ся,
Квітами;
Птички тамъ співають,

¹⁾ Звертаєть увагу ш. наш. Читателівъ на сю поезійку, тимъ більше, що єсть вона першою пробою молодого ще таланту. Гада, розвинена у ній єсть неповинна и щира — а зверхня форма залицяєть ся навіть своєю оригінальністю.

Нічки тамъ літаю
Розми.

Ходи, друже мий!
Ти ще невеселій
Думками?...
Ходи погуляємъ,
Ходи заспіваємъ
Лугами.

Володиміръ Лавякинъ.

Відповідь на правописні виходки п. Браніка.

(Коноць)

4) П. Бранікъ наводить кілька слівъ, писанихъ фонетичною правописію и указує на двозначність зглядомъ властивого зміслу. „Никто не отгадаєть — пише п. Бранікъ — чи той чоловікъ лисъ значить той чоловікъ лисъ, чи той чоловікъ лысъ (скорочений видъ).¹⁾ Никто не зрозумієть, чи бити или не бити значить бити или не бити²⁾ чи бити или не бити.... Никто не отгадаєть, чи я питавъ сына значить я пыталъ сына, чи я пыталъ сына³⁾ и т. д.“

Вже то правда, що коли бъ люде писали уривково, безъ всякої зв'язи мислей, вони себе часто не розуміли бъ. А не розуміли би не тільки пишучи фонетикою, але и тоді, коли бъ писали етимологично. Вже бо такий станъ нинішнихъ бесідъ людськихъ, що многі слова двоєке значінне мають, безъ згляду на те, чи сякъ чи такъ їхъ напишемо. И такъ, етимологи пишуть: пила (die säge) и пила (sie trank); крыла (die flügel) и крыла (sie bedeckte); шію (відъ шити) и шію (відъ шія); пята (die ferse) и пята (die fünfte); помочи (helfen) и помочи (der hilfe); полеть (відъ полоти) и полеть (der schwung); мати (die mutter) и мати (haben); замокъ (das schloss) и замокъ (er schloss zu); перъ (відъ перо) и перъ (відъ перти); чижъ (частиця питайна) и чижъ (der zeisig); спеку (відъ спечи) и спеку (відъ спека); стели (відъ стеля) и стели (відъ стелити); дорога (der weg) и дорога (thouere); милую (відъ миловати)

¹⁾ Скорочені види приложниківъ у насъ лише при не-многихъ словахъ уживають ся. Смішно було би говорити лисъ м. лисый.

²⁾ Замість быши говоримо и пишемо буши. Форму буши боронивъ также язикословъ Максимовичъ, и то въ причинъ етимологичнихъ. Корень того слова въ санскритськимъ язичі єсть धи, въ котрого після правилъ звуко-словнихъ виробило ся наше бу.

³⁾ Слово пышати уживав ся у насъ тільки въ значінню fragen, а не въ значінню ernähren або erziehen. Що теперъ не уживав ся, не може двозначностей породити.

и милую (відъ милая); побѣгъ (відъ побѣчи) и побѣгъ (die flucht) и т. д. Вси ті и сотні иншихъ слівъ, хочъ и писані етимологично, не суть однако жъ вільні відъ двозначностей; сперва изъ зв'язи логичної дорозумітися треба въ якимъ значінню те або друге слово братися повинно.

5) П. Бранікъ пореходить опісля до гречеської правописи и критикує наведене мною місце зъ граматики Миклосича: Der unterschied zwischen beiden sprachen (міжъ литовською и гречеською) besteht darin, dass die Griechen von der wahren ansicht über den zweck der schrift ausgehend nur den laut bezeichnen, während die Litauner auch die etymologie andeuten zu müssen glauben. Місце те заслугує зъ двохъ зглядівъ на увагу. Насампередъ показує ся зъ него, що Миклосичъ признає фонетикамъ „wahre ansicht über den zweck der schrift“, а потомъ, що після Миклосича правопись гречеська узглядняла самъ тільки звукъ (nur den laut), а не и етимологию разомъ¹⁾ Подібно якъ Миклосичъ, признає кождий, хто тільки розумис вглядає въ правопись гречеську, що тая жъ була на скрізь фонетичною. Стоїть тільки труда, переглянути въ якій нибудь гречеській граматичі тую часть, що розправляє о звукословню гречеського язика. П. Браніка відошло въ тімъ вгляді до шкільної граматики Курция §§. 35—70.²⁾

6) П. Бранікъ наводить кілька етимологичнихъ случаївъ въ правописи Римлянъ и Греківъ. И такъ писали Римляне ti и ci, а вималяли часто якъ zi, писали въ гречеськихъ словахъ th и ph а вималяли якъ повдичче t або f, и писали ae „со вгляду на происхождение отъ ai.“ На те одвічаю:

ti и ci вималяли Римляне въ часахъ цвіту-щого стану своі літератури завсідн однако, якъ ti и ci. Звичай, ci вимляти часомъ якъ zi, повставъ вже въ часахъ цілковитого упадку римської літератури, около 7. віку по Хр. Ti, зъ короткимъ i,

¹⁾ П. Бранікъ повідає, що після Миклосича тільки въ однімъ случаю правопись гречеська була фонетичною. Если такъ, то справді подивляти належить, що Греки виходячи von der wahren ansicht über den zweck der schrift, тую wahre ansicht заявляли въ однімъ тільки случаю. Увидимо на при-мірахъ, що правопись гречеська, еще більше якъ латинська узглядняла самъ тільки звукъ.

²⁾ Переміня кореннихъ суголоснихъ и самоголоснихъ суть въ греческимъ язичі еще частіще якъ въ латинськимъ. Греки писали: γρα π τός, γρά β δην, γρά μ μα (відъ γρα φ-ω); συ λ λέγω м. συν λέγω; συ ρ ρέω м. συν ρέω; συ χαλέω м. συν χαλέω; ἴσμεν м. ἴδρεν; πει σ θῆναι м. πε-ι θ-θῆναι (відъ πειθω); τά σ σω м. тагіω; βλά π τω, βλα βή; λε і π-ω, ε-λι π-он, λē-λοι π-α; λύ ου σι м. λυ ου σι; σπε і σω м. спēν θω; φολά σ σω м. фολа хіω; хо μ μός м. хо π μός (відъ хό π τω) и т. д.

вимавляли Римляне вже и передже якъ зі, однако така вимова не сягала еще часівъ класичної латини о котору намъ власне ходить.

Що писано въ гречеськихъ словахъ th и rh, то нічого не доказує. Слова чужі мають право писати ся такъ, якъ пишуть ся въ тїмъ язиці, зъ которого вони переняті.

Для чого писано ае „со взгляду на происхожденіе отъ ai“, тяжко порозуміти. Відай черезъ переміну етимологичного і на фонетичне е більше зашкоджено якъ поможено етимологіі.

7) При кінці своєї правописної подемки застанає ся п. Бранікъ надъ формою „идти“ и нападає на фонетиківъ, зъ причини, що вони пишуть зъ м. сь и уживать форми зъ двовними суголосними: **ПИТАННЕ, ЖИТТЕ** и т. д.

Що до форми „идти“ помиляє ся п. Бранікъ, коли думає, що суголосна д належить до кореня. Порівнательна граматика показує що д въ слові **иду** єсть тілько вставне, фонетичне, а корінь саме тілько і: санскр. **i** (imas-идемо), греч. **i** (*ίμεν*), лат. **i** (ire, imus) и т. д. По правилу слав'янського звуко-словію м. **идти** або **итти** мусіло би говорити ся **цсти**. Миклосичъ въ звукословію російського азиака повідає: **Итти ist auf dem gebiete der slavischen sprachen beispiellos, und liesse sich nur dann rechtfertigen, wenn wirklich bewiesen würde, dass das volk so spricht.**

Що ми пишемо часто зъ м сь, то цілкомъ природно. Ніхто не каже **сьісти, сварений, сьіръ** але **зьісти, зварений, зьіръ** и т. д. Не инакше пише и Миклосичъ, коли наводить малоруські слова.

Въ словахъ, якъ **ПИТАННЕ, ЖИТТЕ** и т. д. двоімо суголосну кінцеву після вивовору українсько-подільського. Форми тоті не винайдені нами вчера або инні, але уживають ся відъ давна и подибати може їхъ п. Бранікъ въ літописяхъ українськихъ зъ часівъ козаччини.

Нехай п. Бранікъ не страшить ся, що зъ форми **ЖИТТЕ** повстане зъ часомъ форма **ЖИСТЕ**. Кождий, навіть школяръ, знає, що зубова переходить на с тілько тоді, коли пень, закінчений на зубову, стане передъ зубовою слідуячого наростка: **вед-ти, плет-ти**. Въ слові **ЖИТТЕ** вторе т до наростка не належить.

Зглядомъ гречеської правописи, наводять п. Бранікъ такожъ три случаи етимологичні: **spiritus lenis, λέων** м. **λέωνт** и **iota subscriptum**.

Spiritus lenis писали Греки при початковій самоголосній. Нині, за помічю порівнательної граматики, знаємо ми, що місто **spiritus lenis** стояли колись звуки: **j, f, або σ**. Однак Грекамъ ніколи и на гадку не приходило черезъ такий **spiritus lenis** означати одну изъ тихъ давнішихъ суголоснихъ,

чого доводомъ множество слівъ, де **spiritus lenis** жадної випавшої суголоски не заступає. Врешті не велика помічъ изъ того **spiritus lenis** для етимологіі, коли одинъ знакъ ажъ три звуки представляє.¹⁾

Що Греки писали **λέων** м. **λέωνт**, **γράφω** м. **γραφονт** — се правда, но власне таке писання промаває въ користь фонетиків, разъ що, відповідно вивоворови, **τ** зъ письма викинено, а потомъ, що властива самогласна **ο** перемінена на **ω**.

Зглядомъ **iota subscriptum** годі що рішущого сказати, бо не знаємо, чи, и якъ те **iota** давні Греки вивоворювали. Найліпше для того буде, о річахъ, наукою досі не вилсненихъ, не споминати.

По теорії п. Браніка мусіли би такожъ и етимологичні (?) форми: **взати, тяжко, ся, зять, бью, шью, перейти** на: **влязати, щажко, ша, жать, блю, шлю**, зъ причини, що після верховного правила слав'янськихъ язиківъ м'ягкі звуки: **вј, бј, пј, ть, сь**, зъ переходять на **вль, бль, шль, щ, ш, ж**. Гадаю, що до такихъ перворотівъ навіть самъ п. Бранікъ не вьзьме ся, и що неправильности многихъ формъ, въ исторії язика шукати буде.

О. Партищюкцій

¹⁾ Заслугує еще и те на увагу, що въ зложеннихъ словахъ **spiritus lenis** въ середині не кладено, що однако мусіло би стати ся, если бъ той **spiritus** мавъ етимологичне значіння: **χατέχω, ἀνέρχομαι, ἄψυδος** — а не **χατέχω, ἀνέρχομαι, ἄψυδος** и т. д.

ОСТАП И ЧОРТ.¹⁾

Був собі чоловік — Остапом звався,
Боявся ёго черті, що всімъ похвалявся...
Говорили ёму мдрине, щобъ вінъ востерігся:
Щобъ не вхапъ вдегъ и з чортомъ не стрігся.
„Хибажъ вінъ мене вхопить?
Вінъ мене сірою не подкурить —
Лопоне вінъ од мене ще й свої роги збудить!“
Такъ Остапъ хробривъ,
Що прийде вечеръ про бісівъ толкує.
Притягъ Остапъ у гадкѣ чортовому болоту близенько. —
И породила в томъ болоті трава висока й низенька,
И наплодилось в томъ болоті чортякъ до врага —
Не багачько їхъ — ціла ватага:
Були голне, волохатне, були з ногами,
Були на собачихъ лапахъ из рогами, —
Вони тамъ ніколами (?), скакали и жуками літали,
И, що в світі робилось, все те бєси знали.
Начавъ Остапъ у своїму гайку дуба рубати. —
Гульк на задъ — ажъ стоить поручъ чортяка.
Маложъ вінъ сокири не впустивъ: злякавъ Остапъ неборака!
„А що ти, пане Остапе, злякавъ?“
„ — Ет! кажи: трохи злякавъ; але такихъ чортівъ не ставъ болцья.“

¹⁾ Подаємо приобщіну першовалу казку зъ Збірника И Рудченка.

„Я чув, пане Остапе, що ти за воєнних умишл.“
„— Як до якого дела: вмю орати и сїять, хати, строїть и лєси пєсти.“ —

„А зайцяж ти, пане Оста е, поймаш?“
„— Ні, пане чорте: не пойму, бо я не собака. А деж єго вьяти?“

„От, буде навмана стрибати.“
Де у чорта и зацц узявся, — біжить кроє Остапа,
А Остап: — „ката!“ крикнув,
А чорт за зайця — він и не пикнув;
„А свіснеш ти, пане Остапе, так щоб аж лєс похилився—“
Из дубов лист увєсь нзвалився?
— Я, каже, в болши заклад поїду: а як євїсну, то нікто на ногах не встоїть...

„Од мене ти шапку грошей мавш.“
„— А в менє вєю домовку заберавш.“ —
„Свїщи, пане Остапе!“
— Свїщїть, каже, он, пане чорте, бє ви старші од мене. —
Чорт як розставив губи да попер, то аж лєс похилився,
Из дерева увєс лист нзвалився.

— „Завяжіт же, каже, пане чорте, хоч собі очїцї,
Бо я як свісну, то неначе хто лєсне по пицї.“ —
Так Остап до чорта промовив,
И докуль чорт очї завязав, то Остап дубїну приготївав.
Да як перехрїстївсь,
Да як трїснє под висок — так чортяка и покотївсь...
Поорав землю, неначе плугом, рогами,
А загув — аж сїмно слухать — неначе бугай у болотї;
А Остап єму квачем у горло, щоб не сохлї у ротї.

„Подай, каже пане Остапе, хоч води уста промочити!“
И в великої больності,
Так и встав до Остапа по вольності.
„Не чаєв же я пане Остапе, що ти в чагяли ходиш, —
Сам же ти не учений, та цє й чортов переводиш!“

(Из збірника українських казок И. Рудченка. — Записана о Овручскім уїзді, Волинської губ.)

В І С Т І

Видїлъ товариства „Просвїта“ мавъ 9. (21.) о. м. своє третє засїданнє. На порядку дневнїмъ було третє читаннє фозовї до народу руського, котру по одобрєнню передано видїловому редактору и котра поступить на сїхъ дняхъ уже у печатню. Видїлъъ видчитано письмо, що наспїло до видїлу въ родї интєрпєлцїї відъ деякихъ Львівських Русинівъ. Підписавї домагають ся, щобъ видїлъ товариства у своїмъ урядованню, такъ домашнїмъ якъ и на зверхъ, уживавъ лишъ фонетичню правописъ и щобъ якимъ небудь способомъ оповїщавъ подробицї протоколъ кожного засїданнїя свого. Відповїдь на сю интєрпєлцїю поручено Дру К. Сухкевичу.

Львівські Русини (сєго року уже и старші) обходитимуть 25. Лютого 8ми роковини смертї Тараса Шевченка декламаторсько-музичнїмъ вечеромъ. Комїтетъ, завязавши ся въ тїй цїли, робить великі приготівдїня и хотївъ би, по волї публики обїйти память „Незабутаго“ у театральнїй салї Народного нашого Дому. Ми сподїємось, що Варїдъ Дому Народного коли не подарить, то певно однаймїть на той вечіръ салю Комїтетови, бо чторїть не въ другої якої причини одбулись роковини лишъ въ комнатахъ „Руської Бєсїди“, якъ ино сь тої, що въ театральнїй салї підъ той самъ часъ була виставка обрїзівъ.

Нарїкають деякі люде, що виходяче у Колимнї „Кропило“ слабєнькє собі дотєнє. А черезъ що воно не дотєпнєнькє? Може редакторъ дуже серйознїй чоловік а може хочє вїнъ, щобъ єго самого люде на смїхъ підубїсїли? У третєму числу намалювавъ вїя, адаєть ся по неволї самого себе, та казавъ публицї своїй смїятись звъ сєго, що недобрї сусїди за волося єго деруть: На що такі ситуацїї виводити на

сцену, коли можє легшиимъ способомъ на дотєнь адобутнєсь. Най би ш. Редакторъ прочитавъ собі отсей фєлетонъ у Словї у которому одвїчає п. Бранїкъ п. Партицькому, та, щобъ таиъ уже сказати „олицетворивъ“ отсі слова п. Бранїка: „Даводить г. Партицькій, дабы и мы могли задержати наши коренныи буквы: о, е, ѣ, ы, и т. д., которы мы одержали отъ нашихъ отцевъ, которы перейшли въ наше тѣло и въ нашу кровь, съ которыми мы прїидли на свѣтъ и которы сопровожаютъ насъ въ гробъ; спївають бо намъ словами, писаниими черезъ помянутыи буквы, при крещенїю и надъ могилою...“ Чи не мудїля бъ ми сердечно розсмїятись, наколи бъ „Кропило“ змалювало намъ, якъ ы хрестить пана Бранїка, а ѣ у куми єго родичамъ пішло; або якъ ы и ѣ ховають п. Бранїка у глибоку могилу, де не чути ні фонетичнєго: і, ні ський, ні єнкл, а де лишъ етимологичнї *agescitas* и *escortitas*.

Цєє однї, а те однї новий рїдъ полемїки, казавъ би хто ученої (?), яку завївъ п. Бранїкъ у своїхъ „отвѣтахъ“ на „відповїдї“ п. Партицького. П. Бранїкъ каже (Ч. 12. Слова): „Мы не будемъ нисенитицѣ г. Партицького такъ долго опровергати, ажъ поки онъ до споровъ больше способєвъ не станется. Мы радимъ г. Партицькому отъ сердца якъ братъ брату сдѣлати испитъ хоть на низшую гимназію...“ Шожъ звъ сєго виходить? Виходить таке, що п. Бранїкъ певно испитъ має, бо и самъ нїмъ прилюдно похваляють ся и каже, що вїнъ уже відъ 8-мохъ роківъ звъ „перцьє“ порїєъ — и що черезъ те вїнъ до спорівъ ланко-словнїхъ на подї словянськимъ спосїбєнь, таї навіть якъ разъ спосїбєнь, бо складавъ свій испитъ у Львовї пере чїпрофєсорами нїмцями, котрі питали єго звъ греки та латини, а котрі про словянськї мови ані чичиркѣ! П. Бранїкъ оскорбївъ навїтъ своїмї словами бувшого проф. для руського жанка и лїтератури на львівськимъ всеучилищї п. Якова Головацького, передъ котрїмъ, о скїлько намъ звїсно зложивъ п. Партицькій испитъ звъ руського и старословїнського ланка. Чи п. Яковъ Головацький не бувъ в силї уже нїчого научити?

Якъ довідємось звъ певнїхъ жерелъ, виробляє по наказу Преосв. Митрополїта Спиридона, крїлошанинъ М. Малїновський окружнє письмо до всєго пр. Священства руського львівської єпархїї, котрїмъ маєть ся кинути анатема на руський перекладъ Библїї, видаванїй редакцїєю „Правди.“!!!

БИБЛИОГРАФІЯ.

Учений горватський Велемїръ Гай видавъ уже IV письмъ свої цїнвої „Книжїзєвна Zabava Hrvatsko-Serbska“ (дивн: 34 и 36 ч. Правди II. р.). Випускъ сей мїстить у собі, помїжъ другими вартаими працїями, гарну розпрау про стариннї грощи у Южнїй Словѣяцївнї. Цїле се діло припоручаєть тїмъ нашимъ ч. Родимцямъ, котрі працюють и у Сербско-горватськїй лїтературї, и відъ котрїхъ доводились намъ торїкъ для нашого письма переклади сербськихъ оповїдань.

ПО П Р А В Ь И.

У 2. и 3. ч. „Правди“, зайшли слїдуючі друкарсьнї помилки: Сторона 12., стовець 2., у низу 2. стрїчка: замїсть занастивторючись, має бути: занастав, торгуючись Стор. 13. стов. 1., стр. 10 анизу: зам.: Уже й запитались... має бути: Уже й запитались... Стор. 15. ст. 1., стр. 7. зам.: А що, як присїдєш, має бути: А що, як присїдем. Стор. 16. ст. 1. стр. 15. звъ гори: Про тако ж ма, шївнїка, має бути: Про такова ж машївнїка. Стор. 11. ст. 1., стр. 36 звъ гори, зам.: недостайного писання, має бути: недостойною писати; ст. 2. стр. 43. зам.: яко не вгїднїхъ до... має бути: яко незгїднїхъ до... Стор. 12. ст. 1. стр. 13., зам.: и етичню красу, має бути: и етичню красу; ст. 2. стр. 11. зам.: до самовнаннїя, має бути: до самовнаннїя; ст. 3. стр. 5. зам.: де загодївувало дїтвору, має бути: де загодївувано дїтвору. — Стор. 22., ст. 2. стр. 16. анизу: зам.: аневану до нїснїтоацїї, має бути: аневану до нїснїюацїї; стр. 5. звъ низу: зам. розуму с твердого, має бути: розуму и твердого. Стор. 23. ст. 2. стр. 9. зам.: повшїрювались усюда —, має бути: повтїрювались усюда —. Стор. 24. ст. 1. стр. 28., зам.: катковське, має бути: катківське. У ч. 1. „Правди“ на сторонї 4. у стовцї 2., стр. 4., зам.: любляли грїшною, має бути: мовїли грїшною.

ВІДЪ РЕДАКЦІИ.

Подаємо замість повісти поему: Йовъ, переспівану Павломъ Ратаєм. Твір сей такий високий якъ Гомера Илиада. У де-чому стоїть вінъ вище Илиади. Гуманний се твіръ. Попередивъ поетъ єврейський у сіхъ у гуманности и врозумініи Бога. Не всі народи у своїхъ літературахъ посідають переспіваного Йова, а

ті що мають ёго, чваняють ся, що здужали своєю мовою виразити високі мисли „Праведного и речи ёго трѣхъ другивъ.

Зъ усіхъ сторінъ приходять матеріали до Правди; Життя духовне розбуджуєть ся у насъ чимъ разъ сильнїше; а поки Редакція буде въ силі побільшити форматъ Правди, додаємо ниньби півъ аркуша яко надзвичайну прилогу.

До ш. Читателівъ ПРАВДИ!

Зъ нинїшнімъ числомъ передаю редакцію „Правди“ въ руки професора гимн. и. Наталя Вахнянина. Завізваний моїми приятелями, передъ рокомъ, до обіймлення редакції, я въ головній мірі покладавъ надію на галицькихъ и українськихъ писателівъ, которі сполученими силами по правді не відказали ся ласавого уділу своёго. Їхъ то трудамъ и щирій волі завдячати належить, що письмо Правда здобуло собі дома и поза домомъ поважне становисько и голосне ім'я.

Маю надію, що зъ переходомъ редакції у нові руки піднесе ся вище наша „Правда“. П. Вахнянинъ, працюючи відъ многихъ літъ на ниві нашої письменности и заслуживши ся своїми трудами около народного діла, успіє скорше и лучше повести розпочате діло, аніжъ то при моїхъ слабихъ силахъ досі можливимъ було.

Зъ моєї сторони чуюся щасливимъ, отсїмъ послїднімъ словомъ подякувати руській публиці за уділене мені довіріє. Нехай воно въ більшій еще мірі переховає ся для нової редакції.

Иванъ Микита.

Високоповажні Читашелі!

Зъ симъ числомъ обіймаю редакцію Правди. Письмо се, одинокє літературно-наукове у Галичині, заходить ся уже відъ двохъ літъ щиро коло розвою рідної нашої письменности и скупило побічъ себе майже всю просвічену Галицьку громаду. Заселяють ёго и люде зъ України своїми цінними працями, а тимъ, що приняло ся за видаванне Библиї, поставило воно себе на рівні зъ всіми слов'янськими науковими письмами, и посвідчило ясно, що Русини стали жити кріпкимъ духовнимъ життємъ.

Діло се вели до сего часу чесно и совістно наші ш. Родимці Лонгинъ Лукашевичъ и Иванъ Микита. Їхъ заходамъ и щирій участі Вп. нашихъ Родимцівъ маємъ подякувати, що положили ми підвалини до кращої духовної будучини. „Правда“ містила у собі оригінальні твори на поли белетристики и науки. Можъ сказати, що вона пересадила літературу, викохану на Україні, до Галичини, стараєть ся розбудити любовъ до ріднёго слова а черезъ те и піднести самовїжу народню. Праця її тиха, безгомонна, но при тїмъ и невсипуща. До того поставилась „Правда“ на безстороннімъ становищи, и черезъ те подала руку до згоди тій часті нашихъ просвіченихъ людей, котрі не поцурались свого ріднёго слова, а котрі лишъ фотетичній правописі не суть раді.

Обіймаючи редакцію „Правди“, не хочу я вести її иншою дорогою, якъ тою котрою вона до сеї пори ишла. Я уважаю письмо се яко арену, на котрій відъ часу до часу будуть появляти ся ворові твори Українські, и Галицькі, и на котрій молодші люде трїбувати мають свої сили. Сподіюсь, що Вп. Родимці и до мене такъ щиро прихилять ся и въ такій мірі заселяти будуть мене своїми працями, якъ прихилились до моїхъ ш. попередниківъ и заселяли їхъ. По силамъ старатимусь вив'язатись совістно зъ обов'язківъ редакторськихъ и почую себе щасливимъ, наколи ш. Читателі покладуть у мене таке довіріє, якимъ наділяли давну редакцію.

У Львові 14-го Лютого 1869.

Нашаль Вахнянинъ.

Головні помічники при редакції: Є. Згарський. М. Коссаць. Др. В. Лукашовський, Ом. Паршицький Др. К. Сушкевичъ.

Властитель и одвічающий Редакторъ Наталя Вахнянинъ.

Зъ друкарні Ставропігійської.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предлаша выкошати:

На „Правду зъ Додаткомъ: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р. 30 кр.; — по за Львовомъ на р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р. 1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на 1/4 р. 80 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и лишерашурне.

по за Львовомъ на р. 3 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р.

На самий „Додатокъ“: У Львові на р. 2 р., на 1/2 р. 1 р. на 1/4 р. 80 кр.; — по за Львовомъ на р. 2 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 70 кр.

Редакция и Администрація підъ Ч. 453 1/4 (Галицька улица).

И О В.

Пересіє Павла Рашаі.

Почав тоді Валдад Савхейський, и рече:

Чи довго ще сплітатимеш химері,
И голос твій бурхатиме, як вітер?

Хіба Господь закон свій переминить,
И праведнихъ неправо покарає?

Твої сини згрішили перед Богом,
То й попустив Господь їх у погібель.

Коли ж и знов обернесся до Бога,
Помобисся всевишньому Владиці,

Коли ти жив на світі без лукавства,
То певен будь — оглянецца на тебе,
Він праведність твою судом окріє,

И що ти мав с початку твого віку,
Покážeцца малим у новім щасті.

Сягний лишень умом у давні давна,
И мудрости в батьків познич святої

(Бо вчора ми постали — що ми знаєм?
Ми по землі мов тінню переходим), —

Вони тобі розкажуть и з'ясують,
Святі слова из серца свого виймуть:

„Хіба росте папірус уз болото,
И рогоза живе в безвідній сущі?

Ще молодá, ніхто її не різав,
А перш трави усякої изсохне.

То так и той, хто забуває Бога:
Неправого надія погібає.

Нема́ йому ні певности, ні сили,
Їго снага — що пакува сітка.

Шкода́ йому об хату обпіратись:
Не відержить, впаде́ його будівля.

Ось дєрево на сонці зеленіє,
И вітами нагнулось за ограду,

Коріннями вчепилось у каміння,
И глибоко вросло аж до граніту.

А викопай, то й місце його рідне
Їму чужє и неприязне стане.

На тій землі ростиме йнше дєрево,
И віттями лелїтиме на сонці.“

Ні, правого Господь не відпихає,
И грїшному руки він не простягне,

Колїсь тебе він щастям нагородить,
Весєлостю уста твої наповнить,

А ворогів твоїх стидом окріє,
Намети злих як вїхром позриває.

Прийняв тоді слово Иов, и рече:

О, знаю, так! вонó ж бо сєму й правда:
Хто без грїха, без крївди перед Богом?

Хто з ним на суд, на прю словєсну стане, —
Не оправдїть и тисячнєго слова.

Могущий він и мудрий супротївник;
Нема́ того, хто встоїть проти його.

Перенесе вудї захоче гори
И в ярості зовсім їх перевєрне.

В його земля аж ходором заходить
И задрїжать її стовпи — підпори.

Він повелить — и сонце не зїходить;
Кладє печать на зорі нещисленні.

Одїн собі намет свій напинає,
И по верхам морської хвилі ходить.

Создав він Віа, Волосожар и Квочку,
Світлиці геть по той бїк окїяну.

Він чудеса недовідомі творить,
Їго дивам ніхто не знає ліку.

Иде, грядє — и я його не бачу,
Летить, шумить — я розумом слїпую.

Чи візьме що — ніхто його не впїнить.
Нїхто йому не крикне: „Що ти робиш?“

Розсєрдившись, Господь не прохолоне,
Покї йому не вклоняцца протївнї.

То як же я стоїв би проти ёго,
И нехтував слова ёго святії?

Хоч би зовсім я правим почувався,
То й то б свого суддїю благав словами.

Хоч би й озвався благий на мої речі,
Не думав би, що він почув мій голос, —

Він, що огнем и бурним духом дише,
Він, що не знать за що мене карав,

Що не дає перевести дихання,
И через край гіркої наливає.

Чи сілою, то скаже: „Я готовий!“
Чи через суд, він скаже: „Позивайте!“

Я був би прав, колиб мій рот затівся¹⁾;
Не винуват, колиб мене він зганив.

Я праведен, про жизнь міні байдуже,
Я не боюсь умерти за се слово.²⁾

Нехай собі; я вже сказав про Бога:
„Він праведних и нечестивих губить.“

О, хоч би він убив мене відразу!
Ні, йому сміх из прѣби неповинних!

Ледачим він оддав у руки землю,
Закрив лице її лукавим суддям;
Коли ж не він, то хто? скажіть на милость!

Літа мої біжать, як скорохóдець;
Біжать — летять, из щастям не зустрівшись.

Пройшли вони без сліду, як той човен,
Як той орел, що здобич доганяє.

Коли знажу: „Забуду моє горе,
Покіну плач, возвеселюсь душею“,

То страх мене обійме за мій смúток,
Бо знаю — ти мене не оправдав.

Вже я давно осуджений у тебе, —
Про що ж міні даремне турбуватись?

Нехай би я обмівся снігом чистим
И щолоком помів безвинні рúки,

То ти мене в нечїсту яму вкинеш,
И буду я гідкий моїй одéжі.

Я Богові не рівня, щоб змагáтись
И вкупі йти судом судїтись правим.

¹⁾ Иов, сміливою гиперголою, хоче сказати, що колиб він задумав судїтись из Богом, то уста б ёго говорили не те, що ёму хотілось би довести.

²⁾ Не маючи надії доказати перед Богом свого права, Иов, досадує на самого себе, и згорда озивається праведним, хоч би ёму за свою сміливість зараз и умерти.

Бо нікому між нами розсудїти,
На нас обѣх грізну підняти рúку.

Нехай би вже він палицю покінув,
И ѓстрахом не мучив мою душу.

Озався б я до ёго не лякавшись,
Бо в серці я не той, яким здаюся.¹⁾

Душа моє втомїлась побиванням, —
Нехай уста говорять без упїну
И плачеця гиркєє мое серце.²⁾

Не осуждай так хúтко мене, Бóже;
Скажи міні, за що твій гнів на мене?

Хіба тобі утїха з мого лиха,
Що відопхнув мене, своє создання,
А грішникам присвічуєш на судї?

Хіба ж и ти людські маєш очі,
И дивисся на світ, як грішні люде?

Хіба твій вік такий, як чоловічий?
Твої літа хіба такі, як наші?

Що ти гріхи мої перебрáвеш,
Переступу дошукувєсся грізно,

Хоч знаєш сам, який я неповинний,
И що ніхто від тебе не заступить!

Твоє рúка трудїлась надо мною —
И ти мене збагнїтувати хочеш!

Ой спогадай, що ти мене, мов глину
Зліпив, скруглив, — и хочеш в прах розсіпати!

Ти ж сам мене, як молоко, очїстив,
Як сир, згустив, упорав, приспособив.

Одяг мене ти вбóжею тонвою,
И жилами обвив премудро нѳсті.

Мене життам и ласкою ущєдрил,
Достерегав, беріг мого дихання.

И ось воно, що ти у серці мїслив!
Такú міні судив ти щáсну долю!³⁾

Аби тобі за гріх мене картáти,
И ні єдиної вини не извинїти!

Чи винуват, то горе міні, горе!
Чи праведен, то глянóти не смію:
Сорѳмлюся низєрности моєї.

¹⁾ Совість у Иова чиста. Се Господь попустив неправді залакати ёго, щоб не здолив ёго рѳзум збороняти праведність.

²⁾ Иов усе ще думає, що ёму буде смерть за ёго сміливі рєчі.

³⁾ Иов говорить такъ, нїби справді думав, що Бог на те ёго спєршу ущаслівив, аби потім гирш ёму допектї бїдѳю.

А підіймусь — ти, мов той лєя, на мене
Наскакуєш, щоб дух мій залякати.

Свидітелів на мене знов виводили,
Удвоюєш проти мене завзяття,
Одни за 'дним тіснять мене лихії.

Про що мене ти из утроби вийняв?

Умер би я, ніхто б мене не бачив,

И був би я, мов не зачавсь, не склався:
З утроби я у землю перейшов би.

Хіба мій вік не сон? Стривай же,
Хоч трохи дай міні повеселитись,

Поки спущусь без вороття між люде,
У глибиню, в страшенну преисподню,

В країну тьми, у померки довічні.

Там смертна тінь, не-поряд, руйнувіна;

Там день одно, що темрава нічна.

Прийняв тоді слово Сохвар Минейський, и рече:

Чи вже ж мовчать, як хто горазд говорить?
Хіба вже й прав хто густо словом сіпле?

Чи на тебе не знайдеця розумний,
Щоб ти глумивсь, не мавши собі впину?

Ти Бóгові сказав: „Я маю розум;
В твоїх очах я чистий, без пороку.“

Нехай же Бог до тебе возглаголе,
Уста свої одкриє та промовить,

Що він тобі явив свою премудрість
И тайная своїх великих думок:

Вбачатимеш, що він ще й милосерден.

Ти думавеш збагнеш премудрость Бóжу,
И сягнеш, умом до єго правди!

Не сягнеш, бо вища вона неба,
И не збагнеш, бо глібша над безодню.

Удовжиню він довший всєго світу,
А завширшки він ширший окіяну.

Захоче він — и грішник у темніці;
Зведить — и суд згромадиця на злого.

Уміє він познати виноватця.

Відкриє грїх, де й не в догад нікому.

И дурень смм до розуму дійшов би,

И син осла почав би міркувати.

Оттїм же то, коли вернуєш до Бóга,
И простягтї до єго рўки хочеш,

Колї свій грїх ти на руках обмієш,

И виженеш с твого намету врівду;

То сміливо підіймеш чїсте око,
Стоятимеш на правді не боївшись.

Всі болесті, скорботи твої зникнуть,
Забудеш їх мов повідь веснянїю.

Грядущее сяйне тобі полуднем
Теперешне яснїтиме як ранок.

Здобудешся впокою и вповання,
Огледисся та й ляжем собі спати.

У сні тебе ні що не потрївобить;
Леститися до тебе будуть люде.

А очі злих на віки потемніють,
Не знатимуть, як из турботи вийти,
Надія їх — дихання перед смертю.

Прийняв тоді слово Иов, и рече:

Нема бачу й народу більш на світі;
Як помретє то зникне вся премудрість.

Тим часом я такий же маю розум,
Я ні в чому не буду пасти задню.
Та й хто того, ще ви реклі, не знав?

Сміховищем я став у своїх друзів, —
Я, що сам Бог до мене озивався!
Я здався вам, невинний, чїстий, на сміх.

Гордуйте, бо щастям надулись:
Нещасному в людєй одна зневага.

В розбійницьких нашєтах тихо и мирно,
И грішники живуть собі безпечно,
Дарма що ім правїця стала бóгом.¹⁾

Спитай скотá — и він тебе научить,²⁾
В небєсних птиць — вони тебе наставлять.

Скажи землі — вона тобі зьясує,
И рїба рїч премудру твою змобить.

Хто між ними не знає й не вбачає,
Що Бог создав и сотворив вселенну,
Що все живе — у Гóспода в правїці,
В єго руці — дихання чоловіка?

Хіба слова не ухо розбїрає,
Так як уста смакують всяку пїщу?

Премудрости шукати трєба в сївих,
Бо розуму, хто довго жив, набрався.

¹⁾ Що вносять на одну свою сілу. *Dextra mihi deus* (*Aeneida*, X, 743.)

²⁾ Иов знов берє думку, що промовив на початку своєї речі, и доводить, що Сохвар не сказав нічого дивного абб єльми рдвумного.

У Господа премудрость и поту́га,
Совіт благій и рózум він дарує.¹⁾

Що зруйнував, тогó ти не збудуєш;
Из ёго рук не визволить могутий.

Зупинить він — и пересóхнуть ріки,
А повелить — покрийють вóди зéмлю.

В ёго руці и сїла и премудрость:
Обманщика з обманеним він бачить.

Займає він в полóнь гетьманів гóрдих,
Туманить він народнім судьям рózум.

Розв'язує царям їх шабельтáси,
Верівкою упоперек їх в'язе.

Священників одводить у неволю,
Богáтого руйнує до остáнку.

Зацплює устá краснорічїві,
И відїйма премудрость у премудрих.

У гóрдошах сорóмить пишне пáнство,
Підперїзи розв'язує потужним.²⁾

Безóдню він на сóнце підїймає,
И тёмряву освiчує зтрашенну.

Впотужнює народи и руйнує,
То ширить їм, то зужує грáнїці.

У прїводців він рózум одїймає
И вóдить їх пустїнами без шляху.

Мов полáпки, без свiтла, у темнóті,
Мов п'я́нні слоня́юцця розумні.

Такі дивá вбачáли мої очі,
Чувáв мій слух и серце розуміло.

Я знаю́ все, чогó ви здобули́ся,
Не нїжчий я нї в чóму перед ва́ми.

До Господа озв'уся з моїм слóвом,
Ёму подám на суд увесь мій пóбит.

Ви ж зна́єте одні лукаві плéтні,
Ви лікарі для мене не потрібні.

Мовчáти б вам, то й то б уже був рózум:
Здавáлось би, що й ви не безголóві.

Послухáйте ж моєї оборóни,
Смирiтеся перед правдївим слóвом.

Ви хочете служити лукавством Богу;
Неправдою до ёго підлеститись?

¹⁾ Иов хóче сим довгим слóвом про Бóже велiччя, довести, що він не згiрший красномóвец над Сохвáра.

²⁾ Пояс у схiднiх народiв знаменує силу в бою. Ширóка одéжа держи́цця там поясом; розв'язати кому в бою пояс — одно й те ж самé, що обезсилити.

Чи то ж бо ви — избрáнники Господні,
Чи речники за Господа на судї?

А щó, як він заглiне вам у сёрце?
Чи ви й ёму напустите тумáну?

Він пёрвих вас за кривду покарає,
Дармá що ви кривили задля ёго.

Чи вас ёго велiччя не лякає,
И Бóжий страх вам сёрця не тривóжить?

Розсипались, як пóчил вáшї прiтчi,
Твердїй свiй мур з гразi ви мурувáли.

Идiть собі, я бóду говорити,
Яка б мiнi за се бiда нi склáлась.

Держу́ в устáх мов мизёрне тiло,
Держу́ в руці мою убóгу дóшу.¹⁾

Господь мене вбивáє без оцáдку,
Одно мiнi восталось — оправдáння.

А мóже тим спасусь від злої смёрти,
Що грiшнику не дáно бачить Бóга.²⁾

Послухáй те ж нескривленого слóва,
И щiру рiч ловiте своiм ухом.

Судитися готóв я перед Бóгом:
Бо правдою из суду вiйду чiстий.

Немá того, хто вкаже мою кривду,
А з'явицца — замóвкну я на вiки.

Од двох тiльки рiчей мене помiлуй,
Щоб я не кривсь від тебе в моiм серці:

Не роздавi мизёрного рукою,
И не лякай мене великим страхом.

Тодi питай, вiдказувати бóду,
Абó мiнi на дóпитки вiдказуй.³⁾

Скажи, в чому́ тобi я провинився,
Скажи, якi моi грiхи и кривди?

Чогó лице́ від мене одвертáвш,⁴⁾
Мене собі за вóрога вважáвш?

Не вже сухий листóк лякати хочеш,
Солóмину на вiтрi здоганáти,

¹⁾ Се прислiв'я, а рózум їх такий: Чи пан, чи пропав, а бóду говорити; навáжився оттак и так чинити.

²⁾ Вiн ва́жицца мiж двома́ протявнiми думками. Раздумає, як се мáло не всюди думають на схóдi, що не можна побáчити Бóга та й не вмерти; а друге: розважá себе тим, що Бог не покаже себе грiшному.

³⁾ Далi идé, нiби судова справа Изова, що з великого жáлю одва́жує живнi, доступившись до Бóга

⁴⁾ Иову адабiцца, що Бог не знає вже, щó ёму й казати на дóпитки праведного чоловіка.

Що ти міні страшні вироби пишеш,
Викопуєш гріхи мої с коліски?¹⁾

Законуєш в кайдани мої ноги,
Наглядуєш ступні мої мизерні,
И навзруги ямки міні копавш,
А я лежю, валяюсь пороخنєю,
Одежею, що міль попроїдала.

Хто народивсь на Божий світ від жінки —
Недобрый вік, скорботи довгі має.

Піднявсь, проців — и в'яне мов та квітка;
Біжить як тїнь, що полем переходить.

И ти с'єго очима пожиравш!
Злиденного судитись позивавш!

Хто чистоту з нечестого добуде?
Ніхто!

Колі злічив ти дні людсьмої жи́зни
И місяці призна́чив, скількі жити,
Колі ти дав короткий вік людині,

То не дивись на неї хоч під в'є́чир, —
Нехай вона, як наймит, відпочине.

И дере́во яку́сь надію має:
Хоч зрубане, ще міслить зеленіти,
И паростки пускає молоді.

Ище й тоді, як корінь є́го стру́хне,
Як у землі само́ за́мре, засохне,

Нехай вода́ прила́щицца до є́го —
И знов воно́ зеле́не пу́стить лі́стя.

А чоловік умре́ — и не здвигне́цца;
Зітхне він дух — шука́й є́го де хочеш!

Як о́зеро, засохши, не наллещца,
Або ріка́ не верне́цца, назявши:

Так чоловік, простя́гшися, не встане́,
Не схопи́цца, поки́ на не́бі сонце,
На віки сон обійме́ є́го ті́ло.

О, хоч би ти схова́в мене в моги́лі,
Щоб я зожда́в, поки́ твій гнів пере́йде,
И знов згада́в про мене́, де я дівся!

Та ні! хто вмер, не верне́цца між люде́²⁾
А ждав би я, мов во́ин у стражні́ці,
Що ти мене́ ким иншим пере́ми́ниш,

¹⁾ Иов, почувуючись праведним, думає, що Бог судить його за ті гріхи, що він провинив ще й сам себе не пам'ятаючи.

²⁾ Иов хитаєця між одча́нням и надією. То вда́рить є́го той хвастъ, що чоловік не воскреса́є; то думає, що Бог, колиб схотів, зміг би є́го оживіти, и рівня себе на тїм світі, під зема́єю, до во́йна, що вартує, ждучи пере́ми́н.

Позво́ш мене́ до себе́ на роспро́си¹⁾
И діло́ рук своїх нанов огле́диш.

Колі ж бо ні! мене́ ти назира́єш,²⁾
Чріхи мої, переступи знай лічиш.

Ти вірок мій хова́єш під печаттю́,
Видумуєш на мене́ дивні́ речі́.

Мов та гора́ помалу́ поро́хнів,³⁾
И сідлещца́ ка́мінням кругом себе́;

Мов та вода́ руйну́є круту́ скі́лю́,
Або́ ріка́ злива́є побери́жки:
Так ти людські́ надії́ розру́шавш.

Без воротті́ руйну́єш чолові́ка,
Скалі́чивши кладе́ш є́го у зема́лю.

Не зна́є він, чи добре́ є́го ді́тям,
Яке́ життя́, яке́ іх побива́ння.

Є́му боля́ть недужне́ є́го ті́ло,
Є́го ду́ша про себе́ тількі́ тужить.

(Дальше буде.)

¹⁾ Иов, у ті́ минути, як він упові́, що Бог згада́є про є́го и мёртвого, ніби́ вже чує́ го́лос є́го.

²⁾ Згада́вши, який Господь гнівливий, Иов знов па́дав в свої́ надії́, и в го́ря сам видумує́ про Бога́ найди́внічі́ речі́.

³⁾ Иов зводить свою́ мову́ на те, що треба́ кері́тись всегосві́тній до́лі жорсто́кій, и поті́ша себе́ тим, що не оді́н чолові́к у світі́ за́непадає́ и зникає́, бо вся́ при́рода́ помалу́ пере́ходить в инші́ ви́ди.

ПРО КУРГАНИ НА ЛИТВІ И РУСИ ЗАПАДНІЙ.

(Представивъ коротко́ пісмя гр. Ко́нст. Ташкевича Н. Валми́нинъ.)

(Дальше.)

Хрести́ вь моги́лахъ предхри́сти́ян-ськихъ. Деякі́ археоло́гові́ догадува́лись, що приукра́си, ношені́ на подобу хреста́, могли́ озна́чувати́ перші́ впливи́ хри́сти́янства́, завдя́чого́ ся посере́дъ поганського́ вірова́ння. И Нарбу́ть думає́, що ві́ра хри́сти́янська́ звільна́ и пота́йно входила́ сь нечату́ю помі́жъ наро́ди Слов'я́нські́, що декотрі́, приймивши́ но не ви́розумі́вши її́, мішали́ нові́ обря́ди зъ ста́рими́, а та́кимъ побито́мъ и зна́мена обо́хъ ві́ръ. Тому́ можь зна́мена Христо́вої́ ві́ри па́дбати́ но́бічъ поганськи́хъ. Краше́вський, що́бъ підде́ржати́ сю га́дку, що хрестъ́ вь гроба́хъ предхри́сти́янськи́хъ озна́чує́ перші́ слі́ди хри́сти́янства́, наводить́ вико́пани́ца вь Чехі́ї́ підъ Збечни́мъ; и до́дає́ на Руси́ вь гроба́хъ Индо́лантськи́хъ; и оді́нь докуме́нтъ По́морський́ сь 1174 р. вь потрї́мъ сказа́но є́сть, що́ границя́ По́моря́ ишла́: *in quædam cruce signatam, quod signa Slavice: krzeze granica dicitur.* Сь того́

заключає вінъ, що ті знамена могли називатись генерично княжими: бо князі перші приймали віру християнську и вони жъ перші означували тимъ знакомъ границі свої.

Коли бъ хрестъ бувъ орудаемъ, видуванемъ доперва на замученнє Христа, а се орудає святої муки, осъяне въ поняттї християнства святостю, коли бъ тоді по першій разъ на свѣтъ появилось — тоді можна бъ пристати на той догадъ, що знаходжені въ гробахъ логанськихъ хрести були вже слідами християнства. Однакъ знаємо, що давно и предавно передъ Христовимъ приходомъ хрестъ звѣсний бувъ повсюди и уживаний яко орудає муки. St. Felix Могешон въ розправі своїй про хрести, заміщений въ 1838 р. въ пам'ятникахъ товариства археологичнѣго въ полудневій Франціі, удержує, що уживано хрестъ давніше яко казню, и прив'язувано до ёго виновника зъ вищихъ верствъ, живого або вмерлого. Наводить вінъ, що король Єгипетський велѣвъ расп'яти на хресті свого головного дворянина; що Мойсей въ такий самъ спосібъ каравъ декотрихъ зъ израїльскої старшини, котрі були причиною непокоївъ въ Вааль-Пеорѣ. Исусъ Навинъ покаравъ Гайського короля такою жъ самою карою. Могешон доказує навіть, що съ почести для хреста, перші гнєрогліфи Єгипетські на подобу того жъ чертаю; що азбука хинська въ буквяхъ, означаючихъ щось важкого и знатного на подобу хреста уложений зіставъ; що въ складі буквъ азбуки єврейської форма хреста часто приходить.

Михайло Chevalier, членъ институту Франціі у своємъ описі Мексика каже: „Найбільшъ зачудовало се Іспанцівъ що у тихъ идолопоклоннихъ народівъ подибали честь надъ хресту“, и наводить слова капелана виправи Grilvy, котрий пише, що на побережжю мексиканськїмъ, на острові Улса (тамъ де индїи вибудовано Vega-Cruх) збували ми хрестъ зъ білого мрамору, увіччаний золотою короною. Тамощиний народъ віддає ему честь и каже: що вмеръ на ему такий хтось, котрий крадій и яснїщий єсть відъ сонця.

Въ праї карнімъ військовимъ у Римлянъ въ голові: De roenis capitalibus naturalibus p. t. Actio in cruceм подибуєть кару расп'яття на хресті. Actio in cruceм ділялась у Римлянъ на simplex et compacta. Simplex ділялась още на два роди: per afflictionem et infictionem. Per afflictionem було споряджене на способъ звичайного стовпа, на котрому за руки вішано тіло виновника. Infictio діялось, коли вбивано виновника на палъ. Що до хрестівъ: тихъ троякай рідъ звали Римляне: Cruх decussata, commissa et immissa. Cruх decussata — ставлявъ ся двома кінцями на землю, а на ёму роспицано виновника членами и

охрестъ. Commissa — бувъ звичайнимъ хрестомъ, съ поперекою, добре присилуваної на горі. Immissa — ріжнивъ ся симъ відъ того, що поперека посувалась.

Коли пересвідчили ся ми зъ наведенихъ описівъ, що форма хреста була звѣсною и до казний уживана у старинному предхристиянському свѣті, то и не повинні ми похнбуватись, що знаходжені въ нашихъ могилахъ хрести були лишъ приборами жіночими и не мають ніякої звязи зъ християнствомъ.

Прибори нагрудні дуже часто приходять по могилахъ. Найцікавші суть маленькі коники, котрі находивъ гр. Конст. Тишкевичъ, вироблені неконче удано зъ бляхи бронзової такъ, що хвостикъ лучивъ ся зъ гривною. Коника такого вішано на шню на шнурочку, що йшовъ крізь маленьке ушко. У одного съ такихъ були на ногахъ переднихъ и заднихъ круглі ямочки, а у кождїй по два дзвіночки дівочі, привішені мабуть такожъ на шнурочкахъ. Інчий подібний коникъ, такожъ нагрудний, не мавъ тихъ ямочокъ у ногахъ, а проте становивъ самъ собою приборъ жіночий. Звичай, прибиратись въ коники зъ дзвіночками и безъ дзвіночківъ, водивъ ся и въ Нюфлянтахъ: бо такі самі, які найшовъ К. Тишкевичъ у повіті Борисівськїмъ, заміщають Дрѣ Крусе и Беръ въ своїхъ описахъ гробівъ Нюфлянтськихъ.

Інчий нагрудний приборъ постававъ зъ двохъ ланцупківъ, на два цалі задовгихъ, рівноположенихъ до себе. На кінци одного висіли три досить великі дзвіночки дівочі; при другімъ висіла тонка бляшка четвероугольна на 1¼ цаля задовга а на 1 цаль заширока; на неї була гарна, досить помотана, вирита роспись, зложена съ квадратовихъ фігуръ.

Такожъ приходять по нашихъ гробахъ и поодинокі великі хрести, дуже мистерно зъ бронзу вироблені, зъ гузами и приукрасами випукло відлитими; медаллона, съ цалевою перосічною, прибрані до окола маленькими жемчужками; відъ одного більшого жемчуга, що по середині находивъ ся, ишли лучі до кожного крайнѣго; друга сторона медаллона була цілкомъ гладка.

Въ однімъ кургані, роскопанімъ въ повіті Мниськїмъ найшовъ гр. Конст. Тишкевичъ на груди повішений топорчикъ бронзовий, похожий въ мнїатурі зовсімъ на великий топірѣ. Приборъ сей нагрудний єсть незвичайний та й годі відгадати значіння ёго.

Въ другій знову могилі такожъ въ жіночїмъ гробі находивъ ся дуже рідкий приборъ нагрудний. Бувъ се маленький сагайдакъ, вироблений дуже ніжненько съ кости, на 3¼ цаля задовгий зъ дуже

гарною різбою въ округлий арабеснъ, доконаною рильцемъ, повішений на нині на бронзовихъ ланцюжку незвичайної подоби, зложенимъ съ влученихъ прутників на 2 цілі задовгихъ; повязанихъ зъ собою по кінцямъ маленькими кільцями. Ланцюхи всякої подоби не були мабуть уживані повсюди жителями Литви и Западної Руси: бо у розритихъ тамъ могилахъ годі було подибати коли. Въ гробахъ Курляндськихъ понадъ берегами Двини були знову ланцюхи улюбленимъ приборомъ жіночимъ. Гроби Курляндські пребогаті суть въ їхъ. Жінки на жмуді любовались таножь у ланцюгахъ, а не менше уживали їхъ и жінки на Руси. Дрѣ Кресе наводить Ібенъ Фошляна, котрий пише, що руські жінки носили на грудехъ золоті и срібні ланцюхи. Наколи чоловікъ мавъ десять тисячъ штукъ срібла, тоді справлявъ жінці ланцюхъ на шию; наколи мавъ їхъ двацять тисячъ, тоді доводивъ ся жінці другий ланцюхъ и т. д. Зъ відгукъ виходить, що въ міру майна чоловіка, находилося по кільку ланцюхівъ на шияхъ жіночихъ. Могила, про котру ту бесіда, розрита на правімъ березу ріки Усяжи въ повіті Мянськимъ, въ добрахъ Карпидіахъ.

Усі ті прибори, добуті зъ сихъ курганівъ, вчислени уже и згадану бляшку, рижать ся цілкомъ инчимъ росписами відъ тихъ, що на другімъ березу сеї ріки съ курганівъ добувають ся, неначе бъ тамъ люде инакше думали та и инакше цивилизация тамъ тривала. Може бути, що ріка ся, хочъ невеличка, розділяла у старині два ріжнородні племена; що люде поселені по сімъ боці, живучи у инчихъ взаємнахъ, чимъ тамті, и зъ инчихъ сторінъ переймали смакъ въ убранстві и взори мистецтва. Похожі на сеї сагайдакъ, однакъ зъ бронзу вироблені, трохи більші и тої самої величини сагайдаки, що згануті нами, подибувано въ Инфлянтахъ а именно въ викапайщахъ підъ Ашереденъ.

Заушниці. И ті були звісні у старині. Ми не станемъ розводитись надъ звичайними заушницями, зложеними зъ більшихъ та меньчихъ кільцять бронзовихъ, або съ кусня дроту, неудано скрученого, а зганемъ лишъ про ті, що своєю подобою впадають въ очи. Мабуть не конче дуже прикладувано у старині до виробу заушниць, хочъ всюди їхъ повно. Поміжъ другими, що подибавъ їхъ гр. Конст. Тишкевичъ, чотирі визначають ся своєю подобою.

Одна зъ нихъ подабала на випуклий щитъ, вироблений съ тонкої бляшки; поперечникъ въ неї бувъ на 1 1/2, ціля задовгий; въ горі сего щиту находивъ ся кінчастий ципликъ, неначе зъ єго витягнутий въ півколесо, майже на цаль довгий, мовъ би на впроваджене до уха — підъ нимъ щитъ на

стілько викрешений, щобъ вигідно помістивъ ся кінець уха; наоколо щиту находили ся дрібні жемчужки; на полю самімъ три кільцята випукло вироблені, покладені до себе въ трійбікъ. Въ сторонахъ коло Мянська въ Видогощу подибавъ гр. Конст. Тишкевичъ на двохъ жіночихъ костякахъ дві заушниці, похожі на вже згадану; вони лежали на сонкахъ (skropie) на голові. Зразу можна було думати що сі заушниці служили за приборъ наголошений; однакъ инакъ вийшло. Тіло чоловіче, коли зігнуло, упало трохи долі, а за нимъ и чашка обсунулась такъ низько, що заушниці вийшли майже ажъ на чоло. Три зъ сихъ, вироблені съ тящю бляшки, розсипались при обзорилахъ костяка; одну лишень удалось цілу видобути зъ могили.

Друга заушниця єсть заушницею дівочою. Зложена вона зъ бронзового кільцяти, величини грайцара, не сполученого кінцями; на єму були на низані три дзвінчки дівочі, золочені, на горохове зерно завеликі.

Про дві другі заушниці буде бесіда при подробнімъ описі гробівъ. (Дальше буде.)

МОСКАЛЬ.

ДРАМА У ТРОХЪ ДІЯХЪ

написавъ Л... А... ..

ДІЄВІ ЛЮДЕ:

ОСТАПЪ — гавда — багатиръ.
ІВГА — єго жінка.
ОЛЯ — донька їхъ.
ОСИПЪ — сврета-вихованецъ їхъ.
ВАСИЛЬ ПИСАРЧУКЪ.
САЛДАТИ.

Д І Я І.

На кону: кімната у хаці Остаповій: —

ВИСТУПЪ І.

ОСИПЪ и ОЛЯ.

ОЛЯ.

Овва, абе й ні! — а вона краля тай годі — брови на шнурочку, очи якъ теринь, біленька якъ нитка, уся хороша якъ калина — мовъ гетьманського роду; и вона такі не проста...

ОСИПЪ.

Въ Харкові була по наймахъ!

ОЛЯ.

Е, Осипе, тобі играшки! — хочъ що кажи, такъ не везавъ її чортъ на личко; а Грицькові

куди? — та то уродъ що и въ ярмарку нікто не вподобає — ані зъ плечей ані зъ очей — е, шнода й слова: а то до такої дівчини залицяеть ся! такъ и вона ёму такого втерла, що побачив Савчинъ деготь! а що сміху було, Боже милий! — Оттакі кумедії виправляють по улицяхъ; а иноді якъ заведуть, то мертвий здаеть ся зареготавъ би ся.

(жалібно)

Чого ти Осипе все такий сумний? — ходи на улицу, так ій Богу повеселієшъ хочъ трохи, ато все тільки думаєшъ та смдишъ, неначе у гаю...

ОСИПЪ.

Я сирота, Олю!

ОЛЯ.

Гріхъ тобі Осипе таке казати! Хіба тебе тато не люблять якъ рідного сина? Хібажъ тобі хто, хібажъ я тобі чимъ докорила? — Гріхъ Осипе, не кажи того; не то сирота що роду не має а то сирота, що долі не має!

ОСИПЪ.

Спасибі батькові твому за добро ёго, такъ всё воно гірко, коли одні очі и плачуть и сміють ся!

ОЛЯ.

Поклепавъ правдою, Осипе! — Хто знає а може и не одні.....

ОСИПЪ.

Олю!! — — (по хвилі) Чомужъ я сирота! чомужъ я бідний?!..

ОЛЯ.

Що?

ОСИПЪ.

Ні, ні — нічого — дурна надія! — Олю, ти підешъ на улицу?

ОЛЯ.

Ходи, підемо; тільки не сумуй, ато и мені сумно; я тебе люблю якъ рідного брата, ще дужче, якъ....

ОСИПЪ.

Не люби, не люби мене! — — Сирота! Ходи Олю, ходи на улицу...— (відходять.)

ВИСТУПЪ 2.

ОСТАПЪ (приходить)

Олю! — Нема — (дивить у вікно) пішли, пішли — е! хай молодь гуляє, більшъ копи лиха не буде! (смієся) — — Добрі діти! дочекавъ потіхи на старість. Нічого, своє хвалити, такъ якъ жежъ! Оля и красна и трудница, — а Осипъ! — Не жаль, що сироту виховавъ! Що вже роботящий то роботящий, а тихий! — всімъ на вдивовижу. (по хвилі) Сирота! — — Хібажъ то на сиротахъ и світъ не

стоїть? — Зросли разомъ, люблять ся, хай имъ Богъ допомагає! — Що то зята міжъ чужими шукати? Съ чужого чортяни не зробишъ свого дитяти, ато ще й ворога найдешъ, що хочъ зъ села вибірайса! — Тільки жінка моя носомъ крутить, та мороза її знає чого вона на ёго такъ косомъ дивить ся? — Дарма, нехай и аби що! — Забавала печеної криги; багатирка цілою губою, усёго хвалабі и черезъ ладъ, такъ би уже и переборщила! Звісно у баби волосъ довгий та умъ короткий!..

ВИСТУПЪ 3.

ОСТАПЪ и ІВГА (приходить)

ІВГА (зачула останні слова).

Отъ тобі й на! якого наторочивъ. — Ви то дуже розумні; решетомъ у воді зірки ловите!

ОСТАПЪ (обираєть ся)

Торохъ! якъ зъ листу бере! — Ей, Івго, такъ воно и не брехня що у баби не повно ума; — ато воно бачъ и не диво, два гриби за богато у борщъ; за те у баби язикъ, наче лопатень, якъ озьмете городити, то язикъ по-за ухами літає!

ІВГА.

Розумний! отсе наказавъ — три мішки полови; що то плести коли не знаю що?

ОСТАПЪ (смієся.)

Ій Богу, Івго! Ти не зовсімъ дурна; ато хочъ теперъ розумне сказала: що то плести, коли не знаю що....

ІВГА (сердято).

До тебе нині бачу приступило! — я ёму такъ и такъ, а вінъ мені тее и тее — и еть пху! (хоче відходити.)

ОСТАПЪ.

Яка швидка! Погоди жінко; я сказавъ тільки на сміхъ, а ти уже и злишъ ся!

ІВГА.

На сміхъ, на сміхъ! — У тебе голова ніколи не тямить, що язикъ лепече; дурне городить, та ще хвалить ся: о ми розумні! — (по хвилі) Де Оля?

ОСТАПЪ.

Пішла на улицу.

ІВГА.

И Осипъ тежъ?

ОСТАПЪ.

Еге!

ІВГА.

Коли б та улица тільки до слізъ не довела! Диви но Остапе щобъ ти собі гадюку не виховавъ; що сирота то й пустота!

ОСТАПЬ

Гріхъ тобі Івго! Богъ сиріть любить; а Осипъ добра дитина хочъ куди; и працює щиро, и насъ шанує ...

ІВГА.

Тількі не перехвали на другий бікъ! Про мене! Нехай твоє буде, та диви, щобъ не каляв ся віттакъ! (по хвилі) А тамъ, який мені смутокъ чужимъ добромъ журитися, хіба у мене рідної дитини нема? Чуєшъ Остапе пора би уже и объ Олі дещо подумати.

ОСТАПЬ.

Порою сіно косять.

ІВГА.

Хібажъ її вікъ волосомъ світити? — Розумний чоловікъ задалегідь готує.

ОСТАПЬ.

Тобі бо щось такъ дуже, ажъ кричить; хіба тобі дощъ за шию лє? Молодимъ двічі не бути, такъ хай си ще погуляє; а тамъ воно и не такъ спішно; за зятємъ у Київъ не поїдешъ, а й такъ вже маю для її пару.

ІВГА (живо).

А кого то?

ОСТАПЬ.

А кого жъ би, коли не Осипа?

ІВГА.

Осипа! Осипа?! Удуривъ чи що!? Невидано и на миру не казано! Цуръ тобі, пекъ тобі, пекъ та осина! Съ тобовъ и останний розумъ згубивъ би! — О! и въ головахъ сєго не покладай; скоріще голова єму посивіє ніжъ вінъ того діжде! — Схаменися! Та не гріхъ же тобі таке дурне торочити? Та я би свою єдину дитину погубила, та за ка' зна яку біду її світъ зав'язала! Я би....

ОСТАПЬ.

Стій! Погоди! а то пиштить якъ дідько у градовій хмарі! — Бачили ми и такихъ! Хібажъ ти гадавшъ, що я такий страшкий, що отъ відъ бабїного крику и волосся впає? — Оттоді жінка буде старша, якъ сорока побіліє; а заки що, то я кажу, що Оля піде за Осипа!

ІВГА.

Такъ силуватимешъ її?

ОСТАПЬ.

Нічого силувати, Оля любить Осипа.

ІВГА.

Любить?! — брехня! Осипъ її любить! Виховавъ єсь собі потіху; підняло троха уші та отъ куди пнєть ся! Дарма дарма! — Оля єго не лю-

бить. Оля бъ леда волоцюгу, ледащо, недбалицю та казнащо любила? О, Оля моя дитина!

ОСТАПЬ.

Хай Богъ заступить, аби у тебе вдала ся! А ти дурій або ні, кричи або ні: то одинако горохомъ объ стіну; — але кричи, кричи й до нохочу, чей ти лекше стане! (відходить)

ВИСТУПЬ 4.

ІВГА (сама).

Отъ тобі Гандзю книшъ! Отто наробивъ халепи! Та таке лишъ у казці казати, та учуда вписати! (по хвилі) О! и сорока не побіліє, а такі жінка буде старша, отъ що! — Такъ и гарна жъ би то пара! Дочка багатирка и наймить; доразъ похоже якъ сова на яструба; — и вінъ смівъ окомъ на її накинути! (по хвилі) А може вона и справді єго любить.... Ні ні! вона бъ на стількі не забула ся; моя дитина не зганьбить свого роду! А колибъ вінъ її и справді у око запавъ, то тількі іграшки дитинні; — звісно молоде, нерозумне, побачить хлопця и вже до єго лине якъ метеликъ до огню; але Оля послухає розумної матері! (по хвилі) Нічого казати Осипъ собі хороший и добра людина, такъ хібажъ те моя вина, що вінъ сирота, що-у єго ні копійки, а я перша багатирка? Хібажъ мені моєвъ працює чужі лати пошивати? Дарма, нехай єму и абійцо!.. (думно) Я багатирка! не такий мені зять здавъ ся! Мій зять буде відъ золота такъ и сьяти; мій зять буде панъ, що всі тількі придіте поклонімъ ся, що всі тількі указивати муть: отъ вамъ Чубатої зять! Така вже в мене сторія, такъ воно и буде, хоть би и десять розумнихъ чоловіківъ!! (відходить)

ВИСТУПЬ 5.

Садокъ за хатою.

ОЛЯ и ВАСИЛЬ.

ВАСИЛЬ.

Олю! моя птичко дорога! моя квіточко золота! Олю, мої слова чисті, якъ день білі, такъ не мешъ мені віри?

ОЛЯ. (змішана)

Та ні — та —

ВАСИЛЬ.

Олю! я тебе люблю якъ душу! ще більшъ — я тебе люблю такъ, що у тобі и душі не чую! — тількі слово, одно словечко Олю, чи любишъ ти мене?

ОЛЯ (стидно).

Не питай Василю — місяць світить —

ВАСИЛЬ.

Не любишъ?! хочешъ душу мою погубити?

ОЛЯ.

Ні, ні!

ВАСИЛЬ (обніма її).

Олю! ти мене любиш!

ОЛЯ (впривася),

Иди Василю, иди уже, ато коли би хто побачивъ —

ВАСИЛЬ.

Вірному коханню и Богъ не противенъ!

ОЛЯ.

Ні ні Василю, уже пізно.

ВАСИЛЬ.

Сердечко мое! розстання зъ милою смерті ся рівняє! (обніма її)

ОЛЯ (відбіга у хату).

Добраніч!

ВАСИЛЬ.

Сни солодко! —

ВИСТУПЪ 6.

ВАСИЛЬ (самъ)

Ха ха ха! отъ уже моя душа не скаже що у пню жила! ха ха ха! (по хвилі) Ато розсміявся такъ красно наче би и пекла не хотівъ! та дарма и несміяти ся на таку кумедію! Ледво подививъ ся дівчині у очі а у її уже серце такъ и б'ється наче телячий хвістъ, уже б'є зъ великої любові и умерала! Ажъ то сміхъ — хахаха! А вона думає, що я справді за нею такъ и пропадаю! Овва! у насъ тільки за кару женять, коли що провинивъ, тоді яку ёму кару дати? — Оженити ёго, кажуть, то вінъ знатиме! такъ! Хібажъ на те давъ Богъ капку того віку молодецького аби и не нагулятися? Ій Богу! зъ дідькомъ піду у закладъ, що скільки ту дівчатъ хорошихъ — усіхъ розкохаю, віттакъ за-сватаю у котрої гроші, та зновъ погуляю, пови віку стане! хахаха! (відхо дить).

ВИСТУПЪ 7.

ОЛЯ (виходить изъ хати).

(обзираєся — по хвилі)

Чого я вийшла? — що мені? — Боже милий, якже я змінилася! — — дежъ моя веселість? — пропала, а мені такъ тяжко на серцю! Одна хвиля а Оля уже не та, що була — Василю, Василю! — — Я ёго люблю — — ні, ні не люблю! — — ні, ні люблю, люблю ёго! — Хібажъ це гріхъ? хібажъ я тому вина, що вінъ такий любий, що ёго слова такі солодонькі, що вінъ мене такъ дуже любить! — — А може вінъ мене не любить? — — ні, ні, ёго слова чисті якъ день білі, вінъ любить мене, а я ёго ще більше! (закриває очі — по хвилі.)

Дивно, якъ оце стало! — перший разъ ёго нині побачила, а уже безъ ёго и світъ мені не милий! я люблю тата, маму, люблю Осипа — а тільки ёго одного такъ солодко и такъ тяженько любити! — Якъ же би Осипъ зъ мене сміявся, коли би я ёму оце сказала! ні, ні, не скажу, у собі заховаю, хай буде ще тяжше серцю — за те одно слово ёго усій смуток розжене — ахъ! —

(по хвилі співає) 1)

Журу я ся журу,
Якъ ввечірѣ такъ рано,
На моїмъ серденьку
Веселості мало.
— Веселість веселість,
Дежъ ти ся поділа?
По кінець майдану
На балнуну сіла;
До полудня цвила,
По-полудні ввела —
Ахъ, моя веселість,
На віки пропала!

(схиляє голову на руку у тяжкій задумі).

ВИСТУПЪ 8.

ОЛЯ и ОСИПЪ (приходить).

ОСИПЪ (надходить неспостережений).

Оля — думає — — скільки її знаю а ще такої задуми на її не бачивъ — (по хвилі голосніше) Добровечірѣ Олю!

ОЛЯ (змішана).

Спасибі, добровечірѣ! — ти зъ юлиці?

ОСИПЪ.

Недавно.

ОЛЯ.

А що?

ОСИПЪ.

Твоя пісня красча відъ тамтихъ.

ОЛЯ (змішана).

Ти чувъ її?

ОСИПЪ.

Чувъ, ти її ще ніколи не співала и такъ любо ти ще ніколи не співала.

ОЛЯ.

Ти більшъ нічого не чувъ?

ОСИПЪ.

А що-жъ-би?

ОЛЯ.

Ні, ні, нічого —

ОСИПЪ.

Ти щось недовго забарилася, а то я и не бачивъ коли ти відійшла —

*) Въ народніхъ устѣ. — Л. А.

ОЛЯ.

Голова розболіла —

ОСИПЪ.

Ти недобра Олю, ато и нічого не сказала, а би тя бувъ провівъ до дому.

ОЛЯ.

Та мене провівъ — (уриває) мене провела Олена Дубіівна —

ОСИПЪ.

(н. с.) бідна у горячці — (до її) ти слаба Олю

ОЛЯ.

О, ні, я уже здорова! я співала —

ОСИПЪ.

Співала — сумно співала — Олю! ти чогось дуже посумніла —

ОЛЯ.

Хібажъ мені веселовъ бути, коли ти усе сумний —

ОСИПЪ.

Олю!!

ОЛЯ.

Я думала, що хоть юлиця тебе розважить — правда Осипе якъ тамъ весело?

ОСИПЪ.

Веселому —

ОЛЯ.

А той Василь — — (скрасіла)

ОСИПЪ.

Хороший, правда?

ОЛЯ.

Та — таки нічого казати —

ОСИПЪ.

Шкода тільки, що пустий — вітеръ.

ОЛЯ.

Гріхъ Осипе, не суди без причини; перший разъ ёго побачивъ —

ОСИПЪ.

А вінъ собі такий хороший, що відъ першого разу три дівокъ наразъ сватає —

ОЛЯ.

Що?! — ні-ні, вінъ не такий, ти недобрый Осипе!

ОСИПЪ.

Хібажъ я не бачивъ — Теперъ Олену обнімає — — що тобі Олю? —

ОЛЯ.

Голова болить, піду спочати може лекше стане — (н. с.) ахъ, не стане!

(відбігає у хату.)

ВИСТУПЪ 9.

ОСИПЪ (самъ).

Бідна Оля — а я? ще бідніший! Гірка доля сиріть! — Тамъ де сирота зістатися має лучче аби камінь виріс! — —

Нема правди на світі хіба тільки, що смерть, вона ино не зна, хто бідний а хто багатий; а у світі гроші чоловікъ — а я що? сирота бідний безъ долі!! — —

Чомужъ я не багатий?! Чомужъ вона не бідна?! я її люблю и сказати не смію, ні и не скажу, доста що я нещасливий — я би її життя затрувъ — ні, най буде щаслива! — —

Дивні ті люде на світі! багатирі що жарбованцями хоть греблю гати, а ще імъ мало — землю поїдали би коли би могли — нелюди! — а їхъ світъ любить — я самъ нелюда шанувати мушу, бо нелюдъ матеревъ Олі! — — И що жъ коли би Оля мене полюбила? Рідна мати проклала би єдину дитину, за те, що любить серце не гроші! Боже милий! на що давъ однимъ серце а другимъ камінь зимний у груді!?

(по хвалі):

Такъ! — Оля мене любить — вона сумна, бо я сумний — — любить! — — —

Ні, нехочу, вона не буде мене любити, а згорджу її любовію, вона зненавидить мене, и буде щаслива!

Я сирота, за мновъ ніхто не заплаче, я той вогонь таженький у собі придушу — зъ собовъ удушу! — сирота!!!

Кінець дії першої. (Дальше буде).

ДЕЩО ЗЪ ТРАДИЦІИ ГУЦУЛЬСКОЇ.

(Написавъ С. Витвицький.)

Хто жие зъ нашимъ селяниномъ, пересвідчився, що народъ руський, хочъ и не много письменний, достаточно и безъ місяцёслова знає, коли и яке наступає урочисте свято. Числять наші селяне відъ святъ головніщихъ: Рождества або Різдва, Воскресення и Зеленихъ Святъ. Часъ зими ознаменовують вони св. Николаємъ, весну св. Юриємъ, літо св. Петромъ и Павломъ, осінь св. Дмитромъ. Крімъ нашихъ християнськихъ святъ затримали еще Гуцули много святъ логанськихъ, зъ котрихъ многі носять на собі знамено цікавого подання. До такихъ то дний зачислити належить и тридневу урочисть въ літі, заразъ по св. Апостолахъ Петрі и Павлі, де най би була и найпильніша робота, навіть силою оружною наказана, ніхто не возьметь ся за тяжку роботу, а запитана и найменша дитина: чому? відповість: „не свобідно черезъ ті три дні робити, бо каміння горить!“

Аби каміння у насъ горіло, того неслідно. За вульканичні вибухи на горахъ Карпатськихъ нема

и найменшого сліду, бо Карпати повстають найбільше зь одвічного покладу второго: зь нумулитного вапна (якь Черногора) и зь грубо-зернистого карпатського пісковцю. Такь нумулитне вапно, находячися вь шпильяхь Черної Гори и складаючися зь напливу антидилювіального (маленькихь намуловихь мушель), якь и пісковець переконують насъ, що про вулканичні вибухи вь нашихь горахь бесіди бути не може. Одна „Скупова“ має гранить, но и около неї за вимети каміння слідівь не находимо.

Мимо того не можуть бути горішні слова такь часто всіми Гуцулами вимавляні, пустою повіркою, но відносять ся конечно до прадавнього подання за вулканичні вибухи гірь, на котрі предки Гуцулівь дивили ся и передъ котрими уходили.

Заходить лишень питання, котрі гори се могли бути?

Безперечно нагадує Черногора Гуцульська на задунайську Черногору. И Гуцули и Черногорці суть народомъ слав'янськимъ, зближенимъ не тільки бесідою, звичаями и обичаями, но такожь внутрішнімъ скоримъ успособлінемъ, своєю червоною одежью и любовью до оружья, котре заедно при собі носять (топірь, порошниця, крижівниця). Гуцули на своїхь полонинахь, если раненько умиваютьця, звертають ся зь великою тоскою на западъ сонця промовляючи: „ей скали, скали, та й скали дилекі; ей море, море, та зимне та синє та й дуже далеке.“ Скали сі нагадують намъ голі скали краю Черногорцівь, який простягавь ся вь давнину відъ лиману Котарського до берегівь Дубориці, и котрий обіймавь городи: Дуброту, Котаръ, Будуу и Ластую вразъ зь цілимъ приморремъ; при тимъ посідали Черногорці вь давню давнину часть синього моря, ведучи велику торговлю морську далекими землями.

Замітити еще належить, що имена рікь и мість у Гуцулівь и Черногорцівь (въ обширнімъ змислі) до себе похожі. — Гуцули и Черногорці мають свою „Тису“, свою „Біду“ и „Чорну Бистрицю“; Гуцули мають головне місто Коссівь, а зь Черногорцями тісно звязане исторично-славне „Коссове Поле“. Нинішнє Гуцульське вираженне „легинь“ и „вере легиню“ нагадує намъ Римського жовняря „легионисту“, бо знаємо, що Черногора підъ именемъ Montenegro належала через довгий часъ яко провинция Illiricum до складу Римської держави.

Тими доказами ведений, узнаю Черногору задунайську яко первісну отчину нашихь Гуцулівь. Традиция гуцульська про „горюще каміння“ відно-

сить ся, гадаю, до вулканичнихь вибухівь Везувия и Етни, на которі предки нашихь Гуцулівь зь древній своїй отчини зь Черногори, до сити могли дивити ся.

(Конець буде.)

В І С Т І.

26-го с. м., яко вь осьми роковини смерти Тараса Шевченка, відбуде ся вь сали на Стрільянци декламаторсько-музичній вечір. Початокъ о 7-мій год. Безплатні вступні білети можь дістати кожного дня у нашій Редакції. Рано о 10-тій год, відправять ся у православній церкві служба Божа за упокой душі єго.

Одержали ми непосредну вість, що „Српско учено друство“ на засіданню 6-го с. м. именовало нашихь Родимцівь Н. И. Костомарова и П. Куліша своїми кореспондуючими членами. Такою самою честью зістали наділені Великоросси: А. Н. Пипинь, Викт. Ив. Григоровичь, Т. Буславъ и М. О. Микетинь, а сь Поляківь Ант. Малецький, Жигм. Милковський и Иванъ Манейко.

Вь Берлині виходитиме новий органъ Чеський „Correspondance Tchèque“. Здаєть ся вступити вінъ у сліди давнішого Blanik-a.

На сихь дняхь вийшло перше число „Стенограф-a“. Органу товариства головного „скорописцівь“. Объ важности стенографіи вь загалі и для насъ, поговоримо другимъ разомъ обширніше.

П О П Р А В К И.

У 4-му аркуші „Св. Письма“ постережено помилки печатницькі. Просимо ш. пренумерантівь читати ось якь: Голова XXX, стр. 32... відлұчаючи, стр. 15... батько з того часу, як пошрѳдає нас? Зажер він и наші грѳші; стр. 47... Галад (кам'яна купа най свідчить). Гол. XXXIII, 15... частину люду, що во мною. А він каже: Чим... Гол. XXXIV, 13... и говоріли ім не щіро, бо... 14... бо се булѳб... 30... Хананцям...; Гол. XXXV, 4... и всі серѳжки... 14... и привіє на єму жѳртву...; XXXVI, 22... діти Лотанові: Хорі... — 25... дочка Анаїна. — 33... из Восѳря. — 35... Мадійн... Гол. XXXVII, 14... с Хиврѳнь-доліни... 17... знайшѳвіх у Дотаїмі. — 28... Измаїліямъ... Гол. XXXVIII, 9... увіхѳднв... У 5-му аркуші св. П. Гол. XXXIX, стр. 19... треба читати... запалає гнів... — XL, ст. 10... роспуквцця... XLI, ст. 34... настановить дозвирѳтеля. — XLIII, ст. 12... однесіть туди... — XLV, ст. 22... перемін одѳжі.

У 6-му ч. „Правди“: сторона 44. змѳзу по стрічці „Я знаю й самъ, що...“ належить ще:

„Ми на землі — що вѳіни у службі,

И наші дні — що наймитова праця.

У відповіді на правописні виходки и. Браніка, сторона 50. належить конець уступа 7. почавши відъ: Зглядомъ грѳчеської правописи, аж до: По теорії п. Браніка мусіли... до кінца уступа 6.

ВІДЪ РЕДАКЦІИ.

Придаємо знову півь аркуша яко наддвичайну прилогу.

Головні помічники при редакції: *Є. Згарський, М. Косаць, Дрґ В. Луцаковський, Ом. Паршицький Дрґ, К. Сушкевий.*

Властитель и одвічаючий Редакторъ **Наталь Вахнянинъ.**

Зь друкарні Ставропигийської.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предлаша выносити:

На „Правду зь Додат-
комъ: У Львові на р. 5 р., на
1/2 р. 3 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р.
30 кр.; — по за Львовомъ на
р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р.
1 р. 50 кр.

На саву „Правду“: У Львові
на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр.,
на 1/4 р. 80 кр.; —

ПРАВДА

иписьмо наукове и лишерашурне.

по за Львовомъ на р. 3 р. 50
кр., на 1/2 р. 1 р. 80 кр., на
1/4 р. 1 р.

На самий „Додатокъ“: У
Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р.
на 1/4 р. 80 кр.; — по за Льво-
вомъ на р. 3 р. 50 кр., на 1/2
р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 80 кр.

Редакция и Администра-
ция підъ Ч. 453 1/4 (Галицька
улиця).

И О В.

Пересіів Павла Рашаі.

(Дамше.)

Почав тоді Єлихвѣа Теманський, и рече:

Хто з розумом, той не гукає марно,
Грудей своїх не наповняє вітром.

Гинлі слова — ёму не оборона:
Яка користь в речах пустих, нічёмних?

Оце ж и ти покинув страх Господень,
Ти перестав Святого поважати.

Твої уста ясують твою кривду,
Хоч би які сплітав ти хитрі речі.

Не я, твій рiт говорить прѣти тебе,
Ти сам себе осуджуеш на віни.

Хіба на світ родивсь ти перше світу?
Хіба постав ти перше високости?!

Чи радував ти раду вкупи з Богом?

Чи ти стягнув до себе всю премудрість?

Що знаеш ти, чого б и ми не знали?

Чого навчивсь, чого б ми не збагнули?

Між нами в доволі сивоусих

И на літа багатших, ніж твій батько.

Святі слова пустив ти мимо вуха,

И байдуже про інші дружні речі.

Куди тебе замчить твой завзятість?

Чого зориниш на нас очима дімо?!

Чи се ж тобі гнівѣтися на Бога

И до ёго такі слова мовлять?

Що чоловік, щоб був він непорочен?

Жіноцький син, щоб бути ёму чистим?

1) Се есть Премудрости божеської, що народилась,
як думають бварі, перше всіх тварей. Так само говорѣнця
и в Притчах, VIII, 25.

2) Се, мабуть, Иов гріано подививсь на Єлихвѣа за
ёго ніці речі, ніби богобоязливі.

Господь своїм Святим не довіряє,¹⁾
И небеса²⁾ не чисті перед Богом.

То що ж ёму и истота безувірна?
Що той, хто пѣа гріхи неначе воду?

Ось слухай лиц, як я тебе наставляю,
И роскажу, на що я надивився, —

Що мудрі передають молодшим,
Набравшись науки в сивоусих, —

В тих чистих душ, що тут жили на волі,
Не бачивши між себе чужоземця:

„Злочинцеві всі дні сповняє туга,
Лиха душа прийма до віку муку.

Кругом її кипить що-день тривога,
Напасть її дадає що-години.

Від темряви спастися не вповає,
Мов для мечя и ронниця ледяний.

Уже ёму здабця, що він старець,
Бо злігодні віщує ёму сѣрце.

Убожество лякає ёму душу,
Иде ёму назустріч мов те військє.

Бо він изняв на Бога свою руку,
Гординою пійшов прѣти Святого.

На Бога він піднявся, тугоший,
Окрив хребѣт залізними щитами,

Залив собі лице блискучим салом,
Убрався в жир, мов у важенні шати.

Оттїм же то живе він у руїнах,
В руйновиці, що люде по'дбїгали,
Покїдали, мов кучугурі цѣгли.

Не буде він богатий, ані щасний,
И займище ёго ушір не піде.

Не вийде він из темряви до віку,
Пожрѣ огонь одрїддя ёго хїрне,
И зникне сам, як Бог дмухне на ёго.

1) Янголям.

2) Се есть — усі истоти, що живуть на небї.

Нехай же зла, безумний, не боїця,
Бо зло їм за нагороду стане.

Не дасть їм дожити віку доля,
Не буде він, мов пальма, зеленіти.

Плоді свої погубить в зеленочку,
И цвіт його обсиплена зарані.

Неплідна бо сім'я у нечестивих,
Пожре огонь намети океанних.

Зачне лихий в утробі зло, мов жінка,
А вродить він оману та погибель.

Почав тоді Иов, и рече:

Багацько я такого чув на світі.
Не так людей у тузі розважають!

Чи вже скінчив твої жорстокі речі?
Звідкіль се ти набравсь такого духу?

Зумів би й я по вашому глаголать,
Колиб лиха година вас побила;

Знайшов би й я що проти вас казати,
Зумів би й я хитати головою.¹⁾

Мої уста були б на слово щедарі,
И жалости було б у них до волі.

Та що! слова печалі не заглушать,
Чи плачусь я, чи ні, а серце ні.

Знемігся я на силах, упадаю:
Ти вигубив мою кохану сім'ю,

Схопив мене мов харцизяну злого.
Я весь изсох, и се мій свідок буде.
Хто до мене гідке промовить слово,

Жене мене гнів Божий, розриває,²⁾
Скрігоче він страшенними зубами,
И ворог мій на мене очі гострить.

Роздзівили на мене яру пельку,
Ударили в лице мене безчестям,
И підняли одно дного на мене.

Господь мене оддав лихим у руки
И попустив лукавим людям попусь.

Я тихо жив, — післав міні турботу,
Вхопив мене и ростерзав на шмаття:
Страшенному на йграшку я здався.

¹⁾ Похитування голодою розумів Иов так, що воно ніби з уболівання робить, а тим часом чоловік насміхався.

²⁾ Помішаний розум сумного має тут за одно и страшенний гнів Божий, и ворожу напасть: кидається від одної думки до другої безпорядно.

Кругом мене літають його стріли;

Без жалости дарує смертні рани,

И жовч мою на землю проливає.

Господь мене, мов замок, розбиває,

На мене він, як воїн, наступає.

Одіся я у шорстку волосницю,

У нил земний втопив лице с печалі.

Від сліз гірих червоні в мене очі,

Окрило їх покривало густе.

А все такі нема в мене несправди,

И вірою я чистий перед Богом.

Не закривай, ти земле, моєї крові,
Не заглушай плачу про відомщення!

Бо ще в мене свідитель є на небі,
Заступник є в високіх високостях.

Приятелі глузують з мене в вічі.

Заплачу ж я гіркими перед Богом:

Нехай мене з собою сам розсудить,¹⁾

Як судить від людей з людьми на світі.

Вбачаю ж бо кінець моєї життя,

Иду туди, звідкіль не має ходу.

Зруйновано життя моє на світі,

Погашено міні на небі сонце,

Зосталася одна міні могила.

Колиб мене покинули мідані,
Щоб я їх кривд, змагання їх не бачив!

О Боже! будь заручкою меню,

Бо нікому руки моєї вдарить,²⁾

Ти серце їх закрив и затуманив,

Не дай же їм на суді переваги.

Хто зрадою приятелів підходить,

Того дітам на світі сліпувати,

Вони з мене зробили в людях притчу,

Сміховище, що тільки в вічі пліонуть.

Пригаснуло від туги моє око;

Мов та мара, здавця моє тіло.

Злякаюця усі правдиві люди

И закипають гнівом на нечестивих.

¹⁾ Розсердившись на лукавство своїх приятелів, Иов обернувся, у жалібному своєму безчелюв'ї, до Бога и просить його бути суддею, дарма, що тут же вважає його своїм гонителем.

²⁾ Ударивши по рці, давано знати, що заручається за того, кого вдарив.

А праведний держави аспіци твердою мішкою /
Удвоє він сьбію снагу покритав.

Вернітеса, стривайте, не втікайте!) /
Я доведу, що всі ви безрозумні,
Я все втерів, чим серце веселилось,
Про що я дбав, сягав умом далеко.
Из ночі ви хотіли день вчинити;
Ваш день такий, як темрява нічна.)
Коли міні зосталось тільки вмерти,
Коли вже я послав собі в могили,
И матірью назвав сиріу землю,
А гробами — сестриміли-братами,
Яку міні голубити надію?
И хто її в житті моім аблава?
Пішла вона на той світ в преисподню,
Коли ще й там знайду впокій зотліани!

Почав тоді Валдад Свхейський, и рече:

Коли скінчиш ти вигадки химерні,
И нам даси до тебе говорити?
Опам'ятуєсь: чи ми ж тобі звірята,
Німий язык, лиг розуму не має?
Ти сам себе з добади рвеш за серце,
Чи світові спустити мерз тебе?
Чи кам'яним перемістити горами,
Ні, каганець у алкошого погасне,
И в курені огонь не западає,
Его намет на віки тьма обійме,
Не здійме він угору свого світа,
Ступати ме ногами по дровалям,
И западні на стезіці не обійде,
Тенетами кругом его обіймуть,
И сілами ловитимуть, мов звіря,
С підземними веріжками зачідні,
Приправлено ему на всіх дорігах,
З усіх сторін дивають его страхи,
Не знає злий, куди ему ступити.
Чигя его голоднаа погібель,
Що-день его рудна називає,
Народниця у смерті перворідень,
И погризе ему суслави и жилки.)

1) Ивові придтолі, расердившись, хочуть его шашити.

2) Иов уважа за дурний розум у своїх придтолі, те, що вони хотіли надати ему якусь надію в его нещасті, що вже првтьмом не було жодної надії.

3) У семитицких поетів болесті — до чини смерти, а перворідень смерти — найстрашнійша з усіх болестей.

Из тихого намету его вхоплять /
И поведуть перед царя всіх страхів.)

Осідецця туман в его наметі,
Его житло вєинне з неба сірка.

Внизу в его позайних коріння,
Вгорі в его побитиють віти.

Погинула на світ его пам'ять,
Имя его забуто в тїлах сєлах.)

Из світу в тьму провалити на мїи,
И викинуть вийн себе его люде.

Не шатамо ан роду, ні притлоду,
Весь дім его; ун гостода вимре.

Далєний вік адивує его дола,
Его біда злякає всіх оучаєнах.)

Така судба ших людєй на світ,
Такий кінець — хто Бога забує!

Почав тоді Иов, и рече:

Докілі вам стужати мою дүшу,
И мучити мене лєдацим словом?

Дєсятй раз міні тяжку обиду
Завдаєте без сорома, без глуду.

Нехай и так, нехай я грїх сподїя, —
Мій грїх мєб, а не чия нещастя.

Звідкіль же ви взяли велике право,
Мов злєдїя картати мене словом?

Одумайтєсь: се Бог мене обидив,
Се він мене кругом сітьми окинув.

Кричу: „напасть!“ — ніхто мене не чує;
Прощу суду — нема суддї про мене.

Загородив він тут передо мною,
И темряву на всі стєжки накинув.

Збагнїтував мою велику славу,
Изнїв з мене вінець мій осїяний.

Зо всіх боків житло моє обрүшив;
Як дєрево, надію мою вирвав.

Протї мене страшили тївїом палєм,
Тїснить мене, мов вєрога лихого.

Зібравлєся повки его на мєне,
Верстїючи далєкую дорєгу,
И мій намет, мов хмїра, обгорнүли.

Братів моїх він оддєлив від мене,
Розбїглися від мене мїї друзї.

4) У Псудіи чини вєльвєву у них не справдєшлїя истєта, а страшеннє тєбрїто увображєннє.

Покінули мене близькі сусіди;
 Хто знав мене, забув моє обличчя,
 Чужий я став и гостю и службці,
 Вони мене не знають, неважають.
 Зову слугу — не хоче обізватись,
 И м'ушу я благати єго словом.
 Жона мой від мене одвернулася,
 Синів моїх прохати довелось.
 Погорджуя недужим и дитвором:
 Здіймаюся — вона сміється з мене.
 С ким знався, водився, тепер гидується мною;
 Кого любив — на мене обернулася.
 Приліпла вже до кістки мой в'ожа,
 Зостався я из йодами зубиїми.¹⁾
 Ой змілуйтесь ви надо мною, друзі!
 Бо вдарила мене рука Господня.
 Чи вам же слід из Богом мене гнати?
 Чи ще моїм ви тілом не наїлись?

* * *

О, хто б мой слова списав у книгу,
 Списав гіркі и вирізав на віки!

Хто б вирізав кинджалом на граніті,
 И оливою залів їх на незабудь!²⁾

Бо півен я, що є за мене мститель,
 Що з'явниця колись він серед миру.

Як візьмецца землею мое тіло,
 Побачу я, побачу тоді Бога.³⁾

Я сам єго вбачатиму у вічі:
 Надією узрити мого Бога
 Болить душа, утроба мой тліє.

И скажете тоді: „Він був невінец!“
 И правдою зассяю перед вами.

Побійтеса ж ви Бога хоч на той день,
 Бо гнів єго мечем вас покарає,
 Да визнаєте, що правда є на світі!

Почав тоді Сохвар Минейський, и рече:

Знайду ж и я про тебе слово в серці,
 Нехай воно не нив від десади.

¹⁾ Се таке прислів'я, — про те, що — все я вкрав; нічого в мене не осталось цілого.

²⁾ Заливали оливою різьбу на камені, щоб була видніша.

³⁾ Иов уповів, що Бог віде на землю поместиться над єго вап'асниками тоді, як опаде на єго кістках тіло.

Тяжким мене ударив ти добором,
 Та дух мого ума мене наставив.¹⁾

Хіба с'єго ти не чував из роду,
 Що на землі, с початку чоловіка,
 Безбожники не довго веселились,
 Пишались не довго нечестиві.

Нехай лихий знесецца хоч до неба,
 Най сягне до хмари головою, —

Ичезне він, мов кал єго, без сліду,
 Не знатимуть и місця єго люде.

Мов дивний сон, не пам'ятя він виїде;
 Десь дінецца, мов та маря нічна.

Дивилося на єго людське око —
 Не бачити єго й оседи рідній.

Тягатимуть синів єго за єго,
 Вертатиме чуже добро руками.

Гріхи єму у кістці повзідались,
 И спатимуть из ним у домовині.

Бо зло було в єго устах солідке,
 Ховав єго під языком лукавим.

Держав єго, не виплюнув из рота,
 И смакував ледяче піднебінням.

Отрутою в утробі єму стане,
 Яд гаспедський по животу росієстятъ.

Богатство він чуже пожер — и звергне,
 Бо поведить Господь єму блювати.

Гадючий яд він виссав лиходійством —
 И гаспедська иззість єго отрута.

Не бачити ледячому на світі,
 Як молоком течуть да медом ріки.

Оддасть усє не прогляне чужого,
 Втїшатися не буде він богатством.

Бо обдирав убогого; знущався,
 Поруйнував хати, та й не поставляв.

Не знав він ні насяту, ні впіну,
 Ні оцаду — що найдоробже має.

Зажер усє, нічого не зіставив,
 Тим радоці єго короткі будуть.

У повниві дознає недостатку,
 Всі злігодні підіймуцца на єго.

Стриваймо лиш, ось буде єму іжа:
 Пішле єму Господь огонь жерущий,
 И чєрево несїтому наповнить.

¹⁾ Бареї думаютъ, що розум живе окрімє чоловіка, що Божий дух, через розум, дав чоловікові знати тайни свої.

Коді втіє від дострого заміє,
То мідний лук проціє ёго насаріє.

Коли стрілу из тіла свого вийме,
Блискучая в печінку ёго влучить,
И нападє на ёго острах смєртний.

Скарби ёго здадуть на погібель,
Ніхтo й вогню не будє роздувати,
А пожерє намет ёго др нїтки,

И виявить ёго думаство нєбє,
И вся земля обернєцца на ёго.

Розсіплюцца надбання ёго дому,
Від Божого почєзнуть вони гнїву.

Такий кїнець дав Господь лихому,
Таке в ёго лукавому насліддї!

Почав тоді Іов, и речє:

Ой слухайте уважно моє слово,
Нехай хоч се потїпнєть моє сєрце.

Ой дайте ж бо й мїні до вас промовїть,
Тодї измов глазуїтьє, насмїхайтєсь.

Хїба менє зобидила людїна?
То як же я терїти мушу жєвчї?

Змирїуйте лиш и сєрцем надрїгнїтєсь,
Уста собі рукою затулітє.

Подумаю — и вєсь похолодїю,
Загрусїцца від страху моє тїло.

Чого вонo, що злим на свїтї добре,
Живуть, цвітуть, вбиваюцца у силу?

Кругом лихих їх семї процвітаеть,
Іх памолодь розмножуєцца лїбо.

Господа їх не дізнає турбєтї,
И Божий яєва минає окаяннїк.

Корови їх приплєдом звєселяють,
И яловиць нема між їх стадами.

Семья у них ростє мов та отара,
Дїтвори їх танцює кругом старших.

З бандурами, с цимбалами, с цїснями
Серєд гостей весєдих вєселяцца.

У рєснєнї вїчають вїв шєславнїй,
Вмїраючи, не муцацца, не стєбнуть.

А людє сї від Бога одвернулись:
„Байдуже нам про твїй закон спасєннїй!“

Якє корїсть Всєвїщнєму служити?
Якє добрo з молитви чоловіку?¹⁾

Хїба вони не пєвнї в своїм щєстї
(О, пропади лихий семїт від мене!)

Чи почасту видали ви, що гаснє
У злющого в наметї ёго свїтло,¹⁾
И що Господь гнївом лихих карає?

Чи почасту їх вїтер, як полєву,
И буря, мов солєму, рєє, розмєснєть?

Мовлятє: „Скара лихих на дїтях“.
Щo дїти? нї, нехай самїх карає,

Щоб бачили лихї свою руїну,
И напились из чаши ёго гнїву!

Чи страшно їм на горє семью кїдать,
Кодї самї скїтєли вїв безшєчнo?

Та нї, не нам на розум наставляти
Того, хто всїх на високостях судить.

Однї вмїра у щєстї та в рєсєнєшєх,
Нї клопоту, нї нїждї не дізнавали.

Хлїви ёго від молока парують,
Столи ёго погнились від м'єсива.

Другїй вмїра у нїждї та в смербєтї,
Нї рєсєнєшє, нї щєстї не дізнавали.

Обoх земля присїпле своїм прахом,
И хробакї обoм їм тїло вкрїють.

О, знаю я, що в вас за тайнї думкї,
И за що ви менє так осудили!

Ви мислите: „Де дївся дїм тирашєцький?
Де той намет, що кублидєсь лєданї?“²⁾

Спитали б ви в тих, що шляхї верстають,³⁾
Понї б святї вам правду рєсказали.

У день суда лихий не погїбає,
И Божий гнїв лєдачого минає.

Хто правєднїм доїк бї єму словєм,
Воздав єму за всї ёго неpravдї?

С перєпнїхом несуть ёго на марах,
И згорда вїн на камїнню говорнєть.³⁾

¹⁾ Іов берє ті самі слова, що ёго нїцї приїтели вживали як страшили ёго Божою карою на нечєстївих.

²⁾ Тї людє, що верстали далєкї дорогї, вважалїсь за найдєвїдчєнших у правуванїю народом, бо знали, що з ним дївїцца нє йнїших звємлях.

³⁾ У се єсть нє надрїбкї, що на єму, Євїпецкїм звачєм, ставили статую, а також виривували надшєкї.

Легка йому земля серед долини.¹⁾
Потягнуця слідом його громади,
И без ліку попередили злого.²⁾

Химерами мене ви розважали,
Проти мене у серці зло тайли.

¹⁾ Був тоді звичай ховати мертвих по долинах коло горедів.

²⁾ Розуміти треба тут, що, вбачаючи славу і багатство нечестивого, підуть люде його слідом купами, а скільки було тих, що ходили його робом за пражих часів!

ПРО КУРГАНИ НА ЛИТВІ И РУСИ ЗАПАДНІЙ.

(Представивъ коротко після гр. Конст. Тишкевича Н. Ваглярникъ.)

(Дальше.)

Незвісний снарядъ. Въ 1862 році въ курганахъ біля Минська подибавъ гр. Конст. Тишкевичъ костякъ жіночий. У правій руці стояв на коді дві цілий рядокъ кубочківъ бронзовихъ, не ширшихъ якъ на $\frac{3}{4}$ цала при уїстю а на $\frac{1}{2}$ цала високихъ. Кубочки сі, похомі на чашнички повії, неначе малі лийки, отворами долі мали у вускїмъ своїмъ кінци дірочки, у котрі встигавъ ся мабуть шнурокъ, такъ що одинъ кубочокъ ідъ другий приходивъ. Девять сихъ лийчокъ становили майже на 3 цалі довгий шнурокъ. У який кінець вложено мерцеві таку забавку у руку, годі відгадати. Вона не могла служити яко приборъ жіночий, и мабуть мала друге якесь значінне символічне, виплываюче съ понаттїи релігійнихъ, митичнихъ, забобоннихъ або обрядовихъ віку або роду, у котримъ уживано ёго.

Шпильки, брошки и наруквиці (брансолетн). Шпилькы бронзовихъ на подобу римськихъ, чеськихъ и могилахъ Прусь півночнихъ, инколи и на Жмуді, не вживали жінки у старинній Литовській Русі; бо жъ и въ жаднімъ зъ розритихъ гробівъ не подибамо щось подібного. За те находить ся у насъ багато наруквиць рїжної подобн. Суть грубі, плоскі, поверху нарізувані въ рїжні взори. Найрадше однакъ уживано въ старинній наруквиці, споруджені на подобу вужа; та и не простою придибашкою була така подоба. Вужі, якъ намъ звісно, мали у старинній митичне значінне, коли віддавано їмъ на Литві честь и вважано їхъ якъ хатнихъ богівъ підъ именемъ Zaltis; обручъ знову або и всяке коло, вначило вічність; коли жъ вужъ, держачий хвістъ у роті, вічність представлявъ, то и подобано собі у таїй мысли и придирано ся въ брансолетн, роблені на ёго подобу.

Съ того всегъ виходить, що такъ якъ ниньки, такъ и у старинній жінки були дуже стрівліви; що любили вбирати себе въ лисучі мармурі; що и тоді уже вмїли вередувати, забагати, та мужівъ своїхъ на прибори грошей добувати. Усі ті прибори були роблені зъ бронзу. Металь сей, захований у землі черезъ пару віківъ, відъ вохкостн та другихъ виплівівъ землїнихъ, не лишень що ржавівъ и поволїкавъ ся зеленою, verde antiquo званою, але слабівъ до того такъ дуже, що по розриттїю могли за найменшій поториченнємъ вже и розсипувавъ ся. Додерва, коли воздухъ ёго крихту овїявъ, стававъ ся вікъ наново твердимъ и тривалимъ. Треба протє при розкопуваннїю могилъ обачно поступовати, та не коньче заразъ доторкатись бронзівъ; чверть години вистарчає, щобъ вінь, овїяний воздухомъ та освітлений світломъ, набравъ давної свої тривалостн.

Тканини. У які тканннн приборалъсь литовські предхристиянські жінки, за те ниньки нічого не знаємо; часъ затеръ усі слїди. Дрібні та збутвілі останки вовнянихъ тканокъ, подибувані инколи въ гробахъ, дожазують навірно, що вироби шерстяні були знаїи жителямъ сеї землі; на певно можъ однакъ судити, що тканннн лянні и те зъ грубої пражн становили переважну часть їхъ уборівъ. Гр. Конст. Тишкевичъ находивъ въ курганахъ сухихъ пісковихъ, ту и тамъ останки нє шматъ ляннихъ, зъ одєжн жіночої — и доглянувъ ще теє, що вироби ті лянні ткано въ подвійні чорні паски; ба помїжъ другими шматочками, які посїдає вінь въ своїмъ зборі старинностей краєвихъ, заховавъ ся у ёго одинъ кусень у четверо зложеннй, котрий зверху споловілий, однакъ у складахъ своїхъ показує виразно слїди чорнихъ пасківъ.

Стрій дівочий. Въ 1861 році удало ся мені — наже гр. Конст. Тишкевичъ — пізнаги смакъ и крїи убраньства Литовськихъ жінокъ у старинній: довелось мені подибати грїбъ дівочий, у котрому коли очистивъ ёго докладно, знайшовъ я костякъ дівчати зъ всіми приборами. Отъ и подамъ зъ всегю справу.

Въ губернії Минській, въ повіті Минській въ добрахъ Видогоць розкопаннй курганъ представивъ мені грїбъ дівочий. На голові костяка найшовъ я обручъ бронзовий, нарізуваннй доокола спиральною линїєю, осадженнй на ремінному пояску, съ котрого лишецъ дрібні останки лїшчилиъ; при ёму, съ правого боку голови були два менчі кільцата бронзові, присилувані колись до сего обруча, нарізувані подїбно поверху, сполучені зъ собою бляшкою такожъ бронзовою; кільцата сі набираючи відъ голови дальше на ширині (відъ $\frac{1}{2}$ до 1 цала),

служили мабуть на те, щобъ перепускати крізь їх, коєм, або щонебудь другого легеньшого темовъ би нинішнихъ немлівъ. При лівій стороні голови біля уха, лежало подовженате кільце бронзове, 1¹/₂ цала задовге а на 1 цаль широче, нещадучене зъ собою, котрого одній кінець острый бувъ, не наче щобъ въ проколоте ухо єго зализати. Мабуть заступало се кільце місце заушници. На шиі лежавъ цілий рядокъ небосніхъ шкляннихъ пацёрокъ; два обручі бронзові, слимакомъ нарізувані, окружали шию; груди приукрашавъ нашійникъ зъ дзвіночківъ дівоцкихъ, попередлянихъ шклянними пацёрками, ясно-селединовоі краски. Дзвіночки сім причіплені були на грубихъ ляннихъ ниткахъ, на котрихъ и пацёрки находились, до дротівъ спірально крученихъ, окружуючихъ долішню частъ шиі. Нище у пояса видко було останки зъ реміня, відъ котрого спадали якъ колінамъ чотири паски на 13 цалівъ задовгі зъ вовняної ткацки не знати уже якоі краски, набивані густо бронзовими риховками; кождий зъ сихъ пасківъ кінчавъ ся у долу дзвіночкомъ дівоцимъ. На рукахъ були наруквиці бронзові, на пальцяхъ перстені. Якъ сі такъ и ті не відзначувались дуже роботою. Окрімъ того лежали тамъ порозмітувані кусні шматинъ. Грібъ сей, одинокий на увесь нашъ край причинивши ся такъ багато до пізнання старини нашої, котрий и показавъ намъ ясно, якъ и въ що діачата наші колись то прибирались, находятъ ся въ цілості въ археологічній зборі гр. Конст. Тимковича.

(Дальше буде.)

ДУМКИ ІІ.

(Морозика).

І.

Надъ ставочкомъ місяць висить,
 Въ ниву вітеръ віє;
 А въ воротахъ дівчинонька
 Марусенька мліє.
 Мліє, мліє, умліє,
 На степъ поглядає,
 Та хустинювъ тонесеньковъ
 Слєзи утирає,
 Вже півъ року, якъ миленький
 Пійшовъ съ чумаками
 У далеку стороницьку
 Въ сивими волами,
 Десь на Дінь той — щобъ запавъ ся —
 Вже півъ року тому,
 Якъ миленький не вертає
 До рідного дому —
 До дівчини - сиротини
 Съ чорними бровами...
 Вже півъ року у воротахъ
 Дівчина зъ слєзами

Миленького виглядає,
 Въ жалу сохне, мліє...
 Ані пташка - жибетушка,
 Що у лузі піє,
 Ані вітеръ буйнесенький,
 Шо всюди буває,
 Про милого - коханого
 Звістки не звіщає...
 Тумять дівча, въ степъ ся дивить
 Слєзи утирає,
 Вітеръ віє, а въ ставочокъ
 Місяць заглядає...

ІІ.

Мовъ загуло проминуло,
 Й сліду не видати;
 А гадаю — слєзи лютця
 Рідний ти мій брате.
 Лютця, лютця по личеньку
 Криваві слєзи,
 Мені вудно, мені тужно
 Якъ отсій берегаі,
 Що схлилась надъ скалою
 Обпустила віти...
 Чи вже, Боже, у віконці
 Моїмъ не уврїти
 Тої долі — сонця того,
 Що колись світило?
 Худяє, брате, мое щастя
 Марніючи зникло,
 И сліду не знайдешъ
 Де бъ єго шукати.
 Важко жъ мені тяжко мені
 Мій рідненький брате!...

А колись у моїмъ серцю
 Квіти процвітали
 Пахощами наповняли;
 А теперъ цвѣтали,
 И коріння повсихало
 Червь їхъ поточила, —
 Й мій городецъ, рай мій милий
 Люта доля вкрила
 Чорною габою... Въ раю
 Моїмъ я лишъ бачу
 Пустку, слєзи, жалъ и тугу...
 Тому, брате, плачу
 Тому лютця по личеньку
 Кривавая слєза,
 И я вълну безталанний
 Якъ отта берегаі.

ІІІ.

Сумно лачно воронъ краче,
 Клубомъ хмари ся жотють,
 Надъ ставочкомъ верболози
 Ажъ у двое ся згинають;...
 Хвиля, хвилю здоганяє,
 Піва берігъ геть укрила.
 Всюди темно. Бура страшно
 Байракомъ заголосила...
 Люде бурі ся злякали
 Поховали ся кутами,

Лишь я хожу самісінький
 Лісомъ полемъ и степами
 Шукаючи прохолоди...
 Во ще гірше буря грає
 Въ моїхъ грудяхъ скоотезіляхъ
 Де серденько умліває, —
 Умліває и конає
 Въ болю въ кусні рветь ся въ двое,
 Бо умляи вороженьи,
 Жовчі — трути въ серце мое.

Въ Лютихъ 1869.

МОСЖАЛЪ.

ДРАМА У ТРОХЪ ДІЯХЪ

написавъ Л... А...

Д І Я П

На кону те жъ, що зъ початку діі першої.

ВИСТУПЪ І.

ОСТАПЪ и ОСИПЪ.

ОСТАПЪ.

Негодить ся Осипе, ти не щирій, хіба жъ я
 тобі не рідний батько? — нічого тайти, хоть що
 кажи, такъ уже воно не безъ причини; ато змар-
 нівъ якъ полова, наче бъ не ти тільки тінъ твоя,
 наче бъ съ того світу вставъ —

ОСИПЪ.

Ій Богу, батьку, я здоровъ, ажъ надто здо-
 ровъ!

ОСТАПЪ.

Ти уже Бога гнівишъ! не морочи коли при-
 чина перідъ очима; доста на видъ поглянути —

ОСИПЪ.

О, батьку, упавъ троха на лиці — дурниця —

ОСТАПЪ.

Не кажи — у мене старій розумъ, а тамъ
 хіба жъ ти гадаєшъ, що мені любо дивити якъ ти
 марно в'янешъ? хіба жъ я тебе на те виховавъ-
 викохавъ?

ОСИПЪ.

Спасибі батьку за те, я вамъ того відплатити
 не въ силі —

ОСТАПЪ.

За те міні вдяка, що віри не маю у тебе —
 (по хвилі): то мачушине добро якъ зимове тепло!
 вона тебе зо світу жене!

ОСИПЪ.

Ні батьку, я їхъ люблю якъ рідню, я відъ їхъ
 ще лихого словечка не чувъ.

ОСТАПЪ.

Въ тобою дарма — Осипе! ти тяженько тер-
 пишъ, коли ще лихе добромъ поминешъ.

ОСИПЪ.

Батьку! —

ОСТАПЪ.

Я знаю — ти любишъ Олю.

ОСИПЪ.

Ні, не люблю!

(Остапъ дивить ся строго на ёго).

Любивъ — и вже не люблю за — для того, що
 її дуже люблю!

ОСТАПЪ (обніма ёго).

Осипе, сину! мене уже Богъ нагородивъ за
 тебе тобовъ самимъ! — (по хвилі) Ти надто добрий
 Осипе — але ти недобрий, коли такъ судивъ о міні;
 знавъ я твою любовъ, знавъ и причину, чому ти
 зъ нею такъ боресся — ти багато витерпівъ, за
 будь те Осипе — Оля твоя!

ОСИПЪ (кидає му ся у ноги).

Батьку!! (маравъ ариває ся) — за дадеко за-
 гнавъ ся, відступить батьку, я забувъ ся — Оля має
 матіръ —

ОСТАПЪ.

Хіба жъ я не батько Олі?

ОСИПЪ.

Видячи свого добра, добра вашого не кинъ;
 коли матіръ спротою не згордить, то я щасливий,
 а коли ні —

(Вакривъ очі и вибігає).

ВИСТУПЪ 2.

ОСТАПЪ (сама).

Бідний Осипъ! Уже віку свого доживаю, а ще
 не придарило ся такого побачити! а то хоть до
 рани приложити — якъ небо прихилило до ёго а
 такъ терпить нещасливий. Жінкою Богъ мене пока-
 равъ, звісно де чортъ не може то бабу пішло! —
 але колісь то и чорти дурні були! Я: ту голова.
 (Івга входить) Оля ёго любить, а мові дитини нікто
 не ме силувати!

ІВГА.

Хахаха!

(Остапъ дивить ся пегордею на її и відходить).

ВИСТУПЪ 3.

ІВГА (сама).

Хахаха! Твої дитини нікто не ме силувати!
 Бачъ розумний, тільки що ще розумніші найдуть
 ся! (по хвилі) Ій Богу, більше щастя якъ розуму;
 що тільки загадаю, такъ воно само у руки лізе.

Вже й зять найщезь ся, и багатий и хоршый и — пань, такъ шри! Неспозна розуму наже убави, а забувъ, що дурний мудрого сморше одурить, ажъ мудрий дурного на розумъ наведе, отъ що! Зъ розуму великого не ме силувати своєї дитини! Хай Богъ заступить! хіба жъ я те гадаю? А тамъ и на що, коли я и такъ — пані (кличе) Олю! (двигить у вікно) Сидить на присні и не чує — Олю! — щось її уже голову завернуло, -- але и матірѣ її —

ВИСТУПЪ 4.

ІВГА и ОЛЯ.

ОЛЯ (входить).

Чого мамо кликали?

ІВГА.

Кликала, а ти наче не чула.

ОЛЯ.

Та я — (цілює її руку) негнівись ся мамо я —

ІВГА.

Задумала ся.

ОЛЯ.

Ні, мамо, я незачула.

ІВГА.

Бге, неутайшъ ся; ти відъ недавна щось дуже задумуешъ ся.

ОЛЯ (змищена).

Ні, мамо, я — я —

ІВГА.

Щось у головоньку заіхало —

ОЛЯ.

Але мамо — міні нічого —

ІВГА.

Тільні хлопець вподобавъ ся.

(Оля закриває ся стидливо).

И ти думала перідъ матірью вкрити ся? такъ за те, що я тебе викохала; ти міні не щира — хіба жъ то годить ся безъ волі матері що зробити, хоть би и любити? Оттому я тебе закликала Олю, ти уже досить погуляла, пора одружитись.

ОЛЯ (живо).

А съ кимъ мамо?

ІВГА.

Уже я найшла тобі пару.

ОЛЯ.

Мамо, я не піду ні за кого, тількі за ёго, я ёго люблю, дуже люблю!

ІВГА.

Видишъ? — невгадада? а вого то ти такъ дуже любишъ?

(Оля мовчить.)

Чи не Осина? га? и не стыдно тобі такого вродоцигу, ледачо —

ОЛЯ.

Мамо, не ганьбіть, вінъ такій добрий —

ІВГА.

Добрий, и ти ёго любишъ! не стыдъ же то, моя донька зъ наймитомъ —

ОЛЯ.

Але мамо, я ёго не люблю — та ні, я ёго люблю, люблю якъ брата —

ІВГА.

И те не годить ся, вінъ тобі не рівня —

ОЛЯ.

Любовъ на те не питає; хто зна мамо чи я би ёго не любила, коли би Василя не побачила —

ІВГА.

Ти Василя любишъ?!

ОЛЯ (стидливо).

Люблю мамо, дуже люблю! міні безъ ёго світъ, міні ніщо не миле!

ІВГА (обдіма її).

Доню моя! ти моя потіха! Василь твой пара!

ОЛЯ.

Мамо! — — Василь! — Василь мій! — (цілює її).

ІВГА.

Иди жъ Олю ладъ зробити, ниньма старостівъ прише.

ОЛЯ.

Духомъ мамо! я уже весела, уже не му задумувати ся — старости! — Василь! —

(вбїгав.)

ВИСТУПЪ 5.

ІВГА (сама).

Не хворівши не болівши усе иде якъ дурному съ гори! Я уже й думала, що дівчина справді збожеволіла, та що ще зъ лихою годиною прийде, а ту воно у одинъ мить такъ и склало ся хорошо! Старий ажъ объ поли ударить ся коли зачує — теперъ ніхто не ме силувати ёго дитини, и вінъ самъ ні! Ожъ то пошивъ ся у дурні, хахаха!

ВИСТУПЪ 6.

ІВГА и ОСТАПЪ (входять)

ОСТАПЪ.

Оце хлюпочеть ся! щось веселе звила; о смійся, сегодня твій день наставъ!

ІВГА.

Якъ разъ вгадавъ.

ОСТАПЬ.
Було, казить ся, якъ тобѣ було три годнѣ, а те- перь — е тобѣ и сорому не має!

— **ІВГА.**
Тамто, якъ скаже та прикаже! Погоди, хай я роскажу, ато и самъ повеселѣнць, хоть отъ ямъ насупивъ ся!

ОСТАПЬ.
Ти уже коли що людяного сказала!

— **ІВГА.**
Ні, Остапе смѣхъ на бѣвъ коли важне діло.

— **ОСТАПЬ.**
А-то?

— **ІВГА.**
Будуть гости —

ОСТАПЬ.
Аби добрі.

— **ІВГА.**
Старости до Олі.

ОСТАПЬ.
Шкода труду!

— **ІВГА.**
Такъ відкажешъ?

ОСТАПЬ.
А вже жъ не що —

— **ІВГА.**
И Василеві Писарчуків?

ОСТАПЬ.
Хоть би и Писарові.

— **ІВГА.**
Такъ занастинишь долю єдиної дитини, силу- ватимешъ її за свого Осипа?

ОСТАПЬ.
Вона любить єго —

— **ІВГА.**
Такъ тільки тропка инакже — Оля любить Василіа.

ОСТАПЬ.
Хто казавъ?

— **ІВГА (смієса).**
Оля сама казала —

ОСТАПЬ.
Відьмо! хіба ти її казала!

(Івга відходить зъ сміхомъ.)
ОСТАПЬ.
Ні — брехня! — а тамъ? — баба смѣ миль зза пекла, чого бъ вона не наварила? Боже милій, рідна мати доньку погубить! — Ні, коли би вона и справді єго любила то відкажу! — (но хіби) И

самъ її погублю? Боже милій! та въ ще на ста- рости пошаривъ лихимъ! — Ні, ні, ні, не буду смлувати, най її буде воля!

ВИСТУПЪ 7:

ОСТАПЬ. **ІВГА (приводить Олю).**
ІВГА.
Отъ Оля, спитай її —

ОСИПЬ.
Олю, правда? — ти любишь Осипа.

ОЛЯ.
Люблю тату, хіба жъ їби єго хто не любить?

ОСТАПЬ.
Добре доню —

— **ІВГА.**
Тільки що любовъ любові не рівна.

— **ОСТАПЬ.**
Не до тебе річь! (до Олі) Добре доню вінъ гідень твоєї любові — уже пора тебе одружити и я дуже радъ, що ви будете у парі.

ОЛЯ.
Ні, таточку, и за єго не піду!

ОСТАПЬ.
Що?! — ти иншого любишь? (Олі мовчить)
Василіа?! (Оля мовчить) Мовчишь? — Василя лю- бишь? — Несподівавъ я ся на тобѣ такого смутку!

ОЛЯ.
Тату, хіба жъ не —

ОСТАПЬ.
Дивно, ато буде кинниа а воротти не буде!

Заміжъ ити не дощову годину перестояти, се не на рікъ, а на цілий вікъ; пустий, вітеръ тобѣ вподо- бавъ ся, вподобало ся що вінъ гладко бреше, що ні- бито вижний відъ простого чоловіка — письменний; такъ ледві побачила уже полюбила чортзнащо — вітрогона! Диви но, ато паньство нашому братові добромъ ще ніколи не вишло!

ОЛЯ (кидає ся єму у ноги).
Таточку! Міні безъ єго хочъ зъ мосту та у воду!

ОСТАПЬ.
Олю!

ОЛЯ.
Силуйте бо мене! Міні тільки зъ Василємъ, хоть би на кінець свѣта!

ОСТАПЬ.
Встань — маєшь волю —

ОЛЯ (цілює єго руку).
Таточку дорогі! — я щаслива!

(вибігає вєсею єв хати).

сая).⁶ На конець подає Массуді слідоучу змінку про Слов'янськ: „Найчисленніший народь слов'янський називають ся Люзана; провадить вінъ торговлю ажъ до Андалюзіи, Константинополя и Козарь.“ Паше такожъ „за ховъ бобрівъ въ околицяхъ Кііва, зв'ідни боброві кожухи йдуть до Андалюзіи.“ (Гл. Szkice historyczne Karola Szajnochі Т. III.)

Съ того всѣго ясно, що въ віку X и XI мали Слов'яне далеко сягаючу славу. Честь ихъ досягала до трону калифівъ Мавретанськихъ, а крімъ того трудилися промисломъ и торговлею по морямъ ажъ до Іспанні. Односно можъ ту погадати и объ Гуцулахъ, котрі осіли навкруги Чорної Гори, и хотянні бідні и неучені, однакко займають ся торговлею особливо куніць, въ далекі сторони. (Давніше за часівъ панщини на Русі, хочъ Гуцули відъ неї свободні були, оплачували Гуцули свої давнини куніцями и видрами, відъ чого многі зовуть ся Видерчуками).

Найбільшу увагу звертає честь, яку для „ватаги“ або „ватажка“ оказують наші Гуцули. Чи не відповідає слово в а т а гъ имени Вадга, за котре мовить Массуді, що сей Вадга бувъ Слов'яниномъ и „першимъ министромъ, т. е. Гадзибомъ або заступникомъ калифа Гишемъ въ Кордові, за те, що ёму виратувавъ життя р. 1010?“ У Гуцулівъ зъ словомъ ватагъ получена честь: заступника, начальника въ громаді — а и на верхахъ полонинськихъ має ватагъ завсідги перше місце и власть по властителю полонини; вінъ розраховує и розділяє скоромъ т. е. бриндзю и масло и відповідає за ладъ въ марші. — Може бути, що и червона одіжъ Гуцулська єсть пам'яткою їхъ колишнёго відличчя за зділану послугу въ палатовій гвардії князівъ Мавретанськихъ. Мовили мені навіть учені жиди, що въ їхъ Тальмуді находить ся змінка про Гуцулівъ, прийшовшихъ въ теперішні місця зъ давнєй Іспанні. Суть однакко писателі, котрі утврджують, що Гуцули становили прибочну стражу у князя Великої Моравії Гецило, відъ котрого заховали назву Гуцулівъ до нині. — (Зри впрочімъ мій „Rys historyczny o Huculach“.)

Може бути, що въ пам'ятку арабського калифа Рахмана III, у котрого Слов'яне въ великій почесі бували, обходить ся по нині „Рахманський Великдень“ на Русі. „Рахманъ“ значить въ Арабськимъ: милосерний, лагідний (гл. словаръ Ліндого) а такими людьми представляють собі и наші Гуцули своїхъ Рахманівъ. (Гл. Rys historyczny o Huculach)

Въ сю Середу обійшли ми осемі роковини смерті „Незабутого кобзаря нашого Тараса“. Комітетъ вложений въ Львівськихъ академиківъ-Русинівъ виявлявъ сѣ зъ своєї задачі поважно и прехорошо. Рано о 10-тій год. відправилась служба Божа въ православній церкві за упокой душі „Бессмертнёго“. Службу служивъ Отець Гр. Воробкевичъ. Вечеромъ о 7-мій год. розпочавъ ся въ саліхъ на Стрільниці декляиторсько-музичній вечері. Головна сала, прикрашена олійнимъ портретомъ Тараса въ лавровімъ вінку, була, щобъ такъ сказати, биткомъ набита; сидіти місця не могли помістити навіть женщины, котрихъ незвичайне число (около 150) явилось. Прилежну салю заповнили ученими. Воіхъ гошею морло бути около 400. Подробне справозданне въ сѣго величаво справозаного вечера. подамо у 9-му ч. „Правди“.

— Всяке діло має своїхъ супостатівъ, а що вже у насъ Русинівъ, то и соромъ казати. — И такъ удасть ся на сіхъ дняхъ видіти, занимавший ся споруджівнемъ декляиторського вечера, въ пам'ять смерті Тараса, до всехъ Заряду „Дому Народнёго“ съ прозьбою о відступленне театральної салі на сей же вечері. На письменну прозьбу виділу, всехъ Зарядъ не зволивъ нічого одвітити, а лишень крилошанивъ Кульчицький бувъ ласкавий наділяти Голову сѣго виділу парма відправними словами: „Ми не можемо Вамъ дати салі на Вашъ вечері — назавъ крил. Кульчицький — бо Ви демонструєте нимъ проти Австрії и Росії. Давайте вечері за всіхъ поетівъ, то тоді и буде Вамъ сала; а въ кінець ми знаємо чого Вамъ забагаєть ся; Ви хочете вирвати въ нашихъ рукъ верховодство; а кому жъ передамо ми ёго? Отъ дивить ся на нашихъ світськихъ людей, куди вони пішли?! Тудий и сюдий! А ми нічимъ инчимъ не хочемо бути, якъ Галицькими Русинами и т. др...“ Ми такожъ не хочемъ и не будемъ судити личного, політичнёго віронсповідання „Его Высокопреподобія“, скажемо однакъ те, що відпрвою такою и словами такими крил. Кульчицький позбавивъ себе довір'я навіть у своїхъ людей, и що ті, хочъ немощі, заявляи откровенно въ олідъ того сьляне „негодование“ проти ёму. Ми приганемъ крилошаниву Кульчицькому, що Дімъ Народній зведенимъ цілимъ нашимъ Галицькимъ народомъ, що Зарядъ ёго не сміє ставати на стороннімъ становищу, що не годить ся указувати на людей пальцями поза очи, що и поміжъ світськими людьми суть лица, котрі такъ само люблять свій народъ и ёго інституції, якъ и кождей крилошанивъ. и радимо всехъ Заряду Дому Народнёго на будуче для самої консеквенції не ви наймати салі театральної ні на виставку обрявівъ, бо сьмъ демонструєть ся проти всімъ ворогамъ маллярського искуства — и товариству співочому німецькому: Гармонія, бо за таке могли би нагицатись на ёго всі неспівочі люди такъ звані „еіши“ — а хбай ино на „кальосцінтохромокрени“ и „Neibelbilder“ бо на такі дива дивлять ся радо всі люди въ усіхъ державахъ Европейськихъ, и тому, що „schlafende Venus“ не вкляе нікого въ очи, хочъ би найдляльнїщу людяну Божу.

¹⁾ Ту найменували навіть „Его Высокое Преподобіє“ двоохъ старшихъ людей світськихъ, котрі хочъ не у насъ, а таки у декотрихъ „руськихъ и русскихъ“ кришточку довір'я мають.

ВІДЪ РЕДАКЦІИ.

Додаємо $\frac{1}{2}$ аркуша яко надзвичайну прилогу.

Головні помічники при редакції: Г. Сварський, М. Косаць; Арт. В. Лугановський, Том. Паратичий, Арт. К. Сундєвич.

Властитель и одвічаючий Редакторъ Наталь Вахнянинъ.

Зъ друкарні Ставропигійської.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предлаша выносити:

На „Правду зъ Додат-
комъ“: У Львові на р. 3 р., на
1/2 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р.
30 кр.; — по за Львоволь на
р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р.
1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові
на р. 3 р., на 1/4 р. 1 р. 30 кр.,
на 1/4 р. 50 кр.; —

ПРАВДА

по за Львоволь на р. 3 р. 50
кр., на 1/2 р. 1 р. 80 кр., на
1/4 р. 1 р.

На самий „Додатокъ“: У
Львові на р. 2 р., на 1/2 р. 1 р.
на 1/4 р. 60 кр.; — по за Льво-
вомъ на р. 2 р. 50 кр., на 1/2
р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 20 кр.

Редакция и Администра-
ция підъ Ч. 453/4 (Галицька
улиця).

иcьмо наукове и лштературне.

И О В.

Пересіів Павла Рашаі.

(Дальше.)

Почав тоді Блхвас Теманський, и рече:

Чи чоловік потрібен на що Бóгу?

Ні, тільки сам собі розумний служить.

Що Бóгови на щирости твої?

Про що ёму життя твоє правдиве?

Чи думавш що з лану він карає.

Що буде він судитися с тобою?

Чи є кінець твоїй неситій злості?

Чи є лічба твоїм неправдам лютии?

Ти брав заклад в братів твоїх даремно;

Ти з гóлого здіймав останне рiмъя;

Ти не давъ запитица подаремим;

Ти проганяв голóдного від себе;

Захóплював поту́жний людську зéмлю;

Хто був страшний, той панував безпéчно.¹⁾

Вдовиць ні с чим ти одлучав від себе,

И сироти каліцтва здобували.

От через се кругом тебе запáдні,

Карáєшся ти страхом та бідóю.

Сидиш у тьмі, кругом себе не бачиш,

Потéпом вод окрiле твою душу.

Госпóдь живе на небесах висóних;

На зóрі глянъ, як високо вознёсся!

А ти казав: „Щó знáтиме Всевишній?

Чи змóже він крiз те́мраву судити?

Зап'явсь кругом він хмiрами густими,

И тільки знай небéсний круг обхóдить.“

Держи́ся ти старóго беззаконства,

Ти думавш, як думали поганці,

Щó знéсені з землі до чоловіка,

И кóринь іх водá повиривáд.²⁾

1) Блхвас дорекáє сим Иова через те, що він, якó
суддiя, мусiв був не давати беззаконним випуску.

2) Спóминка про всегоспóдній потéп.

Мовляли бо: „Не хочем ёго знáти:
Щó змóже нам зробити Всемогущий?“

А він же то намiожив ім госпóди...

О, пропади совiт лихих від мене!

Руiна іх возвеселить правдивих,
Смiятися з них бóдутъ немови́нні:

„Погинули без слiду наші злюки,
Пожёр огóнь неправé іх надбáння.“

Верни́ся знов до Бóга, и спасёсся,
И вернецца до тебе щáсна дóля.

Прийми з ёго пречистих уст науку,
Слова ёго сховай у щирiм сёрци.

Устанеш знов, як вернецца до Бóга
Та промолви́ з памёту свёго кризду.

Повикидай скарби́ свої на смiтницi,
И зóлото повисипай у воду.

Тобi Госпóдь великим скарбом бóде,
Небéсний царь — горóю срiбляно́ю.

И бóдеш ти у мирi з Всемогущим,
Без трéпету зведеш на ёго очi.

Прохати меня — и він тебе почуе,
Спевийш ёму святiі обiтницi.

Задумаеш — и все тоби́ удáсца,
Свiтитиме на стéаці твоїй свiтом.

У смiрности, ти вбóру вознесёсся:

Щастить Госпóдь — хто очi поту́ддэ.

Спасёсца й той, хто провинивъ у Бóга;

Спасёсца він твою чистотóю.

Почав тоді Иов, и рече:

Ще раз менé осóджено за слёзи,

А щó лопи́ проти моёй мýки!

Колiб мiнi знайти́ осёлю Бóжу,

И до ёго престóлу доступáтись,

Тоді б йому все діло моє винів,
 Уста б свої в скорбних оправданнях
 Нехай би він збивав мене словами
 Дарма б я, як у сло думка.
 Замість сего, щоб силою лжати,
 Нехай би він прийняв трохи ужом.

Тоді б утрав, як у правди смілость,
 И перестав мене судом тіснити.
 Та ще ж! піду на схід — єго не має;
 На заході шунаю — не знаходжу.

Чи, може, він на півночі? — не бачу;
 Чи в глибинях півдня? — не заглядаю.

Бо знає він мою безвинну совість:¹⁾
 Як золоте я з гору в єго вийду.

Моя нога єго слідом ходила,
 З єго путя я не звертав ніколи,

Не хибив я проті єго закону,
 Єго слова ховав у щирім серці.

Так хоче він, то хто ж єму розрає?
 Надумався — и зробить що замислив.

Спевнить усє, ще вирік проті мене,
 А може вже и инша в єго думка.

Тим я боюся у віці єму глануть.
 Подумаю — и страх мене обійме.

Він дав міні знарошме серце мляве,
 Знарошме він лявє мене страхом,

Щоб тьма мене на віки не пожерла,
 И встерегаєсь моя душа від згуби.

Чому Господь так не спорядить часу,
 Щоб день суда єго на світі знали?

Загляджують безбожники грانیці,²⁾
 И крадений товар пасуть безпечно.

Сирицького осла женуть у вьюках,
 Беруть в заклад вола удовинного.

Убогого знєвбляють звертати,
 Ховаюцца від них безсильні люде.

Пригнічені — мов у степу онігрі:
 Удосвіта встають шукати пищі,
 Годує степ голодну їх дівбору.

¹⁾ Йов, в великої скорботи, думає, що Бог від єго ховаєцца затім, що колиб вислухав єго оправдання, то мусів би вернути єму прєжню ласку.

²⁾ Між иншим злом, яке чинили тоді можли люде, закупавали воки між и переносили грانیчні знакі, а вбогі люде не восмілювались їх познати.

Вони свій хліб у полі зажинають.
 И виноград в ихомо пана крадуть.
 Як день, так віч, без рямья на хребтіні,
 Від холоду не мають чия окритись,

У горах їх дощами пробиває,
 До камення притулюцца тілом.¹⁾

Харцїзники! вони в заклад від лоня
 Беруть дітей у матері-удовиці.

Кого вони до ниткє обізрає —
 Голодніи важкі снєпї ім носять,

Видавлюють оливу з їх оливок,
 И виноград ім давлять на тще серце.

Из городів встає під небо лємент,
 Вмираючи про відомщєння просять, —
 И Богові про людський плач байдуже.

А є такі, що ненавидять світло,²⁾
 Цураюцца освіченого шляху,
 И стєжками Господніми не ходять.

Перєд світом устане розбишана,
 Убогого, безсильного вбиває,
 И поночі блукає зледїана.

Перєлюбєць смерком свого чигає;
 „Нїхто мене під вєчїр не пїзнає“, —
 И на лице, водриває навїне.

А ті в домі під тємну ніч улазять,
 А в день сидять по ймах поховавшись,
 Не знаючы, якє у Вога сонце.

Бо ранок ім — мов смертна тьма, погібель;
 Побачивши, що світ, дрїжять від страху.

Лєгкі вони, мов трїска сєред хвилі,
 Проклята їх на світі займанщина;
 Не знатимуть дороги садової.³⁾

Як снігова вода від снєни обісне,
 Так пожерє догїда нечестївих.

Забудє їх те лєди, що пєстило;
 Робацтво їх обійме від земаєю;

Нїхто про них не спогадає любо;
 Мов дєрево розбите, вони будуть.

¹⁾ Щоб закрити хоч частину свого тіла.
²⁾ Говорить про тих влючицив, що не в день, а вночі коять лїхо.
³⁾ Від стежові волокїти, тогє бєдуїства, не перєйдуть нїколи до статєчного нобїту культуриєго.

Що нападом бездітно пожирають!)
И оцпаду не чинять удовиці.

А все таки їх Бог держить на світі,
И підійма, як живані вже не чають.

Дає Господь ім певність и безпечність,
Їго рука над ними простяглася.

Хоч мруть вони, та посеред роскошів,
Хоч падають, да як усє на світі.

Іх зріають, як спілий колос в полі.
Нехай же хто докаже, що я хиблю,

И річ мою у нивець переверне.

Почав тоді Валдад Савхейський, и рече:

Страшний Господь потугою своєю,²⁾
Він творить мир на висотах небесних.³⁾

Хто воїнство його злічити може?
И на кого не ллєцца світ Господень?

То хто ж би зміг оправдаться у Бога,
Жіноцький син — очіститись у його?

И місяць сам не йсен перед Богом,
В очах його и зорі не блискучі;

То як же б то черв'як той стався чистим,
Той чоловік, той прах, та гниль нікчемна!

Почав тоді Иов, и рече:

О, як же ти безсильного підєржав!
Підпер всі правицю слабавиту!

Як темного навів на добрий розум,
Премудрістю заратував невдачу!

До кого ти звертаєш своє слово?
И чий се дух уста твої подвігнув?⁴⁾

Он вєлетні, и ті по під морями,
Під творивом морським дріжать від страху.⁵⁾

1) Як нема в удові дітей, то нікому її обороняти. Се вже була найбеззахитища істота в ті тяжкі часи.

2) Вбачаючи Валдад, що не переможе Іового нарекання, хоче йому довести, що безумно добиватись аж до престолу Божого, и звичайним робом прославляє Божу потужність.

3) Між небесними силами.

4) Насміявшись над миаєрним розумом Валдадовим, Иов сам розкинув перед ним пишну картинку Господнього веліччя. Се в ті часи була звичайна матерія цоважноі розмови, и кожен, як умів, силкувавсь виявити Божу силу и правду.

5) Нагадує на якийсь переказ про воювання вєлетнів (титанів) з Богом. Такий переказ ми знаємо про Мєртве море, що ніби під його водами сидять вєлетні за бунтування проти Бога.

Без покришки у Бога пренєсодія,
Безодню він як на долоні бачить.

В порожняві він розпростєрив стєр,
Ні на чому важку повісив зємпє.

Звелєв водам згромадитись на хмарах,
И ваготі не чувають, не порувца.

Завішує людє свого престєлу,
Насупивши поперед його тучі.

Очеркує велікий круг на водах
Там, де зорі трєпичниця из тьмою.¹⁾

Підвални небєсного чертогу
Хитаюцца, як запалає тївом.

Він силою ведєше сєне море,
И мудрістю дражеєа пєбиває.²⁾

Дихне Господь — и вїясниця нєбо,
Сягне Святий — и создаюцца зєрї.

С краєчку ми вбачаєм його творє,
Вїдалєки зачули його драмо:

Хто зміг би грим його потуги чути?

Почав, аще Иов, и рече:

Божуся тм, хто наступив на мєне,
И хто менє гїркою напуває:

Повї в менє у тїлі є дихання
И жїзнї дух Господєнь менє двїже,³⁾

Мої уста лукавого не скажуть,
И мїй язїк несправдє не промовить.

До віку вас правдивими не визнаю,
Невинности моєї не зречуся.

Узявся я и буду боронїтись,
Бо всякий день творїв я Богу правду.

Нехай же хто лижїл моїх осудить,
Напєсникїв поверне в виновцтво:

Якя у них зостаєцца надїя,
Коли Господь їм нїтку перерїже?

Чи до плачу їх ухо він прихїдєть,
Як їх побєє година нещаслива?

1) Тоді думали, що земля навкруги обліта воблаки так би як от кругле віко, або понотєво.

2) читай ч. 6. ст. 42 передїлка 2. приписку 2.

3) Иов повертає проти своїх осудників ті самі уста нови Божої правди, що вони єго лєжєде мїжє. Він думєє, що Бог карає тільки злїх, а він, а єго прїятелї злї. Він уповєє (читай ч. 8. ст. 43. перед. 1. приписку 3.) а єго прїятелїм нї на що вповєєє.

Чи зве лихий з одрадою Благого,
Чи молицца з надією Святому?

Я вас навчу, як Бога розуміти,
Відкрию вам святи його присуди.

Вбачали ви своїми їх очима,
И на що б вам пусто ригати слово?

Ось що судив Господь лукавим людям,
Ось що Святий готув беззаконним.

Сини у них ростуть під мені крилами,
Унуки їх у додні жить не будуть.

Челядників їх вигубить домірля,
И двоби їх слезами не заплачуть.

Нехай срібля наміжять, як полби,
А сунлаття надбають певні скрині, —

Одягнуцца у ту одѣжу праві,
Поділяцца грошима непорочні.

Будинки в них — мов кашпучий у молі,
Збудовані так міцно, як катрига.

Богатими заснуть вони в остання:
Прокїнуцца — мов сон усє почезло!

Мов, той потоп, обійме страх ледяних,
И вїхорь їх серед ночі підхопить.

Хуртовина зі сходу на їх найде,
И вимете из місця їх як сміття.

Господь що-день пускав на них стріли,
Від постраху, від грізби стуманіють.

Сплесне народ руками на руїні,
И свїстом їх погїбелъ повитав.

Знаходимо в землі срібляні жїли,
И золото знайшовши очыщаєм.

З землі копать залїзо ми умїем
И с каменя червону мідь тоїти.

Освічуем підземні глибокості,
Розглядуем каміння с вапакцїями,
И смертна тїнь від нас їх не закріє.

Копавмо проходї під землею;
Людська нога там в роду не ступала.
Висїть вона далеко від оселі.

Оця земля, що хлїбом нас годує,
В середїні огнями вся порїта.

В камїні там виводяцца сахвїри,
И золото лежить піскїм блискучим.

Путя тудї не знає хїже птаство,
Не зазирне н рарїг тудї оком.

Дубрївнес звїрїя там не бувало,
Левїного там не побачиш слїду.

До самого гранїту ми доходим,
И рїшимо підошву гїр високїх.

Прорубуем канави в щирїм камні,
Вбачавмо сокровища очїма.

Умїємо преточїни гатїти,
И сховане на Божий свїт являти.

А де знаїти премудрости богацтво?
Де розуму святаго дошукатись?

Нїхтї б їму цїни не вмїв зложити:
Немає єго на свїті між живїми.

Спитавмо в безодні, — „Нї, не маю!“
Спитавмо у моря, — „Нї, не знаю!“

За золото премудрости не купиш,
И розуму за грїши не здобудеш.

Не продають за золото Охвїрське,
За дорогї єпїми та сахвїри.

Нї з золотом, нї с кристалем рївнїти
Премудрости, хто б мав її, не бїде.

Протї її нїщо коралї добрі,
И перлами її не оцїнїти.

Шкодї її с топазами рївнїти
И на вагу из щирим златом класти.

Звідкїль вона приходить, єя прамудрїсть,
И як знаїти, де розум пробував?

Не бачили її людськими очї,
Не зуздрило її й небесне птаство.

Однї труна та смерть говорять стїха:
„Чували ми, як речено про неї.“

Господь одїн шляхї до неї знає,
Вїц знає, де прамудрїсть пробував.

Бо дївицца аж у кїнци земнїї,
Вбачав все, що дївцїя під небом.

Як вїн держить вїтри у рївновазі,
И мїряє вагою бурнї води,

Як подає дощам свої закони,
Визначує доробу блискавицям, —

Тодї вона в єго перед очїма,
Тодї її вїн творить, озїрає.

И голосом ясує человеку:
„Господень страх — оцє свята прамудрїсть.
Цурайся зла — оцє правдївнї розум.“

(Дальше буде.)

МОСКАЛЪ.

ДРАМА У ТРОХЪ ДІЯХЪ

написавъ Л... А.....

ДІЯ ПІІ.

На кому: пуста світлиця Василя Цидарчука.

ВИСТУПЪ 1.

ОЛЯ (сама).

Ото жъ на мене вагою сіло! — куди не кинь ся, то по упі у смолі! — Такъ свій вікъ пхаю, якъ изъ моста та у воду! — Дарма, не Боже карання а своє дуровання, сама собі дорогу перебила; такъ! не слухала батька, таъ мейхай люде учать — отсе наука — гірка наука! — Голова трищить, и думовъ не стане, гараздъ—коли бъ витримати. — Боже милий! коли безталання то безталання!—Тількі ще потіхи було, що батько; хотъ вінъ розваживъ у смутку, та утеръ слези; такъ и тої останної потіхи доля не лишида! Съ тоски та печалі зі світу зійшли, я імъ віку скоротила! — Коли би хотъ на їхъ мегнати поплакати могла, може би легше стало — а то далене у чужині горемъ вікувати! —

(плаче — по хвилі):

Пропало! сама собі свігъ завязала! Такъ-то, до весілля дівка гарна а тамъ хочъ повинъ; за мое щире кохання, любивъ мене дві неділі, а тамъ уже и посварити не жалувавъ, до року и волосомъ засвітила, а за тихъ десять літь—Боже ласкавий!

(плаче)

Горівка проклята мою долю затопила! Коли не п'яний то ще чоловік, а тамъ — Боже милий! хочъ и з села вибѣрай ся! —

Що разъ гірше, що разъ гірше! Съ шиняу уже й не виходить, такъ и живе зъ десятої чаран. — Отъ мої багатства! Чотири стіни та чорна рубатка, а то пропивъ би и свігъ за три гроші! И уже нічого нема, а п'є та чорт зна защо, а міні за слезами и світу не видно! Батьку, батьку! коли бъ побачивъ свою Олю — съ того світу вставъ би!

(плаче).

ВИСТУПЪ 2.

ОЛЯ и ІВГА (надходять).

ІВГА.

Усе одинаково, плаче, та плаче. Олю! годі-бо уже, такъ судилось —

ОЛЯ.

О, такъ судилось, мамо! и тимъ слезамъ судилося, абн и до смерті не усохали.

ІВГА.

Гріхъ бо Олю — уже доля тебе чобила, а то ще сама себе убиваєшъ —

ОЛЯ!

Мамо, чому жъ я така нещаслива?!

ІВГА.

Божа воля доню такъ уже воно тобі суджено — кіба жъ би ти и ва Осипомъ була щасливійща? —

ОЛЯ.

Мамо, міні би за Осипомъ нача, у раю —

ІВГА.

У такімъ якъ ось, або и ще гіршімъ.

ОЛЯ.

Ні мамо!

ІВГА.

Не кажи, Олю; у калюжі и болото красне. — Я казала, що ледачо-волоцюга; ато вигодувавъ ся добромъ нашимъ, та й щеза чорт знаде, и не подякувавъ за хлібъ-сілъ. —

ОЛЯ.

Гріхъ вамъ мамо! Вінъ мене любивъ такъ тя-женько! а за ту любовъ такъ и пропавъ нізащо! — Не поминайте лихомъ, може вінъ уже на тімъ світі, а я —

(закриває оці)

ІВГА.

Годі бо Олю! Слезами лиха не відвернути. — Сподіватись на Бога та на ёго ласку, чей ще и на нашому тижню колись свято буде!

ОЛЯ.

Дурна надія! Коли того хто дочекаєть ся?— Ждали, ждали тай ждання погубили, тай годі.

ІВГА.

Богъ не безъ милування —

(Василь входить п'яний)

ВИСТУПЪ 3.

ІВГА. ОЛЯ и ВАСИЛЬ.

ОЛЯ.

Отъ милування, мамо! — Дивіть п'яний якъ нічъ — хотъ озми та викрути!

ВАСИЛЬ.

Ге? — Горівка така веда, що зъ убогого зробить багатимъ зъ сніного еге —

ОЛЯ (до ёго).

Вже упивъ ся?!

ВАСИЛЬ.

Не пить — вмерти, такъ пить и вмерти —

ОЛЯ.

Отто погань!

ВАСИЛЬ.

Що? (розмахує руками) Горілку щий, — вінку бий — нічого не бій ся! га, га!

ОЛЯ.

Щезай! Коли п'яний, то їдь у болото, а не зачіпай!

ВАСИЛЬ.

Ша! — ато ось я ти ващу помирну, що буде честь носомъ объ земле!

ОЛЯ.

Отсе коханья! — Боже милий! — Піду, куди очі! —

(виходить съ плачомъ).

ІВГА.

Годить ся жъ те, Василю?

ВАСИЛЬ.

Геть, геть! ато попобую!

ІВГА.

Матір'ь?

ВАСИЛЬ.

Овва! Хто ні одного разу теці не бивъ, той на тимъ світі буде зайці пасти (замахує) — попобую!

ІВГА (уходить)

Злидні би тебе побили!

ВАСИЛЬ (самъ).

Розігнавъ голоту! — якої мари ще бабства у хаті? Геть! Геть! Перебери трохи халімерусу, ато уже цвікатиме у очі, наче бъ за її гроші, ато ко- либъ самъ не укравъ, да не зфабрикувавъ розумно, то чортъ би пивъ горілку! — Колись якъ зловлю добре за боже пошиття то їй Богу! — знівечу ні- нащо — отъ-що! (повіхає) Ааа! —

(паде на лаву и спить.)

ВИСТУПЪ 4.

ІВГА (входить).

Спить — и въ ночи и у день завше ёму нічъ! — — За своє добро дочекала ся, що и руку піднявъ на мене! — Добре, добре міні! ато забавило ся па- нування — за те звела ся нінащо, за те зять ка- еть ся на міні, за те дивлю, якъ єдина дитина марно пропадає! — — Боже ласкавий! Чому жъ на мене саму не спало усё лихо? За що жъ її давъ таку долю? — — За мої гріхи кара — тяженька кара! — Згордила сиротою бідничъ, а теперъ сама хоть землю гризи; и вінъ пропавъ, и вона пропала — за мене! Боже! Коли жъ кінець буде? Який же вінъ буде? — Ні смерті ні попусту, а серце ся крає — охъ тяженько!

ВИСТУПЪ ОСТАННІЙ.

ВАСИЛЬ (спить). ІВГА. Три салдати (входять. — Потому) ОЛЯ

ІВГА.

Москалі!

СТАРШИЙ.

Бге — ту писаръ?

ІВГА.

Спить онде —

СТАРШИЙ (до салдатівъ).

А продрухайте но ёго.

(продрукують)

ІВГА.

Нехай би хирлявъ — ато напастъ.

ВАСИЛЬ.

Геть! — непобую!

СТАРШИЙ.

Вачъ, який чепурний! погоди но! (до салдатівъ)

Закути ёго.

(Оля входить).

ІВГА.

Батечку рідний! Паноньку! За що се? Де ви ёго берете?

СТАРШИЙ.

На Сибір'ь!

ОЛЯ.

На Сибір'ь!!

СТАРШИЙ (двять на її)

Оля!

(Василь роздрукуєть ся).

ОЛЯ.

Осипъ! — Осипъ!!

(мліє, Івга порастъ ся коло її)

ОСИПЪ.

(стоїть хридо у німїмъ болю, по хвилі до салдатівъ)

Лишіть ёго! — Мене — мене закуйте!

(салдати стоїть здивлені).

ВАСИЛЬ (почувши волю)

Ха ха ха! — Дуракъ! Дай Боже ноги куди видно! (утікає).

ОСИПЪ (до салдатівъ).

Я кажу! — Паслушать!

(заковують ёго)

Оля! (закривая очі) (живо) Папюль! — На Си- бір'ь! — — Оля!!

(відводять ёго)

ОЛЯ (приходить до себе).

Осипъ! — — На Сибір'ь!!

(умліла)

ІВГА (відтерав її)

Боже ласкавий! Олю, доню моя! Доню без- таланна! — —

ОЛЯ. (будить ся).

Де я? — Де Осипъ? — На Сибірѣ, на Сибірѣ, на Сибірѣ! (притискає руку до серця) — Серце мѣ душу пре — —

ІВГА (припадає до її)

Доню! — — Хай Богъ милує!

ОЛЯ.

Уже — уже мамо! Боже! Осипъ! — —

(падає на землю)

ІВГА (прикидає коло її)

Олю! квіточко моя! Доню моя єдина! Боже!

Олю! — — Холодна! — — Серце пукло! (заломлює руки) — — пані!!

Конець.

ДО ПИСЬ.

Зі Львова. Дня 26-го Лютого відбувъ ся въ салі на стрільниці въ пам'ять Тараса Шевченка, вечірѣ музикально-декляматорській. Гостей, такъ мужчинъ якъ и женщинъ, згромадилось такъ багато, що салі ледво помістити їхъ могла. Видно, що Русини львівські мило прийняли сей руськими академіками улажений вечірѣ, що радо кормлять вони въ серцяхъ пам'ять кобзара свого и що охотно громадають ся тамъ, де душа руська и руське серце въ ріднімъ звуці и слові являють ся. Коби жъ и більше було такихъ вечорівъ, краснихъ и руську душу піднімаючихъ!

Одна лишъ гадка немилу промолоча була зъ разу грудъ кождого, а именно, що сей чисто-руський вечірѣ не відбувъ ся въ салі „Дому Народного!“.. На що и відъ чого димъ сей, здвигнений грошима всього руського народу, називаєть ся и народнімъ?! Чи годить не впускати въ єго стіни руську музу и гостей руськихъ, тамъ численнихъ, такъ чеснихъ? Чи мусять ті, що хочуть пошанувати пам'ять гениа руського, шумати собі стонерного дому, и чи довго будуть ще мусіли? Хто жъ єго заперъ, та чого єго заперто? Хибанъ ті, що таке вчинили, не чують себе Русинами?...

Но лишімъ се, а приступімъ до самого вечора.

Музикально-декляматорські вечори завели у насъ академіки; руська интелігенція прийняла їхъ дуже радо, а и по селамъ, на весілляхъ, празникахъ и другихъ товариськихъ забавахъ, відгомнюють ся вони. Русинъ любить співъ та й поезію, а коли вона своя та й до того сердечна, то въ серцю Русина розбуджуєть ся сильне чуття. Тимъ то, коли на вечорі у пам'ять Тараса переплітає деклямаціи народніми піснями, гості, самі

свої та щирі, миленько и утішно провели сю хвилину, и вдоволені розійшлись доміаъ.

По переду відспівавъ хоръ, кушавъ, зложений съ трьохъ пісень, композиціи Ферхгота Товачовського, профессора и директора співочого слов'янського товариства у Відни; Пісні сі: „Стоїть явірѣ надъ водою“; „Ой тамъ на горі, малювали малярі“ и „Лучино, лучиномько“. внасно и удачно уложені, відспівавъ хоръ гарно и добре; переходивъ зъ одної мелодіи въ другу несподівані, живі и свіжі, залицались дуже; Сопроводъ на фортеп'яні бувъ чистий и точий.

По хорі віддеклямувавъ п. К. У. .... маляръ - артистъ, поезію свого батька-поета: „Руська думка“. Не дивота, що ся сердечна и щироруська пісня, съ чуттямъ виголошена синомъ, передивнимъ въ грудъ своєю радий рідного батька, порушила всі серця, промовила живо до душі руської и відбила ся тамъ такъ щиро и ясно, якъ въ душі самого поета; божъ виспівана вона грудью чоловіка, котримъ судьба подібно видала, амъ кидала доля щільмъ нашимъ народомъ.

Відтавъ наступивъ сольо-співъ зъ сопроводомъ п'яна: „Колісь було налітали орди Україну.“ Сольо-співъ сей, виконаний чародійно-звучимъ и чистимъ голосомъ черезъ проф. Н. В..... ставъ ся найкращою оздобою сего вечора; громкі, неумовняючі оплески посинались, а на домаганне публики повторено пісню.

Хоръ відспівавъ по тімъ пісню: „Ой на горі на високій трійзиль постеливъ ся“, підбрану під ноти музикомъ нашимъ руськимъ Вп. о Мих. Вербицькимъ. Заслужений сей нашъ Родимецъ розмітує заєдно прекрасні твори свої музичні народу, а той радо збирає їхъ и красує и величаєть ся ними.

По співі учули ми деклямацію: „Невольникъ“, гениальне діло гениального Тараса. Чули ми голоси, що утворъ сей за довгий на деклямацію, що декляматоръ (п. Криницький) має слабий голосъ, що місцями пересадувавъ; однакомъ мусимо сказати, що „Невольникъ“ здіявъ дуже милий одгомъ у душі нашій. Вже жъ, що у декляматора слабий голосъ, то се правда, якъ и сказати мусимо, що уступъ: „Дума“ за монотонно зістала виголошена и що декотрі уступи декляматоръ не повиненъ бувъ такъ різько драматичними гестами маркувати. Треба знати що декляматорови не годить ся живе слово такъ сильно акцентувати и гестами малювати, якъ драматичному артисті на сцені. Однакъ треба признати, що ся велика, хочъ такъ чемними красками пристроєна поэма, була найціціціцимъ появомъ на сій вечері. Декляма-

торъ врозумівъ поета въ цілості и въ найдрібні- щихъ одтинкахъ,.... а черезъ ёго уста перейшли чисто и ясно въ душу нашу всі пречудні сцени, образи, луття, ажъ до мнця цілої знциі — таъ живо, що се ро перештанню съ книжки въ ша- денъ спосібъ не стало би ся, За-для того дяччі ми дуже декляматору, уназмъ ёго щиру волю, що поваживъ ся на таъ широку и трудну поему и радуємось, що відповівъ въ загалі своїй задачі.

Відтавъ відспівавъ хоръ пісню народню, пі- добрану підъ ноти артистамъ нашимъ Н. Лисен- комъ: „Ой у лузі та й при березі, червона калина“. Пісня ся, удачно відспівана, припала всімъ дуже до вподобу; вона зложена зъ сольо-співу и хору, а сопроводжена була п'яномъ. Хоръ, перенятий її чисто-народнью, сердечною а тумливою мелё- дною, впадавъ різько и съ чуттёмъ по сольо-співі, виконанимъ артистично ероф. Н. В. Громкі оле- ски нагородили трудъ молодихъ співаківъ нашихъ, а на домаганні ся гостей повторено пісню.

По хорі деклямувавъ п. Амир. Дольницький поезию звісного нашего поета Мерошевца: „Дра- гоманка“. Деклямація повелась хоршо. а наша душа сколихана сильно поемою „Невольникъ“ захвилювалась на ново.

За остатній хоръ, композицію Н. Лисенка: „Колібъ мені, Гасподя, неділі дждати“, зложеноу знову зъ сольо-співу и хору, мусимо те все ска- зати, що и за пісню: „Ой у лузі та й при березі“; тільки, що мотивъ її веселий и більшъ поривуций, чимъ въ тамтій; на домаганні ся публики повто- рено пісню.

На закінченнѣ виголосивъ п. В. Барвінський прощальне слово, поважне, якъ на таке народне свято пристало и повне подяки для гостей, що такъ численно зібрались поминати „Незабутого“.

Поміжъ воединокими виступами відчитувано телеграми зъ всіхъ сторінъ Галичини.)

И.

1) Днямъ Вісті.

ВІСТІ.

Якъ щиро витали Галицькі и Буковинські Русини оємі роковини смерті Тараса Шевченка, доказують численні телеграми, надослані зъ усіхъ сторінъ на вечеръ декляматорсько-музичальний, уладжений въ тій же цілі. Осъ и воєні:

1. **Бережани.** Прийміть и відъ насъ щире поздоровліаннє зъ пниішимъ великимъ празанкомъ на- роднімъ.

Дръ Ганкевичъ.
Лучаковский.
Барвінський.

2. **Бережани.** Здоровимо Васъ щиро, що голосите въ пам'ять „Незабутого“ ёго слово и завітн ёго.

Бережанці.

3. **Відень.** И ми поминяемо сёгодня безсмертного нашего Кобзаря, та тихше, бо насъ менше. Поминяймо та вставаймо!

Січъ.

4. **Дрогобиць.** Поминяймо заре гідво Слааого Тараса; А завітн той исполнивъ ся Народною Спава:

И розкривъ ся шогля,
Та крикъ домовини.
Просилє лучча доля
Нашої країни!

5. **Дрогобиць.**

Дрогобицькі Русини.
Сердечне спасибі Вамъ, браття, що такъ славно святкуете пам'ять великого на- шого поета Тараса.

6. **Перемишль.**

Ученики Дрогобицькі,
Поздоровляємо Васъ, браття, при диеш- нимъ народнімъ празнику!
Радуємось, що умієте пошавувати па- шьлять невабутнєго Кобзаря.

7. **Перемишль.**

Перемиські Русини.
Шановна Громадо! Спасибі, що не за- буваєте Тараса Шевченка, проповідника слави и волі!

8. **Самбір.**

Перемишлькі Ученики.
Щярий поклінь Львовлянамъ-Русинамъ, що такъ величаво обходять пам'ять ве- ликого нашего Кобзаря, заспають Самбірські Русини.

9. **Станіславів.**

Спасибі Львівськимъ Русинамъ, що такъ славно народне свято обходять! Привітайте жъ и нашу убогу лепту!

Станіславці.

10. **Чернівці.**

Споминайте, браття, пам'ять невабуту Нашого Тараса! Богъ насъ не оставить; Вінъ цілє осягнути втішно намъ поможе — Поможє добути волі и слави!

Воробкевичъ
Михалякъ
Прокоповичъ
Ивановичъ.

— Тонарнство Січъ у Відні празнувало хочъ тихенько оємі роковини смерті Тараса декляматорсько-музичаль- нимъ вечоромъ. На вочорі були лишъ самі свої. Голова те- зарнства п. М. Подольський, а підтакъ п. Бучинський го- ворили довгі и ширі речі!; деклямовано деякі поезні Ше- щенка, дві Псалми Павла Ратая и поезию Дучка: Старий Галич. Вечіръ відбувъ ся св'яточно, якъ пристало на та- кий празникъ, и лишивъ по собі у душі кожного поважну згадку.

— Не давно тому зібравъ ся бувъ у Відні комерсъ воіхъ слов'янськихъ товариствъ, триваючихъ тамже. Гово- рено объ об'єдненню народівъ слов'янськихъ, арег сово- цпенъ и объ об'єдненню(?) всіхъ нарцій слов'янськихъ. Ся послідня забаганка противить ся воєсімъ нашій літератур- ній програмі, заснованій на завітн Шевченка: „въ своій хаті, своя правда“ и хочъ стало бъ у насъ сили доказати неро- зумъ такою удужаннємъ деякихъ товариствъ слов'янськихъ до униформности лязкової, то симъ разомъ заступимо себе словами Correspondance Tschèque, органа чеського, вихо- дячого відъ двохъ неділя у Берляні, котрий боронячи справу свого народу, такі забаганки називає (Ч. 4. Berlin. 19 Мая): вибриками панслов'янськими деякихъ молодихъ фанатиківъ. „Correspondance“ наводить відтакъ слова съ чеського органу „Koruna“ котра и каже: „Признаємо потребу, любь веі часи, великої семі слов'янської підпомогали одинь одному, и щещь для осуцєннєя благородної и високої ідеї: взаїмности и солідарности народівъ слов'янськихъ, старали ся ще разъ лучче себе пізнавати и близитись до себе — однакъ ми противники панслов'яинства такого, котре би мало на цілі стопити усіхъ Слов'язъ въ одинъ народъ, въ одну, централизацию державу, имагаючої підъ нихъ, щощь пере- стали жити своїмъ питомимъ шаттёмъ и поцуралне съ свого лязка. Коротко кажучи, ми не съ тихъ пансло- в'яинствіа, въ котрихъ на думці перенетити Слов'язъ южнихъ и западнихъ на „русскихъ“... въ насъ немає охоти (якъ сёго „Голосъ“ собі хоче) виректись своіи истарім и вѣрѣишності народиби.“ Дивимось и ми на Чехівъ та не збываймось въ розвою нашой письменности въ народ- нєй дорозн. Лишень та література має будучність передъ собою, котра живє органічнимъ життёмъ.

1) Ми би ради дістали їхъ хочъ у взводі. — Ред.

Головні помічники при редакції: Б. Зварський. М. Косаць, Дръ В. Лучаковский, Ом. Паршицкий Дръ. К. Сушкевий.

Властитель и одвічающий Редакторъ Наталь Вахнявинъ.

Зъ друкарні Ставропигийської.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця:

Предлаша єдноситъ:

На „Правду“ зъ „Додат-
комъ“: У Львові на р. 5 р., на
1/2 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р.
30 кр.; — по за Львовомъ на
р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р.
1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові,
на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 30 кр.,
на 1/4 р. 50 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и литературне.

по за Львовомъ на р. 3 р. 50
кр., на 1/2 р. 1 р. 30 кр., на
1/4 р. 1 р.

На самий „Додатокъ“:
Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р.
на 1/4 р. 60 кр.; — по за Льво-
вомъ на р. 3 р. 50 кр., на 1/2
р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 30 кр.

Редакция и Администра-
ция відъ Ч. 453 1/4 (Галицька
улиця).

И О В.

Пересїв Павла Рашаї.

(Дальше)

Почав тоді Іов, и речѣ:

О, хто б мене зробив таким, як був я,
Тоді, як Бог дививсь на мене з неба,

Як він світив на мене своїм світлом
И розганяв темноту кругом мене, —

Таким, як був я в цвѣті мого віну,
Як Бог витав по над моїм наметом,

Як був Господь вище благий до мене,
Кругом мене сини мої сидѣли,

Як я топив у маслі мої нѣги,
И с каменя точив олію добру,

Як я ходив из хутора у гѣрѣ,
И засїдав серед громадських мѣжів!

Ховалося від мене парубѣцтво,
Старі дїди стояли повстававши.

Князі язик держали за зубами,
Уста собі руками закривали,

И замірав у дуків зичний гѣлос,
И прилипав язик до їх гортані.

Бо хто чував про мене, славословив,
А хто вбачав, хвалив мою потугу.

Я визволяв нещасних из тїснѣти,
Обороняв сирїт безоборонних.

Благословляв мене хто марно гинув,
И вдовинѣ возвеселяв я сѣрце.

Невинністю як шатами виривався,
И правдою як царством веднчався.

Сліпому був на стѣзцї я очима,
Ногами був безногѣму калїці.

За батька був убогим, безприхильним,
И розбїрав я дїло чужозѣмци.

Я чѣлюсті троцьїв ляхїй неправдї,
И віднімав з зубів у неї здѣбчї.

Я говорив: „Умру в гнѣзді затїшним,¹⁾
И в старѣстї лічїть годѣ забуду.

Купаюцца в водї мої норїння,
Мїж лїстїями в мене ночують рѣси.

Мой хвала раз по раз процвѣтає,
Мїцнїє лук в моїй руцї потужнїй.“

Від мене всї порѣди дождѣвали,
И слухали мого глаголу мѣвчки.

Протї мене нїхтѣ не озивався,
Мої слова мастили людем дѣшу.

Як нїва жде дощу серед засухи,
Так ждѣли всї, покї я покажуся.

Я був дощем серед сухѣго лїта,
Вонї в мене шукали прохолоди.

Вонї мене, як дѣщїну, ждѣли,
Уста свої, мѣв скїба, відкривали.

Як усмїхнусь, очам не довірїють,
И сѣво лиця мого збїрають.

Кудї приїду, на покутї сїдаю,
Мѣв царь сїджу, серед людѣй оружнїх,
Серед сирїт — порѣдник и заступник.

Тепѣр же я — смїховище в молодшїх,
Чїх батькїв я нѣрівнї не ставив
С пастушїими собѣками моїми.

Про щѣ мїнї здались нїкѣмнї руки²⁾
Недоросткїв, що мѣрли молодїми —

Від гѣлѣду, від злїднїв и скитаннїя
Серед степів безвїднїх и безхлїбнїх
По мѣвчазнїм, занѣдбанїм пустїням, —

Щѣ лїстїями живїлись молодїми,
Корїннїями сирїми годувались?

¹⁾ Се єсть — у добрї та в шѣстї, серед рїдної семїї.

²⁾ У всѣмү, щѣ йде за сїм словом, Іов прїрївноє
батькїв своїх осудникїв до цїгѣн тамѣшнїх. Волочїлось
тодї коло Палестїнї якѣсь мизерне кодло, слабосїльне и
такѣ злѣдащїє, що люде не хотїли прїймати єго до най-
нижчїх послѣгъ у господарствї. Остѣтки сѣго кодла ви-
мерли з гѣлѣду по узгрянїччѣх Палестїнїських.

З оселі їх, мов звіря, проганяють,
Кричать на них, неначе на злодіїв.

Живуть вони по ямах та байраках,
Між смелями, в печерах сумовитих.

Ривання їх в чагарниках чувати,
Начаюцца в гаїх поміж кущами.

Сині батьків безумних и безславних,
Що прогнано кніями з між народу.

И я тепер на приспівки їм здався,
На вигадки мизерним знадобився!

Вони мене з огідою минають,
И плюнути у вічі не бояцца.

Немає в них ні міри, ні звичаю,
Зняли з себе оброть передо мною.

Мизерники встають на мене справа,¹⁾
Підконують мої безвінні ноги,
Прокладають дороги свої злющі.²⁾

Мої стежки псують, переривають,
Наважились гуртом мене згубити.
Хто ж буде їм на поміч помагати?

Ламаяюцца мов у пролом замковий,
Потужніють руїною моєю.

Обняв мене великий страх и трепет;
Достаток мій мов буря розімчала,
И зникнула, мов хмара, щасна доля.

* * *

Тепер мої душа слезами ллється,
Злиденні дні мене опанували.

Німає ніч гризє недужні кісті,
Не спить хробак, що в'їся міні в серце.

Від болести изсохло моє тіло,
И, мов тісна одежа, мене стисло.

у грязь мене повергнув Всемогущий,
Змішався я из попелом и прахом.

Молю єго, а він мене не чує;
Вклоняюся, а він мене не бачить.

Ти, Господи, зробивсь немилосердним,
Тісний мене потугою твоєю.

Підняв мене на крила твого вітру,
И растопив диханням твоїм бурним.

Бо знаю я — ведеш мене на той світ,
Де зйдуцца всі люде в одну купу.

* * *

¹⁾ Се єсть щоб докзавати на суді. Докзачик стано-
вився справа в вину ватця.

²⁾ Він себе вважає за обложеного в замку від непри-
ятелл.

Шкода мольби! він простяга правіцю,
Плачу мого и лементу не чує.

Яка ж користь, що я втішав нещасних,
И вболівав над долею убогих?

Я щастя ждав — на злігодні здобувся;
Я світу ждав — у темряві зістався.

Болить-кипить гірка мої утроба,
Гніте мене година нещаслива.

Счорнів, змарнів, та не од вітру й сонця,
Серед людей кричу, на ноги знявшись.

Я братом став худому сіреманцю
И стровусам, що квілять по пустині.

Попадалась шматками мої кожа,
Кістки мої від жару погоріли.

Не пісня, плач в моїх бандурних струнах,
Мої сурма по мертвоу голосить.

Умовився з моїми я очима:

На дівчину дивітиса не важусь.

(Яку Господь пішлє на мене жару?
Яка мої від єго буде доля?)

Хіба за грїх не станецця руїна,
Не станецця погібель за неправду?

Хіба Господь моїх ступнів не лічить,
И не вважа, кудї я обернуся?)

Коли я йшов дорогою омани,
Коли нога мої ступала криво,

(О, зваж мене на праведній важниці,
И подивись, яка мої правдивість!)

Коли звернув я с простої дороги
И согрішав так серцем, як очима,¹⁾

Коли в мене були нечїсті рўки, —
Нехай чужі пожнуть цю я посїяв,
И на землі погїбне весь мій кїрїнь!

Коли шалїв я від очей жїночїх,
И нїтївся в сусїда під дверїма,²⁾

Нехай мої жонї впадє в неволю,
Най станецця утїхою чужою.

Бо се винї страшенна из страшєнних,
По всїй землі карають її суддї.

Се — полемья, що пожирї до крихти
И розорї людину до останку.

¹⁾ Се єсть: Коли, замїсь того, щоб йтї по закону
Божому, я йшов за грїшними очима.

²⁾ Дождївсь поки вїйде чужї жонї, щоб учинїти
перєлюбство.

Коли раба мого або рабіню
Я пригнітав, продавмовав на суді;

(Я міркував: А що, як Бог озвещя,
И нам обом звелить на суді стати?)

Хіба не він создав раба и пана?
Хіба не він зачав обох в утробі?)

Коли я гнав убогого від себе,
И не вважав на слези удовиці;

Коли я хліб їдав не поділивши,
И сирота у мене не кормився;

(Из малечку я був сирицьким батьком,
Від матері — проводирём удовам)

Коли когось вбачав я без одёжі,
На холоді та на дощі в бідоті,

И не зодіг ёго з мого достатку,
Щоб дякував міні у серці мовчки;

Коли підняв я руку на приблуду,
Надіючись на судову підмогу:

Нехай плече покине мою руку,
Нехай рука одділицца від ліктя!

Ні, я боївсь Святого прогнівити,
Я знав свію мизерність перед Богом:

Коли я кляв на золоту надію
И говорив: „На тебе уповаю“;

Коли моім богацтвом я втішався
И повнею моєю веселився;

Коли вбачав я сонце в ёго славі,
Чи місяця — як він пливе-сине,

И похитнувся у вірі перед Богом,
Уста мої затумовав рукою;¹⁾

(Се гріх ище великий, несказанный,
Я б сим гріхом від Бога відступився)

Коли втішавсь ворожим я нещастям,
Коли я був щасливий чужим лихом;

Коли я кляв мого врага прокліном,
И согрішив, бажавши ёму смерті;

Коли знайти тамого було можна,
Щоб до схочу у мене не наївся;

(Ніхто в мене не спав під голим небом,
Захожому я відчиняв ворота)

Коли я та, як роблять грішні люди,
Ховав гріхи в таємній своїй думці;

¹⁾ Нагадує про боготворення небесних світил, що густо бувало тогось поміж Орабами.

Коли не смів явитись серед ради,
Бойвшися громадської зневаги,
И замикався, ховаючись в господі;

Нехай подасть хто чуже моє слово,¹⁾
Я підпишу на суді оправдання,
Та щоб и він скрепив свої докази!

Носитиму я на плечі цибулю,²⁾
На голові — мов днадему чёсну;

Злічу ступні мої перед суддею,
Я приступлю мов царь до ёго зборда)

Коли земля моя кричить від мене
И борошни мої слезами ллюцца;

Коли я їв її врожай без плати,
Однівши в тих, що тяжко працювали:

Нехай міні, замість пшениці, терен,
А бодякі замість ячменю родять.

[Тут кінчаюцца Йовові речі.]

И перестали трі приятелі Йовові одвітувати ёму, бо він затівсь на своїй праведності. Загоривсь тоді гнівом Єливус³⁾, син Варахійлів, Вузїтїанин,⁴⁾ из роду Рамового⁵⁾ загоривсь він перш проти Йова, що він хоче оправдати свою праведність перед Богом; загоривсь він також и проти ёго трех приятелів, що вони не зуміли заразд ёму одвітувати, а тим часом осудили ёго. Не можна було Єливусові аж и досі одвітувати Йову, бо інші бесідники були старші за ёго. Як же побачив, що вони вже не знають, що казати, тоді він розгарячивсь веліко.

И почав Єливус, син Варахійлів, Вузїтїанин, и рече:

Я молодій, ви всі від мене старші,
Тим я боївсь из словом вириватись.
Не смів я вам що думав з'ясувати.

Я міркував: „Нехай говорить времтя,
Нехай старі премудрість виявляють.

¹⁾ Йов переривав своє слово, щоб объявити, що він готов підписати все що говорить; тільки бажав, щоб и ёго доказчик, Господь Бог, зробив те ж саме. Звичай писаного правування був у Єгипті, як се знаємо з Диодора Сицилійського, I, 75.

²⁾ Се всть: Не боюсь я, щоб що через те виявилось; я тим пишатимусь.

³⁾ Про сего бесідника не прописано в пролові; и в епілозі також нема про ёго споминки. З сего як и з де-чого иншого дорозуміваємось, що все ёго слово приписане в поємі навпослі, кимсь иншим, а не автором.

⁴⁾ Плємтя в кам'яній Оравні.

⁵⁾ Про такий рід ніде инде не споминався.

Та що ж, коли премудрість — дар Господень,¹⁾
И розум нам дає дихання Бже!

Не всі старі премудрости доходять,
Не свиня на світі правду творить.

Оттім же то до вас я обізвуся:
Послухайте, яка у мене думка.

Я вислухав усі розмови ваші,
Я нахилив г бесіди вашій ухо,
Аж поки ви й оцщадок зачерпнули.

Я йшов у слід за кожним вашим словом;
Тепер скажу: Ви Иова не збили,
Не вмили ви йому одвітувати.

Не говоріть, що він — „жива премудрість,
Хіба сам Бог його переговорить!“

Хоч він до вас, не до мене глаголав,
Та я йому зумію відказати.

Зумілися! всі четверо замовкли,
Проти мене ні слова не пробовкнуть.

Я довго ждав, поки вони скінчають,
Зупиняця, усю переговорають.

Скажу ж и я, які у мене місли,
Відкрию й я, що знаю й розумію.

Уста мої исповнені словами,
Не змістиця у мене дух у грудях.

Як винний міх, я повен, повен словом;
Як молоді вино, воно шумує.

Не мушу я мовчати перед вами,
Нехай міні полегшає на серці.

Не подивлюсь, не вважу ні на кого,
Леститися ні до кого не буду.

Не вмю я підходити, виліти, —
Скарай мене Господь за нице слово!

Ти, Иове, послухай мого слова,
И нахили до мене своє ухо.

Мої уста до тебе обізвуща,
И мій язик до тебе возглаголе.

Слова мої всю правду тобі скажуть;
Що в серці є, не затаю нічого.

Создав мене Господень дух премудрий,
Живить мене Всевишнього дихання.

Колі смагá, віднажеш міні потім;
Надумайся и будь наготові.

1) Бгарі думали, що всяка сила в чоловіка, чи то в тілі, чи то в душі, берещя від Божого дихання.

Обидва ми в очах у Бога рівні:
Мене й тебе він виліпив из глини.

Тобі мене вже нічого лякати,
Бо силою на тебе не паляжу.¹⁾

Ти говорив у слух мого уха,
Ище й тепер твої слова я чую:

„Невинен я, не гришен перед Богом,
Нема в мене неправди ні пиллини.“

Господь шука за що мене скарати,
Мов ворога, тисвить мене могутий.

Заковує в кайдани мої ноги
И всі ступні очима назирає.“

Скажу тобі, що ти в сему неправий,
Бо вище він усіх людей на світі.

Шкода тобі на його жалкувати:
Що творить він, то знає сам для чого.

Говорить він одним до чоловіка,
Або й двома (та людям те байдуже):

Раз через сні и привиддя ночний
Ув обляги, як люде на спочивок
Розйдуця и всі позасипають.

У ту добу він ухо чоловіку
Відтулює и промовля словами.

З ледачого путя його звертає,
И гордощі, неначе болість, лічить,

Щоб він не впав у яму беззаконну
И остерігсь від лука нечестивих.

Удруге знов — через тяжкі недуги,
Через страшну лому на постелі.

Цуравця тоді людина хліба,
Від ласощів одвернеця солодких.

Опадає на чоловіку тіло,
Ссихаюця в його костях сугави.

Ступає він ногою в домовину,
И жизнь его — в руках у безпощадних.²⁾

Колі ж зєдна він Янголя на небі,
Из тих истот, що безліч їх у Бога,
И той его наставить, що робити, —

1) Се — проти того слова Иового, що Бог не дає йому говорити, заллякуючи его своєю силою, и що не рівне правування між ним и Господом Богом, яко слабосильного с потужним.

2) Янголів, що неощаджують кого звелить Господь покарати.

Оглінеця на ёго Бог и скаже:
„Зостав ёго, нехай живе на світі,
Бо він міні подав за себе викуп.“

И зно́в тоді зася́е свіже тіло,
И верну́ця до ёго молодощі.

Він мо́лиця — и чу́в Бог мо́літву,
Лице́м своїм ёго возвеселя́е,
И пра́ведність смире́нному верта́е.

Тоді бла́гий співа́в між наро́дом:
„Я согрѣ́шив, я покривѣ́в душе́ю,
И не скара́в мене́ Госпо́дь жорсто́ко:

Не допу́стив зійти́ у преиспо́дню,
И дав ми́ні ище́ свій сві́т вбача́ти.“

Отта́к Госпо́дь оца́джуе лю́дину
По два, по трі́ и по чо́тирі ра́зи,

Не даю́чи ёму́ в грѣ́хах уме́рти,
И держа́чи на сві́ті між живи́ми.

Ти, Иове, зба́гний пра́вди́ве сло́во,
Мовчи́ та днш, я бу́ду гово́рити.

Ко́ли ж яке́ ти ма́веш оправда́ння,
То гово́ри, очисти́ свою́ пра́вду.

Як же нема́, то слѹ́хай мене́ мо́вчки,
Наста́влю я тебе́ на до́брый ро́зум.

(Дальше бде.)

ПРО БУРГАНИ НА ЛИТВІ И РУСИ ЗАПАДНІЙ.

(Представивъ коротко після гр. Конст. Тишкевича Н. Вахлянинъ.)

(Дальше.)

Викопа́лища на Жмуді́ визна́чують ся промі́жъ други́ми бога́тствомъ сна́рядівъ. Краї́на ся, по́ложена надъ море́мъ Балти́цькимъ, торго́вча відъ да́внихъ да́внень янтаро́мъ, уживала ёго и до своі́хъ приборівъ. Тимъ то пребо́гаті́ суть мо́гили Жмудські́ въ янтаро́ві паце́рки, рі́жної вели́чини, то гарно рі́зані́, то саморо́дні́. Паце́рокъ шкля́ннихъ, які́ до́ насъ съ́ полудня заво́жено, на Жмуді́ мабу́ть у старині́ не уживано, коли́ въ гроба́хъ тамо́шніхъ годі́ на і́хъ поді́бати. Жі́нки приби́рались тамъ ра́до въ срі́бні́ и бронзо́ві ланцю́жки рі́жної подо́би, въ краси́ спінки, бога́ті́ нашійни́ки и рі́жнородні́ перстені́ зъ бронзу́ и срі́бла. Бранзолети́ ношено́ найча́сті́шчъ гру́бі́ и тя́жкі́, зна́щені́ зъ со́бою на глу́хо, не въ о́гни. Бранзолети́ сі́ суть усі́ маленькі́ и ті́сні́, такъ, що́ и наймен́ча рука́ жіно́цька не пере́йде крі́зь і́хъ. Археоло́гове дога́дують ся проте́, що́ въ старині́ нитовано́ і́хъ таки́ на рука́хъ гво́здцями́, а не дучено́ въ о́гни.

Мо́гили муже́ські́ на Руси́ Литовські́й не мі́стять у со́бі ціка́вихъ рі́чей. Ко́ли по́хоронений́ въ і́ї бу́в простимъ́ селя́ниномъ́, то ле́жить звича́йно побі́чъ ёго́ желе́зний но́жикъ́, кресно́во, часо́мъ спінка́ або го́лна́ бронзо́ва, або́ гаче́къ на ловлю́ ри́бьяну́, то збо́стрений́ дурба́къ. Въ по́ві́тахъ Вилейські́мъ́ и други́хъ надъ́ рі́кою́ Вилі́ею, наві́ть въ гли́бші́й Литві́, сері́зъ въ ку́ргані́ покла́дений́, бу́в призна́комъ́ убо́гого́ зема́нни́ча. Ко́ли жъ́ се бу́в чо́ловікъ́ лицарського́ ста́ну, тоді́ желе́зний то́пірзъ́, рати́ще, кінчи́къ відъ́ стрі́ли, скла́дано́ зъ нимъ́ у грі́бъ. У по́яса́ и при́ голо́ві́ бу́ли въ ёго́ пружки́ бронзо́ві рі́жної вели́чини́ и подо́би. По́яси бу́ли звича́йно ре́мінні́. Но́шено́ и по́яси набива́ні́ рі́жно роспи́сани́ми бля́шками, и сці́плюва́лись во́ми на пере́ді́ подо́вжистими́ кля́мирами́ съ́ крю́чками.

Мо́гили муже́ські́ на Жмуді́. Гр. Ада́мъ Пля́теръ нахо́дивъ́ въ нихъ́ бронзи́ спіра́льно кру́чені́ на ла́дъ тихъ́, що́ нахо́дять ся́ по гроба́хъ римські́х на рука́хъ́ и на но́гахъ́ мерці́въ по́наво́лікаи́, ті́льки не такъ́ пи́рокі́ и по́напиза́ні́ на дубо́ві́ палочкі́. Мабу́ть хо́ронили́ вони́ ручкі́ відъ́ збро́ї́ пере́дъ́ удара́ми́ то́пора́ або́ ме́ча. Ме́чі́, котри́хъ́ вели́ке́ число́ ви́нопувано́ въ гроба́хъ́ инфе́лянтські́хъ́, а я́кими́ май́же ко́ждий́ коста́цьъ́ въ гроба́хъ́ римські́хъ́ заосмотрений́ бу́вавъ́, гарно́ и бога́то ви́роблені́, нахо́дять ся́ дуже́ рідко́ въ гроба́хъ́ предхри́сти́нськихъ́ на Литві́́ и Руси́́ литовські́й. Зна́єть ся́, що́ ли́шь рати́ще́ и то́пірзъ́ ста́новили́ збро́ю во́йвни́хъ́ лю́дей; ме́чі́ носили́ хйба́й я́кі́ до́стойники́. Та́кожъ́ и сна́рядівъ́ срі́бнихъ́ въ гроба́хъ́ на Жмуді́́ не бога́то, хо́чъ́ краї́на́ ся́ бога́тою́ бу́ла; зо́лото́ ні́где́ не пра́ходить.

Персте́ні́ жіно́чі́ и муже́ські́. Такъ́ ра́до́ якъ́ ни́жки́, такъ́ и у́ предхри́сти́нськихъ́ часа́хъ́ приби́рались́ жі́нви́ уперсте́ні́; въ мо́гилахъ́ на рука́хъ́ коста́ківъ́ жіно́чихъ́ поді́буемъ́ і́хъ ве́ли́ке́ число́; бу́ли вони́́ дуже́ рі́жнородні́: поча́вши відъ́ найбі́дні́щихъ́, се́ е́сть: відъ́ дро́ту́ бронзо́вого, въ́ кі́льце́ ма́гнутого́ або́ спіра́льно́ въ́ кі́лька́ зви́е́къ́ скру́ченого́, до́ персте́нівъ́ плоскі́хъ́, зъ́ бля́шками́ на нихъ́́ ді́рковани́ми́ або́ на́ випу́кло́ приу́крашени́ми, до́ нарі́зувани́хъ́ въ́ рі́жні́ взоркі́ до́ око́ла, до́ рі́жнихъ́ плетяно́къ́, до́ ву́зликівъ́ зъ́ бронзу́́ або́ и́ срі́бла́ — вся́ке́ та́ке́ мо́жъ́ поді́бати́ у гроба́хъ́. Бу́вало, ви́рабляно́ и персте́ні́ непо́луче́ні́ зъ́ со́бою́ по́ кінця́мъ́, такъ́, що́ на ко́ждий́ па́лець́ вони́́ надоби́лись.

Персте́ні́ муже́ські́́ суть́ рідші́́ по гроба́хъ́; бо́ не ста́новлючи́ са́мого́ ли́шень́ прибору́, ма́ли вони́́ пи́томий́ ще́ ха́ракте́ръ. Зві́сно́ що́ ба́бча́ исто́рия́ пер́ший персте́нь́ вложи́ла на́ руку́ Про́-

метея. Так само наділила байна и Мидаса перстенємъ. Плиний пише, що у Римлянъ доводились желізні перстені воинамъ-лицарямъ, що звичай носити перстені прийшовъ зъ Греції до Риму. Тарвівій Старий (Priscus) перший подаривъ золотимъ перстенємъ сина свого, коли сей поборовъ въ поединку свого супротивника. Відтілъ пішовъ звичай що синове, котрі воївну службу кінно відбули, таимъ знам'ямъ украшували себе. У Греківъ називано перстень відъ пальця Дактилосъ. Старинні Римляне звали его Ungulus; пініще такъ Греки якъ и Римляне звали его Symbolum. Въ Римі лишевъ Сенаторамъ давано прилюдно перстені тимъ, котрі яко послы до чужихъ народівъ вислани були. Пініще — пише Плиний — закінено у Римі перстені и доперва въ 499 р., відъ закладивъ міста, коли Флавий въ признакъ згоди обохъ ставивъ Плебейвъ и Патриційвъ виставивъ святиню въ честь Конкордіи, прийато наново перстені яко знам'я достоинства. За часівъ Клавдія доперва стали Римляни уживати ёго яко приборъ и прикрасу руки и насаджували ріжнимъ дорогимъ каміннямъ.

Купці и послы Варязні, котрі за призволомъ Великого князя Руси у Визанцію їхали, мали по свідочстві Нестора коло р. 944 золоті и срібні перстені до печатання. Відъ руського слова печатати мало вийти, якъ каже Дрѣ Кресе призвище німецьке печаті (Petschaft). Печаті такі служили купцямъ и посламъ; ідучимъ у Царгородъ, яко довірительні знаки. Въ мировімъ договорі, заключенімъ въ 944 р., застережено, що В. князь руський и ёго боярове будуть мали право висилати до грецького царя до Царгорода зъ своїми послами и купцями тільки кораблівъ, вільно їмъ буде до вподобы; відъ того часу стали послы золоті а купці срібні перстені носити. Дрѣ Кресе удержує, що сей звичай дотривавъ ажъ до панування царової Єлисавети; відтанъ наділювано перстнями лишевъ біля габинету заслуженихъ людей.

Въ поняттяхъ поганської Слов'янщини перстень мавъ такожъ символічне значіння; вінъ находитъ ся на кумирі Св'ятовидовімъ, подібанимъ въ Збручу и мавъ означувати руковини сонця зъ землею.

И Скандинавці носили у старині перстені, а називали ся вони у їхъ sigla, caro, ginnia.

Въ часахъ уже християнськихъ докладано еще до перстенівъ символічні значіння: и тає у церкві суть жезлъ, митра и перстень признакомъ владичої достоинства. На пальцю Владки означає вінъ повінчанне сего жъ зъ церквою; перстень на руці доктора значить повінчанне ёго зъ наукою.

Дожи венецькі кидали въ такий самій ціли перстень у море; та и ниньки обмінюють молоді перстені.

И на нашихъ земляхъ прив'язувано до перстенівъ окремішню якусь вартість; бо въ мотилажъ якъ найменче подибуемъ їхъ на рукахъ мужчинъ; ті знову, що їхъ видобуто ту и тамъ изъ нашихъ гробівъ, и зложено въ музеумі виленьськимъ визначають ся незвичайною подобою; суть вони по більшій часті поважної форми, зъ великимъ, досить неформнимъ щитомъ наверху, то знову вироблені на подобу гузівъ або митеръ, мабуть якесь достоинство означаючихъ.

Въ повіті минськимъ, въ добрі Видогощу, въ одному зъ розритихъ тамъ курганівъ лучило ся гр. Конст. Тишкевичу відкрити на лівімъ боку мужеського костюка великий перстень бронзовий, безъ всякої приукраси, на спосібъ малої бранзолети, наложений на три середущі пальці.

Обувля. Якого обувля уживали такъ чоловіки якъ жінки у старині, ниньки годі сказати. Часъ затеръ усякі сліди по нихъ. Що дубленне шкіри уже предхристиянськимъ народамъ нашимъ було звісне, се певна річъ. Се посвідчають останки зъ ременівъ, подібанихъ у курганахъ. Але, щобъ ремінь и на обувля уживано, объ сімъ не можъ на певно казати. Лишень у одній мужеській могилі надъ берегами Вилні відкривъ гр. Конст. Тишкевичъ въ р. 1857 сидючий костюкъ мужеський, підъ котрого ногами лежали дві підожви; одна зъ нихъ розсипалась въ порошокъ, другу зложивъ вінъ у музеуму виленьськимъ. Підожва ся мала докола сліди шевського шву; однакъ, яка материя становила верхъ обувля, не знати, бо и найдрібнішого сліду по їй часъ не зіставивъ. Здаєть ся, що постолі плетені зъ верболосу або лапті, які ниньки нашъ народъ уживає, заховались зъ стариннихъ вінівъ.

(Дальше буде.)

В І Н Е Ц Ь

на могилу

ТАРАСУ ШЕВЧЕНКОВІ

ушестений

въ осемі роковини ёго смерті 1869 р.

Чого ударили се въ давни,

Куда біжить отсе народъ?

Царі стрічати — битъ поклоні?

Прохати милости свободъ?

Чи лицаря отсе вітають,

Що славно вірога побивъ?

Въ очахъ утіши слези селяють,

На лицахъ гордий усміхъ сивъ.

Ой не царямъ отсе поклонни,
Не зустрічь лицарю отсе:
Жалібні гомонять се двіони
Й луна тужлива яде.

Не втішні слізи се сніють
Не гордий усміх на лицяхъ —
Се діти батька поминяють
Що ваче въ бою за їхъ лягъ.

Полягъ за волю України,
Стоявъ за правду и за насъ —
И до самбі домовини
Борбсь великий нашъ Тарасъ.

Не саблею добувъ вінъ слави
И не мушкетомъ воювавъ —
А середъ нічної темряви
Вінъ спітло правди засвічавъ.

И просвітлвъ нічъ докола,
И на шляхъ насъ справивъ —
И прорікъ святі глаголи,
И законъ поставивъ.
И показавъ отсе море,
Кудъ наші ріки
Спливатимуть — й наше горе
Де приспать на віки.
И розривъ давні могіли —
Й кававъ заглянути,
Де неправду схоронили —
А де наші Брути
Спочивають виглядають
Великого світа —
Янгольскої викидають
Труби, щоби встати.

Оттакъ учитель нашъ великий
Вільної України чекавъ —
Его жъ въ Кавказъ загналц дикий,
Собі кайдани вінъ придбавъ.
Таку ёму судили долю:
На спису кобзу промінять,
Добро усіхъ дороще — волю
Въ нардівъ вольникъ однімають;
Земель цареві добувати,
И ити въ наградъ въ Оренбургъ,
А якъ звелять то й кістей дати
Ще підъ новий де Петербургъ.

Та не звелили — а пустіли
Віку на волі доживать,
Московській волі! — та зволіли
И чіномъ ще помиловать.
Великодүшно наложити
Новихъ кайданъ въ новій тюрмі:
Широкій матушці Москві
Благонамірено служити:

Що дві на чужині вмірати
А за Україною тужить,
Що дві изъ нею погибати,
И чару горя всю испить —
По терню йшла отся дорбга
Вінъ кожно мұку протерпівъ
И середъ мұкъ отсіхъ до Бога
Великий дүхъ ёго влетівъ.

Вітай же батьчу съ того світу!
На сей світъ насъ благослови,
Ми твою вірні завиту —
Ти нашу працю освяти.
Не дай вблудити на роспүтті,
И передъ Богомъ оправдай;
Въ тяжку непевную мнвту —
Праведнимъ сонцемъ заснай.
На шляхъ блудний ти середъ ноці —
Изъ неба збрею світи
Й сліпцямъ-невірамъ темні бчі —
Могучимъ словомъ *ошерви!*
Нехай проарять усі Каїни,
Нехай подивлять ся Фомі,
На рани Матери-України.
Нехай прокинуть ся каті,
Що кровью нашою попились.
И молю хісту запаліли:
И въ купі зъ нами хай абудують
Народові великий храмъ
И въ німъ провину спокутують
И братню кровъ обміють тамъ.

Схаменітесь лукавіи
Покайтесь невіри,
А то кара ровіллетьця
Надъ вами безъ міри —
Зъ безмірні гріхі ваші,
За братніі мұки.
Піднімуть ся неповинні
Скатовані рұки.
И прийдє Господъ во славі —
Судить ваші блуди:
И несітимъ братовбийцямъ
Милості не буде...
А поки що обіймимось
На могілі браття!
И завіть нашъ обновімо!
А давнє завзяття
Поцехаймо!

И простімо
Провину другъ другу
И хай буде давня збѣда
Одъ Дніпра до Вугу
Та до Сяна та до Вісли.
Усі обіймимось,
Въ имя Тараса любовію
Усі окликнімось:
И твердү одиць одному
Долбню подаймо,
И кращої України
Дблі вижидаймо.

Володимиръ Шашковскі.

ОТВЕРТИЙ ЛИСТЪ ЗЪ-ЗА КОРДОНУ ДО ГОЛОВИ ТОВАРИСТВА

„ПРОСВІТА“

Вашей „Просвіті“ не лязя не сочувствовать
каждому честному человеку, а тѣмъ болѣе Русину.

1) Подаемо ёго въ оригіналі — Ред.

Едва ли въ цілої Европѣ найдется простой народъ менѣе просвѣщенный и болѣе поработченный нуждой, пьянствомъ и жидами, коль Русины. Освободить ихъ отъ губельныхъ вліяній и пороковъ, а, слѣдовательно, и привести къ благосостоянію, можно только однимъ путемъ, — именно тѣмъ, который Вы избрали. — Не забыли ль вы послать приглашенія къ галицкимъ войтамъ и буковинскимъ дворникамъ, и, вообще, къ представительству народа? Участіе простыхъ людей было бы весьма важнымъ содѣйствіемъ къ успѣху. Они послужили бы проводниками и книгъ и разумныхъ понятій въ села и даже города, по своей близости къ селяномъ и мѣщаномъ. Если подобныя приглашенія еще не посланы, то пошлите хоть въ ближайшія громады: можетъ быть, и напильсь бы простые люди, молодые явились бы простые люди, которые явились бы въ общее собраніе. Мнѣ кажется, что вы, образованные Галичане, слишкомъ небрежете связями съ простымъ народомъ, мало имѣете на него вліянія и, вообще, страдаете тѣмъ же недостаткомъ, который проходитъ чрезъ всю исторію польскаго образованнаго общества.

Чтобъ не впасть въ другой недостатокъ, которымъ болѣютъ Поляки, вамъ слѣдуетъ, на первыхъ же порахъ, охранить свое общество отъ политическихъ тенденцій. Постоянно помните и проводите въ вашихъ собраніяхъ то начало, что вамъ „едино есть на потребу“, т. е. просвѣщеніе и познаніе народа, забытаго, забитаго и пренебреженнаго; что это главная ваша цѣль; чого если она будетъ достигнута, то „вся прочая приложатся вамъ“, и что пока она не достигнута, то ни какія другія стремленія и планы не выведутъ васъ на путь благосостоянія. По этому вамъ слѣдуетъ устранять, въ своей средѣ, увлеченія всяческими посторонними цѣлями; слѣдуетъ избѣгать всякихъ политическихъ разсужденій, намѣковъ и столкновеній; передъ глазами вашего общества должно быть одно не сомнѣнно — благое, обще-полезное дѣло, къ которому вы призываете каждаго честнаго человѣка, каждаго народолюбца, къ какой бы партіи и націи онъ ни принадлежалъ: всѣ силы русинскаго общества, какъ бы оно ни было разнородно по своимъ частнымъ стремленіямъ и понятіямъ, должны соединиться для совершенія этого истинно-человѣчаво и патріотическаго дѣла; за основателями вашей „Просвѣти“ должна остаться честь инициативы и обязанность соглашать разности и направлять разнообразныя усилія къ лучшему достиженію цѣли. Передъ глазами Вашей „Просвѣти“, долженъ постоянно носиться самый высочій идеалъ, выработанный современной наукой, историческимъ и практическимъ

опытомъ — идеалъ человѣчный, идеалъ любви, примиренія и милосердія, — идеалъ, не дающій ни на минуту усповоиться совѣсти современнаго человѣка, пока наряду съ нимъ движется жалкая масса соотечественниковъ во тьмѣ, нищетѣ и порокахъ, масса, прозябающая со дня на день безъ всякой надежды — выйти изъ этого бѣдственнаго положенія собственными силами, „безъ цуття и просвѣтку!“

Вотъ это, по моему мнѣнію, слѣдовало бы вамъ выразить и развить на общемъ вашемъ собраніи и осуществлять на дѣлѣ; для этого надо забыть и даже изгнать вовсе изъ вашихъ рѣчей и преній безплодно — задѣвающія названія — „Ляхъ, Москаль, Святоюрецъ“ и даже „Жидъ“, а постоянно помнить „человѣкъ“ и „Русинъ“; не нападать, а только, во крайности, защищаться; не раздражать, а умирать, — и итти, итти своей дорогой, и да просвѣтитъ свѣтъ нашъ предъ человѣки только добрыми дѣлами, и да увидятъ и познаютъ они вашу истинную правду и вашу истинную просвѣту. Только при такомъ направленіи можно ожидать во концѣ концовъ успѣха и, если не всеобщаго признанія со стороны всѣхъ партій и націй, то, по крайней мѣрѣ, пристыжденія и обезсилія враговъ, безъ которыхъ никакое дѣло не обходится. Да!.. Намъ нужно стряхнуть съ себя много городскаго, панскаго и римскаго, и воспринять больше сельскаго, громадскаго и славянскаго; нашимъ идеаломъ должно быть село, а не городъ; новая цивилизація наша должна быть сельская — простая, близкая природѣ и незлобивая, но возвышенно-просвѣщенная и разумная.

Въ дополненіе высказанному, вамъ не мѣшало бы сей часъ же прочесть письма Хуторянина, помѣщенныя во первыхъ книжкахъ Основы и изданныя отдѣльными брошюрками. Прочтите ихъ; думаю, даже увѣрю, что не пожалѣете, хотя бы уже вы ихъ читали и раньше.

В І С Т І.

— Довідуємось съ певнихъ жерель, що заповідана вами на перекладъ Библии анатема уже відкликана. Се видасть ся намъ дуже розумнимъ діломъ.

— Нашъ Родимецъ Морозенко, поетъ и композиторъ, підобравъ цідь воля-Шевченкову ХХ-ту думку: „Ой чого ти підборіло зеленя поле? Почорвіло я відъ крови за вольную волю“. Думка ся мала бути одспівана на деклямакторськимъ вечорі въ пам'ять Тараса, однакъ для недостатку співочихъ силъ не виконано її.

— Німецька „Debatte“ Nr. 77 пише про роковини смерти Тараса въ кореспонденці зі Львова ось якъ: „Unsere Russofilen veranstalteten vorgestern ein Festmal, bei dem wacker auf das Heil Russlands und des Slaventhums gezehet und getostet wurde“. Хочъ мудрий Німець та узловатий, а прецінь пошивъ ся гарненько въ д... —

ПОПРАВКИ. — У 9. ч. „Правди“ сторона 84. пере-ділка 2., опущено у телеграмі зъ Черявевць два підписи: Калитовський. Туржанський.

Головні помічники при редакціи: *Б. Згарський. М. Косакъ. Др. В. Лугаковський. Ом. Паршицький Др. К. Сушкевичъ.*

Властитель и одвѣчающій Редакторъ **Патадь Вахнявинъ.**

Зъ друкарні Ставропигийської.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предлаша выносити:

На „Правду“ в „Додатокъ“:
у Львові на р. 3 р., на
1/2 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р. 30 кр.; — по за Львовомъ на
р. 3 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р.
1 р. 50 кр.
На саму „Правду“: у Львові
на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 30 кр.;
на 1/4 р. 50 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и литературне.

до за Львовомъ на р. 3 р., на
1/2 р. 2 р. 50 кр., на
1/4 р. 1 р. 30 кр.; —

На самий „Додатокъ“:
у Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 3 р.
на 1/4 р. 1 р. 30 кр.; — до за Льво-
вомъ на р. 3 р. 50 кр., на 1/2
р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 50 кр.

Редакция и Администра-
ция цявъ Ч. 453 1/2 (Галицька
улиця).

И О В.

Пересіть Павла Рашай.

(Дальше и Конецъ.)

Почав знов Єлиуc, и рече:

Премудріи, слухайте мого слова!

Ученіи наставте своє ухо!

Бо ми слова так слухом розбираем,

Як язиком смакуем всяку їжу.

Стараймося знайти на світі правду,

Вишукуймо що є між нами добре.

„Невинен я“, промовив з гора Иов.

„Господь мене на суд не допускає.

Що обізвусь, то завдають неправду;

Не согрѣшив, а мучусь и болю.“

Який же бо сей Иов собі вдався,

Що він хулю так п'є, неначе воду!

Товарищить з безбожниками злими,

И наклада з ледачим окаянством.

Бо говорив: „На що міні здадось,

Що я ходив Господніми путями?“

Послухайте мене, розумні люде:

У Господа неправди не буває,

Всевишній нас кривим судом не судить.

Усякому дає він по заслуді;

Що заслужив, те будеш и приймати.

Ні, ні, Господь не заподіє злого,

И с прѣстого не зробить він кривого.

Хто дав єму у державу всю зємлю?

Хто дав єму орудувати світом?

Коли б Святий не слухав свого серця,

Коли б зібрав до себе все дихання,

То зараз би усяка тварь погібла,

И чоловік узався б мертвим прахом.

Хто має ум, той слухай мого слова,

И нахили до мене чуйне ухо.

Чи вдержав би Господь без правди зємлю?

Ти важисся могутого судити,

Що до царів рече: „Ви харцизики!“

А до князів глатоле: „Людоїди!“

Не дивниця на значних и великих,

Не дивниця на вбогих и багатих,

Бо всі вони — єго руки создання.

Серед ночі тирани погибають,

Встає народ, дивущия що сталося,

Чий рука могутого вхопила?

Господь з небес усіх нас назирає,

И всі ступні, всі думки наші бачить.

Нема ні тьми, ні схованки такої,

Щоб заховавсь ледачий з своїм ділом.

Не довгий час розвідує Всевишній,

Щоб нас судом правдивим осудити.

Без розвідок могутого вбиває,

И иншого на єго місце ставить.

Бо знає він, в чому хто провинився,

И поночі¹⁾ карає нечестивих.

Потужного як харцизку губить

Серед людей, що дивляцца на єго.

Бо Господа покинувши, забувши

И заповідь святую занедбавши,

Безбожники пригнічують нещасних,

И криком їх всю зємлю исповняють.

Чи милує, то хто єму розрає?

Чи грѣшного карає — хто заступить?

Карає він и царства и престѣли,

Щоб зупинить неправє панування,

И визволить народ ис під кормиги.

Чи сей дихій озвався так до Бѣга:

„Ти покарав — не буду більш грѣшити;

Яви міні чого не зрозумію;

Я согрѣшив, удруге стерегтимуc“²⁾.

¹⁾ Се всть — тоді, як найменше понї того опасуюцца.

²⁾ Відно, що лихим зве Єлиуc Иова, тільки не про-сто в вічі.

Чи вже б Господь послухав твого слова,
Сказав тобі: „Розсуджуй замість мене,
И виречи, як сам ти зрозумієш?“

Нехай тепер хто має ум говорити,
Розумні нехай нахилить ухо.

Без розуму и без науки Иов
До Господа в печалі зивався.

Нехай же він дотерпить до краю,
Бо говорив устами нечестивих.

Гріхї свої приймав він нечестям,
Сміївся з нас, у вічі з нас глумився,
И Господу протівні єго речі.

Почав Блывус ще раз, и рече:

Чи думаєш, що ти судив по правді,
И Бог тебе на небі оправдав,

Як ти сказав: „Про що мні невизнаність,
И в чому я від грішників щасливіший?“

Я дам тобі науку про се слово,
Тобі и твоїм приятелям с тобою.

Ось позирні, як високі небо,
На хмарі глянь: великі високості!

Як ти грішнич, що в тім за нужда Бóгу?
И що єму, як ти переступавш?

Колі ж ти прав, яка користь для єго,
Який єму с твої правди вжиток?

Твої гріхї такім як ти швидкоють,
И правдою ти служиш тільки людям.

Хоч бідни и стóгнуть від напасти,
Хоч и кричять під ярмами в могучих,

То се того, що не казали: „Де він,
Создатель наш, що радощі дарує,

Що учить нас над скóтом підійматись
И розумом стояти вище птаства?“

Оттім вони кричять, даремне стóгнуть
И під ярмом у злющих застаюця.

Бо справді Бог не слухав безумних,
Очей своїх на блухів не зверне,

Колі ж єму ти доречав недбалством,
То він тебе судитиме по правді.

Покі ж єго страшенний гнів палає
И ніби він не знає, що ми чиним,

То Иов, тим користуючись, сів
Свої слова химерні, нерозумні.

Ще сказав Блывус.

Стривай лишеня, я дам тобі науку,
Бо є в мені ще про Бóга слово.

Я здалеку зачу мої глаголи,¹⁾
И Господу водам звалєння щире.

Нема в моїх словах зерна неправди;
Учений се до тебе промовав.

Господь велик, та не гніте нікого:
Великий він премудрістю своєю.

Він не дає ледячим веселитись,
Розсуджує пригнічених по правді.

Од праведних очей не одвертає,
Саджа він їх с царями на престолі,
И славою на віки окривляє.

Колі ж вони впадають у кайдани
И мучяця за віратами в темниці,²⁾

То се вони караюця у єго
За провину, за гордоці без міри.

Се він їм слух и серце відчиняє,
Щоб слухали святих єго докорів.

Покуюця, смиряця перед Бóгом —
И доживуть в добрі и щасті віку,
Літа свої у радощах свінчають.

Колі ж глухі зістануця до єго,
То пожерє їх лютий меч без слави.

Лукавні таять у серці злобу:
Не моляця, ни упадуть в кайдани,

И мруть вони за молодого віку,
Мов наплюги ледячі вродуля.³⁾

Покірного ж спасє Господь з неволі,
Бо мұками на розум він наводить.

Він и тебе с тісноти и темниці
На прóсторонь безкраю нолийсь верне,
И стравами стомі твої заставить.

Ходив есі по стéзці нечестивих, —
Оце ж тобі и кара по заслугі,

Не сподівайсь гнів Бóжий підкупити:
Бо викупом великим не спасєсся.

¹⁾ Блывус піднявсь виявити ніби якусь велику и несподівану науку; тим він мусить зібрати свої думки, почавши слово своє здалеку.

²⁾ Усе що говорить він дальш направля він протв Иова, тільки не прóсто в вічі.

³⁾ Вродуля по Сирійських капищах були такі жінки, що осуджено їх на безслівне життя и на ранню смерть.

Чи тр. б. та він подьстідся на богацтва,
 В ёго — ніщо все золото на світі,
 Не призивай до себе ніяк жадану,
 Ту ніч, що злі погинули від Бога.¹⁾
 Остерегайсь вертатися до думки,
 Що ти прохав собі у Бога смерті.

Господь велик в потугах нескладній,
 Хто так як він на розум наставляє?
 Хто ввіаує ёму дорогу прѳсту?
 Хто до ёго промовить: „Що ти рѳбиш“?
 Ти лѳчче дбай про те, щоб ёго славить,
 За творива, за чудеса всесвітні.
 Дивѳця ёму уся вселѳнна,
 Одалекї вбачають ёго люде.

Великий він — не зможем ёго знати,
 Літа ёго — незлічена безліч.
 Притягує з землі до себе води,
 И творить з них дрібні дощі та хмари.
 Окрѳплює він землю з високости,
 И ллѳця дощ на всіх людѳй однакѳ,
 Збагнї хто хоч, як хмари роздерѳця,
 И затрещить намѳт небѳсний грѳмом!
 То вкрѳця він сявом огнѳним,
 То втѳне він у тѳмній глибокѳсті.²⁾
 Він бѳрами и грѳшникѳв карає,
 И правѳдим вроджаї посилає.
 Правѳцю він узбрѳв блискавками,
 И кидає з небѳс на супрѳтивних.
 Де стѳупить він — громї трещать-грохѳчуть,
 Наближѳця — в страх обѳйме стадо.³⁾
 Колѳтиця у мене в грудях сѳрце,
 И вѳрватись из мѳця своѳго хоче.
 Ой слѳхайте: се він озвався гласом,
 Се з уст ёго грѳмить и тарахтѳє.
 Він гѳміном наповнив усѳ небо,
 И блискавки в концї землі розсѳпав.
 Заслѳє він — и возглаголе гласом,
 Роскѳтѳница по небѳу глас потѳжний.
 Ще він грѳмить, а вже стрѳла майнула.

¹⁾ Бог — дѳмали тоді — судить страшнїй суд свѳй над дарѳми и шарадами в лѳчи. Читай тамже, на стр. 93.
²⁾ Хмари прирѳвляю тут до тѳрного и глибокого мѳря.
³⁾ Тодї дѳмали, що стада чѳють грѳм и бѳрку завдалегїдѳ.

Тарахтѳє Господѳм гѳлоє дѳвннїй,
 Ми дѳл ёго же, мѳшок арозумѳви.
 Речѳє — снѳг посѳплеця на зѳмлю;
 Речѳє — и дощ, и лѳвень з неба ллѳця.
 Накладає на рѳки людам пѳта,¹⁾
 Да вѳдають, що він їх Сотворитель.
 Тодї звѳря у лѳговище вхѳдить,
 В своѳм кублї недвижно спочивѳє.
 Из схѳвища своѳго вихѳдить вѳтер,
 Из сѳвера страшнїй берѳця холод.
 Подмѳє Господь — и лѳдом стануть води,
 Загѳснѳвший збѳваѳця у камѳнь.
 По хмѳрам він тумани мокрѳ стѳле,
 Женѳє він їх перед собѳю грѳмом.
 З обѳх бѳків вони ёго обступлять,
 И правѳть він їх сѳлою страшнѳю,
 Повелѳва чинити ёго волю.
 Чи схѳче він, то покарає грѳшних;
 Чи схѳче він, — покаже милосѳрдѳя.
 Збагнї, се все ти, Мове, розсудком,
 Устань, поглянь, дѳмам дѳвуѳся Бѳжим.
 Чи знѳєш ти, про щѳє він дѳвннѳ творить,
 И на що він огнѳм на хмѳрах ллѳє?
 Чи знѳєш ти зачѳм рѳшнѳєтѳє,
 И задуми того, хто весь — премѳдрѳсть?
 Чѳгѳ твѳя одѳєма тебе грѳє,
 Як він пѳймає из юга тѳпавѳ вѳтер?
 Чи вмѳєш ти, як він, кувѳти небо,
 Мов дѳзеркадо яснѳє с тѳврдѳї стѳдї?
 Настѳв же нас, щѳє маємо назѳти...
 Нї, лѳчче вже мѳрчѳмо у темнѳтї!
 Благаѳю вас: рѳчѳї мѳж до ёго
 Не донесѳть; бо хто бажѳє смерті?²⁾
 Як сѳнечко в густѳй потѳне хмѳрї,
 И крѳз її промѳнна не пускѳє,
 И вѳтерець покинѳє, — глянь на небо!³⁾
 Від сѳверу мов зѳлотом засслѳє...
 О, дѳвннѳ, правдѳвнѳа Бѳжа слава!
 Во вѳки ми до ёго не достѳпимсь:
 И сѳлою, и правдою ведѳкнїй,
 Нїкѳму він на дѳпит не вѳдкаже.

¹⁾ Се єсть — не дав їм холодох дѳла робѳти и пѳрати поля.
²⁾ Се прѳти того; що Мов депѳвннѳєсь послѳхання Вѳжого, хоч би й смерть ёму за те склѳлась.
³⁾ Ближѳє хоче, єдаѳця, сказѳти, що нам пошѳва бѳжить Вѳга тѳльвї назирѳем, посеред густѳї хмѳри.

О, бійтеся ж...
Не скине він и...
Не скине він и свого на премудрик.

Одвітував тоді Господь Йовові¹⁾ с посереда
бўри,²⁾ и рече:

Хто ти такий, що хочеш затемнити
Небесний суд словами без науки?

Підперейись як личить у поході,³⁾
И дай одвіт на всі мої питання.

Де був еси, як оснував я землю?
Скажи міні, коли такий премудрий!

Хто розміряв по всій землі гриниці,
Натягував верівку по тих межах?

На чім її підвадини держаця?
Хто положив її наріжний камиць —

Як порядно співа́ли ранні зорі
И всі сині Господні ликува́ли?⁴⁾

Хто ворітцям запер хвилясте море,
Як ринуло на чере́ва земного,⁵⁾

Як дав ёму и хма́ри на оде́жу,
А сині тумани на сорочку,

Як визначив ёму грини́ці не́вни,
Поста́вивши воро́та з верейми,

И повелів: „Бурха́тимеш от по́ти,
Отту́т межа́ твоїм серди́тним хви́лям?“⁶⁾

Чи ти хоч раз дава́в на́кази ра́нку,
И визнача́в зорі на не́бі місце,

Щоб обня́ла всю зе́млю по узкря́ллям
И всіх ли́хих струси́ла в преиспо́дню?⁶⁾

1) На слово блявуса не зверну́в Господь ува́ги —
півно тин, що воно вписа́не ни́же жити́м у по́ему.

2) Бог, у Єврейів, не ка́ко пока́зую́ця чолові́кові, як
обгорну́вшись хма́рами и гово́рячи гро́мом.

3) Господь волю́в тут во́лю Йовову, що той допе́в-
ня́вся у ёго су́ду між ним и собо́ю. Щоб посмі́ятись на ёго
чолові́чого слабоси́лля, він ро́бить ёго ніби во́їном, що ви-
ступа на мо́гучого супро́тивня́ка.

4) Про сині́в Господні́х чита́й ви́ще, Ч. 62, сторна́ 41.
припи́ску 3.

5) Ду́мали то́ді, що мо́ре ви́рвало́сь на земно́го чере́ва
и, це́рвям на́пливом сво́ім, затони́ло всю зе́млю.

6) Ду́мали то́ді, що зе́мля та́ка плос́ка, як розосла́ний
милки. Зо́ря пока́завшись на не́бі и осли́вши ёго разо́м від
кра́ю до кра́ю, ляка́є злоді́в и прогана́є геть, так як лю́де;
ви́биваю́ть на ка́лмика пил, узавши ёго с чоти́рех ро́гів та
струси́вши.

Пока́зую́ця и мов печа́ть прило́жить!¹⁾
Явля́ю́ця мій сві́т у пи́шних пла́тах.

В леда́чого мов ка́гане́ць пога́сне?²⁾
Він ки́дає ли́ху сво́ю робі́ту.

Чи ти ходи́в аж до мо́рських кри́ни́чни?³⁾
Чи ти спу́ска́всь на́ дно в мо́рську безо́дню?

Чи ба́чив ти воро́та сме́рти о́ком
И те́мряви стра́шенно́ї поро́ги?

Чи ти обня́в хоч про́сторонь зе́мнюю?
Скажи́, бо ти все зна́веш и все ба́чив.

Які шля́хи ве́дуть в осе́лю сві́та,
И де живе́, де кубли́ця те́мнота?

Скажи́, де сві́т грини́чи́ця не те́мою,
И пока́жи до́роги в і́х госпо́ду.

Чи то ж би ти не зна́в се́го, роди́вшись
То́ді, як це́ вони не наро́дили́сь!

Чи ти бува́в у сніго́вих комо́рах?
Чи ти вида́в засі́ки по́вні гря́ду,

Що я держу́ в за́пасі про безбо́жних,
Прихо́вуюю про час во́йни́ и ру́їни.

Де росхі́дні шля́хи для сві́ту со́нця
И для ві́трів, що по зе́млі бу́яють?

Хто відчи́ня́ вікно́ця дощови́ї
И бли́скавкам визна́чує до́рогу?

Щоб дощ ишо́в на зе́млю ка́м'яни́сту
И скро́плював безплодо́ную пу́стиню;⁴⁾

Щоб про́сторонь вели́ка зеле́нла,
Сте́пи́ и лу́ги окри́лися кра́сою.

Чи в оте́ць у до́щину дрі́бно́го,
И хто ро́жа́ серед засу́хи ро́су?

Де ро́ди́ця то́ї ли́д, прози́рна кри́га,
Та по́морозь, то́ї ине́й піднебе́сний?

Мов ка́мінем окри́ю́ця пото́ки
И по вода́м постеле́ю́ця до́роги.

1) Зе́мля в те́мряві та́ка неви́разна, як розмі́шаний у
рука́х ві́ск, поки ёго не на́да́влять печа́ттю.

2) Ні́ч для злоді́в — де́нь, бо то́лько в но́чі вони бес-
пече́чно ро́бля́ть сво́є ді́ло.

3) Єврейі́ ду́мали, що на́ дні мо́ря в та́мі дже́рела, як
у кри́ни́ці або́ в ста́му, и що мо́ре нимі́ доповня́є́ця.

4) Се́ Господь Бог на те́ гово́рить, щоб при́казати
чолові́ка и пока́зати ёму́, що зе́мля не про ёго со́творена.

Хіба се ти саджав на небі? Чи очку
Хіба се ти запали Воягошара?¹⁾

Хіба се ти виводив ранню збірю?
Хіба се ти возив на небу Вова?

Чи знаєш ти небесні закони,
И як вони землею управляють?

Чи вмєш ти дати порядок жмарам,
И визивать дрібні дощі на землю?

Чи по твойму, величчю ходять збірі?
Чи до тебе вони озвуча, як покличеш?

Хто дарував їм чоловічий розум,
И серце їм премудрість исповни?

Чи злічить хто всі жмарі мо під небом?
Чи повелить їм прожнати воду?

Щоб пил земний злипався, наче тісто
И бранка місцідася як глина?

Хіба се ти даєш поживу лєву
И левенят годуєш у пустині?

Як у кублі лежать вони голбдні,
Або в кущах чатують на діврину?

Хто вірону вороненят годує,
Як з голоду до Бога вони крїчуть,
Тиняючись по цущі без дождя?

Чи знаєш ти, комі на снігах сарна,
И тиха лань своїх телїток тєдять?

Чи ти лічиє, відколи вони тільки,
И скількі днів важкими їм ходити?

Навкóлішки станєшниця авіріна,
Кладє теля и бóлю бідш не знає.

Телїта їх роснуть собі в пустині,
Росхóдїця и матєрі не знають.

Хто випустив онáгру на свобóду,
И зняв припін из дїкого ослїти?

Я дав єму пустиню на прохóтє,
Солончакї подав єму на пашу.

Не любить він тїснóти городськóї,
И гóлосом пошóнчє гóрдїє.

Пасєця він по непрїступним гóрам,
И кушцики вишукує травнїци.

Чи змусиш ти до послухання тїра?
Чи в тебе він при яслах замочує?

¹⁾ Чит. вище ч. 7. на стр. 53.

Чи бóрону до єго ти привїжеш?
Чи пїде він за батїжкóм у тебе?

Чи звїрїсса великїй єго силі,
И віддасї на єго всю роботу?

Чи впєвнїсса, що впрóрає він пóле
И на гумнó перевезє щó врóдить?

Хто стрóвуєу звелїв крилами бїти,
И буселя переганати бїгом?¹⁾

Він кїдає на зємлю свої йїця,
Щоб грїлїся собі в пїску на вївод.

Не дба про те, що їх ногá роздáвить,
Або копїт звїрїти полєвóго.

Дїтєй своїх не доглядá жорстóкїй,
И байдужє, що мучився дарємне.

Се тим, що Бог не дав єму розсудку,
Не надїлив єго умóм звїрїним.

Аж ось — побїг и бєє крилами вїтер;
Шнодá єго конєм наздогачїти!

Чи ти се дав тану конєві силу,
И роспустив єму хвилєсту грїву?

Навчїв єго, мов сарану, скакати
И гóлосїм лїяїти серце рїзнїям?

Він копїтóм копáє згóрда зємлю,
Прóти лукїв він сам летїть стрїлєю.

Смїєця він из бóстраху и смєрти,
Перед мечєм навáд не шодáєця.

Дзвїнїть над ним сайдák и лук мїдїяний,
И рáтище блищєть над гóловóю.

Стєнєця він, заржє и жре дорóгу,²⁾
Він сам не свїй, як трубнїй гук залує.

Грїмнє труба — го-го заржє и рвєця;
Оддалекї він хує бїй врївáвий.

И крик бойцїв, и гóлос отамáна.

Чи ти зробив, що шуляк плáвє в небі,
И крилами у вїрєй путь верстáє?

Чи ти звелїв орлóві надїяматїся,
На висотáх собі гнїздó звивáти?

¹⁾ Стрóвує похóдить на буселя, тїльки не лїтáє, а бїгáє, трїпáючи крилами, да так прудко, що й конєм єго не наддогачїти.

²⁾ Так швидко бїжить, наче жре дорóгу. Поєта Орáб-ськї чáсто так висловлїють бїстрїй бїг коня.

На скелях він житло собі спорудив,
На кам'яних природних замковищах.
Извітіля він здобич назиріє,
В даліску даль затоплює зирниці,
Годуюця ёго орда́та кров'ю.
Де в но́лі труп, там и орёл шугає.

И обернувшись Господь до Иова, рече:

Учителю, чи ще ти не смирився,
И Господа винитимеш устами?

Одвітує Иов, и рече:

Що я скажу, нікчемний прах и попіл?
Я затулю уста мої рукою.

Почав був я... та більше вже не буду,
У другий раз я словом не озвуся.

И глаголе знов Господи до Иова с посеред
бу́ри, и рече:

Підпережись, як лічить у поході,
И дай одвіт на всі мої питання.

Чи хочеш ти зневажати мою правду,
Вину свою перенести на мене?

Чи мавш ти правницю як у Бога?
Чи ти гриміш, як голосом озвесься?

Вберись ж ти у славу и величчя,
Та одягнись у сіяво й перенях,

Та запалай гнівом на нечестивих,
И поглядом смири людську гордію.

Споглянь униз — и роздай надутих,
Як прах розвій по вітру беззаконних.

Позаривай у землю всіх лунавих,
И смертною та вік окрий їх тьмою.

Тоді и я прославлю твою силу,
Що ти собі запомогти умієш.

Ось бегемот¹⁾ — и він моє створіння.
Він їсть траву, менше від домашній.

Дивись, яка страшна у ёго сила,
Який хребет и черево потужне!

¹⁾ Описуючи бегемота, який він єсть, поет додає, де-що в своїй хвантанії, яко про таке звіря, що знайо в Палестині тільки по дивним оповіданням.

Хвоста своєю витягає неле кідра,
Повручені на стегнах ёго жили.

Мов мідяні стовпи, у ёго ноги,
А кісті — мов товсті азаліні штиби.

Найперший він між творинь Господних:
Господь ёму дав меч о́вій на послугу.¹⁾

Пасєция він між горами в долинах,
Там круг ёго усі звірата прають.

Лягає він по холодах надвідник,
И в комницях по багнах любить опати.

Чи розилó — не стра́шнить ёго повідь,
Хоч би и вся Орда́на делась на ёго.

Хто на ёго підіймєция, заступає,
Тенетами піймає, запуцає?

Чи витягнеш з води Левнахва́на,²⁾
Гачком ёго, як рибу, зачепивши?

Чи проштрикнеш ёму лозою ніздрі?³⁾
Чи буде він гуляти на припóні?⁴⁾

Чи скаже він тобі покірне слово,
Благатиме тебе, як полоданин?

Чи договір є тобою він поставить,
И згодниця по вік тобі служити?

Чи будеш ним, мов ітаникою, гулятися,
На нитоці кризьнеш для дитини?

Чи продадуть гуртом ёго риба́лки,
Поділяця ним люде Хананейські?⁵⁾

Чи ратищем пробьєш ти ёму шкуру,
И голову проко́лєш ёму остю?

Ось положи на ёго свою руку, —
Чи в другий раз захочеш возпрати?

Так се твой великая одва́га?
Чи справді ти не вьбєш ёго очима?

Коли ж ёго ви боїтєсь дражити,
То хто міні протівитись посміє?

¹⁾ Говориця про клин тшновотанові.

²⁾ Так названо тут крокоділя; тільки знов хвантанія народня зробила з ёго чудо-юдо, дивовижну велику и страшлище нелюдське.

³⁾ Щоб нести, так як рибу.

⁴⁾ Як піймають велику рибу, то, зачепивши ганом під жабра, пускають її в воду на припóні, до прода́нки.

⁵⁾ Хананейці чи Хиниккі до́вго орудували торгами; через се слово ханане́ць стало рівнозначаю сло́ва ку́пець.

Кому се я и за що винуватий?
Усе моє, що ти під небом бачиш.

Поглянь-нище, яка ёго будівля,
Як снага ні що в ёго да збрўя!

Хто зазирне під опанчу страшному,
Подивниця ёму в двойні зуби?

Хто б відчинив ворота ёго пельни,¹⁾
И зазирнув, що там за страх зубатий?

Пиніація лускою він свєбю,
Вона в ёго мов щит лемить на щиті.

Одна одну держить, не розірвўця,
Суцільною корою позростались.

Як чхне страшний — засяє блискавиця,
Як позирне — мов та зоря засвітить.

Из рота він огонь червоний сипле
И іскрами трескучими бурхає.

На ніздер він пускає дим стовпами,
Мов той казан на холоді парує.

Дихне — и жар мов міхом роздуває,
И поломъя из гóрла ёму лєцця.

Страшєнная в ёго шийці сила,
А перед ним німії літає пострах.

Тверде в ёго сутўгувате м'ясо,
Як близо злябєся, не здвигнеця.

Мов кам'яне у грудях ёго сєрце,
Шорсткє міцне, неначє спідне жорно.²⁾

Підіймеця — и де одвага ваша?
Втікаєте необзирь помертвївши.

А ні з мечєм, ні з ратїщем булатним,
Ні з стрїлами, ні з панцирем до ёго.

Ламєє він залїзо, мов солбму,
И мідь ёму — що дєрево потрўхлє.

Не побїжить від лука він тугого,
И працею ёго не злякаєш.

Ощїи ёму — неначє хворастїна,
Смїєця він над сийсом довгоключим.

По чєреву у ёго черепїца,
У бєгївщї лежить він боронїа.

Кругом ёго киїть вода булькоче,
Він пахощі из мóря випускає.³⁾

1) Внов починаєця слово про лєвїахвана, яко про чўдо-юдо.

2) Спідне жорно робїлось из твердєго камєню.

3) Крокодїл випускає з сєбе запах мўскусу.

За ним идє мїжа искрїста пїни,
Що ти б сказав — посбїлїа безодня.

Нема ёму на всєму свїті пана:
Создавсь на те, щоб не боясь нічого.

Він дївицца на все високе згóрда;
Се царь всєго звїр'їя и рїботвору.

Одвїтував Иов Госпєдєві, и речє:

Я відаю, ти в свїті всемогўций:
Що здумєєш — ніщо тебе не впїїнить.

Хто звїжицца озвїтись прóти Бóга?¹⁾
Я говорїв безўмно, без науки,
Про ті дива, що не сягав рóзум.

„Послўхай же, я бўду говорити,
И даї одвїт на всї мєї питанья.“²⁾

Про тебе я бувало тїлькї чўю,
Тєдєр же я вбачав тебе очїма.

Тим каюся, від слóва відступаюсь;
И падаю у прах перед тобєю.

Обернўвши такє слóво до Иова, речє Госпєдь до Слїхвїа Теманського: „Прогнївївся я на тебе и на двох прїятелїв твоїх, бо ви не говорїли про мєне щїро, так як мїй раб Иов. Идїть же вїзьмїть сїм телїць и сїм барацїв, потїм вернїтєсь до рабї мого Иова и прїнесїть їх на жєртву. Иов, мїй раб, помóлїцца за вас, и, за-длї ёго, не покараю я вас за безўмство ваше; бо ви не говорїли про мєне щїро, так як мїй раб Иов.“

Одїїшли тодї Слїхвїа Теманський, та Валдад Савхóєський, та Сахвїр Минейський, и вчинїли, як повелїв їм Госпєдь, и прїїняв Госпєдь Иовову мїлїтву.

И, щоб нагородїти Иова за те, що він молївсь за своїх прїятелїв, вернўв ёму Госпєдь прєжнї достатки, и дав ёму двòє прóти тóго, що він мав. Тодї всї братї ёго, всї ёго сєстри, всї ті що прєше з ним знїались, попрїходїли до ёго и їли хлїб у ёго в дóмі, уболївали над ним и розважали ёго в тих злїгоднїях, що Госпєдь наслав був на ёго, и кóжеи з них подарував ёму по весїгї³⁾ и по золотїй каблўцї.

1) Иов, стрївїжившїсь страшнїм Госпєдїм дóвором, промовлї слóва Бóжї, що ще грїмїють у ёго в ушїах. Злїкашїсь, він розгубїв тут усї свої дўмки.

2) Внов промовлї Бóжї слóва, не пам'ятючи в великої трївогї, що ёму казати.

3) Монєта патрїархальнїх часїв.

И благословів Господь останні часи Иовові ще більш, ніж його перші часи, и мав він чотирьнайцять тисяч овець, шість тисяч верблюдів, тисячу пар волів и тисячу ослиць.

И мав він сім синів и трі дочки, и назвав перву Сміна, а другу Кассія, а третю Керемгану́х. И у всій тій землі не було таких гарних дівчат, як Ивові дочки, и дав їм батько їх насліддя між їх братами.

И жив Иов після сего сто sóрок років, и вбачав своїх синів и синів синів своїх аж до четвертого народу.

И вмер Иов старим, нажившись уволю на світі.

Виховання дітей.

Велике в нас по селах и городах зло буває через недобрий догляд малючих дітей, та через нерозумне виховання їх з самого мадечку. Багацько ире в нас дітей у сповиточку, и стількі ж виростає невдак, недотеп, калік тілом або честивостю. Хто б узяв собі добру думку оборонити від халеви хоч одно немовлятко кращим доглядом и розумним вихованням, той був би Християнин справжешній.

Зараз як родниця дитина, починають її сповивати та в страшенному теплі держати, а щоб коло неї було що-годни чисто, про се не дбають. Думають люде, що дитина очі собі повидирас, аж не сповити. Ні одно звіря очі собі не видирнує, а тільки чоловіча истота мусіла б видирати. Ов велика дурниця, шкідливий передсуд! Милі баби сповитухи торчять, що несповита дитина рвуч буркаєця и не спатиме, забавлячись ручками та ніжками, — и так не дають чоловіку вдіти яку Господь призначив усій тварі: дитини, коли схоче, и спати, коли схоче.

За сповиванням иде в нас тяжко шкідлива заколихування дитини до сну. Чи колища ісвоїм дітей хоть одна тварь, опріч чоловіка? Їму б. поділось бути найрозумнішим, а він у сему — найдурніший з усіх тварей. Хто хоче спати, той засне и неолисаний; а и маде — дитина малюлька, що їй сама природа звеліла раз у раз спати.

Заколисують у нас дітей на те, щоб не кричали та не перебивали людем дорослим діла робити. Проти сего скажемо, що нема в світі більшого діла, як удержати дитину живою та здоровою; а про-те є кращий спосіб зробити дитину тихою. Треба її годувати не мако, як павої доби.

Наука се добре знає, а кому наука недоступна, той на самій дитині нехай помічає, коли вона прокидуєця и просить своєї пищі. Коли дитина прокинулася и кричить чого иншого, то не треба замахати їй пельку хармом: се дуже шкідлива річ. От же годуючи дитину певними речинцями, можна без великої трудности так її аучити, що вона прохатиме свого покорму ці ранці, ні пізніці. Та, бачте, наша звичайна непорядність робить нам трудними реченці у всякому ділі. Не хочемо себе змусити до порядного пильнування свого обовязку; и через се робимо дитину своїм тираном: при звичаємо її просити їсти раз по раз. Хоч и не хоче дитина, то просить, и таким тираном росте аж поти, поки ми над нею поставим тиранство нашої бійки. Тим робом приподоблюємось до безсловесних тварей, псуємо самі собі життя тихе, а разом с тим псуємо честиву, та и матерьяку природу діцку.

Оце ж уже дитина трошки в нас виробла, дибки становниця, або й ходить. Радіємо серцем, та и починаємо лезвати її з другого боку. Чого ні попросить, усе даємо в руки, а не дамо — воно зайдєця криком аж доснів. Щоб позбутись верещання, дамо иноді и дорогу річ або шкідливу в руки дитині. Знов дитина робидця хатнім наням деспотом. Старші хотіли, може б, читати вкучі, співати, або розумні речі говорити, — не можна за дітьми. Скількі шкоди усій сямі! Скількі досади! Скількі псування життя щасливого! А через що? Через незнання правила, або нехтування його: „Коли дитина попросить того, що треба їй дати, зараз давай; а ні, то не дай ні разу.“ Слухатиме тоді дитина одного киву, як скажеш: не можна, и ростиме, шашучи своє и чуже право. Та чи ми ж думаємо про те, що робимо? Ми авікли розуму шукати тільки в школах, а хата — перва наша шкода и перве сідало розуму.

Про невміння виховувати дітей можна написати цілу книжечку, та розумній голові досить два слові. Оце ж натякну, як батько и мати роблять дітей завидливими, не милосердними, а через те самим собі и иншим шкідливими. Оце дитина їсть молочко, чи там який виниш, чи вареник. Наїдєсь, не хоче вже. Тоді дурна мати: „Іж, ато оддам киці, або цюці“, — и дитина пхає собі в пельку через силу, аби не дісталось мовчущим тварям. Чи не краще було б, коли б дитина зарані занала, що и киця и цюця мають свою заслугу и своє право в хаті, та що вони — приятелі, а не вороги чоловікові? От же иноді наньки, не думаючи про зло, кажуть дитині и так: „Іж, ато оддам чужому хлонцеві“, а є такі розумні матірди, що дякають

свою дитину: „Ось є сама зарва назім, и учить її з малечу як у матері виривати з рота маючий хліб. Разберь, до чого воно йдеця, в кого є хоч якийсь мепозиченог розуму! — Тією ж стемною ведуть дітей и тоді, як которе дпаде, або забьвця, а няцда звертає вину на kota чи на собаку, або на лавку, та й учить дитину вдарити мовтушу, або й бездушню річ. Се все, таке дрібвє в наших очах, що й думати нікто не хоче, а воно більшого стріть, ніж курс прав університетських.

Між играшками, дають дитині гробовия, або інших играшат. Потім мучить нещасну тварь дитина, поки замучить, и нікому не жаль, нікому не стидно, нікому не страшно. Нехай би жалючі та сором були речі марні, так подумайте ж: неспособите ви смити лиш ребом на вашу будущину? Добре, що не всі ледачі діти робляця мнввямтеч рамк! Добре, що не всі стоять наипослі арупом царського престолу або абірають у свою жешеня грона с темного дяду! От же знай, чоловіче, що й без инквизиторської мації лихе людима занирає безвминого в тураку або нече на малому огні. Не так тільки звуща її напастування, а мучить вона своїх слабесняных братів не агірь, як мучила дитиною горобцяда. То коли вже кому байдуке про жалючі та сором, — нехай би який подумав хоч про свою шикуру, бо доберецця щещеній неханешь до батьківської шиури, свого часу одним, або другим ребом, и буде сам батько жались горобциком на нитоці у свого безчутивного скниа. У кожній речі найбільше діло: Вспрса fidem (Пам'ятай кінець). Оттам же и в сьому разі, та й у всім виохуванню дітей з малечу пам'ятай кожен, до чого ведеш дітей своїх.

Ще поставлю перед очі кожного одну велику помилку в виохуванні дітей. Часом дитина бавице що-небудь проти батька-матері, — усі сміюця, а воно тоді ще гірше ляпає дурним язиком. Иноді скубне батька за чуба, а він и голову наставить; зібьє з матері очіпок, а всі кругом шуткують, який з ёго розбишака! Ся мала річ робить велику шкочу, бо дитина не взнає з малку первої своєї святні, а протім уже тільки боїцяца батька чи матері, а в душі не шанує. На всю жизнь рвещя через се та нитка честивости, що звязувала б молодих из старшими. Нарекують старі на молодих опісця, а самі — не хто инший — сіяди своє гірко живво! Думають, що з дітей можна зробити все бійкою та лайкою, як уже підрестуть, — та й роблять тільки нищих рабів, а в будущині — бунтовників. Ні, хто хоче з своїх дітей діждати собі вітих, той учи їх религнії хатній з самого малечку, вчи тоді ще, як вони в тебе цемовлатка, та не одними словами, а також и самим ділом. Коли ба-

жачи, буди святницею и онак у твоїх ділах, то нехай и вони будуть святницею тобі. Не окворни ж она и уха ділом и словом, ледачим. Нехай діла звикнуть бачити в тобі не ранду силу, а також правду и благость. Хата мусить бути первою школою и первою церквою чоловікові, Тільки тому буде праведна користь на шкільній и церковній науці, хто вишшов из хороїчої хати.

Г А Д К И

при святованні осьмих роковни ШЕВЧЕНКОВОЇ СМЕРТІ.

Осьмий раз ми збираємось громадою на спомин Шевченкові, осьмий раз правимо по ёму рокову панахиду, и що-року нова думка, ще ніколи недумана и словом невимовлена, обійма наші душі. Се ёго душа живе в нашій громаді. Не вмірає бо той, хто положив своє життя не на своє окремене, а на громадське, на народне благо. Се пересвідчення, чисто филозофське, має народ наш Русько-Український с того давнього часу, як ёго пишна фантазия втворила лицарів-невмірак. Любить він думку про безсмертя доброго діла на землі, и на могилах своїх подвижників не становить иншої пам'ятки.

Полягла (мовляє народня дума) козацька молодецька голова,

Як од вітру на степу трава;
Слава не вیره, не поляже,
А царство козацьке волкому роскаже.

Оце взоровзір, се найвище прямування нашого духа народнього. Кехалось у ёму серце народне и тоді, як наші предки „пблем и морем у всього світу слави собі доставали;“ не перестало голубити ёго й тоді, як Україну розідрано надвое, и кожен з двох потужних деспотів, Аїх и Москаль, рвешарнали своєю криваву діленняцю.

Ой летіла бомба в Московського поля
Та й посеред Січі упала;
Ой хоч пропали слави Зморозці
Та не пропала їх слава!

Не пропала слава! се велике слово и досі виспірує народ Український по своїх хуторах, по тих достинних сховищах и джерелах народнього чутива, де народжуецця нова сила и нова слава української Русі. Вірує українська душа у безсмертя розумного и благого діла, чує вона своєю глибиною ту святу правду ученої филозофії, що вона житиме по-тай миру и тоді, як подужає кривда правду. Не умре, не спить, промовля над ним спасенний розум розумного, такий розум, що сяга у далеку будущину, и справді воно прокинеця, оживе, воскресне, скоро тільки правда переважить кривду. А чи можевна річ, щоб вона не переважила? Чи можевна річ, щоб

світ обнився тьма, и щоб життя перестала жити? Живи Бог — и жива душа його! гонять нас Євге Письмо. Дожив та велика сила, що породила закон життя, доти жусимо вірувати в перевагу правди над кривдою; бо правда — життя, а кривда — смерть!

Оце ж, хто чинить праведне діло, той у самому собі виллює напому розумові скорочення Божого твору. Людський рід, серед своєї темноти и помилок, безустанно чинить божественне діло правди и життя. Як сонце не перестає робити своє діло посеред ночі, посеред бурі, посеред холоду и мряки, так людська душа ні на хвилину не зупиняється в своєму праведному поході коло впорядкування роду людського. Прямуювання її окрива часом темрява, а що вона прямує до Бога, до його розуму, до його правди, то се річ певна. Не встояв би мир проти зла и темноти, коли б не було сього великого прямоування. И безсмертні, невмірущі наші розумні и благі вчинки; се також річ певна з найпевніших.

Тим часом, як людина лиха, нависна або марна умирає без сліду, незоставивши нічого в спільному результаті роботи свого породу. — людина, що кохається в добрих и гарних річах, матиме свою частину в безсмерті того, що возлюбива. Бо тільки діла чоловіка розумного та чоловіка благого не погигають разом зо всім, що на світі занепадає через старість и зникає через ветхість; тільки вони ввійдуть у рахування споконвісного надбання роду людського, и появи їх ростуть собі та ростуть навіть и тоді, як рід людський про них не знає, або забуде.

Ніщо це догріває на віки, опрія марного. Що зробить у чистоті думки своєї найнозначніша добра людина, те на вічних терезах духа Божого заважить більш, ніж сама безстыдга перевага людської помилки або зла над щирою правдою. Тим-то всі ми отут у громаді и всюди, де святиця в нас, ния Божої правди, робимо діло безсмертне. Ви знаємо ми и величаємо той принцип, те правило, той початковий закон, що ним постала сім'я наша народна між народами; а постала вона жаждою правди серед безправ'я. Се наша служба Богові життя, Богові правди; и не зникне, без своїх законних появив, ся година освячена; не загине, без свого плоду, наше слово, наше бесідування громадське. Огляньмося ж на себе, на нашу старосвітчину, и спогадимо, як наші предки допевнялись тім же правди, що й ми її служимо.

Коли б не було в Речі Посполитій Польській закону панування одного над другим; коли б Річ Посполита доросла до рівносуду, до шанування чоловіка, яко истоти розумної, а не значної; то вся енергія козацьки пішла б на її ширшу, суцільнішу, потужнішу будівлю, и наші лицарі-невміран

здобували б собі славу у всьому світу та привідом і гетьманів, каронних, і полковників, красномовців, торгових и сларбових порядників, великих господарників сілських. От тепер була неможлива річ, а неможлива через те, що на свіжому Сармацькому корені прищеплено духа старої середньвікової жнзні. Неправда ввійшла в сома цієї жнзні; неправдою здобувано Сармацьку потугу. Історика знає, як довго серед щирого Лямцького народу пручалась здорва думка народна проти чужоземного духу Польської держави. Цілий рід ввійшов у такому пручанні; и тільки де-які видючі люди вбачали, що не встоять Річ Посполита на своїй підставі. Шкода було їй остерегати! Вона йшла своїм ребом поти, поки виросла оповиця її уже не серед шляхти, не серед католицьких городів и фольварків, а серед Руського міщанства, серед козацьких хуторів и степового Запорозького рикарства. Там правда жила в серцях людських незадурена ізучикою наукою, не засліплена панськими роскошами, не залічана оружанню силою. Жвадилась коронна гетьманія, що в короля меч довгий; от же не сягнув він дальш панських замків-городів Українських. Половина ж міщанства жерилась перед гострою сталлю, и вилась и в бєлу пиню, а половина втїкала за Пороги; и самі Volanina Legum мусли звати городські освїтаних людей немєси ушннми. Значна частина шляхти самої не в Руської, та й щире-Польської, небралась не козаками, заздбала свої герби и піддержала ознакцію Українсько-Запорозьку до свідом жнзні, бувалоїстю, пзкуго и безоглядним завзяттям. Нова Річ Посполита козацька творилась перед очима вь Рєчї Посполитїї шляхецької.

Писана історія, чадо старих городів, далеких від нового поприща боротьби за правду, звикла звивати гайдамацтвом Річ Посполиту козацьку, и не дає науди аж и досі ширити инший погляд на нашу старовину ів шкєлах и письменних громадах. Тим часом гайдамацтво Українське довело світові, що Польська шляхта збудувала свою будівлю на піску, а не на камені. Коли ж се не рішущий довід, то нехай Польська література покаже просвіщенному мирові свою народню поезію, а ми покажемо свою. У кого вона ширша, глибша, вища? Знай же просвіщений світ, що Польща не збігала ні разу из своїх старих селищ, а на Вкраїні нема такого села, щоб не лежало мовчяною пустинєю и не заросло бурьяном та чагарником, поки вернуція бувало ровігнані селяне та осядуть знов из иншими людьми-заволоками на старому пожарищі, на голому руйновищі. Доволі сказати, що й Київ, серце України, зостававсь иноді пустокою, без єдиної сєм'ї міщанської! Знай, просвіщений, учений, свїте, й те, що Польські городи в

XVI столітті різноманітної наукою й літературою з найученішими городами Європи, а в нас і досі нема ні одної Української сільської школи. Знай, що протікає Московська, здирилась із Московською просвітою, игнорує нас, як не народ мого, а позасилала на півночні береги, у Архангельську Московську, таких людей, що зважались були учити народ письменства по Українській. Не маємо ми ні меценатів пресси, як Подьща, ні бібліотек громадських. Де хто з людей убогих печатає, поделам є бідою, коли-не-коли збірники народних пісень, приказок, переказів, казок. От же й ті збірники геть переважають збірники народовини Польської і своїм обширом, і своєю поетичнією вагою! Чи се ж гайдамащина?.. чи гайдамащина дбає про славу, що ніколи „не амре не поляже“? Чи гайдамащина переживає таку руїну, якій дізнавала Україна? Чи встояла де-небудь гайдамащина проти двох потужних і старих монархій, таких як Польща і Москва?

Неви ми були вкупі с Польщею, ми їй давали коронних гетьманів, сенаторів, біскупів, историків, поетів; нашому панству, мовляв Бопдан, було так добре тоді жити на світі, „як у раю“. От же гайдамацтво не протало до певного гурту, думка що йому щедро плачено за надвірню козацьку службу; а вставши проти ёго, не дало мостивим панам, з їх службою щляхтою та чужоземнім військом пробити себе мечем. Народ наш і досі сніває слова, що ёго муза вложила в уста одного с перших бунтовників Польських, гетьманів козацьких:

Товариші гайдамаки! чиніть мою волю:
Що нам треба віддається Вираїнському ведолу.

Тоді, як Українські Руські пані веселились із Ляхами — шляхтою наче в раю, народ Український, оте гайдамацтво диве, чув і не дало Українці, чув у серці неправду деспотства, чув свою обиду і жадав відплатити за неї.

Всього таких людей було 1200, що озвались за Україну проти потужної Речі Посполитої, проти тієї Речі Посполитої, що вже мала Баторія і Захейського, що з одного боку загнула Московського Івана Мучителя, а з другого — дала від поща Німецькому Максиміліянові. От вже вони пророчим голосом промовили, розпочинаючи своє боротьтя нерівне:

Ой хоч же воя, гайдамаки, встася в двісті,
Та багаче та за нами введиця користи!

И справді так сталося. Не вгаїть оїго навіть і Московська присадна исторія.

Споглядя же телар, хто хоче, як се гайдамацтво живе з Москвою, що заманила ёго до себе звичайним своїм робом. Підлизалась вона під самих опияв козацьких, під саму темну чернь Укра-

їнську, під самих зрадників між старшинною, — и от, співало козацтво до якогось часу:

Мене, мати! Москаль знає,
Давно к собі закликає.
А в Москаля добре жити:
Люльку курить, горілку пить,
Ще й Польки в полі бити.

Як же зробила Москва своє divide et impera с козацщиною, та почала закидати родоцюм запереватим, тоді пійшла по Вираїні мша пісня:

Брешеш, брешеш, превражий Москалю,
Що у тебе добре жити:
Ой як пійдем та у твою землю,
Будеш нам лоби голити!

(Конець будо.)

*) Мити Українська.

В С Я Ч И Н А.

— *Наші запорозькі емігранти-професори*. Звісно, що у Холмі, Грубішеві, Сідальцах і т. д. знаходяться багато наших учителів-емігрантів. Їх ставлять дуже заважним і вони часто виставлені на поезію і деклари своїх зверствів. Повідають, що до Грубішева приїхав був одного разу емерал і зайшов до гимназії, щоб переконати єя в ставі науки. Звідуючи поодинокі класи розпитав єя вінь на одного учителя В., котрий, прийшовши з Галичини, не володіє аще добре московським язиком. „Оте дурак — маже емерал звернувшись до школярів — оїч нічево не панімаєть...“ и зъ тажними проклинами вийшовъ изъ школы...

— *Отець Цибуль*. Сими днями переїхав до Холма бувший катихизь Тернопільської гимназії, От. Лука Матвієвич Цибуль. Бувъ то одинъ изъ тихъ людей, котрі, хочъ и не вміють московського язика, однако огодюшають себе ацостолами пандуссияму. Ділаючи отця Цибулька в Тернополі не приносило великої користі; вінь в горем доживати мусів, якъ в околу него роширивалася народня гадка и прибирала чимъ разъ більші и поважніші розміри. Молодїж, ні строгостию ні поводностию, не мігъ возискати для себе. Въ посліднихъ рокахъ старався привікати до себе старшихъ учениківъ обітвядцями и надїями; особливожъ указувавъ на Холмъ, яко на найдогодніше прибіжище для кожного Русина; а коли и се не помагало, то вавъ ся за задюженне бурси, на котору грошей роадобути треба було у благотворительного комитета славянського в Москві. Чи пришли гроші? — не авати; ми маємо однако відомість певну, що изъ відложенихъ для Галичини 3000 рублівъ, призначена була невелика часточка также на адресу: Тернопіль.

По отцю Цибулю лишивъ ся перекладъ религії для гимназій. Язикъ той религії єсть правдиво вавиловський и пригадує намъ давні часи схоластики на Руси, котрі чей вже безповоротно минули...

— *Московські шалашки*. Звісно, що на цілому світі немає тільки єектъ, якъ у Россіи. Въ європейській часті єсть їхъ яко 7%. Московські газети ємертають відъ недавнього часу велику увагу на нихъ и звивають правительствомъ до рішущого вступлення проти розширюючої зарази. Многі изъ тихъ єектъ єуть по правді шкодливі, якъ то можъ було бачити в часі убийчого замаху на життя царя Алек-

свадра червоні сторони на селі тихъ званихъ „шалапутівъ“
Теперь зновъ доносять газети „сєкті „шалапутівъ“ або
„скопцівъ“, начальникомъ котрої бувъ маючий купецъ,
именемъ Пастицивъ. Мастоць тої секти вносять 14. ми-
ліонівъ рублівъ.

„Московскія Вѣдомости“ бачать въ тихъ „шалапутяхъ“
небезпечнихъ ворогівъ Россиі, шкодливихъ для релігії и
держави, и признають явно, що въ Петербурзі, Москві и
всѣмъ по містамъ Иселамъ нагромадилося тихъ шалапутівъ
велике множество. Шалапути або Скопці перевели въ свою
релігїю мнотгі умеліи секты „людей стаюущей“ и „наміцстау-
ющой“ и сходять ся въ „безпоповцями“ въ тїмъ, що въ по-
півъ не вірять, повідаючи о нихъ „у кого широкі ру-
кава, у того душа дугава“. Годовнимъ значеномъ
тої секти єсть те, що вони себе оскорблюють подобно якъ
кастраці-овнухъ, озираючи ся на 19. главі Матея. Операції
на шалапутяхъ відбувають въ сні або въ похмілїю, що
бъ боли не була дуже докучливі. — Дивна річъ, що до секти
шалапутівъ принадлежать навіть деякі попи, або и діти,
котрі не въ ставі еще видержати сектярської операції.

— Нашъ Русинъ єъ райкєраціі. Редакція „Правди“ по-
сїдає макуляръ одного листу, який нашъ Русинъ въ райкє-
раті ищєвъ до одного „цїлоутиного государя“ о вихло-
пєтаннї субвенціи мѣстоуської для „Слова“. Теперь же до-
вїдуємо ся язъ „Современной Авѣионїи (ч. 9.)“, що той Ру-
синъ въ райкєраті єсть великий любовникъ „романсївъ“
Галичин и Даргомижскаго“ и навіть „сєбєтєснєручєно“ цїлі
книжки мѣстоуської перєписувє, що бѣ повєсти до Галичин
„какъ дорогої подаракъ“. Ми готові еще дождати ся, що
нашъ Русинъ въ райкєраті, за поворотомъ до Галичин,
мїсто-адєватє справу въ своєй діяльности, відчитувати єтанє
передъ своимъ изборчимъ мѣстоускимъ „романсї Галичин и
Даргомижскаго“

— Директоръ руского театру. П. Бачинскій, бувшій
директоръ нашого театру перєїхавъ передъ рокомъ до Ка-
менця Подольского, завїзваний туди губернаторомъ там-
тїшнімъ. П. Бачинскій представлявъ свої штуки разъ мо-
сковськимъ, разъ руськимъ вигоромъ, що не дуже подобо-
ло ся особамъ правительственнымъ. Одного разу, підъ-часъ
представлення „Нїмецкихъ буршївъ“ складала ся потїшна
сцена; губернаторъ велївъ зарїзъ по першїмъ актї попе-
рєстати дальшого представлення и розїгнати публїку зъ
театру. Причиною такого постановлення мавъ бути якийсь
уєтухъ, которий узнано якъ демїабстрацію проти Россиі.
Розлючений намїстникъ грозивъ п. Бачинському, що всю
„Дрянь галичску“ проженє за кордонъ, и тїлько по довгахъ
короводахъ можє було умолити намїстника, що лишивъ
директора театру въ мїсті, однакожъ за утратою субвенціи;
и підъ полицейськимъ дозоромъ. Штуку „Нїмецкї буршї“,
мїмо того, що єсть найєвнїшицю въ свїті и московськимъ
вїднєшенимъ цїлкомъ недотикає, заборонєно дальше грати...

В І С Т І

Илирська Матиця, згромадивши коло себе старшихъ
и молодшихъ писателївъ въ Хорватїи, почала видавати єъ
початкомъ сєго року литературно-наукове письмо „Вїсно“
(Вїсокъ,) підъ редакцію Юрїя Дежелїча, намість Драго-
Цуба“. До теперъ вийшло 8 чиселъ. У 8 ч. сєго хорватско-
сєрбського письма подїбуємъ перекладъ українського опо-
вїданнїя Марка Вовчка: „Два сини“. Перекладчикъ St. до-
даєъ до перекладу коротку примїтку про українськї опо-

вїданнїя въ загальнєйшєй про оповїданнїя Вовчковиі Мѣ
подаємъ їй вїрно, у перекладі.

Коли єсть дєшо въ оригінального словяцького типу
въ литературахъ, — надъ котре немає нічо вищого въ
нїчїй літературі, — щобъ такъ самостїйно розвилось підъ
впливомъ словянського сєвця, то украинське єсть нї-
дєшиє. Зароди до дєро воярїдєєъ у полєнїй и російскїй, а
теперъ прєкдаєтъ ся вєдно въ руськїй (галицкїй) або малоруськїй
молодїй літературі. Въ російську літературу вносєи єго
самі малоруськї писатєлї, котрі, немаючи полєту въ рїднїй
літературі своєй народности, побралиєъ у сусїднєу російську;
подїбно дїлаєтъ и въ польскїй пїсьменности, тїмъ треба
ещє додати, що (тутъ, вносєи и ті Лопани, що рєддїєи єъ
мїстахъ, де народъ польскїй зъ руськимъ помїшавий, и ті,
що пїшли єъ шляхотськимъ польскимъ або попольчевимъ
дворїмъ, котрихъ чимало по українськимъ селахъ находить
сь). Въ російскїй літературі важивъ собі славу у сїмъ
родї писанин євєсїєи вєсїєи Н. В. Гоголь. Въ молодїй русь-
кїй літературі займає прєдєднє мїсто Марко Вовчокъ (пєвє-
дєиєтъ одної жїтки писатєлєки). Самъ знаменитий М. С. Тургє-
нєвєъ влєвъ ся за перекладъ Вовчковихъ шкїць, цїсанїхъ
по руськї, на російскїй языкъ.

Марко Вовчокъ малєв прѣстоє народнє життєєъ зъ єго
горємъ, и любить народъ свїй любовью найдошєдєиєщєю
сучаснєго демократїзма; Оповїданнї єуть повнї хорєи,
котру влєває въ єго перѣ велика любовъ єго до занєдба-
ного и вїдъ всїхъ вищїхъ верствъ вєсїєи занєханого на-
роду. Найкращю єторонїю въ оповїданнїяхъ Вовчковихъ
єсть те, що авторєи звєсєиєъ ся въ нихъ на вєботу со-
циальнєго прѣтнєєъ єдгодїшавкѣ, вєсєиєиєъ товарищєиєкѣ
середъ цивїлізації вєшої. Сє жѣ тєм дєнциї ємїєтъ. —
покрїєиє кто єъ критикїєи и поєтїєиє нашїхъ, котрі поє-
бачно роспуснають свої крила попїдъ облєки, щобъ и пїєлєа
Гєлєбєвоє упадку пошукати ще новїє абстракції, котрі нє
дєбалуєтъ чєго болєго, вїшнїмъ труєєиєъ амїєиєиє товарищєиє
народєиє, на дє котрє нє можє дивитєєъ єєрєцє дїєєиє єпї-
вацькє. Най собі! а ми глєдїєиє, щобъ нашї потємкї, нє
дорїкали намъ тїмъ, що ми отєєиєу мєнчу вагу надавали,
якъ сухимъ правилами.

Другимъ разомъ постарамєєъ, щобъ ще дєлєку черту
Марка Вовчка додати вїдъ єгладъ Хорватськїй публїці. На
теперъ просїмо прочитати „Два сини“ и приглєднєиє
сєму начєрковнє сїльскѣиє матерєи.

Нїчо нє тїпїєиє нашъ Русинїєвъ, бїльшє якъ тє шпрїєиєтъ
и правдїєиє братнєєъ любовъ въ якоєу обєртєиєтъ єъ Хорвати
и загально Сєрби до єдєєъ, вїдрєзумїєиєиє наше вїєрєєиє єтє-
мовнїє до нашихъ сусїдїєиє. И дїєиє! що болє єї радї бї
вєтерєиє єкрємїшнїєєъ нашу народню, Южнї Словїєиє уважають
самостїйнїєтъ нашѣиє літератури якѣ рїшєєиє дїєиє. — Ми
думаєиєиє навїєгъ, що модернє „єбєднєнїє“ усїєхъ єлєвчїєиє-
єєиєиєхъ народїєиє нє вїннѣиє въ чїєиє другїєиємъ єлєєиєтєиє,
яєъ якоєу вїєиєиєиємъ пїєиєєиє єєбє у щєрєєиєтєиє и любєиє, вїєрїєиє,
що за сїєиє ми єкорєєиє и тєрдєєиє єтанєєиє єднїєъ бїєиє
єднѣиє, чїєиє прєєдєєиєтєиємъ унїєиє любєльєєиєхъ и дѣєиєвѣрїєиєхъ
перєєлєєлєєєиєхъ.

ВІДЪ РЕДАКЦІИ.

Єъ першїмъ Цвїтнємъ починаєтъ ся другє
чвєртєрѣччє нашого письма. Просїмо о єкору
присїлку дальшѣиє прєдїлати.

— Додаємо пїєвъ аркуша якѣ надвчїєиєиє
прїєлѣєу.

Головнї помїчнїєиє при рєданціі: С. Згарськїй, М. Кєєєиєкъ, Дрѣ В. Лугєковськїй, Ом. Паршїцькїй Дрѣ, К. Суєкєєиєвїє.

Влєєтїєлє и одвїчаєиєиє Рєданкторъ Натєлє Вєхнїєнїєиє. Зъ друкєрнї Стєвропїєгїєєиєкѣиє.

Виходить 8, 15, 22, и 30-го
кождого місяця.

Продати можна:

На „Правду зъ Додат-
комъ“: У Львові на р. 3 р., на
1/2 р. 2 р. 50 кр.; на 1/4 р. 1 р.
30 кр.; — по за Львовомъ на
р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р.
2 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові
на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр.
на 1/4 р. 50 кр.; —

ПРАВДА

журнальо наукове и лишерашурне.

по за Львовомъ на р. 3 р. 40
кр., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на
1/4 р. 1 р.

На самий „Додатокъ“: У
Львові на р. 2 р., на 1/2 р. 1 р.
на 1/4 р. 50 кр.; — по за Льво-
вомъ на р. 2 р. 50 кр., на 1/4
р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 20 кр.

Редакция и Администра-
ция підъ Ч. 453 1/2 (Галицька
улиця).—Рекламаці, неопечатані,
приймають ся на почті безплатно.

картини з волінської України,

Кізіма Нічул.

Без вини міні стужають,
Давлять, заїдають,
За добрѣ, за щирѣ правду,
За молитву тиху,
В алѣму серці прѣти мене
Замисляють лихо.
Постав, Бѣже, над ледачим
Старшого лихого,
А по правій руді в єго
Сагану самого.
Як ис ним на суді стане
Нехай винен буде,
И єго молитву грішау
Да осудять люде.
Нехай повного ледачий
Віку не звикне,
Нехай инший замєсь єго
В раді порядку.

Кізіма СІХ.

I.

Ввосені, після Другої Пречистої, в чималому селі Нестериньцах, вечірньою добою, свідв отецъ Хвѣдор Чепурновський на канаци в своій свѣтлиці. На другім кінці канаци сидѣв близькій сусіда єго, отецъ Мойсѣй с Копистенців. Було вже пізнєнько. Сімѣя о. Хвѣдора, повечеривши з гѣстем, розійшлася по хатах одпочивати. О. Хвѣдор зостався з гѣстем побалакати, як бував між близькими сусідами.

Не були вони товариші по школі, алє всі знали, що о. Хвѣдор з о. Мойсѣем живуть душа в душу, дуже часто издять одін до одного и, як зійдуця, то нешвидко розійдуця.

О. Хвѣдор був весѣлий, реготун. Не одін повіт знав о. Хвѣдора: єго знала навить вся губерня. Хто не памѣятав єго круглого, повного, червоного лиця, єго круглих, великих, сѣрих, весѣлих очей! Які ж то були весѣлі очі! самі реготались навить тоді, як о. Хвѣдор журився або сумував.

Єго повні червоні уста, здавця, були зроду складені за-для сміху. Вони стулялись тільки тоді хіба, як у сонного о. Хвѣдора злипались очі. А-то

все було між червоними губами блищить два рядки білих, рівних, дрібних зубів! Голову єму вкривали коротєнькі, до пліч, ясні коси, зроду завітї кучерями по всій голові; так и стирчали кругѣм, неначе в кївських протодіаконів.

Реготуном єго знали всі: и попї и дякі, и мужики, навить панї и жидї. Кудї було ні приде в гѣсті, вже було наймити, погоничі надворї піднімають регіт. Було ступить на поріг, покаже кучеряву голову, блисне весѣлими очима, — всі гѣсті аж за бѣки берущца. Снаже и прикаже, — зараз піде регіт по хатах. Всі любили о. Хвѣдора, всі, навить діти бігали за ним слідком, доглячи єго весѣле слово.

З себе був о. Хвѣдор огрядний, висѣкний, плечистий. На м'язких плєчах було єго рѣса аж уліпне. Шія в єго була така коротка, ніби голова лежала на самих плєчах. Мовчати не любив о. Хвѣдор. Було або говорить, або регѣтецца, або разом и регѣче и говорить, та все голову закидає аж на плєчі. Кучеряве волосся було дрижить на голові а плєчі и груди — аж хѣдором ходять!

О. Мойсѣй був висѣкний, сухой. Дѣвгі, рідкі, м'язкі коси поприлипали до єго стовбоватої голови, розсіпавшись тонєнькими, позліплюваними пасмами по плєчах. С під густих брив блищали чѣрні, як тєрен бѣті. На сухѣму, жѣвтому, довгому лиці, щѣки глибоко позападали, а між рідкою бородою та малими вусами темнили сині губи.

Тоді, як о. Хвѣдор жартував, смійвся — навить з рідного бѣтька, з своєї жинни, єго приятель все було сумує, та жалєвця на слуг, на жінку, на господарство. Не одна тільки однаковість удачи збѣдить людеї до купи: частіше робить людеї близькими приятелями противність их удачи.

„Як-бі, о. Мойсѣй, з нас двох та зробидся одін піп!“ каже було о. Хвѣдор: „Щѣб то за диво вийшло! Який бѣ тр був піп! и великий и ширѣкий, и товстїй и довгий!“

Свѣтлиця о. Хвѣдора була невелика. По під стїнами стояло дванадцять стїльців, в кутках — косі стѣлики а над ними вгорі — косичники с корнизом на книжки, на прѣскури и таде ише; коло

Один стояв жовта, а перед канапою — стіл. На стінах висіло багато образів, мевелійх картинок, у чорних узеських рамках, а коло порога висів у білому клобуці, намалеваний олійними хварбами ланісь давній Митрофант, червоний на фоні, а внісь обшаний червоними стрічками, жов молодийца намістом.

О. Мойсей притулився в однім кутку канапи, а о. Хведор розлігся в другому, опинивши голову на спинку канапи. При двох свічках, на хвоні темно-бронзової обивки канапи, обидві постаті так чисто малювались, неначе на чорному полі картини дуже яснє малювання.

Довгий, сухий, о. Мойсей був покій на тих довгих, темних, аскетичних святих, що малюють на Византийських образах. Й риса його, з доброї товстої шерсті, спадала навкруги його такими ж довгими хвадами, и хвади переламувались так же гостро, впоперек, як и на византийських образах.

На другім боці канапи червоноло повне, кру- где лице о. Хведора, неначе лице товстого, свіжого амура, що вишивають гарусом на подушках, налі- павши йому щоби червоними нитками,

Вже в хатах все поспуло, всюди стало тихо, тільки годинник на стіні цокав, лійиво гойдаючи м'ягеньком.

Перед панеліями, на столі, закритому черво- ною шерстяною світертю між двома свічками, стояв повний грахвін горілки, чималий хоробий, з різаного кришталю. Проміня од свічок пронизувало пляшку з обох боків, виграло в жовтій, чистій, як слеза, горілиці, заправляній пахучими корінцями, — бо- діном, каманом та гвоздичками, блищало веселими іскрами на різаній затиці, на чистих, прозорча- стих боках грахвіна. Коло грахвіна стояла тар- рілка с палайцею и мисочка з вишнєвим варенням.

„А що, о. Мойсей! Чи вип'ємо по чарці?“ запитав о. Хведор.

О. Мойсей так смутно, так жалібно подивився на грахвін, неначе він жалював за якоюсь вели- кою отратою, неначе в його або дитина вмерла, або коні втрадено. Аж притухли його чорні очі, а темне, чоржуване лице стало ще темніше.

„Хіба ж ти не знаєш, що міні не можна пити?“ одказав о. Мойсей.

„А що ж ми оце робитимемо в гостях? Хіба будемо дивитись один одному в вічі?“

„О-той доктор мене дуже лякає...“ одказав о. Мойсей. „И позавчора казав моїй Марії Івано- вні, щоб я покійнув горілку пити, а-то погано буде...“

„А ти ймеш віри докторам! Що ні доктор, то й брехун! Він говорить, аби язык вертвся.“

О. Хведор закинув голову назад, підняв у гору коротеньку борідку, и захихкав, дождаючи два рядки білих зубів. Канапа здрітлась, а ближчі стільці аж шикками застукотіли од поміст.

„А я докторів не слухаю!“ промовив далі о. Хведор. „Він міні скаже не їсти того и того, а я на злість наїмся, та й поздобовшаю. Доктор каже, а ти роби навиворіт; тоді як-раз добре буде.“

О. Хведор знов зареготавсь и налив дві чарки горілки. Запахло в хаті спиртом, корінням.

„Будьмо здорові!“ промовив о. Хведор, и ви- пив, процмокуючи.

В о. Мойсея сльїньна покотилась. Чудові пахоці торкнули його уображення, нагадали йому про якісь чудові сади теплого краю. Омана смаку разом з манюю уображення була дуже велика! О. Мойсей нахилив голову нижче, не одриваючи очей од чарки.

„Начинай бр, о. Мойсей! Чого ж ти скривився, як середа на п'ятницю?“

„Не можна, брат, не можна! Ти ж бачиш, як я кашляю. Не дурно ж казав доктор, що в мене з роду нахильність до грудної болізни, бо в мене шия дуже довга.“

„Хи, хи, хи!“ зареготавсь о. Хведор. „Не од- рубувати ж, тобі ший, щоб можна було горілку пити. В довгу шию тектиме, мов у лотокі... Ось по- пробуй!“

О. Хведор підняв чарку проти свічки. Криста- лева чарка неначе засміялась проти вогню. Чер- воно-жовтий, чистий напїток замиготів іскорками, неначе в йому грало, літна марево, а чудові пахоці лоскотали в носі, в горлі, по язиці.

О. Мойсея потягло до чарки ніби двома міц- ними руками. Велике искушеніє, промовив він.

„И що зашкідить одна чарка?“ вговорював далі о. Хведор.

„Чарка — то одна крапля. Вона тобі горла всього не помочить.“

„Може й справді так!“ промовив о. Мойсей, радіий, що знайшов сяку-таку причину.

Що-Божого дня о. Мойсей зарікався пити й курити. Але що-Божого дня булб знайде якусь причину, щоб розрішити ніби в останній раз. А потім знов давав собі зарок, и знов знаходився той капосний, останній раз. И тепер — бчі его новеселїшали. Він узяв чарку підняв її до світла, подививсь на неї любо, як мати на свою дитину, и тихенько почав цідити в рот, помалу задираючи голову. Довго держав він чарку коло рота, ви- смотував останню крапельку, и, одірвавши чарку, почав утігувати в рот свої сині губи.

„Якє ж то добро оця горілка!“ промовив тихо о. Мойсей! И той розумний був, хто її вгадав.“

Він схопився з місця и хотів налити другу чарку.

— О, Хвѣдор, ні твою підняв вражину у тору.

— О, о, Мойсѣй! вибачай на цей раз! Просив и тебе, а тепер попроси ти мене! Ха, ха, ха!

О, Мойсѣй, сілеш зовн пильну и витив другу чарку.

Перегодя о, Хвѣдор, вивув сичару. Перший свіжий димок дуже залоскотав у носі в гбстя.

— Не курй, — будь ласка! — просив о, Мойсѣй.

— Та ж знаеш, що доктор не позваляе мнѣ й курити. Не дражни мене!

— Одчеписа ти з своім доктором! Як ёго слухати, то й в голоду вмѣрти.

— Стільки раз я зарікався не курити! каже о, Мойсѣй. — Одже ж не покину? Юки не чую диму, то й байдуже! А ни курить хто мнѣ під носом, то здавця оддав би все на світі, щоб тільки покуштувати того поганого зілля.

— Коли хочеш відати, то не з разу, а помаленьку. Один день покури трічі, другого дня — двічі. От почни так з цього вечора! — На, курй!

— Може, ти й правду кажеш, — промовив о, Мойсѣй вже далѣк веселіше. Дай, покурию, та й закаюсь!

Закадили паноці и поодкидали голови в кутки канапи. И полилась їх розмова щира, непотайна. Без жодних свідків чужих и своїх рідних, в тихій, теплій світлиці серед спокою темної осінньої ночі, за чаркою доброї горілки або пільвки, — не раз було паноці пробадакають цілу ніч, до світа. Вже матушка, виснавшись на один бік, було вигляне з дверей, гримне на їх, та й знов засне, а паноці на те не вважають! Нічна, пізня, добіа, чарка горілки розгортують душу, розв'язують мову, додають красномовности навіть не красномовній речі мовчуні о, Мойсѣя.

Батюшки мовчали, втягуючи в себе дим и буцим збирали розкидані думи, вибіраючи ту, с котрої треба б почати розмову.

— Як же, о, Мойсѣй, твоя сім'я?

— Моя сім'я? Не благословив Бог мене сім'єю! Не ростуть мої діти. Чи мене за що Бог карае, чи я сам не здоровий, чи моя жінка така! От и ці діти, що позоставались живі, чогось вже мнзерніють, кривляця...

— Ти плачеш, що твої діти змиряють, а мої вже й геть то живучі. Такого їх, такого їх, що далєбіг, не знаю, що й діяти! Сѣмеро одиса я на кладовище, а там спить у мене аж сім дочок, а два сини в школі. Коли тобі скушно за мергвини дїтми, візьми, будь ласка, в мене зб двѣ, або зб трѣе живих. Я тобі ще й подікую.

— Як же, о, Мойсѣй, твоя сім'я?

— Моя сім'я? Не благословив Бог мене сім'єю! Не ростуть мої діти. Чи мене за що Бог карае, чи я сам не здоровий, чи моя жінка така! От и ці діти, що позоставались живі, чогось вже мнзерніють, кривляця...

— Ти плачеш, що твої діти змиряють, а мої вже й геть то живучі. Такого їх, такого їх, що далєбіг, не знаю, що й діяти! Сѣмеро одиса я на кладовище, а там спить у мене аж сім дочок, а два сини в школі. Коли тобі скушно за мергвини дїтми, візьми, будь ласка, в мене зб двѣ, або зб трѣе живих. Я тобі ще й подікую.

О, Хвѣдор зареготався, аж стільці на тонкому помості застукотіли ніжками.

— Чужі діти — не свої, — одказав сумно о, Мойсѣй.

— Та ще й не врутуть чогось! — промовив о, Хвѣдор.

— Оце й закирів дитина, стогне, мезернє. Душаю: От — от умрє!

Одже й ні! А все та жінка! Як візьме коло ёго нанькати, тупцяти, як візьме припарювати та припикати, вилівати та облизувати, то, дивись, вже моя дитина й очуноє! Ха, ха, ха!

— Грїх тобі, о, Хвѣдор, такє говорити про своїх дїтєй!

— Та вже нехай хоч и грїх! У мене, що на умі, те й на язїці... Ха, ха, ха!... А як ти собі, о, Мойсѣй, міркуєш? Оце в мене сім дочок. Я не лічу синів. Треба їм справити сім суконь, та сім сорочок, та сім пар черевиків. Візьми двѣе, те буде по чотирнадцять. А там ще як почнуть вигадувати свої витрабєньки, якєсь комірчани, та стѣжечки, та блонди, та якєсь драгїя, та акєрє біси, батька, зна-що! Та все по моді, та по морді! Я тобі жажу, що на сїду — величу, насрачаю! А тут, знаєш, ще до тебе вдалось мої дїтям в свого батька! Ха, ха, ха! всі сім товсті, ненєче сім тучних корів Хвараонових. Сѣгодні справиш одѣжину, а череа тїждень — вже й тісна отада! Ще добре, що не всі дорослі, тає одѣжина переходить с пляєй на плєві...

— А хто ж винен, — промовив о, Мойсѣй, — коді и ти сам незгїрше колесницегонїтєда — Хвараона! Гладяєш ще дня, не вроню тобі.

— Ти й правду кажеш, баче Мойсѣй! Не дамо стувив я собі оцю рїсу. Не жаль би було, як би на казав кравцєві! атб казав и наназував: не ший же тісно, ший як можна шїрше! Коли вчѣра дявляюєв, на плєчах розвїзався мїтєв. И до попаді! поважую та лаю кравцї. А вона мнѣ як одрубала, та ще й при дочках: „Не кравець винен!“ сам розвїзався, то й одѣжа мусить роздатись. Не залєзна ж!“ И покинув рїсу, та мерщїй схати! Ха, ха, ха! А тут, не тобі жажучи, ростуть дочки так швидко, як на дрїжчак! У дурних дочки и в двадцять рїків ходять в кучонькій сунїї. А в мене, оце шнє доці тринадцять, та и хоч євраз замїє дай! Однє другу доганяє! не знаю, що й робити на світі. Вбгослови знають, що в мене не гурт — то грошей, обминають мою хату! або прїдуть, обїдять, обїпють, помѣхають, та й поїдуть. А мої дочки сидять, хоч и хоробі, — праг їх не вон! Буду видавати, хто перший траниця! хоч би й за дяків. А де ж я їх подїваю? Де старших двѣх...

вже й богослові не присв'ячують. Кажуть, що старі. А їм всього вісімнадцятий, та дев'ятнадцятий рік!

Чого це ти, о. Хвѣдор, взявся на своїх дочок? Вони ж дурно не ідять твого хліба! Вони коло всього, а твої матушка тільки порядкує.

„От — так — пак! Ба ще б посідали, та руми покладали! Вони бач, и робили б, що тільки плентали на п'яльцях якесь своє дрантя. А я їх до пекарні! „Робіть,“ кажу. „Діти самі на себе! На вас слуг не настачиш.“ Нехай роблять и коло печі, и на городі, нехай хліб печуть, обідать в'ярять у живів, прядуть. Тільки не пускаю с сорочками на річку, та на поле.

О. Хвѣдор знов поналивав горілки в чарги.

„Будьмо здорові!“ промовив він; випив и закусив варенням. „Прошу покорно; о. Мойсѣй.“

„Ой боюсь, боюсь! Ліхе міні з цією горілкою! Хтось лукавий вігадав її на моє ліхр!“

„Пий бо! чого ти? Дома собі будеш піснювати, а в гостях розрішеніє на вся: вина и в'єлє.“

„Воні й справді, що я в гостях! Не питиму вже дома,“ промовив о. Мойсѣй, а сам скоса привітно поглядав на яснї, блискучу, як зор'я, чарку настобки.

Випили знов по чарці. О. Мойсѣй довго смакував, обсмиктуючи свої снюваті губи.

„Грімаеш ти, о. Хвѣдор, на дітєй. А в мене ж то, в мене! швидко не буде ні дитини, ані щастя, ні хатини, як співають у пісні. Чи воні поробляно, чи воно наслано? Кажуть, що мої хата закладена майстрами на дитячу смерть... И в старого Копистемського батюшки мерли діти. Я вже й воду святів, инов святів усі хати, вже й питав між старими людьми...“

О. Мойсѣй зігнув шию карлючкою, а голова звисла на груді, неначе настрикнута на кінці карлючки.

„Вог-зна чого ти журишся о. Мойсѣй!“ каже о. Хвѣдор. „И хочеця тобі того клопоту? Я й не рад, а діти р'одяцца, р'одяцца та й ще р'одяцца, и не знаю, коли тому кінєць буде! Може воні тим, що я люблю своєю матушку так, як любив и перед вінцем. Що не гляну на неї, що не поцілую, то й пів дитини! Моя матушка аки лоза плодовита, не в'року їй, як спить та не чує, то нехай не вадить. Що-року, що-року! що-року!“

О. Хвѣдор зареготався, аж поміст задрижав, а стільці затанцювали ніжками.

„По цій мові, будьмо здорові!“ промовив він, наливаючи по чарці.

„По цій мові можна й міні“, додав о. Мойсѣй.

„Та пий разом не смакуй!“ приказав о. Хвѣдор, ребоучись дрібною. „И чарги чорта-батька-знаки пороблено! Вип'яш, мов муху прекотнеш!“

О. Мойсѣй не смерчавсь, ковнув хильцем, и тільки в'ягував по своєму звичаю, обидві губи в рот.

„Казав я тобі, о. Мойсѣй, що відам дочок за того хто перний трапицца, чи він буде джк, чи мужик, чи щ'ган, чи Лях. Одже ж я так швидко и зроблю. В'їдвися до моїх дочок якійсь Лашок. Ходить, та й ходить, трохи не що-дня. Дочки й раді, бо, звісно, вже дівчата на порі, реповуть та жартують з ним. А Лашок в себе дуже нещотаний, веселый, брехун, точить баландраси моїм дочкам. Тільки чин на йому біси-батька-знаки! Він якось пана підписаршого підписарь чм що! Хвямілія єго — Середисський. Приїхало воні сюди на околицю недавно, таке м'ршаве, обшарпане, мизерне, замліє! и називав себе шляхтичем. Попереду було мене обминає, знать соромицца своєю дрантя а як облатався, обшився став на панка схожий, тоді почав до мене підступати, та все смілівіше, та смілівіше. П'отім, дивлюсь, — вже и вліз у мою хату! А з дочками куди тобі! наче зріс у панських будинках. И теперички ходить трохи не що-дня. Міні вже и наскучав, бо треба з ним панькатись, коли впустив до своєї господи. Будьмо здорові!“

Випили й закусили. О. Хвѣдор перекидів порожню пляшку над чаркою.

„Чи це ми вже й віхилили півний грахвін? Чи не тим, що ти, о. Мойсѣй мавш якось приворожену нахильність до... до чарочки?... Ха, ха, ха!“

„Як випили, то господарь ще принесе,“ одказав о. Мойсѣй.

О. Хвѣдор скинув чоботи, підгорнув полі, взяв грахвін и тихісінько закрадаючись, як кіт до миші, пішов у другу темну хату точити горілку з барильця. Серед тишини ночі чути було дуже виразно, як горілка стіха булькотіла з барильця, вливаючись у пляшку и шелестячи по боках скла.

Колі це — щось заворушилось и загомонило в темній хаті. В одчиняні двері, як той херувім з небес, вилетів о. Хвѣдор. Од швидкого рушення полі єго р'иси літали на повітрі, як двіє крил, а волосься на голові піднялось в г'ору, як легкий пух. В руках у єго був превеликий бутіль доброї горілки.

„Ох міні ліхр!“ промовив о. Хвѣдор, озираючись на темні двері, ніби звідтіль за ним гнався домовик.

„Моя матушка почула, що я горілку точу, да так нагнала с прос'омня, що я насилу втік. Коли б лиш не прибігла та не одняла бутля.“

О. Хвѣдор поставив бутель під стіл, адѣ, прислухавшись, що знав все поспішно, й затихло, вийти не побрав на столі.

„Будьмо здорові! Помірним чарка, а нам горілка,“ промовив о. Хвѣдор.

Випили и закусили.

„Смієся ти з мене“, каже о. Мойсѣй, що мой Марія Івановна забороняє пити, а сам, бачу, незгірше боїсса свої жінки.“

„О, о. Мойсѣй! Все то твої докторі нашкодили. Набрехали мой поведі, що міні горілка шкодить, бо в мене ший! дуже коротка. Бач! вір дурням! И довга ший — не пий, и коротка ший — не пий. Страхують мене паралічем. Один дідко! И пити — вмѣрти, и не пити — вмѣрти! Лүчче ж пити и вмѣрти! А ну, о. Мойсѣй, чи правду кажуть докторі? Чи стүкне мене параліч?“

О. Хвѣдор налив, випив и замовк, неначе жадує параліча.

„Ні, нема апоплексії!“ промовив. „Тепер же сміливо! Марія уперед.“

Знов нахилили чарки й повипивали сміючись.

(Дальше буде.)

ПРО КУРГАНИ НА ЛИТВІ И РУСИ ЗАПАДНІЙ.

(Представив коротко після гр. Копст. Тшкевича Н. Вацлякима.)

(Дальше.)

Жертовні горці вь могилахъ були уживані на усій Словянщині. Племена словянські, поселені на півночі, прийнявши культуру відъ Скандинавцівъ, приймили и їхъ урни гробові. И такъ, що до подобя, всі попелниці на Руси Литовській, вь Польщі, вь нинішніхъ північнихъ Прусахъ, вь Саксоніі, вь Чехіі, навіть по надъ берегами північними Рену и вь нинішній Белгіі, суть похожі на урни Дунські, и всі, яко походження Скандинавського, суть пучасті, низькі; тонкі та високі, походження грецького и римського, находять ся лишъ у южній Словянщині, що перенала всь полудня свою просвіту, поняття и обряди.

Сь початку, коли кераміка (наука обь урнахъ) у насъ не була ще розвинутою, удержували учені навіть люде, що попелниці самі у землі виростають, за Божою силою, подібно як думали деякі, що піраміди єгипетські суть утворами природи, а именовано, що постали вь наслідокъ вибухівъ вулканичнихъ и що иєроглифи на нихъ, суть нічимъ другимъ, якъ хрустализацією. Вь 16-му віці доперва, коли біля Іданська відкрито урну зь золотими та срібними монетами, пересвідчено ся, що

урни не були діломъ природи, а ино що чоловіча рука вклала іхъ у могилу.

Вь кождімъ майже кургані на Руси Литовській находить ся при костяку мерця горнець жертовний. Звісно, що наповняю єго звичайно при похоронахъ стравою. Часомъ покладений вінъ вь головахъ мерця, иноді в ногахъ, и щєколи зь боку вь половині костяка. Мабуть у кожду могилу ставляно такий горнець, а сли у деякій не подибано єго, то мусить вохкість вь землі затерла єго слідъ. Глина підлягає такимъ самимъ воздушнимъ виливамъ, що и бронзъ; вона тратить вь темноті и вь вохкості на своїй тривалості и твердості, а позяскує її наново ажъ тоді, коли воздухъ и світло її обгорнуть. Тому и дуже оглядно належить обходитись сь горцями жертовними при розкопаній могилі; поторкнешъ необачно зь легонька обь урну, а вже й розсипалась вона у порохъ.

Горці такі були у насъ виробомъ домашнімъ, и похожі суть вони дуже на горці уживані по нинішні нашимъ народомъ. Богато зь нихъ було на самій випуклині приукрашувані не коньче мистерними рєснисями, а на деякихъ находились єдтиски, зь якихъ то незрозумілихъ знаківъ. Бути може, виражались ними які тамъ митичні поняття. На деякихъ приходить витиснене колесо, иноді и сь крестомъ у середині; колесо сь крестомъ означає вічність, а проте могло таке знамєня бути символомъ вижданого вічного, щасливого життя.

Кумири приходять дуже рідко на Литві и Руси. Учені люде, якъ Дитмаръ, Гелмольдъ, Стрийковський, а відтакъ Нарушевичъ описували іхъ вправді, однакъ дещо и блудно казали про нихъ. На Литві и Руси Литовській могили предхристиянські не містять у собі ніякихъ кумирівъ, тільки у Збручі найдено истуканъ Святотида, а Гр. Адамъ Плятеръ подибавъ два божища на Жмуді. Передъ кількома літами, вь повіті борисовській, вь лісахъ надъ рікою Понію, селяне у зрубаному дубі найшли два заховані божища. Одно зь нихъ, якъ вісті идуть, мало бути срібне, друге бронзове, оба досить великі, тільки що жаденъ археологъ не бачивъ іхъ до теперъ. Музеумъ чеське посідає богато кумирівъ словянськихъ, то автентичнихъ, то відлтихъ зь гіпсу; алежъ и за тимъ всімъ митологія словянська не високо ще станула, бо и не легка річъ поименувати ті всі кумири и дослідити іхъ митичне значінне.

Слєзниці звісні римські lacrimatoria то литовські assaive, приходять у нашихъ курганахъ такъ рідко, якъ и божища. Плачки були на похоронахъ головнимъ діломъ: слєзми, ними вилитими, думано, роздобуваєть ся сунокій мерцямъ,

и тому на похоронахъ знатнішихъ людей збирано слези у судини, слезниці, щоби заховати їх відтакъ разомъ зъ мерцемъ у могилу. Звичай сей наймувати плачокъ перебувавъ віки и перейшовши въ народній обрядъ, дотривавъ ажъ до нашихъ часівъ. Ниньки ще водить ся на Руси Литовській звичай, що за тіломъ помершого идуть жінки и дівчатá, голосячи тужливо. Буває, дають плачкамъ такимъ и страву и грошей ще, щоби ино добре голосили.

Но не у всіхъ племенъ слов'янськихъ бувъ звичай збирати слези плачокъ у судини; у нашихъ курганахъ тільки де-де подиблешъ слезницю. У старині и завялювано жалоці по мерцю у двоякій спосібъ. Після вірвання поганського годилося плакати живимъ по мертвому, — и тоді збирано слези у маленьку шклянну баньку, до мисочокъ глинянихъ, шклянихъ пляшочокъ або до глинянихъ, малихъ дзбаночківъ и покладано у гробі. Плакавъ по іхъ думці и мерлець въ могилі по тяхъ, котрихъ лишивъ на сімъ світі — а тому кладено и йому підъ очи малі судиночки, щоби було де слезамъ стікати. Силь побитомъ удержувано у старині неначе якийсь союзъ поміжъ двома світами, а слезницю що давано жертвимъ підъ очи, була похожі на ріжокъ достатності. (Дальше буде.)

Г А Д К И

при святкованню осьмихъ роковин
ШЕВЧЕНКОВОЇ СМЕРТІ.

(Кінець.)

Тим часомъ людямъ богатимъ Українськимъ наче й не погано жити під Москалем: їж, пий, спи, навіть буай, коли хочеш, упившись, тільки говори и думай по московській: знай правду тільки Московську, знай честивість тільки московську а свого нічого того не проповідуй. Дивувця Москва, чого б ще бажати Україні! Бо нема в її иншого взору, як усе не-московське зажерти, усе не-московське помоскалити. От же гайдамацтво, що вибилось із під Польщи, відцуравшись рідних панів Українських, чує знов Українську недолю: чує наругу Московську над правомъ чоловіка, яко истоти честивої, и пам'ятає, скільки Москаль вицідив з України крові залізомъ и кнутом, поки його divide et impera порізало Українців и зробило їх мовчущими рабами. Коли б тепер були такі звичай у народів, як у XVI столітті, то знов би озвався хто небудь подавнѣму:

Товариші гайдамаки чинить мою волю:

Що намъ треба відплатити Вкраїнську недолю.

Коли ж тепер инший час и инші у народів способи вибивання с' під деспотської потуги! Давне Гайдамацтво озвалось на Вкраїні не дзвономъ шаблонної та самопала, а дзвонами струня кобзарської. Республікалась нова війна за правду новою зброєю — словом. И такъ якъ за Польскихъ часівъ степи та пущини Дніпрові не давали довгому жету королівському досягті гблови козацької, такъ тепер вільна преса цивилізованихъ народівъ заслоняє твори народного духа від Московської цензури. Всюди проберецца пеняте слово: „правди, волі и науки,“ де стоить на оторожі полиція, и де арада перевертати ноць дїтей „Московською блекотою“, якъ мовляв Шевченко. Не викнуть єго животної сили ніяка в світі сила, и зробить воно своє діло воскресення народнєго.

Ошпечене Польською и Московською исторією гайдамацтво зробило передъ Богомъ світу широче щикло самостійної поезії народнєй, дало на втіху єго серця нову, незнану ні в Греції, ні в Италії ні в иннихъ співучихъ земляхъ гармонію, и устами Шевченка, з'ясувало глибоке чутиво честивости людської, велику жадобу правди, святу шану до народнєй и окремицької волі. Нехай шпетять вас тим, що ми кривавою річкою виплили колісь ис під кормиги Ляцької (а якою ж би можна було випльсти?); нехай сміюцца з нас, що ми вхолились за мужицьку мову, яко єдиний рятуюнок від того ізуїцтва, якимъ обгорнула Москва Україну! Вже наше мужицьке слово стрівожило тисячі сердець на Вкраїні, довело до плачу сивобородихъ, просвітло неписанихъ або задуренихъ Московською письменщиною, и ім'я України пронесло там, де, до Шевченка, чували тільки про Мосновщину. Мужицький синъ озвався до мужиківъ словомъ правди, и слово єго, мов боєва труба, поставило проти Мосновщини нещисленні купи правдивихъ душ. Всі полюбили єго неужаву музу, хто в своєму серці цуравця лукавства. Ис кінца в кінець України можна тепер усякому розпізнати, в кого є в серці правда, а в кого її нема. Не питай, не розвідуй про чоловіка, який вія; довідайсь тільки, чи любить, чи цуравця Шевченка. Се буде певна ознака честивости особи.

А хіба ж у нас у Галичині не такъ само? Хіба можна звіритись у нас хочъ одному такому, що нехтує Шевченковимъ словомъ правди и волі? Хіба ми не таємось із своїмъ скарбомъ душевнимъ передъ усякимъ, хто иде за Московською дикою силою и цуравця Українщини, осійної благимъ Шевченковимъ гениемъ? Хіба є в нас хочъ одинъ такий противникъ Шевченка, щоби єго шановано у чистому, незопсованому серці? И ті кого нужда або неволя

підхлипла під аулаву Московщину, ному замечатано уста дочасною властю старих дуровитів, кого заморочено ледачею політикою Московською, — и ті сумують у злиденному серці своєму, читаючи дозвір собі на кожному листку поета щирої правди людської.

Мають вони чого сумувати! Бо перед їх очима творця воскресення великого и славного народу. Не матимуть вони в йому своєї частини, не впишуща їх імення в книгу святої праці, шанованої всею Слав'янщиною. Наші радощі будуть ім докором, наша слава — їх безслав'ям. Ось бо стоїмо вже в дверях нового періоду боротьби України за своє людське и народне право. Уже появилася вільна преса початок нового твору невмірущого духу Українського — поваток Святого Письма. Незабаром увесь християнський світ довідається, що в нас світлі нова сім'я Християнська, п'ятнадцять мільюна сім'я. Не виника без сліду ті завзяті, що обороняли Польщу від Азійської клямої сльипоти, поки Польща почала від неї гаранем оборонятись та з ворогом Християнства на своїх оборонців змевлялись. Не ростеклись вони ні в Азійському, ні в Московському сьмешті, захрвали жову пам'ять про свою звану в давній Європі славу, захрвали свій світогляд серед напливу двох цивілізацій, не забули той мови, що дала гасло Україні до боротьби з вельможним Азійським панством и озвались потужним голосом поезії на всю Слав'янщину.

От же дарма, що народ Український стояв передовим редутом під час великої війни Європи з ворогом Християнства, дарма, що він не давляу ітам закоренити на Україні свої пагубні для Християнської просвіти школи та колежі, — Московська політика повернула ним круто, и незабаром утеррав він свою Церкву громадську, що підняли були високо в гору старосвіцькі паці братства церковні. Остерегали ёго ще за Хмельницького єднатись із Москвою, бо в Московщині, мовляли, нема віри ні Руської, ні Грецької, а є віра Царська. Не послухала підманена чернь, и ось тепер на Україні вже нема и просліду громадської Церкви. Панує всюди віра Царська. Архирейи и попи служать попросту знаряддям або політики, або й полиції Царській. Народ попа нігде не любіть, а хіба боїцца. Которий же піп увійшов би з народом у побратимство, яко син єдиної сім'ї Української и апостол чистеї правди Божої, такий мусця пагнись робом перших християн, а коли ні — нехай готув себе в мученики, а свою сім'ю в старці. Чи не гірше ж оце пригночено Україну нашого часу, ніж за короля Жигимонта III. и ёго ізуїтів? Тоді хоч слово Україна зоставалось на волі, а тепер и

назвати себе офіційно и печатно не можна Українцями ніше, як чедавікомъ русскимъ або жителем такої й такої губернії. Назву Русь розкинула Москва на всю Московщину, а историю України и її словесности нехтує по школах, яко видумку або річ нікчемну. На всі мови, які ввійшли в широченну територію Імперії, переложено слово Боже: в переклад Латинський, Зирянський и т. д. нема тільки українського, бо, кажуть Москваді, Українська ва языка нїть на світї, а єсть адінъ тільки гоцар Падтавская, илі Чигиринская, вєє равнє, и амъ єсть говаръ Кастрамской илі Алояцькай. Бай дуже ім про те, що славний Миклосич голосно назвав безумством такий декрет филологічний! Святого Письма не дозволено напечатати ув Українському перекладі.

От же народнєго духу не винить ніже депсоцтво. Почало Святе Письмо печататись по-Українськи в ві Львові, и вже появилсь ознаки симпатій до сєго твору у цивілізованих народів. Се має єдиний паїд тайдамацтва Українського. Коли не знали Азійські політики Українців за народ, як вони задзвонили в Шевченкову кобзу, то, може, визнають їх тепер, як вони зъявляцця, осінні Божим Словомъ. Ми ж ростемо духом угору що-року, и що-року видаємо велику тіль поета новим приростом васіанного ім по-Україні почуття правди. Не чие й се, як ёго діло, бо він здавня голубив думку про Святе Письмо у своєму великому серці; він подавав проби перекладу псалм Давидових и де-котрих инших частин старозавітнєї поезії церковнєї; він своїм офіцїєлам почаству виявляв жалє, що Библии не переложені ще по-Українськи, и в 1846 році розділив, проби ради, Євангелістів до перекладу на рідну мову між собою и трєма своїми приятелями. С того часу почалось перекладування Святого Письма тихцем та нишком від Москаля. Перекладувано ёго скрізь по-Україні, що иноді трудолюбці Божі и не знали єдин про єдного; и тим часом, як Катківщина виглядала всю просторонь Російську, підвела все під єдин знаменатель лукавої політики Московської, — тоді як уже здавалось, що й струни Шевченкової кобзи затихли серед галасу москвофільства, Боже Слово не довідомо де знайшло собі Вишнем на-Україні, и сей знехтуваний Москвою Назарет появил цивілізованому світу пророків градущої цивілізації своєї.

Оце ж не вмерло твоє жадання, Тарасе! Велика твоя думка сталася ділом; твій благий дух

1) Indem ich die Sprachen nach der Nähe ihrer Verwandtschaft an einander reihe, behandle ich dann das Kleinrussische, das auf dem Gebiete der Wissenschaft, wie die Untersichung selbst darthut, als eine selbständige Sprache und nicht als ein Dialect des Grossrussischen anzusehen ist.

вселення в нових ратаїв рідного поля, и не перестане він їх живити, поки на світі знатимуть и шануватимуть славне ім'я України. Веселись, душе многострадальна, вбачаючи просвітленим оком твоїм великий, довгий, без кінця и ліку, ряд робітників, що Господин Жатви введе, слідом за тобою на ниву правди своєї!

В С Я Ч И Н А.

Поганські звичаї на Русі. В великій латинській Четверть приключила ся в *Ярославі* (в перемиській епархії) дивна история. Бєть тамъ звичай, що повідрани церковній агромажають ся діти в певне місце и вирабляють в соломи або в чого иншого страшило на ввір чоловіка, котре прозивають Юдою, и обвєсять по всіх уллицях, б'ючи є безмилосерно, аж доки не затоплять в яній воді. Сєго року зворушились жида на той обрядъ думаючи, що в нїм містять ся насмїшка жидівської религії, и — аж звичають газети — розпочали в Християнами бійку, котра через кілька годявъ трєвала и закінчила ся вечеромъ вїтовканнемъ віконъ и т. д. — Тимъ часомъ обрядъ топлення страшила не єсть висміюваннемъ религії жидівської, але тільки забиткомъ в даннїх часїв поганьства. Звісно бє, що майже на цілій слав'янщинї обжежено весенній празникъ в той спосібъ, що вирихано боввана, представляючого смерть або виму, и затоплювано в воді. Звичай той впадає в ту пору, коли день и ніч вирівнували ся, коли день (світло) зачавъ перемагати надъ ночью (тьмою), т. є. в місяці Марці. За прийняттемъ Християнства перенєсено поганський весенній празникъ, званий гагїлки, на весенній християнський празникъ, т. є. Воскрєсення. Такимъ способомъ и Яродавський арчаф топлення страшила єсть забиткомъ чисто слав'янськимъ и не повинєнь бувъ гіршати жидів на стїлко, щобъ ажъ ціле місто зревольтувати.

В І С Т І

— *Видаваннє руськихъ книжокъ.* Комисія для уложєня школярнхъ руськихъ книжокъ виготовляє теперъ руську *читанку для другої класи людскихъ шкіль.* Читанка тая такъ що до чистоти явнка якъ и що до добору предметівъ о много перевисшає читанку давнїцу, котру досєть нещасливо уложивъ бувъ крилошанинъ Шашкевичъ. — Що-би нашимъ читателямъ дати поняття о дотеперїшній читанцї для другої класи, досєть буде навести в долучєної граматикї першїй уступъ: *Знаєи, котрими виражаємо собствєннїи звуки в речєню, во-вучєлє буквами:* Самі учителя сєльскї, а тимъ бїльше діти школярн, не годнї вирувумїти, що така бесїда означати має. О скїлько намъ звїсно, домагали ся многі учителя заступлєннє Шашкевичової граматикї якою дїлшою и бїльше зрозумїло.

Грамматика латинська. Довїдуємо ся в певнихъ жєрєль, що многоваслужєний землякъ нашъ дръ. Омєлянъ Огоновський, профєсоръ руського явнка и лїтератури на Львївськїмъ унїверантетї, зложивъ на підставї Шульца латинську граматикю в руськїмъ явнїцї. Дїло те немалої ваги, особляно коли зважимо, ажъ то трудно приходить на підставї нїмєцького дїла приноворити латинську синтаксъ до руської. Зватоки дїла похвально осудили совїсний трудъ п. Ого-

новського, котрий попри власнихъ дослїдахъ уввгладнїв в дослїди многихъ слав'янськихъ еддологївъ, заплмавшихъ ся уложєннемъ латинської граматикї. Бажаєи належить, щобъ граматика п. Огоновського, ажъ найскорше Радюю Школьною була одобрєна а відтакъ до публичного ужитку на обохъ руськихъ гимназияхъ (у Львовї и в Вуччї) напечатана. Наша молодїжъ, черєвъ бракъ латинської граматикї в руськїмъ явнїцї, зневолєна учити ся в нїмєцькихъ дїлъ, черєвъ що відношеннє латинського явнка до руського не все скає ся лєннємъ.

П О П Р А В К И.

У 9-му числї „Святого Письма“, треба читати: Голова ХХІІ, 14:.... лавцюгї....; 22:.... лавцюжкї.... 24:.... лавцюжкї....; 25:.... лавцюжкїв. ХХІХ, 24:.... на вподѣбу....

ДО ЧИТАТЕЛІВ СВЯТОГО ПИСЬМА.

Розпочинаючи печатаннє перекладу Святого Письма, обявили ми, що се — тільки корректура, и що останнє редакция перекладу станєцца вжє тоді, якъ збереже поправки від усіхъ, хто, знаючи добре Русько-Українську мову, схоче допомогти намъ у сїй великій працї. Нехай намъ люде письменнї дарують де-які печатницькі помилки, поробленї в Святому Письмї. Все буде добре виправлено разомъ з останнєю єго редакцією. Що до самої мови перекладу и її граматичнихъ форм, то перекладувателї знарошне ставили то один, то другїй синоним, то одну, то другу форму, сподїваючись довідатись у своїхъ поправщиків, котору пробу їх вони бїльшъ уподобаютъ. Хто б свої поправки схотїв зробити на прєнумерованому примірниковї Святого Письма, и такий переправлений примірникъ приславъ би в редакцію. Правди, тому Редакция вишлє примірникъ чистий, а переправлений коватимє ажъ поти, поки наступить час печатаннє Святого Письма найпоправнїшимъ тїпомъ.

ВІДЪ РЕДАКЦІИ.

Розписуємъ предплату на „ПСАЛТИРЬ“, перєспїваний на русько-українську мову Павломъ Ратаємъ. Вся книжка буде обїмати 10 арк. Цїна одного примірника 1. р. а. в. Речинєць предплати до 1. Червця с. р. Відтакъ цїна Псалтиря зїстане піднесєна.

Предплатники „Правди“ торїчнї, цїлорочнї, котрїмъ буда приобїцана премїя, одержать єго за цїну 70 кр. а. в.

Св першимъ Цвїтнемъ починаєть ся другє четвертєчє нашого пїсьма. Просимо нашихъ ш. прємумерантівъ о скору прислїду дальшої предплати.

Головнї помїчани при редакцїи: *Є. Згарський. М. Косєвъ, дръ В. Лукаковський, Ом. Партицький дръ, К. Суцкєвнъ.*

Властитель и одвїчающий Редакторъ **Наталя Вахняннїъ.**

Зъ друкарнї Ставропільської.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предлаша вымовиць:

На „Правду зъ Додат-
ковъ: У Львові на р. 3 р., на
½ р. 3 р. 50 кр., на ¼ р. 1 р.
30 кр.; — по за Львовомъ на
р. 6 р., на ½ р. 3 р., на ¼ р.
1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові
на р. 3 р., на ½ р. 1 р. 50 кр.,
на ¼ р. 50 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и лишерашурне.

по за Львовомъ на р. 3 р. 50
кр., на ½ р. 1 р. 50 кр., на
¼ р. 1 р.

На самий „Додатокъ“: У
Львові на р. 3 р., на ½ р. 1 р.
на ¼ р. 50 кр.; — по за Льво-
вомъ на р. 3 р. 50 кр., на ½
р. 1 р. 30 кр., на ¼ р. 70 кр.

Редакция и Администра-
ция під Ч. 453¼ (Галицка
улиця). — Рекламанці, неопечатані,
приймають ся на почті безплатно.

П Р О Ч Е Н Н Я .

Картини з волинської України,

Івана Нечуя.

Річ дальша.*)

„Об чім пак ми були розговорились?“ спитав
о. Хвѣдор.

„Об якомусь Середінському.“

„Еге! Так знавш, внаднвсь до мене той ля-
шок Середінський. Ходив попереду сам, а це вже
почав ходити з нашим сусідою поміщиком Хоцін-
ським. А знавш, як я познакомився с тим Хоцін-
ським?“

„А як?“

„Дуже чудно й смішно! Чи до тебе прихó-
дили ляхи кумами держати до хреста мужичих ді-
тѣй?“

„Приходили перед повстанням и не раз, а це
щось и перестали,“ одказав о. Мойсѣй.

„Ото-ж и до мене було оце й несуть хре-
стити мужичу дитину! Кумою — молодіця, а кумом —
Лях из заводу. „Що се сталося с па-
нами?“ думаю було собі? „Попереду дерли
шкуру з людѣй, а це почали брататись, пити з
ними горілку, обніматись та цілуватись! Щось воно
(думаю було) та є?“ „Аж воно так и вийшло. Ви-
пиймо, о. Мойсѣй... — Раз якось принесли дитину
до хреста. Кумою — молодіця, а кумом — якийсь
незнакомий пан, здоровий, пузатий, з маленькими,
тонкими ніжками, до стóту неначе хто підпер ба-
рило двомá паличками. Рекомендуюцца міні, що він
такий и такой поміщик, близький мій сусіда и
приніс до хреста дитину свого робітника, доброго
й вірного, знаючи звичай, од хреста не цуратись.
А я собі думаю: „Дай трóхв пошартую с паном,
щоб не дуже єго розбирала охóта держати до хре-
ста дитѣй.“ „Веду кумів у першу хату и починаю
хрестити дитину по всім правилам. Читаю помале-
сенько, виразно, слово за словом, а дяк с палама-
рем приспівують. Стоїть мій пан, перекидаючи з
моги на ногу своє барило. А я читаю, та й читаю,

*) Річ перша — у 12-му числі „Правди“.

та співаю! Дивлюсь, пан мій вже сопѣ, з лóба піт
горóхом кóтиця, а я чи́таю, та читаю! Ха, ха, ха!
„Нехай (думаю) покуштує, щò є на світі дѣ-що
й важкѣ.“ Дивлюсь, вже близько кінєць. Я пере-
махнув ма молѣбінь, давай вичитувати одін, потім
другий. Хоцінському дав на руки дитину. Він чер-
воніє, та синіє, от-от упаде! „Гóді (думаю) буде
пан до нових віників пам'ятати, як о. Хвѣдор хри-
стив дитину.“ „Ха, ха, ха! Навпісля чу́ю — мій
пан аж заслаб; ма́буть, одсто́яв но́ги. Так-то ми й
познакомились. Ковта́й мұху о. Мойсѣй!“

„Ні! щось мало поживку з цієї мұхи. Буду
ще гедзів ловити, абó-що.“

О. Мойсѣй достав з другого стола́ стакан,
налив трóхв не повен и почав дуддити.

„От и почав Хоцінський до мене ходити;
просить и до себе, дає міні гостиньці, шле міні з
завóду по голові цу́ару. Бачу, гóдить міні, тупцає
коло мене. А як приде до мене в гóсті, взѣцця
коло моїх дитѣй, тирить ім у руки польські книжки,
цвѣньнає до їх по польській. Мо́й друга дочка десь
захопила зó двóє польських слів. Він її хвалить,
рохва́лює передо мною, ніби вона найкраща, най-
розумніша од усіх моїх дитѣй! Мій старший син,
яко хвилозóхв, зараз постеріг, що Хоцінський має
собі дѣ-що на умі. А я й давнó те запримітив,
та думаю: „Біс тебе бері! С твої праці не буде
користи туточни, а міні все таки вигóда. И цу́мор
дурно дає, и по́ле дає, и дрóва дає.“ Не завдавати
ж міні Ляхóві брехні, та, ще и в своїй госпóді! А
чáсом, як у чому пустóму, то ще й потакаю. А
він радий, аж у гóру скáче, та шле міні гостиньці!
А ми ж жінкою аж присідаємо та сміємóся с пана!
Ха, ха, ха! За здоров'я наших непрóханих благо-
творителів! Пий-же, о. Мойсѣй!“

„Та наші Ляшки,“ промовив о. Мойсѣй, „такі
догоджають батюшкам, хто вміє кілька слів цвѣнь-
кнути по польській. И я, грішний, колись нена-
рóвом, для штуки, промовив слів двóє по польській
до свого пана. Зараз на другий день прислав ху́ру
дров! За дві слові!“

„За те ж підставляють вони стільця томóу,
кто не гóдить ім!“ промовив о. Хвѣдор. „Чи чує

про благочинство с Кучого? Як ёго обговорював поміщик Панятівський перед архиєреєм, перед сторопнями людьми, перед панями за обідом, тоді, як викарний їздив по єпархії! Де ж пак! видумав якусь исторію, ніби ёго свиня вскочила в попів огорб. Піп дав їй сто різок, велів звязати и одіслав соцьким у стан, вкупі с прошенням на бную безпакійную рабу панську свиню.

О. Хвѣдор зареготавсь наливяючи горілку в чарку, аж горілка перелилась через край.

„Мій Хоцінський гбднть,“ говорив далі о. Хвѣдор не тільки міні, але навіть и нашим мужикам. Вже чую, що він ні з сего, ні с того, ставить людям обіди, наймає музики, тупцяє коло їх, сам частвує горілкою. Бо він пам'ятає, що в повстанні Польське наші мужики нахвалялися вирізати до гла всіх Ляхів, щоб и дѣху їх тут не смерділо, та жалкують, що того не зробили и тільки ждуть другого повстання. Він навіть сам міні говорив про те колись за чаркою горілки. А мужики зйдять обід, а після кажуть, що пан и добрий, як би не Лях! а-то такі Лях! а як Лях, то й ворог. Хоцінський и сам недавно жалівся на наших людей. „Такий (каже) тута проклятий, завзятий народ! ніяк не пригорнеш до себе. Иста козачина, той Запорозький, гайдамацький, дух!“ „Дурно, думаю, ти, Ляше, втрачаєсся на обіди та музики! А ще сміє теревенити моїм синам, що Польська мова, як не тепер, то швидко буде потрібна на Україні!“

„И справді чудна та Польща“, промовив о. Мойсѣй. „Самі лежить звязана, скручена, насилу дійше, а ще такі простягає голову, щоб когось гризти, жукає зубами, щоб когось укусити.“

„Будьмо здорові, о. Мойсѣй! закушуй бо, а-то на голову буде важко. — От и почав ходити Хоцінський з Середінським. Чи не мостиця він у сваті до моїх дочок?“

„Ой не хапайся, о. Хвѣдор з сватанням! Питай людей.“

„Добре тобі й говорити, коли тобі на шні не сидить сім дочок.“

„Коли б міні хоч одну дочку! Вже я й хати святив, и пшеницю сів на чотирѣх рогах дома. Пшениця походила, — значить місце благословення...“

„Знаєш, що зроби, о. Мойсѣй! Обидь ти, голний, серед дня, верхом на лопаті трічі кругом хати та прочитай на бігү трічі „Оче наш“. Тоді певне так попереликаєш домовників, що не потраплять куді втікати! Ха, ха, ха!“

О. Мойсѣй підвів голову, думав почути щось путне, але зараз схилив її вниз, осміхнувшись.

„От ходить до мене Хоцінський та гбднть міні. Недавно оце прислав міні деревні на повітку.“

„Чи й той пан годив тобі, що попереду був тута?“ спитав о. Мойсѣй.

„Де там тобі! Той був з багатих, значних Ляхів, з аристократії; проклятий та гордий, як сатана! Ёму, мабуть, здавалося, що він и тепер панує на Вирані, як було колись за царя Гороха.“

„А хіба ж и не панували Ляхи в нас? Що хотіли, те й робили; не було їм ушину,“ одказав о. Мойсѣй.

„Як приїхав до нас той старий пан, я накинув свою скухвию, надів найновішу, найпросторнішу рясу та й пішов до ёго. Думаю: и познакомлюсь и поговорю за квит на дрѣва. Бо тоді бач. пані давали нам дрѣва з свого лісу. Оповістив ёго через лѣкаа. Коли це — виходить до мене пузань у шляхрці з люлькою в зубіх на довженнім цибукові. Надівся насупився й заступив міні двѣри до гостинної, и починає питати, чого міні треба, як того мужика, а сісти й не просить. Е! думаю, біс бо твоєму Ляхівському батькові! Не годіця ж міні стонти коло порога та ще и в скухві. „Виbachайте (кажу) пані, але ні вам, ні міні не приходіця говорити навстоячки.“ Взав я, минув ёго, пішов в гостинну та й лагожусь сісти в самому більшому креслі, а ёго прохаю сісти коло себе. Він тоді ні в сіх, ні в тих! Так ёму погано стало. Поставали ми обидва коло хвотелів та й почали вгніжджуватись. Ніяк не влізу в прокляте кресло, такє вузькє! Коли дивлюсь и пан застрѣг и не влізе далі. Ха, ха, ха! Зареготався я, а пан и собі за мяю. „Шкода (кажу) пані! не за-для нас робляна ця мѣбиль. Сідаймо на сохві. Сів я, та й упернүв у пружини до самої землі, а пан упернүв з другого бѣку. Сидимѣ ми, тільки голови наші видко, мов десь за горами виглядаємо! а сохва трісь! лусь! трісь! та все тріщить по-маленьку. От-же с того часу и почав ласкавіше зо мяю поводитись, почав рүку подавати.“

„Випиймо, о. Мойсѣй, за вішню пам'ять шляхецького, польського гонору!“

Випили й закусили.

„Е, о. Мойсѣй! ти, бачу, й чѣсти не знаєш. Дивись! вже горілки тільки на дні! промовив о. Хвѣдор трясучи останнєю горілкою, котра билась об пляшку, аж скло дзвеніло. Як же я теперчка добуду, другого бѣгла? Треба рачки лізти в ту хату, бо матушка почує.“

О. Хвѣдор анов, ступаючи навшпіньки пірнүв у темні двѣри. Але матушка, мабуть звикли навіть через сон стерегти барильця и пляшок з горілкою, зараз заворушилась. О Хвѣдор, наче архистратіг з небес, видинув прожѣгом с темної хати, держачи на руках чимале барильце, в котрому горілка жалібно плескалася в порожньому місці.

„Благовістуй, зéмле, рáдoсть вé-лію!“ каже о. Мойсéй.

„Не дуже й вéлію, бо тільки на дні, та й то простої, ненастояної. Непотрапив..... бо в хаті поночі.“

„Дарма! давай, покуштуємо, яка вона!“

„Як же твої янї!“ спитав о. Мойсéй, пиймавши доброго гéдза з ставанá.

„Як? Василь, вже в хвилосóхвнї, учиця дуже добре, а мéнший и дoсї в нїзчих клáссах. Вїгнався аж до нéба, а дурний, як трéба. Нехóче вчїтись! Така шéльма, такé ледáщо! мáбуть тим, що в бáтька свого вдáвся. Ха, ха, ха!“

О. Хвéдор зареготáвся, аж однá дитїна закpичала с просóння.

„Хїбá ж ти не вчївся в шкóлах? спитав о. Мойсéй. Який там недовірок ёго вчївся б! Ще в бурсї бу́ло сям-так. Вчителї добре приганяли, а я дуже боївся катóржної лoзї! Раз далї такої про-чухáнки, що й дoсї пам'ятáю. Було аж слéзи тобі кóтяця, а такі вїлупиш не тих проклáтих Латїнїв та Греків, як Очче наш! Перевели менé в семїна́рїю, зачу́в я волю. Дивлюсь, аудїторів немає, Греки та Латїни ваялюця в нас по-під лїжкáми. Невївчиш лéкцїї, — прохвéссорї й слóва не кажу́ть. А тут ще й не визивáють! Егé, думаю я, аж ось де лaхвá! кїдай Хвéду, книжкї та гуляй! Гуляю я та гуляю, книжкї и в руви не беру. Коли зирк! читають на конхверéнцїї, що такого-то рабá Бóжого Хвéдора Чепурнóвського по малоуспїшїю и малóвозрастїю зостáвити в тїм же клáссї на дрóгий курс, тоб то ще на два рóки. От и попáсав я в „слóвeсности“, трóхи покáявся, перевели менé трóхи не в пéршому розрáдї. А в хвилóв-хвнї як закуштував я волю мїсли, як и подобáв хвилóсохво́вї; покїнув я зно́в книжкї. Гуляв, гуляв, аж до вїнця кóурса! аж фoстобїсїло! Збере-мóсь бу́ло, та все молодї, весéлі товáрншї, пьeмó, таньцюeмó, спївáемó, в кáрти грáемó! Ох! щó то за час був хорóший, вóльний, весéлий! Нашї ченцї-начáлники бдять та мóляця, за нас мáбуть, та за нашї грїхї. Кудї їм встерегтї по нoчáх таких соколів, таких Запорóзьцїв!“

О. Хвéдор випростав грóди й спїну, взявся в бїк и закїнув гóлову. Ёго пóстать и справдї бу́дá запорóзька.

„Як же тебе перетягли в богослóвськїй клáсс? Хїбá за ушї?“

„Де там! Тра́пилось мїні такé щáстя, що менé на екзáменах и рáзу не спїтали й не зачїпали. Рéктор любїв викликáти тільки тих, котрї були записанї в записях пїд цїхвїрою, а я нїко́ли пїд мeю не стоáв — нї пїд 5-ма нї пїд 10-ма, и т. д.

А в клáссї бу́ло дуже везé. Чáсом бу́ло вїзьму з гульнї, та й вївчу лéкцїю, жартóючи. Дивлюсь! як раз вїзвуть. А де не вивóзило, то вже бу́ло покóйний бáтько вивóзить чи грошїма, чи цóкром, чи бóрошном. Так я дéплив до бéрега щасливо, без кораблекрушéния, як и богáто наших допли-вáло. А з консистóрїю справа швидкá. Втїрив у руки кїлька рублїв, ко́му трéба, та й приходé в. Вїпьeмó, о. Мойсéй, як ми ко́лись випивáли, як стоáли в Качуренка, та в Мóтрї Сїдорівни. Пом'я-нїмо днї нашої слáви, наших весéлих молодóщїв.“

О. Мойсéй добре поминáв свої молодóщї, бо дудлив без перéрви з свого здорóвого стаканá, не дожидáючись частувáння.

„Але, дивїсь, о. Мойсéй!“ кpикне о. Хвéдор: „вже й барїльце порóжне! Потривáй! роскажу́ я твоїй Марїї Ивáновнї!“

„А я твоїй Марїї Васїлевнї,“ одбáзав о. Мойсéй.

„Ой! не кажи, братїку!“

„А не скáжеш моїй? Як не скáжеш, то я й твоїй не скажу.“

„Вже и в вїкнах сїрїв, и нéбо свїтлїв, свїт недалéчко. Чи не оддихнóти нам о. Мойсéй?“

О. Мойсéй тільки звїсив гóлову ще нїжче на грóди.

„Чи потра́пимо до нашої постéлї?“ спитав о. Хвéдор.

„Потра́пимо! абї тільки з мїсця зрúшити, одбáзав о. Мойсéй. Пїдведї менé, а я тебе!“

Побрáлись паноцї за рúки и пїдвóдячи одїн однóго, встáли и тихéнько подибáли до постéлї. Нї одїн з їх не заточївся ані трóшечкї! пóки дїйшли до дрóгої хáти.

„Знáвш, о. Хвéдор, якá мїні прийшлá думка. Як то ми вдвох подóжали вкáсти в кóпи стїльки горїлки! Одже-ж ми вїпили як раз мáбуть по два бóтлї!“

„Я думав, що тобі й справдї пóтна думка прийшлá в гóлову!“

Паноцї полягáли и ще дóвго бала́кали, що далї, та все тихїше.

„Ну щó, о. Мойсéй, як би пїсля цёго всéго та склáсти нас до кóпи! Ой, ой, ой! Який би то з нас вїйшов великий пїп! мáбуть якїсь протоверей, або архїверей!“

„Нї! Бог з ним!“ одбáзав о. Мойсéй. Тепер з однóго менé, або с тебе вїйшов би цїлий причёт церковний. Одже ж тївї горїлки, що ти вїпив, стáло б на весь причёт!“

„Чи не вїпати нам, ще до пóдушки?“ спитавсь о. Хвéдор. „Тут в моїй кéднї в с плáшка настóвчки. Я ховáюсь тамї од свобї жїнки.“

*

„Як випить, то й випить! Я ніколи не цураюсь тогo добра“

О. Хвѣдор достав пляшку с під якихсь папірив, здаєця епархияльних відомостей, завішання одѣжою, сів на ліжку, випив сам и почастував о. Мойсѣя.

„Ой добра ж це насточка!“

„Ну, випємо за своїх овець, за пасомих!“

Випили.

„Ну випємо за протоверів и архиерів!“

Випили.

„Випємо за христюбівово воїнство! Ёму перше місце! Куді ж нам до їх! о. Мойсѣй!“

„Ну, випємо ще „на сон грядущих,“ додав о. Мойсѣй.

„Одже ж ти, паночче, здаєця пив-би и через сон, одказав о. Хвѣдору

Полягали паноці и довгенько гомонили щось вже не слухаючи одін одного.

„Як це твої Марія Івановна сама дома?“ спитав о. Хвѣдор.

„Що! що такє, гуска Івановна, заправляна на горільці,“ замолів нісенітницю о. Мовсѣй та й заснув.

(Дальше буде.)

БАРВІНОК.

Посходив-послався в зеленім садочку
Під вишнею барвінок хречатий, —
Красуєця пишно, умита рогею.
Чесна заслуга дівчати.

Дівчинонька з хати виходе в садочок,
Під вишнею сіла спечяти...

„Ой хто мни буде, барвіночку, с тебе
Виночок на голову вити?...“

Подруженьки вірні! ви звийте виночок —
Утіху, заслугу дівчати:

Я швидко не ваша — усе проміню
Для вірної серця-дружини.

И батька покину, и матір стареньку,
И волю зміялю дівочу
На чорні брови, на личко біленьке,
На карі віроньки-очі...

Коваченьку сѣрце! твої я на віки —
Ніхто неровлучить с тобою:

Барвінок хтечатий сповне до купи
Виночком — святою рукою...

Стелся ж барвінку, широко та пишно,
Красуєця ще й цвітом сивеньким!
Подружки, прощайте! не жить мни в вами:
Серденько мое вже в миленьким.“

Послався барвінок широко та пишно,
Зацвів-загорів немов зоря, —
И любо на серці, як глянеш на ёго:
Зелений та пишній — ні горя!

Оцвівся барвінок; порідчав в садочку....

Де ж ділася пишна квітнина? —

Щаслива, весела — що зоря в погоду —

Дівчина віночок наділа.... *Ис. Яковенко.*

ДОВБУШЪ.

Дивоглядія въ пятѣхъ зводахъ*)

Ю. Федьковича.

ОСОБИ У ЦІЛІ ДРАМІ.**)

- Князь Обраимовский, дідичъ у Печивіжині.*
- Антонія, его жона.*
- Жоржъ, его синъ.*
- Нашаїя, его годованка, вітакъ чорниця.*
- Юстина, її служниця.*
- Отець Бремід, двірскій капелянь православний, чорнець.*
- Ксєндзь Колошницкий, двірскій капелянь латинскій, єзуїтъ.*
- Томашъ, двірскій надвірця.*
- Василь Довбушъ, стрілець.*
- Катерина, его жона, вітакъ удова.*
- Иванъ, їхъ синъ.*
- Мігаї, їхъ синъ, вітакъ Марфонъ годованецъ, в. оприскій калеа.*
- Маріка, їхъ донька, в. Срібняруків годованка, в. Дзвіжк жінка.*
- Лєсь, удови Довбушки годованецъ, вітакъ оприскій патажко.*
- Иванъ Городемухъ, Васплівъ побратимъ.*
- Штефанъ, Катерининъ братъ.*
- Марфа, его жінка.*
- Штефанъ Дзвіжка, богатий удовецъ у Космач.*
- Семень Срібнярукъ, богатий газда въ Акрешорахъ.*
- Полагна, его жінка.*
- Морганъ, старий циганъ, чарівникъ.*
- Цора, его донька.*
- Імро, циганинъ парубокъ.*
- Іванъ Хрєсшикъ, Лєсєвъ побратимъ, вітакъ оприскій калеа.*
- Иванъ Уйванъ,*
- Яківъ Нєстерюкъ,*
- Мишро Лєликъ,*
- Юрій Лададинъ,*
- Штефанъ Шедємухъ,*
- Гнатъ Сокирка,*
- Яківъ Джиміръ,*
- Федіръ Джодоля,*
- Николай Чегуль,*
- Гриць Гатаїлюкъ,*
- Єзуїцкій провінціалъ.*
- Жидъ лікаръ.*
- Памірскій старший.*
- Два циганчуки скринники. — Два горнарі. — Два старі люде. — Двірскі. — Стрільці. — Парубки. — Дівчата. — Цигани. — Чорниці. — Нарідъ. — Опришки. — Двоє дітей въ пєлінахъ. — Ангіль хранитель. — Гірска царниця.
- Справа ведеться въ Печивіжині, въ Космачи, въ Акрешорахъ, на Чорногорі, въ Маїяві, и однімъ чєлєднискімъ монастири.

Печивіжинскі парубки, вітакъ опришки.

Гідъ: 1720 и 1745.

*) Безъ дозволу автора не можна сю драму ні грати, ні друковати, ні на инший языкъ переводити. Сі воли автора противникъ мется правомъ доходити.

**) По волі автора лишавмо у сій драмі всі признаки гуцульського нарїччя. Рєд.

ПЕРШІ ЗВОДИ.
(МУЖИКЪ и КНЯГИНЯ.)

Особи у першихъ зводахъ.

- Князь Образпольскій.
- Анжонія.
- Отець Бремій.
- Ксєндзь Колошніцкій.
- Томашъ.
- Василь Довбушъ.
- Кашерина.
- Міхайликъ, } іхъ діти, у 5 и 6 рївъ.
- Маріика, }
- Иванъ Городенчукъ, въ Буковини.
- Печинїжнський парубокъ.
- Штефанъ.
- Морганъ.
- Цора.
- Імро.
- Циганинъ парубокъ, въ Угорщини.
- Два скрипники цигани.
- Два горнарі.
- Два старі люде.
- Панцирєкий старший.
- Панцирні.
- Двораци.
- Цигани.
- Двоє дітей въ кєлімкахъ.
- Ангіль хранитель.
- Гірєка царїця.

Дїло ведеться то о-передъ Печинїжнина, то въ Печинїжнї, то въ Акрешорєкїмъ плаю.

Гїдъ: 1720.

ПЕРШИЙ СХІДЪ.

О-передъ Печинїжница. — Вечєрь по заходї сонця. —

Циганєка стая въ шатрамахъ до окола. — По середъ круга ковадло и вогнякъ, два цигани кують. — Другї цигани и циганки мїшма до окола, то стоя то лежа. — За стаєвъ видко село Печинїжнїя, а повище села на гїрцї замокъ князя Образпольєкого. — По далеку гори. —

ЦИГАНИ

спївають. Ковалї приковують.

Гой циганинъ шину грїє,
 Во зелїзо свїтомъ віє,
 Плугъ окує,
 Свїтъ годує,
 Гояжъ моя! го . . . . ой! —
 Алежъ гордий зъ горда гордїть
 Вразду обертати,
 Йде до циганъ съ чорновъ шиновъ
 Зброю ся кувати.
 Такий свїтъ:
 Той на хлїбъ
 Вразду шиновъ обєртає,

А той третій
 Брата вбити
 Плаву накладає.
 А циганинъ не требує,
 Що хто каже те му кує,
 Тому хрєстникъ,
 Тому истникъ,
 Тому въ груди нїжъ — нїжъ! —

Сонце обаяравсь, у Печинїжнї и по другїхъ селахъ дозволя на вечерїю, цигани розходятьє краснїми громадами по шатрахъ. Імро и угоронїй циганинъ пїдходя на передъ.

ЧУЖИЙ.

А тамъ у тїмъ шатрї великїмъ, краснїмъ? —
ІМРО.

Тамъ нашъ армашъ сидїть; вїнъ Морганъ зветьєя.
ЧУЖИЙ.

Той Морганъ, богатиръ той, чорнокнижнїкъ,
 Що йде за него слава, що такї
 Чарує вїнъ хрєсти, чи два чи нїякъ;
 Що й гадковъ не вгадаєшъ, анї мислевъ
 Не вмислїшъ, що за силу вїнъ ведму
 Въ нї учаровує? —

ІМРО.

Вїнъ, той самий. —
ЧУЖИЙ.

А кажуть, що у него и дочка є
 Прекрасна, прехороша, якъ та зоря
 Вечїрная въ погоду? —

ІМРО.

О якъ зоря
 Заглянула би въ очї їй, вїдъ разу
 Забула би свїтити, съ того дива,
 Що їй перевишили!

ЧУЖИЙ.

О чи ти лишъ
 Не глянувъ Армашівни за глїбоко
 Въ тї зорєшливі очї? —

ІМРО.

Глїбше нї —
 О глїбше нї мїй брате, якъ въ могилу! . . .
 ЧУЖИЙ.

Въ могилу! — хто въ сусїдєхъ Армашівни
 Видумавъ про могилу! — Тижъ хїба
 Є не лєдїнъ за себе, не хорошиї,
 Аби за себе взяти й Армашівну? —
 У насъ циганівъ претцї тестъ богатїй
 Не дожидає затя зъ рївнїмъ вїномъ,
 Якъ тїї бїлі люде? — О я знаю,
 Що скоро бєсь пїславъ ти лишъ старїсть,
 То Морганъ би ти давъ їй. Лїпшого
 Вїнъ зятя си не найде, нї она
 Гарнїшого си хлонця.

ІМРО.

Вже й найшла,
О вже й найшла мій брате! —
Сонце обертався. **Видишъ тамъ**
У тихъ пишнихъ нобояхъ край села,
Де у дворі ясине? — тамъ сидить
Одень стрілець, Василь вінъ Довбушъ звется,
Вінъ навіть и не відси, а зайшовъ
Зъ Волощини чи відси: того вна
Кохавъ.

ЧУЖИЙ.

Я би вбивъ го! —

ІМРО.

А она? —

О и она би вбилась! — ти гадаєшъ,
Що ту кохавъ добути можъ ножемъ,
Або дістати кресомъ якъ голубку
У лісі на горісі? — О дичъ то ні! —
Кохане лишъ дається не береться.

ЧУЖИЙ.

А вінъ жезъ їй кохавъ? —

ІМРО.

О коби

Вінъ хотъ її кохавъ, якъ радо я
Бму коханя того бихъ сприявъ,
Бо вна бъ щаслива була! — Да здається,
Що та его кохавъ не здалека.
Дай Боже, щобъ не такъ се! —

ЧУЖИЙ.

И чимужъ

Не перестережешъ їй? —

ІМРО.

Якъ би смівъ

Іі такъ засмутити? — за весь світъ сей
Я тогобъ не зробивъ! — И на щобъ здалось
Ії перестерігати? — хіба кохане
Перестороги знав? — О коли
Здається їй, що стрільчикъ молоденький
Ії любить, а вінъ справді їй кохавъ:
На віщо же затроювать кохавъ ту
И зеренцемъ лишъ ому? — а не любить
Вінъ їй по щирі правді: то ще доста
За борзо розкритося то їй серце,
Не я аби кроївъ го. — Легко брате
Чуже убити щастя, серце, душу,
А серце то лишъ разъ намъ въ грудехъ бється,
Лишъ разъ на поки світа!

Два скрипники надходъ.

Добрий вечеръ! —

Се наші ледіи и скрипники;

А се мій гість з Угорщини. А вадъ
Добранічъ відограти Армашівни? —

СКРИПНИКИ.

Красі би поклонитись.

ІМРО.

Поклонитись,

Нехай би и въ могилу. — А які?

СКРИПНИКИ.

Порадити най ласка?

ІМРО.

О заграйте

Товариші лишъ тоі, що оногди
Сте гради! — погодіте — — що циганка
Любила ледіи, а вінъ їй зрадивъ.
О чо ті ваші гусли зъ мого серца
Не вроблені, а моі суми думи
На тихъ не струни гуслехъ: сказавъ би,
Всю правду бихъ сказавъ їй голосами
Зъ душі самої взятими! — Заграйте! —

ЧУЖИЙ.

Заграйте! —

ІМРО.

О заграйте! —

СКРИПНИКИ грають, оба цигани співають.

Підъ білоєвъ березоєвъ — недоле моя!
Пе Нестерюкъ съ циганкоєвъ въ неділю до дня.
Циганочко Волошечко, анумо: здоровъ! —
Чого въ тебе Нестерюк у на поліхъ да кровъ? —
Циганочко Волошечко: я сокола вбивъ,
А вінъ мені рантухъ-полу да кровєвъ збрудивъ.
Гой гой ти мій Нестерюку: не съ птаха се кровъ!...
Цить, цить душко циганочко! — анумо: здоровъ! —
Здоровъ же й ти Нестерюку — пий серце до дня! —
Поховали Нестерюка въ неділю до дня.
Відспівавше — розсудяте по шагракъ. Иванъ Городе-
чукъ и печнижнискій парубокъ виступають.

ПАРУБОКЪ.

Омъ видите въ ті хаті підъ побосмъ,
Де у дворі ясине, тамъ сидить
Василь вашъ, Довбушукъ.

ИВАНЪ.

О дякувать вамъ! —

ПАРУБОКЪ.

И вамъ не було важко тілький світъ
Зъ Волощини сюда дорогу бити,
Товариша відвідати? —

ИВАНЪ.

И підъ землевъ

Его би я відвідавъ, бо не мавъ я
Товариша надъ него! — Да чи все
Такий ще гордий та пишний якъ бувъ
У насъ на Буковині, та завятий? —
Бувало якъ заозмется хотъ на що,
То вже не мавъ серцу стриму въ него.
Якъ буря та наважить, а учинить

Що хоче учинить. А чнаж му треба
Би було въ чужині шумать притулку.
Було, якъ не завзятієть та би було? —
А то то серце! серце! —

ПАРУБОКЪ.

То Василь

Же не по своїй воли понехавъ
Свій край? —

ИВАНЪ.

Хіба по своїй воли хто
Лишає хліб солодий въ своєси,
Та йде шукать гіркого на стороні! —
Але якъ кажу: серце! —

ПАРУБОКЪ.

О васъ прошу! —

ИВАНЪ.

Зъ охотовъ пане брате. — Васмлівъ
Бувъ батько богатырь на цілі гори,
Якъ царь оденъ си живъ. Да якъ померъ,
Лишились два сини: Андрій оденъ,
А другий нашъ Василь, и удова
Стара, слаба, уломна. Да Андрій
Не вдався въ свого брата, потайний бувъ,
Лихий та самъ собі лишъ, зăкимъ нашъ
Василь, хотъ и фудуаний, и палкий бувъ,
То праведна душа и всему шира;
И души би уділивъ.

ПАРУБОКЪ.

О се Василь!

Василь якъ змалювавъ! —

ИВАНЪ.

Не такъ Андрій,

Котрому навіть рідна своя матірь
За много була въ хаті, не аби що.
И що ему робити, щобъ ся борше
Позбути матери — нужъ зневажати
Стару слабу удову, далі й бити,
Такъ брате правду кажу: далі й бити! —
Але Василь на се якъ надійшовъ разъ,
Такъ ніжъ у нимъ втопивъ! — за щожъ и мусівъ
Нехати вінъ свій край и свій маєтокъ,
И въ чужину втікати. Да чую, що
И тутъ ему не згірше ся поводить. —

ПАРУБОКЪ.

О Васмлевъ добре, такъ що ліпше
Не може навіть й бути. Якъ зайшовъ
Сюда, то стрільчивъ; а стрілець то зъ него!
Ще видить то убо. Вітакъ вженився,
Взявъ жінку си маєтну, господарну,
А що вже добра добра! якъ той хлібъ
Насупиний добра! И двійко діточокъ
Вже мають, величенькихъ. Добре йде імъ.

Худобу мають красну, толоки,
Поля, плуги. — А якъ би бувъ хотівъ,
То мігъ и Печиніжинъ бувъ би мати,
И дідичемъ остати

ИВАНЪ.

Печиніжинъ? —

ПАРУБОКЪ.

Безъ жерту: Печиніжинъ.

ИВАНЪ.

О васъ прошу!

ПАРУБОКЪ.

Ви видите той замокъ тамъ пишаний,
Що свої башти въ небо підймає? —
Въ нимъ мешнає великий та богатий
Нашъ дідичъ Образпольский. Вінъ є князь,
И оженився аж на Україні
Зъ прекрасновъ гетманівновъ тамъ одновъ,
И буде тому білше вже якъ рікъ,
Якъ їй привізъ сюда на свої добра.
Такъ жили вони що жили, ажъ якось
Поїхавъ Образпольский въ Коломию,
Хто зна въ які тамъ требі. Якъ поїхавъ,
А слуги всі на гульки! лишъ хіба
Лишилась покоївка челяда
У замку, білпъ нікого. Але тутъ
На разъ якъ йметъся замокъ!... Доки ми
Зъ села ся позбігали, то вже годі
Й приблизитися було д'нему. Ажъ
И князь тутъ прилітає. — Моя жінка —
(якъ крикне), мій синочокъ! Печиніжинъ
Даю, ввесь ключъ, хто виратує ми
Бавну дружину й дитинку мою! —
Але ніхто не важивсь, и за два
Ключі ніхто би бувъ ся не відваживъ
У певну смерть пускати. Ажъ на се
Василь. —

ИВАНЪ.

Да чий —

ПАРУБОКЪ.

Въ огонь чи не санумся? —
Хіба хто мігъ го сперти або смівъ? —
Да и коли не було, бо въ ту хвилю
Вінъ вже и въ замку бувъ, уже й въ вогни,
А за годночку, що се я кажу,
Вже винісь и княгиню и дитину.

ИВАНЪ.

А Князь? —

ПАРУБОКЪ.

Бму у ноги. Друже, каже,
Бери собі село котре лишъ хочешъ,
Вери си Печиніжинъ. Завтра, каже,
Поїдемо до Львова, тамъ тобі
Все випишу що треба.

ИВАНЪ.

А Василь? —

ПАРУБОКЪ.

Лишъ подивився погордо на князя.
Я паномъ, каже, бутн не умію;
У гуцула якъ врісь є и топіръ,
И пара пістолятей за ременемъ,
Вінъ съ княземъ не мінясь! — Се сказавше.
Пішовъ до дому зъ горда.

ИВАНЪ.

Фай! — а князь

На се ся не огнівавъ? —

ПАРУБОКЪ.

Ми боялись,

Що го уба відъ разу. Да нічо
Му боледь не казавъ, бо въ Василя
Якийсь такий є позоръ, що єго
Вадъ и король боявся бъ. — Боже мій!
А якъ осердиться — то миръ який
Би бувъ — усе йде въ ростічъ! — Да ходімъ
Въ село, бо подягають далі спати,
Не докорняємся. Ідімъ! —

ИВАНЪ.

(Идутъ.)

Ходімъ!

В С Я Ч И Н А.

Наші московські каліки. Уже третій рікъ иде, якъ за-сповала ся наша Правда. Черезъ весь той часъ старали ся ми заедно уникати полеміку съ шими газетами, котрі неприхильнимъ окомъ на насъ поглядали. Однакко впрозумі-лість наша не врозуміла нашихъ політиківъ. Такъ „Слово“ якъ и бувший „Страхопудъ“ не мали нічого пильнішого до роботи, якъ нападати на тихъ людей, котрі посвящали ся мирній праці літературній на полі народнєй словесности. А нападали вони, не якъ пристойть чеснимъ письменъ, розумнимъ словомъ и чеснимъ орудемъ, але брали ся звичайно за самі прості клевети, обкидаючи болотомъ все, що не по їхъ думці було. Напади ті для насъ, якъ показала мину-шість, не були шкодливі; ми морально, въ послідніхъ часахъ, видимо скористали и подужали. Ми пережили щасливо Ві-денського Страхопуда, пережили нашого антипода св. п. Бойна, пережили „Славянську Варю“, переживемъ без-печно и нашихъ недругівъ. Однаккожъ зъ обов'язку газе-тарського винні ми кілька слівъ звернути до „Слова.“

„Слово“ пропагує у насъ павруську идею въ письмен-ности. Що до того, не много прихильниківъ числять воно въ Галиччї. Міжъ пренумерантами „Слова“ нема певно и сотної часті, котра би потакнула такому намаганню літе-ратурнєму. Найбільше Галичанъ, якъ знаємо зъ досвіду, обрало середню дорогу, бажаючи поміжъ крайностями літе-ратурними — якъ говорять — знайти щасливе medium. Найбільше пренумерантівъ „Слова“ відвертає ся зъ відра-зою відъ того бомбаєтичного, напушеного язика, котрий тамъ проявляє ся. Сильніше, чимъ коли небудь, домагає ся наша обрарована публіка, щобъ „Слово“ або цілкомъ пере-

несло ся на московську почту лязкову, або завернуло до того язика, якимъ у насъ видано „Зоря.“ „Галиччю-рускій Въ-стивникъ“, якимъ видають ся додатки до Слова, якимъ писали Шашкевичъ, Устимовичъ, Могильницький, Федьковичъ и д. Языкъ, якимъ „Слово“ пише — то тільки неудала карика тура, плюгавий бастардъ, правдиве чудовище. И ми учи-лися московського язика зъ єго вигворомъ и акцен-томъ, и ми єго полюбали въ єго природнихъ границяхъ. Однакко язикъ „Слова“ відстоїть відъ московського якъ земля відъ неба. Ми Галичане маємо чей право домагати ся, щобъ проповідники московського язика влучили ся хоть самі язика того, а не розправляли о нимъ якъ саєси de coloribus, ми маємо право домагати ся, щобъ разъ въ галицькій Русі перевели ся недоварені каліки павруські, котрі въ очахъ кожного просвіщеного чоловіка тільки смішинами себе ді-ляють....

Отсе слова синсуємо яко сердечну раду нашому „Сло-ву.“ Нехай воно заллещить діло, писати свої гумористичні статті о тихъ, котрими зашкодити уже за пізно. Ми, слава Богу! станули на тій точці, де насъ розбити уже не можна.

Чехи и Москалі. Ми вгадували недавно, що Чехи чимъ разъ більше починають виступати противъ московської по-літики. Ми наводили єть чеської газети Котина и єть чесь-кого органу Correspondance Tchèque ті місця, въ котрихъ роз-чаровані Чехи порікають лукаві заміри північнихъ своїхъ бра-тівъ. „Хто домагає ся одвічас Correspondance Tchèque москов-ському Голосови въ 8-імъ числі въ дня 26. Марця — щобъ нарідъ чеський вирікъ ся своєї народности, той хоче єго самоубійства, а до такого народъ нашъ єще до нині неспосіб-ний.“ Не що яше а ті саміські слова адресуємо и ми до всіхъ тихъ, котрі були би раді и нашу индивидуальність, виробле-ну уже за часівъ руськихъ князівъ, знищити и розбити. Ми въ нашімъ народі чей знайдемъ єще на стілько силъ, щобъ не допускати ся самовольної заглади...

Зуби на продажъ. Одна мелода пані, Німчиня зъ роду, пострадала всі свої зуби. Въ своїмъ горю удала ся до ден-тистки и закупила дві щокі штучнихъ зубівъ, котрі заравъ и вправлено въ зубові ясла. Гроші за зуби мали бути запла-чені въ протягу одного місяця. Тимъ часомъ минають мі-сяці, а грошей дїждати ся годі, — навіть три листи писаіи вглядомъ довгу, не могли тую паню до віддання нале-житости зневолити. Дентиста вважъ ся тоді на способи. Въ одній німецькій газеті замїтивъ вінъ таке завідомлення: Ein neues Gebiss ist billig zu verkaufen. Täglich zu sehen im Munde der Frau Mathilde Kopp, wohnhaft in Wien, National- h6tel, zweiter Stock Nr. 47. Цікаві Німчки, одиць за другимъ поспішали до Nationalh6tel-у, щобъ побачити зуби пані Ма-тильди и подивляти тихъ - же красу. Здивлена Матильда довідала ся теперъ за цілий відступъ и відослала чимъ-скорше належитість прибаглюиво дентисти.

ВІДЪ РЕДАКЦІИ.

Росписуємъ предплату на „ПСАЛТИРЬ“, пе-респіваний на русько-українську мову Павломъ Ратаємъ. Вся книжка буде обіймати 10 арк. Ціна одного примірника 1. р. а. в. Речинець пред-плати до 1. Червня с. р. Відтакъ ціна Псалтиря зїстане піднесена.

Предплатники „Правди“ торічні, цілорочні, котрими була приобцяна прем'я, одержать єго за ціну 70 кр а. в.

Зъ снмъ числомъ починаєть ся друге чвертрочче нашого письма. Просимо нашихъ ш. пренумерантівъ о спору присялку дальшої предплати.

1 оловні помічники при редакції: Є. Згарський. М. Косаць, Др В. Лугаковський, Ом. Паршицький. Др. К. Сушкевичъ.

Властятель и одвічающий Редакторъ Наталь Вахнявинъ.

Зъ друкарні гавропигайсько

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предлаша виносити:
На „Правду зъ Додаткомъ“: У Львові на р. 5 р., на 1/2 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р. 30 кр.; — по за Львовомъ на р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р. 1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на 1/4 р. 80 кр.; —

ПРАВДА

иcьмо наукове и литерашурне.

по за Львовомъ на р. 3 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 80 кр., на 1/4 р. 1 р.

На самий „Додатокъ“: У Львові на р. 2 р., на 1/2 р. 1 р. на 1/4 р. 60 кр.; — по за Львовомъ на р. 2 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 70 кр.

Редакция и Администрація підъ Ч. 453 1/4 (Галицька улица). — Рекламації, неопечатаїи, приймають ся на почті безплатно.

ПРИЧІНА.

Картини з волинської України,

Ивана Нечуя.

Річ дільша.

II.

На другий день сонце високо підбилося вгору а паноці ще одпочивали. Трічі закипав, трічі погасав самовар у снях, и паноці спали. Вже матушка наготувала снідання, порозсилала людей на роботу, ходила-нудилася без роботи, двічі молилась Бóгу, а паноці все почивали. Не втерпіла такій матушка, пішла побудила паноців и послала до їх наймичку з водою и рушникóm.

Трõхи перегодї в тій самій світлиці, на тих самих місцях, як и ввечері, сиділи на канані паноці и не говорили й слова. О. Хвѣдор, свіжий, здоровий, як и попереду, протирів очі, позіхав, хрестами рот за кожний разом, одкидав за вуха мобарі після виивання густі кучері. О. Мойсѣй сидів неповорóшно, похиливши голову, трõхи сарививши на біз сині губи. Причѣсаний, мобрий вблос ёго приліп до голови. На столі, засланім червоною скатертю, стояло три стакани чаю. З боку стояв той самий грахвин повний мовтої чистей горілки, тарілка з гарячими пирогами и масляниа з маслом.

„А доки ми будемо продирати очі?“ промовив о. Хвѣдор. „Ранна пташка носок набиває, а панич очіци протирає. Матушко! ході ливі до нас, та почастуй нас!“

Війшла матушка, ще молода на вид, чорнява, в білому прбстельному чипіові. В такі люде, ще и до смертв не таряють крася, цілий вік цвітуть то молодію дівочою красію, то рдемішндо півною жіночою, то якоюсь старечою красію. По лиці було видно, що Марія Василівна кодісь цѣли півною красію. И тепер ще не стратила вона її чудових чорних високих брів, ці нескриного бліску в огневих чорних очах, ці червоного цвіту на губах, ці рум'янцю на щоках. Здорова на виду,

цобна в тілі, навіть огрідна собою, вона гворіла дуже томінним голосом тихим и співучим, вмаваючи слова с протавом, ніби цѣню співачи.

„Добрідень вам, паноці! Ви вам спалоє, що сийлось?“

„Гусна Ивановна сиймась, та ще й на горілиці“, ириснув о. Хвѣдор од сміху.

„Добрі смішки, коді повлазів горілку з усіх бутлів!“ загримала матушка. „Чого ж ви сидіте та куняте? Чому не кветє по чарці? О. Мойсѣй! Ануже лиш по старинному звичаю — до чаю!“

Марья Василівна налила чарку, покуштувала, помочивши тільки свої свіжі губи, долила знов и піднесла о. Мойсѣю.

О. Мойсѣй підняв очі с каламутними білками и зирнув на чарку. Віч боровал а своєю думкою дуже, дуже, свільни було сил, як ббрюдця на смерть два люті ворогі.

О. Хвѣдор поднявся на ёго, зареготавсь и промовив: „Егє, о. Мойсѣй, в тебе в роті наче чумакі ночували! Віпий, будеш здоровіший. Коли вчєра пив, а похмедитьсь и Бог велів.“

О. Мойсѣй и не сперичавсь довго, випив и закусив пирогом.

Матушка взяла стілець, приставила до стола и сіла поруч з о. Мойсѣєм. Свіже, повне її лице, освічене ясним сонцем, стало в рівні з блідим, жовтим лицем її сусіда. Здавалось, що жизнь и смерть посідали рядбчюм, щоб глянути одио на одного и подивуватись на себе. Дивись, мов, яка и гарна та свіжа, а ти жовта та кисла!

Тільки що випили вони по стакану чаю, на дворі гавкнула собака и побігла до воріт, ніби колуєсь назустріч. Всі трое разом зирнули в вікна. В ворота входило два пани. Одін товстїй, як бочка, другий молодєльний, томєнький, як хлопчичи.

„Бог несє дуже раніх гостей“, промовив о. Хвѣдор. Це ж наш Середінський ис Хоцінським.“

Середінський, як показув ёго прѣвнше походив не ш чистої Польскої шляхти. Ёго давній рід широ-Український буа в давна обліпошій. Коляєсь дещо, що не за живої пам'яттє, приїхав на Польську Україну десь на-під Варшави одио Коль-

ський пан-дідич в свій куплений на Волині маєток. С паненою наїхала Польська двірня. Польки-покоївки. Недовго думаючи, зараз дідич збудував костёл на Українській землі, зняшов кесендза, и так швидко завелась маленька Польща в нашому селі. Пан звелів набірати селян у свій двір. Наші хлопці и дівчата швидко зацвбнякали по ляхівській, бо пан и пані нещадляли нашої Української мови, и закартали, щоб люде в поміях або говорили по польській, або и ротів не роздзвляли.

Швиденько пан вибрав собі до двору двох: хлєнця, потомків старих козаків. Обидва були високі, рослі, смугляві, горняві! Обидва були одного зросту, одної вроді, з однаковими чорними очима, з однаковим чорним великим пусом и товстими, як кудлатими, бровами. Одного пан знайшов таки в своєму селі, а другого дово: підбірав по других селах як от підбірають під масть парижних коней, або волів. Знайшов він швидко козака в чужому селі и зараз виміняв ёго в тово пана за якусь чудернацьку собаку.

Поприїжджають — було до пана гветі з Варшави. Козаків навінні стояти в салі пообидва боки дверей. Повбірані в червону, синю одєжу, пообшиваю сріблом, було стоять козакі як вкопані. Молоді панниці було кахляюцца, що в краснів такі стравні брови та вуши и бойця йти через ті двері.

Швиденько потім почала панська двірня цвєнькати по ляхівській, їздила с панами до костєла, а далі пані звеліли, щоб усї прислуга гвїла до костєла, а не до цєркви, за одін раз с панами. По-перевєртували пані наших людеї на свою кателіцьку віру. Тільки ті два козакі незгодувались стати перевєртнями. Одного з іх дражнили Середю, другого — Суходлею.

„Ви хлопці, вірні мої слуги“, було каже пан; „вам слід дати добру плату за службу. Говїйте до костєла, дам вам до-живоття грунт и хати, дам по ставочку, тільки приставайте до нашої віри.“

Уперті хлопці не згодились.

Кажуть: де дїдло сам нічого не вдіє, туди бабу пошлє. Так и тут сталося. Поженив пан наших хлопців на ляхівках, покоївках, що пані привезла с під Варшави. Пан вибрав других козаків, а Середу и Суходлею одпустив на волю, дав їм до-живоття по хаті, по грунту, по ставку, бо тоді землі було доволі, а людеї було не дуже густо.

Удав рік, и вже козакі гвїли до костєла, мєлились по польській Богу, до баранка Божого, біли себе кулакѡм у груди за молитвою; и лєнчили на одне коліно. Середє став паном Середін-

ським, а Суходла — Суходольським. А через кілька десятків років два перевєртні рослюдили двоє Ляхівських гнїзд на Волинській Україні, тілі дрібної, нижшої шляхти, що и досі її доволі по-між нашим народом.

С того одного гнїзда вилинув и татунь нашого знаомого писарця Середінського. За оємлєю стало скрутнице. Уже син старого пана поодвівав, кому що було даровано в до-живоття. Ціла сім'я розлізлась по Вкраїні, шукаючи хлєба то в писарях, то в оконїях, то в москѡвських канцелїях. Дрібна шляхта бідила и помалєнку вмішувалась у народ, теряючи свою кателіцьку віру и Польську мову. Батько нашого Яся Середінського вмер у бідности, не теряючи одначе шляхєцтва и зоставив сина сиротѡю.

Піданок зріс між мужицькими дїтьми, прийняв до волі всякого лиха. Ёго мати мусіла дати ёго в суконну хвѡбрику робітником. Сміюцца було люде с пана робітника! Ясь Середінський не цурався нашої цєркви, бо костєл був за верстов шістьдєсят, кілька раз сповїдавсь и причащавсь в цєркви, а кілька раз в костєлі, и пєвме вважав за однакові обїдві віри.

Потомок перевєртня очевидячки вєртався до свого роду, до свого плєм'я. Українська кров перелїта кілька раз чєрез Польські айли знов зливалась из рідною кровью, неперемѡною силою исторішнєго нашого життя.

Ясь Середінський с поміщиком Хоцінським увїйшав в хату, привїтались из господарєм, з гостем. Хоцінського попросїли сїсти на канані, а Середінський присїв на стільці коло вікна и г порѡгу, напроти дверей до другої хати, де бігали и вєшталєсь дѡчки о. Хвєдора.

Товстий Хоцінський масїлу дїкав, всапунав всєля дорѡли. С ширѡкого, м'якого, овєрезаного густими морщинами ёго лѡба злиси кравлі поту и застрягали в густих сївих, кудлатих бровах. Товстє, пєвме, як тарїйна в борошном, ёго лицє ближало, неняче маслом обмѡзанє; очїма позирѡв з горда; по памєській, як звїили позирѡти в нас на Вкраїні. Ляхї, навіть и тоді, як лєстяцца до чоловіка.

Середінський частєнько пєглядѡв за дѡвері, сїдѡчи коло вікна. Весєлий промїнь сонца йшов чєрез вікно, розсїпавсь помїд зелєним лєстом китѡйської трїяци, що стояла на вікні и простягавсь золотим масмом през лицє Середінського на дємлю. У тому золотѡму свїтїлося молодє лицє Середінського. В ёго лиці здавцїя злучилось до купи все, що було лучшого и кращого в красї типа Українського и Польського. Ще зникла в єму давня Українська оснѡва. Стїха освїчений з боку,

обвиваний, а вліпши димом рибі, сидів тут неначе прідек їм, козак Середя. Той же був водос рясніший, гусий, кунерявий, той був чорний, та ж лиця з рум'яницем, ті брови рівні, блискучі, густі; той козак Середя, та не той! — Його волос на голові був клякшаний у пана Середінського, а кучері блищали, як шовк, а брови товсті, а вуси наче вималевані на білому тілі з тонісінькими, як тини, безрежками. Їго тіло було біле, гладеньке як папір, а темновата Українська свіжина зісталася на щоках, неначе темноватий колір посередині листонків світлого чорнобрівця. С під чорних брів світілись чисто Польські ясно-сірі великі очі явсь по-дитячий, тріхи з задуманням, тріхи з усмішкою. Молодий був дуже ще панок Середінський. В його очах ще не світілась його душі доброта, його серце досіле. А по тому стижа задумливого лиця, по дитячих рум'яностях на щоках трудно було вгадати, як заблищать його очі, які думи заворушация в голові, як він прийде до зросту і до душевної сили, як заграють у його серці принадни.

Середінський сидів і мовчав, тріхи скорчившись, як от сидять менші перед старшими. Розмову розпочав пан Хоцінський. Він говорив по українській, але вимовляв слова явсь на Польський лад. Наше ж він вимовляв як польське у абє Московське. Наші голосні й негласні літери в його виходили такими жорсткими, ніби він ставив їх перед кожною. Уся мова його була якась туга, лемехувата.

„Ян же вас, о. Хведор, Бог мылѹе! як живѹете ви з дітками. Як ваше здоров'я?“

„Спасибє тан само, як и' ваше.“
Усі всіхнулись.

„Здѹвция насилу чєсите?“ додав о. Хведор.

„Ой важкє, важкє мѹє здорѹв'я,“ одказав Хоцінський, держачи обѹма рув'ями живіт.

„Мабуть не поганѹ панам, коли надбали собі такого здорѹв'я!“ промовив о. Хведор, поглядаючи на його скѹса.

„Ви б уже не питали оди одного про здорѹв'я,“ вишлалась матушка.

„Щѹ ж доброго начитали ви в вашѹму „Сынї отечества?“ спитав пан Хоцінський. „А я от приніс вам знов кїлка номерів Вѹсти.¹⁾ Сказати

вам, панѹци, правду, ви же знаѹете, що в в. Российській літературі найлучшою и питѹете не знати що. И' жж Россійцями бѹѹ, єсть люде все як люде, и розумні и просвѹчені, котрі зрозумїла, який поклад дїла повинен бѹти найлучший. От дивация! яка невелика оца газѹта а яка правдїва!

Хоцінський розгорнув листѹи газѹти и почав водити очима аж сврїжками.

„Наривають на нас, на Польскїх,“ промовив дїм Хоцінський, ніби ми вѹтоюємо за паньством. Дивация! Ось дїше те саме руссий же, и дїмає як раз так, як и ми! Пішиа в вас мода на мужиків, а панам ніби на свѹтї й мїсця нема! А коли сказати правду, то тїльки панї поробїли все, що є на свѹтї доброго, іх розумом стають царства, цвїте наука, цвїтуть хвѹбрики, живє сам мужик. А мужикї тїльки дїли я корчмах, горїжкї, та оралї поле, та лази панї. До чѹго мужик вартий? Тїльки сїяти та орати! та лащину... чи то, правда роботу чорну робить! А тодѹ далї їм волю, чѹраспускали іх, громада верховодить по сѹлах, далї бѹдуть верховодити й нами! Повидумували зємства, да мужикї сидять вранї с паням. Це все я вичитав у Вѹсти! По мѹму, хто до чѹго родивсь, до того й берись. Як не шїп, то й не минайся в рїан. Всїю дав Господь своє мїсце а свѹтї. Одним треба манувати, другим повертись. Не можна бѹти всїм, панам, — не можна бѹти всїм и мужикам! Що сам Господь цевель, те й повинно бѹти.“

„Колї ж то повѹдїв таї диво Господь?“ спитав о. Хведор.

„Вѹнѹ не делїв таїк Господь таїкими словами, алє в Бїблї.“

„В якїй же то Бїблї? хїба в Польській, бо в нашїй нічѹго такого не має,“ промовив о. Хведор, смїючись.

„Чѹму ж и д мужика не може бѹти и вчєний и купець, и цїювник?“

„А нехай Бог мїлує!“ крикнув Хоцінський „Щѹ создав Господь, то не змїницца.“

„Алє ж Господь создав тїльки гѹдого Одама та Бѹу; и не создав шляхтичів, ні мужиків.“ —

„Які бо ви, о. Хведор, чудні, єї Бѹгу! а що й духѹдні и просвѹчені! Ви знаѹете, що не все Бог написав у книгах, алє є ще на свѹтї и хвилѹозвѹв.“

„Це якась чудна хвилѹозвѹв!“

„Ну!“ крикнув Хоцінський з гнѹвом! „Давайте ж волю своїм мужикам, вчїть іх на своє дїхо. Тодї підѹ й я на поле до роботи, підете й ви, о. Хведор з дѹчками. Ож побачите! Ож поназдивитесь! Закощѹє мужик науки, покине роботу.“

¹⁾ Газету сю видав в Петербурї п. Скарятїн. Вона стоїть за интереси рѹссїи и зєдєкратїшнї и ненавидить народ. Польська шлхтя виписує її по 50. и 100. екземплярів, щоб піддѹржати дуже корїстний за-дѹля них ѹрган. Тепѹр же виходить дрѹга газѹта Новѹе Времѹя того ж самого прѹмѹвання. Московськї Вѹдомѹсти и Русськї Вѹстїи, що виходять у Москвї, держация того ж самого....

„Чого ж ти?“ одивався о. Мойсей. „В Аше-риці, коли правда тому, що пішуть, и вчені люде и пань не цураюцца роботи. Як не буде того істи, муситиме и вчений мужик, та й не тільки один мужик, — робити.“

Подали чай. Середінському мабуть наскучило слухати політичну розмову. Він узав свій стакан и пішов до другої хати до панночок. Старі самі зостались у світлиці.

Заговорили потім про господарство, про врожай, про буряки, про робітників. Пан Хоцінський звертав мову на те, що колись-то було добре всім, и панам, и духовенству, и навіть мужикам, як мужики були паншаними.

„Мова мовицця, як кажуть,“ промовив Хоцінський; „а ми с паном Середінським, до вас, о. Хведор, не в гості прийшли, а за ділом. Я знаю, що о. Мойсей ваш приятель, и буду и при йому говорити щиро й правду.“ У нас молодий, а в вас, о. Хведор, молоді на поготові. Старша дочка ваша и хороша, и добра, и хазайла, а пан Середінський, як бачите, хлопець пристойний, здоровий, а до того швидко буде на другій половині Нестерінець, в могь сусіди, поміщика ошешом, як вибуде рік старій оконом. Сказати вам правду, Середінський, коли тільки схоче шануватись та не линуватимецця, то чоловіком стане, бо він хлопець дуже розумний и до всього придатний. Ви знаєте, що ми близькі сусіди, що я вам не ворог, але не жислюні вам, ні вашим дітям. Коли воля ваша, хліб наш приймайте и дітей заручайте. А на ні, то й ні. По чарці, та й до дому!“

„Се б то мова про старшу дочку,“ промовив о. Хведор.

„Еге,“ одказав пан Хоцінський. „Чого їй сидіти та хліб батьківський збавляти, коли вона буде щаслива и за Середінським?“

Хоцінський знав, що сїм дочок сиділо на пшії в о. Хведора, и богослові вже навіть обминали старших дочок.

„Про мене,“ одвітував о. Хведор. „Але ж треба жінки и дочкї спитати. Коли в їх згода, то про мене хоч и поклони бити. В мене дочок — хоч на прбдаж!“

„Та молоді вже давно згодились!“ промовив Хоцінський. „Я вже то добре знаю.“

„Піду пораджусь на своєю старюю,“ сказав о. Хведор, и вийшов до другої хати.

„И не говори!“ промовляла стїха матушка в третій хаті. Не дам я своєї дочкї за свіцького! Підождім трохи, може хто навєрнецця.

„Нічого нам богослові ждати! Вони святаюцца, де сьотнями пахне. А які наші достатки,

про те зижють усі. Хіба ж мало богослові перебуде в нас? А чи ситав хоч один? Не оддамь дочкї за Середінського, то дамь за дия. А по йому вже лутче йти за панка, ніж за дия. Все таки буде Ганя пані, а не дячїха.“

„Боже ж мій! Але ж вона буде не духовна! Наш рід увесь духовний, одна Ганя наша одрізняцца! Та ще які він віра?“

Слєзи виступили на очах у матушки.

„Про віру — хто його знає! Він здавця и нашим и нашим, и до костєла и до цєркви. Але менє сватом його Хоцінський лязав! Здавця, не дурно він стає йому за батька. Нашптує він йому на уха. Даваймо дочок, пони жевихи трапляюцца, бо потім и таких не стане.“

„Як хоч. Ганя сама каже, що їй не йти за богослова. А міні жаль. Першу дитїну видаємь, та й то Бог знає, за якогось ляшка чи недовірка.“

Матушка залилась слїзми и не змогла далі слова промовити.

„Будуть люде нарицати на нас,“ промовила далі мати, втираючи слєзи хусточкою. „Буде Ганя нещаслива, — скажуть, що ми втопили своє дитя. Коли б же він був хоч добрий! а-то хто його знає, що воно за людина! Я мати своєї доцї. Чув мое серце щось не-добре. Чи щаслива ж буде вона з ним, з чужим плємьом?“

„А хто ж його вгадає? Як-би пак знагті, що колись буде! Правда, и ляхи бувають добрі люде, а він таки не цураецця нашої цєркви. Боже їх благослові! Між ними в любов, и де любов, там и щастя. А хіба ж ми не були щасливі, хоч були обое дуже вбогі?“

Цім словом матушка трохи заспокоїлась. А о. Хведор пішов словістяти пана Хоцінського, що від старих жадної претїчини не має.

(Дальше буде.)

ДОВБУШЬ.

Дивоглядія въ пятѣхъ звѣздахъ.

Ю. Федьковича.

(Дальше).

ДРУГИЙ СХІДЪ.

У Печивіжнї. Нічъ.

Городъ коло замку князя Образпольского. — Місячно. —

КОЛОТНИЦКИЙ

уходить, читаючи листъ.

„Уже два реи, якъ ти капеляномъ у князя“
„Образпольского, а ще нема ніякої пізнаки съ

„тебе? — Ще тебе разъ на розумъ упоминаю: Княгиня не сміє жити на світі, и не лиши́ть то, що не сміє жити, але вона мусить страцновъ, цогановъ, смертевъ гинути, аби вже ні одну козацку не кортіло, зъ Ляхомъ побератись. По друге мусить она передъ своїмъ мужемъ компромітована умерати, аби ні одного Ляха видъ не кортіло, зъ Русначковъ дружитись. Намъ дауітамъ таке дружине, зо всімъ не до ладу, бо не одного Ляха оцо вже въ руский табіръ перемело. — Чернецъ, що коло княгині капеляномъ, мусить на кождий спосібъ таковъ гинути, аби православнихъ подівъ не кортіло въ Галитчину заходити, бо насъ не мало труду коштувало, доки ми сес край відъ православія очистили. А претці в це въ Галитчині богато, дуже богато мужиківъ, що лишъ про людске око унію приймали а потайма православія ся держя. У Печниціні е іхъ більше якъ чотириста душъ: всі муся гинути! — чуешъ? — усі! ти за ні законви відповідаешъ, житемъ відповідаешъ! — а ти знаешъ, що въ насъ жертву не ма. — А діло мусить собі такъ заспособити, аби не бралася сама, що то ти орудуешъ, але би усі гадали, що то все зъ княжевої волі походить. Намъ треба конечно Ляхівъ зъ Руснаками розрізнити, бо инакъ ніколи намъ не вдастся, Ляхчину Москві завдати, а то конечно мусуть бути, хотівше аби ми у ту велику Мосну приступъ дістали. Не теряйме часу, але пазъ своє діло; а за відвідну вакону ручить тобі твій прихильний провінціалъ.*

Антоніо да Роккавера.

Гмъ! —

Провінциалъ гадає, що то все
Такъ легко якъ писати! Коже діло,
Яке би вно ні було, потребує
Часу, а часъ okazji, а ся
Зновъ свого коваля, що буде знати
Горячу ій кувати. Ковалі
Такі ми езуіти, и якъ кажуть:
Не згірці, а міжъ ними може й н
Съ посліднихъ не послідний. Да за мною
На разъ відъ мене хоче мій законъ;
Князь Образпольскій хотъ и легкомислий,
То рицарска душа у німъ ся ба,
Неповоротлива. Да зъ нимъ не много
Я мавъ би короводівъ: легкомислий
Якъ віскъ даєсь сукати, але та
Княгиня? О д' такимъ невиннимъ душамъ
Не легко приступити! Що? не легко? —
А д' комужъ легше приступити, якъ
Не до невиннихъ? — О а свої сїти
Завергъ вже на святлицу ту: той гуцулъ,
Що виніє ій зъ вогню, ажъ пропадає

За неєвъ, такъ ій любить! та любя
Ми мусить послужити за катиню
Невинні ті святі, и якъ здається,
Уже и послужила, бо хїба
Би доля долевъ вже не була, що би
Та моя штука ся не вдала, що
Я прубувавъ, (и диво би велике,
Аби она не вдалася!) О въ насъ
И ті святі зъ небесъ вступати муся,
Якъ намъ іхъ тамъ не треба! — И ти уступишъ
Намъ съ тихъ небієсъ княгине, дакувать
Ті гуцулскі любі! — О та любя
Найборше чоловіка подає
Гго нещастю въ руки! та любя
Дає дитині ніжъ на свою матіръ,
А мамі на дитину! та любя
Орудує царями и краями,
И військо побиває: можежъ мати
Остріцу зброю езуітъ на світъ сей,
Якъ не тоту любу? — Се ти тамъ Томащъ? —

ТОМАШЪ.

Виступає.

Мене потребували добродію.

КОЛОТНИЦКІЙ.

И знаешъ певне ти, що Довбушукъ
И сеі ночи прийде у городъ,
Аби хотъ на ті вікна подивитись,
Де то его кохане прубуває
Неприступне та горде? —

ТОМАШЪ.

Знаю певне.

КОЛОТНИЦКІЙ.

А знаешъ де цыганска стая, и
Де цыганскій армашъ? — вінъ Морганъ зветса;
У него и донька е прехороша,
А Довбушукъ то вноді заходить
До неі.

ТОМАШЪ.

Довбушукъ? —

КОЛОТНИЦКІЙ.

А ти гадаешъ? —

Хїба що паню нашу вінъ кохає,
То щобъ нічо не діявъ, якъ лишъ тутъ
Скитався та у вікна зазеравъ? —
О, Довбушъ молодий ще! —

ТОМАШЪ.

Розумію. —

Да що съ тимъ Морганомъ? —

КОЛОТНИЦКІЙ.

Вінъ паривилъ,

(Гго принаймне мають за такого,
Чи сам ним бути віритъ). Все одно. —
Да кажуть, що такі вінъ два крести

Чарув, що надієсь ними світъ
Цілий опанувати: сі хрести
Я мушу мати Томашъ!

ТОМАШЪ.

Чи и васъ
Ввесь світъ опанувать не закортіло? —

КОЛОТНИЦКИЙ.

Се можна и безъ хрестівъ, принаймнє безъ
Тихъ цигансдихъ хрестівъ. Але у него,
Въ старого слабодуха, муса вни
За світъ дорощі бути.

ТОМАШЪ.

Итиму —

КОЛОТНИЦКИЙ.

Чи я їхъ хочу мати? — угадавъ.
Бо чимъ и можна світъ сей поводити,
Такъ легко якъ не тими забавами? —
А в кожного є забава тана:
У Моргана хрести.

ТОМАШЪ.

Дістати, добродію.

Тимъ теще їхъ

КОЛОТНИЦКИЙ.

Довбушъ їхъ

Дістане.

ТОМАШЪ.

Ні.

КОЛОТНИЦКИЙ.

Дістане, лишъ скажи му,

Що вна їхъ хоче мати, що княгиня,
Відъ него, хоче мати, їхъ! Міркуешъ?
Відъ него! Що закоханий діл свого
Би не вчинивъ кохана? —

ТОМАШЪ.

Довбушукъ

Не зробить се ніколи, я го знаю.
Бо инакъ вінъ дістати їхъ не мігъ би,
Хіба би їхъ укравъ. А Довбушукъ
Лишъ се би не зробивъ.

КОЛОТНИЦКИЙ.

Хіба я кажу,

Аби вінъ їхъ укравъ? О не далеко
Ті твої очі видя!... Не украсти,
А вигулить їхъ має! розумішъ
Ти? — вигулить! въ циганки! —

ТОМАШЪ.

Циганки

Є мстиві, ревнівливі. Гмъ! — Да я —
Да я вам правду скажу, добродію,
Що ви собі шукайте другого
До вашої послуги.

КОЛОТНИЦКИЙ.

И чиму то?

ТОМАШЪ.

Тиму, що я не хочу своєю головою
Чи шию зъ вашевъ ширять. А на решті
Могло би вийти ще, що моя би
За вашу улетіла.

КОЛОТНИЦКИЙ.

Якъ то, якъ то? —

ТОМАШЪ.

О такъ, що я не можу уторопать,
На віщо ви тогда — вже буде тому —
Не девять місяцівъ? такъ, рівно девять
Вже буде, якъ казали ви пустити
Мені Довбушука въ покій княгині. —
Якъ се би визначось!...

КОЛОТНИЦКИЙ.

Она нічо

Не знає. —

ТОМАШЪ.

О я знаю, що не знає,
Бо ви такий казали парашекъ
Ій замішати у яву, щобъ она
Нічо, нічо не знала. Але Довбушъ
Тимъ ліпше все те знає.

КОЛОТНИЦКИЙ.

Зробимо,

Що й вінъ не буде знати.

ТОМАШЪ.

О я знаю,

Що Довбушъ би мовчавъ. Але у него —
Ви знаєте? є знає дивний на твари,
На місяця рогатого похожий.
А паня въ тяготі: хто знає що —

КОЛОТНИЦКИЙ.

Могло би съ того бути, хочъ казати? —
То моя тайна друже. А за голову
Не бійся, бо и своєю я сокочу.
А въ решті — кілька чоловікъ не важить
Товъ головою за дарма, чо аби
За плату вінъ не важивъ? —
Подеє му кяску зъ грішми.

Йдімъ теперъ

Гледіти свого діла.

Иде въ оденъ бікъ.

ТОМАШЪ.

О за гроші

И ангіль чортови би бувъ хороший! —
Ви розлучаєте дитину зъ мамонъ,
Ви батька кладете живого въ яму,
Ви брату садите ножі у груди.
Лишъ вамъ однимъ я поклонятись буду!
Иде у другий бікъ, а середниовъ уходя Довбушъ зъ Го-
роденчукомъ.

ГОРОДЕНЧУКЪ.

Не може бути братів! — ти княгиню
Кохавшъ? —

ДОВБУШЬ.

Такъ якъ душу! такъ якъ Бога!

Ще душе! — О коби я вмівъ сказати,
Якъ я її кохаю!... Не подоба;
Та наша бесіда не має силъ,
Мою любов вповісти! и на віщо
Би здалося кому, те має щастя
Бдане, тихе знати? — О Иване! —
Ні: ти мені не віряєш!...

ГОРОДЕНЧУКЪ.

Справді ні.

И якже могу я нмити віри
Такому? вна княгиня, вна вельможна,
Ти гуцуль, ти мужикъ ти чужинець.

ДОВБУШЬ.

Коби у мужиці не було серця,
Або коби той чужинець нещастний
Лишивъ го тамъ, де все, усе лишає,
Що серцу було любел... а то лихо,
Що й серце йде за нимъ! йде за нимъ
Акъ навіть у могилу, и коби
Не далі якъ въ могилу, а то йде зъ нимъ
Ще и по за могилу!...

ГОРОДЕНЧУКЪ.

То її

Ти відъ тогди кохаєшъ, відъ коли
Йй ратувавъ зъ вагію?

ДОВБУШЬ.

Чия мігъ я нині?

О брате мій Иване, щоб она
Ти була такъ лежала на рукахъ,
Якъ вна мені лежала!...

ГОРОДЕНЧУКЪ.

Нещасливий! —

ДОВБУШЬ.

Нехай и нещасливий. — О й нещасте!
Мені за щастя стане, бо я люблю!
О Иване, я її люблю! несповіто,
Незмірно я її люблю! най и світъ
Въ супротивню ми стане — а її люблю!
Ії, одну на світі! — А й сей світъ
Оденъ лишень на світі! —

ГОРОДЕНЧУКЪ.

А она жъ? —

ДОВБУШЬ.

И вна одна на світі, и — вже моя! —

ГОРОДЕНЧУКЪ.

Не може —

ДОВБУШЬ.

Ти гадаєшъ, Довбушчу!

За хмарами любити буде? — Довбушчу!

Що схоже то й дістане, що хотівъ —

Діставъ вже, силовъ, штукоць: якъ ся вдало!
Довбушчукамъ однако.

ГОРОДЕНЧУКЪ.

Чи лишъ ти —

ДОВБУШЬ.

Я молодий ще брате. — Зъ респектовъ жсєждзъ,
Що тутъ е у дворі — конецъ кінцемъ:
Вни дали їй такого ся напити,
Що вна нічо не знала, и я бувъ
У неї, зъ невъ якъ хочешъ. —

ГОРОДЕНЧУКЪ.

Ти же мігъ

Зробити се Василю?

ДОВБУШЬ.

Я чи мігъ!

А мігже я втолити той вогонь,
Що палить въ мені серце? О мій брате:
Толить я го и товъ силовъ що не маю;
Не утолить; не вдалось. — Знаєшъ, брате,
Що я, аби любов ту обманити,
Зъ одновъ циганковъ дівковъ забавився
Въ роскішне женихане? — Не вдуривъ я
Нещастне своє серце!...

ГОРОДЕНЧУКЪ.

Тижъ жонатий?

ДОВБУШЬ.

Вженився, да не я, а чужина
Студена мня вжила. — Я не знавъ
Тогда ще, що любя е. О, сей замокъ
Чей въ звiзди не зависа ще, чей найдесь
Кутокъ ще въ сему світі безконечнімъ
Длі мене и длі мене! —

ГОРОДЕНЧУКЪ.

Твоїжъ діти? —

Василю, ти не гуцуль! — будь здоровъ! —
Иде

ДОВБУШЬ.

Чи гуцуль чи не гуцуль я, а серце
Нажити хочеться у сему світі,
Нажитися якъ меча! — Що сей світъ?
Що доля е у нему? — Світъ е то,
Що ужасъ у нему. — Нині наше
А завтра запятайся въ гробаря,
Чи мнє во верше світа намъ у яму?
Лови го, бо ти люде розберуть го
Якъ мичъ, и бімъ нічо тобі не лишуть
Наз лодву ту на трунву! — Світъ на то,
Аби его ужити, а ужити
Якъ свому серцу воля, своя воля! —
Я мушу їй дістати! —
Хоче йти — Томашъ ему на вустрїть.

Томаше:

Княгиня твоя дома? —

ТОМАШЬ.

Дома. Вна

Се шле мене до тебе —

Шепче му вь ухо.

ДОВБУШЬ.

Владій? — ні!

Я красти не учився —

ТОМАШЬ.

Да не красти,

А —

Шепче.

ДОВБУШЬ.

Вигулить? — одно то що й украсти.

Я —

ТОМАШЬ.

Шепче.

Вна —

ДОВБУШЬ.

Вна хора, кажеш? О не рижь мя! —

Я йду до Моргана! я купю их!

Я випрошу! я силовь зь рештовь —

Томашь шепче.

То

Конечне вигулить? — то такь ворожка

Казала? — вигулить!... Ні! ні! ніколи

Я того не учиню! —

ТОМАШЬ.

Просиможь

На похоронь по завтрю. —

Хоче йти.

ДОВБУШЬ.

Не пускає го.

Стій, я йду!

То вна би змерла, кажеш? — йду! вираду!

Якь хоче! вна би змерла!... жди, я заразь

Ти принесу хрести! —

Иде.

ТОМАШЬ.

Я буду ждати.

О езуіцкый треба розумь мати,

Але не гуцулску ту легковірну душу.

Розумний ість грушки, а дурень землю мусить.

Иде.

(Дальше буде.)

Допись зь „Народнѣго дому.“

Не давно тому відбулись у нас вь Львові вибори до виділу вь „Руській Бесіді.“ підь проводомь Вп. сов. Ю. Лаврівського. Членами виділовими на рікь 1889 вістали вибрані майже всі ті самі лядя, що належали до старого виділу, якь: п. п. Геровський, Ковальський, Дрґ Добрянський, Кулачковський, Мерунович и Лавровський; не пововлено лишь зь не звіснихь причинь виборив: Дра Делькевича, Дра Костика и проф. Полянського, а вибрало натомість по одказавню ся сов. Лаврівського: сов. Децнякевича, свящ. Яворовського, Павлевича и проф. Вахнянина. Вибори сі неподобали ся однакь деякимь вищимь політикамь, а именно по тій причині що п. Вахнянинь, сказано українофіл, увійшовь у складь виділу. Виборомь симь подумали собі ті люденки може півь зрєгабілітуватись (?) вь очахь галицької публики а симь часомь треба сторонництво українофілівь представляти заодно сторонництвомь, видуваннимь Поляками, на шкodu Русивівь. Що діяти? Треба було річь такь повести, щобь прийшло коньче до новихь виборівь, або лучче сказавши, до повновлення сихь зь виімкою вибору проф. Вахнянина. По довшихь дєбатахь. про и contra, псевдодоказахь и манєврахь, рививь

ся ново вибраний виділь на те, щобь скликати другі загальні збори, зложити передь нимь свої мандати и приступити до новихь виборівь. Окрімь того мала сими другими зборами викликатись демонстрація проти давньому Голові Бесіди, сов. Лавровському, котрий по думці тихже політників перні збори, не легально чиза скоро замкнувь, недопустивши, щобь вис. собрание прийло поміжь другимь de forma поставлєнними лицями, п. Кравського, редактора централистичнѣго „Голосу“ вь почетні члєни Бесіди. Новимь зборамь предсїдавь сов. Ковальський, а на порядку дєвнєйму повинно-було бути именованне Кравського почетнимь членомь, а відтакь можливі интерпєляції до старого и внесення до нового виділу. Симь часомь инакь сподїлось. Старий виділь, страхаючись оппозиції зо стороны Русивівь проти звісному централізаторови, взявь свій внесокь (здаєть ся яко предчасний) назадь, а річь скінчилась лишь на интерпєляції, поставлєній п. Вахняниномь до виділу театрального, котрий вибиравь ся до сеї пори сь посередь виділу касинового и постававь сь проф. Меруновича, Дра Добрянського и п. Кулачковського. Интерпєляція тикалась майна театру руського, сь котрого расчети подавь и записавь виділь театральный вь книжці протоколовь зь засідань виділовихь касиновихь, котрі однакь на стілько були неточні, що недоставало справозданья вь 298 р. 57½ кр. На интерпєляцію сю не одвічено впрость, лишень старались деякі члєни виділу театрального шваржувати некомпетентність загальнихь зборівь касиновихь до розбирання ихь грошевнихь маніпуляцій зь фонда театрального. П. Вахнянинь обєдичивь відтакь, що лучче буде бь, щобь на будуче не поміщати зовсімь такыхь расчетівь у книжці протокольной, а п. Павлевичь, взявши на себе ролю Александра Великого, перетявь сеї гордийський вузликь такимь способомь, що внїсь на заключєнне дєбаты, що и прийато. Питанне — передь кимь виділь театральный здаватимє на будуче свої расчети, не ривєно такомь, по тій простій причині, що міхто зь старихь виділовцівь не знавь сказати, хто єсть правнимь зарядцею фонду театрального, хочь, позаякь намь звісно зь записокь „Бесіди“, передало правительство, по виаді п. Синкевича зі Львова, управу всего майна театрального „Бесіди Руській“ на адресь її виділу. Понеже дєбаты надь театральними ділами дальше вести не було можна, то и не чувь театральный виділь другихь ще интерпєляцій, сь котрихь мігь бувь діянати ся вивь, що деякі декорации сь театру нашого находять ся продаїи театрові вь Каменци Подільській и що множество другихь річей зь репертуара театр. перейшло вь приватне посіданне деякихь людей. Вь прочімь ми сподїємось, що виділь театральный подасть намь необавомь докладні расчєти сь всего майна, що піддасть ся на будуче лийсь контролю надь собою и старатиметь ся вєсти ціле діло сь більшимь успіхомь, якь до теперь.

По интерпєляції сїй, котру попирали Дрґ Сушкевичь, о. Яворовський и п. Партицький, приступлено до самихь виборівь. Дрґ Делькевичь и другі забрали туть слово и ввєсли, щобь давнїші вибори яко легально перевєдені, затвердити. Предсїдаючий п. Ковальський ошнїбь ся при тимь вь парламентаріямь; вивь допустивь дєбату надь сими ввєсками, а відтакь доперви подавь ихь передь голосованнемь до попирання (?) Вибрати новий виділь було рішєнимь діломь зі стороны політників; contra-докази не вистарчали туть, а п. Павлевичь мусивь знову прийати на себе звісну ролю Александра Великого, внїсь на заключєнне дєбаты и приступлено на силу до виборівь. На 36 притомнихь. 8 члєнівь відказалось відь голосованья; на 28-охь голосуючихь вістали вибраними: П. Меруновичь; Яворовський; Дрґ Добрянський 28-ма г.; сов. Ковальський и п. Павлевичь 27-ма г.; сов. Децнякевича, крм. Петрушевичь и п. Кулачковський 26-ма г.; и Площанський 25-ма г. Ввїстниками вістали Дрґ Делькевичь и п. Вахнянинь, Романьчук, Павликівь, Партицький и Гоповський. Такимь побитомь вістало 3-охь члєнівь до виділу одноголосно (!) вибраними.

По виборахь рішєно (!) на ввєсенне п. Вахнянина давати по-місячно музикально-декламаторські вечори таки вь комнатахь „Бесіди Руської“ а по можности и вь театральной сали „Народнѣго Дому.“

Виждємо якь вивьзачеть ся зь сїєї задачі новий виділь.

Ч.

Головні помічники при редакції: *Є. Зєарський, М. Касвак, Дрґ В. Луґаковський, Ом. Партицький, Дрґ К. Сушкевичь.*

Властитель и одвічаючий Редакторь **Наталь Вахнянинь.**

Зь друкарні Ставропигийської

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предлаша виносити:

На „Правду зь Додаткомъ“: У Львові на р. 5 р., на 1/2 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р. 30 кр.; — по за Львовомъ на р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р. 1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на 1/4 р. 50 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и литературне.

по за Львовомъ на р. 3 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 80 кр., на 1/4 р. 1 р.

На самий „Додатокъ“: У Львові на р. 2 р., на 1/2 р. 1 р. на 1/4 р. 60 кр.; — по за Львовомъ на р. 2 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 20 кр.

Редакция и Администрация підъ Ч. 453 1/4 (Галицька улица).— Реклямаці, неопечатані, приймають ся на почті безплатно.

ПРИЧЕНА.

Картіни з волінської України,

Івана Нечул.

Річ дільна.

Не горлиця за дітками літнім ввечером в лузі жалібно воркує: то рідна мати перед заручинами за дочкою молодію плаче та сумує:

„Иди, дочко, коли твоя добра воля! не сіла-емо тебе. Коли будеш щаслива, дякуй своїй долі. А як будеш слези лити, весь свій вік тужити, не нарікай на мене, не нарікай на батька. Чи я ж не мати своїй дитині? Чи я ж не бажам, Господа не благаю рано й вечір, щоб мої діти були щасливі, хоч и не багаті? Чи я-б тебе, моя доню, не обзолотила? Чи я-б тебе, не адала за богослова, як би сила мой, як би воля мой!“

И тепер я за тобою плачу,“ промовляла мати, обнявши Ганю, „и тепер боюся дати тебе в чужі, небеспешні руки! Лучче-б я тебе під шум пустила, ніж мада от-так видавати! Будеш, Ганю, безталанна, — не кляни, серце, свої матері.“

Не зозуля в зеленім лузі веде перед між галочками: то молода зговоренная виходить на заручини з молодими сестрицями.

Обсіли сестри, як галочки навкругі всю світлицю. Зацвіла світлиця о. Хвѣдора дівочими личками, та все чорними очима, та чорними бровами, як горідчик цвіте на весні синім барвінком. Та всі дочки в матір, та всі хоробші, — од старшої до найменшої, — всі повні, здорові. А молода не сміливо сіла коло молодого. Горнеця до єго серцем, одвертавця лицем: її щіки падають, як весняний ранок; довгі в її опали на повні щіки, заслонивши чорні очі. Ії рівне, біле чоло кругом обступив густий чорний волос. Губи червоніли, як черешня в зеленім листі. Лице було свіже, рум'яне, хоч води з єго напийсь! Суставчики повних пальців були як ниточками поперецьязувані. Самá Ганя, повна й здорова була схожа на рослину, що вросла на добрій вильготній землі, поливана дощем, завше освічена сонцем.

Молода, кажуть, все буває гарна. Гарний пуп'янок між зеленим листом, але краща квітка, як розгорне свій, увесь роскішний лист и розпустить навругі себе пахощі.

Ганя сиділа коло молодого в певній дівочій красі як маківка раннім ранком, що тобі ж ночі розпустилась из пуп'янка. З її лиця ще не спили ті рум'яніці, що виступили при однім слові хлопця-чорнобрівця: „чи будеш ти, мада, на віки моєю?“

Мати сіла проти своєї дочки и очей з неї не зводила. Ії старша дочка була достоту така, як колись була вона сама, тоді як приїжджав богослов, молодий, проворний, говорючий, Хвѣдор Калнинович и запитав її: „чи будеш ти на віки моєю?“ Вона згадала своє лице, що майнуло тоді перед дзеркалом, як вона виходила в другу хату, згадала той рум'янець, що спахнув на її щіках, свої чорні брови. Те-ж лице свіже, ті-ж брови и тепер бачила вона як намалювані на лиці своїй Гані.

„Брови твої, серце доню, брови чорні! кому ж ви достається? чи другові, чи ворогові? чи добі, чи недобі? Не почорнієте ви в розкощі, коли б же ви рано не злиняли в нужді?“

Взяв жаль серце матері.

Пан Хоціньський блискотів сірими вилупленими очима на молоду, на молодих її сестер, як той вовк, що залізе до овечок у кошару. А Серединський сидів поруч на молодію, хоробший молоденький пате той молодик на небі. Зва стелá виглядали єго очі тихі, єго губи усміхаючи, єго густі кучері. Єго раде лице все світалось и блищало веселістю, мов у хлопчика, тоді, як єго абб похвалять, абб по голівці поглядять, абб дадуть дуже доброго гостинця.

Один о. Мойсѣй сидів, похнюпившись. Не-весела думка лежала в єго на серці! „Колі ж то міні доведѣцца видавати дочок заміж, женити синів?“ була в єго така думка. Поглядав він ласкавими очима на молоду теплим поглядом на чужих здорових хоробших діточок, а єго батьківське серце аж боліло. В єму прокидалися батьківські инстинкти, заворушилася потреба любові до дітей, невгамована потреба щастя великого хоч и неспо-

кїйного, та болячого, — мати й годувати дітей, тишитись и балити ними, а потім видавати їх заміж або женити. И аздроблю йому стало чужим дітям, чужому щастю, навіть чужому клопотові.

Всі сядіи и бідеше думкою думали, ніж гон воріли. Був час, де потрібніше красномовне мовчання, ніж говорливе слово. О. Хвѣдор про своїй удачі був не зугарний наладити мову на тон дуже поважний, не-жартовливий, и теж мовчав.

Коли це з другої хати одчинилися двері. У світлицю вступила стара бабуса, одягнена чепурненько, в білу сорочку, в чорну спідницю с червоними квіточками, и зав'язана чорною хусткою. Поцілувавши о. Мойсея в руку, вона хотіла приложитись и до руки Хоцінського. Він не дав руки, бо при людях Ляхи не дають руки цілувати. Бабуса принесла в руках ийлик и почала розгортувати в лутку перед образами. Всі встали. В молодих запалились щоби полузувати. Мати не вдержала сліз, як мелоді стали на килим и почали бити покладни. Її здалось, що дочка вже ступила на христу владу, звідкіль посунеця в воду. Всі сестри, дивлячись на матір, и собі посирмалялись.

О. Мойсей прочитав тихо молитву. Крѣ полес тихий, з недужих грудей, тремтів од жалю. За дверей виглядала бабуса и дівчата. Побили молоді покладни, поцілувались із старими, Ганя поцілувалась зо всіма сестрами и з бабусею. Пан Хоцінський надувся, вірівнив очинку, щоб надати собі ще більше поваги; єго жиніг страшенно виплывсь як адоровенний парбуз, що инеді напродииво вродить у городі між меншими.

Та ж сама бабуса звійшла в світлицю и вїнесла на підносі пляшку вина и чарки. Всі пачули, що церемонія скінчилась и почався звичайний час. Всі загомонили, сестри почали шептатись, молодий почав тихо говорити з молодію.

Цюбрали чарки в руки.

„Тенер, Ганю так!“ промовив о. Хвѣдор, взявши чарку: „абі пан, абі промій! Бүдте ж ви щасливі вдвох у парі, як и я щасливо нажив свій вік. А ви, Іван Станіславович, жалуйте мою дочку, коли беретє клопіт на себе, а-то ще як схочу, то й не оддам!“

„Годі вже тобі шуткувати! И тут не обїдесся без жартів“, промовила матушка. „Шшли ж, Боже, вам з неба, чого тільки треба! Дай Боже вік довгий и щасливий“, приказала Марья Василівна до чарки, втираючи сїан.

„Де ж ви, паничу, бүдете священником?“ промовила сміливо бабуса до молодого. Вона виглядала всіх дітей о. Хвѣдора и молоду — Ганю, и була домашнім чоловіком у господарі; а дітям зда-

валась близькою родичкою. „Чи далося завсєбте нашу панню?“ спитала бабуса.

Всі засміялись.

„Я не буду священником“, одказав Середінський, почервонівши на лиці.

Бабуса: очі вїтріщила. „То наша Ганя не буде матушкою?“ спитала вона в Марья Василівни.

„Не будє. Мотре.“

„А чим же вона буде?“

„Вона буде пані.“

„Ох міні лихо! Нехай Бог боронить!“ прохопилась стара й сама не зєглядівшись. Ви, паничу, лүчче, вїстарайтєсь на священника.“

Пан здавця нашому сїльському чоловікові безпромінно Ляхом, ворогом, абі нечистою силою, що з'являвця в ночі нащом. „Старій бабі здалось, що Гані хочуть єніг зав'язати, видаючи її за пана.“

О. Хвѣдор шепнув бабі, що б вона йшла собі до кухні, не серміла панів.

А тим часом у дбалої господині-паніматки вже й обїд постїг. Вона попрохала всіх у столову хату до обїда, а бабуса розказувала в кухні, що їх Ганя не буде попадєю, а буде панією. Пішла про тєв чүтка по селу; загомонили мелодици. И не раз, зострічачись з Ганею, благали її добрі люде не йти за пана, а дожидати священника.

„Не йдїть сєрце Ганю, за пана“, вговорювали її молодіци-сусїди. „Тенеречка ви свої люде, для нас добрі. Ви зросли на наших очях, гралїся з малечку з нашими дітьми, ми знаємо ввесь ваш рїд. А як підете за пана, Бог знає, щд станецця з вами. Тоді вже не бүдете такі прихильні до нас. Щд вже й казати! Щд пан, мовляв, то вже й не наш чоловік. Ми ще з роду не чүли, щдб дочка священника та виходила не за священника!“

Тижнів зо три зоставалося ще до весілля. Тижнів зо три без перєстану чүти було весільні пісні що-дня; що-вєчора до пізнєї ночі в хатах у о. Хвѣдора. Як ті пташки на весні виспївували наймичай в пекярні. А в почюях шість сестер Ганїних, готүючи сестрі виправу, перегүкувались з наймичками, як соловїян в гаю. А до їх голосів прилучав й молоді свій жалібний гїлос, як та гїрлиця:

Варүчена ти Ганюся,
Варүченал,
Та подалї своєю рүму,
На варүму.

Рүчко-ж мол білесенька
У білєнька!
А чи будєш тана біла
У свєкорна?

„Коли б здало, Ганно, ти швидко йшла собі заміж!“ казав батько, омшючись. Так заперчала мімі вуха своїми піснями, аж голова боліла. Шлях в клуню, ляжу, думаю одпочити, а там від повітряно наймицької коноплі тіпають та вищять, тах, що й спати не можна. А тут у хаті дочки голосять! Й горло їм не забалить!

А тим часом як в одній хаті весілля мовідиють пісень співав, в другій хаті вляпозлива старість раду радить.

„А яка твоя думка, пані-матко?“ спитав о. Хведор у жінки. Я не думаю справляти такого бучного весілля, як наші батюшки справляють.“

„А що ж ти думавш?“ спитала його матушка здивувавшись.

„Я те думаю, що не буду запрошувати гостей на весілля білетами. Попрошу о. Мойсея, та твоєго брата, та свята Хоціньського, та й годі. Зовсім молодому що б музик не наймав, коли те ще в за що найняти. Ти знаєш, які наші достатки. Дуже дамо доцці ті гроші, ніж маємо втратити на весілля. А то наїде гостей трохи не з усього світу, а втрачайся на сотню, або на дві рублів! Вона така, як би дочка йшла за богослова, то не мав було б заходу! А цей дятаний звичок нехай пробачав.“

„А хіба ж весілля справляється для зятя? Чом же не для дочки, та й не для нас?“

„А хто ж їй вінен, коли вона не йде за богослова!“

„Хто ж більше як не отець-мати! Як би ми були багаті, не сиділи-б наші дочки. Першу дитину видаємо, тай то не по людській. Якé вже те весілля буде без музики? буде похуже на панахиду... И дочка жалкуватиме. Скаже: випхнули батьки з хати навіть весілля не справили.“

„А хіба ж їй лемце буде, як випхнемо з музиками й танцями?“

„Що-ж скажуть люде, гості?“

„Які гості?“ крикнув о. Хведор.

„А ті, що наїдуть!“

„Я ж їх не просітиму!“

„Наїдуть вони й самі, непробані.“

„То що ж? Веріт я не запру! А хто прїїде, то й так поїде!“

„Добре! Бй - Богу, добре! Та має же осудять, обговорять кругом! А в нас діти, та ще й дочки! Не останню дочку видаємо заміж. От-там шість сидять.“

„Еге-ге! еге-ге! Осудять! Матері їх черт сїрий за цев! Сім дочок, та сїм весіллям. Клади по сто рублів, то й сїмсот буде. А треба-ж и до донокщось прикласти! Не зодобрить же бучними весіллями та

музиками. Нехай лїдці думо зїїдять як понаїзджають. Не здивують, коли я їм дам до шканди наю та сляку-таку закусу. А вже там тих витребєнєв, тих цуврових пирамід, тих шампанських..... то за це нехай вїбачать. Я би сам проживився таким добром, як би так було. Домні, правда, шнода; аїтє шкєда, то не вїтди.“

„Про мою часту!“ однавіла жінка тихо, переконавшись в правдивості речей свого мужа.

„Ти знаєш, що вчас прошеї бїг-ма! Коли б як одягті дочку, невїпхувити босомо й не одягнене. А-то шкєдєвє в зїїдїтє, та їїз потрєбєнєвємє! Потім и буде солонимє гєвїтє, горшкємє вїду носїтє та згїдєшїтє весїлє весїлє. Ти мїмі там не дїже напїкай та наварїю! Я тобї ма цє й грїшєй не дам.“

„Про мене!“ сказала матушка, вїйшовши до другої хати.

Там вона впала головою на стїл и рїдїтє, тїльки її голова трусїлєся.

А в другій хатї паннї, нїчого про те ма вїдаючи, виспївувалє весїлїх пісєнєв, мїрїлє верєлїлє дїмкємє про весїлє, про тїх паннїцєв, що понаїзджають на весїлє, про танцї та музїку. Кїжна панна вже заздєсїдє мїркувалє, як би вбрїтїсь и до дїцї, и по мїдї, и як зачесїтїсь, и чим заквїчїтїсь, щоб загодїнїтї сєрцє дїкого-нє-будь богослєва. Тїльки ї мїрїв будє в їх, що перелїчувалє гостєй, паннїцєв и паннєчєк, що малє понаїзджєтє на весїлє.

(Дальше буде.)

ДОВБУШЬ.

Дивоглядя вь пятєхъ звездахъ

Ю. Федковича.

(Далше.)

ТРЕТИЙ СХІДЪ.

За Пешніжиномъ. — Нїсєв.

Широкий, дорогий шатєр, а середь шатєра велїна ватра вь закопї. Не збєжє бєжєвє дорогї отємєнє. Нї одє отоманї стоїтє велїкє дєрєкалє вь обдєдєвєтєхъ золотїхъ рамцєхъ припертє, передь дєрєкаломъ вїлїтєкїй кошєлїчєкъ вь усїлєкїмї квїткємї и пєвємї, а на квїтєкєхъ велїкїй золотїй грєбїнь.

ЦєРА.

Уводїтє Морганє вь надїрїє, навєдєтєкїє до вїдє бєжє вь шатєр. На Морганї довгїй багровїй жулань и дрєвєкїй завїй на голєвї. — У одїє рєцїє мє анахарєкїй бїчїкъ золотїй, а у другїє на червонїє аксамєтовїє шїрїнїцїє вь довгїмї золотїмї торбїкємї двє золотїє хрєстїє на лєвїцєкєхъ.

Лишь позволенья таточку, поволан,
Абисте не упам!

Сажас Моргани на отоману.

Тань! Теперъ

Припочивайто татку! —

Иде на другу отоману, сидас, ресалитася, чешетас,
заплитася, увкитчася, а уяз одне дричарася въ зеркало.

МОРГАНЪ.

Знайже доню,

Абесъ мене збудила, на коли
Ме світова сходити, бо швесь трудъ
За трицять рѣкъ пропавъ би! — чусишь доню? —
За трицять рѣкъ! — а трицять то богато,
Богато дуже доню! — Трицять рѣкъ,
То половина віку.

ЦОРА.

Таточку. —

МОРГАНЪ.

Що Цоро моя доню? —

ЦОРА.

Таточку,

Що мала я питати вже давно васъ? —
Які хрести ви лагодите се
Вже трицять рѣкъ чи мілію? — відъ коли
Лишь я запам'ятала, то нічо
Не дієте, якъ надъ хрестами сими
Ворожите въ одно? — а відъ велику
Въ ні силу вворожили?

МОРГАНЪ.

О велику,

Велику моя доню! — Ще три роки.
До трицять тихъ вже збутихъ, а тогди
Щастлива буде моя доня Цора
Въ щастливихъ сего світа.

ЦОРА.

Батьку мій:

Хіба казала ваша доня Цора,
Що вна не в щастлива, прещастлива
У свого бадечка? —

МОРГАНЪ.

Щастлива, лишь

Все слѣзи утерас. — Ти гадаешъ,
Що я нічо не вижу, якъ, коли
Ти прийдеши съ погуляни у неділю,
А слѣзи крутятся тобі въ очехъ,
Въ очницяхъ мої Цори!... О не разъ
Батьківске мов серце вни пекли
Якъ та червонна шина, тії слѣзи!...
Я знаю: вни цураються тебе
Ті ніжни білі люде! — вни усі
Цураються циганки! а я хочу,
Щобъ вни на волікохъ о-передъ неї
Ходили! не они, не ті раби

Рабітъ, але великий, славний нарідъ
Знавъ Цору своійъ паневъ, и сі
Корону найдорощу сего світа
На головъ положивъ! —

ЦОРА.

О батьку мій:

Прапрадідъ мій и прадідъ не ходили
Въ короні, на що Цорі вна би здалась? —
О Цора й такъ щаслива! —

МОРГАНЪ.

Моя доню:

Ті прадіди твої — то королями
Разъ були у Гвепті, у святому,
Надъ народомъ великимъ. — Якъ той нарідъ
Росіясъ по світі, якъ батькамъ
Тимъ налимъ не лишлося нічо
Въ незмірнихъ іхъ маєчнівъ, якъ кавальчикъ
Старого пергаменту — я тобі
Не разъ вже вповідавъ. — Да той кавальчикъ
Старого пергаменту вартувавъ
За всі корони світа, бо на німъ
Записана була велика тайна
Хрестивъ сихъ двохъ чудеснихъ. — Ще три роки
Лишь Цорю моя доню, а усі
Корони сего світа я складу
На твою головъ доню, посажу
На найбогатшу та столицу світа:
Гвепецку столицу! — Ще три роки —
А ми въ Гвепті доню?...

ЦОРА.

У Гвепті?

О намъ и тутъ в добре! —

МОРГАНЪ.

Добре, бо

Той стрільчикъ молоденький прилюбився
До твого сердечка. — О моя доню:
Давно би я тобі заборонивъ бувъ
Вже твое то кохане, якъ би мігъ
Я що заборонити свої Цорі,
И якби я не знав, що то кохане
Заборонити годі. О кохайся,
Кохайся моя доню, доки ще
То серце молоденьке. Да не май
И за але батькови, що вінъ тебе
Остерігає доню, бо ему
Усе, усе ся видить, що Василь твій
Не такъ тебе кохас, якъ то въ світі
Кохане вірноє кохати має! —
Будь острожнажъ доню, щобъ вітавъ
На мене ти не нарікала! я
Теперъ усну годинку. А якъ буде
Та світова сходити, щобъ мене
Збудила моя доню! —

ЦОРА.

Я насъ збушу.

Тимъ часомъ най вамъ сонъ благий та красний
Мій бадечку присниться! — най ся приснить
Вамъ любий вашъ Бгепеть! — На добранічъ! —
уснаючи.

МОРГАНЪ.

Въ Бгепті, у Бгепті, тамъ де Ніль
Святий съ цілої Африки ситної.
Всю манну золоту у даръ приносить!...
Въ Бгепті, де женець не може колось
Годований ситоєвъ, обтягнути
Руковъ широковъ своєвъ!... У Бгепті,
Де вічні піраміди вповідають
Часівъ великихъ славу! — у Бгепті,
Де у Озіріса святого гробу
Нашъ нарідь, волень, силень, пребогатий,
Чудесний, поклонявся прешде віну!...
О Ізісь, о Озірісь! въ тімъ Бгепті
Даруй мені приснитись, подивитись
На славу нашу давню! попрослухавъ
Ті гри святі въ Тебамі! пісні! гімни!
Прійтись по тихъ колюмнахъ таємнотемнихъ
У Момої ті велні! — О Озірісь! —
О Ізісь, о — Озірісь!...
успае.

ЦОРА.

Не заразъ.
А якъ мій батько правду каже? — якъ
Мене вінъ такъ не любить, якъ мені
Се молоді здавалось? — — Якъ его
Люба лишъ забаромъ була на хвильку,
Лишъ фашка на годянку, що тогди? —
О світе мій нещастий!... Да чому —
Чому не запитала я дашо вже
Въ его, чи вінъ мня любить?... Маламъ я
Хіба коли? — хіба любя та наша
Вже съ тільки ся пристаріла, аби
Було коли питати про любовь
Вже було?... О сама я, я сама
Недоли свої винна!... Якъ теперъ же
Вінъ скаже що не любить, скаже, що —
Що вінъ лишъ жартувавъ, що вінъ дурню
Циганку лишъ дуривъ?... Підъ воду, Цоро!
Підъ воду біда Цоро! — Да нехай
Я буду білі щоці й на вечерю,
А правду мушу знати! — Цить — иде! —

ДОВБУШЪ.

Уходить у стрілецькі зброї, якъ бувъ и въ городі
Добрий-вечеръ циганко! — Чо така
Смутна та невесела? —
Змітує крісь и торбу, а самъ сідає коло Цора.

ЦОРА.

Бо нема

Чимъ веселитися! —

ДОВБУШЪ.

Чимъ веселитися!

Хіба не молода есь? — не жива?
И чомъ би до жита намъ бідше треба.
Якъ не зеленыхъ літъ, якъ не жита? —
У насъ у гуцулівъ приповідають,
Що до жита не треба бідшъ нічого,
Якъ тільки що жита! —

ЦОРА.

О бідше треба! —

ДОВБУШЪ.

То бідше е за бідше. — Сокотися
Циганко того бідше, щобъ и ти —
И ти не такъ, не такъ — да радъ бихъ знати —
Якъ вио, то твое бідше називаєсь? —

ЦОРА.

Люба! —

ДОВБУШЪ.

Ха ха! — О правду, правду маєшь
Циганко! Охъ любя та!... То вже й ти?
И ти люблю ту знаєшь? той медохъ
Палкіций відъ отрути? той поливъ
Цукрований надієвъ? — А я думавъ
Тебе ще за щастявду? — думавъ, що
Ти въ світа все приймаєшь такъ якъ світъ
Тобі го подає? — О о циганко:
Ти въ него не бажай те бідше, бо
Тобі нічо вінъ дастъ! — О світа сей бідний!
Мені вірь: світъ сей бідний! — не бажай
Ти въ жебрака того, чого самий
Вінъ жебраючи просить!... —

ЦОРА.

Се бъ чого то?

ДОВБУШЪ.

Зъіщеної надії! — О не має
Въ насъ бідшого на світі ворога,
Якъ та мана: надія! та надія!...
Надійся! и надійся! и надійся!
Тимъ часомъ смерть закралась зза плечей,
Тай вікъ ти відокрала!...
Иде, бере хрестя що коло Моргана на подушці лежали,
сідає съ ними зновъ коло Цора и обзирає приявно.

ЦОРА.

Та надія

Ніколи смерть не кличе. —

ДОВБУШЪ.

Тай її

Не відрядить якъ прийде.

ЦОРА.

За тотожъ

И вікъ нашъ дорогий. —

ДОВБУШЪ.

О правда! —

ЦОРА.

Правда!

И вічна ще до того! За тотожъ

Ми мусимъ и ті хвилі дорогі
Собі такъ забезпечити, щобъ вітакъ
Банованя не було. Правда милий,
Що світъ сесъ не дає намъ білше, ні
Намъ може білше дати ніжъ вінъ має.
Да то що вінъ дає намъ, то таке
Солодке в н миле, щб годника
За вікъ, віки вартує! —

ДОВБУШЪ.

Се би було? —

ЦОРА.

Люба. — Ти осміхнувся? — Я сподіюсь —
Що мій Василю мня любить? —

ДОВБУШЪ.

Сі хрести

Вже мої в циганко? —

ЦОРА.

Сі хрести —

ДОВБУШЪ.

Мені дарує Цора? — Такъ? не правда,
Що ти ми їхъ даруєшъ? —

ЦОРА.

То хіба

Убити свого батька? —

ДОВБУШЪ.

А я думавъ —

Що Цора лишъ одного Василя
У сему світі любить?

тимъ часомъ схопивсь, вергъ Цорі хрести въ полн, убравъ
на себе зброю и хоче йти.

На добранічъ

А якъ ти схочешъ знати чи ти любишъ,
И чи вірно любишъ, то спитай
У передъ въ твого серця, чи вио зъможе
И то любі оєрувать — що му
Є найдороще въ світі, а тогди ажъ
Мешъ знати, чи ти любишъ! — на добранічъ! —
хоче йти.

ЦОРА.

ловить го за серданъ и не пускає.

Ти йдешъ? —

ДОВБУШЪ.

Пусти! —

ЦОРА.

Василю! —

ДОВБУШЪ.

На добранічъ! —

ЦОРА.

Василю! —

ДОВБУШЪ.

На добранічъ! —

ЦОРА.

Ще олівце!...

ДОВБУШЪ.

Але аби останне? —

ЦОРА.

Охъ останне

Василю мій, останне!... ти мня любишъ? —

ДОВБУШЪ.

нишкомъ:

Що маю я казати?... а брехати
Такъ тяжко... охъ такъ тяжко!... та ді неі
Я що би не зробивъ?...

на голосъ:

Циганко! — чуєшъ? —

Я — я тебе кохаю!...

ЦОРА.

При хрестахъ сихъ? —

ДОВБУШЪ.

Охъ Боже!... При хрестахъ сихъ!...

ЦОРА.

пхає му хрети сплавъ въ руки.

На! бери!

Бери собі хрести сі!... що мій батько? —
Що царство? що корона? — ти є мій,
То й світъ цілий є мій!... Що? ти дрижишъ?
О не дрижи мій милий! пратулися
До мого сердечка! оно горяче,
Відъ разу ся загіривъ!... Що — чи ти --
О ні: ти не вшукавъ мня, ти присягъ
На сихъ святихъ хрестахъ!... Не такъ? присягъ?
Що ти мня не вшукавсь? —

ДОВБУШЪ.

Нещастянка

Не добивай въ мн сердце!... Омилуєшъ!
Тебе и твого Бога! — твого й мого! —
Бо слухай коли можешь: Не тебе,
А ту княгиню я кохаю, и
Для неі видуривъ сі два хрести,
Бо вна бажала мати їхъ, а я
Се добре знавъ, що въ тебе инакъ їхъ
Не вигулю, хіба мрсеговъ, що
Одну тебе я люблю!... Не кохавъ я
Ніколи та циганка, я тлумивъ лишъ
Нещастну ту лобу до неі въ тебе,
Якъ той паница въ ворчмі своє горе
Въ нещастні чарці тлумить!... О прости
Сли можешь! а не можешь — Богъ мнъ нами!
А я не могу инакъ! —

відходить борзо съ хрестами.

ЦОРА.

нагоняє за нимъ, вітакъ зъупинивсь, иде середъ шатра
подтикаючись, и паде на землю.

Небо! — земле! —

Се що зо мною ся діє?... Таточку,
Вставайте умерати!...

МОРГАНЬ.
промітується.

Що ти. — О

Де мої хрестини!...

ЦОРА.
Де хрестини? —

За душу проміняла! —

МОРГАНЬ.
Чи єму —

ЦОРА.
Я їх не дала татку? — щожь я мала
єму вже більше й дати?... Ви хотіли
самі щастливі бути? ви старі вже,
А я ще молоденька!...

МОРГАНЬ.
То старому

Не треба й в світі жити! —
штрикає у вогонь.

ЦОРА.
Тату, відіть

На доню свою Цору!....

нагоняє на собі у вогонь, вітакъ зупиняється й хапає вітакъ:

Та сама? —

А вини щобъ насміялись? — вини аби
Зъ дурної насміялись? Ні: обоє!
Обоє вь половинь! а їхъ ввесь рідъ —
На ніжъ сей острый мій! О слухай мня
Велика непорочна Присвятая! —
Циганка мсту усімъ імъ присягає! —
Теперь до князя вь двірѣ!...

біжать. У половині показують великі два хрести, и гаснуть
раптомъ вь невѣ.

(Дальше буде.)

ДОПИСЬ

В села. До мене заблукало ся сими днями 26. ч.
„Слова“ а в він и допись „одъ рѣки Прута“. Говоряться
там багато про нашу „Правду“. — Добре Ви, п. Редакторе,
робите, що самі не відповідаєте; лишть нам, сільским,
розправити ся самими між собою: „Слово“ переглядати —
Вам часу шкода, — а ми на селі и єго часом читати му-
симо, — не маючи ничої, руської політ. часописі. Отже
розписуєть ся якийсь політик в над Прута про Пансловья-
низм и ворогів єго, — взявши причину до сєго в 8-го ч. „Правди“,
де говорили Ви про ославленій комерс віденський, „Правда“
каже він, — а з нею обі словьянські часописі („Правда“
привела там була дословне два устудя з часописей: „Ко-
гитаръ“ и „Соглеар. Théque“) бонтъ ся, як видно з їх бесіди:
1) одной централизаційної словьянської держави, а 2) об-
єдинення, всіх нарцій словьянських. Що до першого, —
радить нам неболтъ ся централизованнїя всіх словьянських
народів в оден одичстайній народ, бо се, каже, неможливе
з сеї, тої и другіи причини. Але, можливо — каже він —
и конечно єсть утворенне федеративної держави словьян-
ської, и переконує нас об тій потребі ріжними, з далека
справдженними доказами, кажи би хто, *свершешко*. До-
сєлі полемизував Надпрутляни дуже консекватно — з „сі-
шрами“. Вє ли сам з наведеннїя уочувіа переконаний єсть

можно, згадані письма не тільки не бонтъ єсть централиза-
ційної єдиної держави, але и обєдинення нарцій (не бєлтъ
ся, — о тої простої причини, що уважати оден и друге
за неможливе. Що ничего бєлтъєсь, а ще ничего нехотїти
чєсєсь. Не хотять преступати до такої централизаційї,
и вєма знаєми против тїй гадї вступати, згадані ор-
гани, бо уважати її за нещєсливу гадку, котра до жєдної
цїли довести не може, а тільки на довгі літа спинить на-
рєди словьянські и їх внутрішнїя розвиток, поєж пої не єди-
нїтєть ся. Ще же до можливости єдинєности словьян-
ської федеративної, — те тако ж ані „Правда“, ані обі другі
чєсєкі письма не ставали николи прохати до сєї гадки.
„Правда“, яє письма литературне, не мала досі явити єпе-
сїбности, прє сє річ широко толкувати. „Соглеар. Théque“
вступав в имєні мелєдої Чєхї, яє надїрїшнєвичий бє-
рєдъ за федеративний принцип в Словьянїї; „Коруна“ и
то. органи тих самих чєсєких проведирів, що іздани у 67-ім
рєдї до Мєсєви, що іздани були гадку федеративної словьян-
ської яє тогдї, — коли людє не над Прутом лєдєв що
бїльшє „свїта заглялули, що и вїснї та за вєрїтєсь“ т. є.
знаєли тільки об вїрнїм народї, єдиным в євєсточнїй частє
Галичин и Володымирїї. Нєколї ті три органи протя чєму
небудь „крячать“, — то „крячать“ не против федеративної,
— а против ідеї панрусскєму, маючїй за цїлю злиттє вєсі єди-
нє народи в оден велике царство, де не будє ані правди
анї жєдної єдиної коруни, ані „завидонського зємїшнєль-
ства яєшнїа“, де тільки будуть „Мєсєковськї Відємєтє“ пи-
сати на самнєвих мєстєх дєшов, на єднїм „дипломатично-
культурнїм язикѣ“, котрого миллиони русскїх Словьян
розумїти будуть в тєй сєм час, коли другі десєтїи милли-
онів таких самих Словьян в вїснїй темнотї будуть мучєні
навїшатєсь щєстєм, — що служать єдному вєсємогучєму
цєрєви, и що того ж царя культурноєні укази розумїють вєї
їх уряднїки и профєсори. Що гадка *шакого* пансловьянїзму
существоє в багато головах, об тїм може переконати на-
вїть єждєго Надпрутлянина славнїй той артикаул в „Гєлєсї“,
в котрїм той словьяноєвалський (?) орган радить Чєхам вє-
рєчи сє своєї традиційи, и своєї відрубности народнїї, по-
ложаючи їх, що наколї вони не приймуть мєсєвськєї бє-
сїди и не стануть єл як найборше русєнїя, — то піжуртє
їх Нїмцї зо шпїрою и кїєтьєв. На що намъ у вїсєць „Гє-
лєсє“? Знаємо ми и нїчї, бляшнї письма, котрі того сємого
бєжають, кєч и не так отвєрто. — Чи гадка (Надпрутля-
нїя) „обєдинєннє нарцій“ не простує до тої сємїї
цїлї? В прєчїм нєам Надпрутляни переконанє єлє абєурд-
ности гадки такого „обєдинєннє нарцій“ у євоєї дєль-
шїї рєєправї не донаєє вїн бїльш конєчности „обєдинєннє“
а говорить лєш об конєчности, вїбраннїя або вїроблєннє
єднєго дипломатично-культурнєго язика. Вїбрати єдєн язик
для перозумїннє сє, а обєдинити вєї нарїччє словьянскєкі
(мабуть тільки, що вєрєтєпити, — так як на пр. перєтєпє-
ємо мїдъ и цїєву на брєнє), — те чи не малєшнє ріжнїцїя?

Щє ж до того „культурнєго язика“, — то наш Надпру-
тлянин єдаєть сє мати тако ж трєхє вєєснїє поняття, коли
аналогнї до єго шукає він в исторїї нїмєцькєго язика.
Нєхай же він порівнєє стан литератур ріжнїх нїмєцькїх
нарцій за часів Лютєра з литературами тєпєрїшнїми сло-
вьянськїми, котрі мають своїх Шєвчєнкїв, Мїцкєвнїчів,
Кардїжнїчів, Паллїцнїчів! Тих би вони мали відрєчи сє?
— И чєму ж то щє досєлі жєдєн словьянскїй Лютєр не „утво-
рєв“ славнїєскєго загальнєго язика, хотя маємо уже
славнїє перекладє бїблїї на вєсі майже язикє словьянскєкі.
Мнїшє бачить єл, що за для того сємого у нас до сєї пєрї
Лютєра не має, що не має єсть у рєжнїєвнїх нїї у єрєвнї-

сликн племен. Бсть в исторіі аналогія такого загального культурного лянка, об яким Надпрудитини турас. Таним культурним лянком був в середнім віку лянк мертвій латвійський, котрий мав, по гадці деяких, „знастятн“ всі народи європейські в одно перократичне царство; однак він перестав ним бути від тоді, від коли не лиш поодинокі монахи, але цілі народи забажали просвіти, котрої доступити могли тільки в своїм, але в чужім лянці. Над тим універсальним агоашим держала уже исторія свій суд. Показала вона, що такий ученій, культурній лянк для загалу, заховавшій кожду науку глибоко від профаних очей простого народу, провадить масу народа до темноти, затоплює науку в мистичних формулах або робить в неї орудде до посторонних цілей. Показала исторія и те, що аж тоді піднесла ся загальна просвіта, коли наука покинула темлячі її пуга латвійського лянка, а кождий став ся учити на питомій мові. Чи того має доказати нова, слов'янська культура, що вернемо ся в часи середнього віку, що будемо шнати слово Боже незрозумілим народом лянком, що зробимо науку народом несприступною, що скажемо интелігенції його говорити ненародним лянком, и відлучимо її ще більше від маси народа, що станемо робити ровділ у власнім народі, щобн получить оя в дальшим братьми? Панонку. — das ist ein überwundener Standpunkt!

Находимо ще одну аналогію такого культурного лянка и в повійшій исторіі: в Австрії, де оден німецький лянк таки мав служити „китом“ до заліплення австрійських народностей одного німецько-австрійського народу. Але и Німці, навчені досвідомъ, покинули вже ту абсурдну гадку. А тепер витягнули деякі ніби слов'янські політики той стужитий німецький лянк и гівш теоретис — вони нам ще можуть замідати німецьке наслідівництво! „и німецьке образованнє,¹⁾ ошъ которого гада славянскім яко шрабантъ ошъ своего солнца сѣтило получаютъ“

Нає він винув, що ми, (наслідуючи німецьку образованність), кричимо, враз на „Крорувою и Соггър. Тсхеке“

¹⁾ Що до того німецького образованнє. — шо вже нам вибаже, шо ми, — (коли вже образованнє після народіє ріжнїци маємо), бго вище цїнимо, як яке инше. Кому ж шо Надпрудитини сам своє образованнє завдячуваши має? Чи може московському народови? Чому ж, гншуючи „старого Ираклиша“ не зацїтував го за якого московського або Петербурского ендачка, але конче з німецького (Berlin?) Чому не цїстави нам на примір якого московського Люштра, але німецького? гому не навіє нам московського якого публицисту, але німецького (Goldmann) гому не вишукає якого Московського историка але Іоганна Миллера? — Чи маємо ми превважисши московську культуру, коштра наш нарід (на Україні) обдарувала в той сам час крепацшвом, коли німецька (за Іос. II) скупила з нашого народу (в Галичині) шую саму неволю? — Мабуть и тепер московська культура тільки тому не дав нашому народом на Україні писати и говорити по своему, щоб не показати ся „шрабантом“ цїмецької культури, — коштра нам сего (в Галичині) не боромишь?

Наслідуючи образованність німецьку, — шо не грїє для народу руського (а навіть и московського), коштриє в образованности стоїть від німецького богашо нище. Але неогодишся слав'янам наслідувати німецькі цїгї некрасні привилїкї, — не сїюгї з образованнєм є жадній зєязи, и пр. дїету црещенсїю, старшувати над иншими народами.

против панслав'янизмови. — Нікого панслав'янизму ми цураємо ся, вмєсьмо кавали и сего не потрібуємо ся учити від Німців, — бо сами лучче від них знаємо, шо нас болять; напротив згадаї письма політичні (Koruna и Corp. T.) стоять за слов'янською федерацією, — котрої найбільшими ворогами суть Німці; а „Правда“ цїтуючи ті оба письма, показала, шо в їх тенденцією годить ся. — За те назвав їх всі три надпрудський доцшователь „Слова“: „виродними слав'янськими органами, не стидячимн ся чужу письм співати.“ — Дякуємо му за честь, яку він „Правді“ зділав, ставлячи її поряд з тими обома поважними чеськими письмами, а щобн ся вивдячити за те за одним разом дамо ему добру раду: назвавши орган тої чеської партії, в котрої честь „Слова“ перед роком похвалялі гимни співали, „виродним слов. органом“ показав він совершенно незнання сєгоднішних слав'янських відношень, и найпростіших фактів тїкаючих ся слав'янських народів, — тому було б в интересі „Слова“ найліпше, — коли б не тільки воно само (як до тепер) але и его кореспонденти в над Прута и з над ничих рік не виходили по за границі своєї дотеперішної „имігранції“, и „тракували и на дальше всі подібні факти, и всі такі „виродні органи“, „reg non sunt“, — тримаючи ся тої разумної практикї: чоно не знаю, — о тім не розпирвляю.

В І С Т І

Останній випускъ II тому „поезій Тараса Шевченка“ вийшовъ на сїхъ дняхъ у Львові накладомъ Др. К. Сущкевича. — Тимъ способомъ закінчилось четвертий випускомъ вже й подавно розпочате виданнє поетичнихъ творівъ великого віщука. — Осталось еще его листи, поема *Иванъ Гусъ* и кілька ще праць прозою въ великорусьнімъ лянці написанихъ, котрі чей не задовго побачать світъ, скоро лишъ редакції удасть ся їхъ до купи позбирати.

Купуючий I и II томъ разомъ платить 2 р. 60 кр:

I томъ осібно	1 р. 30 кр.
II томъ „	1 „ 60 „
У накладника коштує I и II разомъ	2 „ 30 „
Ино I томъ	1 „ — „
Ино II „	1 „ 60 „

Повдничі випуски зъ обохъ томівъ продають ся въ нашій редакції и у накладника по 45 кр.

Сним днїамн опустивъ печатню, накладомъ Редакції „Правди“, передрукъ поеми „Иов“. Авторъ переспіву додавъ ще до своєї класичної праці критичній поглядъ на старинній сей творъ єврейської письменности, а зъ сямъ підієсь Иова дуже високо. Поема „Иов“ буде окрасою нашої Литератури и, сподієсь станеть ся любовю, поучающею и моралізуючою лектирою по нашимъ руськимъ хатамъ. Однїя, брошурований примірникъ стоїть 30 кр. и можна єго набутн у нашій редакції. За сямъ просимо нашихъ ш. Читателівъ зголошатись сь предпаатою на „Псалширь“.

П О П Р А В К И

У 13-му числї „Правди“ зайшли слїдуючі друкарські помилки: Сторона 116. передлака 2. стрїчка 17 зъ долини, замїсть: Юрій Лададинъ має бути: Юрій Лагадинъ; стрїч. 16: *Шабантъ Шегенюк*; стрїч. 15: *Федір Джоголл*. На стор. 117. передъ 1 стрїч. 11 зъ долини зам. Во: *зелізо*, має бути: *Бо: зелізо...*, стрїчка 6 зам: *Враду...*, має бути: *Браду...*

ВІДЪ РЕДАКЦІИ

За-для короткого часу немогло 15 ч. „св. Письмо“ передъ святами вийти зъ друку; подамо опісля 15 и 16 ч. „св. Письма“ разомъ.

Головні помічники при редакції: С. Зарський, М. Косако, Др. В. Лукаховський, Ом. Нартицький, Др. К. Сущкевич.

Властитель и одвічающий Редакторъ **Паталь Вахнянинъ.**

Зъ друкарні Ставропигійської.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предплата емкоєсть:

На „Правду зъ Додат-
комъ: У Львові на р. 3 р., на
1/2 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р.
30 кр.; — по за Львовомъ на
р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р.
1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові
на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр.,
на 1/4 р. 80 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и лишературне.

по за Львовомъ на р. 3 р. 50
кр., на 1/2 р. 1 р. 80 кр., на
1/4 р. 1 р.

На самий „Додатокъ“: У
Львові на р. 2 р., на 1/2 р. 1 р.
на 1/4 р. 60 кр.; — по за Льво-
вомъ на р. 2 р. 50 кр., на 1/2
р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 30 кр.

Редакция и Администра-
ция підъ Ч. 453 1/4 (Галицька
улиця).— Рекламіи, неопечатані,
приймають ся на почті безплатно.

ХРХЧХА.

Картини з волинської України,

Івана Нечуя.

Річ дьльша.

III.

Перед самим весіллям, у суботу вранці за-
тихли весільні пісні. Панні ходили, мов неживі,
пóралась, як сонні. Одна насилу володала руками,
прасуючи залізком мушлинову сукню, друга чесала
косу, запітала барашки и с пересердя рвала свій
гáрний волос. Навіть маленькі сестри втихли й
не щебетали, а молода сиділа невесела, склавши
руки на колінах. Всім стало відомо, що о. Хвѣдор
не звелів справляти весілля, прохати гостей; всі
знали, що й музик не буде. Всі надії на веселі
танці пішли марно.

Одна тільки матушка частенько бігала до пе-
карні и крадькома шепталася з старостіхою. В
надвірній хаті, що стояла коло комори, вона го-
тувала пєчиво й вариво, бо сподівалася багато го-
стей.

Коли це в хату вбїг о. Хвѣдор! Лице єго
було неспокійне, єго очі виявляли таку тривогу,
переляк так очевидячки малєвався на єго обличчі,
що всі в хаті притїхли, мов понїмили. Всім зда-
лось, що в хаті або пожежа, або злодії шьбду зро-
били.

„Єге, в нашого дяка недáвно шив Бóрюх?“
спитав він у матушки.

„Не знаю,“ одказала матушка, не знаючи, до
чого тут стосувáвся Бóрюх.

„Пішли наймичку до дяка спитати! та швидко!
швидко! То-то я пам'ятаю, що бачив проклятого
Бóрюха! От тобі й на! Такий-ж сховались ми з
своім весіллям! Та же ж він оце прозвонить на
всю губернію про весілля! Бідна мой голóвнючко!“

Прибігла наймичка и розказала, що Бóрюх
исправді шив дякові каптан и поїхав того тїжня.

„Так и єсть! Кáня вже була заручена!“ про-
мовив о. Хвѣдор. Пронїце діло! Тяпер Бóрюх,

як сороба на хвості, рознесє по всіх-усюдах
про весілля!“

О. Хвѣдор звівся обомá руками за голову и,
замість біднання, дрібно й весело зареготався. За-
клонóчене лице знов блищало сміхом.

„Радїйте, дітя! весілля буде!“ крикнув о.
Хвѣдор до дітєй.

Заворушились дóчки, як пташки, забїгали по
хаті, прибірали й витирали. Знов піднялась цісня.
Пооживáли панні. А всєму тому був винен Бóрюх.

Той Бóрюх був духовний кравець; їздив по
сєлах и шив священикам рáси й каптанї. По
всїй губернії він знав усїх батюшок и матушок,
знав усїх попівських дітєй, усїх дóчок, навіть
скільки котрїй рóнів. Знав він про всі кáтні плє-
тні, де про щó, и про кого говорилось, переносив усє
те далїй, шєсердив не одну сємью з другою. Жáдна
газєта, жáдна цóнта не переносила так швидко звї-
сток з одного краю до другого, як лзїи Бóрюхів.
Жидівські кагáли, ярмаркї, служили єму замість
телеграфів: шїроко він роскидав вїсті про краєвє
духовєнство. Всї знали Бóрюха, навіть годили єму,
що-б часом не понаговорював чоґо на дочок. За
то ж и Бóрюх не знав мїри своїм витребєнькам,
де-було шїв. Давáй єму и нового горшкá и свїжих
лєць, и мєду, и вóспу, и коржів з цєглєваного бó-
рошна, и курчáт, и молокá; так було каючєть
хирний Бóрюх.

Не трóдно собі тепєр змїркувати весєлість
дóчок о. Хвѣдора; а єго ме дуже любив Бóрюх за
єго глузування ж Жидів.

Тим часом о. Хвѣдор, підобгáвши по́ли кап-
танá, тихєнько сам поченчикував, по за клўнею,
по за стїжкáми, до старости и вїрядив єго до мї-
стєчка за горілкою, за вїнами та рóмом. А ма-
тушка ще частїше вєшталася на покóїв до кўхні,
частїше шепталася из старостіхою, панні ще
швидче заворушились по покóвах. Вже й смєрєдєся,
вже й нїч настала, и дрўгї півні заспївали, а свї-
тло не згасало в кїмнатї паннів. Там коло двох
дєрєвал товпились весєлі дóчки о. Хвѣдора одна
одній завивáючи кўчері. А тихá рєзмовá про-сусїд-
про паннів и паннів далєко одганяла сою од чóрт-
вих очєй.

Одна молоді сиділа, не мовлячи й слова.

„Чого ти, Ганю, така несесела?“ питали сестри. „Чи тобі молодий не до вподоби, чи може тим, що сама бідна і за бідного йдеш?“

„Ні, сестриці! Й Ясь міні сподобавсь, а бідність здається вже на роду міні написана. Й дома не знала я робконі. Тільки як подумаю, що я останній вечір духовна, а завтра, як звичаюсь, я вже стану свіцька, то так міні стає чудно, так чудно, аж страшно! Міні здається, що я стану або другою зовсім людиною, або поламаю віру..... Всі міні з малку говорили, що я буду духовна, піду за священника.“

Швидко й світло згасло; поснули панні тонким чуйним сном, а більш того — дрімотою пополовині з мріями. Остання заснула матушка: до півночі молилась вона перед образами, прохала в Бога щастя-добрі своєї першій дитині.

В неділю по обіді похажали дочки о. Хвѣдора по хатах, повбірані в найкращий убір, який тільки знайшовся в скринях Марії Василівни. Старші панні сніса поглядали в дзеркало на свої талі, на білі та рожеві сукні, на вінки з зеленого свіжого барвінку, що лучче всяких квіток шов до їх чорних ніс, до чорних брів. В кімнаті все було налагожено до вбірання молоді на вінчання: біла сукня, білий вінок з троянд, букети з зеленого мірту. Як рій виліся малі сестри коло того убрання, оглядаючи його з усіх боків, неначе якесь святе.

Почали з'являтися візками гості: о. Мойсей з жінкою, брат матушки, один старенький батьושка, що просив звичати молодих. Швидко потім вступив у хату пан Хоцінький з молодим. О. Мойсей убрався в шову рясу з якоїсь претовстої шерстяної матері, що стояла дубом на його сухому тілі, спадаючи рівними негнучкими хвільдами як дошпама. Пан Хоцінький укрит свій живіт і груди якоюсь дорогою але чудною матерією з лапатами квітками і здавався великим ліжком під одягалом. Господарь убрався у найширшу рясу, а молодий причепурився, як та кука. Ніхто-б в світі не подумав би, що то пана писаря підписарь.

Подали чай, переговорили, що треба було і замовкли. Поввіходили панні, посідали.... Знов попомогли трохи і знов замовкли.... Вечір наближався, а гостей не було. Пан Хоцінький позіхав, шулювся на канапі. Їго очі налились кров'ю. Й о. Хвѣдор позіхав і схилявся дуже часто на бік. Панні засумували та все поглядали в вікна, чи не котять гості з горі в двір. По дорозі не відко було ані конячки, ані візка. Вже панні посхриплились, сподіваючись що не буде ні го-

стен, ні музик. Молоді сиділи, нахнюповнілись. Матушка засмутилась, що дурно тільки пекла й варіла. Навіть о. Хвѣдор жалкував, що не ідуть гості тоді, коли людський звичай, велить їм бути, тоді коли всього було наготовлено доволі.

Аж ось найширші принесли звістку, що на Паляниківському кутку гості позаймали всі людські хати, стали в дяка, паламаря, проскурниці.

Панні загули в хаті як бджоли, молоді повеселили. Їм хотілось вийти до вінця не одинокою, а з веселими подругами, з музиками, с проводом гостей. А молодий поглядав та поглядав на двері, неначе чогось сподіваючись.

Загуркотіло по двору; собачи загавкали. Всі кинулись до вікон. С пригорька скотилась велика повозка і стала перед порогом. Повозка була повнісінька! З неї почали вилізати панні, паничі, матушка, батьושка. Панні вихали в двір повбірані по бальному.

Не встигла повозка одвіхати од порога, як у двір улетів старий здоровий хваєтон і з розгону трохи не штурхнув дилем у передню повозку. За хваєтоном летів знов хваєтон, а за ним три нетечанки, а за ними новий, хоріший хваєтончик с хорішими баскими кінями. Потім потяглась ціла вівка повозок, хваєтонів, нетечанок всякого хвасону і всякої масті. Все те приїжджало й одїзджало, даючи місце новим, свіжим гостям. В повозках було повнісінько гостей, — батьошок, матушок, паннів, паничів, лящків, навіть охвицерів і Німців кілька з сахарної хваєбрики. Гості знакоми с хазяїнською сімвєю понавозили з собою незнайомих і тут тільки перший раз рекомендовали їх. Де-які зовсім незнакомі приїжджали прямо самі. Швидко потім все подвір'я і пів огорода було заставлено повозками всякого хвасону, хорішими новими хваєтонами і здоровенними, старосвіцькими перекупляними у панів. Скрізь стояли нетечанки, шарабани дуже чудні, схожі на коліщату скриню. Всі хаті о. Хвѣдора сповнились гістьми, що й протопитись було трудно. Якийсь батьושка аж з другої губернії, товариш о. Хвѣдора по семінарії, перечувши через Боряха про весілля, приїхав с цілою сімвєю. Семінаристи, ідучи до піколи, звернули з дороги на весілля цілою вівною! Гостей було сила!

О. Хвѣдор тільки стояв, розпростерши руки і приймаючи обіймання і цілування хто його знав й від кого!

„А що тепер будемо робити“, говорив о. Хвѣдор жінці, викликавши її до кімнати? „Чим будемо приймати гостей? де візьмемо музик? Чи не маготувала ти чого небудь на вечерю?“

„А ти наготував?“ промовила матушка сердито.

О. Хвѣдор замішався и матушка чогось замішлася.

„Я знала, що без гостей весілля не обійдеться, хоч ми їх и не просили. Де вже пак! аби зачудили про весілля, придуть и не прохані. Хоч сѣрдься, хоч ні, а я звеліла вбити рябого бѣзимка, заколоту чорного кабаня та троє підсвинків, зарубати п'ять индиків, ц'ятеро гусей, курей, качок...“

„Хоч сѣрдься, хоч ні, — а я купив з десяток відер горілки, вин, рому...“

„А на нечистого ж ти накупив тобі горілки такого багато?“ врякнула матушка. „Хто її виньє?“

„А я, коли гості не допьють! Добре бач, що весілля трапилось... Але на віщо спортила бѣзимка? Аджеж з ёго був би через кілька років хорощий віл!“

„Бо я знала, що гостей треба приймати. Не останню дочку видаємо.“

„От-так же само и я знав, що не останню дочку видаємо, та й вг'ялив цілу бочку, щоб не сором було перед гістьми. Не допьють гості, то мой часть. Не звідять гості бѣзимка про мене — доїдай собі й бѣзимка, ха! ха! ха!“

Коли тут несподівано музикки вдарили якбось дуже веселого марша на привітання.

„От-тобі й музикки е!“ промовив о. Хвѣдор. „Зятьок таки постарався. Мабуть заставив останню сиртучину. Не хотів я справляти весілля, а воно таки само справилось! ха, ха, ха! Ходімо-ж та погуляймо! Біс там бері и твоєго бѣзимка, и твоєх индиків! Час виражати дітєй до цѣркви.“

Молода вже вбралась до вінця. Вся в білому, вона була хороща як біла лілея. Нова сукня стиснула її повне роскїшне тіло. Густий серпанок, спускаючись трохи не до землі, закрив її повний стан не перетягнутий, не змучений давлячими горсѣтами. Між усіма паннами найкраща була молода. Як зірниця з зіроньками у вечері зійшла, так молода, убрана до вінця, с подругами вийшла. Як хорощий місяць молодик на синєму небі, так хорощий був Ясь між усіма паннами. Ёго лице біле, м'яке, ніжне ш червоними губами, тхнуло щастям.

„Хорощий твій зять, хоч и не дуже чиновний.“ говорили батюшки о. Хвѣдорові.

Музикки заграли жалібну Українську думку, ту думку, що може поворухити саме тверде сѣрце, захмарити найвеселіше чело, и навіть згадування про страту якогось щастя, якогось добра... Під г'рання музик молоді посувались иг столові, де їх ждали батькі з образами. Поважна година, смутний г'олос музик зїгнавши звичайну веселість з лица о. Хвѣдора и надалі ёго голові дрижачий жалібний тон. Матушка залилась слїзми, а за нею

молода, за молодію всі сѣстри, а потім и сторонні матушки. Горе молоді звернуло увагу всіх гостей. Жадне прохання близьких приятелєк не вгамовувало її слїз. Дами почали шептатись. Всім здалось, що її присїдувано йти заміж; всі знали о. Хвѣдора як не дуже м'якого батька.

„Чого ви так плачете, Анна Хвѣдоровна?“ питали її подружки.

„Як же міні не плакати, коли як г'яну кругом усі духовні, всі духовні, одна я одрізняна од усіх, мов чужа.“

Нїхто не повірив тим словам. Всім здалось, що за тими речами криється щось друге. Всі жалкували за молодію. Всі знали, що не з добра о. Хвѣдор видає першу дочку, хорощу й молоді, не за богослова, а за свіцького.

Музикки вдарили веселий марш. Молоді сіли на повозку. Вже стемніло на дворі, як поїзд р'ушив до цѣркви. Свіжий вітерець швидко обсушив слѣзи молоді, а ясні зорі розвеселили її очі звернуті на прехороще лице молодого, на чорні к'учері. Зг'янулись вони — и молодє сѣрце молоді швидко втихомірилось. Не гіркі слѣзи молоді. То не ті неч'ї слѣзи, що висихають од шб'яду м'ялих очей, од вогню шїрої л'яббіві...

Вернулись из вінчання; як слід випили за здоров'я молодих; потім напились чаю. Музикки весело вигравали до танців. В невеликих хатах було тісно й душно од великого натовпу. Боярин на-силу розп'хав гурт щоб серед хати поставити молодих до першої кадрилі. Всім паннам хотілось танцювати. Вся молодіж пустилась у танець. Але все те крутилось, вертілось трохи не на одному місці, штовхало одне д'яго ліктями, с'їдцями, наступало на ноги. Вже було розідрано кілька суконь на паннах, вже не одна г'рлянда на голові потерлась на сіно, як тут поцїкали музик у велику надвірню хату. За музикками посїпадись всі панні, панні, молодші матушки, котрим ще не одпала охота до танців.

На подвір'ї о. Хвѣдора стояла проста здерова хата, навіть с пом'остом, для челяді. Зімою там сиділи наймити, а літом запаняли туді качки та гуси. Не гадаючи об весілі, о. Хвѣдор и забув про неї. За теж не забули про неї ёго дочка та жінка. Там матушка готувала крадькома забитого бѣзимка та кабаня. Панни заслонили ширмами та килимами піч, вимарали, вичистили хату, вимили пом'їст, обвішали стїни й дікки кругом г'рляндами та вінками з дубового лїсту, з зеленого м'оху и з огордїнего зілля, квасників та чорнебрїдків, не заморожених на морозі. По кутках и на печі вони поставили делєні сорнові г'лядцї, уквічали їх калі-

ною, чорнобрівцями, пучками зернистих колосків вівса. Коло сосен стояли вазони олеандрів и інших хатніх квіток. Навіть на стелі якось умудрилися причіпити гірлянди! То була їх найвеселіша робота перед весіллям; робили вони її крадькома од батька, позаслонивши вікна од двору.

Освічена веселим світлом, біла, просторна хата с повбіраними стінами й кутками, з лавками навкругі, закритими нерозрізаними рушниками, привітно прийняла в себе невіданих зроду гостей. Музики сіли за шірмами коло печі, а двох малих музикантів з великими басами витеребили аж на під саму стелю. Швидко потім задрижали шибки в вікнах, застугоніла хата від танців. Сповнилися надії дочок о. Хвѣдора! переважила весела молодіж, пішла марно лиха рада клопотливої старости!

„Де ж оце у вражого сина ділись музики та танці?“ спитав о. Хвѣдор, не чуючи в третій хаті шуму й стукання закаблуканими.

„Пішли в надвірню хату“, одказав йому хтось. „Там грають и танцюють“.

„В курятнику!“ крикнув о. Хвѣдор. „Ха, ха, ха!“ Мої курі ще зроду не гуляли на весіллі! Нехай же побачать! А ходім, паноцці, що там за диво діюця в курятнику! Бігай, панічу, возвістї там, що мов старі йдуть танцювати,“ крикнув він до якогось панича. — „Мерщій! бігом!“

Хлопець побіг а за ним рúшилися батюшки и старі матушки.

„Матушки!“ гукнув о. Хвѣдор, „беріть же мене під руки!“ Хіба ж я не архирей на весіллі в своїй дочці!

О. Хвѣдор насторожив руки. Дві немолоді матушки в хустках на головах, веселі, жартовливі вхопили о. Хвѣдора попід руки и повели через двір. Деякі батюшки вели процесію, несучи попереду в руках свічки. Якийсь диякон, що з ним о. Хвѣдор цілісінкний вечір перекидався шутками, вхопив його рясу зааду и поніс довгі хвѣлди в руках. Позаду висипали всі матушки старі всі батюшки, все що zostалося в хатах, навіть слуги пороздвѣляли роти, дивлячись на процесію.

Темної ночі пізнєй йшла процесія по двору тихо гомонячі. Посланець дав знати у хаті тим часом. Всі паничі, побачивши шутку, стали рядками, як москалі и крикнули урú. Музики вчесали веселу метелицю, знаючи звичай старих. О. Хвѣдор, з розставленими руками, з головою закинutoю назад, всунувся з процесією в хату.

В однинні навстѣж двѣрі полився с хати хвилею світ на темний двір. Білі веселі стіни, білі

сукні на паніах, зелені гірлянди та гільця надалі тому курятникові такий панський, незвичайний вид, якийсь празниковий, що отець Хвѣдор аж здивувався. Півна веселих молодих гостей, щасливих з свіжими молодими лицьми, півна зеленого зілля й гилець — та хата здавалась далеко кращою од усіх понів о. Хвѣдора.

О. Хвѣдор вступив в хату гордо й пишно, по архирейській, зирнув очима и не втерпів, зареготався. Повѣга не держалась на його веселому лиці, на великих очах, и спливала, як вода.

„Оттак, так! дочкі о. Хвѣдора!“ промовив він „Хазяйки, нігдє правди діти. Я думую, що вони заслонивши віконьця, од людського ока, цибульку перебирають, або буряки скромѣдять та весільних нісень співають. А вони витурдили моїх качок та курей...“

„Дивись, брате, куди твої дочкі позаганяли качки та курі!“ промовила весела матушка близька рідичка його.

Вона одхилила шірму, а потім, присівши коло припичка, одслонила заслонку и посвітїла в шіч. О. Хвѣдор, так химерно присів коло припичка и заглядав у шіч, передражняючи свою рідичку, що всі в хаті покотилися зó сміху.

В печі в ринках та мисках покотом лежало посмажене цілісінкє стадо курей качок, индиків, гусей,...

Знов усі засміялись гóлосно. Музики вдарили веселу метелицю. Старі матушки порозганяли паничів и розпочали метелицю. А о. Хвѣдор ухопившись за гóлову, вертївся в крузі та промовляв: „Бузники мої, кабани, підсвинки, гуси, индики!!!“

„А барїло горілки, а півїдра рóму?“ одказувала Марья Василевна, перекручуючись у метелиці.

Вже свінúло, вже й ніч минула, а танці не переставали, поки сам о. Хвѣдор не порозганяв, шуткуючи, паннів и паничів спати.

Опівдні другого дня до вечора й пізнєй ночі — знов музики й танці! Нагулялися в волю дочкі о. Хвѣдора и вся околїця.

Не довго Середінський був писарем на околїні. Після весілля зараз Хоцінський підставив стільчика старому оконóмові на другій половині Нестерїяців, що належала до другого ділїча. Середінський став оконóm и недалеко завіз свою молодú жінку.

(Дальше буде.)

ВЕСНЯНІ ГАДКИ.

Весна настає. Свої віти
Садек роспуска — розвівця;
Запахнуть дерева и квіти;
В саду соловейко залецця;

И вечір тихенький настане —
И тепло и гарно на дворі.
И виплыве місяць за хмари,
И в небі забляскають зорі...

В садочок ми вийдемо в парі,
Посядемо рядом, мов діти;
Весняні напоють нас чари —
И будемо довго сидіти....

Нас вітами лица прикрне —
Як любо та мило там бути!
И око не агляне нічне —
И в щастя не впустишь отрути.

Хіба тільки місяць загляне —
Из задрости виркне кріва віти.
Та й той заховаецця в хмари...
И будем там довго сидіти!

В саду соловейко озвецця —
А тихо кругом, як у вусі, —
Так тихо, що чути, як бьвцця
Серденько в любові Катрусі.

Я люблю ій в очі погляну —
Там повно и щастя и муки!
И схилить головку кудряву
Вона мені стиха на руки...

„Люблю“ я промовляю ій стиха —
И в очех одрік прочитаю...
Ні слова про горе, про лихо:
„Кохаю“ — тільки: „кохаю!“

И віра в душі спочиває,
Що є ніче щастя на світі!
Щасливі, веселі, як в раю,
Ми будем так довго сидіти.

Щасливий и рік той, и місяць щасливий,
Святвся той тиждень, и день и година,
Коли мої очі зустрілись с твоїми,
Коли вперше серце щастям напоїла!

И бьвцця ще й досі палке мов серце
Од погляду — щастя любого;
Душа оживає, и плаче й смієцця:
Ти — дар мені з неба Святого.

Трепечецця серце у грудях криває,
Думка, як та галка, високо літає, —
Напоїна наче віщими чарами,
В далекі години зорить-прозоряє;

У темні темноти сягає, за море:
Бачить вона долю матері-Вираїни;
То вороном криче від тяжкого болю;
То серденько будить в козака, дівчини;

То плаче, що мати люблю дитину
Продає за гроші у тяжку неволю,

То з вітром на полі ошлаче могилу
То рани на серці козацькому гов...

А як стане душу недоля гнітати,
Тобі — а не вітру — отдам своє горе:
Умієш ти легко ёго потушити,
Заспокоїть душу, любя моя доле!

И легко на серці, и очі не плачуть,
И знов я веселий, щасливий:
Душа твоя бблі мого серця бачить,
И ранами серце моїми боліє!

Святвся ти роче, и місяць, святвся,
И тиждень той милий, и день и година,
Коли я уперше з тобою вострівся —
Вперше мов серце щастям напоїла!

Як нишкомъ погляну в любі твої очі —
В щасливе те море без краю, —
Дивлюся, люблю... а серце шепоче:
Кохаю, кохаю!

Як часом приснився мені опівночі —
Схоплюся я з ліжка, тай знову лягаю;
Подушку цілую... а серце шепоче:
Кохаю, кохаю!

Як ти заговориш — одмовити хочу,
А що за одмова? — и сам я не знаю...
Слова замірають... а серце шепоче:
Кохаю, кохаю!

Куди не піду я, куди я не гляну,
Де не обернуся, що я не агадаю —
Ти скривай біля мене... и я промовляю:
Кохаю, кохаю!

И. Яковенко.

ДОВБУШЬ.

Дивоглядія въ пятёхъ зводахъ

Ю. Федьковича.

(Дальше).

ЧЕТВЕРТИЙ СХІДЪ.

У Печиніжні східъ.

Друге місце у городі коло замку. — Місяць за хмаровъ.

КОЛОТНИЦКИЙ

приходить.

Усе въ дворі въ тривозі, все въ сумі,
Усе у неспокою, кожде ходить
Неначе затровне, по кутахъ
Собі все потай шепче, голововъ
Усе собі миває, такъ! а Томашъ
Літає неспокійний, наслухає,
Біліє, червоніє, се мабѣть
Уже ій часъ —

Томашъ прибѣгає.

А що тамъ? —

томашъ шепче му въ ухо:

Вже? — злягла? —

А що хрести? — Чи будуть?

ТОМАШЪ.

Тільки що

Єго не видко зъ ними! —

КОЛОТНИЦКИЙ.

А циганка? —

Піславъ кого до неї, такъ, якъ се
Тобі казавъ я перше? —

ТОМАШЪ.

Ні що, бо

Циганка прилетіла вже й сама;
Уже и въ пана була. Все оказала.
Да відки вна се знає — се вгадати
Не легко.

КОЛОТНИЦКИЙ.

Ну, а панъ? —

ТОМАШЪ.

Встїкає, да

Ще все не довіряє, бо ще діти
Не видівъ.

КОЛОТНИЦКИЙ.

Охъ теперъ хрести! хрести!

ТОМАШЪ.

Да вна бо їх не прийме. — Що я скажу? —

КОЛОТНИЦКИЙ.

Я бувъ бихъ и забуду! — скажи, що їх
Чернець їй пославъ! чуєшъ? — що
Чернець їх пославъ! — вна їх прийме,
Бо вінъ не разъ такі забавочки
Їй поселати звичъ. — *Пад!* — *Мледижъ!*
Та лишъ розумно! чуєшъ? —

иде у оденъ бікъ, Довбушъ надходить зъ Другого.

ТОМАШЪ.

Є хрести?

ДОВБУШЪ.

Тутъ мавшъ! — Охъ мій Боже, якъ мене
Се голова болить!... Кобесъ ти знавъ,
Що я теперъ зробивъ!... И та люба
Матбутъ не вартъ того!... Томашу,
Теперъ я йду до неї! —

Хоче йти — Томашъ єго тримає

Що ти? — ти

Гадавшъ, що ся душі продають
Безъ баришу? — Могла вна се багати
Відъ мене, то вна моя, я купивъ їй
Собі душевъ! —

ТОМАШЪ.

Василю —

шепче му въ ухо.

ДОВБУШЪ.

Ні! —

Томашъ шепче.

То правда! —

Нехай же: за годину я тутъ буду!

Ти пустишъ мня до неї! — а якъ ні —

Вириває ніжъ зъа череца, показує го Томашеву, и йде.

ТОМАШЪ.

переполошений

Добродію! —

Колотніцкий приходять зъ другого боку.

Ви чули? — Я пронавъ!

Я знаю го! вінъ прийде! а не ставюсь

Я тутъ — вінъ ме мня пасти! — вінъ уба мня,

О вінъ мене уба! —

Колотніцкий: шепче му въ ухо. — Вінъ цілує му обі руці.

Ви господъ мій! —

Ви Богъ мій! —

КОЛОТНИЦКИЙ.

Тихо та відвежно! —

Идутъ оба.

(Дальше буде.)

— СОВІ Й НЕ СОВІ.

Не хочу я статку, чималої слави,
Не плачу, що долі не давъ Богъ мнї —
На судъ я не клічу протївнївъ лукавихъ,
И кари не прошу я їхній винї.
Пустєє гуляти съ панами-князїми,
Порєри ві влїта душа не жади! —
Не хочу щобъ біля мнї головами:
Поклоби и статки и слава — мана.
Одного я тільки прокаю у Бѳга,
Щобъ прѳти несправди давъ сили встоїти
Душею не скривить й завїту святѳго —
До скѳну щобъ вірно мнї додержати.

В. Шашкевичъ.

КАТЕХИСИСЪ, ИСТОРІЯ И ЗЕМЛЕ ПИСЬ.

(Подане Н. Вахляниномъ.)

Підъ таямкѳмъ заголовкомъ подаю копію зъ
манускрипта, найденого мною въ місяцю Серпню
1868 р. на подї въ повіствї старїмъ у отця Петра
Копка въ селї Боршевичї коло Нижанковецъ въ
околі Перемиськїмъ. Манускриптъ, не цілковитий,
походить съ початку 18. віку и обїймає 12 кар-
тинъ; списаний відъ скорописцю руською; а поде-
куда латинською; начальні жъ бузвї кожного уступа
начертанї червоною краскою. На повїсталиї половинї
13-тої картинки находидось имѳя автора чи перепис-
чика, вразъ зъ означенїямъ мїсцевости, и часу, де и
коли росправа ся списаною зїстала; однакъ відчи-
тати лишъ можна, що скїнчена вона въ мїстечку...
при церквї св. Іаномъ Стецаномъ... 1713 мї-
сяця... — Основною книжкою сущъ по масти річи ре-

В С Я Ч И Н А .

лігійно-біблійні, катихисисові, *но часті світові*, історично-землеписні, дотикаючи земель східних, святих. Речі сі розведені суть въ діалогяхъ; Учень питає про все въ Майстра, а той, беручи майже завжди письмо святе за підставу мудрости и науки, одвічає ёму въ всею повагою. На трѣхъ першихъ картинахъ розбирають оба нащадъ світа а відтакъ ставить учень своему майстрові другі ще дотепні питання отъ якъ: *кто ѿ тихъ (людей) на землі живи, а сего свѣта красота и доброта видк?* Кто сѣдять вышше Гда на Престолк? и т. др. На третій картині находить ся: *Предмова до чителника*, однакъ не ціла. Авторъ заявляє тутъ що зачиравъ вінъ всю свою мудрість съ тихъ книгъ, що *ѣть на Нѣк, и на Землі, и въ ѿблакахъ; и Бодахъ, и що которій тїи книги пишеть то Духъ Свѣти ѿповѣдаеть, Тотъ насъ одчитъ намъ чити, абысмо прѣвдъ могли познати, а тїи книги свѣтлостямъ свѣтитъ...*

Відтакъ розсправляє авторъ объ неклі и небі досять просторонно, толкує денещо за Одама и Рай, назначує ёму місце на обшарі земнімъ и переходить такимъ робомъ до відомостий історичнихъ и географичнихъ.

Наведу тутъ деякі уступи зъ сего манускрипта; нехай звісно намъ стане, якъ високо по сторонамъ нашимъ гадицькимъ процвітала въ початку 18 віку умѣтність релігійно-світова и якъ звільнення втискавъ ся у письменництво языкъ простолюдний побічъ святоблिवі мови старословинської.

Ось вірно знятий уступъ зъ части катихисисової:

... П. Колько *ѣть* имен Хрѣтокихъ
 О. *Седмидцѣтъ и дѣк, толко и Бїи и Апостоловъ всѣхъ толкожъ и островъ великихъ на морі, толко и цѣлкова на землі и болѣзній в человекѣ.*

П. Пійде богатыи до нищаго и просилъ єдинаго которого немаль, и далъ єму нищїи

О. Хрѣтось ксегои пришелъ до Івана и просил єдинаго то *ѣть* крѣщенїа, и далъ єму нищїи. то *ѣть* Іванъ єго крѣтилъ.

П. Зробъ хождѣши, а мертвей выишь поиши,
 О. Іванъ къ чрѣкѣ китовѣ,

П. Кто родисѣ ѿ мертвей Мѣтѣя и пакы оунїде во оутрѣбѣ матерноѣ

О. Ядѣмъ родисѣ то *ѣть* рождѣнъ ѿдъ землі и пакы в землю вїидѣ.

П. Кто вїидѣ съ плѣтїю на нѣо.

О. Іванъ Ісусъ Іванъ Бросовѣ, *(Далше буде).*

Олександро Дрейшокъ, родомъ Чехъ, пльниста все-світній слави, умеръ 1. Цвѣтня у Венеції. Даючи концертъ по головніцяхъ містахъ европейськихъ, ваявивъ вінъ таку виртуозність на фортепьяні, що Крамеръ, чуючи єго перший разъ у Парижі, сказавъ: „Дрейшокъ не має лівої руки але за те дві праві.“ Відъ р. 1862 бувъ вінъ професоромъ петербурського консерваторіума, а відъ р. 1863 царськимъ пльнистою.

— Славний хорватський історикъ и предсідатель южнословянської академії др. Фра. Рачки, именованій дійснимъ членомъ чеського товариства ученихъ въ Прагі.

— Збори археологічні у Москві почалися 4. Цвѣтня и туди прибуло 112 російськихъ археологівъ. Уже те число ученихъ доказує, що Россія не єсть такъ варварсько-дикою, за яку її окричали.

Сиямські близнюки. Въ Сиямі родили ся р. 1811. два близнюки Чагъ и Енг. Ихъ отецъ такожъ родомъ зъ Сияму, а мати єь Китаю. Съ поміжъ численної семї тільки вони одні родили ся близнюками. Зрослиє вони надъ животомъ, въ epigastrium и сполучені зъ собою м'якнестою, 19 центиметрівъ довгою перепоною, такъ, що можуть сидѣти радомъ; але тогді операть ся праве рамѣя одного о лѣве другого. Оба брати чують однаково порушення вросненого м'яца; ту, здаєть ся, амішуютъ ся и їхъ живки (нерви) и кров'яні жилы. Сполучення кров'янихъ жилъ єсть однакъ такъ слабе, що ліки, подавані одному, ніколи не дотикають кров'яної системи другого. Все таки занепадали оба кілька разівъ одночасно въ недуги, якъ: на віспу, лихорадку и т. др. Родилиє вони обернені лицемъ одинъ до другого; виростаючи, старали ся аминити своє положення и теперъ ходять трока бокомъ до себе. За першої їхъ подорожі по Европі (р. 1830) притикаючи руки їхъ висіли безвладно и були далеко грубші відъ другихъ двоєхъ сподіванихъ. Съ того жъ часу навчилиє вони владіти однаково обома руками. Очи обернені одно до другого суть слабші відъ знішнихъ; обі притикаючи ноги далеко слабші якъ знішні, и не авати, чь змогли бъ вони по операціи ходити и стояти безъ підпори. Не вважаючи на все те, вони такъ физично якъ и морально самостійні. Лікарі пересвідчилиє, що организмъ Чагъ слабшій, чимъ Енга и що вінъ такъ довго не поживъ якъ єго братъ. Майже завжди думають вони объ одному и одиномъ діломъ займають ся. Но вони можуть такожъ одночасно розмовляти объ ріжнихъ річахъ, не слухаючи одинъ другого. Мійжъ собою говорять вони рідко, хочъ дуже люблять сл, и тільки неохотно, съ причини родиннихъ сварокъ на операцію годять ся. Въ обохъ єсть своя семья. Оже видієь вони зъ двіма сестрами и у кожного єсть ивѣтка по дев'ятеро дітей: въ Енга шість синівъ и три дочки, а въ Чагъ шість дочокъ и три сини. Сподівалиєь вони зъ своєї семї втихи та супокою, але надія завела їхъ и родинні сварки и негоди спонукують їхъ до призавлєння на операцію. Въ сій цілі удавали ся вони ще 1830 р. до Европи, щобъ порадитиєь зъ европейськими хирургами; теперъ вони другий разъ удають ся до Англіи въ тїй же самій цілі. Но вєі лікарі страхають ся такої операціи, котра могла бъ спричинити смерть вже близько 60-літнімъ близнюкамъ.

— Не має бути „Чтенїя для простаго народа нашего?“ Унгарська газета „Світъ“ завідомляє въ ч. 12, що иона свою едетонову повість перепечатує въ окрему брошуру, щобъ послужила „чтенїємъ для простаго народа нашего.“ За цікавості на те „чтенїє“ заглянули ми до едетонєвої повістки и нашли тамъ заравъ съ початку многі цікаві

уступи. Одинъ изъ нихъ подаємо на потіху нашимъ ш. Читателямъ дословно: „Всеобщее начало господствовать во кругѣ, недоумѣніе, недовольство, смущеніе, отчаяніе — когда вскусили, что послѣдствіемъ жалкаго впечатлѣнія никто не въ силахъ, прійти ко слову. Наконецъ Ословскій зачѣмъ онъ тремя владѣль желѣзно-шляповыми орденами, повинностью считалъ, если неначе то чиновственно проглаголати...“ И коли жъ діждемо ся ми, що и наші галицькі газетчики-політики стануть для народа нашого перепечатувати подібне *шкеніе*? — Дійсно, коли не збожеволіли наші „рускіе“ въ Австрій, то по крайній мірі станъ їхъ душевний перебуває небезпечну кривань, котру, давъ би Богъ! щоби щасливо и съ хісномъ для Руси перебули.

В І С Т І .

У хорватсько-сербськимъ, літературно-науковимъ письмені „*Вієнас*“ про котре уже згадувано було въ нашій „Правді“, поміщено въ 13-імъ ч. хороший перекладъ Вовчковаго оповідання „*Чари*“. Перекладця п. St. додавъ відъ себе коротку примітку про се оповідання, котру и наводимо тутъ въ дословнімъ перекладі.

„Въ 8. числі „*Вієна*“ — каже вінъ — подали ми хорватській публиці одно оповідання того самого автора и сказали тамъ дещо объ сѣму роді слов'янського письменства. Сповняючи нашу приобіцянку, подаємо теперъ ще одно оповідання, и хочемо оп'ять похизуватись добримъ звичаємъ „*Вієна*“ та подати про ёго хочъ коротку примітку.

— У сѣмъ оповіданню Марко Вовчокъ неначе естографує життя народне, маючи ёго въ двохъ, трѣхъ етерій разомъ. Народнимъ способомъ зображує вінъ владжену любовь, начертуетъ відтанъ задрість и вляже съ тымъ всѣмъ одно изъ суевірій народнихъ себѣ то: вірування у відьмарство и чари. Всякий побачить, скільки штуки и правдивости находить ся у сѣму начертові, всякий перенесеть ся, читаючи отсі чари, въ свої дитинні літа й згадає, якъ то колись йшовъ въ гору ёго волосъ, слушаючи оповіданъ про відьми й чистого силу. Нема тутъ ні одної черти, котру бъ не могли ми своєю назвати, бо крімъ спільности всеслов'янської, вляже насъ Сербівъ и Хорватівъ ще й отчина смхъ оповіданъ; бо нинішня їхъ отчина була колись-то и нашою попередъ отесі, въ котрій ми теперъ.“ И справді, не тільки старосвітська наша истерія, вашъ языкъ, а именови гуцульскій говіръ, але такожъ уєі вірування, звичаї, духъ и майже цілий світоглядъ народній ясно доказують, що ми Русии міжъ усіма слов'янськими племенами найбільшъ споріднені въ южнимъ Слов'янами, найбільшъ похожі одні на другихъ, — доказъ, що колись наші прадіди изъ прадідами Сербівъ та Хорватівъ шили, накопи не разомъ, то поручъ въ дуже близькихъ взаєминахъ. Нехай же ся наша старосвітська прадідівська звязъ межинародна ніколи не розриваєть ся, а потужнишає у велику силу моральну, коли не адужали її и віки затерти!

— Якъ процвітає у насъ псевдоетимологична правописъ, доказомъ сѣго най буде намъ наступуюча подія. П. Моленцкій, акторъ коляшнєї групи театральної О. Бачинського, теперішній директоръ новозав'язавшого ся „товарищества руско-народной сцѣны“, вивовивъ плякатомъ на день 23-го Цвѣтня перше своє театральное представліня у Перемисли.

Оповідька дотична списана нашою и польскою мовою и грішить сильно не лишъ проти синтактики граматичнєї, але и проти правописі, прозваної у насъ етимологичнєю. Ми подаємо тутъ часті зъ неї задля оригінальноети въ вірній копці:

„Ез Четверга дна 23. Цвѣтня 1869 представлено ебде по першій разъ: „Слово до нашихъ Родимцевъ.“ Выголошено П. Н. Моленцкимъ.“ (отже Слово ебде представлено и выголошено!) „Посагда: Для одного амкѣ, полна хата крѣж!... Закончитъ: Мѣшанина изъмковъ молдавского въ французскимъ. Комедта въ 1. актѣ зо сѣткѣми... Кѣрчкѣй, трактѣрѣмъ... и т. др.

Ми похваляємо замірь п. Моленцковаго: збудити „народною сценою“ народнєго духа, и живимо ёму що найкращого процвіту, накопи вістане вінъ вірний своїй програмі и не відде на манівці, на котрі ёго наші „політики“ занаджують; однакъ ми яко 21. літні Русии воскресні въ 48. р. — домагаємо ся, щобъ будителі того духа тямили хочъ одну правонисъ въ двохъ у насъ уживанихъ и не соромили насъ передъ світомъ. Вижидаємо отъ нашихъ Перемисльскихъ корреспондентівъ скорихъ справозданъ съ театральнихъ виступівъ, а поки що тішать насъ се, що перше представліня, позаякъ ми чули, хорошо випало и що п. Моленцкій гарно и въ рутинною свою ролю відогравъ.

Шаховий коникъ.

(Тема виняте въ пісень Лавренька.)

го-	ла	бл-	оу-	не-	ли	ди-	дво
ма-	роз-	во-	щобъ	лю-	о-	ма	ве
ря-	бі	не-	ла	ди-	хо-	дво-	ли
ия	то-	а-	а-	оу	що	ети	не-
св-	ли	по-	го	вмі-	ра-	деч-	то
де	я-	во	бл-	ла	ра	ма	бу-
е-	ма	роз-	хо-	розъ	се	не	за-
ра-	лю-	ли	ра-	лю-	ди-	де	и

Розв'язання у слідууючому числу.

ВІДЪ РЕДАКЦІИ.

Питають въ насъ зъ деякихъ сторінъ, чому ми „отвертий листъ до Голови „Просвіти“ подали на московському язиці? На се одвічаємъ, що здіяли ми таке по тій простій причині, щобъ вороги наші увірились объ автентичности листу. У насъ въ Галичині не втне нікто и одной стрічки по московськи. Просимо тихъ П. Т. Добродіівъ, що повижичали книжки до читання зъ редакційної бібліотеки, щобъ ласкаві були звернути їхъ до 1-го р. Червня.

Зъ сѣмъ числомъ розсилаємо 15. ч. „Письма“ св., 16 и 17. вийдуть, сподійсь, въ 17-мъ числомъ „Правди“.

Головні помічники при редакціи: Б. Згарський, М. Коссаць, Дръ В. Лугаковський, Ом. Царшинський, Дръ К. Сушкевичъ.

Властитель и одвічающий Редакторъ **Наталя Вахнянинъ.**

Зъ друкарні Ставропигий ської.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кождого місяця.

Предлаша ємносить:

На „Правду зъ Додатокъ“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р. 30 кр.; — по за Львовомъ на р. 3 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р. 1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на 1/4 р. 30 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и лишерашурне.

по за Львовомъ на р. 3 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 1 р.

На самий „Додатокъ“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. на 1/4 р. 30 кр.; — по за Львовомъ на р. 3 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 30 кр.

Редакция и Администратія підъ Ч. 453 1/4 (Галицька улиця).— Рекламы, неопечатані, приймають ся на почті безплатно.

П Р У Ч Е Н Н Я .

Картіни з волинської України,

Івана Нечуя.

Річ дельша.

IV.

В перше літо після весілля, літнього дня перед обідом сиділа Ганя перед столом проти вікна, и чесала кіосу перед дзеркалом.

Передобідяний час — то був задля неї вольний час. Вона впоралась, поприбирала в хатах, наварила й напекла и почала вбиратись, дожидаючи чоловіка обідати. Немолода сільська господиня за збіранням Бóгу молиция або наймичок лав, а молодá веселєнві думи думав.

„Чи щаслива я тепер за своїм чоловіком?“ думала Ганя. „Чи плакати міні на свою долю, чи сміятись до неї? Чи нарікати міні, чи дякувати своєму таланові? Казала міні мати перед весіллям, плачучи: „Нейді, доню, за ёго заміж! Лүчче б я тебе під шум пустила, ніж мала оттак видавити!“ Помидилась моя мати, що не згожувалась за милого заміж ддати. Чи щаслива я з своїм милим?“

Дарємне то було питання молодіи жінки. Чи то ж не доля, хто спаровався з милим? чи тож не талант, коли довелось з любим вік вікувати?

Обернула Ганя голову и зирнула допитливим бком по хатах, держачи в руках расплетену кіосу.

Хати були такі, які звичайно бувають на економіях. Дві хати було більших, а одна малєнька. Через сїни була пекарня с комірчиною. Дом був не чистий, але чисто вимазаний білою глиною з новим сьєрдним помбостой, дуже чисто вимитим. В хатах було просто й убого. О. Хвєдор не зміг наділати свою дочку багатим приданим. В одній хаті стояло широке ліжко с подушками а на стіні за ліжком висів не дуже новий килим домашнєї роботи ш червоними та зелєними квітками невідомими в натуральній исторії. Коло стіни стояла старосвідька скриня на молищатих хована залізом вся в червоних квітках по зелєному полі. А в першій

хаті що була ніби світлицею, стояла прєста каніпа з спінною, прикрита килимом. Тільки шість нових стільців, покритих світо-синєю матєрією, веселіли чїсту хату з білими, як снїг стінами, з великими, чїстими вікнами, и надавали хаті щось панське.

Огляділа Ганя хати и зрівняла їх з батьківськими. Не багато кращий убір був и в хатах батьківських. Правда, в її думці мигнув, як картіна, хорóшний дом, як от вона бачила в панів, багатих священників, або читала в книжках. Зъявилась їй, як на картїні, хорóша мзяка мєбиль покрита рожовою, свіжою матєрією, по стїнах и по добу хорóші килимі с тройндами та гвоздиками, зъявилось їй навіть велике дзеркало в золотих рїмах, де її було видно всю, — молоду та хорóшу, її свїже лице. Майнули перед її очима великі картїни на стїнах в золотих рїмах, хорóші завїси на вікнах... Швидко опам'ятувалась вона, аж засміялась сама з себе, що її думка залєтила так далєко. Не зрєсла вона в рóскоші и не гадала вона об рóскоші. Мари об таких хатах рóскішних здалїсь їй пустїми. Як от покўпель з невеликими грошїма вибирав в дуже багатому магазині, що стусуєця тільки до ёго грóшей, так и її помірна думка запинилась тільки на хатах, на мєбелі, трóшки кращих, які вона тепер мала.

„Роблю я й тепер, як и в батька робїла“, пішла далі думка її, та роблю я для себе и для свого милого. За-для ёго міні й робота неважка. Міні здабця, що й та страва не б́уде ёму смачна, що не я готувала своїми руками и той хлїб не б́уде смачний, що не я своїми руками вчиняла, и постїль б́уде тверда, що послана чужими руками. Робота міні не страшна.“

А тим часом глянула вона на свої рўки. Од ліктя було тіло біле, як скатерть, котрєю був за-сланий стїл, а пальці почорніли, помордцились, пошерхли, щїколотки стали горохувати. Якій молодій жєнщині не схóчеця білих мьяких рук, та ще тоді, як їх цілюють гарні, гарячі, рум'яні губи милого!

И знов непаче їй хто сь показав на картїні: сидить вона, як багата пані ўбрана в багатий убір.

Перед нею чудовий туалет в золоті та сріблі. В дзеркалі світиця, як повна троянда, и цівне лице. В пекарні стукотить ножи, — кухарі обід готують. Лясай підносить їй снідання й чай. Слуг у побоях багато. Вони бігають и прибирають, а вона сидить та тільки порядкує. Вона не встає рано с теплої постелі, спить до сходу...

„Ні! робота міні не страшна! Не привікла я до лінощів. Я б и не всиділа без роботи и навіть скучала-б! Хоч би в мене було и три наймички. Не люблю и того поганого паньвання, тих паскудних денаів, обгородованих, мов кабанів, що виліють кругом тебе, мов підаслики, мса.“

И спинилась її думка на двох наймичках, на роботі не дуже тяжкій, яка буває перед святками, на ті ли, щоб не так дуже рано, до світа вставати. Хто б не схотів би, щоб и робота була легша и рідша, щоб довше спати, не вдовіта вставати!

„Не зазнала я в батька розкоші, я зросла, весь вік паняньський звичувала небагатою. Біше я працювала, ніж гуляла, біше я коло печі тупцяла, ніж на вечорах танцювала. Двічі танцювала я на весіллі, трічі — на храмах, раз на своєму весіллі, тай... годі... Іздила я в батька трохи не на драбінчастому возі, поганими, худими віньми, харчували мене борцем та кашею. Я рідко пила чай. Не весело пролетів мій вік дівочий. Мати крадькома купувала міні стрічки та сукні, що й батько не знав. Нічого міні нарікати на свою долю. Не гірше міні й не краще міні.“

И знов, як на злість, майнула перед її очима сімья сусіднього дуже заможного священника, де дві дочкі, вчені в пансіоні, грали на фортепьяні, іздили на хоробших конях, вбирались дуже хороше, не робили чорної роботи. Згадала вона той дім багатий, роскішний, як повна чаша, повний всякого добра, веселий. Згадала вона гостинну в тому домові, убрану багато по панськи, ті веселі до танців музики, веселий вечір, де було дуже багато гостей, паничів; згадала як їй було там весело, хороше, любо між молодими людьми, як коло неї увивались панні, не давали їй спокою, просили її до танців.

Веселий промінь літнього сонця, зелена вишня, що заглядала гіллям в вікно, біле, свіже лице, чорні брови її, що виглядали до неї з дзеркала — все те викликало веселі мрії веселі думи. Почулись їй, мов принесені вітром на промінях сонця з зеленого саду, веселі музики, пісні; майнули перед нею танці, сміхи, жарти, повна хата веселих гостей, хата висока, освічена й убрана квітками, потім майнула перед нею коні, баскі, високі, прудкі с крутими шиями, як у лебедів, хваetton крїтий, а в хваettonі сидить вона поруч из мїлим, верта-

ючись, при зорях, полями та лугами до дому з гостей.

Ганя кинула окош в вікно. На дворі проти самісінького вікна стирчав трохи не драбінчастий візок простий, в однокінку з оглоблями. Подертий старий дубок, котрим був обшитий візок, васів, як подерті шматки старої одєжі. На візку в роскїнтому сіці греблиць кїри. Сїно поविстрїмлювалося в дірки. Ряба здорова поросна свиня, зіпнувшись на візкї передїми ногами, всунула голову в сїно, шукаючи покїви.

„Не знати міні розкоші,“ думала вона далї, заглядаючи в огорід.

А там друга свя свиня, вже не поросна, а прудка, як хорт, поралась коло картїпли, вивертала один куц, хапала картїплину и зараз видалась до другого, мабуть користуючись часом. Наймички не було дома, Ганя вхопила очергї, взяла пасмо недочєсаной косї в рот и полетїла прожїгом в огорід и таки добре засапалась, пїки вигнала свиню з огорїда.

„От-такє щастя було и в батька!“ промївила сама до себе Ганя, вертаючись у хату и дочїсуючи кїсу.

Причесалась Ганя, надїла прїстеньку будєнну сїкню и оглядала себе в дзеркалі. Заткнула вона за кїсу червону макову квітку и... викинула потїм.

„Ні! кращє я завязкїсл хїсткою попрїсту, як позавчїра. Він же мене звав чудовою хорїшою молодїчкою!“

Ганя виїняла з скрїні велику хорїшу персїдзку хїстку, ще матерїнську, по білому поліш червїоними як жар квітками и торїчками и недбало завертїла голову. Білий шовк чудово пристав до чорних брїв до чорних очей, до румїнного лиця. Червїонї торїчки, що спадали аж на білу шїю, не перемогли червїоних як калина губ.

Смїючись до себе в дзеркало, вона надїла на шїю товстє рїзанє добре намїсто!

„Любїть мене чоловік. Та хїба-ж и нема за що? Не зазнала я розкоші за те ж зазнала кохання. Коли б же йшов мїлий обїдати зо мною!“

Немає там справдєшного вїря, де панує щїра, гарїча, за все надарїюча, щастям надїляюча любов!...

Пїшла Ганя виглядати чоловіка, пвїйшла в сад и сад собїю закрасїла, по садїчку похажала а очїма на веселий яр поглядала.

А яр той був глибокий и не дуже ширїкий, весь зелїний, веселий як рай. Одним кїнцем він прїстїгався до села, де на взгїрїї було видко веселї, білі хати в садїчках, де блищав проти сонця великий став з двїма мїлинами, з високими вєрбами

коло грєби. Пзза горі виглядали церква трєма верхами, трєма хрєстами. Другим кінцем яр шєв між горами далєко, далєко, доки не зустрївся з високою крутою горою, укритою до самого верху старим зелєним гаєм, розійшовся перед нею на два боки двома рукавами знов помїж горами, обминаючи під самою горою на розходї чималий ставок, світлий блискучий, як ово. Кругла, мов шпиль, гора, обвїчана гаєм, мочила зелєний подїл свого убрання в самїм ставочку, а другий таний самий шпиль, одйинутий в тихій водї, висїв униз, у синю глибоку безодню, звїсивши зелєне верхів'я столїтніх дубів та лип. Вздож по яру блищала смужечка синїї водї між гостроверхою осокбю. Попід горами виглядали кринички-жолобки або плетячки при самїй землї, під зелєними вєрбами. На однім узгїрї того яру стояла економїя, вся в зелєному саду, розїсланому по косягору. По другий бїк яру, на горї, між зелєними житами, стояла скарбова клїня, волових тїк, кошари и довгї, дочорнілі од дощу, стїжкї хлїба.

Не на шпиль поглядї Ганя, не на три верхї сїльської церкви, що нїби пївали в лєгкїм туманї проти сонця: поглядїла вона на сїрї верхї току, на чорнобвтї стїжкї. Там коло робїтників був її Йсь. Звїдїть її око звикло стрїчати милого.

Вже вона й по саду нагулялася и кїток на-рвїла, та все на гору поглядїла, а милого немає. Вже й квіткї зов'їли в руках, сонєчко с пїдня звернудо, а милого немає. Вже Ганя втомїлася, цо саду хїдачи, вже очї од ясного сонця втомїлись, милого виглядаючи, а милого немає!

„Боже-ж мїй! що це з ним сталось! де це він забарївся?“ Засумувала Ганя за чоловіком, неначе він десь поїхав у далєку сторону, неначе він десь блував по безкраєму степовї, на безберєжнїм морї.

„Може він поїхав до козаків-лісовиків, може заблудїв де в лїсї, а там усякого звїра, а там вовкї и в день нападають!“

Засмутїлася молода Ганя, опустїла рукї. Зов'їли квіткї посїпались из рукї по травї.

„И страва, перецїє в печї.“ думала вона. „Лїхо вам з чужою роботою! За нею и шматка хлїба не заїсть у пору.“

Од скарбового току, дїтлї з горї три найменших сестрї Ганїні, як три ластївочки.

„Йсь обїдає в нас.“ промовила одна щебетўха, и казав, щоб ти сама обїдала и не ждала єго, бо в нас гостї.“

„Не прийшов, обїдати.“ — говорить їй думка. „Може я єму чим не догодила; може, не добре обїдати варила; може, не приглубила єго кодї.“

„Йсь вїдїв аж двї тарїлки, а жїнка смїїдця та вїжуть мабуто тебе жїнка дерайть на голодїному столї.“ говорила далї щебетўха.

Знов задумалась Ганя, аж червонї торочки з голови звїслись на щбкї.

Бїла вона сама обїдати. Страва в рот не їде, їсть вона знехотї.

„С ним де він там говорить?“ слїтїла Ганя. „Може, з гїстьмї, з якими павнами?“

„Зо всіма говорить, а зо мною найбільше. Він мїні казав, що нема й в свїтї кращої од мене, що в мене брови як снурочок, очкї як тернбчок и поцілував мене та так поколов вусами! бо в єго вуси як счєтина..... И досї болїть!“

Гїгнула на неї Ганя, и щось не добре заврушїлось в її сєрцї. Чуднє людськє сєрце!

А малї сестра побїгла до дзеркала, роздивлялась на свої бровинїга, лїзала пальцї и пригїажувала ними свої косинїга.

Не стїльки їла обїд Ганя, скїльки її сєстри. Довго ще вони щебетали, забавляючись нарваними квітками та куклами, а Ганя сїдїла коло вїкна та все поглядїла на яр, на тїк, на гору, чи не шєв її мїлий.

Вже сонєчко спускалось над гаї, як вернувся до дому Йсь и застав Ганю засмўчену коло вїкна.

„Оце, як же я засїдївся у бїтька!“ промовїв Йсь. „Приїхав о. Мейсїєй з жїнкою, а я й забала-кався з ними. А ти, сєрце, сама тут обїдала? Вибачїй мїні, моя люба!“

Лицє її знов засвітїлося, повесїливалось.

„Кров з молоком ти молодїчка в хустцї, в червонїм намїстї!“ промовїв Йсь обнимаючи її.

„А я тебе ждала в вїкна виглядаїа! протопїгала в саду стїжку, цо саду хїдачи. „Нв нїдай мене саму.“ Обїд той мїні не смачний и день тобї невесєлий, як тебе дома немає.“

„Не турнї Ганю! Як би воля моя, сїдїв би я коло тебе и не одступав би від тебе, та запрода-ний час мїй!“

Посїдали вони рядбчком на кананї. Йсь узїв її за руку.

„Почорнїла твої рука од робїти, сєрце Ганю! Дїаль мїні тебе; цо то робїши ва для мене якнай-мичка. Достаткї нашї невеликі. Щєрєба було б тобї йти за мене заміж!“

„Рука мєй почорнїла, для тебе робїючи. А глядь, як ти запалилася, для мене працюючи на нє!“

„Ти, Ганю, молода. Невєсєло тобї одїїй марно лїта прожївати на цїм яру. Тобї трєба весєлих гостбї, весєлої компанїї, музик, танцїє. А я небїгачий! не зможу розважити твою молодїсть. Шїкда мїні тебе! Робота одриває мавить мене од дому, од тебе!“

„Цить уже! годі!“ промовила Ганя, затуляючи своєю рукою ёго рот. „Ти оце передумуєш мої власні думки недавні.“

„Що-ж? ти думала?“

„Думала я багато, и дійшла до такого кінця, що я щаслива и дуже щаслива, бо я люблю тебе, а ти любиш мене. Чого ж нам більше треба?“

„Ходімо, Ганю, на яр, та погуляємо: Ждала ти мене довго.... Не підуж за те я сёгодня до скърбу, що-б ти не скучала.“

Пішли вони через садок вздовж по яру, побравшись по-під руки. Густа неспашена трава плуталася під ногами, як найгустіше рунó.

Вечір надійшов тихий та ясний. Яр увесь світівся зеленим прóти сонця, що пронизувало косим промінним лист трави подорожника. Ганя и Ясь йшли и мовчали. Краса місця мов одібрала од їх думи и розмову. Перегодя Ясь промовив:

„Знавш що, Ганю!“

„А що?“

„Поно робимо, попрацюємо, поки молоді, а там, Бог дасть, забагатіємо, зберемо грошенят, візьмемо посессію, або купимо хутір. Будемо якось хитрувати та мудрувати и такі добудемо того щастя. Адже ж люде з бідних поставали багатими. Рааян міні люде,“ промовив далі він, „щоб я брав священникову дочку, коли хочу мати добру хазяйку. От я и взяв тебе; и щасливий кругом, тільки шкода міні твоїх білих рук.“

„Годі вже, Ясю, с тими руками! Було брати Пóльку, коли хотілось тобі дуже білих рук.“

„Білі руки не принесли б міні щастя... Яб не звів смачного шматка шліба з білих рук. А як зберемо трóхи грошенят, тоді матимемо більше прислуги. Тоді я посажу тебе в убраній світлиці, одягну тебе в шовк та в аксаміт, не дам тобі взятись и за холодну воду, наклічу веселых гостей, даватиму по нашим достаткам балі з музиками, щоб тебе тішили гóсті молоді, щоб тобі ніколи було скучати. А настане зима, заглянемо и в Київ, поїдемо на контракти накупимо всякого добра.“

„Коли б ти знав, такé самé міні верзòся недавно в рáнци, як я чесала ко́су. А знавш, що розвілло всі мої веселі мрії?“

„А що, моє серце?“

„Сява свиня! Насілу вигнала з огорóду. Скач через тин, як добра собака. Завтра загадаю людам стрепóжити.“

„Кинь, сёрце, тих свиней хоч на чей час! Боже! Боже! як би нам удво́х завоювати те щастя!“

„Мабуть ми будемо думкою багатіти. Чи ми-ж не щасливі тепер? Чи не гріх же нам нарікати на

свою долю? Наша робóта не важка. А чи мало-ж на світі люде́й, що позавидували-б нам?“

„Хіба одні мужики позавидують,“ одказав Ясь. „А чому мужик не позавидує?“

„Хіба ж мужики не люде? Дасть Біг лóчче, — буде лóчче; и тепер-не погано....“

Повернула молодá пара коло ставóчка и пішла до́лі яром, поміж тими гóрами, укритими гаєм. Знов вони обóе замóкли. Несказана краса того місця одібрала в їх думи й розмову.

Дивні Українські ярі гаєві між невисокими, та крутими гóрами та шпидями, між дубовими та грабовими, гаями, що роскішно поросли на крутих рёбрах, на вершках гір та шпилів! Ще недавніми часами йшли тими ярами стави за ставами. А ліс, не спинаючись ворожою людською рукою, обсіяв, обсадив деревом усі гóри й неглибокі долини. Тепер ті веселі ставóчки знать уплилі в якусь кращу сторону! На їх місці поросла тонка, як нитки, густа як повісмо, зелена трава, усла́ла ярі й долини, мов килимами. Колись у веселі ставки заглядали з гір столітні дуби та граби, свідки слави козацької та гайдамаської, а тепер їх внучата обступили рівною межою ті зелені ярі. А більш того, що паньська-Ляхівська ввража сокира без жалю облупила, обголила міль гóри нашої України. И більш там тепер стерчить іжакóм малорóсла ліщина, колючі будяки, як волóся на сиріцькій миршавій голові, обску́бляне руками лихóї мачухи. Сòхнуть наші ярі, висихає наша вода, горять од сонця наші гóри, гáдною висисає остáнню силу нашої землі наш во́рог, без сліду ідуть Ляхівські сахарні нашу благодать, наші „зелені дёрóви“, наші „тёмні луги“, що так любо виспівано їх у піснях.

Идеш ярами, як чудовими покоями. Чне-ж в світі покóи кращі од тих ярів? Під ногами стелєцца зелений травяний поміст; по обидва бóки йдуть стінами гóри з зеленим деревом. На шпиліх стоять дуби зубчатою стіною, розіславши міцне гілля з широким листом по синьому небу. Над головою стєля з глибокого, безоднього неба, синєго, аж тёмного. А по тій стєлі не малёвані, а живі птiці перелітають з горі на гóру: то ряба гóрлиця, то сивий припугень, то сіння синворакша, то перенизують небо низкою дикі качки, дрібно тріпаючи гóстрими крильцями, то пересуєцца тяжкий бусел, прєстягнувши назад свої довгі, як лóмаки, нóги.

В тихих закутках стоить там пасіки, идуть там бджóли, пахне свіжим мёдом, гаєвими квітками, свіжою травою, грибами. З дєрева на дєрево перелітають бiлочки. Сидить там пасішник з бiлою

бородю, в білій сорочці, цюкає сокирою, або дібає старчею ступою попід гачм с тійвою по воду до копанки. И стежок там не протоптала людська нога, и тишина там як в небі, як між зорями, не мёртва, хатня тишина, а повна поваги, торжественна тишина спочиваючої натурі. Тільки часом жалібно несєцца по гаю туркотання гóрлиці, оддаєцца луною по кілька разів цюкання сокири па-сіпника.

Но дивлячись на сонце, не лічачи години, йшла молодá пара довгим зеленим яром, що гадюкою вівся поміж гóрами, то на право то на ліво, то на всі чотирі сторони світа. Яр кінчився узирєм між двомá шпильми. На самóму узирі між осокою блищала вода, а вище трóхи під кущами ліски та калини, мов управлена в зелених рямцях, блищала криничка в траві оплетена лозою. Вода стояла чиста, як слеза. Все дно, всі піщинки на дні було видно через воду. Вода була погожа холодна. Як нап'єсся то аж поздоровшавш.

„Втомилася я, хочу пити,“ промóвила Ганя.

„Ходім до кринички.“

Поки Ясь шукав ширóкого як сито лопухового листу, Ганя припала лицем до води, ставши навкóлишки и опершись руками об траву. В криниці, як в дзеркалі між синім з надвірним небом и синєю безоднею, з'явилось її свіже лице, її біла хустка, а червоні уста з води виплиси в її червоні уста и цілували її довго, довго, аж поки вона напилась води. Червоні торочки шовкової хустки полягли на кристалєву воду и, легесенькі, навіть не ввігнули води під собою.

„Втомилася я. Сядьмо на час під ліпою на взгірзі, та одпочіньмо.“

Сиди вони й замóвкли. Почалась вечірна тишина в небі чистому, на землі, в гаю. Дєрево стояло як кам'яне. Сонце зайшло за одну гóру. По яру полягла густá тінь. Дно ярів зробилось темно-зеленим. А з вєрху на дубáх та липах тїхо світило сонце, роскїнувши своє червонувате проміння по листу. Тільки десь далєко в гаю стукало калатáйло на шні ватажка-вола, а потім десь у полі зарєвлá корóва, скучаючи за телáм.

„Щаслива я с тобєю, Ясю, тут на економії. Як хóроше в цім яру! Я-б рада тут и вік вікувати.“

„А як ось через тїждень поїдемо до Хоціньського на бал, де в великих покóях бóдуть горить по стїнах свічки та лямпи де блищáтимуть дзеркала, де танцюватимуть молоді паннчї та паянї... Що смáжеш тоді, Ганю?“

„Дивїсь лиш, яка он картїна! В ставку блищить червоне небо, и зрадвору горить червоне

небо. И на двóрі шпиль, и в воді — шпиль переминутий до горі, як зелений пучок квіток. А коло ставка стоить лóзи, зеленіють коноплі, а за коноплями знов червона вода, як вогонь горить... Бай-дуже міні про панські будинки; тут би я и вік звїзувала. В рядї-годї тільки поїхала-б до міста, щоб на людєй надивитись, подивитись, яка нова мода, як людє ходять, як убирáюцца.“

„Гáрно й тут на яру, а ще краще між людьми та ще й багатшими ўбраними; а ще краще в багáтому, великому дóмові, де все блищить и сáє, як сонце на цім яру.“

Знялись вони з місця и вертáлись яром до дóму. Сєнце вже згасало, яр темнів, ставок покрила чорна тінь берегáми, тільки середина синім темним цвітом. Як набліжились до ставка, з осокї схопилось дві качкї, тріпáючи крильцями, и сховались за шпилем. Скрізь було тїхо й пусто. Всяка живá душá з гаю, с поля пішла до селá або прилягла на спочїнон під зорями.

Дóма наймичка вже наготóвила їм вечерю. Після вечерї підлестївсь до них мóвчки сон, той сон сільський, мїцний, що й не снить чоловіковї нічого, а обїєме тебе в сєбó, мов мáти дитину та й не випустить, поки не відпочинєш од робóти, од усякого клопоту, од усякого гóря и щáстя.

(Далєше буде.)

НА ВЕСНІ.

И зноу сонце припика,
Веснянимъ промінємъ свіє;
Журчить потїк шумить рїка,
А рїбка єплєю гуляє.

И зноу розвил ся гаї,
И первісо́чки зноу процвіли,
Пісєнь завєли соловїї,
На хатї бузькї склекотїл.

Прокїнулась природа вся,
И я прокинувь ся изъ нєю —
И въ мóїмъ сєрдєньку цвітїтї
Розшукло ся опять весною.
А въ мóїхъ грúдєхъ такъ луна
Одъ співаючокъ, наче въ гаю,
Повеселїшала душа,
Якъ рїбка въ свїєму Дунаю.

И гадка въ небо такъ лине
Нєначе жайворонь на веснї,
То въ глубїнь рїбнєю шїре,
Якъ вечерємъ вірки небеснї.

То сумно закує упать
Вазулем у чистїмъ полї
Й пита: чи довго дожидать
Новой вески Вкраїни — волї?

Деревна 9. (21.) Цвітля 1868. *Володимиръ Шашкевич.*

О кожаняхъ.

(Написавъ Иванъ Верхратський.)

Відъ всіхъ іншихъ ссачивъ (Mammalia) різнять ся кожаня (Chiroptera) тимъ, що въ нихъ межі передніми и задніми кінчинами розп'ялена кожа, за помочю котрої можуть літати. Така кожа є тонка, въ діткненню товстава, просвітчаста и попереplitана кровними судинами. Вона сполучає передні кінчини (extremities), впридобені довгими пальцями съ кінчинами задніми и хвостомъ, лишаючи вільними пять паньцівъ кінчинъ заднихъ и коротенький палухъ (pollex) переднихъ. Кожаня проводять значну часть свого життя літаючи в воздуху. По переважній часті уживають ся они при тимъ за всілякими комахами; тому то по переважній часті можъ ихъ и вважати літаючими хижаками. Однакожъ не належить думати, що крила въ кожанівъ такъ само устроені, якъ у птицъ. Протівно вони лишъ служать кожанамъ до тої самої цілі, що и птицямъ, але своїмъ устроєннямъ значно різнять ся відъ крилъ посліднихъ. И такъ: снасть підтримуюча крилову кожу кожанівъ складаєть ся у переднихъ кінчинъ зъ довгого и тонкого рамени, єще тоншої відъ него кости лучевої, відтакъ зъ шість кісточокъ припустковихъ (Handwurzelknochen) въ два ряди уложенихъ, (въ первімъ ряду дві, въ другімъ чотири кісточки,) до котрихъ зуставлені кости середноручні палуха и дуже довгі, тонесенькі и далеко одинъ відъ одного розтопирені пальці. Тамъ, де кість лучева зуставлена до рамени, примічаємо коротеньку и тоненьку кісточку. Єсть то кість ліктева, у кожанівъ дуже скарлючена и лише яко кикіть (Rudiment) проявляючися. У пальцівъ нема пазурівъ; лишень у декотрихъ родинъ єсть перший палець закінченъ маленькимъ, гачковатимъ кістковимъ. У палуха-жъ мають усі розмірно досить сильний пазуръ. Такъ устроєний помагає вінъ якимъ звіратамъ лазити по землі, коли згорнуть кожу крилову, и чіпляти ся по стінахъ печеръ, старихъ мурівъ, церковъ и др., въ котрихъ найраднійше звикли пробувати. У декотрихъ родинъ перший палець лишъ одночленний; прочні же завжди тричленні. Палухъ короткий, зложенний зъ двохъ членківъ и одной кости середноручної. Передрамя зуставлене такъ, що може лишъ до гори и въ долину порушати ся. Рамя же може обертати ся въ плечій зуставі, подібно якъ у чоловіка въ половині около своєї осі. Грудні и раменні кости и м'язи (мускули) у тихъ звіратъ дуже сильні. Ключиці и лопатки великі. Грудниця (sternum) вправді узка, але на ній и на ребрахъ суть кістляві вирістки, котрі служать до кріпшого присилення м'язівъ груднихъ, такъ важнихъ у зві-

ратъ въ воздуху літаючихъ. Задні кінчини слабо розвинті; вони такъ якъ и хвість, котрого однакожъ у девятихъ родівъ нема, призначені, якъ видно є, жиба лишъ до піддержовання и лучшого розп'ялення кожи. У заднихъ кінчинъ пальцівъ пять зъ закріпленими пазурами. Дуже примітною є у кожанівъ зигтевата кістка, на кости п'ятевій уміщена. Вона піддержує кожу межі задніми кінчинами. Поневже крила въ кожанівъ складають ся лише зъ кісточкъ, на котрі розп'ялена кожа, то прозивають ті животики тано-жъ и костокрильцями.

Спочиваючи обертають ся кожаня головою долівъ и завішають ся пазурами заднихъ кінчинъ. Якъ лазять, загортають ся у кожу мовъ у плащъ, и чіпляють ся на переміну то однимъ пазуромъ у палуха переднихъ кінчинъ, то другимъ. Задніми кінчинами лише слабо собі підпомагають. Однакожъ суть они въ лаженню дуже неспроміжними и непроворними. Тое послідне посвідчає, що властивимъ ихъ елементомъ — воздуху. Вони криють ся въ день, и доперва зъ вечеромъ починають — декотрі роди скорше, декотрі пізнійше — літати летомъ вправді скоримъ и шибкимъ, однакожъ, якъ видаєть ся, похитнимъ и неправильнимъ. Кожаня комахоїдні ловлять при тимъ комахи, котрі побічъ дрібненькихъ м'якунівъ становлять ихъ головну пищу. Будучи страшенно пажирливими, єспрятують они дуже много изъ тихъ непоказнихъ, но часто дуже шкодливихъ звіратокъ. Якъ великою ихъ істовитость, можъ пізнати изъ єдуючихъ примірівъ. Помічано, якъ Нічвидокъ вчасний (Vesperugo noctula) зівъ тринадцять звичайнихъ, мавихъ хрущівъ; а найменший изъ всіхъ кожанівъ Нічвидокъ Квілякъ (Vesper. pipistrellus) потребує, щобъ наїстись до сита, найменше зъ 70 мухъ.

Слухъ и нюхъ ихъ въ високімъ степені розвинтий. Многі роди впридобені для скріплення чувства нюхового на носі листіватими наростами різного утвору. Многі мають тежъ великі и тонкі конхи ушні, котрі иноді зъ собою болонкою сполучені, и осібні закліпки, котрими уши можуть замикати. При великій дразливости ихъ нервівъ слуховихъ єсть таке урядженне дуже одвітне; не разъ бо при лоскоті дуже голоснимъ затворяють уши закліпками, и охороняють оттакъ нерви слухові відъ впливівъ надто сильнихъ. З другої зновъ сторони бистрий слухъ для тихъ животинъ конче потрібний, щобъ могли учути и найлегше брєненне и бєзєвчанне комахъ. Для того тежъ природа дала многимъ великі, насторопні конхи ушні, щобъ могли тимъ лучше звуки переймати. Въ горі згадамо, що летъ кожанівъ видаєть ся намъ похитнимъ и неправильнимъ. Те походить відъ того, що

вони по більшій частині кермують ся після одуху: де заданчить комаха, тамъ и звертають ся розділяючи свою широку, ненаїсну частъ. Такъ отже та не-правильність лету не зъ немоготи літати; противно признати треба, що кожани, літають дуже зручно и спосібно; а маючи чутгъ дуже ніжне, уміють летъ свій такъ вимірити, що навіть, коли ихъ заперти у тісну кімнату, плавають по воздуху не вдаряючи ні о стіни, ні о які другі предмети. Того спосібною перевисшають вони и птиці. Кож-дому бо звісно, що коли взимати пташку на про-стоволи, та відъ разу пустити въ кімнату, що-бъ вілько по ній літала, вона, німъ привикне, б'ється не разъ такъ сильно о стелю (побалу) та вікна, що ажъ закривавить собі голову и крила. Учений вєслідователь природи Спалланцані робивъ зъ кожа-нами многі и дуже цікаві досвідченні. Вінъ помі-чавъ, що вони въ кімнатахъ, въ котрихъ зовсімъ було темнісенько, літали не торкаючи ні о стіни ні о котрий предметъ. Що-бъ звірити докладно тую спосібність тихъ уваги гіднихъ животинъ, розп'яливъ вінъ чорні, шовкові нитки на пере-хрестъ, и повстромлювавъ у кутахъ кімнати вєр-щасте галуззя та позасланявъ вікна, що-бъ було темно. Пустивши кожанивъ у кімнату такъ улад-жені, помічавъ вінъ зъ удивленнемъ, якъ вони въ найзручнішихъ викрутахъ и вихлясахъ переліто-вали межі тими розп'яленими нитками, та пороз-ставлянимъ галуззямъ зовсімъ ихъ не торкаючи. Відтакъ осліпивъ бувъ Спалланцані вілько кожанивъ, и пустивъ ихъ у кімнату подібно уряджені, и бачъ! и осліплені зовсімъ не отратили того ніжного чуття и тої дивної спосібности літати. Відтакъ не тільки очей позбавлявъ вінъ тії звірята, але та-кожъ и іншихъ органівъ —, але вони усе зарівно зручно літали. Тії помічання були причиною, що славний той учений заключавъ, що у тихъ звірять є особний, досі ще нікимъ не пізнаний органъ чув-ства въ ихъ летній кожі и въ ушахъ, котрий имъ служить до розпізнавання и найменшихъ змінь въ воздуху. Уваги гіднимъ єсть и те, що кожани стало тримають ся місця, разъ за промешканне об-раного, и навіть, коли имъ вилупити очи, вертають они, відай природникомъ (инстинктомъ) вермовані, до своїхъ сидилицъ оп'ять.

У многихъ є здвиз виділяючі товсту, непри-ємно вонючу матерію. Тую відражаючу воню чути вже здалеку, именно въ місцяхъ, де ті звірята гро-мадно пробувають. Зовзи находять ся у нахъ на рі-жнихъ частахъ тіла, а именно на голові або и підъ очами и т. п.; часомъ суть такъ великі, що ними майже вся голова вкрита. У Нічвидка вчасного (Vesperugo noctula) на примір'є є кромі зовзъ на го-лові ще й два въ кутахъ челюстей, и одна бор-

давчаста и значно велика на карку. Помічано, що великість зовзъ, и ихъ вонючість залежить відъ місця пробування тихъ животинъ. И такъ у ко-жанівъ въ вохкихъ погребяхъ (пивницяхъ), або коло водъ живучихъ зовзи більше розвигі, якъ у про-мешкуючихъ у сухихъ місцяхъ.

Узубленне кожанивъ совершенно т. є. у цихъ всі три роди зубівъ: передні або сікачі, кутні або кла и черенні. Сікачі горішної челюсти щербую розділені. Обі кости творячі челюсть долішню въ середині сильно зроснені, подібно якъ у чоловіка и у малю. На грудяхъ є дві соски. Кожаниця родить разъ въ рікъ, и то лишъ одно, найбільше два молодята, котрі заразъ по уродженню причі-пляють ся до сосокъ матери, а вона носить ихъ зъ собою підчасъ лету, подібно, якъ мати свої діти, коли лазять по деревахъ. Примітно у кожанивъ, що самочки по заплідненню збирають ся громадками и живуть окремо відъ самчиківъ, доки ажъ не ви-кохають своїхъ молодятъ: а відтакъ знову оба пола лучать ся. Підъ оний часъ живуть и самчки особними громадками и то въ місцяхъ досить да-леко положенихъ відъ сидилицъ самочокъ. Зви-чайно суть самчки и самочки однакої краски; мо-лоді же часто ріжняють ся відъ старихъ.

До переважній частині суть кожани звірятами громадно живучими. Декотрі роди кодишать ся дуже численно на місцяхъ, де звикли спочивати. Зъ краєвихъ кожанивъ заслугують на згадку зъ того взгляду именно: Лєликъ Мишь-пиргачъ (Vespertilio murinus) и Нічвидокъ вчасний (Vesperugo noctula). Въ тропичній Америці суть печери дуже численно замешкані Листєносами (Phyllostomata). На остро-вахъ Индійського Архипелагу живе великий рідъ такъ званий Крилонігъ Калєнгъ (Pteropus edulis). Калєнги завішають ся такъ густими купами на де-ревахъ и въ печерахъ, що необзнакомлений зъ ихъ норовомъ, лєдвн чи бъ ихъ щитавъ животинами.

(Конецъ буде).

— ❦ —

КАТЕХИСИСЪ, ИСТОРИЯ и ЗЕМЛЕПИСЬ.

(Поданє Н. Вахьяниномъ.)

(Дальше.)

- П. Кто родиса не оумєрь а кто неродиса а оумєрь,
 О. Игїа родиса неумєрь, Идїамъ неродиса а оумєрь,
 П. Кто по потопкъ первї попъ былъ,
 О. Мїлхисїдекъ былъ первїй попъ,
 П. Кто блженъ мѣжъ ѡже найде на совѣтъ не-честивихъ
 О. Твєрѣ блговѣзднїй;

- П. Которе мѣсто дороги до сѣкѣ немаєть
 О. Кокчиъ новкъ стонт на горохъ ѿ немаєт до-
 роги до сѣкѣ
- П. Съкдѣ зачатса, кѣ вѣстолаєтъ
 О. Съ Дѣа Стѣго,
 П. На чомъ зѣмля стонтъ,
 О. На кодѣ, а кода на камени, а камени на
 ѿгни, а ѿгни на чтирехъ столпѣхъ, а че-
 тири столпи, на Бжѣи сѣкѣсти, ѣже ѣтъ
 на снагѣ Божїихъ,
 И. Кто два рази смерти вѣсѣи,
 О. Лазарѣ прѣвѣднѣи,
 П. Коли Бгѣ сотвори ѿбо, ѿ зѣмлю
 О. Б понеделѣкъ, зотвори Бгѣ ѿбо, ѿ зѣмлю днѣ
 ѿ ноцѣ ѿ всю вселѣннѣю, вѣ кторѣкъ сотвори
 ѿли насадилъ Рѣи въ срѣдѣ на стави кодѣ къ
 мѣри, ѿ ксѣков сѣкъѣи ѿ вѣлѣвѣ, ѿ древо
 ткорашевѣ плѣ бѣмъ же сѣкъѣю ѿго кнѣм по
 рѣдѣ ѿ по подѣвїю, в Четвертѣкъ сотвори
 Мѣцѣ развѣчѣюшесѣ мѣждѣ днѣмъ ѿ мѣждѣ
 ноцїю такожде ѿ зѣкъзи, в пѣтокѣ сотко-
 рѣи гадѣ ѿ птица, лѣтающїи по тѣрдѣи
 нѣи ѿ клагословѣи ѿхъ в Сѣкѣтѣ сотвори
 Пѣама ѿд' чѣти заннѣи ѿ Бѣз, ѿдѣа' рѣкѣа
 Пѣамова в недѣлю спѣчилъ ѿдѣа' кѣкъѣа дѣкѣа
 скѣи ѿ ѿѣсти ѿ. (Дальше буде.)

В І С Т І.

— Товариство „Сїчъ“ у Віднѣ дав що Суботи вечор-
 ницї въ своїй хатї: Stadt, Gopzagasse, Ч. 14, П. сходи, 4.
 пов., 23. девери. Такнѣ побитомъ Русинѣ, заїхавши у Ві-
 денѣ, може не лишъ побачити Своїхъ, але в весело пожити
 кїлька хвїлнѣи у дружиѣму, рїднѣму кружку.

— Росписуєтъ ся предплата на дїльце: „Вѣсти про
 землю и дѣи Русинѣвъ съ картою малоруського народу“.
 Книга перша, написавъ „Денись въ Покутьѣ“. Те дїльце, має
 задачу пояснити дїї нашого народу такожде ѿ ницїмъ вер-
 ствамъ читающїмъ, буде виходити випусками або кнїгами,
 в обїйме съ часомъ всї важнїцї дїї внутрѣннї и внїшнї на-
 роднѣи живнї. Предплату приймає дрѣ Ом. Огоновський,
 професоръ при гимназїи академїчнїи въ Львовї.

— Комисїя для уложеннѣ руськихъ кнїжокъ до снѣхъ
 порѣ завѣляла ся бїльше негашнѣю якъ позитивно. Головнѣ
 дїло комиснї прѣявилѣ ся въ тїмъ, що вона, заразъ на пер-
 шихъ засїданнѣхъ, відкинула двї працї важнїцї: *Букварѣ*
Ю. Федьковнѣи и *Руську Граматїку О. Партицького*. Въ якихъ
 причнѣи се сталося? нїхто до ннїи не знає...

СПРАВОЗДАННѢ зъ засїданнѣи видїлу товариства „ПРОСВІТА“.
 Засїданнѣ перше для 8. рус. Груднѣ 1868.

Притомнї членн видїловї: Вахнїннѣи (голова), Борков-
 ський, Комарнїцький, Михалякъ, дрѣ Огоновський, Пар-
 тицький, Романьчукъ, дрѣ Сушкевичъ, Устїяновичъ.

Головнї помїчникн при редакцїи: *В. Згаровський, М. Коссакъ, Дрѣ В. Луѓановський, Ом. Партицький, Дрѣ К. Сушкевичъ.*

Властитель и одвїчающїи Редакторъ **Наталѣ Вахнїннѣи**.

Зъ друкарнї Ставропїгїйскої.

Видїлъ приступнѣи до свого укомстїтуованнѣи. Ви-
 бранѣ секретарїи п. п. Романьчука и Партицького, касне-
 ромъ п. Борковського, котрольоромъ п. Коссака, бїблїотекар-
 ромъ п. Устїяновича.

Видїлъ, вїдповїдно статутамъ, роздїливъ ся на два від-
 дїли: на видїлъ для справъ народнѣи просвїтїи на видїлъ
 для етнографїи. До першого вписаннѣи п. п.: Борковський,
 Вахнїннѣи, Комарнїцький, дрѣ Огоновський, Партицький,
 дрѣ Сушкевичъ, К. Устїяновичъ; до другого видїлу: Бор-
 ковський, Вахнїннѣи, Партицький, Романьчукъ, Устїяновичъ.

В Изъ вѣгляду на те, що до слїдующого загального со-
 браннѣи (въ Маю, 1869 року) часъ за короткїи, щобъ оба
 видїли могли достаточну дїяльнѣи розвинути, рїшено:
 видїлъ теперїшнїи за весь часъ свого дїйствованнѣи всю
 стараннѣи зверне на те, щобъ позискувати для заснова-
 ного товариства якъ наибїльше членїв на всїхъ частяхъ
 Малої Руснї, понеже тїлько черезъ переведеннѣи сильнѣи ор-
 ганїзацїи будуча дїяльнѣи „Просвїтї“ плодною бути може;
 видаваннѣи популярнѣи кнїжокъ и писемъ *ѣже теперѣ*, закнїмъ
 така органїзацїя въ краю переведена, не принесло бї ба-
 жаннѣи користнїи, и задля того зъ видавнїцтвомъ такихъ
 кнїжокъ передъ Маємъ нагнѣи не треба.

Видїлъ приннѣи дальше:

- 1) Внесеннѣи, щобъ кнїжки популярнї печатати такою
 правописью, яка въ школахъ народнѣи уживаєтъ ся;
- 2) Внесеннѣи, щобъ дїла науковї печатати, по волї автора,
 въ однїи изъ двохъ уживаннѣи у насъ правописей:
дра Осадци, або *П. Кулїша*;
- 3) Внесеннѣи, щобъ Видїлъ до руської публїки владнѣи
Вїдзовѣ, въ котрїи була бї вложена цїль нашѣи *Про-
 свїтїи*, а вразъ и дорога, якою товариство на будуче
 ннѣи намїряє;
- 4) Внесеннѣи, щобъ *Справозданнѣи* съ першого загального
 збору напечатати въ 1500 примїрнїкахъ и вразъ зъ
 статутами товариства ровїслати попри *Вїдзовї* межн
 руськихъ землїкнѣи.

До уложеннѣи *Вїдзовнѣи* вбранѣ трѣхъ членїв видїло-
 внѣи, п. п. Романьчука, Устїяновича и Партицького.

Наконєцъ вїдчитавъ Голова, п. Вахнїннѣи, телеграмн
 вїдъ всїхъ словѣянськихъ товариствъ Вїденськихъ, якї були
 висланнї пїдчасъ першого загального збору *Просвїтнѣи*, котрї
 однакѣ задля ушкодженнѣи телеграфнчѣиго дрѣту ажъ по збо-
 рахъ на третїи денѣ наспїли. — Видїлъ згоднѣи ся на те,
 щобъ телеграмн тотї при кннцї *Справозданнѣи* напечатати
 вразъ зъ вїршомъ Федьковнѣи, котрїи бувъ присвяченнїи
 товариству, однакѣ, задля пївної порн, не мїгъ вже бути
 вїдчитаннїи на першїмъ загальнїмъ зборї.

Львївъ 8. рус. Груднѣ 1868.

Секретаръ:
Партицький.

Голова:
Вахнїннѣи.

РОЗВЪЯЗАННѢ „ШАХОВОГО КОНИКА“.

(У 16. ч. „Правдн“)

По садочку походила,
 Сама собї говорїла:
 Нема того що любїла.
 Нема, нема я не буде —
 Розраїли ѣго люде.
 Розраїли; розсудили,
 Щобъ ми въ мїстї не ходили,
 Одно 'днего не любїли!

Виходить 8., 15., 22., в 30-го
кожного місяця.

Предлаша ємнести:

На „Правду зъ Додат-
комъ: У Львові на р. 3 р., на
1/2 р. 3 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р.
30 кр.; — по за Львовомъ на
р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р.
1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові
на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр.,
на 1/4 р. 50 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и литературне.

по за Львовомъ на р. 3 р. 50
кр., на 1/2 р. 1 р. 30 кр., на
1/4 р. 1 р.

На самий „Додатокъ“: У
Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р.
на 1/4 р. 50 кр.; — по за Льво-
вомъ на р. 3 р. 50 кр., на 1/2
р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 70 кр.

Редакция и Администра-
ция підъ Ч. 453 1/4 (Галицька
улиця). — Рекламноі, неопечатані,
приймають ся на почті безплатно.

П Р У Ч Е Н Н Я.

Картини з волінської України,

Івана Нечуя.

Річ дальша.

На другий день Лемішка пішов до священни-
ка порадитись, що йому робити з сином. Священ-
ник порадив дати його в університет, щоб він ста-
рався на доктора, або на урядника. Не пожалував
батько грошей, запровадив сина в Київ, в універ-
ситет.

Яким видав екзамєн в університеті, дуже до-
бре. З незвичайною горячкою кинувся він до науки.
З рана до пізньої ночі не виходила книжка з його рук.
И не раз пізньої ночі, лягаючи на постіль, жалкував
Якимко, чому день не довший, а ніч не короче,
чому не можна разом усє вивчити, все постерегти.
Він чув у собі якийсь огонь у грудях, якийсь го-
лод науки й науки! Кинувся він на науку, як го-
лодний на хлїб.

Веселе, молоде товариство почало знакоми-
тись із Якимом, котрому ще в гімназії змінили
фамілію Лемішки на Лемішківського, щоб не
здавалась мужицькою. Раз якось у вечері затягла
його до себе весела кумпанія. Випили по чарці,
пробалакали цілий вечір. Яким вернувся пізно до
дому, ліг спати, спав довго, а прокинувшись у
ранці почув, уперше лінощі в тілі. Взявся він до
книжки, непішовши на лекції, — книжка випала з
рук; очі, веначе втомляні, дивились через книжку,
через вікно у синю дальць. На другий, на третій
день він и не брався вже за книжку. Охота до
вчєння одплила так швидко, як и припала. Яким
почав залєжуватись.

Як раз підпав тоді якийсь студєнський праз-
ник. На одній улиці Старого Києва, в мазанькій,
чималій хаті, де жили студенти, зібралось ввечері
молоде товариство. На ліжках, на стільцях кругом
стола сиділи студенти. Де які грали в карти, де
які бренькали на гітарах. На столі серед хати
стояли бутлі з горілкою, валялись шмагін паля-

ниць и жїтнього хлїба, покришена ковбаса й сало,
на насєрі лежала сіль, стояли пляшки с пивом. —
Після перших чарок вся кумпанія захопила, по-
чала змагатись про всякі научні рєчі, про своїх
профєсорів. Після других и третїх чарок всі за-
спївали великоруської бурлацької піснї: Вина зъ
да на матушка, да на Волга. Потім спївали
хто що вмів, Були тут и романси, буди й польскі
пїсеньки, навіть и наці туди ж між гурт попали,
тільки не ті, що будуть спасєнні думки про долю
рідного краю, що підіймають у гору занєдбану на-
родність Українську, а сміхотворні й сороміцькі,
зложені по городських шинках та по роспущених
вечірницях. Хто знав нащ університет недавних
часів, той догадавци, куди се затягнуто Леміш-
ківського. Ніколи сей університет не стояв високо
своими профєсорами, опріч хїба Німців, да й ті
працювали бїлш для своєї ерудиції, ніж для під-
няття вгору духа молодїжї. Російські ж профєсори
бували або затуплені перейнятою на віру в Німців
наукою, або псевдо-учєні болботи, або зовсім лєдачі
пройдохи, що втїрились у профєсорство мов у яку
канцєлярню задля жалування та чїну. От же дарма,
що наука на катєдрах кульгала або дрїмала, між
молодіжкою бували невеличкі сказыти так брѣцтва,
що кохались у їй щїрим сєрцем и серед офїціаль-
ного університету робили свій університет, живий,
багатий надїями. Хто встрявав до такого брѣцтва,
той на всю жизнь набїравсь у єму шанї до про-
світи и зневаги до безглузлого буїння учєних не-
уків. Та було таких дуже, дуже мало! Лемішків-
ському судїла доля опинїтись між тїми, що не
дбали про високе, про велике, про святє, а жадали
тільки молодого буїння, ширького якогось розмаху
слова, голоосу, сили, — на що, про що, ніхто про
се не думав!

Хто не знав би тут потомків старого Запо-
рєжжя старї кочащї одїгнутої в мундїри з синїми
комїрами! Тут була та ж запорєжжя одвага, сила на-
турї, та ж гульня до краю, та ж неповїга роскоші,
нєчїсть и грубїянство. Тільки не було тут запорєж-
ських скарбєвєнь сєрця: се було любові до свого
народу, не було й слїду думки жїти й лємірати за
свою Україну, за народ, за свою волю й віру.

Скажемо виразніше. Виявлялось тут не те Запоріжжя, яким воно було давня а те, яким сталося розпившись без собі счасенної роботи — б'єроття з невірними, оборони земляків од Ляцької нахаби, — не те Запоріжжя, що приймало всяку нуду задля дорогої думки своєї, а те, яким його намалював нетямущий Роголь, на втіху ще менш тамущої Москвітчини.

Хто с Кийн не пам'ятав часу перед Севастопольською війною? То був тяжкий час для України, то було її лихоліття. Простий народ стогнав у тяжкій неволі під панаша, мусів мовчати й терпіти, гірше як до Хмельницького. А за юбиний стог його московським значаєм катовано. Україна забула историчні перекази, и не могла наукою дійти до етрачевих душок. На обох боках Дніпра опинились у чужих порядках, в чужій шкурі, набіралися чужої мови, забували свою. Згинула наука, впала просвіта, зоставились тільки в слоластичних латинських духовних школах. Університетська наука була тільки азбука європейської просвіти обрізаної по казенній мірі. Та наука хотіла повиучувати собі людей на москалів, до війська, до уряду. З українських університетів и других школ повиходили ті хантурники, хабарники — урядники, неправедні судді, що правого робили винним, а виноватого — правим, — ті консерватбри вчителі й професори, що вертели исторією по московському наказу, — ті оквицери-москалі, що забивали свій же народ на закуцях. А народ робив панщину, а поміщиклях и москалі дерли останню шкуру з України, тим часом як шаші щиро-українці, за свою молоду українську идію сиділи вже в неволі, на далекій московській півночі. То був тяжкий час, бодай він не вертався!

Нашу молодіж вчили в школах білш салдацького муштрування, ніж наук. Тим Університетська молодіж и гуляла с козацьким запобом. Хто с Кийн не пам'ятав її розгардіяшу?

На студеньському вечорі був и Яким, вже не Лемішка, а зовсім Лемішківський. Лице його було бліде ш червоним рум'янцем, його очі посоловіли, волосся на голові було распатлане. З чаркою в руках стояв він між студентами и з усієї сили пер: „Внизъ да па матушкѣ, да па Волгѣ.

Опівночі зиялося з місця товариство, яке ще стояло на ногах, позабірало, в руки страшенні жи и потяглось по улицях, дякаючи спокійних жителів своїм гамом та свистом. Всі люди во доорезі звертали далєко набік. Проти студентів ишла велика оквицери. Слово по слову и закинула на умиці війна. Оквицери дали драла и втекли в першу публичну хату. Студенти почали брати їх присту-

пом. Швидко застукали жи, забризчали вікна. Брнн, галас, рєгєт, роздєгався серед ноці понад Подолом и сполєхав хусід. Набігла поліція. Студенти побігли и цєліцію. Одначе їх усіх позависували. Дєкто одбувся карцером. Якіма, разом з другими, випрошдали з університету.

Повернувся Лемішківський до Лемішки.

„А що сину? довчився до якого чину? питає старий батько, осміхаючись.

„Коли-ж, тату, пропала охота до науки, и чорт його зна де вона, ділася! Але доволі з мене буде и цєго. Поступлю я, тату, в суд, абє де инде в урядники такі в нашому місті. И од дому не одібьюся, и до чину дослужуся.“

„Хазяїнуй, сину як и батько твій хазяїнував“, одказав єму Лемішка.

„Нїть ужъ нельзя (годі)! Було менє не дати до школи. Не приходица міні братись до такої роботи.“

„То просовуйся в пани! Бог тобі на поміч.“

Яким поступив на службу в урядники в тому самому місті, де жив и його батько. Невесєла дорога в стрибі лежала тоді перед чоловіком не дворянського роду. Трохи не пів віку треба було тягти службу, щоб дослужитись до чину. Не смачна була й служба писаря. И нераз було сидачи за столом, гнучи трохи не цілий день спину над папірами, Яким поглядав в одчїняме вікно на вольний світ божий, на зелені степи, и пригадував ту тяжку науку в бурсі як єму привиджувались у класі зелені степи, вольні пастухи, як завидував навіть вольній череді, що паслася на вольній сіножаті понад берегами світлої річки. Одначе Лемішківський працював як віл у ярмі, с тою раптовою енергією з якою працює українець, поки його охоти и сили. Якіма надихувала надія чинів, надія вислужитись у люде, дойти до панства. А мати нераз сидачи пєчірнєю добою коло сина, втішалась його надіями.

„Не довелось міні побачити тебе сину, в золотих ривах. Коли-б же, сину, я тебе побачила в золотому мундірі, в хрестях та стрічках у великому чині! Тоді міні будеш єзати шовкові хустки та оцсамити.“

Яка-б мати не озолотила свого сина, не схотила-б побачити його в щасті, добрі та в повязі од добрих людей!

Раз якось у началнича Якимового був бал. Він нав багато дочок вже дожджалих и негарних, то затягував до себе на вечорі молодих хлопців. Лемішківський, як мачочий бути після батька паном великого ґрунту, звернув на себе його увагу;

запрохано к ёго на вечер. Цілий день не було ёму спокою. Увесь день він чистився, мився, дивлявся в дзеркало. Старий Лемішка дививсь, дививсь, та й плюнув, вийшовши с хати, а мати сама наливала синові свіжої води, подавала білий рушник, служила ёму як наймицка.

„Дай, сінку, я розділю тобі проділь, зав'язану тобі шию, приберу тебе, як жуклу! Як-би я хотіла побачити тебе в гостях, як коло тебе будуть роєм витись панни, дивитись на твої чорні брови!“

„Одчепіця, мамо!“ Відказав синок з досадою. „Вмієте ви проділити проділь по панський!“

„Не буду, не буду, тільки не сердаься,“ сказала мати, одступаючи назад з гречіцям.

Вона стала ядалекі и згорнувши руки, дивилась на сина. З невмовною любовью слідком ходили її очі за сином по хаті, за ёго чорнобровим лицём у дзеркалі.

„Коли-б мні гляннути на тебе в гостях хоть через віконце!“ сказала мати.

„От-ице! наробіть сорому! поважітєсь, та и с хусткою на голові!“

„Чи пішов панія?“ спитав Лемішка, одчинивши двері.

„Он пішов через двір!“ відказала жінка, неодриваючи лиця од шибки.

А через двір ийшов гордою ходою Яким, рівний дужий ж широкимц пдечима. Чорні кучері блищали проти заходу сонця, як наведені лаком. Довго слідко за ним материне око по за тином, подід зеленим гіллям садків. Мати була горда красою и розумом свого сина, а батько все мржав сунивсь мовчки, хоч и ёго око не втерпіло, щоб не пійти через вікно слідком за годою ходою сина.

Не твердючи ногам підходяч Яким до дому свого начальника. Жінка були освічені, на дворі коло ганка стояли коці приїзник гостей. Не вперве траплялося ёму бути в гостях, але вперве дін ийшов до свого начальника в гості.

Гостей в світлицях було чимало та все Поляків, як звичайне бував в повітових містах Західної України. Сам начальник Якима був Поляк, бп Поляками тоді був зайданий весь уряд. Найрим людям не було ніякого ходу. Ніхто не привітав Якима ласкаво, ніхто не подав ёму руки, оарім тот вяршів по службі, хоча вся шлота знала ёго дуже добре. Одначе панни були далеко ласкавіці до ёго, як пані. Ёго хороша врода, краса ёго очей, краса лиця, засланяли собою ёго просту матір, міщанина батька ёго нешляхацьке породіння. Хазяйські дочки об-

ступили ёго за руку брідь, Росолі сходились. Появились дами, повбїрані роздуті, показуючі з себе велих баринь. Полюс днєв молоді панни и чорняві и біляві. Між матеря ми омидь ии бжлкі малєнькі дівчатка, и хлопчики. Вдєсь повітовий город насунув у світлиці начальника, з своїми сємьями, с погоничами, з горничними.

Вже пізно ринчули двері додочнице; в передній хаті почувся великий шелест, наче через неї тягали сиво жопицю за долицею. У двері було видботрі сукні, котрі поверталися од кутка до кутка и закрили собою мало не всю хату. В залі замовк го-мін. Вєі дививсь на двері и ждал довго подин нових гостей. Коли це тїрше одчинились обидва половини дверей, и в залу вплили три панни, як три пави, три дочки станового пристава, пана Пшепшинського. Між широкими їх спідницями плутався малєнький, старєнький, лісий як коліно, панок. То був їх батько. Він був в старєнькій, притєртій сїртучині. За те ж дочки тягли за собою хвости мало не на аршин и шириню своїх суконь замостили мало не всю залу. Голови гостей, сидічих навкруги хати, иза них, мушлинових суконь виглядали неначе зза білих-хмар. Ніхто не вміє увійти в залу с такою подасою, як паньство Пшепшинсьтво; ніхто не вміє так держати себе, так важио поставити лице, очі, губи, як ті три панни.

Лемішковський виглянув з другої хати и спинився на порозі од великого дїва. Серед зали стояла та панна, котру він волюсь, рік назад, бачив на свєлі, перед заходом сонця, котру він бачив в прозорій ріцці в синій безодні одсвіченого там неба. То була найменша Пшепшинсківна. И тепєр вона стояла як и тоді вся біла в білій сукні, в білих рукавичках, в білих квітках на голові. Тільки тепєр широка стрічка червоно-кровоного колєру обхоплювала її тонєнький стан и червоними стежками вилася по білій сукні на обидва бокі. И тепєр, як и тоді, ясні, мьякі, коси лежали кучеряжи навкруги тонєнької, білої, як сакхар, ши. Чарівнича споминна рязь устїла перєд ёго очима, у всій красі тодішнєї обстави, ееред рокиїшнїм зелєнім листу, на фоні темно синєго велірнєго неба. Мимо волі Яким повїв очима навиругі, ніби шукаючи в прозорній воді її чарівничого одсвіту, що так принадно зьявивсь колєс на хвилину перєд ёго очима.

(Дальше буде)

ДОВБУШЬ.

Дивоглядія въ пятѣхъ вводахъ

Ю. Федковича.

(Дальше).

СЕМІЙ СХІДЪ.

У Печиніжині. Нічъ.

Світлиця въ Довбушеві хаті. На столі каганецъ горить. На стіні образъ Ісуса Христа, Матеря Божої, Анголя хранителя. У запічку стоїть коляска.

КАТЕРИНА

уходить, ведучъ Михайлика за ручку, и несучи маленьку дитячку на рукахъ. Марічка иде біля Катерини, держучись за ю. Увійшовше — кладе дитячку въ коляску и заколює: Марічка и Михайликъ позивають.

Що? ви здрімали дузіньки? —

МАРІЧКА

Ага! —

КАТЕРИНА.

Підете заразъ спати, але треба
У передъ бозінькамъ сказати добранічъ.

МІХАЙЛИКЪ.

Добранічъ бозіньці! —

МАРІЧКА.

Добранічъ! —

КАТЕРИНА

веде їхъ опередъ образи. До Михайлика

А

Котру ти Бозіньку найдіпше любишь? —

МІХАЙЛИКЪ.

О ту тамъ съ крильцями! —

КАТЕРИНА.

А ти Марічко? —

МАРІЧКА.

И я ту съ крильцями! —

КАТЕРИНА

до Михайлика.

Та що тобі

Аби та Боза дала? —

МІХАЙЛИКЪ.

Ножиць, мамко!

Великий, острый ножиць! —

КАТЕРИНА.

А тобі?

МАРІЧКА.

Мені на шию хрестикъ, красний красний!

Та золотий, та....

КАТЕРИНА.

Діти: о просіть

Ви ліпше въ Бога ласки, та аби

Васъ сохранивъ на світі, та аби

Руковъ своєвъ провадивъ крізь жите васъ,

Крізь се жите пуге! — Михайличку:

А що тобі ся снило тої ночи? —

Забувъ уже? —

МІХАЙЛИКЪ.

О ні: мені ся снила

Велнка гадина! така страшна

Та чорна!...

МАРІЧКА.

Тай мені! охъ тай мені

Ся снила гадина, тама, яку

Міхайликъ вповідає! —

КАТЕРИНА,

То просіть

Ви бозіньки, аби вна відъ гаді

Васъ тої сокотила! —

МАРІЧКА и МІХАЙЛИКЪ.

Просімо!

Ми Бозю просімо!

КАТЕРИНА.

Важіть:

Ми просімъ —

МАРІЧКА и МІХАЙЛИКЪ.

Ми просімъ —

КАТЕРИНА.

Бозіньку —

МАРІЧКА и МІХАЙЛИКЪ.

Ми бозіньку —

КАТЕРИНА.

Тоту съ крильцями —

МАРІЧКА и МІХАЙЛИКЪ.

Ми тоту съ крильцями —

КАТЕРИНА.

Аби насъ боронила —

МАРІЧКА и МІХАЙЛИКЪ.

боронила —

КАТЕРИНА.

Відъ гадинки лихої! —

МАРІЧКА и МІХАЙЛИКЪ.

Відъ лихої! —

КАТЕРИНА

укладаючи їхъ спати.

О Боже сохрани васъ!... да не такъ

Відъ гадини лихої, бо то кажуть,

Що гадині відъ Бога назначений

Є той, що вна го має ззісти! — да

Відъ тихъ людей лихихъ — о сохрани їхъ

Ти ангелю хранящій! матеръ божа!

Исусе Боже слова! о відъ тихъ

Липшъ ихъ людей спаси, що ночами

Якъ ті вовки вини ходи, щобъ померти

Яку тамъ людску душу!... О ти Боже:

Ти батько в сиріть — ти імъ поможешъ!...

Бо діточки отці нещастні мої,

Сі мої кришенятка, мої пави,

Сі мої рожевіти, мої — мої
Сі душечки єдині, незабуті,
Малівані, святіі, мое щасте,
Надія моя въ світі, мое небо,
Мій рай, серденька мої!... о вни е
Є сироти на світі, бо їхъ батько
Забувъ, їхъ відцурався! — о... їхъ ні:
Бо вінъ їхъ щире любить, їхъ надъ душу
Вінъ свою рідну любить! лишъ мене —
Мене вінъ відцурався! лишъ сама я
Нелюба е ему, сама чужа я!...

Да и сама я винна!... бо не моя
Пишний та гордий гуцулъ буда пара,
Але хіба царівочки якої
Зъ чільцемъ на голові! и то ні навіть! —
Бо то лишъ ми си басмъ о любви
О вічні, вірности, о шлюбахъ, о
Хто зна май ще о чімъ, а въ гуцула
Усе то е мамоша, й то, и все
Що волю домигъ, важе! — О у него —
Лишъ то одно святе е, то го рушить,
До чого не повиненъ, що не мусить! —

Ангелочки мої! ластовенята!
Вишневі галузочки! квіточки
Ви калиневі мої! най вашъ батько
Шукае свого щастя, де гадае
Найти го! Боже му допоможи лишъ
Найти го, а я буду лишъ для васъ
У сему світі жити! мої зорі!
Ви мої пташенятка — райскі, мое
Єдине сподіване! хотъ васъ тато
Покинувъ: — я! я, я ваша мати!...
обнімае и голубить їхъ довго, вітакъ иде до коласки.

А ти мій Іванчику? — мій зайчику!
Мізинчику пишній мій! мій!... о мій
Ти мій рум'язчику! васильчику,
Любисточку ти мій! самбірчику!
Павляне пюречко!... а хтожъ тебе
Би доглядавъ на світі, азъ мене би
Не стало?... охъ мій Боже — серце вiane
Згадати навіть гадковъ!... Иваночку!
Иванчику мій срібний! золотий мій!
А хтожъ тебе би серце дозеравъ
Якъ мамі би не стало? — О ти, свѣте
Небесний — не остави мої діти!...
Ні Боже: ти не лишишъ! —

ШТЕФАНЪ
уходить въ ліхтарнець.

Добрий вечеръ! —

КАТЕРИНА.
Охъ братицъ мій єдиний! да такъ піiamo? —
А якби що дороговъ —

ШТЕФАНЪ.

О у насъ

Дороги е беспечні слава Богу,
Бо відъ коли прийшовъ той исєндаъ у двіръ,
Село собі якъ въ гробі! й на сутки
Ніхто ся не відважить. — Василя
Нема? —

КАТЕРИНА.

Вінъ заразъ прийде. —

ШТЕФАНЪ.

Катерино! —

Ти роду не такого, щобъ ся мавъ
Хто непкувати надъ тобовъ! — Скажи! —
Ти нещастлива е? — О ти гадавшъ
Що я далеко сижу, та нічо
Ні чую та ні знаю? — вінъ тебе
Не любить? — понехав? — Катерино! —
Я братъ якъ тато рідний е: скажи
Усю мені ти правду, бо й безъ тебе
Я їй довідаюсь! —

КАТЕРИНА.

Штефаночку:

То помівки пусті лишъ е на него,
А вінъ у мене добрий! — Що би свѣтъ
Не вигадавъ теперъ? — О вінъ е добрий,
Хотъ и мисливенький ся трохи вдавъ.
А ти Штефаночку теперъ відъ дому? —
Якъ моя тамъ невісточка живе?
Якъ вамъ обомъ живется? — Охъ тамъ що? —

На дворі далеко чути коляску що иде а вітакъ и а
разъ зъупиняется и крикът:

Ге люде! люде! свѣтла! борше! борше!
Давайте борше свѣтла ге!...

КАТЕРИНА.

Біжімъ!...

Штефанъ хапае ліхтарню и влбгають. Образи зачи-
нають говорити:

МАТЕРЬ БОЖА.

И сѣ-такъ мусить бути, сижу й Боже? —

ІСУСЪ ХРИСТОСЪ.

Такъ мусить моя мати! не поможешъ.

Бо люде хочуть зъ правомъ, сѣ правдовъ, сѣ хра-
новъ,

И зъ вічнимъ обичаємъ стати въ брани.

Але ті вічні, мудрі Божі суди

Научують людей — що люде — люде.

И що — нехай и въ небо вни сягають —

То вища ними сила все владае,

И що то право, правда, снота, божі,

И чоловікъ стодочить їхъ не може,

А хто поважитись на ні посміе —

Загне! — Чоловікъ ажъ тамъ доспіе! —

МАТЕРЬ БОЖА.

Будь Бо мжнелостивий! —

АНГІЛЬ ХР.

Божі сили! —

КАТЕРИНА

уходить зь мадецьковъ дитинцовъ на ринкахъ. Штефанъ за-
невь зь ліхтарневь. — Катерина зь дітьми о передъ обравіть.

Якежъ пишне та красне!... біднятко!...
И то сумліня було вь тої мами,

Двійко такихъ пишненькихъ анголятокъ
Лишити на гостинци!... Матеръ Божя!...

Соківку мій? — ледію? — О чиму
Та паня вь ридвані и дівчинку

Мені не облишила?... я би була
Іхъ згодувала обійко собі!...

Да що то би могла за паня бути?
Штефаночку, не знаєшъ? —

ШТЕФАНЪ.

Хто би збагъ!

Чи вь насъ тутъ мало тихъ паней гостинцемъ
Минають ридванами? — Да здаєсь —

Що то явасъ добренька в бабуська,
Якъ рідко міжъ панями.

КАТЕРИНА

понесла дитяну и поклала коло свої вь колыску. Респови-
вавше — находить хрестъ и цидулку на грудцяхъ.

Охъ Штефане!

Дивись — який у него хрестичокъ
Прекрасний на грудцяхъ!... Ще й цидулка!...

Штефаночку тиждь втисвся у дяка,
Ти може прочитаєшь? —

ШТЕФАНЪ

бере цидулку.
Се по руски. —

читає:
Сей хлопчикъ хрещений у православі вірі и
звется Олекса. Котра душа го найде — най буде
у Бога благовірна и змилюетъ надъ найнища-
стлившовъ сиротовъ найнещастливої матери. М. О.
Хлопчикови и дівчинці в на грудехъ хрести. — Коли
іхъ Божа воля виратує відъ вовчої пащі, а доля
іхъ розсіє по світі, то по хрестахъ синь пізнають
ся що братъ зь сестрою. —

О! тутъ мабуть якийсь великий гріхъ
Зробився, и здаєть, що не мати
Усему тому винна!... Але Богъ
На небесахъ свідитель, и свята
Бго увезде воля!

ИВАНЪ

убігає:
Довбушихо!

Василь твій у неволи! сеї ночи
Ме панъ его палити! —

убігає.
КАТЕРИНА.

Охъ мій Боже!

Штефаночку мій брате!...
убігає, Штефанъ за невь.

МАТЕРЬ БОЖЯ

Охъ мій сину —

Не дай ві пропасти! —
ІСУСЪ ХРИСТОСЪ.

Не загине. —

ЦОРА,

страшна и розхрістана, убігає зь ножемъ у рукахъ.
То тутъ вінъ мешкає? — его се діти? —

Га!...
Замахує ножемъ на Михайлика и Марічку — вітанъ зупи-
ляють.

Ні: за мало кари! — ітанъ зь вами! —
Відотну руки вамъ — вітанъ — світами! —

У плай Довбушуки!
хапає діти и біжить зь ними.

МАТЕРЬ БОЖЯ.

О Бже я сину! —

ІСУСЪ ХРИСТОСЪ.

Дітьми опікуєтєся Божя сила! —
Мій ангелю благий! —

АНГІЛЬ ХР.

Ми твої слуги,

И невинности святѣй вічні други. —
ЦОРА

далеко на дворі:
У плай! —

АНГІЛЬ ХР.

У плай!
ЦОРА

ще далі:
У гори! —

АНГІЛЬ ХР.

Божа воля.

На горахъ и на долахъ!
ІСУСЪ ХРИСТОСЪ.

Аминь друже! —

МАТЕРЬ БОЖЯ.

Змилосоудис на невинні душі! —
ЦОРА

дуже далеко:
У плай! —

ВСЬ ОБРАВИ.

У плай! —
(Дальше буде.)

ПРО ИСТНУВАНЦЕ И САМОСТІЙНИЙ РОЗВІЙ

ПОСЛІДНІОНИХЪ ЛІТЕРАТУРЪ

(Вступ, виїнятий з „Філософіи и Сервіа“ Милана Курюмича).
(Дальше и конецъ).)

5. Тільки ж питаннем про истнування ще не рі-
шене питанне про самостійність літератури.

„Правда“ кажуць „усюди правдою.“ Споміж
найбільшихъ народівъ виходять учені в чужі найпри-
вітливіщі міста и видають там свої утворы або
учать прилюдно. Нехайже там где всякий, чні очі

вспіють видержати велике світло науки. Чіні ж очи до того не вспіли, нехай той не мутать чужого діла, а переводить те все що найрозумніше, на свою мову, коли в ёго народі нема такого, котрий биміг ёго переклад лишнім зробитн... Одним словом: нехай тільки самостійні виобразовані духи вкдять в найвиобразованіцкій кружок літературній, а други нехай лиш переводять.

Се не було б нічого нового! Цілий середній вік був також так уорганізований. Як що не годилося с тим, що в Царгороді або Римі на світ появлялось, то було воно „сретицьке.“ До недавна я Німці виглядали науки тільки с чужини. И до недавнёго часу а ще й тепер дівця таке и у Словьян.

Однако ж наука не пійшла в зад с того часу як залишила латинський язик, с того часу, як ёго бюрократія роспадатись почала!

При одній спосібности*) сказали ми, що користи людськості завсіди між собою ввязались, що поступ науки на однім місци хісновито впливав на сотні сусідніх місць, и що образованість одного освітляла други сусідні місця.

А иншим разом, в росправі про „историю философи“, мали ми спосібність сказати, що скептицизмъ и освободженне від середновічніх „авторитетівъ“, є матерью нинішній проспіті европейської.

И гадаємо, що в тім нема ні крихти противорічності; а нема тому, бо „правда“ в суцности своїй не єсть привилеєм одного тільки народу або одного місця, або часу, дальше тому, що гадки ще заодно борюцца між собою и в найвиобразованіцкій всесвітній літературі, и що учені й найпотужніщих народів пошукують часто по найоддаленіщих місцях за природними формулами, котрими б могли оживити свою боротьбу в хосен поступу.

Ми не хочемо через те сказати, що наука могла б без свого историчнёго розвою проявитися, щоб вона нараз являлася.

Щоб яку гадку збивати мусить вона вже жити, вже тривати; а чим більше доріг роспізнаємо и попорівнуємо, тим легше нам вибрати що найправішу.

И тому то не може скупитись уся наука на одно місце и звідтам округинами роскидатись по світі, а мусить обьявляти ся всюди и при всіх обставинах.

6. Окрім того образования, культура чоловіцтва нині вже не означає того самого, що означала за блаженних часів німецької философи.

У Гегля, чоловіцтво було получене з одним вибраним найбільшим народом и як тільки одна людина в тім народі поняла найбільшу тайну

„идеї“ тоді вже и чоловіцтво було найщасливішим. А нині поступ людськості не хоче лиш одного намагання до чогось вищого, але й розпірненне того ж в масу! Се послідне такої ж великої ваги як и се перше; бо тільки воно гарантує що образованість людська устоїцца, що опісля вже не наступить темнота після найясніщих днів, як до тепер, поки образованість тільки сю першу річ на оці мала.

Кожний чоловік и кожний народ єсть відпечатком природи и всёго, що ёго окружає, а ми раз вже й про те згадували¹⁾, що „реформація“ користна тільки там, де сама с потреби виходить, там, де розвиваецця або заціпляецця на живирідній, вже розвितій. А там, де народній тип на зустріч ії не виступає, де нема потуржнёго народнёго життя, де нема доконалої віми об своїй исторії, щоб сю реформацію до свого лона пригорнути, там вона не звецца реформацією а рвистям потоком и потоком...

Як же ж би наука на однім тільки найбільшим місци розвивала ся, як же могла би вона розділяти ся по всім усюдам и пристусоватися до всіх обставин и до всіх народів? И найздоровіщий зразок годі нам розумно націпіти, наколи не знатимем під ёго дёброго дёрева.

Избучати и пізнавати засновок свій народній, та пересажувати з виобразованого світа тільки те, що з ним схоже, споріднене, и те тільки, що справді хорощим и доконало розвितим зовецца, значить поступати у виобразованню. Заціплювати ж те, що не зовсім здорове, або що не споріднене, значить надурно трудитись и, що більше, зсушити свою питому овочеву деревину!

Задля того ж то слово „народність“ виставляли на своїй коругві я найпросвіщеніці люде, чим більше світа вони зійшли и чим лучче виrozumіли світову боротьбу.

7. Из природи людського розвою можемо тепер сей закон поставити :

Зуповна, осущена правда — чини або факти, суть историчнім добром усёго чоловіцта и хто з ними не може погодитися, для такого нема ні будущини ні життя в чоловіцтві. Але розбір тих чинів, іх вдача, як и викликуванне нових мусить бути самостійним, після поодиноких обставин и потреб.

Література, нового часу ріжнитямецца отже від літератури середніх віків тим, що давніше у всіх творах в світі уживано одного язика, хоч були ріжні авторитети и ріжні личні „пересвідчення“, отже и ріжні факта; а тепер суть ріжні язики я пооди-

*) „Научна светска скупштина.“ — Вилл 1865 ч 52.

1) „Свет хармоније.“ Прво Предавање, говорено у Великој Школи.

нові вольні люде усяких народностей шукають, на-
ходять и осушують одні и ті самі факти, посту-
паючи віттакъ усе блище до одної и тої ж правди,
котрої проміння в ріжних красках одбиваюцца.

До того треба и те сказати, що осущення
нсторичних фактів, або перероблювання, а не впросто
переводженне чужих творів, має двоюку сторону:
одну дуже темну а другу дуже світлу.

Наколи сей, що перероблює, має в науці вуз-
чай погляд від автора первотвору, тоді він уйма
літературній стіймості твору. Як же ж в него
ширший погляд, тоді він в тім творі, що переро-
блює його, вироблятиме все нові и нові світлі сторони.

Задля сеї першої можливости годі опрокидати
зовсім перероблювання, бо й сам розвій литерату-
ри єсть нічим ничим, як тільки свобідне перероблю-
вання понятій и фактів, котрі одно покоління дру-
гому в спадщині лишає.

Легко нам тепер приходить увільнитися від
тих многих похибок, в котрі и найславніщі люде
необачно попадали. А легко се тому, бо маємо
більше средств під рукою, бо в нас єсть ширший
погляд, бо стоїмо, так сказати їм на раменах.

Машиниста при паровій машині звершає нині
далеко більші діла, чим сто Геркулів, а все ж таки
він не буде сильнішим чоловіком від Геркула.

8. Наука всесвітня ні-с-чим не дасца так до-
бре порівняти, як з живим деревом.

Корінь дерева постає з многих засібних жив-
чиків. На верх виходить лиш одне кільце и пере-
творююцца одо в билі. Ся загальна вдача билі не
губицца в галузях, а повстають вони лиш задля
свої потреби, повстають самостійно. У листю ці-
лого дерева бачимо знов цілком самостійну вдачу
и два листки не будуть однакові з собою.

Живчини в коріню, се суть поодинокі само-
стійні народи в исторії природній и громадській.
Вони текуть з ріжних сторін, але и стремлять и-
знов щоб в одо злучитися. На верху коріння схо-
дицца разом уся природня наука. Химія або физики
не зважає ні на окремішню вроду місця, ні на час,
її мож учитися й на кожній горстці землі, и всюди
вона однака.

Психологія становить билі. Всюди мож її учи-
тись и всюди наука о чутиві и о віжі мусить бути
однакова; з неї виробилась опісля логика а из сеї
знов математика. Наколи б тут повстало більше
ріжних бил, дерево перестало б бути повдинним ор-
ганізмом и стало б ся корчем.

Згадані науки громадські вихиляюцца кожна
на свою сторону, бажаючи самостійности и світлості.

Наконець пучки листа, се вже єсть увѣтність
єдиниць и осущення науки в життю.

Живчики и гадузаа разом представляють поо-
динокі литератури, що виростають на одному де-

реві науки. Як би хто хотів и всі живчики и все
гадузаа в одо получить чи не знівоцив би такий
цілої краси дерева и не зменшив би його простору,
его пожнви й его плоду?!

9. Оттак розгалузена виглядатиме и мусить ви-
глядати наука як будуть у ній всі правди розвішені.

А в тім розвішуванню головна ослуга, котру
малі литератури великим роблять, лежить в тім, що,
з далека приглядаючись іх борбі, розмірковують
вони без пристрастя и присуду та, приклонившиця на
одну сторону, зміцняють її и помагають їй розви-
ватися так як и віжлива публіка багато причиня-
єцца до розвою доброго примування в літературі.
А де десяток народів трудицца на полю літера-
турнім, там не так легко виробицца одностороннє
примування. Просвіта нинішнього часу єсть, можна
сказати, єдиним наслідком обопільної ревности и
суперництва, котре почалось між французькою,
англійською, німецькою и иншими літературами!

Розуміюцца, що у малім народі вимагаєцца
ревної участі и свободи, що до літератури без
великого педантизму. Малій народ дивуюцца зви-
чайно похибкам великого. Се, що у его находицца,
буває звичайно сам цвіт с чужини. А в тім пома-
гає дружба и народня свобідна вада; бо ми вже пе-
редше казали, що без того не може й истнувати
література.

И як повстають у котрім народі такі обста-
вини, що и у других, великих поновляюцца, тоді він
свою боротьбою дотикаюцца „культури“ вспільної
людської, тоді він яко єдиницца вступає в громаду
вспільного току всесвітнього.

Се мірило и примування, котрого придержу-
ватись будемо при розборі и оцінюванню нашої
философичній літератури.... *И. Григоренко.*

В І С Т І

СПРАВОЗДАННЄ зь засіданій виділу товариства „ПРОСВІТА“
Засідання шесте дня 25. Марця 1869.

Уже на третім загальнім зборі товариства звернена
була увага на те, що уставъ товариства єсть недостаточ-
ний, потребує деяких змін и доповнєній. Виділъ, въ цілі
вироблення нового, потребамъ товариства и духови часу
відповіднішого уставу, вибравъ азъ поміж себе комісію
статутову, до котрої ввійшли правники: дръ Сушкевичъ и
драндъ Комарницький; до помочи приданий проф. Романь-
чукъ. Препоручено комісії виробити уставъ найдалше до
червця и предложити до оціненія Виділові, щоби опісля
яко внесокъ виділовий на загальнім зборі товариству пред-
ложити.

Принято внесокъ, щоби удати ся до руськихъ писа-
телівъ зглядомъ надсидання матеріалівъ для укладанія
популярнихъ книжокъ для народу Матеріялн можуть бути
укладані по части науковій, белетристичній, господарській
и лікарській.

Члени виділові: Вахнянинъ и Партицький, вдали на
себе трудъ заняти ся порядкованнемъ ісенъ народніхъ, які
прислани до виділу товариства. Постановлено также, удати
ся до членівъ *Просвіти* и просити тихъ же о помаганні при
сій праці, котра довгого часу вимагає, закимвъ укінчать ся.

Наконець обвідомивъ п. Партицький, що зложивъ чи-
танку для сілськихъ людей и предложитъ її на найближчімъ
засіданню до оконченого перегляду и обсужєння.

Львівъ 25. Марця, 1869.

Секретарь:
Партицький.

Голова:
Вахнянинъ.

Головні помічники при редакції: *Є. Зєирський. М. Коссакъ. Дръ В. Лугаковський. Ом. Партицький. Дръ. К. Сушкевичъ.*

Властитель и одвічаючий Редакторъ **Наталь Вахнянинъ.**

Зь друкарні Ставропигийської.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предплата відомить:
На „Правду зь Додаткомъ“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 2 р. 30 кр.; — по за Львовомъ на р. 3 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р. 1 р. 50 кр.
На саму „Правду“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на 1/4 р. 80 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и лштературне.

по за Львовомъ на р. 3 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 80 кр., на 1/4 р. 1 р.
На самий „Додатокъ“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 2 р. на 1/4 р. 80 кр.; — по за Львовомъ на р. 3 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 20 кр.
Редакция: и Администратія підъ Ч. 453 1/2 (Галицька улица). — Рекламці, неопечатані, приймають ся на дочці безплатно.

ХРЮЧЕНА.

Картини з волінської України.

Івана Нечуя.

Річ дальша.

Гості вже пили чай. На столі стояли печені на маслі бублички, сухарці, варення и півен піднос великих, добрих, червонобоких груш. Хазяїна попросила панночок Пшепшинських сісти до чаю коло стола. Дві старші вже дождали сестри сіли по обидва боки стола, а найменша — як раз проти Якіма. Все в хаті стіхло. Всі вважали дочок станового за розумних, добре вихованих, але цікавих, злющих, лепетух обсуджуючих увесь повіт. Дами їх боялись; а чоловіки звали красивими гадюками.

Розмову повелла хазяїна с старшими сестрами. Обидві вони цідили слово за словом з невіданою повагою неначе на весь світ промовляли закони доброго розуму и високого смаку.

Найменша сестра не схотіла чаю (мабуть, щоб одрізнитись чим-небудь од інших), а взяла найбільшу, найчервонішу грушу, за довгий, загнутий хвостик двома пальчиками, підняла до світла, зогнула тріхи набік голову и, з невимовним кокетством записавши губки, оглядала її червоний бік; а потім, як уже дала на себе подивитись гостям, мов на картину, промовила до сестер — звісно по польській:

„Що за чудовий овоц натурі! що за краса! Здабця ніякий малір не вдав би такого любого рум'янцю на людським лиці, як тут природа намалювала на щокіх груші!“

Вона схилила голову на другий бік, оглядаючи ту грушу, мов яке невідане диво, з другого боку. Густе пасмо русої коси скотилося с плеча. Великі синюваті очі розкрились, веселі брови піднялись угору. Усміх блищав на рожевих устах, дуже мько, але виразно обведених навкруги. Вона підняла руку з грушою до самого світла. Рука маленька, як у дитини, з одного боку забіліла, як найбіліший мармур, а проти світла вся світилась

наскрізь, як налита заліновим соком. Ї рука а грушам и сама панна здавалась гарною цідькою серед гостей.

Яким не зводив очей с тієї руки з грушею, с того червоно-рожевого просвіту її перед свічком. Після чаю старші панни Пшепшинські почали гуляти по залі и зашелестіли свіми сукнями. Найменша не пішла, а покотилась до дверей, дріботячи ніжками. Коло Якіма вона ніби ненароком випустила з рук хуєточку. Яким в одну мить нагнувся и подав їй. З невимовним усміхом вона подякувала йому, зупинившись на лєту и полетіла до другої хати поправляти на голові коло дзеркала.

Вертаючись назад, вона промовила, дивлячись на Лемішківського: „Ох, як мні хочетья пїти!“

Мов несамовітний кинувся він, и приніс їй води. Вона кокетно взяла шклянку двома пальчиками, лєдві помочила свіжі губи в чистій воді и вернула Якимови: „Який же пан ласкавий и звичайний.“

Яким не втерпів и прямисінько промовив: „Чи не вас то я бачив торік на скелі над водою в цій самій суні? Ви стояли на вкільки так над вечор и молилися Бєгу, згорнувши руки.“

Панна трішки почервоніла, а Лемішківський спанхнів полум'ям до самих брів: йому здавалось, що він її зневажив.

„Ні, я ніколи не ляжу по скелях,“ промовила вона осміхаючись. „Можє то була мрія вашої дуже палкої фантазії?“

„То була мрія, котрої я ніколи не забуду,“ промовив Лемішківський прямо, аж кокетства панінка здивувалась.

Свою розмову панна велла по польській, а паннич по московській. Такє диво частенько трапляється в нашій Україні.

Почалися танці. Лемішківський раз по раз танцював з нею під брєцкання розбитого клавикорда. Старі дочка хазяїна понадувались, а Лемішківський літав по хаті з своєю панною, забувши про все и не зводячи очей з її білого лиця.

Як танцювала вона з іншими, він водив очима слідком за її легким літанням, за тонким станом, за ясними п'ятелками розвіяними по голові в танці.

„Чи пан не скачуєш у нашому навеселому місті?“ спитала Зося, так звали найменшу панну Пшепшинську. Може ви маєте доволі за́бав у семці з братами а сестрами?“

Лемішківський прочервонів увесь від сієї нагадки, та перемг себе и відказав:

„Мої батьки старі а сестер немаю. Моє життя дома не веселе.“

„Чому ж пан, не шукаєш знакомства?“

„Тепер міні не треба більш ніякого! Тепер міні всюди світитиме моє сонце.“

Зосі не сподобалася така швидко побіда над хлопцем. Їй хотілось любовної тяганини на довгий час. Ніче ёго не зрозумівши, повелá вона таку розмову:

„А пан думав, що міні весело жити в семці? Одна музика, читання любимих авторів та молитви до Бога, от и всі мої забавки.“

„Чи не прийдете ви знов молитись на ту скелю, де я вас бачив?“ каже Лемішківський.

Зося осміхнулася.

„Тільки й мого щастя,“ промовила вона, „що молитва серед роскішної природи, де мене ніхто не стривожить тим матеріальним клопотом. Я люблю молитись під небом, під зорями, де душа прямо обертасця до Бога.“

„Дий би я був щасливий, ще раз побачити вас на молитві! Як сяє тоді краса вашого лиця!“

„Зося аж обливнулася, а старша сестра вже давно примічала за Зосею та Якимом. „Зосю,“ сказала вона: „чи не час нам до дому?“

„Нехай же пан не тривожить мої набожності, як часом цюбачить мене на розмові з Богом,“ промовила вона тихо до Якіма на прощанні.

Тоді, як Лемішківський літав из Зосею в танцях, впивався красою її лиця, саме тоді пара так же щасливих очей ходила слідком за ним до півночі, слідила за ёго чорними кучерями и за білим личком Зосі. То були очі ёго матері. Вона не втерпіла, сидючи дома, пішла до дому де Яким гуляв на балу. Під світлими, незакритими вікнами стояла купа прѣстик людей, дивлячись як гуляють и танцюють панні. Старá Лемішчиха вмішалася між погоничів, між молодіць, знайшла очима свого сина и мцлувалася ним до півночі. Вона не втерпіла, щоб не торкнути ліктем одну бублєйницю, приказуючи: „от-так наші верховодять! от-так мій Якимко командує паннами! Сучі тобі панні! причепились до мого сина, як бжолі до меду! Тай хороша-ли ота русьва панночка! Се менша Пшепшинська. От-так-у-б міні невісточку добути!“

Вже почало на світ благословитись, а танці не переставали. Вже Лемішчиха вернулася до дому, лягла на постіль, пославши попереду синові найм'якші подушки, а Якіма не було до дому. Старá мати не спала, — щаслива щастям свого сина, горда ёго красою, ёго вродою, ёго танцями.

Вже на дворі було відко, як Лемішківський прийшов до дому. Ранній росá, присипала срібними краплями ёго чорні кучері, а ранній вітер, тихий и свіжий, прохолоджував ёго горяче лице, палаюче щастям и любовцями, одганяв дрімоту од очей и навивав милі думки. В голосáх щебетання птїчого він чув дзвиніння фортеп'яна, а червоне небо на схід сонця, а блискуча зірниця на синєму небі малювала перед ёго очима вид рум'яної Зосі з синюватими тихими очима, с привітними устами.

Яким рипнув дверима, а мати вже й схопилась ёму назустріч з жартовливим наріканням на пізна вертанця до дому.

„Лягай, сину та спи до півдня. Може тобі приснився Зося Пшепшинська.“

Мати ненароком потрапила на ёго мрію.

„А ви, мамо, як знаєте про Зосю?“ спитав син.

„А хто не бігав цілісінний вечір слідком за тобою, як не та хїрна Зося. Ще й хусточку випустила з рук!“

„А хібá ж ви, мамо, там були?“

„Хоч не була, та бачила...“

„Чи не заглядали ви в вікна? промовив син.

Кров кинулася ёму в лице. Темнотá досвіткова заховала рум'янець сорому на ёго лиці.

„И прийшла вам, мамо, охота на старість слідком бігати за мною, тертись понід вікнами, між погоничами.“

Мати замовкла.

Старий Лемішка вже давненько встав и ходив коло хати, згорнувши руки и бубонячі молитву. Через одхильне вікно до ёго вуха долетіла розмова матері з сином.

Лемішка всунув голову, в вікно знадвору:

„А що се, волоцюго! думавши матір вчити на старість, чи що? Спи, коли даю тобі пристановище в моїй хаті, а то про мене на всі чотірі!“

„Не звáвсь до ёго син. — Він боявся батька, ёго крутого твердого слова.“

Довго не будила мати сина. Вже в церквах зазвонили на пізню службу, а Яким усє спав. Ёму вже снилась Зося то на високій скелі, то в тихій прозорній воді, вся біла, як перший сніг, то являлась вона ёму з грушою в руці, то стояла вона перед ним вся прозора й рожева, мов огняна,

в вінку червонокісних вірв на голові, то являлась перед ним в золотій короні, як малюють святих на образах.

Промінь пекучого сонця впав йому на лице и розбудив його. Він швидко вийшов, одігся и побіг до церкви в надії побачити там Зосю, хоч не в церкві, то може десь на улиці. Вже почали службу, як Лемішківський прочоупився наперед до инокостаса и, на свою велику радість, побачив там Зосю.

При недостатці католицьких церков на Західній Україні Поляки не цураюцца православних церков. Зося стояла навколійки перед образом Богородиці, по польському звичаю, и, опустивши вії на щокки, схилила голову над молитовником. Густий, чорний, вуаль затуляв її білий лоб и прибілшав білину її лиця трохки блідого після вчорашніх танців. Ні разу не підвела вона очей, ні разу не подивилась вона на людей.

Люде заворушились, виходячи с церкви. Не дивлячись на Якіма пішла Зося за людями. За густим гуртом неможна було протопитись до неї. Вийшов він у бокові двері и обійшов кругом церкви, в надії, що наздожене її по за народом. Зосі нігдє не було видно. Мов привиддя зникла вона кудись у бокову улицю. Довго він зиркав сюди й туди по місту, — ніде не було Зосі. Коли це — підняв він очі на взгір'я, що тяглось ступнями понад кришами; щось біле майнуло між кущами орішника. То була Зося. В одну минуту оббіг він поза дворами и наздогнав її на зеленому взгір'ї. Щоб одсапатись трохки зайшов він за кінці и почав стіха ходити по горі, ніби оглядаючи чудову околнцю, що розстилилася вниз з цілим містом, з домами, хатами, сіножатами, городами! Далі, мов несподівано зустрівся з Зосею. Вона вжахнулась, побачивши його перед собою, чи зробила такий вид, ніби вжахнулась; а про те хутко оговталась и почала базікати:

„Чи ви любите гуляти по цім взгір'ям та любувати круговидом?“ спитала вона його, и не ждучи одповіді, додала: „О, як я люблю, природу! То найліпший час мого життя, як зайду я в тиху долину, в тихий гай, зостанусь сама з моїми думами, моїми мріями, або с книжкою та з Богом.“

„Як мило слухати що гарна панна та ще й любить те, що найкраще на світі!“ сказав Лемішківський.

„Чи бачите отой зелений гай на долині? Там в криниця там в каміння, там повно квіток. Мій Боже!“ промовила Зося тоненьким голоском, згорнувши руки як до молитви и піднімаючи бчі до неба. „Яке там хороше місце! Там птиці цілими хорами виспівують концерти, там травиця зеленіє...“

Ах! які солодкіснїї години переживаю я, сидючи там, або гуляючи ранком, а часом вєчером!“

„Тепер и я буду любити те місце, де ваша біла ніжка покинула слідочок.“

Так розмовляючи, Лемішківський геть-геть провів Зосю трохи не до її господи.

(Дальше буде.)

ДОВБУШЬ.

Дивоглядія вь пятєхъ зводахъ

Ю. Федьковича.

(Дальше.)

ОСМИЙ СХІДЪ.

У Печчиніжні. Нічъ.

Православна каплиця вь замку. Всі троє дверей зачинені. Передъ образами світло. Запахъ кадила віє по цілімъ театрі.

ОТЕЦЪ БРЕМІЙ

уходять зь вівтаря у патрафон, оз-книжковъ у рукахъ, и стає о передъ Ісуса Христа.

Тай на вогонь всудивъ їй!.. О мій Боже! —

А я їй на смерть мушу споряджати!

Я Боже! я! їй на смерть!.. о теперъ лишъ!

Теперъ лишъ сили дай мій спасе, бо

Загубю свою душу, о ей Богу —

Загубю! бо за тяжко испитавъ есь

Раба твоего Спасе!.. на смерть!.. їй!..

И то коби невинну хотъ! да боюсь

Що грішну грішницю!.. Ісусе сладкий!

Колижъ каравшъ насъ — карай по людски!

Карай насъ такъ якъ люде — лишъ не такъ —

Не такъ спасителю! бо не тобі

Ми грішніє пара!.. ти є Богъ,

А ми слабїє люде!.. Да и ти

На ті горі оливні перерікса

Зь вітцемъ небеснимъ твоїмъ! а то Богъ,

Ти господь бувъ, ми люде! — Не походить

Слузі до Господа и Бога свого

Такі казати речі... да прости —

Прости премилосердний, бо не могу

Ти правду не сказати, хотъ убий

Ту душу неповірливу! — Мдуць! —

Теперъ о Боже сили! — Боже! — сили! —

Обертается на церковь, Книгиня уходитъ у чорнихъ ризахъ яко черниця, чорновъ заслонювъ заслонена, за нею двірка челідь такожъ чорно убрана, зь восковимъ світломъ у рукахъ. Допровадивше книгиню до середъ церкви — вертається, книгиня припадає опередъ чирця на коліна. — Не заразъ:

Чого прийшла есь доню? —

КНЯГИНЯ.

Отче мій —

Зь небеснимъ попрощатися, бо йду —

Такъ кажуть — що вмерати.

ЧЕРНЕЦЪ.

Що то вмерати, чадо? — А ти знавшъ,

КНЯГИНЯ.

Де білше не вмераютъ, — Тамъ ити,

ЧЕРНЕЦЪ.

Де треба буде оправдатись съ тимъ,
Що лишъ оденъ святий и праведний.

Де треба буде здати саму, чо —

И якъ ми въ світі жили. — Бо душа

Є дорогий скарбъ божий, що его

На часъ намъ позичає вседержитель,

А тамъ рахубу зъ него остру править,

Рахубу справедливу! — Здай, о здай

Рахубу ту ще тутки, щобъ святий

Тамъ въ тебе їй не правивъ, бо тамъ тяжко,

її здавати буде! —

КНЯГИНЯ.

Отче мій:

И тамъ и тутъ готова є я здати

Рахунокъ тотъ великий: якъ ёму

Небесному на небі, такъ тобі,

И всему світу отче.

ЧЕРНЕЦЪ.

Світъ собі

Про Довбушя говорить? —

КНЯГИНЯ.

Довбуша? —

Хіба про того отче, що мене

Вінъ ратувавъ зъ вогню, якъ замокъ сесъ

Горівъ? — О правда отче: я купила

Му поле, домівство, худобу, плугъ,

И грішми надарила! — Може й се

Є гріхъ священний отче — то простіть;

Я йду за се горіти.

ЧЕРНЕЦЪ.

Білшъ нічо?

КНЯГИНЯ.

Нічо священний отче! —

ЧЕРНЕЦЪ.

Білшъ нічо?

КНЯГИНЯ.

Нічо священний отче! —

ЧЕРНЕЦЪ.

Ради Бога:

Нічо білшъ мое чадо? —

КНЯГИНЯ.

Отче мій —

Я на смерть сповідаюсь. —

ЧЕРНЕЦЪ.

Дякувать!

О дякувать ти Боже!

благословить княгиню.

А тебе

Най спасъ мій благословить, й помирить

На су тяжку дорогу моя доню!...

Погамо прислужився тутки хтось.

Тобі и твому другу!... да нехай

Простить го милосерний, алє ліпше

Єму мабуть би було, щобъ млинский

Вінъ привязавъ до шиї камінь си,

Та зъ нимъ пішовъ въ пресподне!... Боже мій...

О білше вже не можу!...

припадає до тетраподу.

КНЯЗЬ

убігає зъ голимъ мечемъ, за нимъ єзуїтъ, двораки, панцірні,

люде, чєлідь. Люде и чєлідь зъ світломъ. — Єзуїтъ шєпче

княвю въ ухо

Чирче, що

Она ти сповідалась? —

ЧЕРНЕЦЪ.

Сповідь —

КНЯЗЬ.

Що

Она ти сповідалась? —

ЧЕРНЕЦЪ.

Панє —

КНЯЗЬ.

Що

Она ти сповідалась? — — ти мовчишъ? —

Мовчижъ на віки вічні!..

пробиває черця мечемъ. Чернецъ хочеться на ногахъ три-

мати, вітакъ не змогає и паде на райскихъ дверехъ.

О ти добре

Казавъ ми єзуїте!... Не багато

Мені лишъ короводівъ! —

вибігає съ церкви — за нимъ єзуїтъ. Решта усі лишаються

у церкві.

КНЯГИНЯ

що доси увъ одно придивлялась умерающему черцеви, ко-

твому колпакъ упавъ зъ голови.

Тії очі! —

Рисъ твари! — щирани ті на чолі! —

Ні! ні! я ся не милю! — я не можу

Милитися! — се вінъ є! се є мій —

ЧЕРНЕЦЪ.

Твій батько моя доню! — О — мій Богъ! — —

умерає.

КНЯГИНЯ.

Мій батечко єдиний!..

падає на чирця.

Матерь божа!...

умерає. Усі, що въ церкві — даються трохи назадъ.

ДВА СТАРІ ЛЮДЕ.

виходя зъ вівтаря.

И чо ви здивувались? — Се ді правди

Атаманъ є Мазєпа, що доньку

Віддавъ за сєго князя, а віддавше —

Пішовъ у манастиръ, щобъ припочити

Відъ трудівъ тороннихъ. — Не припочило
 То серденько вітціівське — затужило.
 За донечковъ единовъ. А відъ неї
 Приходить въ монастирѣ письмо, що просить
 Вна о капеляна старенього
 Душі спасеня ради! — Надригнулось
 То серденько вітціівське — а поневажъ
 Говіне, риза, борода, и старість
 Зміняли старця скоро — вінъ прохався
 Въ сей двірѣ за капеляна, и діставъ
 Позвіль въ Бгумена. — Що далі сталось —
 Ви видите теперъ. — О щобъ та кровъ
 Свята та неповинна ще не впала
 На винні голови!.. бо кажуть, що
 Богъ ангеля одного на землі.
 Поклавъ — аби, де кровъ навинна ся
 Розсипле — вінъ волавъ ридавъ ажъ доти,
 До неба доки ажъ та мста не зийде!
 Вна зийде й борзо. Бо о тотъ надъ нами
 И правий и святий є! —

ПАРІДЬ.

Амїнь! амїнь.

челїдъ виносить книжню, два старі люде черця съ церкви.
 Всі виходя за ними.

(Дальше буде.)

ДО ПИСЬ.

(Зъ Буковини) Хочу поділитись зъ Вами одною
 вісткою, котра, можъ сказати у нашихъ сумнихъ
 взаєминахъ стала намъ по часті відрадою. Такъ
 якъ Ви, Галичане, такъ и ми Буковинчики маємо
 своїхъ непрошенихъ ворогівъ; такъ якъ ваше и-
 стнування негували до якогось часу Поляки такъ и
 наше на Буковині радї би Волохи знегувати. Вони пра-
 влять заєдно, що ино їмъ, неначе тому вибраному на-
 родови, ялося розвивати свою народність и стара-
 ють ся усіми силами и усіми способами поставити
 загороду, крізь котру наше слово українсько-руське
 не мало бъ приступу ні до шкіль, ні до урядівъ.
 Розумієть ся, що ми боремо ся заєдно съ такими
 дикими забанками и думаємъ, що сконсолидова-
 ними силами випросимо колись на все зъ своєї хати
 непрошенихъ гостей. Високе міністерство стоїть
 мабуть такожъ по нашій стороні и раде би підпо-
 мочи намъ въ ділі подвигненя народнїї просвіти и
 образования нашої мови. Доказомъ того нехай по-
 служить Вамъ фактъ, котрого важність для насъ
 Буковинчиківъ Ви самі осудите.

На сихъ дняхъ (8 л. Мая.) відозвалась краєва
 наша власть, идучи за розпоряджіннемъ в. ц. к. мі-
 ністерства Просвіти и Науки (зъ д. 29. Цвітня с. р.
 до ч. 2870.) до славного нашого кобзаря Буковин-

ського Ю Федьковича, запрошуючи єго до споруд-
 женя першої читачки до народнихъ шкіль
 зъ узглядненнемъ призначъ буковинського вислову
 и миття домашнїго. Вис. міністерство лишило при-
 сімъ споруднику до волі, чи схоче вінъ давню чи-
 танку лишень переправити, чи поставитъ намість її
 зовсімъ нову, прибавивши однакъ, що лишень тоді
 винагородить працю, наколи читанка одобреною
 зістане.

На се одвітивъ нашъ Юрій Федьковичъ таке:
 „...И пересвідченний объ прихильности п. міністра
 „просвіти“ до сеї справи, однакъ я не вірю ні въ
 прихильність ні спосібність цензора моєї праці, а
 тому и думаю що найлучче зроблю, наколи уперше
 подамъ вис. міністерству два кусники на стрїбу:
 одинъ оригінальний, винятий зъ мого Букваря, а
 другий яко перекладъ 80 кусника зъ читанки, ко-
 тру міні подано до переимачення. Коли в. міністер-
 ство одобрить їхъ, тоді и є надія, що я винювню
 єго наказъ.“

Ви виrozumієте, чого жахаєть ся нашъ коб-
 заръ; вже поміжъ словами можъ добачити, що най-
 більшъ єму ходить о те, хто одобрятиме єго читанку
 для народу, хто справляти буде працю єго, розу-
 мієть ся доконалу, чисто народню. И не дарма кладе
 вінъ натискъ на сю обстановку. Послухайте ли-
 шень.

Люблячи щиро свій народъ, послухавъ п. Ю.
 Федьковичъ обликъ вашої Ради школьної, коли ся
 зажадала матеріалівъ до учебниківъ для народнихъ
 шкіль и зложивъ и вручивъ їй нечаяно Букваръ свій
 для першої класи. Рада школьна передала єго підъ
 осудъ комисіні „для уложення руськихъ! книжокъ.“
 Що жъ здіяла комисія? Отъ вона, не сказавши ні
 словечка, звернула єго по довгїмъ часі авторови,
 а сама... та Ви лучче знаєте, що вона тамъ робить.
 Відкидати праці та на те не легкі праці, а не по-
 дати критики на їхъ — се легковаження такъ ав-
 тора якъ и своєї питомої задачі. Хто жъ віритиме
 теперъ, що комисіні лежить дійсно на серцю про-
 ствіта народу на народнихъ основахъ? а ми, що
 розгледїли добре Букваръ Федьковича, ми скажемо
 що ш. комисія тому єго відкинула, що вінъ спи-
 саний на чисто народній мові, тимъ більше, що ш.
 комисія не подала ніякої причини, котрою би о-
 правдалась передъ авторомъ зъ свого цуступку.

Коли жъ теперъ в. міністерство має за пле-
 чима опять таку ш. комисію, якою Ваша намъ
 представилась, то и не дивота що закликаний до
 праці Ю. Федьковичъ не вірить ні въ добру волю
 ні въ духовні спосібности свого нового цензора.

Спитаємо себе навіть, кому би поручити таке
 цензорство у насъ? Консистерському якому? Тамъ

наші консисторські добре що тямлять читати Базиліана. Може якому професору руської мови та ще и исторії літератури? А чи мають наші Черновецькі професори, коли не зачисляють себе до „убожателів аднаво язика,“ хочь слабеньку морюку, що се наша мова, та до того Гуцульський вислів?

И що жь зостає намь теперь діяти? Нічо більшє якь подати раду вис. министерству просвіти, щоби воно поручило Ю. Федьковичу ціле діло укладання книжокь шкільнихь, а сей нехай би собі прибравь до помочи, кого знає. Тоді ажь повіримо, що добра воля вис. министерства не злине, що народь просвітить ся и що на завсідни положимо гать такь романизуванню, якь и москаленню нашої молодежи.

КАТЕХИСИСЬ, ИСТОРИЯ И ЗЕМЛЕПИСЬ.

(Подане Н. Вахляшиномь.)

(Річь дальша; дивн число 17).

- П. На ко́лко ча́ти разла́чи Бгъ Ядамоу́ ча́ть.
- О. На се́дмь ча́сти, а́ далъ́ е́мъ́ Бо́гъ́ лю́бовъ́ Ябра́моу́, е́ ча́ть́ далъ́́ е́мъ́́ Бгъ́ сна́зъ́ Гамо́ноу́, ѓ ча́ть, далъ́́ е́мъ́́ Бгъ́ бога́тство́ І́ва́ноу́, д́ ча́ть́ далъ́́ е́мъ́́ Бгъ́ краса́тъ́ І́вси́фоу́, е́ ча́ть́ далъ́́ е́мъ́́ Бгъ́ кро́то́тъ́ Да́видоу́, з́ ча́ть́ далъ́́ е́мъ́́ Бгъ́ мѣ́дротъ́ Га́ламо́ноу́, з́ ча́сть́ далъ́́ е́мъ́́ Бгъ́ Явесо́ломоу́и вла́си́ е́го́ снъ́́ Да́видоу́.
- П. Кто́ се́дять́ вы́шше́ Гда́ на престо́лѣ́.
- О. Я́дамъ́ е́гда́ е́мъ́́ далъ́́ Бгъ́́ дѣ́шъ́.
- П. О́всѣ́дъ́ зачатъ́́ ази́, кле́вѣ́та, ху́ла, за́о́тъ, ненави́сть.
- О. І́егда́ застрѣ́лилъ́ Паме́хъ́ Ка́йна́ то́гда́ за́мъ́и́ взлѣ́ да о́умра́тъ.
- П. Де́сѣ́тъ́ кле́воу́́ за́моку́ в ѿ́дѣ́ианъ́, за́мъ́и́ о́у́тчи́ а́ ло́вѣ́ца о́у́кляне́тъ.
- О. Мо́ноу́и мо́ре́ жи́злемъ́́ пресе́че, и́ лю́дѣ́и́ про́еде, а́ Фа́рао́нъ́ во́ слѣ́дъ́ е́го́ по́жне́ и́ о́у́тоне́.
- П. Го́ре́ то́мъ́ гра́дъ́, вни́мже́ Црѣ́ мла́дъ́́ рано́ по́йше́ и́ і́дѣ́ше.
- О. Гра́дъ́́ е́сть́ члѣ́къ́ сѣ́рце́ и́ о́умъ́́ Црѣ́́ то́го́ рече́́ дѣ́ши́ и́ тѣ́ла.
- П. Ко́лко́ жи́ды́ рабо́тали́ в Е́гиптѣ́.
- О. Шти́рѣ́та́ трѣ́ицѣ́тъ́ и́ двѣ́́ лѣ́тъ.
- П. О́о́ ко́лко́ ча́сти́ Я́дамъ́́ сотво́ринъ́.
- О. О́о́ ѿ́сми́и́, а́ ча́ти́ ѿ́дъ́́ зе́мли́ тѣ́ло, е́ ча́ти́ мо́ра́ кро́въ, ѓ ча́ти́ ѿ́дъ́́ ка́мне́́ ко́сти, а́ ча́ти, ѿ́дъ́́ са́нца́ ѿ́чи́, е́ ча́ти ѿ́дъ́́ ѿ́блѣ́ка

- П. Гда́́ ѿ́гнь́ со́ мразо́мъ́ со́бира́етсѣ́.
- О. Бѣ́ содо́мѣ́ и́ гомо́рѣ́.
- П. Кто́ члѣ́къ́ е́сть́ вра́гъ́ до́ма́шній.
- О. За́мъ́и́ жи́на́ всѣ́гда́ со́ мѣ́жомъ́́ всо́воку́спѣ́ла́етсѣ́́ на́ е́динѣ́, а́ вѣ́ сѣ́рдцѣ́́ сво́емъ́́ ѿ́кла́́нномъ́́ за́о́в е́мъ́́ мисли́тъ.

- Оу́(ченъ́). Я́къ́ е́сть́ пѣ́кло́ сотво́рино́.
- М(а́нстеръ́). Пѣ́кло́́ е́сть́́ ѿ́ма́ то́ е́тъ́ на́ се́мъ́́ свѣ́тъѣ́, а́́ вѣ́рдинъ́́ е́тъ́́ мѣ́ла́ и́ тѣ́ма то́́читсѣ́́, и́жъ́́ жа́днѣ́и́ чло́вѣ́къ́́ жи́вѣ́и́ немо́жетъ́́ тамъ́́ до́йти́.
- Оу́. Чи́ ма́етъ́́ пѣ́кло́́ дно́.
- М. Пѣ́кло́́ е́тъ́́ зѣ́рѣ́къ́́ о́узко́, а́́ зы́сподъ́́ широ́ко, а́́ то́й широ́костѣ́́ не мо́жетъ́́ до́йти́ ко́нцѣ́́ кро́мѣ́́ Бга́́ е́ди́на́го, а́́ такъ́́ е́тъ́́ глѣ́бо́ко́ же́ мно́го́́ дѣ́шъ́́ ле́титъ́́ за́вжди́, а́́ дна́́ нико́ли́ не до́летѣ́тъ.
- Оу́. Ко́лко́́ именъ́́ ма́етъ́́ пѣ́кло́́.
- М. Пе́рвое́́ зовѣ́тсѣ́́ вѣ́ писмѣ́́ свѣ́то́мъ́́ ло́късѣ́́ мо́ртисѣ́́, ло́же́́ сме́рти, бо́́ дѣ́ши́ тамъ́́ то́́нѣ́тъ. Дрѣ́вое́́ зовѣ́тсѣ́́ ста́рѣ́шъ́́ма́́ и́лнѣ́шъ́́, то́́ е́тъ́́: ѿ́зѣ́ро ѿ́гненно́е́́ бо́́ дѣ́ши́ грѣ́шнѣ́и́ го́́рѣ́тъ́́ вни́мъ́. Трѣ́тое́́ зовѣ́тсѣ́́: те́рра́́ тене́ро́ва́́ (-арѣ́ма́) то́́ е́тъ́́ зе́мля́́ те́мнотѣ́́, бо́́ та́й́ стѣ́жка́́ кото́рай́́ и́де́тъ́́ до́ пѣ́кла́́ по́лна́́ е́тъ́́ смо́лы, и́́ сѣ́рки́́ дѣ́мѣ́́, и́́ смро́дъ́́. Че́твѣ́рта́́ зовѣ́тсѣ́́ те́рра́́ ѿ́блѣ́о́ио́нѣ́́сѣ́́ (oblivionis), то́́ е́тъ́́ зе́мля́́́ за́памѣ́та́ла́́, бо́́ тѣ́н дѣ́ши́́ кото́ринъ́́ і́дѣ́тъ́́ вѣ́ пѣ́кло, не́кѣ́ды́́ не́кѣ́ды́́́ пре́дъ́́ Ца́́рѣ́ма́́ всемо́гъ́щнѣ́́ма́́. Пѣ́тое́́ зовѣ́тсѣ́́ та́ртаръ́́ то́́ е́тъ́́ мѣ́ка, пла́чь́́ ѿ́чнѣ́и́́ и́́ скре́жетъ́́́ зѣ́воу́́, о́́ то́й зе́млі́́́ и́́ го́рачо́ти́ не́кто́́ немо́же́́ по́вѣ́дѣ́ти, кото́рай́́́ е́тъ́́́ вѣ́́ пѣ́клѣ́́. Ше́ста́́я́́ Ге́ена́́ то́́ е́тъ́́ ѿ́гнь́́ пѣ́кли́ннѣ́́и́, на́́ша́́ ѿ́гнь́́́ протѣ́къ́́ пѣ́кли́ннѣ́́го́́ ѿ́къ́́ тѣ́нь. Се́мое́́ зовѣ́тсѣ́́ а́́хиро́нъ́. О́́смое́́ зовѣ́тсѣ́́ ва́рратро́ма́́: Де́кѣ́тое́́ то́́ е́тъ́́ те́мнотѣ́́́ и́́ мѣ́чѣ́нѣ́́, бо́́ са́́ тамъ́́́ дѣ́мо́ли́́ мѣ́чѣ́тъ́́ сѣ́ю́да́́ и́́ тѣ́да́́ и́́скра́ма́́ ѿ́гнь́́. Де́сѣ́тое́́ зовѣ́тсѣ́́ це́́рѣ́верѣ́сѣ́́ че́рвѣ́́ не́згасѣ́ми́́и, бо́́ че́рви́́ по́жира́ю́тъ́́ тѣ́ло, а́́ пѣ́кло́́ по́жира́етъ́́́ дѣ́ши́́́ зѣ́ме́: О́́дина́йцѣ́́тое́́ зовѣ́тсѣ́́ фре́со́тро́ма́́, то́́ е́тъ́́́ рѣ́ка́́ кото́рай́́́ ле́житъ́́́ скро́зь́́ пѣ́кло, та́́й́́ вода́́́ сме́рдѣ́тъ́́́ смо́лоу́́́ и́́ сѣ́ркоу́́́, а́́ такъ́́́ зимна́́́я́́ же́ ѿ́гнь́́́ пѣ́кли́ннѣ́́и́́ пере́ма́га́етъ́́́. (Дальше́́́ буде́́.)

ДУМКА.
(Морозенка).

IV.

Пане-брате, товаришу
Сідлай вороного!
Та поїду до Дунаю
Синьго-старого.
Може прийме жаль тяженький
Й мого серця горе
В свої води я понесе
Іх у чорне море.
Мої слези русалоньки
Оттам позбирають
И рядочком на шовковий
Шнурок посидляють;
А дівчиму чернобриву,
Що мене любила,
А теперки сиротляу
Мене нарадила,
И другого до серденья
Тулять пригортає,
На присягу міні дану
Вонсім забуває,
Там осудять, щоб блудила
Від зорі до зорі,
Ридаючи блукаючи
Та по Червогорі;
Щоб там косу роспалітала
В відьмамі сімляла,
Щоб спочинку на сім світі
По віки не мала.
Осіддали вероного.
Легінек прощаєсь
В рідним батьком сивоусим,
В сідельце сідає.
И запалакв молод-Гуцул
Ревними слезами:
„Всі здоровки бувайте
Богъ най буде з вами!“
И полумувъ чагарамі
До битого шляху...
Більш нікто уже не бачив
Молод-сіромаху.
Літ вже трицять проминуло
Молод не вернувся,
З горя — з туги при Дунаю
Сердешний минувся.
Вража дівка ще й до нині
Червогором блудить.
Русу косу роспалітас,
Білнм світом нудить.
Сумний гогос її пісень
Лісом родлягась,
А як третій півень вчує
Не знає де дівась.

В І С Т І.

— „Зоря“ Чисаногна для сільських людей вийшла уже сь печати і містить у собі: Дещо про письменство; Два псалми; Дещо про землю; дещо про людей; Зауважувка; Кімь и віль; Богъ знає, чимъ чоловіка карати має; Паньове кобила; Ивань Врехунъ; боднаръ; баламутъ; вобкъ

и кравецъ; жидъ и цыганъ; цыгани; швецъ и ёго наймичка; віль и осель; ворона сорока и сова; ластівка и воробецъ; птахъ, щупакъ и ракъ; згода; дідъ и камінь; дідъ и смерть; барабанъ; всячина; порадинокъ лінарський и „Важне для братствъ церковнихъ.“

Книжочка обіймає 64 стор. 16-ки, мед. аркуша, а коштує лишъ 5 кр. а. в.

Хто хоче чи одну чи більшъ взяти, нехай ласкаво зголосить ся до заряду товариства „Просвіта“ на нмьл п. Партицького відъ ч. 453¹/₄. Примічаємо ще и те що книжочка друкована єсть у 2000 прим. и що першого заразъ дня розійшлася у 700 примірникахъ. Добре було би, наколибъ ш. члени Просвіти зъ сілъ позамавали її сотками а виттакъ доверня старалися її по всімъ куткамъ нашої Галичини розповсюдити.

— Довідуємось зъ вірного жерела, що подана нами вість про граматику п. Партицького и її судьбу въ комисні для укладання руськихъ книжокъ, основувала ся на неточній інформаціі. Комисія не брала граматики єще підъ обраду, а просто граматика десь запропастила ся. — Цікаві ми теперъ якъ рішуть ся справа дальше. О скілько знаємо, авторъ не має охоти задоволяти ся тимъ простимъ аргументомъ, що въ комисні рукопись загинула ся, тимъ більше, що граматики пишуть ся не для забавки приватної, а для публичного ужитку.

— Відъ часу до часу появляють ся въ польскихъ газетахъ статті про реформу полької правописи въ напрямлівию якъ найбільше фонетичнімъ. Dziennik Lwowski зъ дня 1. Чер. порушивъ сю справу на ново, и домагаєть ся, щобъ навіть въ тихъ кількохъ случаяхъ, де задержана досі етимологія, здіяти дальшъ зміни на користь фонетики. Недавню тому державъ польскій ученій, языкословъ Tzaskowski, публичний відчитъ у Львові, въ котрімъ яко лнгвистъ и граматиць, и ссилаючи ся на першихъ авторитетівъ на поли науки виказавъ недорічність нинішнихъ етимологій, и сконстатувавъ, що всі народи образовані намагають чимъ разъ більшъ до правописи фонетичній.

При тій спосібности звертаємо увагу читателівъ на діло німецького ученого Raumer-a, котрий въ книжці „Ueber die deutsche Rechtschreibung“ фонетичну правописи явє єдиною можливу и розумну ставить. Для нашихъ етимологівъ, въ роді п. Браніка, наведемо деякі місця зъ діла Raumer-a. Стор. 2: Man schreibt keine laute, die man nicht hört. Es gilt der grundsatz: *schreib wie du sprichst*. Darüber sind *alle einig*.“ Стор. 4.: Man scheidt das mittelhochdeutsche in einer *streng-phonetischen* weise, wie sie *Grimm* und *Lachmann* festgestellt haben: Стор. 7.: Die deutschen grammatiker des 16 bis 19 Jahrhunderts, denen wir die ausbildung unserer *bisher gültigen rechtschreibung* verdanken, haben den weg der *phonetischen* schreibweise eingeschlagen. Стор. 7. и 8.: Wenn *Adelung* die regel: „Schreib wie du sprichst“ für den *höchsten* und *vornehmsten grundsatz der rechtschreibung* erklärt, so bringt er damit keineswegs eine neuerung auf die bahn, sondern er wiederholt nur, was seine *einflussreichsten vorgänger* gleichfalls gesagt hatten. На стор. 10 наводять Raumer слова найбільшого языкослова англійського (Sir William Jones), котрий о етимологичній правописи Англичанъ такъ виражає ся: Unser englisches alphabet und unsere englische orthographie sind *abscheulich* und fast *lächerlich unvollkommen*. Стор. 21.: Gerade die kenntniss der geschichte spricht gegen die einfühung der *historischen* schreibweise. Стор. 41: Unter den bedeutendsten *romanischen völkern* besitzen die *Italiener* schon seit lange eine *streng durchgeführte phonetische schreibweise*. Die *Spanier*, schon seit den anfängen ihrer grammatik

einer phonetischen schreibweise zustrebend, haben dieselbe in neuerer zeit fast mit der strengte der Italiener durchgeföhrt. Стор. 44: Man sieht, das auch die Franzosen die *Vorsüge* einer phonetischen orthographie wol zu schätzen wissen.

Нехай же теперь хто заперечить, що етимологія не добра!

— Драма: „Роксоляна.“ Въ 20. ч. „Современной Літописи“ (часописі-додатку до „Московських Відомостей“) читаємо вість, що „поміжъ театральними пьесами, які надсилаютьъ въ всіхъ кінцівъ Росіи до дирекції Імператорськихъ театрівъ для оцінки, прислано недавно и зъ Червоної Руси п'яти-зводову „политично-історичну“ драму Гната Николаевича Якимовича „Роксоляну.“ Въ письмі своїмъ до дирекції згаданой, заявлює авторъ сеї пьеси, що єму до сїхъ поръ за єго літературні праці „кромъ внутрєнного удовольствія въ прочомъ только гошенія отъ чужихъ и своихъ досвѣдати лучилося,“ говорить дальше що почувъ себе „всѣдостаточнѣйше вознагражденнымъ,“ наклони дирекція „найдетъ тую драму достойною представленія,“ и що ніякої нагороди відъ дирекції вінъ „не домогается.“ хочъ и „не находитса въ блестящихъ обстоятельствахъ.“ Хочъ перушує насъ (пишуть далій въ „Современ. Літописі“) великій відкликъ зъ рідної Червоної Руси, то на біду, годі намъ вволити волю п. Якимовичу. Єго Роксоляна воесімъ не драма, а просто лирична пісенька въ діалогахъ, и ввести її на сцену не можна не задля того, що написана вона на галицько-руськимъ вислові (наріччю), але и тому, що не відповідає вона ні одній зъ сценичнихъ вимівокъ и немає у ній ні крихточки драматичної акції.... Читаючи Роксоляну, заженешъ ся поневоли гадкою въ старину и дійсно читатимешъ який-небудь утвіръ сучасний зъ „Словомъ о Палку Игоревѣ.“

Сею оцінкою „Роксолли“ встѣ кинена критика на всі ті утвори въ нашій літературі, котрі носять на собі признакъ „галицько-руськихъ“, сочиняли се значить: що списані суть мовою, котра іменно зістала скоміонована за часівъ бл. п. Деніса Зубрицького, розжилась гарно, підъ правліннямъ Я. Головацького, въ утворахъ Матиці, котрою Б. А. Дідицький спієсувавъ колись-то свої поклоносні „стихотворенія тезоименствующія“ котравіттакъ принесла богаті плоди въ „Науковимъ Зборнику“ и котра няньки въ „Протагорахъ“ „Временникахъ“ „Учителяхъ“ „Словахъ“ и „Народнихъ Історіяхъ“ віку свого доживає. Поважкѣ намъ звісно то у цілій Росіи дивлять ся учеві люде на такъ звані *галицько-руські* утвори літературні такимъ же окомъ, якимъ подивився критикъ-великоросъ на Роксоляну, и часто буває, що въ товаристві одиць або другий стане на глуць декламувати уступъ съ „Княжшого“ або наведе яке-небудь місце зъ „Баснословія.“ Тяжлючі московську мову люде кажуть заодно, що снмъ язикомъ, котримъ делкі наші галицькі писателі до нині ще пишуть, писали школярі та паномари ще въ 17 и 18 віку, и що єму до московської мови такъ далеко, якъ далеко відъ жерель Дністра до жерель Оки. Частъ би навіть уже нашимъ псевдолитератамъ роспроститись на віки зъ сею язиковою сумішкою, а частъ тимъ більше, що у Росіи навіть немає на її покупу. Такъ на пр. розходить ся „Слово“ по донесеню самого „Вилєнсько Вістника“ на цілу Литву лишъ у однімъ „казєннимъ“ примірнику. — При сїмъ пригадаємо ш. Читателямъ нашимъ и те, що зі сторони народувцівъ (днви „Правда“ I, ч. 8.) зістала драма „Роксоляна“ точнісенько такъ обсуджена, якъ и відъ „Современної Літописі.“ У бл. пам'яті „Руси“ сказавъ критикъ авторови

„Роксоляна“, що годі писати такимъ людемъ драми, котрі окрімъ Євангелія та Псалтиря нічого, більшъ не читали и не бачили на своєму життїю. Sic!

— Сими днями вийшовъ зъ друкарні Ставропігійської перекладъ „Протагора Плятома,“ вистачаний Омеляномъ Гороцкимъ. „Слово“ и „Учитель, по глибокій мабуть розвазі, припоручили сеї утвіръ яко учеву лєнтиру. Ми жъ не будемо запускати ся въ широкий розбіръ сеї, по нашій думці нової покиди въ нашій літературі, а, подаючи въ сєго перекладу одиць лишень уступъ лишню осудъ надъ цілимъ дїляцемъ ш. нашимъ читателямъ. Отъ и вінъ:

„Ради того никогда я что возможное не есть — Не взикивая въ ничтожну вѣкъ миѣ сужденъ бесполезну надежду не вержу. — Чоловѣка препепорочна, земли коліко пространной жнемъ овецъ, — Се потомъ обрѣтши я вамъ возвѣщу.“

Очевидно, що вирозуміти автора перекладу тутъ годі, и намъ нічо не лишило ся якъ зробити въ сєго уступу *заг адку* съ такою чємєнькою добавкою, що визначаємо, за щасливу розв'язку її, розумієть ся — безъ тексту оригінального — одиць цілий примірникъ сєго прєславаго перекладу яко гірко заслужену прем'єю. —

— 22-го Цвітня с. р. померъ въ Новімъ Саді Дръ Іванъ Хаджичъ (Светичъ — єго псевдонимъ), 70 літній старецъ, можъ сказати Нєсторъ сєрбської літератури. Въ 1826 році засновавъ вінъ *Машину Сєрбську*, товариство до видавання „Срєског Лєтописца“ и другихъ хісновитихъ книжокъ. По смерті Магарашевича видававъ вінъ єю літопись до 1831 р. Відъ 1831—1839 р. видававъ въ Білгороді „Голубицу.“ Бувъ вінъ и значимимъ єялологомъ; однакъ головнимъ єго заняттємъ була історія, а найважчимъ діломъ історичне діло: *Дух срєског народа*. — Якою то любов'ю кипіло єго серце до народу, доказують єго слова, де вінъ каже: „Любити свій народъ не значить єго хвалити и поїдъ небеса виносити та слабости и недостачу єго закривати, а хвалити єго тамъ, де на похвалу заслуговує, а слабости и недостачи справляти и щиро придумувати способи, щоби за помоччу сихъ, народъ стававъ душдїмъ, докональшимъ, розумнішимъ, норовственнішимъ, щасливішимъ, просвєченішимъ и довговічнішимъ.“

ПО П Р А В К И.

У 21 ч. „Правди“ зайшли слїдуючі помилки: Сторона 179, перед. 2. стрічка 3 в гори; замість: Появилъ лисъ, має бути: *Появились*; стрічка 4: *машерїми*. Стор. 180, перед. 1, стріч. 20, в гори: *бозькамъ сказатъ*; сторона 181, перед. 2, стрічка 1, в долини: *Будь Боже милосливий*. Стор. 184, перед. 2, стріч. 27, в долини: *Уже на першїмъ загальнімъ зборі.*

ВІДЪ РЕДАКЦІИ.

Съ причини, що первий редакторъ св. Письма занедужавъ, переривавмо на якийсь часъ печатанне додатку до „Правди“; опісля приступимо заразъ до друкування нового завіту.

РАЙХАРДЪ & СОМР.

спродає у Львові на Валовій удиці ч. 288

БИБЛІИ и ЗАВІТИ

на богато стариннихъ и живучихъ мовахъ.

Цїла опрєвлєна библия стоїть 42 кр. и висче;
Новий завітъ „ 12 кр. и висче.

Головні помічники при редакції: Є. Згарський, М. Косаке, Дръ В. Лузаковський, Ом. Партицький, Дръ К. Сухевичь.

Властитель и одвічающий Редакторъ Наталь Вахнявинъ.

Зъ друкарні Ставропігійської.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предлаша выносити:

На „Правду зъ Додат-
комъ: У Львові на р. 3 р., на
1/2 р. 3 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р.
30 кр.; — по за Львовомъ на
р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р.
1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові
на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр.,
на 1/4 р. 30 кр.; —

ПРАВДА

илюма наукове и лштерашурне.

По за Львовомъ на р. 3 р. 50
кр., на 1/2 р. 1 р. 30 кр., на
1/4 р. 1 р.

На самий „Додатокъ“: У
Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р.
на 1/4 р. 30 кр.; — по за Льво-
вомъ на р. 3 р. 50 кр., на 1/2
р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 30 кр.

Редакция и Администра-
ция підъ Ч. 453 1/4 (Галицька
улиця).— Рекламы, неопечатані,
примають ся на почті безплатно.

П Р У Ч Е Н Н Я .

Картіни з волинської України,

Ивана Нечук.

Різ дільша.

Вернувшись до дому, Якiм застав чималий гурт гостей у свого батька. Назавтра лагодився ярмарок у близькому містечку. До Лемішки заїхав, прямуючи туди, брат у перших из жінкою, та заїхало двох міщан приятелів з недалекого міста, да двох мужиків-крепків из жінками давніх знакомих, що Лемішка ярмаркуючи по повіту, попасував у них коні.

Яким довго не приходив с церкви. Треба було піджидати його з обідом. Лемішка сидів насупившись. Він давно почав примічати що син не поважав ні его, ні матері, дивниця на їх згорада, зневажав їх просту мову, цураюцца их при людях, хоч дома на самоті, ще як-так обходниця з ними.

„Давай лиш стара, по чарці!“ промовив Лемішка, „витай гостей! Доки ж нам ждати нашого панича!“

Гости випили по чарці и розговорились. Молодці заговорили про свої хатні справи. Чоловіки говорили про ярмарок. Коли це двери одчинились и на порозі зявився Якiм. Він окинув здивованим оком усіх гостей, нездiймаючи картуза, стоячі на порозі и держачись за клямку.

„Пробсимо до хати! не лаяйся!“ сказав Лемішка. „Не вовкi! не ззімо!“

Син скинув картуз, вступив у хату. Его панське убрання и біле лице дуже одрiжняли его од чоловіків и молодіць. Він на силу привитався до гостей своїм звичаєм по московський.

Лемішин рідич Охрім, високій и плечистий міщанин, сміливо підступив до его и трічі поцілувавс я з ним. Другі гости, як знакоми, підходили до его и цілувались з ним, навіть молодіць.

Лемішовський видимо з досадою одбував той простий оді щірий звичай привітання.

„В наших краях давно час обідати,“ промовив батько.

Посідали гости за стіл, а Якiм майнув у кімнату и довгенько невиходив до гостей. Зоставляе ему місце за столом дожидало его.

„Пробсимо, сину, обідати,“ гукав батько з досадою. „Иди хоч посидь з нами, коли після панського бала не хочеш істи.“

Яким виїшов и сів коло дядька. Гости мовчали, ждучи розумного слова од чоловіка вченого.

„Як же вас небоже, Господь милув? як живете?“ спитав его дядько Охрім.

„Так, як бачите,“ промовив Якiм, потупившись у тарілку.

„А наши сини дуже скучають за вами,“ додав весела Охрімова жінка. „Все згадують про вас! А теперички, як би побачили вас, то й не пізнали-б.“

Яким нічого не говорив; ів мовчки, що ему мати присобувала.

„Мій Василько и сегодня споминав про вас,“ заокотила весела дядина. „Вже й виріс, а такой тобі пам'ятливий, що й Господи! И досі все пам'ятає, як ви було приїжджали до нас у гости с татом своїм, як годувала вас, наша повійниця мати горішками та медовниками, як ви було пустуете з нашими хлопцями. А ви мабуть, вже позабували про те в школах? Чи пам'ятаєте, як ви з нашим Васильком забрались у город та нарвали повнісінькі пазушки огірків пуцьянків з огудинням, та ще й принесли нашій матері ніби гостинця? Не знали тоді старі, чи сміятись, чи досадувати!“

Яким незнатъ чого почервонів.

„И наша Варка Мавотрусівна, такі колісь ваша сусіда, що виїшла заміж у наше село,“ озвалась одна молодіць, — „и досі згадує про вас. Каже, що бачила вас недавно на ярмарку та незосмілялась, підступити. А колісь, каже, ви так з ними вигравали в хрещина та в киці-баби! Єй Бóгу, и тепер всім розкажу!“

Яким навіть не звернув уваги на її слова, мовчав.

„Чом не одвідаєте нас старих?“ спитав дядько ласкаво. „Приїхали-б коли небудь, небоже, по-сиділи-б, побалакали-б. Ви люде вчені, а ми прості, темні. Ви-б нам дещо розказали, а ми раді послухати доброго слова.“

„Колі немає часу,“ буркнув Яким. „І на службі.“

„Цураєтесь ви нас, як я бачу!“ одрізала по-просту, щиро дядина. „А доки були малим в менших школах, то було и в руку мене цілуєте.“

Лемішча снів насупившись. Він бачив, що не дождаті вже йому втіхи од сина.

„Господь гордим противаща,“ промовив він словами святого Письма. „Колі, сину, не хочеш з нами розмовляти й пити, то ми й самі випьемо й побалакаємо. Давай стара, по чарці! Будемо здорові! Поміршим душам царство небесне, а нашим родичам нехай легенько гиньцеца!“

Чарка пішла навкруги стола. Яким не випив и тим показав очевидячки неповагу до гостей. Гості загомонили, повеселішали, не обертаючись з розмовного до Якима, и почали, як кажуть, „наздогад буряків“ судити панича.

„Поки маленькі діти, діти й шанують батька матір,“ сказав дядько Охрім, а повиростають, то вже й дивляця в ліс. На що їм тоді батька й матір?“

„Вонό, бач, не те!“ промовив старий Лемішка. „Поки дитя невчене, діти й поважав батька матір. А як закуштує школи, вже й одвертає піку, вже й вирпу гно! И робити не хоче, бо, бач, ручки білі, що-б не почорніли.“

„Ой Богу моєму правда!“ додав селянин. „Дав я дочку до школи. Оджеж песьва дитина тобі вже й до роботи не кидьцеца! Схопиця раненько, зраз місяця, прилизуєца до дзеркальця, каже: треба йти до баряні, чи до тієї навчательки.“

„Все то преця в пані, аби закуштувало школи,“ промовив Лемішка. „Все то лізе на службу, до того дворянства. А господарство марнуєца, бо до єго треба догляду; до хазяйства треба хазяйського ока. Не дурно-ж, кажуть, що хазяйським оком худоба сита, або, що хату руки держать. Всім хочєца того паньства; немає не до бісового батька в тих панів на світі!“

„А хто-ж буде свині пасти, як усі постають панамі?“ додав один сільський хвилосажив. „Це буде гаррад, як усі вивчаця та покинуть роботу! Хто-ж настачить хліба на ту навську голоднечу, коли всі пазакладають за спини руки та свистітнуть, ходячи по хаті. А міні здаєца, що инижма-анижкою, а робота-роботою. И книжку читай, и Богу

молись и до хліба берись! Наш дяк вчений, а свопі, на полі верне, як и наш брат, тільки коси йому тиріпаєца, та борідня трясєца.“

Знов пішла чарка навкруги стола.

„Пошли Боже нам щастя й здоров'я! поміршим чарка а нам горілка,“ прилазував Охрім: „Нехай нашим ворогам легенько гиньцеца, як собакам с тину ввіреца!“

„Так то, так!“ промовив Лемішка. „Ми й небагато вчилися, а цілий вік працювали, то й маємо. Хто дбає, той має! Не дуже гонимось за тим панством. Бог знає, як воно далі буде з нашими достатками. Я таки не дозволив своїй жінці одягатись у сукню. Ході, було, кажу, в спідниці. Бо надівати сукню чєсно, але, як би прийшлося після сукні знов улазити в спідницю, — як би то воно здавалося? А чи мало ж я знаю хоч би и в нашому місті, таких що ходили в тих кашелюшах, а тепер и босенькі ходять! Бо, звісно-звідні не за горами.“

„Я б и орбоду-звіку не ходила протоволбє, хоча б ти мене й силував,“ обізвалась Лемішча. „Чи снів же молодіці, світити грішним волосом проти Божого сонця? И жати мой носила очіпок на голові, и я носитиму вже й до смерті.“

„И душа моя ненавидить тих панків-голодраниців!“ промовив Лемішка. „Обратню коніаку занастать, аби здаватись паном. Сєгодні пан, а завтра пропає!“

Яким слухав, мало їз, нічого не пив. На всяке питання він одрізував по московський, коротко й звисома. Єго вже ніхто не став и займати. Серед кумцямі свого народу, серед своєї семі він сидів мов чужієцький чоловік. Московська школа на нашій Україні багато одрізняла луччих людей од свого народу, од свого плем'я, од семі, од батька й матері. А знов народ дуже одрізняв сам себе од панів, од вчених українців и косим оком опоглядає на їх! Між ними викривана велика безодня! И потрібно великої, великої праці не одного гємія, щоб засипати ту провалину, почату Ляхами, скінчану Москалями, що б зв'язати те, що первала наша недбайливість, та стидка, українська байдужість, та лежача пічкурська недобачливість.

Якимко, колісь, коханий син свого батька, своєї матері, втіха своєї родини, цурався свого рбоду, свого плем'я, тикав од матері, соромився мови свого народу, нелюбив батька. От куди привелє єго наука безнародности! Почали їсти всяку страву, а після варєників Лемішча вїнесла добрий глек варєнуха, паучої, солодної, аж губи злипались. Пішла чарка з варєнухою кругом стола.

„Та випийте-ж, небоже, хоч раз до нас!“ просив дядько Охрім Яким. „Самі-ж пані-матки вати

варіла, а я вась сам почастьюю. Коли ж не щитьте те з моїх рук, то я біліше до вас и не приїду.

Яким хилив инді горілку неаріше свєтє дїядька Охрїма. Але що скєше Зєсє, ян дєвїдєщєцє, щє вїн п'єнєствує з мужикєми! Сє думєє не дєвєлє єму спокєю. Пїднєсєнє блєзєнєлє варємухє так гєрнє зєлєскєтєлє єму в нєсї, щє вїн не втєрпїв, прївїтєвєє попїсємєцїнєму, вїннєв єєрнєу, дрєгу. Гєрїчє варєнухє трєхї вдєрїлє єму в гєловєу.

„Ми думєє, щє вї нас потїшїтє вчєноєу розмєвоєу,“ гєворїв дєлї дїядькє. „Ми рєдїб и дє вєчєрє слухєтї розумнєгє слєвє зє чєркєю дєбрєї варєнухє.“

„Нєхєй Бєг спєсєтє и нєшєгє бєтєюшкєу, тє и єгє сїнїв,“ прємївнєв сєлєнїн, „Оцє булє як прїїдуть нє прєводї нє грємєдськїє обїд, тє так нє слухєвєсє вєсєгє, щє и Гєспєдї! Булє рєскєжуть нєм, як и нє тїм свїтї будє лєдїєм, щє будє грїшнїєм, а щє прєвєднїєм; рєскєжуть булє и прє Адємє и прє пєклє, и прє рєй. И мєлї тї пєнїчї, а тєк тєбї рєскєжєує, тє вєє попрєстєу тє вєє понєщєму мєв шєвкєм гєлтєує! Щє тє пєк, пїсємєцнїє чєловїк! у кнїжкєх вєє нєпїсєнє. Рєскєжїтє, будєтє дєскєвї, дєщє, а мї послухємє! Адєжє-жє кєжуть, и вї колїсє вчїдїсє нє свєщєннїкє, тє вєтє опїслє пєвєрнєлї тєбтє нє вєнє.“

Якїмєвї спєдєбєлєсє рїчє сєлєнїнє. Варєнухє трєхї зєгрєнтєвєлє єгє пїхєу. Вїн пєчєв рєскєжєувєтї прє тє, як Бїблїє пємєгєлє вєсїм нєрєдєм вїїтї с тємнєтї, а пєтїм пєвєрнєлє нє рєзмєвєу прє блїскєвїцї, прє грїм, прє дєщє. Сєбєрїшєу пєчєв був тєнї гєворїтї по укрєїнськїєй, алє сєжє язїк прївчєнїєй мєскєвськєю щєкєдєю, зєрєз пєвєрнєлє нє вєлїкєрєуськєу мєвєу. И пєтєклє єгє мєвє кнїжнїє, шєкєлєрськє, нєрєзумнє нєрєдєвї.

„Мєлнїє (блїскєвнїцє) прїєсхєдїтє вє слєдєствїє скєплєннїє, єлєктрїчєствє вє вєздєхє. Єтє вїдїтє, тєкєє єгєцїєнєє єлє, мєтєрєє ємрївєєцїє в ємїєлє, вє вєздєхє а пєтєм рєврїєєцє.“

„Гєспєдї! як хєрєшє! ян гєрнє!“ прємєвлєлї мєлєдїцє, кнївєючї єднє дє єднїєї гєлєвємїє.

„Кєгдє єлєктрїчєствє скєплєєцє и нєчїнєєтє рєзрїжєтєсє, гєрїтє тєгдє вєздєхє сє стрєшнєю сїлєю устрємлєєцє вє бєзвєздушнєє прєстрєнєствє, прєстрєнєствє тє єстє мєстє пєуєтнє, прїмєрнє кєк єтє кємнєтє. Пєтєм грєм!...“

Якїм тєрєхнєв кєлєкєрєм пє стєлу, єж плїшкї зєдзвєнїлї. Варєнухє пєчєлє єгє гєрєчїтї.

„Гєспєдї! як хєрєщє!“ прємєвїлє єднє мєлєдїцє з слїзмї нє єчєх. Ії зєвєлєсє, щє Якїм рєскєжєувєв прє пєклє, „Тє грїм бїтїмє вєсїх грїшнїх?“ спїтєлє вєнє Якїмє.

Вєсї слухєлї, єбєрнєлїшї єчї дє Якїмє, лєвїлї кєжнє єгє єлєвє; уєсї зєвєлєсє нєвїтє, щє вєнїє рєзумїєтє єгє а сврєдї мєжнє слєвє Якїмєвє булє длє їх тєйнєю, пєтєйнїєю єд хрїстїєнськїх тєйнї.

„Скєжїтє нєм, кєлї вєшє лєскє, чї прєвєдє тєму, щє пїд зємлєю є рїбє-кїт, кєтрє, чєсєм, трєсє зємлєю!“ спїтєв сєлєнїн.

„Нє вїртє! тєму нєпрєвєдє.“ єдкєзєв Якїмє. „Зємлє крєтїцїє крєгєм сєнєцє и вєртїцїє нє євєї єсї.“

„Єсї? чї вєжє-ж тє? Хїбє-ж зємлє крєтїцїє, як кєлєсє?“

Вєсї зєсмїєлїсє зглєдєючїєсє.

„А тєк,“ гєворїв дєлї Якїмє. „Двїжєнїє бє-вєєтє цєнтрєстрїєлїтєлєнєє, тєб-тє...“

Якїм пєстєрєгєв, щє єгє нєрєзумїєтє, хєтїв гєворїтї пє прєстєу, тє и нє вмїє. Пїт вїстєпнїєв у єгє нє лїцї. Єгє рєзїмєвє мєбуть нє дєжє вєдєвєлєнїєлє слухєчїєв, бє єднїє мєжїк пєкрєтїєв гєлєвєю и скєзєєв:

„Єє, вєє... Бєг з нїєм... А скєжїтє нєм, пєнїчєу, кєлї тє дєбрє будє лєдїєм? Бє вєжє мєхєгє нєтєрпїлїсє мї дєвєдї. Вї чєлєвїєк нїєсємєннїє, мєжє дє вїчїтєлї в кнїжкєх.“

„А якєгє-ж дєбрє вє ждєтє?“ спїтєв Якїмє, нєрєзумїєчї, щє єму єдїтєувєтї нє тєє.

„А якєгє-ж дєбрє нєм ждєтї?“ Чї мї вїчнє бєдємє рєбїтї пєщїцїєу? Чї нє пєлєгнєє нєм нє пєдєтї нє хлїб?“

„Прє єє я нє вїдєю, нєвїтє у кнїжкєх нїчєгє прє тє нє нєчїтєувєв.“

Якїм утємїєвєсє, сїдкєючїєсє рєзмєвєлєтї з нєрєдєм, Рєзєчєвєтї з нєрєдєм вїн нє вмїє, хєч и жїє щєслїєвє мїж прєстїємї лєдїємї.

(Дєлєшє будє.)

ДОВБУНЬ.

Дїєвєглєдїє вє пєтєхє звєдєхє

Ю. Фєдєкєвїчє.

(Дєлєшє.)

ДЕВЯТИЙ ЄХїДЬ.

Зє Пєчїнїжїємєлє.

Пїчє зєрєшлїєвє бєзє мїєєцє. — Чєрнїє дїєкїє плєй у лїсї. Вєвкї вїєтє и євїтє сє пє зє кєлєдє єчїємє. Гєдє спїєтє, тє пє кєрчєхє у кєчїєлє вєвїє, тє кєлє дєрєвє єпєвїтє. Ящуркї шєрєхєтє вє єдєтє.

ЦОРА

убїгєє сє крїєвєєкїє нєжємє у рєкєхє. Вєгєнє пєкєлєннїє! мєкї! вєрї! лїхє! Ємнї щє сєнєцє пїєтє тє! вєвкємї,

Що місяць обгризають! все на тебе
Непевна ти планіто!... вь першій разь
Довбущуквої криви покоштувати
Хотіла я сегодня — та тота —
Тота гірська цариця!... О богдай
На тебе царь зелізний, той твій брать,
Що вь чорногірскімь озері сидить
Та градь веде та тучу, та стріляє
Нічми вь хрести дорожні!... такь мене
Переполошити!... переполошить
Саме тогди — якь я ті руки імь
Хотіла утинати! вже й надтяла —
А та мара гірская!... О нехай
Вась сто, вась тиссячь буде! най ввесь світь
Вь поперець, вь здовжь я схожу — а я мушу
Я мушу відшукати вась! я мушу
Покушать ще криви Довбущуківь —
Нехай би й світь запався!.. лишь покушать? — —
лиже ніжь.

Півь каплі серце не вгасить!... Напитись!
Напити мушу ся я їхь криви
Якь сь кадоба вь кирниці! о напити!...
А ще и тихь обохь пошукати, що
Іхь паня породила сеї ночи,
Бо й то его в діти!... я їхь найду!
О я їхь відшукаю! сь підь землі
Іхь видру а дістану! — добре що
Ми Томашь уновівь, що вони живі ще,
Що вь їхь хрести в мої!... О я знаю
Ту долю ажь за добре, щобь бовлась
Що вна ми не подасть їхь!... И планіта
Гірска імь не поможе!.. Ухь — она! —
утікає.

ГІРСКА ЦАРИЦЯ

приходить, у праві руці вівчарска киржя, у ліві збанокь вь
молокомь. Вовча ве, гадя спить, она їхь киржевь від-
вертає.

О набізь! набікь! набікь! сизі на бікь
На три малі минуті! — На що ви
Усі ся туть зібради? — о я знаю:
Мій брать недобрий вась сюди піславь
На непогоже діло! —
гадя дуже спить.

Вн голодні? —

Я знаю що голодні, да мій брать
Се вась не погодує, якь сама я
Не погодую вась! —
сшле помеже ні молока.

На! се тобі!

А се тобі голубко! — чо ти такь
На мене роззіналась? — на й тобі!
Й тобі на моя кришко! — о коби
Ти знала що за писана та файна ти,
Ти мого брата бесь не слухала! —
одна гадяна спить дуще всіхь.

Та й ти голубко красна! — й ти! — и ти! —
Тай ти! ви всі вь красні! — ти не хочешь? —
Се молоко вь свіже! — о я вижу —
Що нимь тебе не впрошу! — ..чимь тебе
Зазулько упресити? —
старша гадяна ветси дивно.

Такь? — нехай!

Учиню твою волю! — завтра рано
Ме дівка йти у матридуну — слухай бо! —
Щобь ларубка строїти. Я вамь всімь
Даю на ню путерю: можете
Рознести міжь собоєвь, лишь вістки
Лишть святі землици! —
гадя спить увь одно и киває головками.

Ще не доста? —

То ще даю вамь у богачки тої
Корову, що сегодне удова
До неї приходила безталанна,
И молока просила для дитинки,
Для хворої свої, щобь передь смертевь
Му душку закрופити? — й се ще ні? —
здоймає киржу д'горі
Оте спалижь вась земле! —
вь землі зачинають искри сипатсь, гадя свище и утікає.
Вовки вють. Цариця проходить.

Міхайликь и Марічка приходят вь плаї, у лівихь ручкахь по
хлібцєви, у правихь довгі бичики сь хрестинками на верху.
— Обоїмь праві ручки криваві и повязавані. — Ва ними
ступає

АНГІЛЬ ХРАНИТЕЛЬ,

у білхь ривахь и крилах, вь зорєвь надь головоєвь, у праві
руці довга киржя вь хрестомь. До дітей:
А не болять вже бубка? —

МІХАЙКИКЬ.

Не болять.

МАРІЧКА.

А я би такь вже спала!

АНГІЛЬ.

Заразь синку.

О тамь вівчарска стая, тамь вась приймуть
Благі та добрі люде! — Чо то варє
Людей тихь такь богато йдуть у світь
Шукаючи за щастємь — а потому
Го ніде не найшовше, нарикають
Несправедливимь судамь? — О коби
Онї лишились тамь, де Богь святий
Поклавь їхь: у натурі; и по ій
Законахь правихь живь би — то не треба
Би му шукати щастя, бо оно
Би зь нимь и вь нему було, якь та мати
Зь дитиновь своєвь рідновь. — Да то такь:
Покинувь чоловікь небесного
Благого свого батька — му осталась
Натура якь та рідна мати! вінь
И тую покидає, а по тому

Щастливимъ хоче бути!... О немає
У світі того щастя — якъ у раю! —
А рай то є натура! —

МІХАЙЛИКЪ.

Бозінько:

А тамъ о, небо є? —

АНГІЛЬ.

Тамъ облаки,

А небо въ серци є. — О що ті люде
Шукають того неба хто зна де,
На облакахъ, на зоряхъ, въ азії,
Въ святого блюда церкви, а то небо
Лишь въ добрімъ чистімъ серци. Вно само
Є чашъ кривн святої, що скупила
Єсь світъ відъ беззаконій! вно само
Є церковъ того блюда, и лишь въ собі
Вно рай той пострадавший найде! лишь
Само у собі надгороду за
Те добре и недобре! въ нїмъ є рай!
Въ нїмъ Господь пробуєє — и де инде
За дарма го шукати, бо не має
Єго на облакахъ! — у серци рай є.
вовкє вють.

Я знаю що голодна є ти лєє
Зелїзного царя! — да щожъ поможу? —
Те лихо годї наситити, бо
Вно ситности не має въ собі, и
Во вікъ не буде мати! за того
Само вно, доти жрєсь та жрє, ажъ доки сáмо
Себе самó не жіжрє, а тогди
Вно найгодогдче є! — о то проклїнъ
Недоброгo на світі: жерти й жерти,
А въ послїди себе! —
вовкъ старий єє.

Ти є слїпий? —

И то є проклатє лихого, що
Оно зъ устеклости на рєштї слїпнє! —
И що би зъ свїта було, якъ не такъ
Оно би въ свїті було? — десїть лихъ
На добре засїдають лишь одно,
Одном малєнькє добре, такъ якъ вась
На ягнїткo одно велика лая.
Алє гїрска цариця: та свята,
Та благодатна сила у натурї,
Вамъ видно відберєє, й бїжїте
Проходя у свою пропасть самї! —
ГІРСКА ЦАРИЦЯ
уходїть.

Амїнь — амїнь! —

нде. Вовкє вють и вачїнають утїкати. — Все слабше и
слабше чути їхъ вїте, нарєштї утїкаєє єє вєїмъ.

(Дальше будє.)

ДУМА

(1654.)

На риночку въ Перъяславі
Козацтво зїбралось
На пораду — на відраду, —
Воли сподївалось.

Мовъ те море розгойданє
Козаки завязїті .
Гомонїли — клекотїли
Въ гетьманьскїй палатї.

Мовъ те море гомонїла
Козацькая рада. —
Вїдтакъ втихла — занїмїла...
Здалася принада,

Московьская принадонька
Злато та талїри, —
Московьская принадонька —
Князі та бояри..

А Богданъ нашъ илякався
Лєстної принади,
Та въ полковинївїхъ питався
Розумної ради.

Обїзваси Богунъ славний
По-вїкъ незабутий,
И розумний у поради
И у битвахъ лютий.

„Нащо жъ тобі шче слави
„У Москви шукати?
„Хїба жъ козаки не всїли
„Слави добувати?

„Чи жъ не били Ляхівъ лютихъ
„За Вислу не гнали?
„Святу волю боронили
„За її вмірали?!

„А Москалі — лицемїря
„Наварять намъ хрїну,
„Не додержать свого слова,
„Вдусять Україну!“

Не послухавъ ти, Богданє;
Богуна поради,
Бо не знавъ єє, гетьманє,
Московьскїй зрадї..

Задзвонили въ усї двори...
Правникъ наступає;
Козаченьки бьють поклони;
Гетьманъ присягає.

Вїрнїсть царю присягає,
Златий хрєстъ цілує; —
Самъ Вкраїну розпинає,
Самъ її катує...

На Вкраїні не весело,
Всюди тихо стало...
Все козацтво все лицарство
Живє повсипало..

Мури мїста Петербурга
Трупомъ підперють,

Мутні води у Ладозі
Кістями зъупиняють.

А колись-то, може буде,
Издрігнутця трупи,
Завалятця ті палати, —
Мармурові групи;

Изь сну свого побудятця —
Вадрігнутця небоги
Ті козацькі білі кості
Въ глибиняхъ Ладози.

Покивають головами
На тебе, гетьмаде,
И загробними голосами
Проклянуть, Богдане;

И не внесуть того горя
Изновъ полягають,
А надъ ними мутні води
Гробну піснь заграють.

Науць Шрамь.

ВИКОХУВАННЯ ДІТЕЙ

за підмогою

Ш К О Л И.

Щасливий той народ, що має добрі школи. Спромогтись на добрі школи трудно не так через недостатки, не так через убожество, як через перёдсуди, що йдуть із давніх давніх із народу в нарід. Плакали колись батьки й матері, отдаючи дітей у школу, а як воно то було дітям! Чого вони плакали? Того, що в школі починалось инше життя, не те, що дома. Учителі, набравшись пополам з гріхом науки по чужих землях, або й щирі чужоземці, вважали домівку своїх учнів якимсь вертепом зла, котре вони б то оце мають повикорювати в своїх учнях.

Тим часом сам чорноризець Печерський, писавши свою літопись, оповідував про гарні норони й звичаї Полян Дніпрових Звідкіля ж вони взялись, ті норони й звичаї? Не с книжок, бо не було їх тоді в Русі, а з самого серця людського. Людське серце творить шанувитий побитъ, а письменні люде знаходять у ёму правила життя людського, та й наказують и в будущині тим робом жити, — так само, як людський розум творить мову, а граматики знаходять правила мови и забезпечують її надалше. Ледача буде та мова, котру б збудували а ригіи граматики. От така ж буде й жизнь, як її вихвормують наставники людські, не вважаючи на те, як її людське серце окроме від науки хвормувало.

Наші старосвіцькі наставники думали инше. Вони думали, що чоловік — сам до собі звіря, а чоловіком починає бути тільки с того часу, як вони ёму нададуть своє письменство. Отож пози-

рали вони с погордою на своїх учнів и тільки нам казували ім, а як вони що розуміють, як вони що серцем чують, про се не дбали. Тисячу років иде вже така наука, та й до сего дня діти плачуть, идучи в школу, — плачуть не самі пустуні, не самі поповані, а найбільш такі, що виходячі коло найкращого матиного дома, за приводом найрозумнішого с природу батька. И в которі ж матері не болить серце, як дійдецца до отдавання дитини в школу? Чорноризець Печерський, насміхавсь и тих, що тужили над дітьми за тисячу років до нас, бо, бачте, вони були аришники, не вдали ще Христової науки. Чого ж тепер тужить серце в матері, а в иншого й батька, хоч вони вже й знають Христову науку? Мабуть щільні перёдсуди аїстались такими, як и за часів Візантійських.

А чого ж би їм зникнути? Школа й досі аїстаецця в тих самих руках, що й тоді, — у руках так званої правоправдої чи предрержанці власти. Всеучилищем орудує министерия, а всеучилищем своїми презентаторами, подає закони й тим нелатковим школам, що ніби авсім собі заводщица неволі, надає закони навіть хатньому ученню по школами. Поки всеучилище не станецця творивем самосудні, вільноз розумом и правом громади, поти й початкові школи не підійдуть під сямью и и домівку так, щоб ші дитина, идучи в школу, не плакала, ні в матері серце не боліло.

Тепер між сямью и школою лежить якась безодня, що дитині страшно її переступити. Чув дітяче серденько, та не вміє сказаати, що все ёго природне право ёго щось напастуецця, що ёго свате чутивно зневажуецця. „Се вже тобі не домівка!“ промовля до ёго все, що дитина бачить и чує в школі, — так, ніби домівка, з любим матернім голосом и ласкавим поглядом, була чимсь грішним, негодивим, а ось тут то вже святиня добра и розуму!

Хто ж у сій святині стоить коло жертівні? хто священствує? Чим він переважує серце и розум тих, котрих дитина вважала за святих у домівці, за найдобріших у світі, за самих правдивих між людьми, — чим?... Де в ёго той огонь, те чисте, негасиме полонья, що горить у серці в батька й матері? И неужє сяке-такє письменство розумніще від того ладу, котрим вони держать сямью и господоу изъ дня въ день, из року в рік? Се — слово, а то — діло; се — теория, а то — практика.

Дитині сказано, що учитель велими розумний чоловік, та вона ёго тільки боїцца, а розуму ёго не бачить, бо самого ёго не любить. Розум батьків та материй розумний їй, а сей ні, се якийсь

нерозумний розум! От у сѣму то й лихо, що дитина и серцем и умом нахаецця свого учителя, замѣсь того, щоб ёго любити, а любивши розумити.

Вину сѣго скидають на самих дѣтей, а годилось би подумати, чи не ті винні, хто споруджує школи. Що таке школа? Хата, тільки вже така, куди й инші діти сходяцца. Чого вони сходяцца? Учитесь. Чого учитесь? Письменства. На що те письменство потрібне? На те, щоб, вирости держати семью и господу своїм розумом. То не саме письменство чоловіку потрібне, а те, до чего воно служить? Певно що ні: воно тільки вказує, що, звідкіль и як засягти до найкращого порядкування в семѣи и в господі. Коли так, то виходить, що се тільки знаряддя до життя семѣю и господою, а головна річ — усе таки саме те життя. Зазнавати ёго починає чоловік у рідній хаті; ту ж саму хату мусить він колісь своїм розумом порядно держати.

То виходить так, що коли б чоловік навчивсь у домівці письменства, то ёму й школи не треба? На се питання розум наш и пересвідчення одвітувати муть, що ні. Чом ні? Ось чому. Ти живеш з оцем — матіррю до-часу: порядок природи наказує ім колісь умерти, а тобі — бути таким дорослим, а далій старим, як вони. Всі їх ровесники також перемруть раніщ ніж твої ровесники. С кім ти тоді знатимешся? Тільки с тими, що бували в твоїй отецькій господі, або котрих убачав еси поблизу своєї рідної осамі, чи на полі, чи в дорозі, на якийсь там час. Добре ти їх не знав, и вони тебе добре не знали, бо в куні ви мало що ребили. Оце ж школа дасть тобі знати ровесників твоїх, щоб ти знайшов між ними товаришів на весь вік твоїй. Розгортуючи в куні розум свій при науковому світлі, ви найкраще себе визнаєте, и свого початкового життя громадського до віку не забудете.

Коли там (спитає, читаючи се ученє мотарій) то яка мусить бути роль учителя, и які повинні бути ёго прикмети?—Учитель мусить бути учням за батька серед шкільної семѣи и за матір серед шкільної малечі. Де ж ёму взяти батькового и материного серця? Во без серця не можна ёму мати й такого розуму, дитворі розумного, як у батька-матери, — де? На питання одвітую питанням; А де брав любов до своїх учнів, до всіх жадібнаєв правди, та до діток малєньких, той кого звали Учителем благим? Не ради чого иншого обертаюсь я тут до Христа, як ради того, що вѣго великого учителя знають усі більш, ніж которого иншого; а іх було багато на світі... Я хочу тільки сказати, що діло учителя — велике діло, а й надто — учителя початкового. Коли университетські городи закликають до себе великими вигодами опаневитих прохвесорів,

то сідьські громади мусять чинити так само спочатковими учителями. Не гимназії и университет мусять бути головними ступнями до того; щоб кохана дитина ваша сталась чоловіком достотнім, а перш усѣго — рідна хата, потім початкова школа. Коли б котора громада спромоглась своїм коштом заложити десять гимназій, то зробила б вона дуже розумне діло, спорудивши тільки одну гимназію, а девять (коли б не можна було більш) початкових шкіл.

Се не утопия, бо он — в Американських штатах найбільш мають нагороди за свою працю початкові учителя. Там уже давно завелась між ними конкуренція и мають вони свої офіційкі по громадах. — Нам далеко до Американських штатів, а про-те мусимо пѣястись до іх високости; мусимо, бо пропадемо; коли сѣго не допнемося, переродимось ув инший народ, у такий що має високій взорівзир громадської проевіти перед очима, а не за плечима. На щож би й писати нам оце, коли не на те, щоб хоч на грядущі роки зрозумів дехто, як вно в нас єсть, а як повинно бути. Саме вже зрозуміня — ступінь у гору. Знайте ж, батьки и матіркі, знай кожне чисте и благе серце, що школа не мусить лякати дитини. Поки во на лякатиме, поти в ій стільки буде добра на будущину, скільки ми здобулись ёго за тисячу років, від початку письменства на Русі. Перестане ж вона лякати тільки тоді, як зробить дитині новою домівкою, з новими вже не семѣяними, а громадськими правами и втіхами. Чого б и як би треба вчити дѣтей у такій школі, — про се поговоримо иншим разом.

Ованас Прач.

В І С Т І

— *Начерк слов'янської філософії.* Підь танимь заголовкомь вийшовъ сими днями на німецькому язичі перший випускъ сеї широкої и трудної праці Дра Кліма Ганевича. По переднімь слові, въ котрімь авторъ питає: *чи може бути філософія народною?* рішає позитивно, переходить вінъ до *пшомєнностей душового жишя Слов'янъ*, а втітає до *філософії у Поляківъ*. Вся праця заснована и оберта на ціннихь ділахь слов'янськихь авторитетівъ, якъ: Шафарика, Гануша, Нарушевича, Либельта, Максимовича, Караджича, Челяковського, Палацького и др., показує ясно, що нашъ родимецъ широко познакомивъ ся ізъ всімь, що повидлось до сеї пори на поли красної и ученої дитератури слов'янської, имено митології и праводавства, и дав намъ певну поруку, що знайде собі поважне місце поміжъ творами ученого слов'янського світа. *Начеркъ* залицяєть ся дуже порядкомь гадокъ и ядрністю стилю. Уступъ про *пшомєнности душового жишя Слов'янъ* подає намъ перспективу, крізь котру добачаємо, *якъ основано, а при тімъ впрото шире, думає авторъ подивитись на слов'янську філософію.* Сподійсь у дальшихь випускахъ аустрїнемось аз оглядомъ

в розборомъ нашой українсько-руської філософії, до котрої окрімъ Максимовича поглядівъ на народні пісні, положивъ И. Нечуй въ своей праці „Світоглядъ Українського народу“ (диви „Правда“ II. р.) добрий засновокъ. Ми чванимо ся, коротко сказавши, працею Дра Кліма Ганкевича, а при сімъ осміяємося подати ш. нашимъ читателямъ у перекладі уступъ, надписаний: *Про шитоменности духового жишя Слов'янъ.*

На стор. 9—13 каже авторъ:

„Способъ думання и чуття, світоглядъ и поглядъ на життя слов'янського народу визначають ся въ ёго міркуванняхъ и зображенняхъ (въ вузчїмъ змислі слова), позаякъ сі становлять дійсно народне и первісне майно духове, позаякъ въ нихъ добачаємо свіже, живе, вірне життя и початки культури въ природнімъ розвитку. Передъ всімъ треба покласти вагу на те, що кожда идея мусить бути зібрана въ одиницю, всяке абстрактне зведене на конкретне и индивидуальне, и що мусимо признати невидимому світови беззастанний впливъ на видимий світъ. Богъ и духъ не суть у Слов'янъ чимъ-то мертвимъ, безподобнимъ (gestaltlos), але противно живють вони повнимъ життямъ въ певній подобі. Слов'янинови не єсть Богъ идея, доковалостю (absolutum), але живучимъ, творучимъ лицемъ, котре не цураєть ся матерії, а прибирає її на себе, щобъ могло віттакъ заявити черезъ її духа свого. Богъ и широкий світъ духівъ наповняють землю и правлять справами чоловіка. Хто жие по законамъ норевственнимъ, той зайде до Бога, той безпосередно получить ся въ світѣмъ духівъ; Слов'янинъ чуетъ сей світъ духовий и примічає ёго своїми змислами. Немає у ёго дуализму; начатокъ злого підходить підъ начатокъ доброго. Рідъ чоловічий осягає свою достойність и щасливість, коли осушує (реализує) добро, правду и красоту. Безсмертність не єсть идеальна, але индивидуальна, чинна. Природа, яко боже твориво, єсть святою, и въ ній захований дежить скарбъ таємницъ.

Що найважніші плоди духового життя суть настроєні підъ одинъ ладъ. *Природна поезія* визначаєть ся роскошністю, чистотою, сердечністю и теплою чутливю, а безсторонний чтець зъувидить на диво духа Анакреона и Гомера въ жіночихъ и лицарськихъ співахъ Слов'янъ. Коли Слов'янинъ поверне гадки свої до Бога, коли стане прославляти діла лицарські, коли заведе обрядову пісню та любощами повіне, заєдно заявить вінъ тоді сумне чутиво свого серця котре пригане намъ индійську банлівість, щобъ вернути до Бога и получитися зъ нимъ. Красна литература, крімъ питомої поетичної вдачі, ясить на собі ще той слов'янський типъ, котрий въ певній мірі у всіхъ слов'янськихъ племенъ находить ся, себъто: єсть вона лагідна, сумирна, тепла и узмисловлена.

Лиричність всюди перемагає, а епічні и драматичні утвори суть заєдно переплетені лиричними епізодами. Музика и співъ, коли суть народні, дишуть супокѣмъ, лагідністю, навіть часто сумотою, а моль-голоси ще нивчки звучать переважно въ слов'янськихъ мелодияхъ. Въ миті, котрий зображує зъ дрімоти вибиваючого ся духа чоловічого, визначає ся природний Слов'янинови и нимъ викоханий характеръ: лучити въ одно ориентализмъ зъ западнимъ и годити суперечности; слов'янський народъ не получивъ те, що на дорозі життя свого яко придає діставъ, въ мертву, безподобну одиницю, але зробивъ єь того живу, гармонийну цілість; вінъ сплівъ єь поодинокихъ цвітівъ вінець, котрого своїмъ духомъ скріпивъ и украсивъ. Сі ціхую-

чі признаки находимо и въ ёго истории. Слов'янинъ готовъ до ділання, коли ориентальникъ безъ самовіжи життя свое переснить, а западникъ біля мети истории пробіжить. Тривало довго, закимъ Слов'яне въ більшї громади погромались, а слов'янські держави позакладали чужинці; повагомъ и обачно поступають вони теперъ за скоримъ ходома европейської истории; більшъ пасивно заховують ся вони, але не казали ще свого слова, не прогуляли ще свого духа. *Шутка* здужає переважно идъ романтизмови, котрий завлюб себе въ строгімъ пониманню идей, чутивъ и способівъ зобраваннї християнської, а въ поезії и митології не придержуєть ся исторично-ученої точности и звязлости; християнськимъ толкамъ доводить ся черезъ те певна и поважна вдача. Плястика визначаєть ся природністю и висловною правдою, гармонією, силою и принадлежністю. Именно дивнимъ єсть релігійний бсвятъ, котрий наданий зїставъ скульптурі такъ християнствомъ, сериозною традицією и типікою, якъ и щиростю, сердечністю и сумовитостю индивидуальности зображаючого и зображеного. Ті самі ціхуючі признаки находимо такожъ въ *політичнихъ и релігійнихъ законахъ*, то знову въ *народній одежі* Слов'янъ. Вже найдавніші писателі представляють намъ їхъ яко хліборобний, супокійний, лагідний, побожний, сердечний, повагомъ але зъ натискомъ ділающий народъ, а коли порівнаємо життя духове въ Європі зъ организмомъ, то можемо, по минулихъ и теперішнихъ ділахъ судивши, доказати, що Слов'яне у ёму ще по ниньки займають місце серця, германські народи місце голови, а проте до себе стоять у такихъ взаминахъ, у якихъ стоїть чуття самовіжне до духа.

Примічаємо тутъ що ш. авторъ „Начерку“ засильєть торікъ нашу „Правду“ философійними статтями и що теперъ приславъ намъ розправу про „фантазію“, котру небавомъ помістимо въ нашімъ часописї.

ВІДЪ РЕДАКЦІИ.

Зъ 25 ч. зачинаєть ся 3-те чвертьроччє нашого письма. Запрошуючи до предплати, просимо о скорє надсиланне грошей пренумераційнихъ, а тихъ П. Т. предплатниківъ, котрі ще єь предплатою въ заляглости остають ся, по крайній мірі о присланне належитости за часъ минувший. Хто не схоче більшъ одержувати наше письмо въ новімъ чвертьроччю, най зволить намъ звернути 25-те ч. назадъ.

РАЙХАРДЪ & СОМР.

спродає у Львові на валовій улиці ч. 228

БИБЛІИ и ЗАВІТИ

на багато стариннихъ и живучихъ мовахъ.

Ціла оправлена библия стоїть 42 кр. и висче.

Новий завітъ „12 кр. и висче.

Головні помічники при редакції: Є. Згарський, М. Коссакъ, Др. В. Лугаковський, Ом. Паршицький, Др. К. Сушкевичъ.

Властитель и одвічающий Редакторъ **Наталь Вахнянинъ.**

Зъ друкарні Ставропигийської.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предлагаю выносить:
На „Правду“ зъ „Додаткомъ“:
У Львові на р. 5 р., на
1/2 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р.
30 кр.; — по за Львовомъ на
р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р.
1 р. 50 кр.
На саму „Правду“: У Львові
на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр.,
на 1/4 р. 80 кр.; —

ПРАВДА

журналу науковому и літературному.

по за Львовомъ на р. 3 р. 50
кр., на 1/2 р. 1 р. 80 кр., на
1/4 р. 1 р.

На самий „Додатокъ“:
У Львові на р. 2 р., на 1/2 р. 1 р.,
на 1/4 р. 60 кр.; — по за Льво-
вомъ на р. 2 р. 50 кр., на 1/2
р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 20 кр.

Редакция и Администра-
ция підъ Ч. 453 1/4 (Галицька
улиця). — Рекламы, неопечатані,
приймають ся на почті безплатно.

ПРЖЧЕНА.

Картіни з волинської України,

Ивана Нечуя.

Різ дальша.

Вже звернуло з півдня, як гості почали про-
щатись. Старий Лемішча повеселішав тим, що
такий його вчорній син показав гостям хоч трохи
свого розуму. Мати була рада, и все говорила та
говоріла. Дядько Охрім з дядиною теж були раді,
що небож не гордує ними. Вої вийшли на двір,
всі обнімались, цілувались, обнімали й міцно цілу-
вали Яким, потім посідали на вози и під гарячим
промінням південного сонця рушили в дорогу. За
верітний знов стали. Стара Лемішча з ильшкою
в руках частувала гостей на дорозі, подаючи чар-
ку на возі. Ще раз пероцілувались, и респрощав-
шись остатній раз, рушили на ярмарок. Старі вер-
нули до хати, а Яким пішов в садок, ліг у хо-
лодку під гіллястою яблунею и міркував про ви-
падки цього дня. То йому згадувалась його мати до-
ганяючи його по дорозі с церкви и гнів на матір
надивляв його лице; то згадувалась йому розмова з
гістьми и гордість збурювала в йому злість.

„А що буде як Зося почує, що я п'янствую
з мужиками та міщанами, веду з ними кумпанію?
Чи знає вона, чий я син, хто мої батьки? А якъ
дознається, чи буде мене любити? Чи схоче вийти
за мене заміж?“

Такі думки пролітали в його голові, тоді як його
очі дивились на той гай, де Зося любила гуляти
ранком та ввечером. Верхові гілля того гаю вити-
малося за зеленою горі. Над гіллям миготіло бли-
скуче марево сонця, слалась тонесенька намітка
сівого туману. Той гай здавався йому зачарованим,
тягнув до себе всю його душу, приволював його очі,
его думи. Чи не під тим дубом вона тепер гуляє,
що бідечки розіслав гілля, як ті руки? Чи не та
ліна зеленим містом, дівниця на її красу? Вже
сонце наближалося нг заходу, як Лемішківський
зостав и поволікся до того гаю.

Місце, де любила гуляти Зося, було найкраще
на всю околицю міста. В свято або в неділю туди
йшли на гулянку не одні панночки Пшепшинські
але й другі городяне, навіть міські наймички. Не
широкою зеленою долиною між двома крутими зе-
леними боками гір крутився маленький струмочок
води, переливаючи воду з одного ставка до другого.
Подікуди попід горами росли густі гаї, роскидані
букетами. По долині росла осока по над водою, цвілі
кунами лісові квітки. З боків горі місцями висту-
пало сіре каміння. В одному узирі яру блищав
ставок обсажений високими вербами, чорнів млин,
а другий узір вганявся в зелену дубову діброву.
Узенька стіжечка крутилася гадючкою по зеленій
траві и доводила до криниці с погожою водою.

Вернувшись до дому, Зося до словечка роска-
зала сестрам про своє спіткання з Лемішківським
и навіть про те, що Лемішківський повинен се-
годня стрінутись з нею на долині. Зося була певна
в тім, що Лемішківський любить її. Їй хотілось
допекти старшим сестрам за тяжку опіку над нею.

„Мої сестриці кохані!“ промовила найстарша
сестра Люціна. Давайте, пожартуємо трошки с
тим чудовим мужичком!“

„Добре, мой дорогая,“ одказала середуща, Рүзя.
„Він такий гарненьвий хлопчик, хоч и мужичок!“

Кожній хотілось приворожити серце молодого
й гарного мужичка.

„Знаєте що?“ промовила Люціна. „Уберімося
так, щоб підійти під його міщанський смак. Пона-
діваймо сукні, які в нас є найясніші! щоб так и
різали ввічі.“

Панни кинулись до гардероби. Та думка стала
ім привідом и до забави, и до кокетства, без котрого
Полька ані тхне, и не дихне!

Люціна знайшла недуже модню сукню, яско-
червону, без всяких квіток. Червоний цвіт був їй
дуже до лиця! Вона знала теє. Повірх червоної
сукні вона підперезалась ще червоною широкою
стрічкою, на голову наділа якісь квітки з бархаток
огневого цвіту, похажі на червоний мак. Її чорні
брови, карі очі, повне рум'яне лице с повною ши-
вою, серед червоного цвіту були кращі вдвоє. Вона
взяла в руку пучок найчервоніших оргиній.

Руза убралась так само в зелене. Темно-зелена сукня дуже штовгала до її не дуже темних кіс. Свої рослущені кучері вона передидла зеленим аксамитовою стрімбою. Її повіки біле лице з дуже ніжним рум'янцем ш червоними губами здавалося пишною квіткою серед зеленого лістя.

Зося убралась в довгу яско-білу сукню, синю, як небо. Вся жадних квіток або стрічок на голові й на шиї, вона здавалася з синім небом, воді як йшла по горі. Тільки її русіва головка с кучерями та з білими як сніг одслоняними плечима, здавалася, літала по небу, як той двобрилий херувимчик.

Саме вбирання коло дзеркала було для сестер такою втіхою, таким проводом безробітного святкового часу, що панни безперестанку реготались из своєї вигадки, з своїх театральних сувонь.

„А знаєте мої сестриці, яка міні думка прийшла?“ промовила Люціна, дивлячись на одну картину, де були намалевані три богословські добродітелі: віра, надєжда и любов, у постаті трьх панночок, сидячих під пальмовим деревом. Одна панна була намалевана с хрестом, друга ш чашою а третя з малою дитинкою. Чи пам'ятаєте ви, сестриці, ту високу грушу що схилилась над самою криницею? Ми посідаємо під грушою достоту так як оці панни намалевані, и будемо дожидати Леміщовського.

„А справді посідаймо! посідаймо!“ крикнули в один голос сестри, припліскуючи в долоні.

Тільки що ми позабіраємо в руки, щоб арстоту спевнити оцю картину, промовила привідниця Люціна. Тут одна панна держить хрест, друга чашу, третя дитинку. Не позабирати-ж нам у руки таких штук! Ми й без того в цих патріархальних сукнях похожі на якихсь святих, преподобниць! И бес того ціле місто чуває з нас. Дитину ще ся так... Хіба взяти того опецька нашої найнички.

„А хто-ж єго візме? спитала Зося.“

„Зося! а хто-ж бімде?“ одказала Люціна. Всі засміїлись.

Той регіт долетів до ушей сонного батька, що спочивав по обіді в другій кімнаті, завертівши голову білою хустиною, щоб по лісині не лазили мухи. В довгому шляферці, в патінках, з білою хустиною на голові, котра до того прехимєрно стирчала на голові, якось рижом, вінглянув Пшепшинський з дверей спляючи сонними очима.

„Що тут діється?“ спитав він з гнівом.

Дівчата з реготом кинулись до єго и почали цілувати зо всіх боків, просячи пробачення.

„Смійтесь діти, аби ненлакали! та коли-б ви собі йшли або гуляти, або заміж, або що! Жених трапляється...“

Швидко потім війшли сестри з дому и пішли до гаю глухими переулками, щоб сховатись од цікавих їей городян. Люціна вся червона горіла, як єго-ль и несла в руках великий букет орґаній червоних, як жє. Червоний убір на голові, прохожий на дівчачі китки, надавав їй вид сільської дичини в китках. Руза, вся в зеленому уборі, несла в руках розкішну гільзу рай-дерева. А Зося сівя, як небо, держала в одній руці книженку, а другою вела невеличкого сусідського хлопичка, гарного як янголятко.

На ярү коло криниці було найкраще місце. Високий камінь тріхи виступав з горі. Спід єго лилася вода с холодного джерелі и стікала в широку криницю с природнім кам'яним дном. Чиста як кришталь вода стояла вштерть с кам'яними краями криниці. В воді тихо плавала криничана червонобока жабка. Прихожі люде, припадаючи колінями на камінь, нахилились и пили воду. Густі куці ліщини, бузми, норіонішину, повисали зверху над криницею, а тріхи набік росли широкогілляста груша. Коло груши повиткане з землі каміння, робило природні лавки для спочинку. То місце обібрали панночки Пшепшинські для своєї кумедії. В театральній повладі тіла сіла Люціна під самою грушою, коло стовбура, широко розсідавши червону сукню по траві. Тріхи ніяче на кам'яних східках не обидва боки посідали сестри. Руза обмахувала лице зеленою гільзою рай-дерева, а Зося посадила коло себе хлопичка в білій сорочині шдирєзачий червоним поясом. Вона розгорнула книжку и почала читати. Вид дуже нагадував картину трьх добродітелів и тільки тим одрізнявся, що старші сестри, з гарними але злими лицами бідше отіляли собою гріхи, ніж добродітелі.

Всі прохожі, навіть селяне, задивлялись на панночок, на їх чудий помлад тіла, на одєжу, на сукні, стрічки, деякі місьні шутники, назвали старших сестер гарними колєрванними гадюками на зеленій траві. Але всі задивлялись на Зосю з малим дитям, Парня й тїха, з малим дитям коло себе, вона здавалася янголем, котрий на образах провдить на небо праведну душу.

Панни не помидились. Леміщовський приблудився до гаю и тихо ступав стріжкою, шукаючи очима Зосі. Червона постать Люціни, як та огненна купина серед зелені, звернула на себе єго очі. Натближвся він и остовпів. Картина дуже вдарила єго очі. Зося здалась єму якийсь неавичайним духом, котрому б жити тільки на небі.

Не дотягаючи до самої білшої добродітелі, він сів коло Зосі, поклонившись сестрам. Зося ледя підняла на єго очі и знов спустила їх ніби несміливо до долу.

„Ти й пан любить самотність, як і ми?“ спитала ёго з гори Люціна.

„Я недавно полюбив цей гай. Він од нас дуже далеко,“ одказав Яким.

„Що ви знайшли тут таке гарніше? чи погоду, воду в криниці? чи тутешнє повітря? чи може, тутешніх людей?“ спитала Люціна.

„И вода добра, як видно, и повітря чисте, и ар зеленіє, але люди далеко краці одусі краси природи!“

Люціна двома руками загарбала собі цей комодмент.

Очі в неї заблещили радісно.

„То пан не любить краси натурі?“ спитала Руза тоньким, не своїм голоском. „О, стра! о ёго ром — не розуміти краси синьго неба! Дивіція!“ промовила романтична панна, „як тут дерево, роскiшше, небо жерше! А той струмочок ще тихе дзюркотить коло ніг наших по камінцях, ніби мале дитя рёмсає! а ті квітонки, що он на долині насіла Бóжа рука, а те зелєне баділя!“

„Тим-то ви й сукню добрали до свого смаку? Вона зелєна як те баділя.“

Руза прикусила язик, трохи зобидившись.

Яким простяг руки до дитяти, не зважаючи, як зачепити Зосю. Дитя сміливо обняло ёго шию рутченятами, притулило голóвку до ёго лиця, свє-бієв як лянї начóси, волóсся — до ёго чóрих яє вóром нове крило, кучерів.

„Ви дуже любите дітей?“ спитала Зося и вачервонілась.

„Дуже люблю дітей и всік людей! добрих як діти.“

„Діти, то те самє, що й натура,“ перервала Руза. Вони вікому не зародили ада, як ті квітки, що ростуть бідечки на долині. То земні ангелі послані Бóгом для втіхи людям.“

„Я, здаєцца, бóлу вас тóчечки в першій раз, спитала Люціна з гори. „Чом ви сюди не приходите гуляти?“

„Бо не маю часу. Тепєр нас заїдали робóтою.“

„А як мило мисля важкої робóти зостєтєсь з своїми думами в таєій чудовій окóлиці! промовила Люціна. „Яке це місце придатне для филозофських дум!“

„А ви тут часто филозофствуете?“ спитав Яким. „Менє дуже бере цікавість знати, про щó молодá панна думєє, та ще в лісі?“

„Чи вже-ж ви думаетє, що панна незугарна навіть думати про щó путнє?“

„А міні здаєцца, що панні тільки вигадують модні сукні, та всякі уборн.“

Червона краса розлєлась на лиці Люціни.

Другі сєстри осміхнулись.

„А міні здаєцца що панна, хоч трохи путна, зугарна и погадати подумати головою, и пожити сєрцем, душею помарити гулячою, як метєлик мрією, и погадати про сукні, та стрічки,“ сказала Люціна, остерегаючись, щóб Яким не прийняв її за великорозумну, черству, панну.

„Вважај, пан! дівчий розум зугарєй постєрегати навіть филозофські тайни и складати от такі прехорóші букєти, як оцєй,“ додала Люціна, щтучно піднімаючи вгору свій букєт... и навіть жартувати з молодими хлопцями.“

Щóб повазатись молодєнькою, трохи вїтреною дївчиною, и підійти від смак прóстих дївчєє, вона одірвала найбільшу оргїнію и кинула з гори на Лємшкóвський. Як раз тоді ёму трапилось підвести очі в гору! Оргїнія потрапила ёму в самі сінкїй нїс, лєпнула свїжим дїстом по лиці, одскóчила и тихо впала в криницю, розлєвшись червóний лист по воді и нїби смієчись жóвтим осєредком з незручної панни.

Всі засмілись. Дитина аж покотїлась од сміху. Люціна дочервоніла и почала просити пробачєння, додаючи рідчєє, що панна яким би спóсoбoм не дарувала паннчєві квітку, не повинна просити пробачєння.

„Добре даруетє! Мабуть од щїрого сєрця, бо в мене аж нїс заболїв.“

Тим часом як старші сєстри пускали на ёго свої стріли, щóб вразити ёго сєрце, Зося розгорнула книжечку, и почала читати. Лємшкóвський не зводив з неї очєй. Яка вона здавалась ёму гарна, добра, тихєнька, ласкава поруч с кокєтками сєстрами. И одначе вона не подивилась на ёго, не зайяла й слóвом... и тим ще бїльше сподобалась ёму.

Незабаром потім всі встали. Яким зараз пристав до Зосі, взявши на руки хлопчика. Доріжка була вузєнька. Старші сєстри тулились до ёго, спихаючи одна одну одначе мусїли в двоєх ступити вперед и зоставити позад себе Зосю з Якимом.

Вже починало смеркатись, як Лємшкóвський провóдив панночóк до дому. На ганку сидїє їх батько. Вернутись назад Якимові будє незручно: він мусїв підійти до самóго Пшєпшинського и мривитатись до ёго.

Становїй, не подавши ёму руки на бау, тепєринки трохи на однімає ёго, поблїняючи коло своїх дочок, и просїв зайти в гóсті. Яким тільки й того ждав.

(Дальше буде.)

ДОВБУШЬ.

Дивоглядія въ пятѣхъ зводахъ

Ю. Федьковича.

(Дальше).

ДЕСЯТИЙ СХІДЪ.

У Печиніжнї. — Нічъ.

Подвірю въ замку, а на подвірю велика велїзна пїчъ нато-
плена ажъ черлена. — Два горнарї зъ довгими земїяними
кочерґами пересувають жаръ у печи.

ПЕРШИЙ ГОРНАРЬ.

Вратчину: коли у пеклі такъ горячо якъ тутъ,
то не знаю, якъ ті люде тамъ можуть витримати?

ДРУГИЙ ГОРНАРЬ.

Овва! — коли тутъ витримують, то чиму би
не мали тамъ витримати? — ба я навіть гадаю,
що тутъ чоловікъ на разъ муснть бїльше витримати
якъ у пеклі?

ПЕРШИЙ ГОРНАРЬ.

На прикладъ?

ДРУГИЙ ГОРНАРЬ.

На прикладъ: якъ лиху жінку має. Чижъ она
ему сто разъ гірше не допече, якъ настоїще пе-
кло? — Я знаю дуже багато хрещенихъ людей,
що би сто разъ радїщі у пеклі горїти якъ зъ
своїми жінками жити.

ПЕРШИЙ ГОРНАРЬ.

А я зновъ знаю дуже багато такихъ жінокъ
що би сто разъ радїщі чорта зъ рогами передъ
собовъ видїти якъ свого чоловіка. И справді: мат-
буть и чортъ рогатий не такїй брїдкий та гїдкий
якъ де який чоловікъ, а ще тогди, якъ приїде съ
корчми паний та запахне въ хатї якъ гуральня, а
вітакъ стане григоря кликати на цілу кімнату! —
Шкода що ти не жінка: я би тобі зичивъ зъ рад-
ної душі такого чоловіка, або зновъ другого такого,
що якъ стане жінка коло стовпа, то вінъ заразъ
бїжить на зирці, чи она не буде що зъ стовпомъ
говорити, а якъ кашне, то півъ рікъ у неї питати
ме чого вна кашнула тогди й тогди, въ четверъ
дві недїлі о перед пущени, якъ сонце на півтора
падї ще не дїйшло було до рога відъ попової хати.
О справді, ті жінки мають право, коли часомъ во-
лиди би чорта зъ рогами видїти якъ свого чоловіка
такого.

ДРУГИЙ ГОРНАРЬ.

За тежъ они своїмъ чоловікамъ и вмїють
гарно роги приправляти! — На прикладъ: явится
який гарний урлївничокъ у селї, такъ жінка заразъ
чоловіче: а чиму того ледїня не закличешъ та не
приймешъ гарно? — хїба ти не знавшъ що вінъ
по свїті бувъ та щось видївъ та щось знав, не такъ
якъ ти дудзумане старий? — А то ще вінъ беретса

менї відъ первихъ первої тїтки непота снїзъ? —
Зъ родами треба пізнаватисъ чоловіче! —

ПЕРШИЙ ГОРНАРЬ.

А чоловікъ — хїба їй слухавъ? —

ДРУГИЙ ГОРНАРЬ.

Ану най не послухав, чи не буде зъ руский
місяць ходити и рїлодний, и чорний, и не змитий,
и не обдерґаний? — а то ще траєтса часомъ, що
жінка съ туди за родичемъ своїмъ близкимъ захво-
рує, та ще муснть сердешний бїгати по примївни-
цахъ та по бабахъ, аби золотїнникъ брали та на-
слання відвертали, а то би тобі и півъ року зъ
лїжка не підвелась. — Да цїтѣ — идуть! горни!
горни гарно, аби и намъ такъ не довелось нагрїти
якъ тому сердешному гуцулови, що го мають у
сі печи палити! — горни! горни!

зъ одного боку виступавъ князь зъ Колотївчикъ, за нимъ
богато лицякихъ жанивъ и усї дїораки, а зъ другого боку
ведуть шацїрїи влывого Довбуша. Мєра.

КНЯЗЬ.

Га маю ти хотїлику пишнїй
Ти гуцулский, що ажъ въ кімнати ти
Лїтавшъ до княгинї? — О не будешъ,
Не меншъ уже лїтати! тутъ тобі
Тї крильця обгоря, у ої печи! —
То за тото Василю, що тобі
Поля я давъ и хату, за тото
Менї ти се зробивъ? — Га? — за тото
Ти звївешъ мою жінку? — за тото
Звївечивешъ мїй свїтъ, и мою славу
Ти за тото столочнївъ? — Довбушуку!
О вражий Довбушуну: замоїъ сей,
Всї добра ті мої, усе, усе
Й жите то мєє навіть бувъ бихъ радо
Ти давъ, абєєъ лишъ бувъ менї отце —
Отце бувъ не зробивъ!...

ДОВБУШЬ.

И що зробивъ —

То я зробивъ вже лїше, а ві
Любивъ я, я любивъ їй, щобъ ти знавъ!
И вна мене любила! — Ти гадаєшъ
Що князямъ лишъ любити можна, а
А мужикамъ нї? — О лїше, лїше:
У кожного одване серце въ грудекъ,
И та любя аднака! — я їй винїєъ
Зъ вогню и вна моя! Чомъ ти не важивсь
У подорїнь за неєъ? — Така любя,
Що у вогонь не піде за коханемъ,
Така любя студєна! — А поїи
Не беру я зъ собовъ, они твої,
И съ тими навіть, що я їхъ придбавъ!
Бери собі! а мою жінку и діти
Ще вишнїй погодує! — Чо я стою?

КОЛОТНИЦКИЙ.

То Богъ твій пизматницькій такъ тебе
Се вивчивъ Довбушуку, за добро
Невдяковъ віддавати? — О негідний
Той Богъ вашъ мусить бути!

ДОВБУШЪ.

Щобъ ти й Бога

Ще зъ Божества не синнува? — Ти хіба
Той Богъ вашъ римський лиций, ще вамъ каже,
Гноїти світъ сесъ вродѣвъ віри ради?
О чуди ми не мало, якъ ви тамъ
На наші Україні гадували
Та якъ людей пекли, ви людоїди
(Чи якъ тамъ? — сзуїти)! ви! а Ляхъ
Роженъ тримавъ безумний!

КНЯЗЬ.

Що кони? —

У пічъ вго панцірні! —

панцірні пускаються до него.

ДОВБУШЪ.

рве петельки на собі, вириває колесви ганчаръ за пара, и
пускається до панцірнихъ. Панцірні даються назадъ.

Прічъ! — ану

Нехай мене кинь хто!... Я у пічъ
Самий дорогу знаю и безъ васъ,
И хочу въ ні горіти! — не тиму
Що симъ тутъ двомъ заблагось, а тиму
Що хочу! а тиму я хочу, бо
И вна въ вогни згоріла, якъ ми кажуть,
Хоть и вмерлу спалили! — Ляше Ляше —
А ти ся не соромивъ, умерлу
У пічъ казати видать? — о и звірь
Надъ трупомъ не збиткується, лишъ Ляхъ
Одень такий на світі!
князь у роспуці.

КОЛОТНИЦКИЙ.

Въ пічъ зъ нимъ, въ пічъ! —

панцірні пускаються зновъ до Довбуша

ДОВБУШЪ.

Назадъ! — ще далі! — далі! —

всі даються назадъ — князь такожъ.

Такъ! — теперъ

Мені ні крока зъ місця! бо...

иде и гладить князя по підъ бороду.

Небійся

Мій пане Образюльський! — думаешъ —
Що вівъ не в твій довшинй якъ сей ніжъ? —
О, того лишъ не бійся! — въ гуцулівъ
Хто пса би ти убивъ — то й до стола
Би того не приймили! — О не бійся
Відъ мене ти лишъ смерти! —

КНЯЗЬ.

Ще якого

Я сорому діждауся?...

ДОВБУШЪ.

Ти? — иди! —

Ти видівъ, щобъ на лицюму лиці
Ще соромъ сівъ коли? — Ха ха ха ха!
За розрику спасибігъ!...

КОЛОТНИЦКИЙ.

Я вдурію!

ДОВБУШЪ.

Безъ мозку? — О Лишки: за сей вамъ жертъ
Прощаю мою смертъ! — да тимъ свазіть,
Нехай ви не сміютжесь, коли
Ся Довбушукъ сміє, бо другихъ ви
Не найдете котюгъ таинхъ якъ сі,
Хоть въ Німці ви сходіть! —

ИВАНЪ.

прибігає.

О брате мій —

Бачъ на яке се вийшло?

ДОВБУШЪ.

На яке? —

Ба! —

Якъ кождий би питався — на який
Конецъ му діло вийде, то и діла
Ніколи би не було! — Знавшъ ти,
Якъ садъ ти насідншъ, чи яблукомъ
Хто не удавиться? — таке й тото:
Ми діло зачинаємъ — та гадаємъ,
Що добре скінчимо го. — Часомъ такъ,
А часомъ ні. — Да треба вже за нимъ
Журитись, банувати? — О лишъ то ні,
Лишъ то ні побратиме! — банувати
Є гіршъ якъ умерати! —

ИВАНЪ.

Умерати! —

Да смертъ не рівна смерти!...

ДОВБУШЪ.

Якъ яйце

До другого подібне, такъ та смертъ
Одна до другої. Тотъ гине въ лісі,
Тотъ гине на печі, а тотъ въ печі,
А тотъ въ зубахъ медвежихъ: да усімъ
Імъ на одно виходить. —

ИВАНЪ.

Да тебе

У пічъ метати хочуть!...

ДОВБУШЪ.

Хто ти каже —

Я й самъ ще скочить гаренъ! —

штрикає у пічъ.

ИВАНЪ.

Жди мене! —

штрикає и собі въ пічъ. Горнарї запераютъ двері.

КНЯЗЬ.

Га! се що?...

КОЛОТНИЦЬКИЙ.

Упрямість шизматичка! вигріли
Гадю у пазусі — а він теперь
Вамъ душу, серце чіе і...

КНЯЗЬ.

Оні: не ме вже

Не буде бауце! — Томашъ мой! —

Томашъ прибігає.

До сїєї чєї днї ще змурувати!

И тутъ рїшївъ звїзїнїхъ два ряди

Накласти тутъ кітлївъ зновъ на омоло.

А тутъ на олове, олій, одиву!

до Колотницького

А ти мені що дини на письмі

Передавати маєшь тихъ шизматївъ,

Що тутъ печнєся мають!... Тїлькїй соромъ!

КОЛОТНИЦЬКИЙ

нишкомъ

Вїкторїя! ти Ляшку въ нашихъ шпонахъ! —

Варлона паде.

До К.

Як сонце сьїмає за мрум; як мєлї

Лице своє ясно, правдиве,

А місяць на-вустрїч, дїдусь білодїний,

В-за хмаря густої плачїтїме;

Як зорї, мов очї блиснучї, заєсїють

И мир утихати вже стане, —

Виходь у садочок зелений — и стиха

Любїм мене словом спомьїянї!

Вгадай!.. Привїт пошлї зорї вечїрнїй —

Привїт той я серцем почую;

Врадію, мов долю побачу — й до тебе

Тавьмо привїт одворнїю;

Як місяць на небї геть-геть такї стане,

Вїтрець — шепотать — подихати, —

Прислухайсь: то серце мєє из дїлєна

Тобї буде вїсточку слаати.

По. Жовтєвкї.

КІЛЬКА СЛІВ про ПОТРЕБУ

„НАРОДНЄГО МОЛИТОВНИКА.“

Також в над „Прута.“

Епоха самовїжнєго життя нашого народнєго, доста ще коротенька собі (бєсїда про Галицьку Україну) та все ж такї не трохи добра можна було б здїяти, коби не тотї перепони, на якї за пєршою такї ступоїю, набрїсти нам припало. Висока та далековидна полїтїка, що мов би тая зараза обгорнула всю нашу „образовану“ и недуже-то образовану верству, и що її не одна людина часом хоть

би лиш тому вхопилась, що з нею, як у новомоднїй журналєвїй сукнї дуже „до лиця“, та що навіть и неповажнєму лицю багато додає поваги, а и заєдно неперечнє дає право до виступу, хоч би тобї лиш осььтакого: що „знай, не сам з себе я се говорю, а научає так найповажнїща и пайполїтїчнїща у нас часописъ“ — отєя полїтїка стала зараз немилосерно на нас лютїтїсї, що посмїли її пригадувати собі початкову частїну и бїографїї, що посмїли те найперше и майже в кожнєму рядочку тої бїографїї стрїчатиє слово: „народолюбїє“, „народолюбець“, „пробсвѣта народа“ и таке ничє розбїрати, та над тїм роздумувати, чи недало б ся предїць с товѣ, там так багато намєленого, яку палєничку упекти, и чи не стрїбувати б нам слова тотї ділом оправдїти. От и довелось нам замість позїтївнєї праці марнувати прєдорогїй час у сварцї домашнїй та на вигадуваннє тїй славетнїй полїтїцї питомєннїй такї її науки, яку поперед сама так голосно проповїдувала. Хоч правда, що й тая доба безжєсенно попри нас не промаїнула, бо подала способнїсть до усєбочнєго висвїчення наїшої ідеї, и обчїстїла її від слабодухїв, що з них нїколи хїсна нам не було б, а загартувала и утвердила при нїй на віки тих, що її тепер придержуюцца, — то все ж такї, як сказано, не одна горяча дїнина змарнувана зїстала.

Тепер, славити Бога, настала пора сумїрнєї праці, а хоч коди и кїнемє собі по слову, то се обходїцца без крику, и не уймає праці дорогого її часу.

У запопаднєго та огляднєго господаря, хоч він сам усюди загляне, незваляцца нїколи також и щїра порада сусїдська, тому маю и я надїю, що під сю пору отсїх кїлька слїв моїх про потребу народнєго молитовнїка хоть дє-на-що кому придасцца.

Не раз се тая не два уже сказано, що нїва, на котрїй нам тепер працювати припало, дуже занєдбана, ба й не лишєнь те, але по тїм боцї дєграничїть из школами, чи то б низчїми чи висчїми, уже й буряну пустоґо дуже густо до нїї, насїяно. Ми стали її споражувати, тая роспочали наше ділання від викорїнювання того пустоцвїту. Видавцї у нас лїтературнє часописьмо; одирнєто тїсєком прєдорогїй скарб, лишєний нам бєзсмертнїм нашим Генїєм-пророком Тарасом, не одна щїра рука працює над перєкладом або и укладом кїцїжок школьнїх — доста того, ми заходїмєсь тїм часом майже лиш коло нїви забурянєної. Грїхом було б, говорити що се не гаразд дієцца; захїд се не пустїй, бо то захїд коло розсаднїка народнєї прєсвїти, без котрого вся нїва пустоґою лежала б; Але ж бо предїць наша ідея носить знамено зблї-

жінка до тої бідої веротни, що ад віку свої до-
рогі скарби для нас переховувала, що кривавим
своїм потом усіх годує, а за всё своє добро и кри-
хитиначки вдяки дотепер не мала. Правда — зая-
здалось щасливим доислом на той конець товари-
ство „Просвіта,“ але ж чомо може не борознати.
Буде ж зисові свої сили сповна розвинути, та хоч и
розвиве, то тая прісторонь, що ёго рука їде, аж
надто велика, щоб їй скоро мож раду дати. — Та-
кож заходниця достойна редакция „Правди,“ коло
видавання народнєй библиї, але й тая работа пода-
вця на тепер ще лиш яко коректура. А паки що,
народ визирає, щоби ёму хоть що-небудь подано.
Та вже нічо так не надобило б ся ёму на раз як
розумний молитовник. Хто лиц крихитиначку спо-
собові життя ёго придивився, несперечить міні
сєго. Славити Бога, під ёго стріхою немоєстав ще
зіявий Ренан; віри в Бога не придавила в ёго сер-
ці віковична недоля. „Коби мож“ — говорить народ
„и лягаючи и встаючи на Бога тямити, бо, лиш
тямивро, и Бог не забуде.“ Не лишко, що до неї
дитину свою шле, не бажав вінъ майже більшого
хісна, як лиш, щоби вона хоть Богу, як треба, по-
молитись уміла. А до того ще, хто з нас, Панове,
хоть раз колись на своєму віку не чув, як тяжко
попередружувані молитви переходять в багача на
сина безпохибно у більшої части народу! Хто не чув
н. пр. „Во мніоца,“ „оченаш,“ „жис,“ „де світніцї“
„мосіондзанієм“ (зам. осязанієм), або тої сумішки
зъ молитов „Отче наш, Богородице Діво,“ и других
в одну хадитичню місерітничню, кодру, слухаючи,
розумному на плач, а дурному на сміх збравця!
А де сєму норá? — Певно, що лиш в одній незро-
зумілості язика молитовнєго.

Знаю на перед, що стара політика й горіщія
и долішня „съ прайнїйшимъ огорченіємъ та отвра-
щеніємъ“ сєєю годку повитає, и наперед вже її
„яко ересь, яко новий расколь“ збанатемизув; та
щож дїяти! за правду грїха немає.

Щоби захиститись проти всяким замїткам, які
проти сєї гадки поставлені бути, можуть, постара-
юсь наперед сам їх відганути, а віттак по зможна-
них одвітати.

Ось би вони й були: 1) Така рада заміряє
відчужити народ від церковно-святобливної мови;
2) наслідком її буде профанация богослужбнєй мо-
ваги; 3) истнуючій недостаті може без всякої на-
ващі зарадити інюла, катехизичня, та передсюбні
дїпити женихів, а в кінци 4) й зрозумілі молитов-
ники будуть лишень письменним доступні, а сєсі
й без того первотворні молитви добре знати мо-
жуть.

Одвітую до П. Розуміння богослуження не те
що не одчужить, але ще й зближить та при-

хилить до ёго, бо зрозуміласть до запрїтху, бо ён
мїдного, чувствна, найбільше працюющія. Борше
одчужує нездраумілість; бо не один, с тої прициди
хадєє, ає цолсїні; молитовники. Та що казати; не
қали! Скорше б, запитатись, богато у нас жїдань,
самих твои родин непіписьних, що б мали церковно-
русїкий молитовник? Коли, де сять у цілій Галичині
ніт то, ще дуже богато, таї, тої, цїнаць, сє, дїни, и
удартого патриотизму, аде в думці, бездохібно, про-
мірляи б ёго на полсїкий, добачаючи безхосенїюль
снєвї, молитви. А сє ж, привертая до царквоотсвят-
тоблївї, мови?! Виронїм народнїй, молитовник, не
поставить, завазу, щоб народ, цїлоднїй, молитви, снєв-
не, говорив, первотворнїю, мовою; молитви тої, мо-
жуть, а нєму авітїтїсь, неамїнї, а, мїн, царквоот-
требя, де них, долучити.

До 2. Як скоро нарєдїя, наша, мовою, оєро-
фанувати, богослужбнїй, янї, тої, той, язик,
дївно, дїво, спрїтанувати, мовою, нїмєцькою, цєсїкою,
полсїкою, и нїчїною. А мовє, то, лиш, нїчї, мужїцїна,
мова, зознєдїжїла, б, цєсїкою, церковнїй? Тут, снєв,
Та, скоро, сє, найготовнїща, річ, то, снєву, мє, тїм,
часом, бїдному, мужїцїю, будє, доста, ч, мужїцїю,
мови; бо, що, ж, він, дєму, авітїтїсь, що, нї, дїнько,
цїнаць, нї, дїнько, нї, росїйськє, — росїйськє,
мови, в тупу ёго голову, вкласти, не зьумїло?

До 3. Шкода наша, подївнїй, як, досї, всєго
разом, а „ex toto nihil“ учїтїмуть, остане, народнї,
все, без, хїсна. Уряженнїя, її, шєля, наших, потреб,
ще, бачу, далеке, незараз, отже, й, добра, від, неї,
дїятїсь, а, на, катехизацїях, на, самїй, перед, не-
завдїно, кождїй, бувати, може, через, що, така, наука,
повною, нїколи, не, буде, а, духовнїй, богаї, с, бїлька,
мїсяцїв, на, одному, мїсці, в, своїх, видадах, оставати,
б, мусїв, хотївши, по, своєму, званнїю, неспустити,
нікого, з, ока, у, друге, хто, лиш, раз, на, своєму, віку,
подобно,ю, працєю, займавсь, той, певно, доконавсь,
що, увага, и, стямливїсть, у, нашого, народу, така, не-
вправна, що, й, за, десїтїм, проказом, не, один, и, слова,
не, повторить. По, тїй, причинї, всї, заходи, духовного,
щоб, невмілого, ще, й, до, того, привести, щоб, у, мо-
литву, у, коїру, через, кїлканадцять, або, й, кїлкадєсїть,
рєкїв, по, своєму, вправивсь, пропундєні, слова, вложив,
зовсїм, неможнї. Додаїмо, до, того, тої, шїроченнїй,
обсїг, катєх. науки — бо, до, ної, належить, и, часть,
историчнїя, и, догматичнїя, и, етїчнїя — якже, тут,
займатїсь, ще, безхосєннєю, працєю, механїчнєй, на-
увн? Сє, сказано, вже, й, про, допїти, передсю-
бнї, лиш, тут, ще, взяти, б, на, увагу, короткїсть, ча-
су. Про, нїче, сюди, належнє, замовчу, щоб, нікого,
правдою, не, розсердити.

До 4. Народнї молитовники були б письменним
приступнї без посередно, а неписьменним —
посередно. Не один, уміючи сам молитви, поправив

би охотно невмілого, коби свою поправку знав розумним толкованням поперти! Дальше: письменні люди з народу люблять рано і в вечір молитви с книжки, тай то наголос говорити, а всё в хаті мусить тоді тихе заховатись — бо се знай розмова з Богом! Додаймо до того звісну похопність пивлярську, кожнього навіть і родичів своїх в тому поправляти і научувати, що сам добре тямить, то кожний признасть, що таким робом молитовник став би неначе домашнім учителем народу, а звісна річ, що домашня чи приватна наука борше голови берецця, як офіційна. Щоже тикаюцца другої часті сѣї замітки, то признаю, що письменний перетворіні молитви добре тямити може, те лиш незнати, чи чим самим і розуміти їх мусить. „Я вмю молитви и дещо тямлю, але більшої часті я в пень нерозумію,“ признаюцца не один письменний. Але нащо того! Одна річ звісна кожньому, аж прощаниця, щоб прѣї тут зганути. У семінарії заведена, яко наука домашня, т. зв. „Слѣвоніа.“ ВПр. Віцектор Идницький переводить, було, кожде слово з єврейського молитовника, а хто при допиті яке слово витолкувати не вмів, тому дав, було, церковнопольський словарь до помочи. Чи учених з сільської школи мав би хто за ученицких держати, від Бого-словів.

Чи борзо чи не борзо діждецца народ тої щасливої пори, щоб у школі нитоменною мовою єго учено, а про домашній житок чувствує він потребу молитовника що-разу, скілько лиш почувствує потребу до щирої та розумної розмови з Богом стати. Чи хутко чи ні нічі які хосенні книжки єго рук дійдуть, а сесі книжка непохибно найборше єму попадецца, та ще й другим до нєго дорогу устелить.

Інчим разом постараюсь висказати мою гадку про уклад та грясть такого молитовника, а тим часом рад буду, як отсі слова моїми земляками ласкаво привітаюцца, и в сїй спасенній річі умніцї уваги вичлїчуть; а ще радніцїй буду як дізнаюсь, що чия праведна рука може вже й ділом їх випередила.¹⁾

П. Л. Гусарчин.

¹⁾ Дїлимо ся зь Вами сею утішною вісткою, по снми дїнями видало товариство „Сїч“ у Відни, молитовникъ на народній мові. Обіймає вінъ 18 арк., а продаєть ся неоправний по 26 кр., оправний по 32 кр. а.в. Ред.

В І С Т І.

— „Читаногка для сільських людей.“ видана товариствомъ „Просвіта,“ розійшлась уже у 1800 примірникахъ; 400 лишніх дістануть ся тимъ, котріїхъ скорше замовлять. Небавомъ вийде друга читаногка, яко продовження першої, однакъ треба буде її найменшъ у 4.000 пр. печатати.

Головні помічаники при редакції: Б. Згарський. М. Косиць, Дрѣ В. Лукавський, Ом. Паршицький, Дрѣ К. Сушківський.

Властитель и одвічающий Редакторъ Наталь Вахняницъ.

Зъ друкарні Ставропольської.

— До „Світогляд укр. народу.“ — Якъ собі народъ намъ некуе зъ усіхъ тихъ, що говорять и пишуть не для „пастиховъ,“ и не „грубимъ простонароднимъ нарѣчіємъ“, а уживають для віддання своїхъ частенько дуже низькихъ гадокъ високопарної мішанини чужихъ, и своїхъ кованихъ виврацівъ, — покаже намъ ся дотепна приповідка, язъ збірника уметворивъ наредивъ, В. Назроцького.

„Видшоць школяръ до єдного господара и вичѣ. „А коли ти школяръ (каже господаръ) то скажи мені, що то осьото?“ тай показавъ на студию.

— Студія, — (каже школяръ). — „Ні.“

— То керниця?

„Ні.“

— Ну, то вода. —

„Ні.“

— А щожъ? (питаєсь школяръ).

„Влагодашъ.“ — „А що осьото?“ (показавъ на хату).

— Хата. (відказує школяръ).

„Ні.“

— То може дімъ? —

„Ні.“

— То каменця? —

„Ні.“

— А щожъ?

„Храмина.“ — „А що тото.“ (драбина в снѣдѣ).

— Драбина.

„Ні.“

— То сходъ?

„Ні.“

— А щожъ?

„Лавшакъ.“ — „А що осьото?“ (вогонь вь печі).

— Вогонь.

„Ні.“

— Ватра.

„Ні.“

— А щожъ?

„Теплота.“ — „А що тото?“ (показавъ на кітку).

— Кітка.

„Ні.“

— То кітъ,

„Ні.“

— А що же?

„Ловишакъ.“ —

Ну, — візо; — полагали вони спати. А школяръ зловивъ кітку, привязавъ їй западений патикъ до хвоста, тай пустивъ; кітка вибігла драбиною на вишку, тай хату запалила, а вінъ будить господара: „вставайте, гадзо, ловишакъ вибігла з теплотою по лавтві на храмину, — теплота розгорі ся и храмину запали! — А господаръ радъ, що той такъ добре єго науку шерейнивъ, съ просона и каже „добре добре.“ — Той зновъ до нєго: „газдо, ловишакъ вибігла по лавтві на храмину, теплота розгорі ся и храмину запали!“ А вінъ зновъ: „добре, добре.“ — Ажъ якъ той крикнувъ, „вставайте, хата горить!“ — вінъ схопивъ ся тай ставъ кричати: „вода, води!“ — (Вибувъ відай, що то не вода але благосодать).

Чи треба намъ луччої сатири на наше словесне питанне вь Галичині? —

Не будемо ми вправді (и насъ називали давніше школярами), уживати на нашихъ гадкахъ такихъ доказівъ ад номіпешъ якъ той розумний школяръ, але вогонь самъ приїде, а тоді стауать вони певно кричати своїмъ питомимъ явкомъ: „води!“ — щобъ тільки тоді вже не було запівно?

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предлашта выноєшть:

На „Правду зъ Додат-
комъ: У Львові на р. 3 р., на
1/2 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р.
30 кр.; — по за Львовомъ на
р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р.
1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові
на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр.,
на 1/4 р. 30 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и лишературне.

по за Львовомъ на р. 3 р. 50
кр., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на
1/4 р. 1 р.

На самий „Додатокъ“: У
Львові на р. 2 р., на 1/2 р. 1 р.
на 1/4 р. 30 кр.; — по за Льво-
вомъ на р. 2 р. 50 кр., на 1/2
р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 30 кр.

Редакция и Администра-
ция підъ Ч. 453 1/4 (Галицька
улиця).— Рекляцији, неопечатані,
пріймають ся на почті безплатно.

П Р И Ч И Н А.

Картіни з волінської України,

Івана Нечуя.

Річ дальша.

В хатах у Пшеншинського було бідно, але з великою претензією на панську обставу. Над каніпою висіло дуже велике дзеркало в золотих римах, але позолота була вся витерта. На столах, на каніпі, лежали всякі штуки повиплітувані й повишивані з гартусу. Гліняні и фарфорові кукли по кутках на столиках нагадували про статуї. Плетених з ниток завіс коло вікон, плетених скатертів на столах, столиках — було так багато, що здається самі науки не змогли б понанітати їх стільки. Під столом був розвісланий старий килим, з полинялими квітками. Забігала, завишталась прислуга, задзвонила посудом, забривкала ключами. Поляки люблять, що-б коло їх прислуга дайгою бігала, хоч дуже часто бувало, що нема коло чого й бігати. Кінцем усього того вештання був стіл, накритий дуже білою скатертю, серед стола самовар, а кругом його посуда розставлена с таким смаком, с таким розміром, над котрим здається треба було-б ламати голову цілу годину. Сахар, паланиця — все те було понакривано плетеними покривцями, над котрими працювали невтомио три парі гулячих рув.

Люціна сіла коло самовара на місці хазійки, щоб наливати чай, хоч другим часом та повинність належала до Зосі. З незвичайним кокецтвом наливала вона чай, згинаючи свою білу руку, держачи чайник трьома пальцями и піднімаючи його високо над шклянками, вона ростягувала золоту, нахучу цівку чаю, ніби гралась своєю роботою. За кожним поворушенням чайника, за кожною поданою шклянкою вона вигинала стан, шию, повертала головою так мило й легенько, неначе вона вся була на пружинах.

Розмова розливалася весела, жартовлива, займаючи молодого хлопця, — та розмова, яку вмють провадити веселі Польки, та ще й тоді, як ім спод

добається гарний хлопець. Навить Зося розговорілася и показала ся зовсім не такою тихою и безмовною, якою вона вдавала себе при старших сестрах. Яким зоглядівся тільки тоді, як батько, трохи крєктячи, піднявся зза стола и тим дав знати, що гостеві час до дому.

Батько вийшов до свого кабінету. Лемішківський пішов до дому. Сестри zostались коло стола. Самовар погас. На столі стояла пороскидана посуда. В хаті всі вікна були поодичняні навістях. На далєкому небі червонів вечір. Зелене гілля вишень и груш заглядало в хату. Через поодичняні вікна було видко темно синє небо з ясними зорями. Через усі вікна небо здавалось чудовою завісою, затнаною золотими й срібними зірками. Тихий вечір, свіже повітря, краса неба, — все те навівало мрії трем сестрам, з очей котрих недавно щез чорнобривець — хлопець.

„Пішов же наш гість... и певно жених, промовила Люціна. Котра з нас, сестриці вибирає собі цєго жениха?“

Менші сестри мовчали.

„И що-ж нам с такими женихами?“ говорила вона далі. Цей вже не перший такий. Нам що ні трапляецца то все півтора-людзького. Один був и поміщик, та Бог зна який; другий був и капитан та голодранець. Цей и хорощий и молодий, має там сянү-танү маєтність, та за те міщанин, коли це не сірий мужик.

Менші сестри слухали и знов промовчали.

„Як подумаю, що ми такі нещасливі, то менє жаль берє!“ промовляла далі Люціна. Здається між нашими Поляками немає таких бідолашних, як ми! Всі наші Поляки богачі, мають богати землі, ліси, фольварки новні хліба, скоту. Мій Боже! що там того добра в наших сусід Зайончковських! В їх економі живе далєко лучче, як ми. Що там на економії корів, гусей, молока, масла, хліба! Які там чудові городи, садки! Ах! Сзус-Марія! Не знаю завіщо нас Господь карає! Всі Поляки живуть по панський, мають новен двір прислуги, їздять в каретах. Ой Господи! за щож ти нас так тяжко караєш?“

Пан Пшепшинський сам виїхав на Воєну з Польщі. Їго дочки родились у Польщі, але зросли на Воєні і тут вони втягли з матернім молоком і багатим повітрям нашої землі ту шляхецьку ідею, що ніби кожний Поляк повинен бути паном, багатим, значним, мати землі, ліси. Паніам не бачивши Польського мужика і в голову не приходило, що на світі в Ляхі — не пані а просто Ляхі — мужики, в сїрахах, в простих чоботях, котрі так само рблять і бідують, як і наші Українські селяне. Дурненьким паніам, як усім Українським Ляхам, — здавалось, що сам Бог призначив Полякам панство, землі, роскіш, просвіту, а — Українцям мужицтво, нужду, сіру світу, мазані дигтем чоботи, непісьмєнність. Вж з однією ідеєю Ляха паніам з'являвся паніч, приличний і примазаний, протхвутий пахощами, багач, роскішник, з ватагою собак позад себе, с кїною лїврєйних лєкаїв... На самім краєчку збїдіння, перед очїма в чорної рботи, а часом и в мужичїй свитїні, Лях на У-країні все такї марить про пануванна, про роскіш.

„Нам зосталась одна надїя — вернути втрачену дблю,“ — прикинула Люціна: „вийти замїж за багатих людєй. Ох! роскіш, роскіш! як я тебе люблю! Ох! паньство, паньство! мої золоті мрії! Рўзю! як би ти себе обставила, бївши багатою панїєю?“ спитала Люціна.

„Та вже-б обставила себе не погано,“ одна-зала Рўзю. „В мене була-б гарна велика зала з рожевою мєбїлю, з дзеркалами. Своєю опочивальню я-б убрала, як квіточку! Над вікнами, над лїжком, я повїшала-б тонїсїнькі рожєві завїси. До завїс, до рожевого шовкїного одїяла я попришивала-б тонїсїньке кружево, як павутиння. Над лїжком и під лїжком и скрїзь по свїтлицях я розїслала-б вилїмі, обвїшала-б стїни, обставила-б столи й вївна всїкими, квітками и мрамуровими статуями. Квіткї й мрамур, рожєвий и бїлий колєр, то моя страсть. Мїй Боже! якбї мої волї, я с половини свого дбму зробила-б оранжерєю пїшним зїмовїм садом де б од осєни до веснї, цвїлі-б, непереставали всїкї, всїкї квіткї... А в тїй оранжерєї, на пєршому мїсці, в самїм кінці найкращїй аллєї високого зелєного дєрева, я поставила-б олтарик Маткї Боскої, ввесь у мрамурї й золотї, обвїшаний рожами й лїлєями. По аллєї я послала-б квітчастий кїлім и приходила-б тудї кожнїсїнькїй ранок бесїдувати з Бїгом...“

„А я не маю смаку до твої дїже ефїрної обставн...“ одказала Люціна. „Квіткї, та квіткї, та й ще квіткї... Я волїла-б собі збудовати принаймнн три великї залї, — довгу, квадратову, й круглу. И як би я їх убрала. Я тудї впакувала-б усє

багатство смаку, роскоші, порядку. Одна зала в мене була-б голуба, як небї, з збїрми на стєлі, — друга бїла з золотом, а трєтя червїна, як пєкло! В бїлїй залї, я поставила-б мєбїль з покритям блискучим, золотуватим нїби до матерї пристав прїмїнь лїтнєго сїнця. Що-б мїні вїкна були довгї й широкї! Що б мїні дзеркала були на всю стїну, столи мрамуровї, кандєлябри срїбнї; що-б мїні всюдї блищало й лисїло по свїтлицях и на слўгах! Я люблю багате свїту, багате простору.“

Люціна аж ногою тїпнула, нїби викидаючи якось дїха чаривнїчого готового їй до послўги.

Збсь мовчала й слўхала. Старшї сєстри мали її за невеличку дївчуну, хоч вона лїчила самї собі девятнаїцять рбкїв. Невважаючи на тєс, вона тїльки рїк назад скїнула дитячу одєжу, вуцєньку сїкню и штанцї. Вона все слўхала розмову старших сєстер и як та бджолá збирала с квіткв мрїї своїх сєстер найсмашнїший мед. Їй, сказати правду, хотїлось и багатих покїїв обмалєваних фантазїєю Люціни, и багатих оранжерєй з образом Маткї Боскої.

„Яких би ти сїконь нашіла собі Рўзю?“ спитала Люціна.

„Я-б собі пошіла бїлу атласову сїкню, а стан обшїла-б золотїю сїткою. По сїкнї я покидала-б рожеві бантї,“ одказала Рўзю.

„Тє й була-б похожа на всєндза. А я люблю оксамїт! Саус-Марїя! Якїх-би я собі, сїконь нашіла з аксамїту, м'язкого, густого! а по тїй сїкнї я готова розсїпати яснї зорї. На голову я-б надїла брилїантову дїадєму. Я люблю убїр поважнїй, королївськїй. Якá-б з мене королїха вїйшла, колї-б мене була дбля кїнула в рїд Замойськїх, або Чарторїйськїх. Колї-б хоч в театрї прийшдось раз на вїку вийти в ролї царїцї або коронованої нягїні.“

Люціна встала и поважно пройшлась по хатї.

„А ти, сєрце Збсью, мабуть мариш о тирольськїх пастїших спїднїчках, та солоньяних брилїках?“ спитала Збсью Люціна.

Збсью засмїялась. Не в брилїнку вона бїгала на скєлі, що-б зачепїти Якїма. Всї мрїї старших сєстер передумала вона рбкїв зо три попереду. Її фантазїя не мала грянїцї в панськїй роскоші.

„А як би я хотїла жїти в великому роскішному мїстї, що-б можна було кожнїй день по магазїнах, по вулицях нагодувати свої очї роскішними матерїями, срїблом, золотом, бровами й очами и вусами гарних молодцїв!“ промївила Люціна.

„А, на мене,“ промївила Рўзю, „то я-б зїмою тїльки жила в мїстї, а лїтом жила-б на селї, в густому лїсї, в зелєному садї, над рїчкою.“

„Е! не люблю я лісові вівчю та лисичок кумпанії. Я-б и літом не ввізджала з міста. Бо в великому місті и літом у вечорі мило пройтись по улиці. А потім я поїхала-б у театр, зайняла-б ложу, гордо обвелі-б очима ті місця, де сидять дами, ласкаво подивилась и на партер де сидять пані та паннічі...“

Люціна показувала, як би вона обвелі театр гордими й ласкавими очима.

„Ой світ великий панський, блискучий! як до тебе ліне вся мой душа!“ промовила Люціна, вівшко зітхнувши.“

Зося аж розчервонілася од палкої річі сестри. Її груди хвилювалися бажанням досягти до того, про що марила сестра.

„А теперички ми марно тратимо літа наші молоді, дівочі в цім паскуднім місці,“ промовила Люціна. „Літа минають, час пливе, час дорогій, бо молодий, коли тільки й можна-б пожити на світі!“

„Так Люціно! так!“ додав Руза. „Тепер тільки й мило нагулятись у зеленому садочку, наслухатись пташинного співання. Тепер тільки з милим чоловіком и голос пташиний був-би милийшим, и сад здавався-б зеленішим.“

„Які ти чудна, Рузю!“ крикнула Люціна. „Ой Богу ти чудна с твоїми садами та пташками! В цім паскуднім місті нема с ким поговорити по людський. Все простота, міщане та якісь писарці з московською мовою. Господи! як важко бути чоловікові найрозумнішому од усіх, як недобре, коли стоїш вище всіх. От и цей міщанчю! Підій за його заміж! Яке життя він тобі дасть? Сам омоскалений писарь, батько й мати прбесті міщане, говорять по український, по хлопський. Ніхто й слова Польського не тямить. По неволі и самі станеш такою, як и та сім'я. А поки-ж те повернеш її на Польський лад! вівчю их говорити по Польський, тріхи их обітреш Чимало води втече для такої хоч и висовві але недуже веселої миссії для молоді жінчини, тієї миссії, що більше зруки якбому францишканові...“

Люціна задумалась и позіхнула, за нею позіхнула Руза, а потім — и Зося.

„Час до постелі,“ сказала Люціна. „Колі-б хоч приснілося те, про що ми тільки що марили!“

(Дальше буде.)

В И П И С К А ПЕРЕКЛАДОМ З ОСТАННЬОГО ТВОРУ

Н. Костомарова.

„Последние годы Речи посполитой.“ (Востокъ Европы, 1869 г. Март. кр. 178).

Кам'янецький єпископ, його брат Михайло, Єсип Пулавський з тріма синами зібрали в Барі конфедерацію проти сойма 1768 року, проти зміни поставляючих на йому, а найбільше, против надання прав не-католикам и проти московської гарантії. Вони вирадили своїх посланців до Турції. Сам єпископ поїхав в Саксонію, Париж: скрізь розбуджував чуття жалости до лихої долі свої батьківщини, благав помічі для Польщі проти притиску. А тим часом зібрана конфедерація швидко розрослась. По зборищі в Барі в других місцях з'явилися такі самі зборища. Зформувались військові громади. Московське військо почало з ними битись. Війна мала партизанський характер.

В краю почався неспокій; торг перестав, переїзди звичайні в спокійнім часі задержувались; вербування в конфедерацьке військо, зєбрання грошей и харчі дуже ярмували; городський и сільський народ.

Тоді фанатична злість конфедератів обернулась на православних. За їх скоїлось приниження Польщі, за їх, як за одновірців оступилась Катерина; вони прикликали її до вмішання через свої жалування и прохання без перестану в Петербурзі. В полуденній Русі, де віками розкоренилось ворогування з поляками и католицтвом, Український народ став покидати унію и приймати віру праотців; одна парохія за другою стала приймати благочестие; в одних священники показували привід; в других парафіяне силували священників, проганяли тих, котрі не хотіли на їх місце вибирати інших. Осередком православної пропаганди зробився Мотронийський монастир, де игуменував невсипуче — робочий Мельхиседек Значко-Яворський, котрого благословив на подвиги переяславський архієрей Гервасій. Мелхиседек їздив до Петербурга, витупцав у царниці заступління и в Варшаві дістав од короля привилей, що-б до його монастиря ніхто не смів доторкатись. Самовільний фанатизм не хотів знати ніяких привилей. „Ми и тобі и твоєму кородеві зітнемо голову, що-б він не давав прав схизматинам, собачій вірі!“ говорили йому поляки. Найбільшим фанатизмом одрізнявся од других офіціал уніянцького митрополіта Мокрицький, що силою пригортав до унії тих, котрі в остатній час вернулись до благочестія. Над священниками знущались: сприяли их в плури, били киями, сікли терновими різцями, насипали в холяви горячого

вугілля, забивали в колодки, морили в заперті, в тюрмі, одіймали од їх всі достатки и покалічивши пускали по миру. Самого Мельхиседека ціймали, знущались над ним и держали в тюрмі. Барські конфедерати, не маючи сили чим заподіяти Россії, зганяли злість на правосавному народі підданному Польщі. Пильно одлічуючи нагайки по спині священників и мирян, котрі змінили унію на православие, або не хотіли приймати унії, вони приказували: „оце тобі за царицю, а це за короля, а це за архирея, а це за вся православныя христіяны!“ Варварські муки млівського титара Данила Кущіра зате що він не віддав плащаниці, навіяли страху на всю Україну. Їго обмотали пачосами з конопель, привязали до дерева и спалили. Але на Україні ім'я Богдана Хмельницького було звісно и старому и малому, звісно не с книжок, а з живого подання, поданого дітям батьками. Українські матері за панською пряжою співали дітям пісні, як давно колись їх предки козаки гатили греблі панським трупом. Потайна надія на визвоління з лицької неволі не покидала українського народу, як Израїля за часів пліну. Він шукав и ждав спасіння від одновірної Россії де ёго манило, де ёго піддержувало панування тієї віри, що в ёго батьківщині знайшла прізвище — собачої віри. Очі народа прямували на північ до „великого-світа матері,“ як він звав Катерину. Ёму здавалося, що настав час помсти, за вікові-давні муки. Він піднявся як колись піднімались ёго діди.

Повстання розпочав Максим Залізняк, запрошець. Він був покинув вже військове життя, стояв на послуханні в монастирі и готувався до вночеського чину. Знущання над православною вірою, збитки людського беззаконства, викликали ёго в мир. Він з'явивсь під Мотронинським монастирем и заклад стан на урочищі — Холоднім-Яру. Тут він оповістив, що в ёго є грамота царицина прикликаючи народ иг повстанню. Мотронинські ченці поблагословили ёго замір. Сам Мельхиседек довго здержував народ між межами покору и терпіння; але теперички, попробувавши муки, благословив задумане діло, як подає голос подання. Одначе ще й досі застаєцца недоказаним ділом чи втручався Мельхиседек в те встання?

Народ почав з усіх уходів сходитись до Залізняка. Ченці и вигнані з парохій священники, натерпівшись од уніятів муки, ходили по селах и підіймали народ до встання. Разом з'явилося навіть и кілька атаманів над ватагами: Неживий, Уласенко, Бондаренко, Шило, Тимченко й инчі и почали різати панських управителів и жидів. Засуджені на смерть народнім правосудом втікали в твержі и в глибоку Польщу. Нарізно

ходячі ватаги пристають до Залізняка. Скрізь було ррзіслано викликання до визволу панських хлопів. „Коронні обивателі“ — було оголошено в тім викликанні — „живучі в панських и духовних маєтностях! Настав час вибитись з неволі, визволитись з-під ярма и ваги, що ви терпіли до сёго часу од ваших панів! Бог з високого неба зглянувши на вашу недолю, почув ваше ридання в сій мирській недолі и послав вам оборонителів, котрі помстятъ за ваше горе. Приставайте до тих, котрі хотять поробити вас вольними, надарити правами и вольностями. От тепер прийшла пора требовати росчоту од ваших урядників за всі кривди, муки, за всі невимовні здирства. Посилаємо до вас атаманів. Вірте ім и йдіть за ними, узброївшись чим хто може. Покидайте свої хати, жінок, милих дітей! Не будете жалкувати об тім, як побачитесь з ними знов. Бог нам подасть побіду и зробитесь ви всі вольними панами, коли вигубите змінний рід панів своїх, котрі до цёго часу ссуть вашу кров! Ви попереду нам не вірили, як до вас обивались, а теперички йміть віри, коли вже ваші брати на Україні и Подолі почали щасливо викручуватись з ярма. Кличте Бога до помочі и прибувайте до нас!“

На знакомий для українського серця заклик, обивались тисячі. Залізняк оповістив гетьманщину давню, а всіх своїх спільників назвав козаками. Він напав на Лисянку: там заперлась шляхта з жидами. Містечко було дуже кріпке, але українські его обивателі раділи повстанню и домагались од свого старшого Кучевського здачі. „Все одно“ — говорили вони, — „гетьманщина буде; не встоїшь! Лучче тобі здатись по добрій волі: живий зостанесся!“ Кучевський одчинив ворота. Козаки поклали ёму на спину сідло, сідали на ёго верхом и силували ёго, щоб він возив їх, а потім закололи. Повбивали всіх католиків и жидів, котрі збігались туди з околиць и шукали оборони в замкові. Над дверима костёла францисканського монастиря повісили ксёндза, жиди и собаку, а зверху написали: „Лях, жид та собака: усе віра однака!“ Здаєцца це була не нова вигадка, а передражнювання старини: Українці таким поступованням очевидячки помстидись за те, що поляки звали православну віру собачою. Білше як коли небудь збіглось шляхти и жидів в Умані, що належав до Київського воеводи Потоцького, Залізняк прямував туди. Правителем чи губернатором Потоцького в Умані був Рафаїл Младанович. В місті була панська двірська команда з козаків під рукою Обуха, а під ним стояли сотники. Між ними був один по фамилії Гонта: він мав ласку у пана дідича Уманя. Младанович вирядив цих козаків проти повстання,

але Гонта пристав до Залізняка, а за ними пішли і інші козаки.

В Умані народу було як напхану, а води не було; приходилось пити вишнівку та мед, а од того всі повпивались і були незугарні оборонятись. Младанович був не дуже сміливий, а тепер став, як несамовитий. Ксєндзи готували всіх иг смерти. Гонта викликав Младановича на розмову, оповістив, що йде с товаришами по наказу Катерини и требував її йменням покору.

Один з товаришів Младановича, Лепарт, сказав: просимо на хліб—на—сілі! Але другий, Рогашевський, закричав: стрілять шельму! Младанович не дозволив стріляти а сам з переполоху втік в костёл. Гайдамаки вломились в місто и вбігли в костел, куди разом з Младановичом сховалась шляхта шукаючи оборони в молитві. Побачивши входячих козаків, поляки падали на землю и просили змилосердитись над ними. „Гарненько Ляшеньки просяця: треба перепустити!“ промовив один козак. „А що с тобою буде, як ім перепустимо?“ одказав Гонта. Ватага розлютувалась, винулась вбивати й мучити усіх: іх кололи списами, різали ножами, рубали шаблями и сокирами, не розбираючи пола й зросту. Де-котрим обрубували ноги й руки и покидали на муки, не слухаючи іх прохання до конати іх. Дітей проколювали наскрізь и підіймали в гору на списках. Ксєндзів запрягали в ярма, гонили по улицах, закладених трупом, потім приводили в церкву, загадували іх читати „вірую“, при читанні били іх по щоках, а потім виводили іх з церкви и вбивали. В базилянському монастирі вирізали духовних и школярів в школі, що там була. З сусідніх сіл назбігались хлопци и тіпились муками и погибіллю Ляхів. Вони знушались над католицькою святинею, вбірались в богослужбну одєжу, плювали на распятого и на образи, передражнявали службу, висипали з ковчега и топтали ногами св. дари, приказуючи: „ото Бог лядський!“ Небагатєх помилювали, и білше дітей, але присилювали прийняти православіе и вчинили над ними обряд хрещення, ніби немаючи римської віри за христіанську. Тіла побитих покидали в одну глибоку криницю. Поляки доказують, що іх пропало в Умані з двайцять тисяч, — число, сказати правду дуже прибілшене, може разів в десять...

По такій росправі оповістили поновлення гетьманщини. Залізняк назвав себе гетьманом, Гонта уманським полковником. Московський еднорал Кречетников, довідавшись, що діялось в Умані, послав на нову гетьманщину русского охвицера з ватагою донських козаків. Охвицер, Кривой на прізвнще, запрохав іх разом з московським військом воювати

проти барських конфедератів, а напхану в Умані громаду людей просив роспустити. Залізняк и Гонта повірили и пристали на те. Тоді Кривой, перед виходом з Уманя попрохав іх на бенкет на прощання, и як вони попились, звелів іх повязати и привести в московський лагер. Звідтіль Залізняка заслали в Сибір, побивши вкнотом, як кажуть, а Гонту з другими товаришами видали тому польському військові, котре воювало разом з москалями проти конфедератів.

В містечку Сербях, по приказу региментаря Ксаверія Браніцького, з Гонтиної спини здерли дваннайцять полос шкуру. Терплячи таку вару, Гонта промовляв: „от казали, буде боліти, а воно ні кришки не болить! так наче блохи кусають.“ Потім ёго четвертували.

Другі гайдамацкі ватаги лютували в інших місцях разом з Гонтою и Залізняком. Подія похожа на уманську діялась в Дашеві, Гранові, Гайсині, Манастириці, Босовці, Ладижині и в інших. Але по забранні Залізняка й Гонти, запевнившись в тім що цариця зовсім неблагословить повстання, народ заспокоївся. Після того огородженні від пімсти українського народа московською царицею, поляки здумали налякати український народ и поставили военний суд під назвищем: *Judicium statarium*. На тому суді був головою полковник Стемпковський, котрий дістав од короля неомежоване право меча (*jus gladii*), право карати и викорчувати мятєж.

Містом того суда було містечко Кодня.

Туди зводили, на кого доносили шпїони. Як тільки було хто не обережєця и ёго запримітять в неспокійнім характері, того зараз и тягнуть в Кодню, а з Кодні вже ніхто не вертався здоровим: одних вішали, других четвертували, а не стільки винним, обрубували руки або ноги и пускали лазити и тягатись по світу, щоб своїм тілом наводять на український народ страх и послухання. Ще в кінці XVIII віку бачили каліц, просячих милостині старців, що носили на собі сліди одвідування Кодні. На Україні довго ходила приказка: „а що-б тебе свята Кодня не минула!“ Так говорили хто сердився на кого.

Гайдамацьке повстання випадком поставило початок до вартовних змін в политичних ділах. Один з гайдамацьких голов, Шило, погнався за поляками до містечка Балти, що стояла на тодішній турецькій границі. Поляки втікли за річку Кодиму в турецькій землі. Шило погнався за ними; турки почали іх боронити; Шило розбив Турок, напав на татарське село Галту и побив поляків котрі там поховались. Туркам в той час треба було за що-небудь зачепитись, щоб причепитись до Роснії.

Консерація вже давно благає Турок о помочи,
Турція оловістила Росії війну.....

В. МІРЗАВІЧКА.

I.

РОЗМОВА.

Моя ти кохана! на що нам розмова?
Що мні с тобою казати, чинити?...
Душі я не могу перелати в душу,
А її повинен на слова дробити,
Котрі не досягнуть до серця, до уха —
На вітрі вистинуть — а вітер послуха!

Казав уже сто раз: кохаю, кохаю,
А ти засумувш и гнівно споглянеш,
Що мого коханья ніяк не здолаю
Вимовити щиро, виспівать словами,
Наче в летаргії — що живий — сказати,
Як мусять у хату глибоку ховати.

Натомив даремно словами уста я —
Тепер їх стопити в твоїм бажанні,
Тільки стуком серця свого розмовляти,
Та тихим вітханьям, любим цілуванням,
И так розмовляти годяни, дві, літа —
Аж до кінця світа, и за кінець світа!

Па. Яковенко.

ГРИГОЙ САВИЧЪ СКОВОРОДА.

(1712—1794).

За Данилевськимъ коротко представляє О. Т.

Поминувши деякі мѣнчі замітки по журналахъ и збірникахъ немає вщє доселі нігде такої розправи, котра бъ висвітлила и якъ найдокладніше представила становище Сковорода въ українській літературі, котра бъ хороше розвела річ про єго життя, и показала чого вінъ, чоловікъ свого часу такъ славний, въ розвою товариства українського стоїть.

Попробуємо вѣзтися до трудного діла —

Сковорода представляє намъ українське духовне життя тодішнього віку. — Незалежний відъ нікого, твердий у своїмъ моральнімъ переконанню, виступавъ вінъ заодно проти надуживаннямъ тодішнімъ, стававъ заодно по стороні правди. Зате усі приклонники темноти и всякої моральної неправди переслїдували єго и гонили. А хочъ єго літературні твори за-для свого мистицизму, свого трудного, незрозумілого слова для гурту майже ніякої стійності не мають, то однакъ своїмъ чисто стоїчнимъ життямъ ставъ ся вінъ популярнимъ чоловікомъ на цілій тодішній Україні. — Общество українське при кінці 18 віку представило въ нїмъ своє пробудження зъ духовного сну. Въ слїдъ за нимъ постади школи, гимназії, университетъ, — и третій періодъ української літератури.

Яке жъ було тодішне общество українське?

По указу цариці Катерини II. основано р. Б. 1765 зъ вольнихъ слободськихъ полківъ Слободську Українську Губернію. Губернськимъ городомъ поставъ Харківъ. Полкові міста перенічєно на провинціональні. Щобъ улєкшити громадянську управу, подїлено кожду провинцію на 6 комисарствъ, а полии козацькі перероблено въ гузарські. Військові обивателі платили подушний окладъ. Хто мавъ право винокурні, плативу відъ кождої казенної душі по 95 коп.; хто жъ немавъ плативъ 85 коп.

Такъ було до р. 1780.

Того року, 29 Вересня перенічєно Слободську Українську губернію на Харьківське Намісництво. Хороша хочъ пустинна земля Харьківського Намісництва напроваджує паводи поселенцівъ зъ полуденної и западнїї Росії — и країна майже зовсімъ дика и не заселена повобли заселяють ся. 1654 р. у цілому Х. Намісництву не було більшъ 80.000 жителівъ мужеського полу¹⁾; 1782 р. Слободська Україна має уже 600 церквівъ, при де-котрихъ церквахъ в вже й приходські школи, де селянські и поміщичі діти читати и писати вичують ся. Поселенці съ тогочасної України, подобравши собі хоробшихъ земель місць, на насїки винокурень, лісівъ, и сіножатей, розводять у себе гарне хазяйство — авїдажні запороські шайки умо передъ самою кончиною Запорожжя часто-густо находять на нихъ розбоємъ.

Уже минають ся часи, коли-то Запорожець пишавъ ся на Україні лицаремъ прадїдівщини; теперъ українець кладе єго уже до тагарськихъ ордъ, що зъ ногайськихъ степівъ изрїдка набїгаючи, нищать понасаджувані по берегахъ Дїбнця и Ворскли вільхові та соснові ліси.

Общество українське вщє тільки на новїшихъ підставахъ засноване, тільки дуже звільненєкя упорядковуєсь; по одній стороні селяне и міщане тільки поверховно щасливі, по другій стороні власти усе зміняють ся, перекиднують ся, а богачі и смїливїші чужинці допускають ся деякихъ насильнихъ и неправнихъ ділъ.

Село українське, маючи наокоуругъ себе стїльки хоробшого поля видаєть ся на першій поглядъ бідне. Посередъ ориого поля багато частинъ неоранихъ лежить облїгомъ; а будинки хазяйські хворостяні, слабї; хлїба у стїжкахъ дуже маленько. За те жъ лугові сіножаті гарнимъ зарунились сіномъ, за то жъ на пасовиськахъ повно рослого и

¹⁾ Историко-статистическое описание Харьковской епархіи преосв. Филарета.

гарного товару — Український ховяїнь, збогачуючи ся по головній часті такимъ побитомъ, не велику кладе вагу на будинки; до такого господарства, яке вінъ провадить, дорогихъ и міцнихъ будинківъ навіть шкода класти. А на те, що бь охоронити товарину відъ непогоди та відъ дїякого звіря, стануть и хворостяні. Лилові світлиці по сто літь стоять цілі, чисті, здорові.

Честолюбие характеризує майже усіхъ жителівъ, и не робить їхъ підлими рабами, заставляє їхъ слухати старшинъ добровільно, безъ рабства. Стараючись одинъ другому зрівняти, спинає Українець дорогу до деспотизма и монополію. И найбідніший чоловікъ не обійдець ся на весілля безъ скрипокъ.

На Україні уживає простолудинъ горяче вино відъ дитячого віку. (Воно єдиний лікъ на золотуху, на лихорадку и на нічі хороби убиваючі діти), — Вь свято вількоро людей пересидить півъ днини за розмовою попиваючи малїми чарками изрідка вино.²⁾

Закимъ відкрито Харківський університетъ (р. 1805), було Харківське духовне колегіумъ єдинимъ осередкомъ просвіти вь Слободській Україні. Основане після виданого р. Б. 1721 духовного регламенту Білгородськимъ єпископомъ Епіфаніємъ Тихорськимъ підъ именемъ єпархіяльної семінарїи вь Білгороді, и перенєсене нимъ самимъ 1727 р. вь Харківъ: піднесло ся воно дуже за помічю генералъ фельдмаршала кн. Голіцина, що тоді бувъ головнимъ командуєщимъ на Україні. Прозвали єго півніще Харківськимъ Покровськимъ училищнимъ монастиремъ. Цариця Анна Ивановна грамотою з 1731 року наказує учити дітей, всякої народности и всякого звання, не тільки піітики, реторники, але й філософїи й Богословна по словено-гречески и по латині. Вона наказала также старати ся, вводити поводи и „собственный російский языкъ“ яко викладовий — Прикази затверджує вона еще осібною грамотою монастирѣ, „и вь немъ школы, и вь нихъ свободное учение.“

Всі книжки цювійного Степана Яворського, митроп. Муромського й Рязанського, наказано віддати на бібліотеку до тої Харківської школи. — 1788 р. було вь ній 2000 книгъ; рукописі окрімъ літописі св. Дмитрія Ростовського не було ніякихъ. При ній є ще и бронзові медалі, що приславъ синъ

²⁾ Такъ оповідає намъ про Україну 18-го віку „Топографическое описание Харьковскаго Намѣстничества и т. д. Москва 1788 года.“

кн. Голіцина зь Відня на пам'ятку, що батько єго школу ту основавъ. Білгородський архієп. Петро Сміличъ наказавъ еще учити французької и німецької мови, математики, геометрії, архітектури, історії и географії. Записавъ вінъ до того за кордону професорівъ, книжки и геометричні знаряди. Однакъ 1741 р. коли відлучено єго відъ архієпископства, відпала французька мова, історія и математика — а зь знарядівъ лишъ кусні до нині остались. 1773 за Катерини наказано зновъ учити французької и німецької мови, інженерію, артиллєрію и географію, а відчити їхъ відкрито 1778 року безплатно. Віднимъ дозволено и другихъ предметівъ слухати безплатно, 1773 р. долучено науку інструментальної и вокальної музики.

(Дальше буде.)

В І С Т І.

— *Театр наш и Виділъ театральний.* Звісно, що в. Намістництво передало, по розв'язанню нашої народнєї сцени, увесь зарядъ майна театрального Руській Бєсїді у Львові. Ми вгадували уже, яке справодання здавъ нарокомъ до сєго вибраний виділъ театральний на сєгорочнїхъ загальнихъ зборахъ членівъ Бєсїди. Теперъ же, запросивъ недавно сєй виділъ театральний п. Моленцко до отворення наново сєї народнєї виступиці, взявши єму, що вінъ согласний ввійти в нимъ в дальші пересправи, наколи „овъ будетъ вь состоянїю (?)“ давати представлїня у Львові. На сєй зазивъ прибувъ дійсно п. Моленцкїй за кордону и удавъ ся вїттакъ, понеже сая театральна небула свободна, а винаймлена до 15 Липця товариству красивихъ искусств на виставку образівъ, — до Перемишля, де удалось єму дати 14 представлєній. Будучи у Перемишлї користувавъ ся п. Моленцкїй такимъ прирядомъ театральнимъ, які заставъ случайно вь тамтошній театральній сали. Отсимъ дїями задумавъ п. Моленцкїй удатись вь Дрогобичъ и зажадавъ відъ виділу театрального виножитчєня деякихъ сценичнїхъ прирядівъ. Щобъ рішитись вь тїй справі, мавъ виділъ Бєсїди (чому не театральний?) на сїхъ днїхъ засідання, и не видавши ніякого рішення, віддавъ всю справу підъ голосєваннє поодинокихъ членівъ Бєсїди. Члєни Бєсїди мали підписуватись або на внесокъ п. Меруновича, котрий жадавъ відъ п. Моленцко кавці 50 р., або на внесокъ п. Ковальського, котрий хотївъ безъ такої виножитчїи згаданї приряди. Більшість¹⁾ членівъ підписалась на внесокъ п. Меруновича, а повеже п. Моленцкїй, яко початковий директоръ театру, до того руського, не бувъ вь стані зложити таку кавцю, то и примушений вінъ відкликати на теперъ свої представлїня театральні у Дрогобичу. — Се єсть чистий фактъ, за котрий ручимо, а теперъ зробимо уважнїми нашихъ ш. читатєлівъ на деякі неконсенсенці такъ виділу Бєсїди Руської, як и виділу театрального, котрий вийшовъ єь посеред членівъ виділовнїхъ тоїжъ Бєсїди. Сягнемо пам'ятю у недавню давнїну.

Коли вь Цвітїю с. р. відбувались загальні збори членівъ Руської Бєсїди, тоді на інтерпєлацію, поставлену до виділу театрального зглядомъ неточности предложєннїхъ

¹⁾ О два голоса більше.

рахувнів, заявила більшість членів Бесіди, на внесення одного члена тогож виділу театрального, що члени Бесіди немають права слухати и розбирати справоздання виділу театрального з орудування майном театральним. Съ того вийшло, що посередь Бесіди Руської повставъ виділъ, котрому не казано одпічати за своє ділання передь членами Бесіди а per consequens передь виділомъ Бесіди, хочъ віставъ вінъ вибраний тимжъ самими членами Бесіди, котрі на підставі уставу мають право вглядати у всяке ділання виділу свого. Коли вже сей поступокъ товариства бувъ неконсеквентний, то більшу ще неконсеквенцію поповнивъ виділъ Бесіди заразъ на пернімъ своїмъ засіданню, вдавшись хочъ некомпетентний въ пересправи съ п. Моленцимъ, зглядомъ випощення ёму прирядівъ театральнихъ, до давання представлений въ Перемішля. Ми думасмо, що коли члени Бесіди зрекли ся права контролювати виділъ театральний, то тимъ менше право до того прислугувъ виділови Бесіди; коли виділъ театральний єсть собі на диво галицькому миру, незалежний відъ нікого. то якимъ побитомъ мігъ виділъ Бесіди вдаватись въ пересправу съ п. Моленцимъ? Но на сімъ ще не скінчилась ціла річъ; се все діялось въ Цвітню, а треба було виділови Бесіди ще въ Червню допуститись нової, третей неконсеквенції. Розуміємо підъ тимъ сей поступокъ найновіший виділу Бесіди, коли-то подано питання. чи позичити приряди театральні п. Моленцкому, за вложеннямъ чи безъ вложення кавці, до рішення членамъ Бесіди Руської. Бо питання: якимъ світомъ дістають ті члени наразъ рішальну власть въ ділахъ театральнихъ, коли вони самі відказались відъ сеї власти на сѣгорічнихъ загальнихъ зборахъ? Чи має може виділъ Бесіди, коли вже самъ ставъ вмішувати ся въ ділання виділу театрального, абсолютну власть, однимъ помахомъ пера нищити те все, що називаєть ся порядокъ? Ми сѣго постановля вивороти невислі а могли бъ вибачити ті неконсеквенції виділови ино тоді, паколи бъ вінъ бувъ на котрімъ небудь засіданню своїмъ по сѣгорічнихъ загальнихъ зборахъ ударивъ ся въ груди, сказавъ собі щяру правду, що зле зробивъ, зрекшись власти назиральної надъ діланнямъ виділу театрального, и віддавъ її назадъ членамъ Бесіди, котрі на загальнихъ зборахъ, не розуміючи цілого діла и маючи на думці затерти агадану інтерпеляцію, голосували безъ самовіжжя, що вони не мають права слухати и розбирати справоздання въ ділання виділу театрального. Однакъ ми до сеї пори не бачимо подібного рішення въ протоколахъ въ засіданій виділу Бесіди, а тимъ самимъ уважаємо найновіший сей поступокъ виділовцівъ яко сильну неконсеквенцію и відмовляємо такъ ёму якъ и членамъ Бесіди право втручуватись въ діла виділу театрального.

Стрібуємо однакъ ще и въ другій сторони подивитись за всі пересправи виділу Бесіди съ п. Моленцимъ зглядомъ вижичення ёму прирядівъ театральнихъ. Ми виходимо съ того становища, що виділъ театральний, чи якъ єсть de facto виділъ Бесіди, обовязаний єсть дбати объ тимъ, щобъ запропропащений нашъ театр наново одживъ. А що жъ здіявъ у сімъ згляді виділъ сей? Вінъ закликавъ за кордону п. Моленцого, хотівъ ёму віддати въ руки одбудовання народнєй сцени, а теперъ обертаєть ся до ёго лишень въ найбільшимъ недовіремъ, але крімъ того ставляє ёму такі перепони въ дорові, що сей готовъ на завше відкаватись відъ загаданого діла. Ми думасмо, що въ Дрогобича такожъ приходили складки на театр, и що ш. Дрогобичане мають право домагатись вижичення прирядівъ

театральнихъ. Коли виділъ недовіря п. Моленцкому, то нехай вижичить нуліси и завісє ш. горожанамъ Дрогобичькимъ. Бувало, у 1868 році вижичавъ виділъ приряди театральні людямъ въ самімъ Львові за ремунерацією 4-охъ рен; чому жъ теперъ не иде вінъ тою дорогою. Виділъ не повинєть держати ся пасивно, але на виворотъ вінъ самъ повинєть придумувати способи, щоби ино ш. Дрогобичане побачили хочъ на хвилину руське життя на сцені, тямъ більше, що певно оставиє цілею прирядівъ театральнихъ не єсть бути на смерть заорошеними. Подумаймо, що самовіжжя народна и звохота до сміливхъ гадокъ и ділъ розбуджують ся найскорше народнєю сценою и що нема другої рівнокрасної и більшъ хісновитої інституції для народу, якъ театр. то и увіримо себе, що виділъ театральний не вивязавъ ся ні на крихточку въ прийтого на себе обовязку. Коли такъ и дальшо піде, то ми напередъ кажемо. що уважатимєть весь виділъ яко неприхильний сій нашій інституції народній и будемо домагати ся, щобъ діло театру нашого або перейшло въ другі руки, або щобъ самъ виділъ старавъ ся означити своє становище до Бесіди руської и розпочавъ виттати вести діло такъ, щобъ не данавъ нікому поводу до подібнихъ наріканій.

— *Читаногка для сільскихъ людй розійшлаєь уже всеімъ.* Теперъ поступивъ відъ имени Просвіти Календаръ въ печатню. Обіймати буде окрімъ значайної части календарсько-астрономичнєй, еще и наукову, белетристичню, господарську и лікарську, въ долученямъ типіку, скаль стемпльнєхъ, и т. д. — Сподіюєсь, що такъ внутрішня основа якъ и ціна Календара всімъ вимогамъ нашої публіки відповість, припоруцаємо ёго якъ найлучше нашимъ ш. читателямъ.

— Ниньки надійшовъ въ Відня „Молитвословъ“, за котрий ми уже згадували. Виданий вінъ не, якъ ми доносили товариствомъ „Січъ“, але Впр. О. Людовикомъ Доинимъ, консисторьскимъ совітникомъ и кураторомъ катедрального дому с. Стефана у Відни. Печатаний вінъ у 3000 пр. съ котрихъ 1500 пр. призначено для Русинівъ въ астр. війську. Товариство „Просвіта“ займеть ся, сподійєсь, розпородажжю ёго, а ми не валишимо обявяти ціну и способъ въ який буде можъ такъ хосєєне для нашого народу діло набувати. Поки що — най буде відъ насъ честь и подяка Впр. О. Л. Доиніу.

ПЕРЕПИСКА.

Впр. О. Са. Предплату на Псалтирь одержали. Шість прим. „Зорі“ зволіть відобрати собі ласкаво въ Чернівцяхъ у члена „Просвіти“ пана М.....а. —

ВІДЪ РЕДАКЦІИ.

Зъ сімъ числомъ зачинаєть ся третє чвертьроччє нашого часописьма. Запрошуючи до предплати, просимо о скорє надсиланнє грошей пренумераційнихъ, а тихъ П. Т. предплатниківъ, котрі ще съ предплатою въ зяляглости остають ся, по крайній мірі о присланнє належитости за часъ минувший. Хто не схоче більшъ одержувати наше письмо въ новімъ чвертьроччю, най зволіть намъ звернути нинішне число назадъ.

Головні помічяки при редакції: *Є. Згарський, М. Косакъ, Дрѣ В. Лузиковський, Ом. Партицький, Дрѣ К. Сушкевичъ.*

Властитель и одвічающий Редакторъ **Паталь Вахняницъ.**

Зъ друкарні Ставропигийської.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Цредиланка змієсима:

На „Правду“ з „Додат-
комъ: У Львові на р. 3 р., на
1/2 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р.
30 кр.; — по за Львовомъ на
р. 3 р., на 1/2 р. 2 р., на 1/4 р.
1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові
на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр.,
на 1/4 р. 50 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и литературне.

по за Львовомъ на р. 3 р. 50
кр., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на
1/4 р. 1 р.

На самий „Додатокъ“: У
Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р.
на 1/4 р. 50 кр.; — по за Льво-
вомъ на р. 3 р. 50 кр., на 1/2
р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 30 кр.

Редакция и Администра-
ция підъ Ч. 453 1/4 (Галицька
улиця):— Рекламы, неопечатані,
вручають ся на почті безплатно.

ПРИЧІНА.

Картіни з волинської України,

Івѣна Нечул.

(Різь дальша.)

VI.

Через тиждень, в неділю вранці, Лемішків-
ський убрівся в свій писарський фрак, надів най-
тоншу сорочку, купив навіть нові, білі рукавички
и шпів в визітом до станового. Нанні знать ёго
ждали, бо повбїрались в гїрні легесенькі літні
суїні, простенькі, алє дуже до лиця. Стїрші сестри
пороспускали по плєчах свої роскішні коси, мов
ті грїви и, скїльки мѳга, постїгували свої станї,
щоб здаватнсь и тонєнькими и вєлодєнькими. Ран-
ним, церемѳнным визітом Яким дуже піддѳржав свою
репутацію яко чоловіка розумїючого завєдені скрізь
звичїи.

Сам батько прийняв Якіма дуже ласкаво, стї-
снув ёго руки, навіть обняв и поцїлував, запроху-
ючи до себе в гєсті. Всї посїдали и почали балакати
про звичайні визітові пусті рєчі. Лемішківський,
убраний в чисту нову одєжу, в білих комірчиках
дуже идучих до лиця чорнявим людам, дуже вдї-
рив панночок своєю оригїнальнєю красою Укра-
їнського тїпа, тогѳ тїпа, що вихѳдить с по-мїж
народу, шляхетнє од цивїлізації и приймѳє форми
и здоровї, мїцні, и разом нїжні, пїанські. Біле ру-
м'яне Якимове лицє, чорні очї обведєні тугїми
віками, цупкими як рїг, рука жїлава й чїста з
блискучими, мїцними як сталь нїгтами, ёго щѳки
цупкі, здоровї, припалї пушкѳм, ёго волос шерст-
кий як дрїт, — вся ёго постать, мїцна и нїжна,
тхнїла здоровѳем селянїна, чистотѳю и шїжностю
пїана. Пїсля тих тонконѳгих як журавлі, худїх як
очерєт, рудих як кудєля, Пѳльських панків, Яким
здавѳвся Греком, Італїянцѳм, и зачарувѳв усїх
трѳх сестер. Паннї вставали, бїгали, сїдали и знов
чогѳсь уставали, вертіли головїми й хвостїми сї-
монь, чогѳсь шептїлись, червонїли и вїдко було,
що й самї невідали, як ступїти, як сїсти.

Щасливий и весєлий вертївся Яким до дому,
провєденнї лїською хѳзїна и горїчними вѳглядами
дївѳчих очѳей. Дерѳгою вїнадиом вїн положив руку
в кешємю свогѳ пальтѳ. Там зашелестїли папїрцї.
З великою цїкавостю вїн розгорнув папїрцї. Їх
було аж три. В єднїм було написано:

„Сѳгодні ввечерї їду в тїм самїм яру, де ми
гуляли в недїлю. Там стремїть пїд горѳю най-
бїльшїй кїмїнь, з гѳстрим вѳрхом, вїсоко над ку-
щїми. Там їду мѳго любѳго.“

В другѳму папїрцї, такѳму-ж тонїсєнькому,
було написано:

„Красѳ мѳя! сѳгодні над вєчорї я бѳду в зна-
комїм нам обѳм яру. Там є найкращє мїсце. Ёго
не довго шукати. Там зелєні лїни обступили крѳ-
глий кїмїнь, посхїлялись над нїм зелєними гїль-
кїми. Там тїша и постїчня темнѳтѳ. Кругѳм чу-
дѳві квїтки, а на дєрєвї спївають пташкї. Там,
там, серед красї тогѳ мїсця, серед пѳхощїв квїтѳк
и спїву пташїного побѳчимѳсь.“

Яким розгорнув трѳтїй папїрєць, прѳстїй, на-
вїть оддѳртий на швидкѳ руку. Там було напи-
сано:

„Сѳгодні над вєчїр гулятиму коло кринїцї,
де ми недѳвно стрїчїлись, бѳду сїдїти на тїм са-
мїм кїмїні, де ми сїдали в недїлю...“

По кокєтливих папїрцях малїтлїх пѳхощами,
по самїх словѳх записѳв, Яким зрѳзу вгадав, що
пѳршцѳ записку писала Люцїма, другѳ — Рѳза, а
трѳтѳю — Зѳся.

Над вєчорї Яким вже прїмував до кринїцї
на яр, навіть не прѳбуючи шукати других сестер
дєсь мїж камїннїм та лїнами. Усѳю дѳрѳгу з ёго
дѳмїи не счєзѳв вїд причѳпних стїршїх обстєр
так нецеремѳбно лїзучих до ёго з непрѳханим
кохїнням. По всѳєму було вїдко, що дохѳжалнм
паннїам, скучѳючим в малѳму мїстї, була не пер-
вїнка затїгувати гїрних хлонцїв до яру и опѳвї-
щїати їм про своє кохїння. А Зѳся? якою вона
прѳстою и молодєнькою дївчїною здавѳлась єму!
И чи не мѳла ж вона рѳцїи написати до ёго пїсля
щїрої розмѳви з ним? И який бї вїн був щаслї-

вий, коли б вона хоча сльозом натякнула про своє кохання!

На старому місці, коло криниці, Яким знайшов Зосю. Він не помилився.

Вузісінькою стéжкою пішов він з нею між густими лицями та кденами, між зеленим листом бузини та калини. Зося то червоніла, то блідла. И джа вона здавалась йому тиха, спокійна, як дитина, в міру весела, в міру поважна!

Щиро и навстях Яким розгорнув перед нею всю свою душу, свої думи, розказав про свою службу, про свої надії, про своє життя, навіть не посоромився розказати про своїх батьків, простих міщаків, про свою добру матір и крутого батька. На кінці всієї розповіді, тоді як сонце погасало и обзолотило цілий яр червоним пелум'ям, він розказав про своє кохання, винитав про її любовь до ёго и натякнув про свою надію на їх сватання. Зося заблібла: вона не ждала так швидко понути ёго останнє слово, просила трохи заждати и попередити запитати батька. Одначе дала ёму надію...

Веселий и щасливий Яким вів Зосю під руку до дому. А тим часом Люціна и Рузя, сидючи в своїх місцях між кущами, мали певну надію, що молодий хлопець ніколи не поцуравця таких ласоців, як дівоче кохання. Вони вже знали тев по власному досвідові, и кожна з великою нетерплячкою ждала Якіма. Уже почало смеркати, а панич не приходив. Люціна почала сёрдитись, а Рузя похилила голову, не слухаючи навіть пташиного щебетання. Уже добре стемніло. Люціна почала біснуватись. Рузю почав брати страх. Для її полохливої фантазії здавалось, що розбишакі шелесять за кущами, що зеленоокі русалки, рогаті дідьки витріщають на неї очі зза зеленого листу. Рузя дуже полохлива зрѳду не поетично стрибнула с каміня, прожомом полетіла через сіножать и трохі не загрузла на мочарі, потрапивши на ёго. Як птіца вилинула вона на етєжку зза кущів и світкнулась з Люциною, котра повагом йшла до дому, люта, як гадина

Врозумівши одні одну, не говорячи й слова, пішли вони на гору. Моля-звря! поперед їх пішов Яким по-під руки з Зосєю. Назирцем за ними пішли вони до самого дому и зараз побігли до батька жалітись.

„Чи ви пано, знаєте що́ таке зробилось?“ промовила Люціна до батька бліда як смерть.

„Чи ви пано, ждали б такого?“ підхопила Рузя, червона, як жар.

„Що́ таке? що? говоріть бо, ради Бѳга, не мучте мене!“ одказав батько, сам трясучись, не-

мовляв би ним пропасниця трясла. Ёго черна совість часто полохала ёго.

„Вона! така мала! и таке робити!“ замищали обидві сестри, трѳхи не скрегобучи зубами.

В батька од сёрця одлягло.

„Ще в дитячих штанцах, а вже водиця по ярах и чужим чоловіком!“ крикнула Рузя через сѳван мидаючись на батька.

„Говоріть бо як слід, або идіть собі нов!“ крикнув становий, вже сёрдячись на бабів, як він звав своїх дочок.

„Ми, пано, застали Зосю в ару одну з Лемішківським!“, крикнула Люціна.

„Вона йшла з ним по-під руки!“ прикнула Рузя.

„Він навіть обнімав її!“ додала знов Люціна, маючи себе за матір ніби маленській сестрі.

„О! так то погано!“ крикнув батько рдгнівавшись. „То він у мене повинен зараз женитись из Зосєю!“

Сестри стали, як увіпані, Чого́ вже, чого́, а цього їм дуже не хотілось, щоб через Зосю втратити жениха, гарного, молодого и небідного, хоч и міщанина.

„То так, пано?“ крикнула Люціна.

„То так?“ промовила Рузя.

„А то ж як! хіба ихай и її люде обговорюють, як и вас ославили? А що́ мні с того, що ви всі три посвїте на нї? Нехай идє! З Бѳгом, Парасю, коді люде правляюця! як наші хлопці кажуть.“

Сестри мовчки вийшли з батькової хати и вернулись до світлиці, де сиділа Зося коло вікна.

Опёршись ліктем на одвірок и втопивши очі в далеке полум'яне небо, дала вона волю думам про свою розмову з Лемішківським.

„То так-то, Зосю?“ промовила саркастично Люціна, цїдючи слово за словом.

„То ти вже пустїлася на амўри?“ прикнула Рузя, співом протягуючи мову.

„Їй же Бѳгу добре!“

„Нї Бѳга не боїсся, нї людей стидѳсся!“

„Чого́ вам од мене треба?“ спитала їх Зося и при своїх словах так сміливо подивилась їм увічі, що сестри и здивувались и збісїлись.

Непідхильність Зѳсі в семї, як найменшої сестри, була їм дуже досадна.

Мати вмерла давно.

Старші сестри не були їй рівнею, бо вона й зазнала їх вже дорослими. В семї її всі звали дитиною, тоді, як вона була вже дівчиною, а дівчи-

ною звільні годі, як вона була вже панною і стала на порі. Вона мусіла слухати старших сестер, як опікунок, при людях мовчати, годі, як поодирише-вляди, слухати їх розмову, носити перешити одяжу з їх плечей. Розумна я рада, тільки пошевелі, вона терпіла свою долю, не жаласть нікому, але на теж ненавиділа сестер. І їй прийшла пора нехання, а сестри заступали їй дорогу, силуючи ждати черги, коли серце черги не може ждати. Тим часом вона вбирала в себе, силою своєї молоді натури, всі думи й мрії доходячих сестер, які їй доводились переслухати довгими зимними вечорами, вибирала, що варто було вибрати по власному серцю, прикладаючи и свої молоді надії. М'яючи вже певне слово, Лемішківського, вона зрозуміла, що виходить з-під опіки старших сестер.

„Чоді дам од мене ховощи?“ спитала вона в дурге.

„Добре робиш Збсю, ой Богу добре! твоя швала...“ почала говорити Люціна.

„Дай покій, сестричню! Мій швидко двадцять років. Як аж я дитина?“

„А що-б сказала наша дорога мати, як би була жива?“ спитала Рузя.

„Хто його знає, щоб сказала! Пером земля над матірню! Не тревож материного праху,“ одказала спокійно Збся.

Слѣди виступили з очей у Рузі.

„Що скажуть люди, як почують, що молоді панна, тріхи не дитина: ходить пізнім вечером з молодим хлопцем десь по ярках, по бийраках?“ сказала Люціна в тоні матері.

„Те, що й про тебе, сестро, говорять,“ одрізала Збся.

„Вибачаю тобі, як дитині, Збсю! ти ще молоді для того, щоб поводитись тобі самій собою, не порадившись із старшими сестрами. В нас матері немає. Хто-ж тобі дасть ніччю пораду, як не рідна сестра? Хто-ж біліше має права доглядати тебе, наставляти на добрий розум!“

„Знаю я твій розум! Як би я твоїм розумом ходила, то би свій талант минула.“

„Збсю! що то? що то?“ крикнула Люціна.

„Те, що чуєш,“ одрізала Збся повернула голову до вікна, задумливо дивлячись на небо.

„Збсю! Дивись сюди!“

„Чому пак ні!“

„Збсю! я тобі велю!“ крикнула Люціна, ідеймаючи голос.

„А з тебе же слухаю.“

Люціна стояла здивована. Служниця Збся сміє неслухатись її и навіть глумувати з неї!

„Збсю! де ти була сьогодні ввечері?“ спитала Люціна.

„На Курішківім яру.“

„С ким же ти там ходила?“

„З Якимом Лемішківським“, одказала сміливо Збся.

„Мій Боже! мій Боже! сама, одна, с хлопцем! закричали сестри, бігаючи по хаті и ламаючи руки. „Що-ж ти там з ним робила?“ спитала Рузя.

„Милувалась, розмовляла любінько та гарненько“, одказала Збся, дразнячи сестер.

„Баус-Марія!“ зарепетували сестри. „Як же ти сміє сама, без нас пійти до лісу с хлопцем?“

„Чом же и не пійти з ним, кого я люблю, а він мене любить?“

„Одна? сама?“

„Як же сама, коли ви обидві ганяли за нами слідом?“ промовила Збся, чудно регочучись.

„Безстидниця ти! ти псуєш и нашу добру славу.“

„Нікуди вже псувати! А за себе небоюсь, бо я ходила з женихом.“

Сестри опустили руки, наче на їх хто линув холодною водою.

„В нас и весілля швидко буде.“

Сестри, ламаючи руки, вийшли с хати.

Через кілька неділей Яким почав присвятуватись, а потім очитав Пшепшинського. Становий поблагословив його на радіощах обома руками, додавши, що за ним жадної притичини небуде, иби тільки дочка згодилась. Лемішківський просив дозвоління слати старостів в становий обцивъ зайти до старого Лемішани, що-б поговорити про щастя и благополучне життя своїх дітей.

Того-ж таки дня за гвѣм ввечері Пшепшинський мав довгу розмову, з своїми дочками, варту, що бії наслухати.

Старші сестри вже притихли и були дуже уважливі до Збсі. Люціна ласкаво промовляла до неї, подаючи їй чай. Рузя подала їй сухарчики на тарільці. Сам батько присунув до неї мисочку з варенням. Одна Збся не змінилась ні кришки. Така ж спокійна, тиха, задумана сиділа вона и тепер коло стѣлу, як и поніреду.

„Так Збсю!“ почав батько! „Ти вже нас швидко покинеш, підеши в чужу сѣмью, між чужі люди. Ніяково тобі буде привикати до чужої хати, та ще такой молодій.“

„Та ще й до таких людей, якійсь міщан та перекупок. То не мала буде для тебе жертва. Не знаю, чи по твоїй силі буде вона?“ спитала Люціна.

„По моїй силі,“ промовила спокійно Зося.

„Лемішка багатій,“ говорив далі батько. Як би його добре струснути то посипалось би багато карбованців. Один ґрунт, сад, хата, млин коштів не одну тисячу карбованців. А окрім того він ине без копійки в кешені.“

„Ах! який же сад в його ґарний! яке дерево велике! які яблука! Чистий рай!“ сказала Рузя. „А поклад ґрунту, на гірці над водою! як намаліваний! Там завжди чути, як вода шумить під млиновими колесами.“

„Все те добре при чому іншому, мой сеструню,“ одказала задумана Зося.

„Як би на мене,“ сказала Люціна, „яб зроду не пішла в таку сімью, просту, мужичу.“

Все те нічого, мой кохана: и простота нічого,“ промовив батько, „тільки горе, що вони не шляхецького роду! Є ж на світі багато и наших Поляків и бідненьких, и простеньких, але ж за те вони природні шляхтичі, з батьків з дідів с прадідів. В їх, бачиш, вже кров инча, панська, що не тхне дигтем та смолою.“

Лемішківський, пале, з університету,“ озвалась за жениха Зося: „він чоловік з розумом, заслужить чин, матиме й дворянство.“

„Ти, Зосю, далабів, багато розумніща й практичніща, ніж я думав до цього часу,“ сказав батько, осміхаючись. „Правда твоя, що він сам дослужився до чину, до дворянства, але ж його батько й мати міщане, та ще й живи и довго житимуть. А коли-б и померли, то пам'ять про їх нешвидко помре. Всі тутечки знають и добого пам'ятатимуть, хто були вами батьки, всі знатимуть, що Лемішка торгував скотом, а його жінка була перекупкою, як жидівка. А вже наші Поляки, наші знакові сусідипоміщани всі одкашнуцца од тебе, не приймуть тебе в свої хати за рівню...“

Всі почервонили. Зося сиділа, червона, як жар. В очах Люціни засвітився гнів, на очах Рузі виступили слези. Батько сидів засмучений...

„И Бог його святий знає, чому вона нам не ведецца!“ говорив далі батько. „Здаецца, вже нам от и жених трапився и ґарний, и розумний, и мотірний, а навіть вчився в університеті, а все таки діло йде не полюдський! Молода ти дуже, кохана Зосю! И не знаю я, чи зрозумієш ти, як себе поставити в твоїй новій сем'ї, в твоєму новому життю!“

Батько дохидопив подову. Всі мовчали.

„Ти католичка,“ говорив батько далі, „але ваших дітей похристити по московський.“

„Знаю, паче,“ відказала Зося. „Але під Московського покривкою можна розвинути шире-Польський дух. Мой сімья, тату, буде Польська, як би її не охрестили.“

„Ти розумна дитина, хоч и молоденька,“ сказав батько, цілючи її в чоло. „А поки що, ти переверни Янма на Поляка. Він омоскалився в школі, базикає по московський, вдає ніби Москаля. Але все те дурняца! Українську натуру и добре знаю. Все те Москальство лежить на їх, як на волу сідло; все те вонча шкура, котра ніяк не приросте до Українського тіла. Вий тільки добре прийнятися за його, то стягнеш з його ту шкуру. Українець — то чоловік добрий, м'який, та недогадливий и небачить далі свого носа. Зумий підластитися до його, він дурень и повірить тобі, дасица тобі в руки, навіть жизнь свою оддасть за тебе! От-тоді вже натягай на його шкуру, яку тільки тобі завгодно: чи телячу, чи баранячу, чи Польську, чи Московську, чи Мадярську, чи Турецьку! він туди влізе, буде очима лупати, ще й чванити мецца! Тільки роби діло помалісіньку, потихісіньку, що-б він не розшолопав; бо як рзочовпе, так тоді пропаще діло! Тоді він лютийший од звіря лютого, вб'є тебе псавіра! не помилює! А найбільше той мужик Український! Мужик — то гадюка, як кажуть жидки! С дільменними дурнями делаво легша справа! Ого — го!“

„Це діло, паче,“ воставте свритиности жіночій,“ промовила Зося.

„О Польська жінчина!“ далада Люціна, підіймаючи вгору свої ґарні очі, „чого вона не зробить! чого вона не досягне ласкою, підластивостю и коханням!“

„З батьками Янма тобі треба обхедитися ласкаво, не дуже гордувати ними,“ навчав батько.

„Мій Боже!“ крикнула Люціна. „Та вони ж мужики! та в-їх же збіраюцца родичі, гості такі ж прості, як и вони! Та вони ж цюють горілку! Велика твоя жертва, Зосю!“

„А хіба ж ми не п'ємо горілки?“ сказав батько. „Хто її на світі не п'є? Ії п'ють и пані, и мужики, и царі, и князі, и біскупи.“

„Ти, Зосю, не живи з старими,“ радила Рузя. „Я, на твоєму місці, найнала-б собі гарясіньку, малісіньку квартиру, с хорощим садочком и жила б там собі, а старих я повинула-б.“

„И втратила-б наслідство,“ одказала рівним голосом Зося. „Од гостей Лемішви можна де не-

будь схватується; а тим часом, колись прийде и моя пора.“

Збося вже давно збудувала в своїх думках ваши прийдішнього життя в Лемішківськини. Обляшати недовіда и свою семью, загартати спадок од старого Лемішки, перевести все на чисті гроші, потім їхати в Київ або до Одесси и шукати в великому місті служби своєму чоловікові — ото був її план! Вже їй показувалася перспектива щасливого життя в великому місті; вже вона бачила перед собою богатий салон з багатою мебілью кривою ансамблём, балі, театр, оперу, баскі коні, пишне убрання, до котрого так охочі Польки, и в котрому мають дуже богато смаку. Не маючи потреби в жадній пораді, вона тріхи не сміялася з батька, з сестер, котрі навбдили її молоденьку на добрий розум.

Тим часом, якъ сім'я Пшепшинських переводила на гроші маєтність Лемішки и бажала як найшвидше заспівати ёму „вічну пам'ять“, — тогось вечоръ в світлиці в Лемішки йшла така-ж цікава розмова.

„А що, тату й мамо!“ промовив Яким до старих, „благословіть міні під вінець стати. Я хочу сватів слати.“

„До когось, сину?“ спитала мати.

„До Збосі, найменшої дочки нашого стапового.“

„Я вгадувала тебе давно, от же и вгадала!“ сказала весело мати. „Кращої від неї нема на цілісіньке місто, та й не тільки на одне наше місто!“

„Старая, старая! ти й досі з молодію головою, як я бачу!“ промовив неласкаво Лемішка.

Ёго понуре лице, насудами брови, инакшій и тихий голос зараз дали знати, що батькові не подобався таке сватання.

„Чого так тобі старая?“ крикнула Лемішкіна.

„А яка тобі недогода в Збосі?“

„Як її звать?“ спитав Лемішка відіймаючи один край рота.

„Збося,“ одказав син грубо й твердо.

„Найй же піп дав її таке химерне ймення?“ спитав батько.

„Та вже-ж не православний піп хрестив її, коли вона звеція Збося. Але що міні до того, коли я її люблю?“

„То ти й справді її любиш и хочеш ожентись из нею? Я думав, ти жартуєш.“

„Ні, тату, не жартую, бо вже питав її про те діло, и вона міні дала слово.“

„Чому так и медати... Гм!“ одказав дедів чутним голосом Лемішка, потім устав, а місця и,

завшишов за потімлице, став нивати од кутка до кутка. „Те був щасливий, такий день, коли я тебе оддав до школи!“ дедів він зжмутив.

„Чого ж, тату?“ спитав син. „Хіба ви жалкуєте, що в чоловіком став?“

„А чи ж хіба вже й не люде?“ гримнув батько на сина, піднявши голову. „А се ти знаєш, що в твого тєстєвька Пшепшинського дедів. А ціле місто? Чи не хоче-оце він моїми грішми росплатитись из жидами?“

„Тату! так не годіцца говорити.“

„Чому ж не годіцца говорити, поки ще до вінци не дійшай?“ Ні, сину сидь лиш та порадься з батьком, з матірью. Хоч я чоловік и прости, але я тобі не ворог. Я тай батько, хоч ти знаєшаш и мене, и ввесь наш прости рід. Пшепшинський — голий як лєнь. Він и їсть, и п'є, и дєчє своїх зодягає — набор, подя жиди ёму вірять и ёго бєйца. Од мене жин не покрєщєцца ні на один шаг. Дулам візьмє од мене під самісінький ніс!“

„Тату! коли не дасть, то й не лайте. Я беру шину на свої руки и буду сам її зодягати и годувати на свої достатки.“

„На твої, сину, достатки не можна зодягти доброї наймички, не тільки жінки, та ще й Ляхівки. Глянь на Пшепшинськівен! яких вони суконь тільки не носять! чого вони на голові не поначіплюють! Хіба ж ти не знаєш Ляхівок? Та вони б тобі понатягали на себе всі магазини, всі крамниці, які є на світі! З своєю Збосєю и ти сину, будеш таким голодранцем, як и її батечко. Вона панського та ще й Ляхівського заводу. А та Польська шляхта готова пнутись з остатніх злиднів, що-б тільки напустити шину на людські бчі.“

„Збося дуже розумна, тату. Вона того не схоче зробити.“

„Я ще не бачив таких розумних Ляхівок. Вони до розуму доходять, як волось посівів. Прости Польки, не пани — ті гарні люде, хазяйни: слова нема.“

„Чого це ти старий, розходився?“ промовила мати. „Чому ж и не вбратись молодій жєнщині та ще й хорошій?“

„Старая! нам час про домовину дбати, а тобі й досі на думці не знати-що! Якиме! Твой Збосья схоче по панський жити. И те добре знаю. Спатиме вона допівдні, свідатиме в наші обіди, обідатиме в наш полудень. Колб неї треба панькання та біганини: вона наставить коло себе слуг, заведе тих паскудних лєваів, щоб вони подавали, на що тільки впаде ї око. Та готуй їй чай, та готуй їй каву, та пундички, та загуминай! А в нас наймич-

вона не побєє оасіако: Одна з нас наймичку че й та вніє ходити тільки коло нашої печі. Будеш ти синку, для своєї матері тупити и наймичка-пані, и лідая, даю, Ось побачиш!»

„Не журись, Леміше!“ сказала мати. „Коли вона буде нає поважати, то я сама намарю їй и лави и наю.“

„Чи потрапиш же ти на старість служити за наймичку для своєї невістки?“ спитав трізно Лемішка.

„Вона тепєр ходить иїшану, абб їздить на громадських та злодійських конях, котрих можна рєбра поділити, а від тебе сику вона аниматимє добрих коней, аїсського погонича, вона тобі схоче бити баллидраси та Ляхівські вшрембаси, а ти їй тїдїни настайї! О, я предивився на своєму добродушному віку до всіх цих людей, и Ляхівську натуру, добре знаю! А як пошрєть твої батьки, підє тоді наше добро, наша слава працьмарє! Писав рука, сику, розвія, як полєну, ту конїчїну, ще їм з отчєрою мїлий вік складали, дебували, потєм, азробляли простими, чорними руками. Коли-б же дав Гбєждє, що-б я помилився, що-б моє ні одїсїньєє сїбно несправдїлось! Коли-б тобі, сику, не прийшлоє горювати и в чинах, и в хрєстах! Оженїся, сику, з нашою дївчиною, таї з мїщанкою! Чи мало-ж тепєр їх ходить вже и в сїкнях! Вона буде прєста, трохи не така, як була й твоя мати. А хто-ж скаже, що Лемішка небув щаслївий с твоею матірїю? Вберєш її по панськїй — вона тобі и привичиця до панських звичаїв, навичиця штокати по московськїй. Чого вже, чого, а панувати, то наука дуже легка! Аби грошеї доволї!“

„Е! ні тату! Чи зуміє-ж мїщанка, хоч и в сївні, повєсти себє так, як природна панї?“

„Не вїтїмє так вертїти хвостом, та аручїти годовою, як уміє Люціна та Руза,“ церебїв синовї батько. „Про мєне! Вольному вола! Я не вїжену тебє з жїнкою с хати, прироблю з бєбу хати вам кїмнату. Живїть собі з Бггом. Тїльки душї мої щось не вїщує добра, бо я добре знаю тих Ляхівєв! А старїй голодранець становїй не покрєпнїця од мєне ні на комарєву нїжку!“

„За те-ж матїмємо невісточку, як перепїлочку!“ приказала мати.

Пшєпшїнськїй, того-ж таїк вєчєра, поговорївши з дєчками, одїїпцєв до свогє кабинєту и почав неспоїївно бїгати од кутка до кутка так швидко нїби нїм якє лїхо кїдало по хатї.

„Де-ж я в свїтї Бггому вїзьму грошеї на вєсїлля, на випрану?“ промовляв він сам до себє и плєскав сам себє рукою по лїсїй голєві. „Позичи-

ти? нїхтє не позичить. Чи не попросїти б у старогє Лемішки? Алє я Лемішку знаю: то дїдуган завїлий! та й сєрем трєки. Підєчїти по мїстї... А як закрїчав становїй, лїкнувши себє з уобїє сїлля по лїсонї. „Повлїчтє мїні десїтнїкїв!“ тупїв він одїїшївши дєрї, в порєдїю хату.

Десїтнїкї прийшли.

„Бїжїть ви мїні до мїста та зєрає, зєрає арєштуйте Пїцька, Бєрюха и Янкїля. Зєрає же, зєрає! Чи чуєтє?“

Тї жидкї були всїм вїдомї конюкрїди. Черєз їх, немєжна, було нїяким спєсобом устерєгти добрих коней на всю околїцю. Тї злодїї, навїть не раз попадалїся в рїки, алє все доставалїсь невинуватими, на дїво всїм лїдїям. Воїї дїлїлись вкраденим добром пополовїні з самїм же становїм, котрїй частєнько черєз їх таїк рїки переводив вкраденї конї.

Десїтнїкї достягали жидкїв з бєбєхїв серєдночі, бєз жадної причїни, и цєвелї до становогє. Пшєпшїнськїй нарєбїв галасу на цїлїй дом, лїав їх, кричав, совався до їх с кулаками, вїноватїчи їх у свїжїй кражї сусїдських коней.

Дєгадлївї жидкї тут таїк вїїнали с кєпїєнї грошї и дрїжачїми рукамі поклїли на стїл купу асїгнацїї.

Пшєпшїнськїй полїчив сповїїнєнько грошїки и повєлїв їм подєржати жидкїв черєз нїч, а вранцї випустїти, лїг спати далєво спокїїнїшїй.

В холєднїй пїд арєштом сїдїло ищє кїльєв жидкїв-злєдїїв и конюкрїдїв. Пїцько и Янкїль загєготїли до їх по свєбєму и оповїстїли всїх до чогє добувєвєця становїй. Вїсєполанїй Пїцько на другїй дєнь привїс арєштєванїм злєдїям грєбнї. Тї грєбнї дїїшли до кєшенї становогє и кїльєв душ злєдїїв знов пїшло до свїзу шукати на велїанїх дєрєгах и в чужїх комєрах собї помїшї.

На подвїрї становогє передєржувалїсь ищє кїльєв пар вкрадених коней, до котрїх не змєжєдїлись хазїїнї. А знаїтїсь хазїїнамь було дуже труднє! Ставовїй мав дуже вїрного конюкрї, пєрубєка Хтєдїя, котрїй зрїс и вїгодувєвся коло становогє и розумїв думи й кєжнє слєво свогє пана. Попсєванїй честївно змалку до самїх пїят, до вїстєк, як и всїя панська двїрня, Хтєдїя умїв дуже штїчно перєроблювати вкраденї конї и пєслї перєпрєдувєв їх сам, абб черєз жидкїв на сусїднєму злєдїїському ярмарковї.

Тодї самє стояли на подвїрї конї, вкраденї у сусїднєго свїщєнїка, вже знакомогє нам отця Мойсєя, котрїй навїть був прїятєлєм становогє. Отець Мойсєй одєржав од становогє бумажу, щєб їхав до

стану пізнавати, якісь перехвачені у злодіїв коні. Отець Мойсей недавно дав їм оподістку у стан, про свої покрадені коні.

Ще ж родився на світ який чоловік на Вирині, що б йому жернулось покрадених коні. Звечора те добре отець Мойсей послів до стану свого старосту, аби тільки опівнити форму. Хтодь вівів сімє опів дня на широкій двір пару коней, високіх, чистих, ць чорною лисинною шерстю, пладих и баских.

„Чи ваші коні, старосто?“ спитав становий.

Староста ходив, дивився, заглядав їм у зуби и став, не знаючи, що й казати.

„Чи твої?“ спитав становий у друге.

„Не скажу, ваши покрадени! Нехай сам батюшка приде та подивниця, що б я не був виноватий. И наші, й не наші! Трохи немаче б то й вони; але й наші були не такі. Становий повелів записати єго слова в бумагу.

„А що, старосто! наші коні?“ питав чоловіка отець Мойсей

„Бог же єго видає! Ідте, батюшка, самі, та гаразд роздивниця! Бо міні або полуда на очах сіла, або мене отуманено.“

Староста и справді протирав очі.

„Які ж коні показували тобі?“ спитав отець Мойсей.

„Наші коні були трохи гніді, а міні показувано зовсім чорних. Наші були тонкі, високі, худі, як драбина, а то якісь товсті як печі, баскі, зовсім панські. Ідте, батюшка, щоб я часом не був винен, та придивляйтесь добре! бо щось вони міні такі по знаку! Либонь я бачив їх у якогось пана, чи хто єго знає.“

„Чи не заїжджав ти, старосто, поперед тєго до кума?“

„Ні, батюшка, хранив Бог! Єй же Богу, кажу правду!“

Поїхав сам отець Мойсей.

Серед літнього дня вивів Хтодь на показ на під-повітки пару коней. Баскі, гладкі коні, чорної блискучої масті, с підрізаними трохи хвостами и мичками, з блискучими оскроміданними копитами, в нових уздечках, обкладаних срібними цвишкками, били копитами землю, насторожчли вуха, на сілу стояли на місці.

Отець Мойсей згадав свої коні, худі, миршаві, з запалыми боками, з сухими ребрами, кудлатими гривами, целехатими мичками, — вгадав їх звислі до долу вуха и похнюплянй морди и зарад махнув рукою.

„Не чаі коні! дурно я і хар до вас, пані Пшепшиїнський!“

„От же й дурно! Счасібі коням, що заволокли до моєї хати дорогого гостя. А без того багато в Дніпрі води утекло б, поки отець Мойсей навістив би свого приятеля.“

Становий обняв отця, Мойсея и тричі умовує єго в губи гаряче й щиро, дякуючи єму думкою за пару коней. Хтодь постаравсь, як бачимо.

Швидко потім веселий и щасливий становий пив могорич з отцем Мойсеем за коники з отця Мойсея, бо сему без коней пробути було не можна, а ворони єму вподобались.

От гроші на весілля и знайшлись. В першу неділю після того Пшепшиїнський після обідavit до старих Лемішок. Лемішка убравшись до вечєрні, ходив по світлиці и голосно бубонів молитви. Лемішкха вивязала вже голову хусткою и и почала одягатись у шовковий халатня. Коли це рошчинились двері, становий шубовсть у хату! В Лемішки рот заклік на якомусь слові молитви, а єго жінка стояла, натягнувши тільки один рукав халатниа. Поліцмь звичайно вищує жєсь ляхє.

„Мое впанування моім любим, дорогим сусідам! З святою неділею будьте здоровієнкі,“ прокумуриав становий, розмахуючи картузєм. „Як же ви живете на старости? аж же вас Господь милує?“

Пшепшиїнський говорив так добре по українськми, як мійрий Українець.

„А я оце гулящим часом до вас. Піду, кажу собі, та одвідаю стєрих аналємих!“

„Прощу ж сидіти в моєй господі, коли вже так,“ промовив хазяїн.

Стара завітталась по хаті, не знала чим и приймати такого гостя. А тим часом її руки самі не питаючись її розуму, застиляли стіл білою скатєртю и ставили пляшкы з наливками та запіканками.

„Яка з вас хазячка паніматко! Яка з вас господиная!“ лестивсь до неї становий. „Дай Воже, що-б мої дєтки повдавались у вас!“

Почалсь побштування. Становий пив та знай похвалів господиному и господарю.

„Які у вас хорощі світлиці!“ казав він. „Які чудові образи на всі стіни! А скільки в вас усякого добра! ваш двір повний мов тїа чаща. Аж через край лєция! Повітки в вас хорощі, загороди великі, комори дубові, а сад то правдивий рай! А ми з старєнькою паніматкою живете тут, мов Адам з своєю и простоті, в чистоті, навідаючи доброго и лукавого.“

„Мене мой старі й невідав“ одказав Лемішка,
„а що я...“

Становий перебив його:

„Прошу-ж, як найласкавіше, до мене в гості,
Не цурайтесь и мого хліба й солі. Хоч я и вдо-
вєць, але мої дочки як голубочки: и напечуть и
наварять и добрим слівом привитають.“

„Ми люде прости“, промовив Лемішка, насу-
пивши брови.

„Господь з вами! не жартуйте, пане Лемішко и
ви пані Леміщицх.“

„Який з мене там пан!“ міркнув Лемішка.
„Чого вже, чого, а од цього Господь милував.“

Становий жартобливо засміявся.

„Які бо ви, Охрїме Сидоровичу! Бї Богу“,
крикнув він, и поцілував го в колючу щоку. „Те-
пєр не той світ настав. Тепєр всі рівняюця! И
в книжках всюди пишуть, що на світі всі люде —
рівня, що не повинно бути ні старшого ні меншого,
ні панів ні мужиків. Всі рівня та й годі...“

Лемішка покрутив головою.

Догадуючись, що з Лемішкою плохā справа,
Пшепшинський прāмо приступив до діла.

„Де-ж ваш первенець?“ спитав він, підробилю-
ючись нарочне від церковну мову, що б як небудь
ублагати старого. „Чи во здравні обрїтавця? Як
єго Господь милує?“

„Та здоров собі, нічого“, одказав понуро Ле-
мішка.

„Гарний у вас син, розумний“, говорив Пше-
пшинський. „Рвєця в гору, мов той орєл у синє
небо. Скажу вам правду: Ваш син не цуравця
мого дому. Не годїця и вам, старим, одсубуватись
коли молоді присубуюця: Я такї прошу вас до
себе на хазайську хліб-сіль, и на порāду.“

„На яку-ж це порāду?“ спитала цївава Лемі-
щица.

„Чи говорив вам син ваш що небудь про мою
дочку?“

„Щось торочив там старій матері“, промовив
Лемішка, „та я не дуже то дослухався.“

„Та що тут таїтись?“ сказала Леміщица. „Син
говорив, що єму дуже сподобалась ваша найменша
дочка. Та й хороща ж бо нївроку їй!“

„Старā!“ міркнув Лемішка.

„Так мой люба матусю!“ вхопився за її слова
Пшепшинський. „Ваш син навіть питав мене про
діло.“

„Батькам трєба б пїдеждати трєхи, поки мо-
лодā думка переграє“, сказав Лемішка.

„От про сєе-ж то я й хотїв би порадитись из
вами“, каже становий. „Напї діти молодї, а ми хва-
літи Бога, вже підтоптались на віау. Кому-ж бїльше
їх наставляти на добрий путь? З щїрним шануван-
ням одхожу од вас и прошу як найласкавіше, од-
відати старого вдовця в єго господі. Там про все
й переговаримо. Прощавайте! зоставайтеся здоро-
веньнї!“

Видоївшись привїтнєнко и таїй гєть низько,
Пшепшинський одступив до порога та й зоставив
самїх старїх у хаті. Стояли вони и дивїлись
одно на одного.

Дальше буде.

И Я КОЛИСЬ

У дїброві, надъ водою,
Тамъ столїтній дубъ стоявъ,
Зелєнїть и красувавъ ея,
Въ синє небо зазиравъ.
Спочивали на гїлястїмъ
Сивокрилїи вірїи,
Розмовляли съ кучеравнїмъ
Буйнї, степовї вітри:
Люта осїнь наъ вихрами
Зняла зъ нєго всю красу,
Сумно, мовъ той старецъ, — голїя,
Такъ витає вїтъ зиму.
И я разъ мовъ дубъ въ дїброві,
Гордо въ небо зазиравъ,
И гадками и думками
Мовъ орєлъ той підлітавъ.
Но и мої всі надїї,
Мої сини прикраснї всі
Позмітали. мовъ те листє
Тї вихри, осїнні, злі...
Я оставъ ея, мовъ лєнь голїя
Бєзъ надїї, бєзъ любви,
Де лишъ гляню, то лишъ бачу
Жаль и тоску, — лють, снїги.

14. Липця 1869.

Данило Млава.

ДОВБУШЬ.

Дивоглядія въ пятєхъ зводахъ

Ю. Федьковича.

(Дальше).

ДРУГІ ЗВОДИ

(Люба ще й зъ Любоєєв).

О С О Б И.

Князь Образпольский.

Нашаїя.

Колошнїцкій.

Томашъ.

Юсїяна.

Кашерина Довбушица, удова

Лесь } ві сніи.
 Івань }
 Марфа, ві брата жінка.
 Мигай, ві годованець.
 Срібнарюкь. ^{одат...}
 Срібнариха.
 Стефанъ Дзвінка.
 Марішка, Срібнарюків годованка.
 Цора.
 Імро.
 Бзуцікий провінціалъ,
 Два козаки.
 Панцірни.
 Служали,
 Парубки. Діваша. Нарідъ.

Справа педеться то въ Печиніжні то въ Маняві. Гідъ 1745.

ПЕРШИЙ СХІДЪ.

О передъ монастирской церкви у Маняві. Рано. По переді, азъ боку стоить пару дерева и тисове крісло жароване. У церкви видко нарідъ и чути глухий гоміиъ співу церковного. Цора, страшна и розхрістана, и Імро уходя.

ЦОРА.

О Імре, Імре, двацїть рїкъ и пять вже
 Якъ у вогни я батька пострадала,
 Охъ мого батечка!... и тїлько вже,
 Якъ своє бідне серце я убила,
 Якъ свою я надїю и любовъ,
 И все, усе, що мала въ сему світі,
 На віки закопала, а сама,
 Якъ та мара блукаюся по нему.
 Да праві суди долі, бо она
 Не каже на оденъ намъ жеребенъ
 Все своє щастє власти, такъ якъ я
 Поклала на оденъ го: на любу
 Дневїрному стрїлцеви. Да минуло;
 Поблала и пропала. Але за що,
 О ти мій щирїй друже — (сли намъ можна
 У щирїсть вірувать), — за віщо ти
 Твій молоденький вікъ есь приковавъ
 До мого страшного, ніби до
 Зелїзного стовпа въ гарячі пуши,
 За віщо? о та щирїсть була бъ варту
 Люби, коби перепалене серце
 Могло ище длюбити!... все за дармо!
 Усе, усе за дармо! азъ леду ти
 Не викрешеш вогню, а лишъ примерзнешъ
 До него, якъ нещастний корабель
 Въ склянному тамъ десь мори.

ІМРО.

Цора, Цора:

Ти важешъ понехати ты: чомужъ
 Кохана твое давне ты не можешъ
 Забути? — О коби то чоловікъ
 Такъ борзо мігъ забути, якъ борзо серце
 Влюбити що потрапитъ! — Ти забути!...

Скажи ти місяцю, аби вінъ землю
 Забувъ, лишивъ, покинувъ, а самий
 Пішовъ на свою волю по вгодобї? —
 Скажи ти соняшнику, щобъ лишивъ
 За сонцемъ свої квіти повертати,
 Та відвернувся до студеної
 Опівночи? — О Цора моя крале,
 Не вимагай відъ мене того, що
 Не въ мої силі е! а якъ тобі
 Люба та моя тиха е за прикра:
 Ти носншъ острый ніжъ при собі всїгди,
 Що го, якъ нишкомъ достерїгъ я, съ часта,
 Ти обзеравшъ приязно: ножемъ тимъ
 Роскрїи се мое серце, и побудешъ
 Відъ разу ти мене ся.

ЦОРА.

виймае ніжъ.

Імре: не

На тебе острый ніжъ я ношу, а
 На тихъ Довбущуківъ. Во серце мое
 Мені уповїдає, що я їх
 На ніжъ сей позбираю ще! — Хїба
 Аби за дармо я вже двацїть рїкъ
 И пять шукала їхъ, и сімъ краївъ
 Сходила въ здовжъ, въ поперекъ? — О я найду
 Усіхъ, усіхъ ще відшукаю, и
 Не вмру и ні спочину, доки їхъ
 Криви не наплю ся, и серце їхъ
 На ніжъ не насиляю сесь!... За мновъ
 Мій Імре, вірний друже! — И хотъ Цора
 Любовъ надгородити ты не може,
 Бо Цора лишъ его, его одного
 Любила въ сему світі: то за славу
 Хотъ уступися нашу! спомани
 Мій королівский рїдъ! — И ми цигани
 У серци грїамъ честь! — За Довбушями!
 прохода.

ЮСТИНА.

и друга покоєва виводя Наталїю съ церкви у крісло.

Охъ пане моя мила: ви недумї?
 Хїбажъ я не казала вамъ, не іхать
 Сегодня въ монастирь? — сегодня празникъ
 Е тутъ, и народу чи мало: якъ
 Відъ духоти би не захорували? —
 Сїдайте ясна пане! — да яко
 Прекрасне крісло тутки хтось поклавъ?
 Спасибїгъ му! — Се ніби вінъ то знавъ,
 Що ви тутъ любите сїдати всїгди,
 Якъ съ церкви вийдете! — Се біжу я
 Водн. А ти сестричко їди кашн,
 Аби ридванъ заїхавъ!
 обї покоєві відходя.

НАТАЛІЯ.

Охъ мій Боже!

2

ЮСТИНА

прибігає з водовъ,
 Ану напийтеся! вода якъ лідъ
 Студена! — якъ хіба се не казала,
 Не іхать въ монастирѣ?... Охъ да й богато
 Тутъ печиніжинскихъ в ледінівъ!...
 Ви виділи пишного того, що
 Єму неначе місяць на лиці?
 То Лесь нашъ, Довбушукъ. Охъ пане мого,
 Ви справді в недужі? Біжу я,
 Щобъ знати де риванъ!
 иде.

НАТАЛІЯ

О на що, на що,
 Сказала єсь мені, якъ вінъ ся зве,
 Що душу мою взявъ!... Небесні сили!
 То и въ святиняхъ Господа люба
 Орудувъ? — и чо би ні въ святиняхъ? —
 О й та люба святоєвъ мусить бути,
 Відъ Бога мусить бути!... Якъ я го
 Сегодня перший разъ уздріла, чи жъ
 Святі не просвітились, и всі люде
 Святими чи не стали? — Але хто
 Мені казавъ, що то, що я длі него
 У серци своїмъ чую, в люба? —
 И що жъ оно би було якъ люба ні?
 О лишъ она такъ може людзке серце
 Порухити, розбити го на пилъ,
 А съ того пилу, що зъ єго в кождий
 Атомець равмъ, цебомъ, — на ново,
 Нове сцілити серце: о то чудо
 Люба одна лишъ сотворити може,
 Одна лишъ та люба!... О милий мій:
 А въ твоімъ серци — чимъ оденъ атомець
 Люби тої упавъ? — Я божевільна! —
 Хіба мене віць знає? — вінъ хіба
 На мене подивився? — Якъ той ангіль
 Стоявъ у церкові, и ангелімъ.
 У вічн. іхъ малевані дивився!...
 О якъ я ангелівъ тихъ ревнувала,
 Якъ завиділа імъ, якъ кляма я
 Ту долю нещастливу своєю, що
 Мене не сотворила ангелімъ,
 А паневъ!... — О мій Боже: на що паневъ? —
 Або и ангеломъ? — Чему мене
 Не сотворивсь Господи мужичкомъ? —
 Мені би можна було глянути
 Хотъ на єго, — ту землю обробити
 Що вінъ обробює, на тімъ танку
 Гуляти де и вінъ!... а такъ... да що?
 Хіба мені не можна и любити?
 Любити и єго? — щобъ вінъ не знавъ:
 А я тебе любити милий буду! —
 О змилуйтеся на мене божі суди! —
 иде.

ЦОРА

приходять зъ Імромъ.
 И ти за певне знаєшъ Імре, друже,
 Що и Довбушуки тутъ? — вілько іхъ?

ІМРО.

Іхъ брата два: Олекса и Иванъ,
 И, якъ я ся довідавъ, то и мати
 Жив іхъ ще.

ЦОРА.

Олекса та й Иванъ.

Гмъ! — то Иванъ — вінъ може бути той,
 Що бувъ у пелінкахъ тогда, коли
 Я тихъ старшенькихъ двоє уфатмла.
 Але Олекса — — гмъ! — Да все одно:
 Коби лишъ Довбушукъ — да що ми съ того?
 Коли тихъ двоє, що я руки імъ
 Надгяла, такъ пропади, якъ підъ землю,
 Хоть двацять рікъ и білше іхъ шукаю? —
 А тихъ зновъ двоє, що іхъ мавъ съ княганевъ,
 И пощикъ заподіявсь? — — Да коби
 Я знала що загибли, що вовки
 Або котюги ззіли на гостинци,
 То я бъ спокійна була, а то можуть
 И ті обовъ жити ще, бо Томашъ
 Ми уповівъ, ще й за великі гроші,
 Що іхъ казавъ съ хрестами мого батька
 Віднести въ чорний плай, але післанця
 Тота гірська планіта, що й мене
 Вна перепудила, й післанця того
 Переполошила, и мусівъ вінъ
 Веречи ті бенькарти Довбушівські
 Ажъ тамъ десь край села, а самъ втікати,

(Дальше, буде.)

Новий погляд на великоруський богатырський епос.

Влад. Стасова.

(Вѣстн. Европы за 1868 г. перві книжки).

Билинами звеця великоруський богатырський чи героїчний епос. Звичайно діяють богатырив чи героїв епоса на старших и молодчих. Старші богатыри мають на собі дуже яскі прикмети митологичного часу. То стародавні боги, тільки одягнені в людську постать, в людське тіло, хоч и незвичайної, нелюдської великості и сили. Іх багато: Святогор, Змій Горинчище, Вольга Вуславич, Калени перекожіє, Мишула Селяннович и єго три дочка-богатырині. Всі вони ходять по землі, бьюця, побивають один другого; всі вони мають незвичайну силу, котра навить ім аж заважає. Святогор на зріст вище:

лісу стоячого и як би мав завіщо вкопятись, то перевернув би всю землю. Идолища Поганого голова, як пивний казан в гуральні, плечі на сямень нирини, меж бровами три п'яді. Ідять багатирі по цілому волові, п'ють по казану пива, по півтора відра горілки. Де-котрі, як Соловей Розбойник и Вольга свистять по селовійній, шиплять по змішній, ревуть по звіриній. Всі вони б'юця залізними палицями; од їх свисту обенпаецця лист по лісу, од їх голосу земля стогне. Очевидячки ті багатирі, антропоморфовані сили натура: гори, хмари (каліки), вода, звірі...

Менчі багатирі вже люде, хоч и незвичайні, не проті, деякі прилучені вже до историчних людей, до историчних місць старої Руси. Іх отаман, Владимир Красное - Солнышко, ласкавий князь кївський. Алёша Попович — родом з Ростова, Илья Муромец, родом из Суздальської землі, Добрина Никитич з Рязані, Садко и Буслаев з Новгорода. Де-які з їх записані в Несторовій літєписі. Місто їх зборища и подвигів старий Кїїв, Чернігів, Новгород; центро їх з'їзду, дворець князя Владимира, куда вони з'їзджаюця, де вони гуляють, бенкетують, показують свою силу. Владимир витає своїх гостей, сідає з ними за стола, частує їх зеленим вином, тїшицца як вони б'юця в теремі, або на дворі, а часом и ему самому дістаецця од дужих багатирів. Всі вони з Києва розїзджаюця в чисте поле, шукати битви, як німецькі лицарі, б'юця меж собою и обороняють землю руську од ворогів, од татар. Садко и Буслаев тільки й одрізняюця од кївського цицла; то багатирі новгородські и мають на собі сліди тамошнього, крамарського життя... Так Садко виражає корабель на море и іде торгувати в далекі сторони.

Збірачі народніх великоруських билин: Рибников, Безсонов, Київський, — дуже тїшились ними, як продуктом народнього, великоруського життя, а вчені люде московської національної партії, (так звані слов'янофіли, хоч їх треба б звати слов'янофаги), як К. Аксаков, Орат. Миллер, Буслаев, Поляков а за ними и инчі поставили їх незвичайно високо, придаючи їм певний вияв историчного, давнього, національного життя московського народу. К. Аксаков казав, що билини, то давня исторія, хоч конечно не можна так од початку и до кінця звачати всі ті оповідання за историчні; що все те, об чім розказуецця в билинах, и справді діялось, хоча zapewне де-які дрібности мають характер митичній. Але викинувши все надприродче, всі ті змії, перевертання, чарування, так зостанецця суття исторична, котре для простого народа може мати більше вартости ніж школьні книжки и исто-

ричні писани для розвитку єго національної сили. Билини можна зрівняти з луччими листами літописі¹⁾. Такий погляд на епос став твердо и ввійшов в школьні книжки. В Христоматії Филонова прямо сказано: „Билини часу Владимира найлучче читати разом з першими листками Нестора. И там и тут зовсім однаковий тон, спосіб погляду и навіть — мова однакова (ч. 1. 129 лист).“ На билини вже дивились, як на минувшу, трохи прималёвану исторію старої Руси, як найправдивіше, щиро-національне, минуше життя, виявлене в епичних творах, напечатаних щирим національним великоруським духом. Московські слав'янофаги а за ними и всі школярі и школярки в гимназиях товкмачили, що Владимир - Краснов - Солнышко в билинах и Св. Владимир князь Кївський — один чоловік, а Кїїв в билинах мали за той Кїїв, що тепер стоїть в серці України на горах, над рікою Дніпром. Уже десь понаходили, хапаючись за літери народніх билин, що в їх виявляюця всякі стани громади, на котрі розпався народ. На Илью Муромця дивились, як на передовика селян, на Добриню — як на багатиря з князів, на Ставра — як на боярина, на Алёшу (Олексу), як на багатиря-поповича, з духовного стану. Ивана гостинного-сина, Соловоя-Будимировича, новгородського Садка мали за передовиків и виявителів купецького роду. В кожному багатирі вже познаходили риси характеру, подобаючі єго роду й племені. На Алёшу-поповича напали з мокрим рідном за те, що в єго ніби то попівські очі завидючі и руки загребуці; Добрині надали князької шляхетности. А найбільше московські демократи втінались Илью Муромцем, синомъ крест'янскимъ! Він здався їм найдужчим, найрацим, найчеснішим меж усіма багатирями. А Аксаков, Миллер, Буслаев и инчі поставили єго отаманом над усіма багатирями, котрих він веде на войну, над котрими він, по своїй простоті, глузує, за котрих він, по своїй доброті, йде на войну с поганими. Илья Муромець часом и самому Владимирові не давав спуску, докоряв ему словами и стусанами.

(Дальше буде.)

¹⁾ К. Акс. Соч. 1,401. — Бусл. Очерки. 1,420.

ГРИГОРИЙ САВИЧЬ ОКОВОРОДА.

(1712—1794).

Зв. Данилевськимъ коротко представивъ О. Т.

Дальше.

Ще держалась тодішня Україна козацькихъ и запорозькихъ звичаївъ и гетьманськихъ переказівъ, и дуже, дуже змаленька покидувала ся їхъ для новихъ порядківъ и обичаївъ. Видимо се зъ записокъ Іллі О. Маньковського підъ з. „Мое опредѣленіє въ службу.¹⁾“ Хороше ту описаний спосібъ образования дітей у краю, що немавъ ище ні гимназій ні инчихъ шкілъ висчихъ. Ось що повідає Тимковський про своє образование:

„Читати по церковно-славянській вивчила мене мати и дядько мій Андрей Кулидъ. Зъ нимъ ходивъ я до церкви, зъ нимъ гравъ ся и, зъ нимъ ходивъ на сінокоси, за ягодами. Часто гу-сто гравъ вінъ мені то на сопівці то на трубиці зъ бузини. — Нудивъ ся я неразъ надъ тими титлами та буквами, и намість книжки учивъ ся бігати. За те привъязували мене неразъ довгимъ рушникомъ до стола та заставляли учити ся силоміць. — Опісля віддали мене въ жіночий монастирь до Золотоноши на науку. Учили насъ тамъ черниці. Ми складали тутъ гейби маленький пансионъ. — А коли підрісъ я, відано мене въ науку до сільського дячка. Дивно жъ виглядала отта школа дяківська! Намість клясъ стояли по хаті столи; на кождімъ столі вчили чого инчого, букваря, часослова, псалтиря. При часослові и псалтирі учили й письма. Хто тільки-що починавъ учити ся, писавъ розпущеною крейдою на чорній дерев'яній дощечці; хто жъ уже знавъ перші початки писання, писавъ чорниломъ на папері. Хто уже скінчивъ науку псалтиря, мігъ ити въ осібну клясу, „вермо-лойну,“ и учивъ ся тамъ співати церковного співу. Співъ сей відбувався три рази на тиждень: підъ зиму въ осібній кімнаті, а підъ літо на дворі въ холоді. Можна собі представити, який тамъ крикъ бувъ у тій школі, де кождий для себе голосно учивъ ся. За науку платили родичі дякови гріними або натурою.

Коли жъ школяръ який покінчивъ усі дяківські науки, тоді приносивъ вінъ повенъ горнець каші. Платокъ, що нимъ каша накритою була, достававъ ся дякови; кашою ділпи ся школярі, а горнець розбивано на дрібні черепочки. Дяка гостивъ самъ отець школяра.

Та не на тімъ кінчилось образование школяра. — Ще суджено єму було набирати просвіти відъ перехожихъ, переяславськихъ семинаристівъ. И у сихъ школахъ бувъ Тимковський. „Побачивъ я“, оповідає вінъ, — „якъ разъ на весні зайшли до мого батька дві голубі киреї, два семинаристи. Одинъ зъ нихъ рослий, чорнявий, волося въ єго коротке; другий білявий, доброї постави. Изъ записаного паперу прочитали батькови „орацию“. Батько поговоривъ зъ ними, заглянувъ у їхъ письма и казавъ їмъ співати „Блаженъ мужъ“; чорнявого зробивъ моїмъ учителемъ а білявого обдарувавъ гостинцемъ. Ученикъ незабавки мігъ уже уходити за ученого, и по латинській Геллертовій граматиці ворожити бабамъ всілякі небелиці.“

Слабо йшла наука тоді и небогато хісна було зъ неї; ще слабше змінались тоді обичаї и привички давні.

Ми видимо, якъ діти поміщичі відъ дяківъ переходили на науку або въ монастирські школи, або до семинаристівъ перехожихъ. А хочъ и въ Києві и въ Харкові були духовні колегіюми, то ніхто не славъ туди своїхъ дітей, хіба тільки попи. Та и ту наука якось не велася. Хочъ ученики пильні осібні похвали діставали, такъ звані „*laudes*“, хочъ и на дверехъ самихъ семинарий знаходили ся символи тодішньої науки (мудрець зъ долотомъ и молоткомъ, котрий обтесує прихожого школяра, ще несе книжки підъ пахою, бувъ символомъ граматики; керниці зъ журавлемъ зъ двома ведрами — одно опущене порожне, друге горі підтягнуте такъ повне, що ажъ вода виливається ся, — була символомъ піітв и реторив; орелъ, що розмахнувъ ся далеко летіти и просто до сонця напустивъ ся, бувъ символомъ філософив), — то все такі граматики були собі неконьче мудримъ, пііти и ретори такожъ небогато почерпали науки, а філософи и богослови були зовсімъ не похожі на орлів.

Головна и найбільша часть народу була зовсімъ не просвічена. Селяне хазайнували и жили собі спокійно; тільки часомъ по причині свобідної винокурні спокій той колотивъ ся пльинчешемъ. Щобъ хочъ троха спляти єго, наказавъ неслідній Гетьманъ України, гр. Разумовський винокурню всімъ, окрімъ поміщикамъ и козакамъ, що мали ліси и ґрунта. Повідає вінъ, що Українці, намість хорошо хазайнувати, пускають ся тільки на винокурні, нищать ліси що и въ хаті нічимъ затопити, дорого хлібъ купують, иють я тамъ бідють¹⁾.

¹⁾ Москвитянинъ 1852 г. ч. 17. —

¹⁾ Маркевичъ: Исторія Малоросіи 1942, томъ II стор. 647, відъ 1761 р. и томъ II відъ стор. 651-2.

Ще жь 1763 р. появились на Україні пікнерия и вербунки. Мельгунівъ їздивъ зь шайкою вербовниківъ, стававъ по коршмахъ, вербовники їли, пили, співали, поїли козаківъ и мужиківъ, и п'янихъ вербували въ пікнери. Пікнерия, мовляли, ліпша якъ козацтво, бо пікнеръ нікого не боїть ся и передъ нікимъ шапки не зди́має. Бідаки и омиаки великі занисувались; письменні шинкарі и паламарі становились ротмистрами и поручниками. Та коли прийшло учити ся стрової служби, на вербувані розбігались по всімъ усяодамъ.

Дрібні чимовники дерли и грабили простий народъ по змозі. Грубше дерли вони съ поміщиківъ, що усе тільки тягались по судахъ, и одинъ одному спокою не давали. Шляхта ниділа и давила підданихъ своїхъ. Опекуни грабили повіренихъ своїй опіці сиріть. А хочъ Катерина нові поради вводила, то таки ті порядки не конче скоро приймали ся. Шляхта мусіла служити або въ війську або въ суді. Тільки богаті дослужувались дечого, а бідняки пхались якъ змога на передъ, протирали на зеленому столі лікті и совість, крали и грабили, що їмъ підъ їхъ нечисті руки попалося. Имъя комисара а имъя розбійника уважалося тоді за одно. Судъ и розправа купувались и продавались по назначенихъ цінахъ.

Додаймо ще до того упадокъ Запорозької Січи, якъ до крайного зьобнжені Січовики розбрились по широкій Україні, попанувували більші и менчі дороги и очерети, та побирали оплату за проїздъ, то будемо мали вірний образъ тодішньої України.

Та отсі розбійники-Січовики ще були єдинимъ приближцемъ святої справедливости. Вони карали тихъ, що допускали ся тяжкихъ зди́рствъ на бідному народі а не знаходили заслуженої кари у такихъ же чеснихъ судцівъ, якъ вони самі. Съ тихъ розбійниківъ вийшовъ Гаркуша, їхъ найзнатіищий и найраційний представитель.

И ось посередъ такого неляду и непорядку появи́въ ся на Україні Сковорода, філософъ и поетъ. Своїмъ життямъ, словомъ, діломъ и характеромъ зди́лавъ вінъ великий впливъ на дальший розвій Українського народу и стоїть труда, пізнати и праці єго.

Григорій Савичъ Сковорода родивъ ся на Україні, въ селі Чернухахъ, Київського Намістництва, Лубенського округу — р.Б. 1722. Батько и мати єго були козаками, хочъ бідними, та чесними, гостинними и щиро прихильними до кожного. Уже на сьмімъ році показала ся въ німъ велика охота до науки и співу. — Самъ, бувало, ходивъ вінъ по лісахъ та галяхъ, пригрававши собі на сопілці; — дома заховавшись у нуточокъ, повто-

ривъ собі звичайно съ памяти що чувъ або читавъ. Въ церкві, до которой дуже часто заходивъ, співавъ заєдно въ крилосі. — Волявши єго волю, батько віддавъ єго до школи у Київську Академію. Молодий хлопчина ставъ швидко першимъ міжъ своїми товаришами! Мудрий опісля и дуже уталантований Метрополитъ Київський Самійло Миславський бувъ єго товаришемъ и завсїгди остававъ ся по заду. — Єго хороший, милий голосъ сподобавъ ся дуже дерижерові співочої капелі, котрій єго и заразъ таки прийнявъ у хоръ. А коли цариця Елизавета вступила на престоль, затагли и Сковороду у її придворну капелю. Ище за царя Алексея Михайловича добирали завсїгди голосівъ до придворної капелі зь України, а цариця Елизавета, ще закимъ вступила на престіль, мала хоръ співаківъ; зложеній майже зь самихъ Українцівъ. Хористамъ, що уже потратили голоси, позволено було вертати ся до мівъ. — Имена хористівъ знаходимо записані въ письмахъ контори надворної. Не довелось же найти прізвища Сковорода у нихъ. Бсть тільки на двохъ місцяхъ ими Григоря: 1740 р. въ Серпни, стоїть записано „дати награду за славленіє и поздравленіє къ рождеству робятъ мѣ Калоніку... Григорию, по 6 р. каждому.“ Міжъ тими що мали дістати по 10 р. стоїть прописано „Григоріи Сивовичъ“ (може Савичъ?). Въ указі съ 1741 р., 21. Грудня стоїть прописано: „Вновъ привезеннымъ изъ Маллороссіи нѣвчимъ сдѣлатъ мундиръ. А каковы имена большихъ и малыхъ нѣвчихъ, о томъ взятъ за рукою уставщика, іеремонаха Иларіона, реестръ.“ Здається міжъ сими бувъ и нашъ Сковорода. Того бо року, оповідавъ Коваленський словами самогожъ Сковорода, приписали єго у надворну капелю.

Срезневський въ „Отрывкахъ изъ записокъ о Старцѣ Сковородѣ“ оповідавъ, що Сковорода підъ той часъ поклавъ пісню Хирувиську на новий голосъ, а Квітка додає, „що голосъ той напечатаний и розісланий бувъ по всіхъ церквахъ. Окрімъ того мавъ Сковорода ще „Христовъ воскресє“ и канонъ Пасхи: „Воскресеніє день“ покласти на голосъ уживаний теперъ намість давного ирмолойного голосу, и прозваний всюда „Сковородинимъ“. Можна би Квітчиному оповіданню повірити, тимъ більше, що Квітка знавъ ся особисто зь Сковородою. Та Стасовъ, которого донси въ придворній конторі, на нявъ найбільшу увагу заслужують и инспекторъ співочої капелі Вѣликовъ не конче згаджають ся съ тимъ оповіданнямъ. Сковорода, здається не влавъ сихъ пісень на голосъ. А коли Квітка приписує єму ті пісні, то воно мабутъ зза того, що вінъ вернувши до мівъ, учивъ їхъ пісень, що самъ вивчивъ ся при капелі, и що ті пісні задержались

разомъ зъ его именемъ. — У вінець сказавши, за водивъ Скворода пісні на голосъ, — тільки ті пісні не співались въ церквахъ, лишень въ приватнихъ, значайнихъ зборахъ кнївського дуговенства.

Тоді як Скворода бувъ у придворній капелі, придворні співаки хорошенке вели собі життя. У той часъ Разумовські, Українці по крові и по душі, були въ зеніті своєї слави. Тожъ и співаків-українців тоді голубили и пестили.

Скворода жебувъ тамъ довго, не більше якъ два-три роки.

1744 р. въ Серпню, цариця Єлисавета приїхала у Київъ зъ цілимъ дворомъ. Міжъ придворними співаками приїхавъ и Скворода. Зъ чиномъ придворного уставщика, оставъ ся вінъ по відїзді двора, увільнений відъ служби въ, Києві щобъ продовжати свою науку. Ту взявъ ся щиро до вичення жидівського, грецького и латинського языка, учивъ ся при тімъ красноріччя, філософії, метафізики, математики, природної исторії и богословия. Київський Владика хотівъ єго висвятити въ попи: та молодий Скворода не мавъ зовсімъ охоти до того. Про те й удавъ вінъ божевільного, а Владика взявши се за правду, віддаливъ єго зъ бурси и позволивъ єму жити, де самому захочеть ся. Того й хотілось Сквороді. Самою волею вінъ задовольнивъ себе за тихъ 6 тяжкихъ літъ. Ніхтожъ изъ близькихъ єго не знавъ, якъ вінъ ті шість роківъ уживъ, ніхто не знавъ, що вінъ за той часъ багато дечого изъ тодішнихъ наукъ навчивъ ся. Та незабавки замало єму було Києва и наукъ єго. Забажавъ вінъ зобачити чужину, и въ ній довчити ся того, чого не було въ Києві. Скоренько и вволено єго волю. Генераль-майоръ Вишневський, посланий відъ Двора до Угорь у Токайські сади, хотівъ для тамошної православної церкви подобірати собі церковниківъ, що знають хороше співъ и службу. Легко Скворода потрапивъ дістати ся міжъ нихъ. Зъ Вишневськимъ звїдавъ вінъ більші міста Угорь и Австрії — и ту познавмивъ ся зъ ученими и знатними людьми. У тому примгло єму хороше те, що вінъ дуже добре говоривъ по німецьки и по латині, що розумівъ докладно по грецьки. Само собою розуміеть ся, що знакомство зъ ученими багато розширило кругъ єго відомостей. Зъ палицею въ рукахъ, крайне бідуючи заїдавъ вінъ ище Польщу, Прусію Нїмеччину Италию, звїдавъ Римъ и пізнавъ римську старосвітячину. Вона дуже багато вплинула на єго, душу и на життя єго! Наконєць набравши багато хорошихъ відомостей изъ цілого світа, вернувъ ся Скворода у свою рідню Україну. Якъ же дастувало серця

єго коли побачивъ вінъ здалека дерев'яну дзвіницю села свого!

Зъ слїзами въ очахъ глїдівъ вінъ на нові могили,.... гірко плачучи відходивъ вінъ съ кладовища, побачивши, що окрімъ брата, у него уже ні батька ні матери, ні сестри на сімъ світі немав. Ще знайшли ся знакомі та приятелі, що безпомочного, бідного філософа прийняли теплимъ словомъ и нежалували єму своєї хати. Та саміжъ ті знакомі не конче то й маючими були. Шукали вони єму проте такого становиська, котребъ єму самому и народови єго хосєнъ принесло и єго трудашъ ученимъ відповїдало. Знайшлося незабавки таке місце. Въ Переяславі отворилась катедра на науку поезії. Никодимъ Сребницькій тамошний єпископъ завїзавъ Сквороду її викладати.

Скворода, якъ на ті часи дуже учений чоловікъ, написавъ для школи; „Руководство поезії“. Та написавъ вінъ те „Руководство“ по такъ новимъ правиламъ, що Єпископъ приказавъ єму змінити єго зовсімъ. Скворода не хотівъ; Єпископъ казавъ єму єдати черезъ консисторь справу, якъ вінъ смівъ єго непослухати. Скворода, поклякучися въ своїй відповіді на усіхъ знатоківъ, сказавъ при кінци „Alia res sceptrum, alia plectrum.“ Єпископъ на справозданню консистора написавъ власноручне: „Не живише по средь дому моего, нїтїяй гордыню.“

Скворода лишивъ ся теперъ безъ становища и хїба. — Та не такий вінъ бувъ, щобъ леда що могло вігнути єго твердого духа. Живъ вінъ у свого приятеля, що знавъ вправді науку єго велику, але бїди єго не знавъ. Скворода не смівъ просити помочи и живъ тихенько, обходячи ся двома старими сорочками, и одними чоботами. Та не могла теперішня нужда не лишити ніякого впливу на душі и на життя єго.

Незабавки діставъ вінъ за помочевъ своїхъ знакомыхъ місце учителя у поміщика українського Стефана Тамари. Гордоштий бувъ собі сей поміщикъ, и хотїя доста учений, тами зъ горда дививъ ся на все, що тільки не було гербоване, шлякеське. Синъ єго, ученикъ Сквороди, скоро нелюбивъ свого учителя, однакъ старий шляхтичъ ні разу не погворивъ наъ Сквородою, хочъ той щодня обїдавъ зъ нимъ за однимъ столомъ. Не зважаючи на те, приставивъ собі Скворода додержати року. Не додержавъ же вінъ єго, та не своєю виною. Розмовлявъ вінъ разъ изъ своїмъ ученикомъ и спитавъ вітавъ єго, яка єго думка, объ тімъ, объ чімъ вони говорили. — Ученикъ відповівъ троха нечестненько. „Тожъ бо, твоя думка, якъ у свїнячїй голові,“ сказавъ Скворода. „Зачудъ, отсе слуг

и приловив пані, а ся и почала заразъ наперати на старого Тамару, щобъ геть нагнавъ такого учителя, що їхъ синка коханого смівъ прозвати свинячою головою. Хочъ жаль було Тамарі лишати ся такого ученого учителя, та все таки уступивъ вінъ жінці, и прогнавъ Сковороду. Працюючись изъ нимъ, Тамара у перше промовивъ до ёго: „Прости, паньку, жені жаль тебе!“

И за „свинячу голову“ оставъ ся Сковорода знову безъ хліба, безъ одежи, та не безъ надії.

Сковорода пішовъ теперъ до свого приятеля, переяславського сотника. Звідси удалось ёму дістати ся въ Москву зъ однимъ каліграфомъ, що діставъ бувъ місце проповідника въ московській академії. Зъ Москви поїхали оба до Троицько-Сергійевської Лаври. Намістникъ Лаври, Кирило Флоринський хотівъ Сковороду для Лаври задержати. Але Сковорода не хотівъ для місця доброго лишати ся своєї України. Відіхавъ вінъ домівъ, оставивши по собі въ Лаврі пам'ять ученого чоловіка. — Тамара дізнавшись, що Сковорода уже вернувъ ся зъ Москви, хотівъ ёго зновъ до себе затагнути. Сковорода не хотівъ. Знакомі жъ ёго силоміць завезли ёго сонного до Тамари. Ледве не ледве давъ ся вінъ намовити и ставъ въ друге учителемъ молодого Тамари.

Ту й пішовши неразъ у поле, або заховавшись де въ лісі або въ темному нуточку въ саді, вінъ передававъ ся думкамъ та гадкамъ. У нихъ тільки вінъ живъ, и коли часомъ воні проснулись на папірѣ, тоді ставали зъ нихъ вірші. Тамарі діставъ ся бувъ одинъ ёго стишокъ у руки. Перечитавши ёго вінъ сказавъ: „Друже мій! Богъ благословивъ тебе даромъ духа и слова.“

Єпископъ Юсифъ Митревичъ, прийшовши у Білгородъ, покликавъ за порадою свого приятеля Гервасія Якубовича Сковороду 1759 року на учителя поезії въ Харківське колегіумъ.

Хоч троха усміхнулася теперъ доля нашому Сковороді. — Ходить відъ въ простій але чистій одежині, біда не докучає ёму, ёму становить ся лекше.

Та уже теперъ годі не добачити у німъ наслідківъ самоти. Івъ вінъ ажъ по заході сонця и тільки овочи, або молочні страви — ні м'яса ні риби ні горлячкѣ напиківъ не уживавъ ніколи. На добу спавъ тільки 4 годни. Раненько вставши виходивъ далеко у поле, веселий, рудавий, розмовний, до всего находячий якусь моральну науку.

Дальше буде.

ВІСТІ.

„Съ признаніємъ“ заявляє Галичанинъ (въ ч. зъ 9. (21) Липця), „що завязавшое ся изъ молодшихъ Русинювъ общество „Просвіта“ респочало свою дѣятельность съ похвальнымъ безкористіємъ“ и т. д. — Річь ту о „Зорі“. Дальше слідуєть необхідні „намеки“ „про единство всен Руси“, а закінчено такъ: „Если однакъжъ, — чего сохрани Боже! — естетички общества „Просвіта“ ужили въ изданой ними „Зорѣ“ правописанія етимологичного не то съ увѣреніємъ о лучшомъ его принципѣ, а только за для яковой холодно розсчитанной приминки, то най будуть они пересвѣдчены, що тогда и за 10.000 листовъ ихъ труда Русѣ наша не дасть и одного крайцара“. Що за наївно-протекційний тонъ! пригадуючи намъ часи триумфівъ Слова, коли то ёго слова уважались у ёго читателівъ неомильними. Але — tempora mutantur, et posuitamur in illis. Ничі чася; ничі люде... а хочъ и ті самі, та розумніці. Чи поділитись въ Галичаниномъ одною дуже важною звісткою? — Ото: Просвіта въ самій річи „уживавъ се изданной нѣю Зорѣ якъ бы у всѣхъ ишшихъ своихъ выданяхъ, правописанія етимологичного не то съ увѣреніємъ о его лучшомъ принципѣ, а только за-для холодно розсчитанной приминки,“ щоі — що відъ давна, та ще и досі учать въ школахъ народнихъ читати на правописі етимологичній. Ніхто (хйба Галичанин або Слово) не може сказати, що би о тій мнью „Просвіти“ не знала Русь, — щобя Просвіта якъ небудь ся маючувала; бо висказали те явко на I. заг. зборі Просвіти, люде, де мігъ се чути Галичанинъ, Слово и всі Русини Львівські; — мігъ читати кождий въ справозданню съ того жъ Збору, котре друковалось въ 1500 екземплярахъ; такъ само и въ справозданю съ 3. и 4. засідання Виділу, поміщеннімъ въ Правді. — Знала о тій Русь: а преці Русь, — о горе! розкошала перший утворѣ виданя „Просвіти“ въ 2000 екземплярахъ въ протягу 2. тижнівъ. Мусить то бути начя Галичанинова Русь, якъ та, що куповала „Зорі“. Коли тая, Галичаниномъ маввана „наша Русь“ не дасть на Просвіту и її видання ні крайцара, то не буде намъ жаль, бо ми до тої такъ званої „нашої Русь“ не послали пресѣби о жадну субвенцію: амі на адресъ „моск. благотворительного комитета“ амі черезъ відомскихъ деуугалієвъ, на адресъ О. Раевского. Коли слово и Галичанинъ стосує ся до волі и захотінокъ тої Русь, то має свої причини; а ми своїмъ власнимъ розумомъ будемъ просвѣщати нашъ нарідъ, и хочъ би то й не лежало въ интересі Галичанинової Русь, будемо печатати наші видання надійсь и въ 10.000 листахъ, и при тій, що до правопису, будемо ся тільки оглядати на пожитокъ, потреби и оиди нашого народу.

— Понижше подаємо заголовокъ збірника пісень, приспівного сими дїями зъ Гетм. України. Тутъ запізнаємо ш. читателівъ зъ нимъ троха близше. Збірникъ красний, обнимає (в I. випуску) 55 пісень, кожда зъ голосомъ (до співу), — зібранихъ по найбільшій часті въ Білоцерковщині и Таршанськїмъ уїаді. Шкода, що підъ кождою піснею не подано село або хочъ сторону, де записана; водиться те у всіхъ добрихъ збірникахъ народнихъ утворівъ, до якихъ ми и сей збірникъ полічати мусимо. Особливо мавмо ёму за заслугу, що у правописі старавъ ся віддати усі відтінки виговору.

Одно, що вражує немило очи и слухъ кождого Русина, то московська мова и „предисловіяхъ“ до укр. збірниківъ. Особливо жъ таке примацування страви дуже не смачне намъ въ Галичині, де (ще разъ кажемо) межя Русинами нема нікого, хто бъ мігъ що небудь добре прочтати по

московськи; а читання московського нашим виговоромъ, то такъ якъ їздити пѣ каміньстїй дорозї, ще й не мащенїмъ возомъ. — Дявна консеквенція Московської цензури!

— Дїльце великої стійности наукової вийшло в сїмъ тижни в друкарнї ставропільській. — П. Ів. Верхратський, проф. гимн. в Дрогобичу, членъ тов. „Просвіта“, знакомий ш. читателямъ зі своїхъ праць коло наукъ природнихъ, видавъ другий випускъ своєї терминологї до исторїї природописної. Хто читавъ 1. випускъ того дїла, виданий передъ трїма роками, (и тоді такої весь розхоплений), той буде мавъ зближене поняття о тїхъ скарбахъ, які ш. авторъ в нинїшній книжечцї, на розмірно малїмъ місци намъ подає. Терминологія зоологїчна уже майже повна; а назвиска, які ще найдуть ся міжъ народамъ, будуть по більшїй частї тільки відмінні имена тихъ самихъ родівъ.—Ботанична номенклатура не менче спірна хочъ ціле її багатство у насъ не легко дасть ся вичерпати. При кождїмъ майже словї єсть коротка примїтка цікава, часто дуже важна: про повїря, які єть котрою звїриною або рослиною у народа вѣзуться, про лїки, на які котру рослину нарїдъ уживає, и др. Дїльцемъ сїмъ (въ купї сь 1.виш.) положена основа науковїй номенклатурї природописній у нас; воно становити буде точку виходу усіхъ природно-историчнихъ вїслїдуванїй и стане ся необходимою пїдручною книжкою для кожного будущего природописця. Про стійність лексикографїичню не треба й говорити багато. Але и для людей не вїдаючихъ ся самїй тільки науцї, буде воно дїломъ дуже цікавимъ и хосенимъ, особливе такожъ при сїлськїмъ господарствї, котре в нинїшнихъ часахъ зъ науками природними що разъ тїснїше вѣзати ся мусять. П. Верхратський помїщувавъ свої цїнні працї такожъ и в „Правдї“, у всїхъ 3. рочникахъ. Вь загалї вінъ першїй єть поміжъ бїльше нашихъ многонадїйнихъ молодихъ природописцїв виступивъ на поли литературнїмъ. За єго примїромъ, сподїєсь, незабавкомъ побачимо цїлий кружокъ природописцїв на поли руської літератури.

— Не чванїмось, але є уже довершенимъ дїломъ, що товариство „Просвіта“ викликане потребами часу, сталоєть уже саме доковечною потребою для нашого народу. Воно зумїло внятъ пїдойти єму пїдъ смакъ, а доказомъ сєго є те, що не вно до всїхъ закуткахъ Галичинї любуютъ ся Чисаногкою але и звїснї намъ популяризаторове науки, якъ Вп. О. Наумовичъ и другї, приобїцали не силамъ заохаяти її своїми працями. Просвіта народу є головною вимїнкою добробиту єго, тому и радо витаємо тихъ всїхъ ширїхъ людей, котрі не зважаючи на злобнї клевети недругїв нашихъ, имено Слова, котре силлялось заразъ вь зародї придушити патріотичнї заміри народоуцїя, куплять ся винїки до спільної, хосенної працї на поли народнїї просвіти. Товариство „Просвіта“ позискує щоденно новихъ членїв для себе, воно розширїть свій уставъ, заложить по всїмъ усядамъ чи то филї, чи аґенцїї свої, и стане ся, сподїєсь, для Руснївъ небавомъ такою институцією, якою є для Чехївъ *Matica lidu*. Навить и нашї сусїде, починають добачати далеконоснїєть єго дїланїй. Що ино стала гадка завѣзання „Просвіти“ на явї, а уже допитувалось черезъ людей краківське товариство „Oswiata“, котре поставило собі за задачу просвїчати и народъ руський, чи не скотїли би ми

1) Книжечка не буде обїямати бїльше якъ 2½ арк. бїтого друку.

получитись зъ нимъ вь одно' тїло. Вимїнки до полученїя були дуже принадливі. Казано годї, що товариство „Просвіта“ буде собі у товариствї „Oswiata“ независодо, сенциєю, котра би мала заходитись лишъ коло вистачання популярнихъ книжочокъ, котрі би вїттакъ „Oswiata“ за свої гроші видавала. До оєнциальнихъ пересправъ якоєть не прийшло, а товариство „Просвіта“ було и є вдалче Краківському, що не перебило єму заразъ вь зародї самостійного розвитку. — Найновїшимъ часомъ однакъ присїлалось до „Просвіти“ и львівське товариство „przujacioł oswiaty ludowej“ єть тимъ чємнєвнїмъ питаннємъ, чи би не скотїла вона уступити зъ нимъ вь „stosunek łączności i wzajemności“. На тої кїнець и на случай притаєвнїя були єть польської сторони уже и пересправцї оєнциально делегованї: п. Романовичъ, давнїй редакторъ „Dziennika lwowskiego“ и п. Меруновичъ, авторъ „ruskich szkiców“.

О що ту имено річь розходити ся мала, намъ не звїсно, такъ, якъ и неєснї єуть намъ слова: „stosunek łączności i wzajemności“; те намъ лишъ звїсне, що видїлї товариства „Просвіта“ рїшивъ на засїданню своїмъ зъ 2 (14) Липца, що черезъ завѣзання подібнихъ взаємнїєть єть тов. товариствомъ „przujacioł oswiaty ludowej“ нарушили би ся кардинальнї основнї „Просвіти“ а проте и годї єму пристати на подібнїу проєвнїцію и вїполати зъ своєї сторони делегатїв до дальшихъ пересправъ.

Ми згадуємо ту наріомъ за сєй фактъ уже теперъ, щобъ люде, судячі по слухамъ, не зволнали пїдеєвати нашому товариству закулісовї якї гадки и плани, а вїттакъ и тому, щобъ подїлитись зъ нашими ш. читателями звїсткою про несудївану и безаслужєву прихильнїєть, зъ якою вь такъ короткїмъ часї обернулись єба товариства польські до нашої „Просвіти“.

БИБЛІОГРАФІЯ.

Молитвословъ и корошка наука о Христїаньско-католицької євртъ. Вь Вїднї, тїскомъ и накладомъ Мехтаргетствъ. 1869, кїрплицєю. — Стоїть 25 кр. брошурований; розпродажъ приймає „Просвіта“ на себе.

Народнї Українськї Пїснї зъ голосомъ зібранї, створженї и виданї Олексїємъ Гулакъ Аршиновськимъ. Вь Києві. Вь книгопечатнї Б. Федорова, 1868 року. — Можна мабути вь Ред. „Правдї“ и у Н. Димета по цїні 80 кр.

Погашки до уложенїя номенклатури и терминологїї природописної народнїї. (Вь додатку: декотрі повїрки, забобнї и пр.) П. Написавъ Иванъ Верхратський, членъ товариства „Просвіта“. У Львовї. Друкарня ставроп. 1869. Цїна одного примїрника 25 кр.

ПЕРЕПИСКА.

Вп. О. Ф...у Путїллі. Спасибї за присїлку. Єть початкомъ Серпня ждїть листу. Вп. Данило Млака. Спасибї за гостинєць. Помїстимо радо. Не забувайте на нарѣ.

Пр. О. Сел... вь Любачовї. Ваше дїло є готове. Прїїжайте и закїнїть єго.

Пр. О. Слю... вь З. Манускрїптївъ, котрихъ Вїждете, у насъ нема.

Головнї помїчники при редакцїї: Б. Згарський, М. Коссаєк. Дрѣ В. Луґановський, Ом. Паршицький, Дрѣ К. Сушкевич.

Властитель и одвїчаючий Редакторъ Наталъ Вахнянинъ.

Зъ друкарнї Ставропільській.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кождого місяця.

Предкладає симосить:

На „Правду“ з Додаткомъ: У Львові на р. 5 р., на 1/2 р. 3 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р. 20 кр.; — по за Львовомъ на р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р. 1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на 1/4 р. 50 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и лишературне.

по за Львовомъ на р. 3 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р.

На самий „Додатокъ“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. на 1/4 р. 50 кр.; — по за Львовомъ на р. 3 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 30 кр.

Редакція и Адміністрація підъ Ч. 453 1/4 (Галицька улиця). — Рекламні, неопечатані, пращанть ся на почтѣ безплатно.

П Р У Ч Е Н Н Я

Картини з волинської України,

Ніапа Нічул.

(Річ дальша.)

VII.

Не вважаючи на прохання станового, Лемішка ні разу не ходив до ёго в гості и не пускав навіть свої жінки. Він думав, що все те сватання перетрєця, премієця та й так минєця. Однак же спв не кїдав свої думки. В цілому місті він не знаходив іршої молодї для себе.

„Тату!“ говорив часто Яким; я в вас одін сян. Не робіть мене нещасним! Благословіть мїні старостів слати. Я служу, гроші заробляю. Коли хочете, я в вас не візьму шага на свою жінку. На свої гроші и зодягну и прохарчую себе й жінку. Не треба мїні нічого вашого!“

„А кому ж достанєця все моє добро, коли тобі нетреба? В мене ж дїтьми не поле засіяно. Шли старостів! Нехай тобі Бог благословить! Даруй Боже тобі щастя. Колиб же моя старá голова помилїлась у тїм, що я тобі говорив про Зосю! Ми помремь, тоді буде твой хата, твой й господа. А тїм часом я тобі пристрою до хати ще одну кімнату. Там будете жить з молодю жінкою.“

Швидко росла нова кімната пристроєна до хати. Яким пішов с старостами на заручини до станового. Тїхо й смїрно побили молоді поклони. Сторонніх гостей, панів, паньнок, окрім свої сімї, нікого не було. Молоді поминїлись перстїями. Лице молодого палало полумчїям, а Зося була спокїйна, тїха, неначе вона мала якусь думу на сєрці. Тїльки становий радів за всїх! Весєлий, жвāvий, він точїв якїсь теревєні, частував старого Лемішку, старостів и все обнімався та цілувався зо всїми, навіть з старою Леміщиною. Тїльки Люціна та Рўза сидїли цілий вєчїр смутнї та невесєлі. Мєнша сестра побила поклони, а вони старші зоставались у дївах и на якїй вїноць и на яку прїйдїсть? и для якїх жєнхїв зоставались іх білі рўки? Ве-

сєлість сплїла з єрдих брїв Люціни, а Рўза навіть заплакала.

„Коли ж, батїни, назначите весєлля?“ спитав одїм староста з мїських урїдників.

„Про мене, хоч и в першу недїлю,“ одказав весєло становий.

„Алє ж, пане свату, наша кімната не достроєна,“ одїзвāvся Лемішка. „Голубїят ми вївели, а гнїздочка не збудовала,“ додав Лемішка іронїчно.

„Е! чи то їм тепєр в думцї ваша кімната!“ промєвив становий. „Ми вже старї, позабували, як женїлись. Чи правду я кажу, панї свáхо?“ обернув ся він до Леміщїх.

„Через мїсяць гнїздечко молодим буде звїте, а ви, свату, тїм часом наготуйте скрїню й перїну, нашїй княгїні“, сказав Лемішка.

„Гбді вже тобі, старїй, дочекаїтись!“ сказала Леміщїха. „Нам трєба доброї дочкї, а сїновї вїрної дружини. А про скрїню байдуже!“

„Так, мой свáшко! так! святá правда!“ сказав становий, осмїхаючись. „Не дурно ж спївають у пїснї, що „волї та корбї — все те поздихає, а біле лїчко, — чорнї брбви — по вїк не злиняє.“ Ех! пане свату! давно те дїялось, як ми брались та вїнчались!“

Пїзнєнько вже хазяїн випровадив гостей и молодого далєко за двір, цілуючись та обїймаючись.

„Поздоровляю тепєр тебе, Зосю!“ промєвив становий, вернївшись з дочками до хати. „От-тепєр ти вже панї Лемішківська! Коли правду сказати, то прїзвище не дуже лєпське, алє що ж мавмо робїти, коли крáще не трапївєця. Садьмо-ж тепєр мої дбчки мїлі, та порадьмося об весєлї. Люціно! ти мой старша дїтїна, ти в нас хазяїка. Що нам дїяти з весєлїям? Як нам обїїтись з Лемішками и іх мїщанським родом? Чи влїкати іх на весєлля, чи нї? Та дже ж у старого Лемішки є брат, а в того брата є жінка й дїти. Є в іх ще й бїльше родичів. Все то люд прбстїй, мїщанськїй. Жїнкї позавірчуванї хустками чи намїтками, чоловікї в чєклобях чи в жунанах. А нам трєба влїкати на весєлля сусїднїх знакомїх дїдичів, багатїх,

просвієних, Польків. А як мено страх берё, як тільки подумаю, що сміють наші знакомі пані, лицём до лиця стрівши таку вроду в своєму домі!"

"И Бог з ним, с тим родом Лемішків!" казала Люціна. "Нам не прийдецца з ними жити й брататись. Коли вже таке діло скілось, то попрощаємо тільки Лемішину з жінкою, та й годі. Засади-мо їх десь у куточку, що б не дуже було видно. За молодого — не сором. Він паніч, хоч куди."

Зося чула як говорили про батьків її жениха, и байду-ність вивалалася на її лиці, неначе мови мовилась про наймитів и наймишків.

"Ти й добре радниця Люціна," одказав батько, „а все таки наші пані й панци крутитимуть не-сами.... Було-б найлучче, як би Яким ніби викрав Зосю з мого дому и повинчався собі десь на селі.... Потім вони приїхали б до мене... я б ніби простив усё молодим людям и поблагословив їх. От и обій-шлось б и без весілля! А тепер вже пізно. Треба справляти весілля и поневолі скомпромітувати себе и свою сёмью. Ох! горе, горе на світі!"

Становий тяжко здохнув, а за ним дочки.

"Вам, тату, нічого!" промовила Люціна. А нам-то, нам! Як люде подивляцца на нас? на Зо-сю? чи будуть по старому пускати нас у свої са-лони? чи одкасиуцца від нас, як од зачумлених?"

На очах усіх дочок виступили слези, Зося впала на плече Люціни и заридала. День заручин Зосі з Лемішківським скінчився смутком и сльозами.

Швидко збудувалася кімната позад Лемішиної хати; швидко висохла вона на гарячому Спасів-ському сонці. Хороба, простора, весела, на помо-сті, кімната стояла вікнами в садок. Під вікнами розстелалася зелена трава. Поблизу стояли старі вишні. Через тиждень після посвячення хати оповістили в церкві про вічання Якіма з Зосею.

Передь Другою Пречистою становий розіслав билети до знакомих, запрошуючи їх на весілля своєї найменшої дочки Зосі.

В неділю над вечір почали з'їжджатись гости на весілля.

В одинняні вікна світлиці станового заглядало сонце згасаючими, червоними проміннями и освічу-вало ряд паньок у весільних, білих и рожевих сук-нях, що сиділи чепурно рядком попід стінами. Мійські панічі и панки то сиділи, то стояли ку-пами коло поріга и в кутках. Всі мовчали и по-глядали на двері до другої кімнати, де сестри и подруги вбірали Зосю до вінци. Коло стола з обра-зами, хлібом и сіллю, сидів старий Лемішка з жін-кою. Між паньонськими сукнями и вінками, між фра-нками и сіртками дуже видавався простиий убір

Лемішків суконний, синій жупан старого батька и шовкова хустка на голові його жінки, а ще більше од того, що вони тільки вдвох були в міщанській, прбстій одежі. Мелодій стояв між паніччями в ку-точку и не зводив очей з дверей, звідкіля мав ви-линути його янголь и покликати його до вінци. Всі мовчали й ждали, в ряди-годи перемітуючись шль-кома слівцями.

Коли це обидві половинки дверей одчинились. Червоне проміння, що одпочивало на білих дверях, полягло через двері в другу хату, впало ніби ки-лимом під ноги молоді, обсыпало поділ білої сук-ни, білі черевички, и подало одлиск на її лиці, на білий вінок из троянд, на тонкий серпанок, що спадав з її ясных, золотих кучерів и окривав її білі плечі, тонкий стан, огортав слива її всю до самого долу. Легенько вона оперлась на руку боарина. Лице її здавалось тріхи втомляним; рум'янець наче зне-хотя виступав на щоках. Віка були спущені на очі. Вся вона легка, тонка, в тонкому як пух бі-лому убранні, здавалась ніжним, безтілним духом, котрий тихо плив на білих хмарах, по повітрі.

Зараз за молодого виплили старші сестри. Рос-кіш їх рожевих суконь и білих вінків була на гірша од убрання молоді. Их здоровий, повний вид, их білі, пухкі, одслоняні плечі притягували до себе очі своєю дуже вже матерійною красою.

При виході молоді всі в одну міть піднялися з місця. Лемішиха тріхи нескрикнула, як побачила Зосю в гарнім убранні молоді. Навить старого Лемішки серце затремтіло и прихилилось до невістки. Гордо глянув він на люде, як його син чорнобривий підступив до Зосі и разом з нею пішов до образів. Малий, сухорлявий, лісий становий взяв у руки образ и перехрестив молодих католицьким хре-стом. Потім поблагословила молодих явась родичка замісто матері. Лемішка, роблячи своїм огрядним корпусом и ростом великий контраст из дрібним становим, перехрестив молодих православним хре-стом. Дойшла черга и до Лемішихи. Сміливо й голосно промовила вона, через слези прбсті, на-родні приказки и голосно рознеслось Українське слово по хатах, скрививши сміхом не один поль-ський и Московський рот... Лице молоді и її сё-стер почервоніло од сорому. Де-які Польки закри-вались хусточками, де-які Ляшки ховались поза спинами.... Де-ж так! Лемішиха благословила мо-лодих попросту, ніби прбста Українська молодіца!...

Поїзд вернувся с церкви вже при свічках. Лё-каї в білих рукавичках розносили чарки з шампан-ським, котре в наших повітових містах більше по-хоже на поганий квас. Всі привітали и поздоро-вляли молодих, станового. До жарок Лемішки и

Леміщихи з гостей не доторядуючи ні одини Польяк, одрім сестер молоді, котрі зробила ту цареманю з якийсь химерним покладом...

Ще вся сім'я стояла й сиділа коло стола з образами, ще всі пили чай, як на дворі загуркотіли колеса великих екипажів. На весілля з'їзджались сусідні поміщики, Польяки, — панні чистої крові. Одчинилися двері. В світлицю вступив високій, тонкий пан, держачи під руку рудоволосо паню, убрану в багату сукню. На її руках, на шні блищало золото. На грудях у пана тилинав ся золотий важкийцепол. Публика розступилась перед значними гістьми. Хазяїн підбіг до їх назустріч. Пан и пані почали поздоровляти молодих и станового. Рудоброва пані видимо придивлялась до Янима и милувалась гарним, здоровим його лицем. Коли ненароком звернула вона увагу на старих Лемішів, котрі сиділи тутечка ж рядком... Пані так и жахнулась аж одскочила, ніби влолосась, або опеклась... Міщанський жупан, прсте убрання Леміщихи в тім салоні, куди вона приїхала на вечір, так її зднаували, ніби вона побачила тут між людий ведмедів. Одначе те жахання її засоромило. Красаа запалила її щона... Вона стояла ні в сих, ні в тих, ніки не взяв її під руку чоловік и не повів її до другої гостинної кохнати.

Приїхало ще кілька багатих панів. Прибув навіть якийсь Польський грабья, в котрому мабуць зосталось небільше двох вроделек старо-шляхецької крові. Всі ті гості конфузились, запримітивши Лемішів, и мерщій втікали до гостинної, де їх витали Люцина з Рузею и сама молоді... Здавалось, ніби коло Лемішів стояла невидима сила, з огневим мечем и страхала значну Польську шляхту. Грабья, десята вода на кисіль, надув свої товсті губи, сидів мовчачи, не вивукаючи з рота шідки и поглядуючи на двері. Поміщани ледві перемандались словами в хазяїном и його дочками и все хвалили молодого.

Музики заграли. Молоду попросили до танців. Зараз такі вся ватага високодувної Польської шляхти, що одрізнялась од усіх гостей, разом утала, зашелестіла дорогими шевковими сунними и, маючи на переді тонконобого грабья, почала процідатись з хазяїном и дочками, просячи вибачення за себе. Вою прівину вони склали на якийсь бал, куди вони були давно ніби запрошані. Гордо и черство поверталося панство з молодими и посувало в двері, заставивши по собі в гостинній пахощі дорогих парфюмів, на споминок про свій виїт. Люцина, Рузя и Зося трохи не заридали, трохи не протягли в слід ім своїх прохачючих рук... Вони

бачили, що їх цурались білші пані, и розуміли за-вщю...

А в світлиці, де були всякі гості, не дуже аристократичні, почалися танці, без перестану, без утоми. Швидко Зося, а потім Люцина и Рузя, забули про аристократію, закрутившись з молодими паннчами в танцях. Леміщиха слідила очима за своїм сином, за невісткою, сиділа спокійно и роздивлялась тільки, як справляють у просвічених людей весілля. Ні одним словом, ні одним незвичайним поступованням вона не скомпромітувала себе в домі, де були заведені европейські звичаї. Українська жінщина, навіть сільська має свою природену грацію, природене розуміння и цінювання цивілізованого лучшого обходіння з людий, и ніколи не поведе себе тривіально між паннами. Леміщисі було не в думці, що цілий вечір ніхто до неї не промовив слова, не дивився на неї, не сів коло неї. Побуч з своїм старим вони сиділи цілий вечір осторонь, и тільки роздивлялись на літнічи в танцях пари. Их прбстий убір лежав на їх ніби печаттю Каїновою, хоч на весіллі було багато ім знайомих панків, урядників, синів деяких міщанських міщан, таких простих, як и Леміщина. Були навіть такі міщані, котрі стояли вище Леміщихи, тільки европейською оджею, леда звали чичачи и шивачи. Але вони говорили Московською або Польською мовою, и вже цурались своїх батьків, котрі не знали инчої мови, окрім своєї Української; и вже соромилась при людях сісти з ними побуч, розмовляти з ними.

Гарно обставила Зося свою кімнату в домі своїх нових батьків. Здавалось, що Європе ола в суодах у Лемішів, трикутника до стародивній їх хати. На всіх трьох вісках своєї кімнати вона почала завіси плетиві с тонких блихниток. Те був подарок старших сестер. Ліжка було велеле червоною шовковим одігачом. Над ліжком висів підлім швабринної ребіти, с шитками, багате блихтичи до магури, шит той шліш, що вбив над ліжком Леміщани. Коло стола, закладено червоною ивретичною с кінтицями шпиретю, стояло чимале кресло в височеню и широкешо спинашо, крігтою маліновою матерією. На сталім стояло джерело на чотечних вісках, подарунок Янйвів. На вісках стояли зелені вазони. Під стіною лисіла політурою нова шахаха... Хатина мала зовсім европейський вид.

Швидко европейський вплив починався на всему бітті старосвітського дому. В світлиці Леміщихи стоїть уже не в кутку під образами, а перед каніпою. Пацєреду всі образи були стовпильно в один куток під отолою и в чотірі риді виривили дої

стіні ближчі до покути. Зося застала в кутку зотри образи, а другі картини розвішала симетрично по три, по чотири скрізь по стінах, на Європійський лад. За обідом почали з'являтися на столі деякі нові страви, печення, лагунники. Зося навіть вмовила стару Леміщиху надіти на голову чипок з білими обёрками, стуливши ёго, як можна ближче до хворами хустки, так, що він закривав усю голову. Леміщиха, по народньому звичаю, мала за великий гріх — світити волосом.

Одна́че Зося во всьому була покійна в своїй сім'ї, змобчувала, годила старому свекрові и швидко силкувала́сь постерегти звича́ї старих и не йти на перекир ім. Хазайство Леміщок було без міри більше, ніж у станового, де Зося звикла на все готове. Коморні й хижкі, лёх — були тут багате повніці всякого добра; скоту й птиці було далеко більше! Зося нічого не розуміла в хазайстві и навіть просіла свою свекро́ху вчити її и показувати, що́ до чо́го́ стосу́вца. Одна́че Зося, лу́чче сво́ї свекру́хи, вміла с прости́х припасів, що́ кумами лежали в коморах, зготувати щось смачне и гарне. Леміщиха на все місто хвалилася своєю немісткою!

Освоївшись у новій сім'ї, Зося почала постерегати характер и норви своїх нових родитів. Вона́ зразу вгадала, що́ Леміщиха в її руках. Вона́ бачила, що́ Леміщиха горди́ця, хвалю́ця нею перед людьми, поважа́є її за панство, за красу, за розум и просвіту, готова́ їй служити й годити, як коханій жінці сво́го сина. Зося говори́ла з нею завжди по польській.

За те ж вона́ страх як боя́лася Леміщихи! и не знала з якого́ бо́ку підступити до ёго. Насупляні брови, го́стри, чорні о́чі, твердий по́гляд, товстий го́лос, — все те обси́пало її спину́ дрожаннями. Розумна и добра́ назиряю́чи над усім, Зося постерегла́, що́ Леміщиха її не любить, хоч и жа́дує її. Зося почала́ говори́ти з ним по великоруській. Леміщиха хотів и собі закида́ти по Московській, розмовляю́чи з нею, але замодомта́в и оверзу́, що́ тільки сам махну́в рукою а всі в хаті заре́готались. С того́ часу, він говори́в до неї по-українській. Зося втратила надію ма́ти вплив на тако́го „дайдаману“, як вона́ нішком в думці зва́ла сво́го свекра, втікала́ від ёго, ле́дві висіжувала з ним за обідом.

За те ж у своїй кімнаті, вона́ була́ всьому господиня. Пам'ятаю́чи слова́ сво́го ба́тька об Українцях пісьме́нних и вче́них, помещика́льських школо́ю, вона́ ще́-дня пересвідчува́лась у їх пра́вді; більше й більше постерегаю́чи характер сво́го чоловіка. Сво́ім тонким розумом вона́ швидко постерегла́, що́ Українець, вчепий на чужо́му гру́нті, чу-

жо́ю жо́вою, не має жа́дної твердо́ї осно́ви під своїми но́гами и схиле́нця туди, куди пові́ дужчий вітер. Сво́ю лю́бов, ёго лю́бов до себе, вона́ вважала́ як вели́ку силу. Одна́че хотіла́ ще́ вивірити пра́вду сво́ї думки.

В осени́, пі́анім ве́чером, тихо́ й привітно світилася́ нова́ кімната́ Леміщківських чистими́ стінами́, чистим по́мостом, білими́ завісами́ и черво́ним лі́жком. На столі сто́яв ще́ не знати́й само́вар. Ча́й пи́ли молоді́ в свої́й кімнаті. Старий Леміщиха не любив ча́ю и доказав сво́їй невістці, що́ ча́рва до́брої горілки, далеко́ лу́чше гріє старо́го чоловіка. Зося́ ду́же була́ тому́ ра́да: вона́ ніколи́ не напілася́ би в смак ча́ю вку́пі з свекром. В кімнаті́ було́ те́пле. В кутку́ коло́ гру́би, на ле́жанці з зелени́х ва́хлів, сиділа́ Зося. На мале́нькім, круглі́м сто́лику коло́ не́ї сто́яло сві́тло. Як той па́вук в па́вутинні, Зося сиділа́ в сво́єму ні́таному плетінні́, котре́ закрива́ло її ко́ліна и сі́ткою висі́до аж до до́лу. Вона́ виплітувала́ са́терть на сті́л — гости́нець сво́ї свекру́сі. Які́мова кучеря́ва голова́ спочивала́ на Зосі́ному ко́ліні, на жмута́х бі́лої са́терті. Він одди́хав од канцеля́рської ро́боти́ и ти́шився білими́ рука́ми жінки, котра́ швидко верті́ла па́льчиками, роблячи́ легку́ ро́боту.

Розмовляю́чи ш чоловіком, Зося́ перестала́ верті́ти гачи́ом и покля́ла бі́лу ру́ку на чорново́лосу́ Які́мову го́лову. Вона́ пи́льно придивля́лась на ёго́ лице́.

„Чо́го ти, Зо́сю, диви́сь на мене́?“ спита́в він її. „Нена́че ти мене́ бачи́ш пе́рший раз.“

„Дивлю́сь на тебе́, бо пра́во ма́ю; дивлю́сь на тебе́, бо ти га́рний! Жарту́єш ти Які́мцю, коли́ звеш себе́ Моска́лем! Чи Моска́лі ж бува́ють та́кі як ти?“

„А чо́му ж ні?“ спита́в Які́м, осміхаю́чись.

„Моска́лі руді́, пи́кати́, та борода́ті, та вострю́ба́ті, або́ чорно-жо́вті, одна́чала́ Зо́ся. „А в тебе́ чорні́ брови́, як шу́рочі, тво́ї о́чи, як те́рен, тво́є лице́, як мак. Ти га́рний мов той Во́лох, або́ Гре́к! Ти не Моска́ль зро́ду-з ві́ку.“

„А хто́ ж я по тво́єму?“

„Нема́ в сві́ті кращо́го наро́ду як на́ші Поля́ки. (Там ада́валось Зо́сі). „Ти, се́рце моє́, Поля́к! От хто́ ти!“

„Але́ ж ба́тько й ма́ти мо́ї туте́шні!“

„То що́ ж! Вони́ лю́де прости́, то й не Поля́ки. А коли́ Украї́нець вивчи́ця и ви́йде в лю́де, так він у́же Поля́к.“

Які́м осміхну́вся прийма́ючи в жарти́ ні́чнині́ слова́.

„Ко́ли я Поля́к, то вчи́ ж мене́, мо́ї ду́шко, говори́ти по польській...“

И Зося почала словами похання, — солодкими виразами любові, промовляти до Якіма по-польський. Він промовляв за нею, як малий школяр потрапляє словами за своїм учителем. За помилки Зося легенько скубла його за вухо.

Швидко Яким, слухавший, як дитина, вивчився кілька фраз польських.

„Поцілуй же мене, Зосю, за те, що я тебе слухаю.“

„Чи любиш же ти мене, Якимцю?“ вивіряла в його Зося. Чи я більше подобалася тобі тоді, як я весела, чи тоді, як я спокійна?“ вивіряла в його правди цікава жінка.

„Все це ти сама добре знаєш! На що ж мене питаєш? Люблю тебе веселою, як ти пустуєш, мов малу дитина. Люблю тебе, як ти пташкою літаєш в танцях, сама легенька, як пух, жвава, як білочка на зеленому дереві. А як сидиш тихо, як дума схилить твою молоду голову, ти всю душу мою тягнеш до себе! Тоді мої очі цілий рік спочивали-б на твоєму личкові. Чи перейдеш ти сад повагом, мов та пава, чи побігнеш ти по траві ягнятком, — мої очі слідком за тобою ходять!“

Зося осміялася, дивлячись йому ввічі з невмирущою любов'ю.

„За це я тебе поцілую,“ промовила вона.

„Моя мила, моя кохана! Для тебе я стану чим тільки хочеш! Чини з мене, що твоя любов співає! Бо я для тебе живу й дишу, працюю и на чин служу.“

„Як ти мило промовляєш про своє кохання!“ сказала вона. „Ще ж воно буде миліше, як ти скажеш оце все по-польський!“

Яким чинив її волю.

„А бач я тебе слухаю! Бий мене, а й тоді нічого не скажу. Чом же не похилитись під таку білу руку!“

Яким узяв її пухку руку и почав ляпати себе по щіці, попередку стіха, а потім дужче й дужче аж одляски йшли по хаті. Зося сміючись, назирала чи витерпить то він таку муку од її руки. Яким вдарив її рукою так по своїй щіці, що аж Зося закричала, вхопивши пальці другою рукою.

„Ну! скуби мене за чуб!“ промовив Яким, загорнувши її руку в свої дучері.

Зося, жартуючи, такі добре цуприкувала за його п'ятки... Яким відкид осміявся. Все те, однак, видимо тишило Зосю.

„Явше старій, Зосю! навряд я вивчусь по-польський. А як будуть у нас дітки, то гляди, вивчи їх по-польський! а по-москівський! Добре?“

„Ні! я лучче вивчу їх тільки по-польський. Доволі й того, що їх шибла вивчить по-москівський...“

Про Українську мову не було й слова промовляно.

Сам Яким, не вважючи на свою „старість“, як він казав, вивчився по-польський и балакав з своєю жінкою завжди по-польський. В їх закутку, в їх кімнаті надувала вже Польща.

Дальше буде.

ДОВБУШЬ.

Дивоглядія вЪ пятѣхъ зводахъ

Ю. Федьковича.

(Дальше).

ЦОРА (дальше).

Але що та сновида відобрала,
То доля ми подасть! душа віщує,
Що вна ми їх подасть! у двоє, вЪ трос
Ми їх подасть, у десять! рамашицу
Не любить доля винна ся лишати!
О вна ми їх подасть! — тожъ питиму!
Тожъ сорбать му їхъ кровъ!... а ти шиньарковъ
Ми мовъ будешъ доле! бідні Цорі!...
Убиті, бідні Цорі!... Охъ ти доле!...
паде до землі и цобиваетя страшно. Тимъ часомъ вийшовъ
наридъ съ церкви и становитя красивимъ громадяни до
окола.)*

ДРУГИЙ СХІДЪ.

МАРІЧКА

виступає вЪ громади. До Цора.

И що тобі небого? — ти недужа? —
Що вЪ тебе такъ болить? —

ЦОРА.

Нічо якъ серце!

Лишъ серце, сердечко болить у Цорі!
Лишъ сердечко у Цорі! сердечко! —
А щожъ би вЪ Цорі ще й боліло? — вЪ Цорі
Одно лишъ сердечко!...

МАРІЧКА.

Сердешна ти!

И чо оно болить? —

ЦОРА.

Чого боантъ!...

О не питай, чого, щастливе дівче,
Бо ще за борзо знати будешъ, чо

*) Черезъ помилку не надруковано сей конецъ першого сходу вЪ попереднімъ числі. — Ред.

Ті сердечка боля. При твої вроді.
Не забарится доленка, сказати
Тобі, чого боля вни!... видишгь вілько
По цвинтаряхъ гробів тамъ? — И одне
Ти серце не накрило віко трунви,
Не вбите.

МАРІЧКА

Ти ворожка! —

ЦОРА

Чимъ ворожює?

Такъ тяжко въ світі бути, якъ гадаєшъ? —

Дай, подаруй ти свою віру, серце,
Родину, батька, маму, добру славу,
Усе, усе що маєшъ дорогого.
У сімъ безцінній світі, а дістань.
За все то зараду въ надгороду, а
Ти є ворожка певна.

МАРІЧКА

Я тебе

Не розумію.

ЦОРА

Будешъ розуміти,

О будешъ розуміти дівчино,
Лишъ най ще твоє серце сь розіве.
Якъ тая стократъ роже має, и
Усю свою красу, усі доскопці.
Показе світові, що въ собі криє.
Вітакъ най вітеръ буйний прибуває.
Най азъ рожев на рамову стане, най,
Присягами вповоду дригорне.
Руками дивними, а обгориуше,
Цвіти ві обірве й рознесе.
По полю на поругу чирсакови,
Вітакъ мешъ знати, дівче!...

МАРІЧКА

О матбути

Ти дуже нещаслива? —

подає Цорі руку, Цора бере, а уздріше, аманъ відчепи на
руці, зривається.

ЦОРА

Га!...

двигается то Маріці въ тварь, то на руку.

Она! —

Она! она! — Ану? — — Она! — за певне

Она! — О доле шира!...

МАРІЧКА

Ти мене

Переполошила! — Се хто я? —

ЦОРА

Ти —

Тебе найман у лісі? — у плаю? —

Въ якої може стаї? — О ваши!

О змилуйся важи! —

МАРІЧКА,

И що такъ? —

Хіба цілий повітъ не знає, що

Се такъ? — Ти божественна? —

кде міжъ дівчата.

МИГАЙ.

виступає азъ громади и подає Цорі руку,

Нуко и? —

ЦОРА.

глянуше на руку, въ остеклі радості,

И ти и ти! й тебе

щепче Мігайеви въ ухо и утисає.

ПАРУБКИ

А що вгадала? —

МИГАЙ

Се диво не циганка!

ПАРУБКИ

Угадала? —

МИГАЙ

Вгадала братчики, бо й сь правди тамъ, —

Мене найшовъ у стаї, хлопчикомъ

Загірський чодорікъ, що випасає.

У нашихъ полонинахъ, вівці, и

Узявъ мене азъ собовъ и згодоває.

Вітакъ якъ вінъ померъ, рідъ не схотівъ

Мене тримати білше, и зайшовъ я

Слуговъ ажъ въ Печиріжницъ, тутъ наймиждъ сь

У Марка Штефана, у Довбушки

Старої брата. Якъ Штефанъ померъ,

А я у нихъ лишився по розказі

Покойного, бо въ нихъ дітей не було,

Якъ лишъ одна донька. О такъ я взявся

У Печиріжниці.

ПАРУБКИ

А ми теперъ

У Маняві и въ землю не вросли,

И азъ церькові чистодимъ до воді,

Грудяє би прійти сь, пр. базари.

Розглянутись по людехъ,

Цілий нарідъ починає сь прохожати.

СРІВНАРЮКЪ

до дванки.

А виждъ не чує? —

Се й справді такъ, якъ та циганка каже

То такъ було: я бувъ въ полонині. —

Ажъ тутъ одної ночи чую я

Підъ стаєвъ плачъ якийсь. — Я вибігаю —

Ажъ тутки дівчинка — отсе Марічка —

Стоїть азъ завязановъ руковъ тай плаче. —

Я заразъ їй въ халашъ. — Чия ти душко?

Я дядева, та ненина! — Насъ вова

Убрала! — Ми не мешъ вже пустувати,

Лишъ не робіть намъ бубку! — Хтожъ вамъ бубку

Робивъ бж? — А! а вона! — в адігъ!

Тай ручаю намъ помагає криивоу. —

Я дивюся — а ручка въ неї бачъ

Ножемъ надріває. — Намъ бубку, — насъ, —

Я ставъ надъ сими гадати, тай питаю:

А вона лишъ тебе сему узгла?

Ні, бо й Михайлині узяла вона,
 Та чума маст не дала, та пишма.
 Вона ділила ту чужу? та чічана,
 Чічана чужа була! — Де Михайлинь? —
 Який Михайлинь душко? — Тамб нашъ!
 Йому зробила вона бубку. — А!
 Де чужа го поділа? — де Михайлинь? —
 Бго узяла чужа — та тудя —
 Тудя десь повила го! — Та куда?
 Та оуть тудя! — не знаю. — Бити чужо!
 То она Михайлиня тудя узяла! —
 Ту чужо треба бити! — або най!
 Не треба чужо бити, то чічана!
 Вона й хлібця намъ дала! — Білше я —
 Що я не ділять мене, ній не патяй,
 Ніче не мігъ зв дитини се довідать.
 Тай на що? — Борь динь пачега намъ на старість,
 Слова бгу во шилитихъ! — Бось помоне —
 Подружжю еі — и праживить
 Оумкоомъ призяю! — Білше я
 У Вона не бачю! —

МАРІЧКА

Охъ любки!
 Який пишний же гиць! — відки варе? —

ДІВЧАТА

Не съ туркияз то съ татаривъ! —

МАРІЧКА

Та ді правди? —

ДІВЧАТА

Ді правди що съ татаривъ! — а якъ ні —
 То йди у Печнижницъ та спитай ся
 Въ старої Довбушихи, що снівъ
 Хорошихъ чорнобровихъ два ажъ має:
 Одомъ ся зве Лесє! —

МАРІЧКА

Що жъ красний згодій!

Мені, любки се видить, що такий
 Лиць той царевичъ крадий бувъ въ казкахъ,
 Що де ноговъ ступовъ лашъ — там и рушъ
 Відъ разу ся росцвила! — Охъ любки:
 А вінъ чи приде варе на базаръ
 Сагедне намъ гуляти?

ДІВЧАТА

Довбушувъ? —

А того хто коли на базарі
 Ще видівъ де гуляти? — въ того тідько
 Лиць гувьки що лісами за теперемъ,
 За оленемъ, ведмедомъ або туромъ.
 Лицько будешъ видіть, якъ заразъ
 Домівъ починакуе.

МАРІЧКА

Охъ любки!

А якии сапреспивъ ого до дому? —

Не правда, що прийивъ би? — Охъ кажіть бо
 Прийшовъ би? — не прийшовъ би? — Лбъ відъ
 разу

Ушарла, няз би вінъ ми відмовивъ!

Відъ разу бихъ ушарла!

ДІВЧАТА

Ти хіба

Бго що полюбила?

МАРІЧКА

Полюбила? —

Бго чи полюбила? — О яке

Се ви холодне слово ми сказали!

Не полюбила! а пропала! вмерла!

Загнула за нимъ! — Охъ поестриці!

Лишь глянула на него — тай на віки

На віки я пропаде!...

ДІВЧАТА

Що се ти?

Йдімъ, люди мутъ сміятись! — йдімъ, Марічко!

Ходімъ, ходімъ Марічко!

беруть еі сидовъ зв собовъ.

(Дальше буде.)

Новий погляд на великоруський богатырський епос.

Влад. Сиваова.

(Вісн. Європы за 1868 г. пер. і вижж.)

В згадці багатирів во всіх країв Русі до
 Києва вбачали збирание всеіземлі руської до од-
 ного центра, монархичного Києва, адитя провинцій
 в одно царство, серединною котрого був Київ,
 але Київ не український, не малоруський, а
 великоруський чи московський. Вей билини за-
 писані на далокій московській пішбчі, в губер-
 нах Волгодезькій, Костромській, Ярославській; и
 вей веде мають характер велико-руський, и абаре-
 глись в племені велико-руському. Ergo... тигладалі
 московські явеші, багатирі означені о ринимъ дль-
 ними и саможетійно-національними риса-
 ми, доечне великоруськими. Ergo... Стародавня
 Київська Русь була великоруською, а не україн-
 ською Руссю; Київ був город „русскій“. До та-
 кого розуму дійшли згадані учені.

За тим усім билини були поставлені рядом и
 на одній вижні з Одисеєю и Илиадою Гомера.
 Багатирі звались „нашими Гекторами, Ахи-
 ллесами.“ В билинах десь познаходила національна
 переселоджена любов неавичайні краси поетичні,
 незвичайну високість творчого духу великоруського
 народу; ними хвалились, пишались, носились з ними
 як с писаною торбою, набивали ними школярські
 голови. Як нам відомо, и галицкі вчителі напхали

не одну школярську голову тією грубою, твердою начинкою, котру найдіпший великоруський поет Ів. Тургенев має за грубу и дуже непоетичну.

Пан Вл. Стасов первий приклав до билни методу зрівнюючу; зрівняв їх з епосом индийським, с піснями монгольськими, татарськими в Сибірі и и дійшов до тієї думки, що великоруські билни — не руські, не національні, не самостійні, не мають нічого істинько историчного. Вони — незабуті шматки индийського епоса, компіляції с пісень середньої Азії и далекого востока. Багатирі в руських билнах — индийські боги, татарські герої; а историчним, кнївським, літописним лицам вони рідні така як „Василь бабі сестра в первих.“

Пан Стасов поперед усього зрівняв дуже звисну великоруську казку про Бруслана Лазаревича, с персидським епосом и показав що та казка перероблена с персидської Шах - Наме, що Бруслан Лазаревич, то Рустем персидський, тільки по декудн вкорочений, вбраний, часом и окарікатурений. Руський Бруслан зовсім не має тієї поетичної краси, якою сяє персидська поема. Потім автор зрівняв з десятком багатирів руських, починаючи з Добрині Никитича, дядька св. Владимира, по літописі.

Як прийшов час народження Добрині, почали чуда творитись на землі: пробігло стадо звірине потім зміїне. Попереду летів лютий Синиен-звірь. Він закричав, зашипав, завистів, и в Дніпрі вода захвилювалась, темні ліси похилились до землі. Сямок хотів ёго звісти.

Добриня був роду княжого, з Рязані. Став він рости, старі люде проронували, що він поб'є змія. Раз в петричину сиву ему схотілось купатись в Ізрап-річці. Мати пустила ёго, але наказала не плести на другу хвилю. Добриня не послухав, поплив, а там ёго вхопив змія Горичище. Добриня зиспав ёму очі, вбив ёго и визволив багато царів и царевичів и молоду Занаву Путятинину, и вернув її Владимірові. Потім чарівниця Марина чарує ёго в вода и за те їй послі Добриня одрубав руки и ноги. Такий Добриня в народніх билнах.

Такий же самий був и Кришна индийський, в котрому проявився сам Вишну. Старий пустельник Нарада напроорокував индийському цареві Канзі, що осьме дитя ёго тітки Деваки уб'є ёго самого. Канза згубив з світа семеро, як народилось осьме — и то був Кришна. Тоді вода в морі заколисалась, гори задрижали, ліси зашуміли; з неба почав падати дощ с квіток. По волі богів Кришну односять до пастуха, де він и росте. Кришну в колісці

хотіла звісти Птиця-чудовище, Путана; він одушив її груди. Потім другий раз, пасучи стадо на березі озера, де жив цар змія, дшучий вогнем з підземна головами. Кришна кидавця на ёго и вбиває скочивши, так як и Добриня, на ёго груди и визволав сина свого учителя. Марина чарівниця в московській билні, то Путана индийська. Обидві вони заправляюця то птицею то жінкою, то чудовищем.

В однім варіянті о Добрині розказуєця, як він прихав в орду з двома товаришами и цар велить ёму натягти здоровий лук. Лук такий важкий, що ёго несуть на носилках тріх багатирів. Добриня натягнув лук и потрощав ёго. Зовсім такий сьмод е в Рамаяні, де багатир Рама з братом приходить до царя Ганака. Цар велить ёму натягти лук, такий здоровий, що привозять ёго на осьми колесах. Рама почав натягати лук и розламав ёго пополювці.

У минулих татар е тала сама пісня, до споминаєця дуже здоровий лук. Хан Мірген одбирає у другого хана ёго сина. Як він виріс, тоді Мірген звелів ёму зробити такий здоровий лук, що ёго насилу вносять шість чоловік, а стріли леді приволіують п'ять других молодців. Ні один син Міргена не зміг стріляти з того лука. Тоді Аг-Ая взяв лук, натягнув ёго, стрілив в скалу, од котрої не зосталось и сліду, потім побив всіх синів свого ворога а старого хана Міргена вхопив за бороду, брязнув ним об землю и вбив. Така ж сама пісня е и в телеутських татар.

Так то великоруський багатир Добриня — не Добриня Несторів, а бог индийський Кришна, Аг-Ая татарський и инч. — А Хомяков запевняв, що в билні про Добриню народ співав про Добриню-варяга, чоловіка високого роду, сміливого наїздника-героя. Аксаков и Безсонов сміливо писали, що Добриня-давний князь, добрий, великодушний, лицар, в котрому навіть ёго товстота була княжа, мабуть тим, що всі князі та пани гладкі й товсті. То наш Гектор, наш Милош, казав Безсонов. (Дальше буде.)

В І С Т І

— Для 28 лат. Лиця упокоївся в Празі, в глибокій старості, гордий патрїот чеський и учений европейської слави, проф. Іванъ Пуркyně. 31-го Липця відправив ся в Празі похоронъ при нечуванимъ уділі народу чеського. В Львові відбула ся такожъ помпальна відправа в костелі Домінікавцѣ, — на котру тутешні Чехи запросили плякатами в чеськімъ, руськімъ и польськімъ язиці. За численний уділі, який взяли в тій відправі Руськи и Польски оповіають теперъ Чехи подяку.

БИБЛІОГРАФІЯ.

Protest der ruthenischen Nationalen gegen die allfällige Deutung der Lubliner Union als eines rechtlich zu Stande gekommenen Actes. Lemberg. Staurop. Druckerei 1869. цѣна 30 кр. книгаря Ставропигійська.

Головні помічники при редакції: *В. Згарський, М. Косиць, Др. В. Луцковський, Ом. Партицький, Др. К. Сушкевич.*

Властитель и одвічающий Редакторъ **Наталь Вахнянинъ.**

Зъ друкарні Ставропигійської.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предлаша окисити:

На „Правду зъ Додат-
комъ: У Львові на р. 5 р., на
1/2 р. 3 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р.
30 кр.; — по за Львовокъ на
р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р.
1 р. 30 кр.

На саму „Правду“: У Львові
на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр.,
на 1/4 р. 30 кр.; —

ПРАВДА

иисьмо наукове и лшерашурне.

по за Львовокъ на р. 3 р. 50
кр., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на
1/4 р. 1 р.

На самий „Додатокъ“: У
Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р.
на 1/4 р. 30 кр.; — по за Льво-
вокъ на р. 3 р. 50 кр., на 1/2
р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 30 кр.

Редакция и Администра-
ция нідъ Ч. 453 1/4 (Галицька
улиця).— Реклямаці, неопочатаці,
приймають ся на почті безплатно.

Картіни з волинської України,

Ивана Нечуя.

(Річ дальша.)

VII.

Настала зима. Минуля Різдваїні Святїї. Пішли дні за днями однакові, буденні. Зося, живучи на всьму готівому, рідко заглядала в кухню и не показувала вже охоти до хазяїства. Вона все шила, абб плела, абб книжку читала, сидючи в своїй хатїї. Луччі панкї, її знакомї, не приходили до неї в гостї, цурались не так її, як старїх, прбстїх Лемїшбк. Гостї Лемїшбк булі їй дуже не понутру. Простї ті мїщане, знакомї Лемїшки, навіть не приходили до єго в гостї, а до другїх вона не входила з своєї кїмнати.

Зося задумувалась, сидючи за роботою.

„Що ви думаете?“ питала часто її Лемїщїха.
„Чого ви задумуетесь? Може, вам у чому недостача? Може, вам чого треба? Може, в вас що болять?“

„Нї! мой мамо кохана. Спасибїг вам! Є що менї їсти й пїти, я здорова й щаслива. То я так собі задумалась.“

Мати розказала все сїновї.

Раз Лемїшкбвський вернўся до дому з канцелярїї трбхи ранше, як він вертався. В одчїннї дверї він вглядїв Зосю. Вона сидїла кїнець стбла опершїсь на одну руку. Перед нею лежала розкрїта книжка. Друга рука лежала на книжцї. На її молодїм лицї лежала дума, а в бчяхъ стояли слези.

Яким довго дивївся на неї и примїтив слези. Всю єго дўшу перевернўв жаль до самого дна. Ёму здалось, що батько чим небудь обїдив Зосю.

„Ти плачеш, Зосю!“ спїтав її Яким, а в самого гблос затремтїв.

„Нї, Якимцю! то мїні.... так ....“

Зося закрїла книжку и задїлалась слїзми.

Яким збїд и кїнувся до неї. Ему здалось що він вже теряє Зосю на вїки.

„Зосю! мой мїла, мой дорога! скажї ж мїні всю правду? Чого ти сумуєш та плачеш нишком від мене? Може тебе хто обїдив; може, тобі чого треба? Скажї, и я продїм остатню свою одѣжу, щоб тобі тїльки догодїти!“

„Та то я так собі заплакала... Ти на слўжбї, а я дома сама скучаю.“

„Що ж робїти, мое сєрце! Не можна ж нам цїлий день бїти в кїпї. Ти пішла-б до сестер в гостї, абб покїликала-б їх до себе... Ти скучаєш. Скучна мой хата за-для тебе. Ти молодї.... дуже молодї!“

Книжка, котру читала Зося — то був том Пўшкїна. Вона причитала Евгєнїя Анїгїяна, прочитала на самотї, серед шєртвої тїшї, дуже штўчне, гєнїально обмалюванїя столїтнєго жїття, столїтнєго бїду. Блїскучїй салбн, пбвен весєлїх гостєй, гусарн, паннчї, пїшнї доми, нїжан на паркєтовїм блїскучїмъ помбстї, весєла мазўрка—все те малюванїя гєнїя встало, як живє, перед її очїма, и встало саме тодї, як Лемїшка лїав на двбрї наймїтїв так гблосно, що єго товстїй гблос дохбдїв до ушєй Збсї! Зося прокїнулась, як від сна, за-коликана спокїйним сїмгїянїм жїттїм и горїчим коханїям. Вся її легка, танцюрїста натўра стрєпенўлась. Їй забажалося жїттї свїтовбго, гўчного, салбнного. Вона вперве запримїтила, що одно коханїя, самє щїре, самє горїче, не задовольнїть її весєлої натўри. Вона побачила, що незмбже довше жїти, в самотїнї, хоч бн з найлюбїшим чєловїком; вона почўла сєрцем, що її душї не мбже оддїтїсь одному чуттью, однїй думї — и почала журїтїсь.

Настала весна. Сбнце кїнуло в вїкна яснїшїй гарячїшїй прбмїнь. Рїчка розлилась по луцї. Лемїщїн млин стояв по пояс у водї. Брунїкї в саду на дєрєвї понабрякали, а з грядбк повїтївалїсь червонєнкї шпїчакї пївонїї та пївнїкївї. Жїйвєронекї пїдїявся до нєба, спїваючи. Почався час, колї з натўрою оживає й думка й сєрце, колї рїзом з пташїннїми пїснїями гблоснїшає пїсня дї-

вбача, коли скоріпний пульс природи товпаде тріпоче людським серцем.

Зося все сиділа коло вікна, погляділа на той млин, що купається в воді, на синє небо, на зелененьку траву, а невесела дума ще більше наполягала на її чоло, наперекір веселій природі.

„Не сумуй, мої Зосю, бо й я зажурюся“, втішав її Яким. „Дам я тобі грошей. Підй в лавки, накупі собі матері, стрічок, яких твої душа бажає. А прийде літо, поїдемо в Київ, трохи світу побачимо та й завеземо й закинемо твій смуток!“

Зося зраділа, як мала дитина; кинулась на ший чоловікові и почала прохати, щоб він узав „бтпуск“ и повіз її трохи по світу. Леміщуха обіцяла їй випрохати коней у „свого старого“, як тільки потеплішає на дворі. Зося заспокоїлась и почала себе тішити думкою про Київ.

Почалися Великодні Святкі. Зося побувала в гостях, а гості побували в неї. Вона розвеселилась и нерідз марила з своїми сестрами про Київські розкоші, сидючи з ними в садку Леміщаним. Стала весна на всій красі, Яким випросив одпуск, випросив у батька коней и поїхав из Зосею до Києва.

В великому місті Яким у перше постеріг щіру натуру своєї жінки и запримитив, що слова єго батька мали дещо правдиве. Вперше, серед веселого тлуму городян, він побачив, що Зося не придатна до самотнього, тихого життя, що її природа ліне туді, де багато людей, багато мійського гуку, де музикант вигравіють, а паничі рідм вьіюця коло паньнок. Щілих чотірі дні Зося не давала єму спокію, не давала єму присісти й одпочіти, облітала з ним по всіх усюдах, тягала єго по вулицях, магачинах, церквах, виводила єго по всіх Київських горах, де тільки ворухився гуляючий гурт людей.

Царський кївський сад стоїв у своїй дивній, весняній красі, ніжно роскіданий по високіх горах, над самим Дніпром. Вода вь Дніпрі спала, и між єго рукавами й рукавцями виступили зелені, пливковаті острівці, вкриті високою травою, квітками та лозами. Не можна було одірвати очей од чудової картини, що розстилялася вгору за Дніпром на кілька десятків верстов лугами, сосновими борами, оболонями и світлыми, покрученими рукавами. Між темними пущами було відко блискучі хрести и банькі сільських церков. По шосі, що оперезала поділля Київських гір и вилася повяд самим берегом, далеко до чудового мосту, смувалися люди и вози. В ранці и в вечері, в саду, грали гарні музикант. Доріжничі вьбраннн, веселіи громадами. Краса Зосі була зраду примічена. Коло неї товпались молоді паничі; на неї прамували бінюкі. Зося чула

себе щасливою, не чула землі під собою и бігала по аллеям, розглядючи и немінючи очіма жодного гарного чоловічого лиця, жодного гарного дамського убору. В вечері пускали фейерверки на одній долинні саду: співали Московські цигане, грімїли музикант. Зося загулювала до світу, ще й тягла Якіма на високу гору, — глянути на пішшу зірницю, що піднімалася за Дніпром, за темними Черніговськими борами. Втомляний, ледві волочачи ноги, вів Яким свою жінку в гостинницю и роздумував про її легку, веселу натуру, липку до розривок, до гульні, до світу, до гучного гурту людей... А на другий день вона вже сама побігла по магазиннах, розглядючи и людей и всякий крам жіночий... Яким, с побітими ногами ждав не дїждався своєї жінки.

„Якімцю! серце! Побудьмо в Києві ще хоч денек! Чого нам хапатись до дому?“

„Не можна, Зосю! Грошей немає. Нам ледві стане до дому вернутись. Коням нічого їсти.“

„Що б тих коней чорт забрав!“ Аж налягла Зося.

Вернулись до дому. Зося перестала журитись. Од ранку до вечора вона розказувала сестрам и приятелькам про Київ. Як найраций писатель піром, вона обмалєувала словом и людей, и моди, и всякий крам, и театр, и гуляння... И тим жила, и тим подувала свою думку, тішила свою фантазію. Сливє кожного дня вона виймала з скрині накуплені матері, стрічки, черевички, примірювала, тулила до лиця (не самі стрічки та матері, а й черевички таї), показувала, всім гостям...

А тим часом Яким, повернувшись до дому, не вставав з ліжка цілий день, не ходив на службу...

„Чого ти лежиш?“ питала жінка. „Чого ти влягєся?“

„Одпочиваю; хіба ж не бачиш! В мене нога після Києва, як одрубані,“

С того часу Яким почув у собі велику нужду „одпочивати“. Надія, швидко достати чин навелі на єго думку, не дуже гаряче братись за діло, робити поволі, частіше одпочивати. Яким, проти Українського звичаю, почав по обіді спати.

„На що ти леуєш постіль кожного дня?“ гомоніла Зося. „Дивись, як замазав моє червоне одігало своїми зоботищами! Вставай! Годі тобі качатись.“

Зося зганяла єго з ліжка; він приміщувавсь на лежанці. Зося стягала єго и звідтіль; Яким тікав у батькову кімнату, або до пекарні, до клуні, на сіно.

„Якімцю! вставай, серце; гості прийшли. Іди, бо йди, та поговори з ними трохи!“ будила єго й там жінка.

„Які гості у в'ражого сина!“ гомонів Яким сердито. „Скажи їм, нехай вони йдуть уг бісу“.

„О! Фе! Хто тебе вивчив так поважно ля-
ятись?“

И Зося тягла єго за руки, шарпала за одѣжу, поки такі не розбурхувала єго и приводила до гостей.

Швидко Зося забула про Київ, перестала гово-
рити про єго. Пішмо нарядився Лемішчин сад! Вісоко
піднялася од землі зелена трава. Кущі цвітучик
тройнд, рож, півоній, лелій, півників завічали
градаж понад доріжками. Соловейки між вербами
не давали Зосі в ночі спати. А Зося знову заму-
рилася.

„Якимцю, серце! міні знов скучно!“ промо-
вляла вона, сідячи коло вікна та поглядаючи в
садок.

Яким лежав на ліжку.

„Вже знов! так швидко!“ одізвався він з по-
стелі. „Києва стало тобі тільки на тиждень!“

„Що то значить раз побувати! От як би ми
жили в Києві! то друге діло...“

„Ти пішла б у сад, погуляла, дивись як на
дворі чудово.“

„Я в твоєму садку всю траву вітолочила, гу-
ляючи! Ходжу я по саду, — не находжуся! Скучно
міні.“

„То послухай соловейків!

„Я б тим соловейкам голови поскручувала!
Кричять, лящать, аж вуха болять!“

„Оце, лихо міні с тобою, та й годі!“

„Другі люде гуляють, іздять у гай, а ми
крячкою сидимо дома. Поїдьмо й ми в гай на гу-
лянку! Теперичка в гай така благодать. Погода
тепла, тиха. Вставай днш, чоловіче! Піди по місту,
та покликай міні всю молодіж, всіх паняноч, всіх
паничів. Та не клич тих старіх, тих цокотух. З
них немає жодної веселости. Потім підеш, наймеш
музика. Завтра по обіді вийдемо в ліс та погуля-
ємо. Вставай же, вставай! Завтра ж неділя, не пі-
деш в канцелярцю“. Зося тягла Якіма за руку.

Як же я тобі покликаю молодіж зо всією мі-
ста? Хіба змішу, серед базару на віз, підійму
шапку на палиці, та й буду сдихати!“

„И вивадує. Веп-зна що! Підеш попереду до
сестер, а потім до моїх приятелів, а там до своїх
товаришів, хто молодчий, бо я танцювати хочу!
Вставай же, вставай! Годі тобі валітись!“

Зося тягла єго за обидві руки потім за вуха.
Яким опинився ліниво, як сонний кір.

„Ой не встану, бо лінуюсь! А ти ще хочеш,
що б я збіжав усє місто! Ти міні платі й пере-
платі, то а тобі не піді!“

„Підн бо Якимце! а тебе прошу!“ примазува-
лась Зося.

„В мене ноги не кінські.“

„Підн, серце! Я тебе поцілую. А підеш?“

„Поцілуй, то вже піді.“

Зося поцілувала єго и тим підняла єго с
постелі, и вивпровадила по місту свликати молодіж
на гулянку.

Старя свекруха, як певний ходатай за Зосю
перед Лемішкою, обіцялась випрохати на завтра
конеі. Люціна й Рүзя закликали музика, и опові-
стили збиратись на другий день по обіді на Хода-
кову долину.

Дальше буде.

ДОВБУШЪ.

Дивоглядія въ пятѣхъ звѣздахъ

Ю. Федюковича.

(Дальше).

ИВАНЪ.

до парубківъ.

А я знаю,

Що се ему ся стало? — Мій Мігай,
Мій братикъ нещасливий! — А бувало
Чи обійшовъ де гуляче безъ него,
Або яка охота парубѣца?
Да відъ тогидъ, відъ храму въ Маніві —

ПАРУБКИ.

Ми знаємъ, відъ тогидъ! тогди, коли
Съ княгиневъ коні утекли, а вінъ
Имивъ їхъ, тямимо такъ якъ сегодня!
А й паня була була би тогди
Страшенну смерть пожила! — має щасте
Що вінъ тамъ нагодився! —

ИВАНЪ.

Ну — а якъ

И вінъ би бувъ подетивъ у скалу,
То й воронъ кость бувъ не позбравъ би!
То братчики не жартъ! пять сотъ сяминъ.
Летіти якъ стиноєвъ у безданий!
Страшний та чорний элементъ! — того й чертъ.
Би мігъ переполошитися, не те.
Що чоловік! тож не дивачка, брати,
То може и Мігай ся пересудивъ,
Бо я его сумомавотаво
Иначе обяснить собі не могу! —
Я кажу, брати милі —
минають.

СРІБНАРЮЧКА.

до Дзвінчихи.

Якъ бо знаю? —

Да найби й такъ голубко, — я лишъ боюсь —
 Що якъ її за Стефана я дамъ,
 За сина вашого — вінъ удовецъ,
 По противъ неї старший, — вінъ їй буде
 Ревновувать голубко; — а она
 Й словечкомъ не убита, распещена.
 А вінъ би їй сказавъ що — — видкося,
 Що вона ще молоденька, їй світокъ
 Ще рожевъ гайтєся, — вона би вмерла,
 Якъ вінъ би їй сказавъ що! — отъ чого
 Я боюся зазубко! —

ДЗВІНЧИХА.

Хто? — Стефанъ?

Стефанъ би їй сказавъ що? Охъ лебідко!
 Спитайтеся людей лишъ, люде скажуть,
 Який вінъ въ мене простий, роботящий,
 Вінъ господарство лишъ пилюе, вінъ
 Въ ряди-годи лишъ дома — все з маржиновъ,
 Усе лишъ въ полонинахъ! — вінъ узявъ би
 Де лишъ скотівъ би дівку — але я
 Марічку вашу лишъ влюбила, якъ
 Дитину мою рідну! — Ревнувати!
 Лишъ того ся не бійте! —
 минають.

МІГАЙ

до парубківъ.

Всі однакі!

О всі однакі брате! — я їхъ знаю!
 Що въ нихъ мужикъ? отъ рабъ лишъ, білшъ
 нічого!

Безъ права я безъ Бога! я безъ серця!
 Худоба до упряги въ плугъ, вліщі
 До грітого зеліза! — въ нихъ душа лишъ!
 А въ насъ нема — лишъ пара! — въ нихъ лишъ
 серце!

А въ насъ лишъ камінь въ грудехъ — що ногоєвъ
 Відтучують зъ дороги! — Імъ лишъ можна
 И бити, и — не скажу!..

одець въ ЛЕДІНІВЪ.

Добре, брате:

По правді їхъ малюешъ, але претні
 Не всі одноі хіри. — Ти не дуже
 Давно се въ Печнижині —, але
 Ми деякі се тямимъ, якъ бувало
 У насъ печуться люде на різнахъ,
 Та въ смолахъ ся готова. — Чо теперъ ні?
 О лишъ на правду брате! — відъ коли
 Прийшла та панна въ замокъ, що сьогодні
 Тутъ була въ церькові — ажъ відъ тогди
 Вогні застановилися —, бо кажуть,
 Що панъ їй дуже любить! такъ їй любить,

Що не відмовивъ би нічо їй въ світі! —
 А вона якъ стала пана підходити,
 Якъ стала підходити та просити,
 То переставъ той нарідъ бідний мучить,
 И зо всімъ ничий ставъ. — А ти гадаешъ
 Що ми би не горіли всі а всі,
 Що съ Печнижинна въ сесъ Манастиръ
 Прийшли, у православний, якъ не вона би,
 Не ангелска та панна? — вона, она,
 Застановила наші муки! —

МІГАЙ.

Може

Намъ и нові завдала! — минають.

ОДЕНЪ СТАРИЙ ЧОЛОВІКЪ.

до другого.

Кажешъ, що

Се крісло печнижинский ледінь —
 Що о теперъ минувъ — поклавъ? —

ДРУГИЙ.

А такъ.

ПЕРШИЙ.

Та на що? —

ДРУГИЙ.

Отъ та на що! — якъ вінъ каже:
 Хтось може часомъ въ церькові заслабнуть,
 Бо миръ великій сходитєся, — то буде
 Де мати припочити. —

ПЕРШИЙ.

А спасєніє,

Спасєніє діло брате! я книжки
 Се довелось сєгодняє перші —
 минають

ДОВБУШЪ.

до того ледіва що въ нимъ прохажєсь.

То

Срібнарюкова кажешъ? — а я думавъ —
 Йди за водоєвъ думо! — вона богачка!
 Йди за водоєвъ, кажу! — О то такъ
 Оно якось на світі, — що не треба
 Аби оно такъ було!... думашъ,
 Що богачівъ тихъ треба? — щобъ пишались
 Та біднихъ убивали? Най вбивають!
 Чо бідний імъ ся клонить? — чо імъ лише
 Підшви? О! — а ябъ імъ не клонився!
 Й за дівку не клонився! й за Марію!
 Гадаешъ що вбю серце? — най убю го!
 А серце за водоєвъ! — воля брате!
 Що дівна, хотьби й люба? —

ПАРУБОКЪ.

Ти гадаешъ —

Що тамъ є ще любити?

ДОВБУШЪ.

Хто казавъ ти

Що я Марію люблю? Ти гадаешъ —

Коли она найкраща є на світі,
 Го мупу їй любити? Я не мушу
 Тото що я не хочу, а не хочу
 Тото що я бахъ мусівъ! — Ніби я
 Що виненъ сему, що она богачка.
 Коли я богачомъ любить не хочу?
 Ти чуєшъ? а це хто питаєть ся въ тебе,
 Чи я — чи я їй люблю? — Хто казавъ се?
 О я би му не радивъ! —

ПАРУБОКЪ.

Таже ти —

Ти самъ казавъ ми першо —

ДОВБУШЪ.

Такъ казавъ я?

Коли я такъ казавъ — то я брехавъ?
 А ти — тобі ми було плюнути
 У очн! чуєшъ? — въ очн! най они
 Не кажуть що неправда! — Хто мене
 Усилує хотіти, що не хочу? —
 А я любить не хочу! — то скажи їй!
 Ба ні — то не кажи їй! — би скажи!
 Скажи! — Нехай вона знає! чо я маю
 Їй правду не сказати? — О ходімъ —
 Ходімо ся дивити де вона є!
 Я ся таїть не маю!

вдуть. — въ монастири зачинають у великій дзвінъ дзвонити. Нарідъ вде увесь у церкву.

ЦОРА.

вбігає въ ложемъ:

Маю! Маю!

Усіхъ, усіхъ їхъ маю; — усіхъ тихъ трѣхъ
 Синівъ єго проклятихъ! — Га! — мій ніжъ! —
 Та що? ножемъ? мінута! — прічъ!
 кдає ніжъ.

капками

Зъ васъ маю кровъ цідити! — капельками!

Дрібними капельками! — въ Печинніжині! —

вде.

(Дальше буде.

ГРИГОРИЙ САВИЧЪ СКОВОРОДА

(1712—1794).

За Данилевськимъ коротко предстаетъ О. Т.

Дальше.

Побувши рікъ профессоромъ поезні, поїхавъ Сковорода до Іосифа, щобъ відпочити відъ трудівъ. Іосифъ хотівъ єго дальше при Харківській школі задержати. Черезъ Гервасія старавъ ся вінъ єго намовити до чернецтва, обіцяючи єму незабавки високий чинъ. Сковорода не схотівъ. Гервасій за те прогнівнивъ ся на єго. Догледівшись того, Сковорода заразъ віддаливъ ся зъ Білгорода, и пішовъ до села Стариці, до свого приятеля. Ту припали

єму до сердца густі, темні ліси, хороші долини, що якъ разъ відповідали єго задумчивій натурі. Печавъ вінъ ту пізнавати самого себе, и написавъ підъ той тематъ пару утворівъ.

Почувши за него, сходнясь люде до Стариці пізнати філософа и ученого, до котрого стреми- лась уся духовна жизнь Увряни. За него писали, говорили, спорили, єго хвалили, и непохвалили — словомъ — вінъ мимо волі спонукувавъ земляківъ своїхъ до духовної праці, и недававъ їмъ видіти, морально упадати. Вінъ бувъ гейби живимъ, ходя- чимъ университетомъ тодішнихъ Українцівъ. Не- маючи нище жадної такої висшої школи, котра бъ дучила в собі усі духовні сили, а почуваячись уже до потреби такої, Українці утворили собі назъ Ско- вороди таку висшу школу, академію, ажъ покн въ 10 літь по єго смерти безсмертний Каразинъ не завівъ въ Харкові университетъ.

Якъ уже прописано, листи що писавъ або самъ Сковорода або єго приятелі, дуже слабенько по- повняють 20літню прогалину въ єго биографіі. Вони тільки декуда показують виразніще єго ха- рактеръ, або єго життя. Зъ листівъ самого жъ Сковороди представляеть ся намъ нище виразно и ясно духъ єго мистичної філософії.

1794 року вернувъ ся приятель Сковороди, Ковалінський съ Петрограда, зі служби, на село. Ту шукавъ вінъ супекою відъ столицяєго шуму й гуку. До єго прийшовъ и Сковорода, уже 73 літний старецъ. Небачились вони 19 літь, и Ско- ворода, змучений вікомъ и хворобою тільки зъ любви идъ своему приятелєві прийшовъ у Хотетово село, на 20 верствъ відъ Орла. Незважавъ вінъ ні на те, що краю сєго ненавидівъ, незважавъ на сло- тливі и студені часи, а прийшовъ поділити ся зъ недолею та горемъ свого щирого приятеля, що безъ родини, безъ дружини безъ знако- михъ тільки въ німъ однімъ мавъ вірного, приві- тливого брата. Читавъ єму Сковорода майже усі свої твори, докладаючи до кожного нище судження и пра- вила, якихъ сподівати ся можъ було відъ чоловіка що ціле своє життя шукавъ правди и волі не пу- стословиями мовами але діломъ, що полюбивъ правду світу для неї самої, що ціле своє життя тернівъ и гоненьиъ бувъ для неї. „Високомудрству- ющіє“ дуже бо сердчились на Сковороду, що про- стотою своєї жизни, доволітними своїми ділами, и своїмъ висшимъ умомъ нівощавъ їхъ високопарні мудрости.

Не довго однакъ побувъ Сковорода у свого приятеля. Серце старече забанувало за рідною Україною, чуло може недовгий уже вікъ свій и забажало спочити у рідній землиці. Нічого не по-

могла просьби и слези приятеля. „Духъ мій“, казавъ Скворода, „лише мене тудя“. Жаль було Ковалінському лишати ся свого найщиршого друга, та мусівъ вволити ёго волю. По відході відъ Ковалінського небувъ Скворода ще якийсь часъ въ Курську, въ благочестивого Архимандрита Амвросія, а вѣттакъ зайшовъ до Иванівки, де поміщица Ковалевського. У німчатні, що показувала віннами въ садъ, переживъ вінъ свої останні хвили. Частенько заходивъ до хозіна на розмову або ходивъ самотно у поле, у садъ, мечаючися завжди своїми думами. Самоти и думання вінъ не покидавъ ся до самої смерти.

Разъ насходилося до Ковалевського багато гостей. Раді, що Скворода розмовлявъ зъ ними, прислухувались вони ёго мудримъ речамъ, ёго щирому слову. Десь и ті жарти взяли ся у ёго; але по обіді зникъ заразъ, пішовъ у садъ и роздававъ нище ягоди хлопчикамъ, робітникамъ. Такъ минула днина. Вечеромъ пішовъ за нимъ глядати хозінь; вінъ подибавъ ёго підъ розложистою липою. Сонце влонилось уже якъ захови, послідні лучи пробивали ся врізь густе лстя. Зъ рискалемъ въ рукахъ копавъ Скворода вузку, довгу яму. „Що отсе ти робишь, брате? поспитавъ ёго Ковалевський. — „Пора, друже, пора, закінчити уже мандрівку; и такъ відъ біди зсипалось волося зъ бідної, замушеної голови; — пора уже успокоїтись“. „Еть, жартуєшь, брате, доста жартівъ, хедімо свідсіть“. — „Піду, але упередъ проситиму тебе, щобъ оттуть, на сімъ місци моя могла була“..

Пішли до хати. Черезъ хвильку пішовъ Скворода до своєї кімнати, убравъ чисте платте, помоливъ ся Богу поклавъ усі свої твори и свою сиву свитву підъ голову и лігъ, зложивши руки навхрестъ. Довго ждали на ёго до вечері. Скворода не приходивъ. И на сніданню и на обіді ёго не було. — Здивувало се хозіна. Пішовъ вінъ у кімнату розбудити ёго, та... за пізно. Студений, закостенідий лежавъ уже Скворода.

Ище до смарти преснявъ вінъ Ковалевського щобъ поховавъ ёго на відвисненімъ місци и поклавъ на могилі написъ: „Світъ мене лонивъ и не зловивъ“. Отже прийшовъ и на те часъ и похорано Сквороду на тій місци, де найчастійшъ відправавъ собі на соніци. По двайцять рокахъ перенесено ёго могилу у садъ священника.

(Дальше буде.)

ДУМА.

VII.

(Читаючи Хмельницину.)

Ой галочко, галко,
Чорні крила мави,
Чого в степи безлюдні
Часто замічати?
— Якъ не замітати,
Степів не вкривати,
Та не бенкит на кривавий
Подруг не склинати?
Всі поля безкраї
Трупами укряті,
И царини и масли
Кровію помяті!..
Ой під Бересточком
Стежечка кривава,
Там судилась Україні
Доленька дунява,
Там козацьким трупом
Греблю загатили,
Десять тисяч снів вольних
В річці затопили,
И степами розлили
Ляхи вров рікою.
И себе там наодили
Козацькою кровью;
Напоїлись кровю
И шляхом пігнались,
Степ широкий, шлях далій
Трупом устеляли,
Та пігнались шляхом
Трилір обступати...
„Ой що маєм Українки
В вамі починати?
А чи в вашу хату
На-віч приждати
А чи вашим вольним трупом
Поле устеляти“...?
— Лучше нашим трупом
Поле устедайте,
А ніж нас, дівчат козацьких
Слави набавляти,
Лучше нам за волю
Трупом полягати
А ніж в вамі врозгати,
В хаті вочувати... —
И козацький жни
Стади на касамі...
Засвітилось запаздось
Трилір огнями
И вся жонота пала
В руках на коридъ,
Вурда-Блада жіноцька
Польщу неславою...
Ой томуж то налітаю,
Поле и степ вкриваю,
Вольних дітей слави...
Криваві дождиваю,
Подахду похороню,
В степу відправляю.

Данило Млака.

Новий погляд на великоруський богатырський епос.

Влад. Стасова.

(В'єсти. Європы за 1868 г. перші книжки).

(Дальше.)

Московські учені мали богатыря Ставра-боярина за лице историчне, бо в літописі під 1118 роком записано, що великий князь Владимир Мономах заточив новгородського боярина Ставра, а в билині також говориця о заточенні Владимиром боярина Ставра, котрого визволяє его жінка Василисса.

Билина оповідує, що Ставр на бенкеті у Владимира князя київського дуже чванився своєю жінкою. Князь звелів кинути его в глибокий погріб. Тоді его жінка вб'раєця за молодого парубка, сідає коня, приїздає до князя и сватає Владимирову небогу Любову Путянидину. Всі догадуюця, що то жінка, випитують її, але вона стріляє по молоденьки в лука, перехитрює всіх и раз, засмутившись, бажає, щоб Ставра привели до неї и заставили грати на гуслих. Потім Василисса втікає з чоловіком до дому. В сій билині бачили початок ворогування дружини з давними київськими князями.

Перебіранне молодичі за парубка, каже п. Стасов, знаходимо и в сербських казках, и в италійських, и в Німців, и в Греків и в Татар. Билина об Ставрі найблизча до пісні сибірських алтайських Татар на річці Катуні. Богатыр Алтайн-Сайн-Салам, поїхавши на влови, впав с коня и вбився на смерть. Кінь біжить до его сестри. Сестра закладає Алтаїна в скелю а сама перебіраєця за брата, іде до другого хана и сватаєця за его дочку. Її випитують, вона стріляє з лука, кілька раз и стріляє лучче богатырів. Тоді хан видає за її двоє дочок. Сестра Алтаїна жертваєця до скелі, оживляє брата и дає ему дві посватані дівчини. В одній альбанській казці князя дочка Феодора перебіраєця за парубка, іде до Царя, у котрого був син Феодор. Її випитують всяким способом, чи не дівчина вона. Потім казка кінчиця весіллем. П. Стасов приймає татарську пісню за оригінал, а великоруську за копію, бо в татарській билині говориця об двох жінках Алтаїна, а в руській-об одній. Тут він примічає пізніший вплив християнський.

Новгородську билину про Садка, всі учені мали за щиро-руську, де виявилась вся жизнь Новгорода з своїми передовниками, з купцями, з одвагою вольної молодіжі, з ріками, озерами, мо-

рями. Тут народ утворив тип купця-богатыря; купця напів воїна, ватажка своєї дружини; тут виимальовалось, як на картині, все краєве життя давнього Новгорода, всі місцеві интереси, без найменшого впливу другого, чужого краю. Так думали всі учені московської старої партії, так думав навіть сам М. Костомаров. Богатырь крамарський міг з'явитись тільки в крамарському Новгороді, — казали вони.

Метода зрівнююча допровадила п. Стасова зовсім до других виводів. Всі думки московських учених, певні до сего часу, як Бог на небі п. Стасов зве фантастичними и неправдивими. От та билина!

Садко, богатий новгородський купець, раз зібрався задалеке море. Его дружина наробила ему багато кораблів, наложила на їх багато дорогого краму, и всі вони виплили на море. Коли це разом кораблі стали, и — не з місця! Тоді Садко промовив до дружини: „Вік ми їздили по морю, а Морському-цареві податку не платили.“ И кинув він в море бочку чистого срібла—кораблі не йдуть. Кидає він в море бочку цирого золота—кораблі ні з місця! Тоді Садко звелів кинути жереби, що б довідатись кого Царь хоче собі взяти в жертву. Двічі жереби випадають на Садка. Тоді Садко бере свої гусли золото-струнні и его спускають в море. На дні моря Садко знаходить палац-білокамінний, а в ему сидів Морський царь. Кораблі зрушили з місця, а Морський-царь загадав Садкові грати на гусли, а сам пішов танцювати. Вода в морі колисалась, розбивала кораблі так, що всі люде почали молитись до Миколая Можайського. Тоді Миколай з'явився Садкові, звелів ему покинути грати и навчив его, котру дівчину він має вибрати собі за жінку в палацу морським. Потім Морський царь звелів ему вибрати панну. Прошло их триста, він не вибрав ні жадної; пройшло и в друге триста, він не взяв ні жадної. Позад усіх йшла Чернава-красавиця: він її взяв, не доторкувавсь до неї після вінця и его Миколай переніс з нею до Новгорода.

Таких самих достогу билин в богато в индійських книгах. От одна в їх збірникові Самадеви (брахманської епохи). Богатырь-Брахман Відушак з купцем Скандадасом зібрались плясти за море, наклали на кораблі незліченну силу дорогого краму, напнули паруси и виплили в море. Серед моря корабель з разу став нерушимо на всім ходу!

Тоді вони почали кидати в море дорогі каміння, щоб умилоствити море. Не помагав. Тоді Відушак спускаєця в воду, обв'язавши тіло вірвкою. Корабель стояв, зачепившись за ногу ле-

жачого велетня. Відущака одрубав йому ногу, а хитрий купець, зобачивши, що корабель рушив з місця, одрубав віревку и поплив далі. Потім багатирь припливав в палац небесних дів. Перед ним йде їх ціла громада за водою до озера. Він бере собі одну з остатніх.

Є ще друга буддійська легенда о Саміхні-Ракшиті, ще більше похожа на билину про Садва. П'ять сот купців з багатирём духовним Раши-том ідуть за море; корабель стає серед моря. З моря виходить голос, що б купці оддали Раши-та. Багатир падає в море; там Наги, — морські змії ведуть його в палац. Другий цар индійський Яду поїхав; гуляти на море, його схопили змії и повели в морський город під водою, в дворець з кришталю и дорогого каміння. Там цар зміїв видає за його своїх п'ятёх дочок, з котрими він и вертається до дому, на землю.

Є ще інші варіанти про садва. П. Стасов познаходив такі самі и в индійських оповіданнях и доказав, що всі руські варіанти походять од индійських.

Илья Муромець — то намобіщий багатирь московської партії. Ёго хлопство, ёго мужичий рід, ёго неповорухність, незвичайна сила разом з незвичайною добрістю, ёго шляхетність и сміливі речі проти Владимира все те наводило московських вчених на ту думку, що Муромець „чистий руський багатир“, що то є правдивий тип самого московського народа. Але все те тільки годилось для їх патріотичного чуття, а не для науки.

Цілого оповідання в индійському епосі и в татарських билинах похогого на билину про Муромця п. Стасов не знаходить. Але за те він познаходив частини з оповідання стемени такі, які є в руських варіантах.

Илья Муромець був мужичого роду и сидів на однім місці 30 років. Раз ёго батьки пішли на роботу, а де ёго прийшли Каліки-перехожини и дали йому випити відро напитуку. Він почув в собі велику силу. За другим и третім відром у ёго прибуває така сила, що самі каліки злякались и одібрали половину сили, давши йому ще відро другого напитуку.

(Конець буде.)

В С Я Ч И Н А.

Що край шо обигай. У насъ траплявся часто, що редакторів замикають за прасові переступства. Деякі журнали московські богато практичніші, приміромъ В. Аскочченській, редакторъ „Домашной Весѣды“ въ Петербурзі,

знаний и влипливий публицистъ; намість безовочно помвати въ цензурю, завзявъ вінъ ся на чужу власність, и — (уже хоч не жалъ му!) відсиджує теперъ за те свій 3 місячний арештъ.

Єсть у Поляківъ уже ціла література творівъ, підозріною походження, а маючих претенсію, ухадити за руські, такъ якъ їх автори доконче хотілибъ навиватися руськими поетами. Для кого сі панови пишуть не знати, — бо Русини їх не читають (и не розуміють), Поляки верозуміють (и не читають), — а про те все вони не дють ся відстрашити, и — „творять“! — На потіку ш. читателямъ подаємо деякі уступи наъ найновішої такої поезні въ оригівалі:

Nad Podilem, Ukrainow
Żurawli letily
O Sztéfani i Ostafim
Dumku zapinyły.

.....
Pomyluje Boh sprawytel
Dast nam woskreszenie
Prymit éwit i mid ze stepu
I sercia darenie.
i t. d.

И на що ту ще кіпця? коли сей безсмертний творъ єсть очевиднимъ символомъ згідливого получєня тихъ трёхъ елементівъ: Русь ту дала деякі слова, Польща — правопись, а Литва загальну темність, — такъ що читає ся, якъ би то було по литовськи. Тимъ то и публіка польська в Театрі (для 11. с. м.) прийняла сей віршъ гучнимъ плєсканємъ.

Шаховий коник.

ли	ю	на	жу	е-	ю!	ши-	лю-
ду-	чу-	ні	сво-	ро-	ці-	ще	лю
ша-	ка-	хо-	ший	на-	луб	ва-	ні
ю:	боч	щож	кня	ше	шир	ці-	го-
на	но-	Ту-	ди	го-	не	ли-	ти
ку	жу	лист	хоть	ман	літ-	лу-	по-
ва-	ман	то	че	сер-	ку	сво-	до
чу-	кли-	ти	ту-	ю	по	це	боч-

БИБЛІОГРАФІЯ

Малый Катехизисъ. для дітей гр. кат. написавъ О. П. Сілецький, членъ товариства „Просвіта“. Львова 1868. Коштомъ автора, заходомъ „Просвіти“. ціна 25 кр. Книг. Ставропигійська. — Книг. Еленівъ въ Перемишля.

Головні помічники при редакції: Б. Згарський. М. Коссака. Дръ В. Лукавський. Ом. Партицький. Дръ К. Сущевскій.

Властитель и одвічающий Редакторъ Наталья Вахнянинъ.

Зъ друкарні Ставропигійської.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предплата ємнесить:
На „Правду зъ. Додат-
комъ: У Львові на р. 3 р., на
1/2 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 2 р.
30 кр.; — по за Львовомъ на
р. 3 р., на 1/2 р. 2 р., на 1/4 р.
1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові
на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр.,
на 1/4 р. 80 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и лишерашурне.

по за Львовомъ на р. 3 р. 50
кр., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на
1/4 р. 1 р.

На самий „Додатокъ“ у
Львові на р. 2 р., на 1/2 р. 1 р.
на 1/4 р. 60 кр.; — по за Льво-
вомъ на р. 2 р. 50 кр., на 1/2
р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 20 кр.

Редакция и Администра-
ция під Ч. 453 1/4 (Галицька
улиця). — Рекламы, месечатні,
приймають ся на пошти безплатно.

ПРИЧАТА.

Картіни з волінської України,

Івана Нечун.

(Річ дальша.)

VII.

На другий день пішло зійшло сонце, ніби прислужилося Зосі. Порода стояла в дивній весняній красі, як дівчина на першій порі. Обіди в повітряних містах бувають заранні, в одинадцятій або в дванадцятій годині. Молодіж ринула на гулянку о пів дні. Після недавнього дощу на дорозі не підіймалася ї пилюночки. При окопах на дорозі, зеленіла свіжа трава; за окопами слілися зелені посіви, а на верхах зелена діброва прикривала до себе холодком.

Весела й щаслива Зося їхала з Якімом. За ними котілася повозка з Люціною й Рукою. Якім навіть почав пісню, а Зося потягла за ним, як уміла. Пеперед їх одна повозка вже добігала до гаю и швидко сховалася за деревом, тільки паничівські картузи майнуди здалека.

Швидко ліс прикрив зеленим гіллям Якіма й Зосю. Очі Зосіні блищали таким дитячим щастям. їй біле лице од свіжого и чистого гайового повітря так світілось, так падало рум'янцями, що Якім не зводив з неї очей. Як весела пташка, вона щось розказувала, щебетала, сміялась, жартувала без нерестану, перекидала словами до сестер. В гаю співали пташки. По дорозі, в коліях, відко було сліди дощової води. Зелений лист на дереві, пронизаний зверху промінням сонця, блищав ясно-зеленим світом. Скрізь по-під куцями цілий сині квітки соню, з жовтими осередками; пізній ряст, білий и червоний, позвішував до добу важкі китиці квіток. Коні бігли з горі на долинку, а з долинки на гору, доки Зося перва не побачила на долині паничів и малих хлопчиків, що грали вже в гільни, розсінавшись по під гаєм. — То була Ходакова долинка.

Врочище се лежало серед гаю. Кругом єго стояли шпиді укрісі густим деревом. Воню було дуже добрим місцем для гуляння. В лісі було богато паши для коней, а під однію горію блищала криниця с погожою водою. Вся долинка буда вкрита квітками, жовтими, білими, червоною смілкою, синіми дзвониками. З усіх боків ширіло гілля дерева прикривало одпочити під густою тінню. Там широкостий кленюк, простягнув гілля з листом похожим на долоні з розчепіренними пальцями; там купи лип, обнявшись гіллям мов рідні сестри, впадали на зелену траву темну тіню, а під вишкними дубами притулилась тонка ліщина, посилітаючи свої верхі.

Люціна й Зося пішли вибрати місце для гуляння и застановились під зеленою ліщиною. Стара ліска, сплівшись гіллям, зробила їм прирідній високій курінь. А повітря під ламатий лист кленків та дубів ідава найтемнішу тіню. Паничі замостили гіллями одні бок того куріня, вбили чотири кілки серед куріня, а на їх прив'язали дві дошки. Люціна розіслала снігертъ и на такому невисокому столі поставила самовар и посуду. Варильця з водою стали замість стільців и три сестри, як три гайві граціні сиділи в зеленому куріні и витали гостей.

Почала з'їзджатись молодіж, як бажала Зося: молоді урядники, канцеляристи, студенти, паничі и молоді дами. Швидко курінь став повний одними паничами, а долинка врилась паничами и цілими юрбани малих хлопців, що гуляли в гільни. Приїхало п'ять музикантів — міських Жидків. Трехи нізніше притаробанились и старі-батьки й матірди, на великий сміток Зосі, котра ненавиділа старечу компанію. Приїхав Суддя — товстий пан, потім сам Пшепшинський, вазначей ж жінкою и протопішшою. Кожну повозку стрічали музики веселим маршем. Зібрався чималий гурт людей, урядників, багатих, цвявлізованих міщан... Тільки не приїхали багатчі Польські хвамілі...

Швидко запалало багаття, закипили самовари. Музики вдарили веселий кадрили, аж одляски пішли далеко лісом. Паничі почали просіти паничів до

танців, а панци опинялись, соромились танцювати на зеленій траві, так, що панцичі мусили самі почати танці. Однак швидко вияла охота и панців. Попереду пішла Люціна з Восью, а за нею и другі. Старі сиділи під деревом, дивились на гуляючих, балакаючи про старовину, а хлопчики, як зайці літали за м'язем по долині. Швидко п'єтїм Люціна з Восью в куріні наливали чай, а в куріні и під курінем сиділи на килимах панцичі без картузів ш червоними цюками, панцичі свіжі, палаючі після танців. Кругом не переставала весела розмова, любовини, сміх, жарти. Старі привиділи слівце до жартів молодіх. И нігде не було видно ні одного блідого, мизерного лиця. Повчовиді панцичі, півні, рум'яні дівчачі лиця були в великій гармонії з м'якою природою, с цупким дубовим та клеб'овим листам, з соковитими квітками, с травою. А панцичівські чорні брови та кучері, а ті оп'єдкуваті хлопчики з загорілими щічками — все те підходило до темно-синього неба, що крило долину, мов шовкович шатр'єм.

Після чаю р'єшили й старі до гуляння. Дехто пр'єбував с'єлу в гілках, бив м'язча вище шпилів, вище дубів на горах. Товстий суддя попросів не тоншу від його протоп'єншу до кадриля. Панцичі почали вже скакати в довгої лозі, давши б'єльше в'єдлі гулянці, а п'єтїм ст'єли с панцичами грати в коту в м'єшки, в хр'єщика, як от грають пр'єсті дівчата на майдані або на цвинтарі. Гулянка приймала вид б'єльше с'єльський, демократичний. Швидко старі повитягали з возів пляшки з ромом, з вином, и почали т'єтї п'єнші... Веселий суддя зат'єгавийсь Моск'євський романс, до його пристала протоп'єнша, п'єтїм казнач'єйша и гай оголосився мелодіями старинної Моск'євської пісні:

„Звукъ умилый еортеяна
Выражай тоску мою...“

Однак „звукъ“ виходив справді „умилый“ (смутий). Всім хотілось пісні голосниці, сміливої, у всіх з'євилась охота співати. Музик догадались, чого треба и вдарили „Петрусі“. Двадцять дужих голосів підхопило пісню и молоді груди покотили по ярах, по горах голосами, мов тими дзвонами, розливаючи між деревом, по-над м'єбом незвичайно чудові мелодії рідних Українських пісень. Всі голоси змілися в один хор; дами пристали до другіх; навіть Люціна и Восья, забувши, що співаецца мужича вісня, підтягували в хорі гуртового свіву. Пісня лилася за віснею. За „Петрусем“ почали співати „Гриця“, п'єтїм „Бурдану“, „Чоботи Гречаники...“ Нат'єра Українця—се музичний інструмент. Зачепи одну струну, зараз обізв'єцца друга й третя. Заграй на єму, и він

дзвенітиме и густиме довго, довго, поки замруть-затихнуть у єму гармоничні мелодії...

Сонце не звичайно красно сіло за горою при двадцятій, чи тридцятій пісні. Шпиль поклав свою довгу т'єнь через долину. Останнє пр'єміння палало на горах, на високіх дубах та липах. Вже діти потемілись бігаючи, а наймити — носячи воду на самовари. Десь дал'єко в гаю ревли корови, вертаючись до міста. Вже сонце згасло и на дворі почало теміти. Серед самого неба зайнялася перша зірочка. На килимі знайшлася десь закуска: печене порос'є, индик, м'єлька кур'єй. Панцичі й панцичі, наспівавшись и натанцювавшись, кинулись до їжі.

Швидко на долині запалао велике багаття. Меж двом'є шпильми, за темного чубчатого лісу виглянув здоровий, півний, червоний як жар, м'єсяць. Всім було так добре, так весело, що, про господу ніхто не мав и гадки. Панцичі попарувались и с панцичами и балакали тихенько. Суддя приставав до протоп'єнши, ветра одхилилася ус'є за кущі. Хлопчики вже спали помотом на килимі, прикриті од'єжою. А п'єнші пилися, а вино лилося. Панцичі поштували нашим гостинцями, анельсинами, горіхами, цук'єрмами. Музикни грали и непереставали, а молодіж знов пішла в танці. В'єся, хор'єша, як весняна п'євітка, літала при місцеві, як той легенький металик.

„Грей козак'є!“ гукнув суддя на музик.

Музикни вч'єсали козак'є.

Півний, огр'єдний суддя, пот'єгши за соб'єю Як'єна, пустився козак'є, розстебнувши жил'єтку. Як'єм, уз'євшись у б'єки, пінув у тан'єць протм єго. Всі панцичі, всі погоничі зб'єгались дивитись на їх. Не вважаючи на свою товстоту и огр'єдність, суддя садив тропак'є так легенько, пускавсь навприсиди, так штучно, як щирний с'єльський п'єруб'єк, аж усі погоничі дивувались. Як'єм, красивий, рівний, приймав незвичайно штучні позы. В'єся м'єлувалася ним, сл'єдком водила очима за єго легкими скоками.

Червоний вогонь багаття осв'єчував ту картину з б'єку, а м'єсяць к'єдав ясний св'єт зв'єрху. На долині було видно, як у день. Швидко до козак'є поприставало багато панцичів, та ніхто не зумів зрівнятись и с суддею та з Як'ємом.

„Я потанцюю краще, як ви, пан'є!“ одизв'єсся наймит Леміщин, Тарас.

„А йди, поміряємось“, гукнув Суддя.

П'єруб'єк, в одній білій сор'єдці, підперезаний червоним поясом, в брилі и в пр'єстих тяжких чоб'єтах пустився, як та п'євица, як бистрий ор'єл по траві. В швидких р'єхах єго ніг ті чоботіцца зда-

в'їлись легесенькими панчівськими чобітками. Їго широкі рукави здавались пструб'ювими крилами, що носили ёго, кїдали, ним мов б'їдею на всі боки. Суддя виробляв дрібушки, — Тарас нічого ще дрібніше. Їго ноги и руки тремтіли на повітрі, а лист на дереві. Суддя пуск'ївся наприїсїдхи. — Тарас издалека падав птїцею, ёму під самі ноги вїдск'їкував ув одну мїть на добрий козацький сажень. Суддя скїнув с себе сїртук, цотїм и жилетку и все не перестар'їв танцювати, одначе знемігся и впав на траву, а Тарас лїтав и гукав до Якіма.

Якім вїступив до ёго. Не раз и не два, мє хлопцями, вони вибивали на молї тропак'ї. Тарас видїмю зрадїв, ставши в танцїх з достойним себе танцюрїстою, свїснув, гукнув и почув нову силу в ногах. То гн'їлись вони один за одним, то смїялись и кепкували, то харадїсь за руки и перекручувались через голови, виверт'їлись, то зачепившись правїми ногами, передними чобїт, летїли на лївїх ногах, розмахнючи руками. Наймитї підкидали сухого хмизу в багаття. Подум'їя падало, и Тарас из Якімом, здавцїя дїдали в червонїх хвїлях свїта. Всї стояли навкруги и дивїлись, як на дивовїжу. Мїсяць из лїба шєдро лив яснїй свїт на гори, на гаї, котрі здавались чудовими декораціями тїві незвичайно хорощї картини. Ойма Збсї забула, що її муж танцюв'ї з наймитом, и дивїлась на танець наймита, як и на танець Якіма, доки вся громада не крикнула браво! и не заплескала в долонї. Сам суддя подступ'їв Тараса двома чарками горїлки.

И знов почались пїсні з музиками, тїльки вже дє-які голосї дуже рїзним. Суддя з яким-сь столоначальником, духобаного правлєнїя вилї вже навить вбвчими голосами, и побравшись у боки, пританцювали до дам. Паничї почали вже сторонїтись на бїк, Стодоначальник, з доброго лїва, розїгнався и підїгнув через багаття, суддя полетїв за ним, Якім скочив слїдком за суддею, а там почали плїгати паничї. Всї реготались, а паничї втїкали и сїдали на возї з позап'їганими кїньми. Пїшла по руках ост'їтня чарка, и ост'їтня пїсня: „Час до дому, час!“ в ост'їтнїй раз розляглася луною по соннїх горах. Наймитї загасили багаття. Матїркі понесли й повели за руки соннїх дїтей до повозок. Увєсь цїюд рушїя у доробу, а цїюду зост'їлася тїха, додїна залїта мертвим свїтом мїсяця. Однї дубї та дїни та яснїй мїсяць дивїлись на мїсце шумливї гулянки городїни. Збсї цїлу доробу згадувала про танцї Якіма й Тараса и дивувалась де набралось стїльки зв'ївостї, свїтлостї, живонїснїстї в таму недоворотному, непроворному Тарасовї!...

„Чи надовго ж стане тобі, Збсїю, цїї гулянки?“ пит'їв Якім жїнии.

Та надаремне пит'їв її чоловік. Збсї вже було не до гулянки. Лемїщїха лагодїла все до родїи. Баба-повитуха вже днїчала й ночувала в Лемїшїох. (Дальше буде.)

ДОВБУШЬ.

Дивоглядїя вь п'ятїхъ зводахъ

Ю. Федьковича.

(Дальше.)

Четвертий схїд.

Наталїї сїмцата дь замку. — У обїд.

ЮСТИНА.

Уводїть Наталїю недужу, и садовить у крісло.

О пане моя мила, чи я вамъ
Не служу вїрне, чи упечалила
Васъ чимъ, що ви ми не приповїстєся,
Що є вамъ, що болить у васъ, чого
Запечалились такъ, неначе гори
Тї темцї та далекї тамъ? — О пане!
Єдина моя пане! хоть слуга я,
То серце подїлити и зъ слуговъ —
Полегку му приносїть. — Пане любя! —
О правда, що не має тутъ чого
И веселитись у сему замку,
Да вно не б'уде вїчне такъ, васъ жауть
Ще роскошї на свїтї, ще васъ жде
Й вїнецъ, и милий другъ, що щастємъ васъ
Обсїпле, якъ росеєвъ и вибавить
Васъ и зъ неволї сеї золотої.
О лишъ розвеселїтєся, усмїхнїтєся
Якъ доси, розженїть тї тумани,
Що дупку вашу вкїриди, такъ якъ сонце
Тї тумани розгонить, сходячи.
Ходїмъ зо мновъ вь городъ! — вшакъ ви любили
Такъ рожї та лелїї, вни теперъ
Усе порозцвїтадїся, а ви
Сумуете!..

НАТАЛІЯ.

вни не менї цвїтуть! —

ЮСТИНА.

Не вамъ? — комужъ? — О Боже! — А паничъ
Нашъ, Жоржъ, такъ дуже вже ся побиває
Се, вїдъ коли ви хорї!... паничко!
Ви чомъ такї не цвївїтнї до него?
А вїнъ васъ такъ вже любить, такъ вже любить,
Чого ёго ви нї?

НАТАЛІЯ.

Я чула, що

Тобі казав Томащ? —

ЮСТИНА.

Пане! —

НАТАЛІЯ.

Видишь? —

А як тебе присилувалаб я
Піти за него? —

ЮСТИНА.

О вельможна пане! —

НАТАЛІЯ.

То не бажай від мене того, що
Й прошакъ найпущай може заперечить
По свого серця воли. У неволі
Живеться тяжко й днину, такъ мені
Принаймне видітся; а ти же хочешъ,
Аби я вікъ вязала зъ нелюбомъ? —
А зъ нелюбомъ свій вікъ плести, то гірше
Матбути якъ въ неволі.

Друга покоєва уносять пучокъ ружъ, подає Наталію в від-
ходять.

Боже! Рожі!

А ти Юстино чула, що про рожі
Въ казкахъ уповідають?

ЮСТИНА.

Ні, вельможна.

НАТАЛІЯ.

То була си царівочка, а та
Си полюбила стрільчика пищого
Та красного якъ місяць. И стрілець
Влюбивъ царівочку, влюбивъ якъ душу,
Не дбаючи о то, що не подоба
Імъ бути двомъ у парі. Чижъ люба
Хіба на то зважає? — Полюбились;
Ажъ тутъ прийшовъ сусідський царь, щобъ сватать
Царівочку за себе. Висватавъ.
Присилували нещасливу, гвантомъ
На слюбний їй коворецъ потягли,
Бувай здоровъ мій стрільчику ти красний!
Царь взявъ повінчану у својси,
Тай тільки. О не тільки ще, люба
Бо вірна, хоть и нещаслива, хоче,
Хоть знає що нещасна, се почути
Відъ милого серденька словомъ, и
Нашъ стрільчикъ молоденький попрощатись
Пішовъ до молоденької цариці.

ЮСТИНА.

Той нещасливий стрільчикъ! —

НАТАЛІЯ.

Хто би збагъ,

Хто нещасливіший бувъ, чи вінъ, чи вона?
Пішовъ. Якъ тамъ ему ся вдало вже

Въ садочку самборівимъ на розмову
Сходитися — не знаю. Тільки знаю,
Що якъ царівочка одного ранку
У садъ-самбірѣ си вийшла на розмову,
Застріленого стрільчика найшла
Підъ самборівимъ цвітомъ. Ваконіала,
Могилу всипала, а на могилі
И рожевъ виросла, зацвила, всі
Городи ся рознесли запахами,
А царь якъ вийшовъ на прохідъ въ самбірѣ,
Такъ кажуть, що не мігъ ся їй цвітамъ
Наднвувати.

ЮСТИНА.

Диво, якъ вамъ се

И казочка на гадку впала нині.

Се диво! —

НАТАЛІЯ.

Диво? —

ЮСТИНА.

Бо и рожі си

Принісъ стрілець одень.

НАТАЛІЯ.

Стрілець?

ЮСТИНА.

Не той!

Що си про него въ Машені читали,

А побратимъ его, Міхай Душокъ.

НАТАЛІЯ.

Не той!...

ЮСТИНА.

Охъ лишенько, се хтось иде! —

вбігає на двірѣ.

НАТАЛІЯ.

Не той, не той!... чого не той? — и чо

Ті рожі другому даются рвати,

А не ему самому? — бувше рожевъ я,

Ніхто не смівъ би зближитись до мене

И азъ далеку, якъ вінъ, вінъ самъ одень! —

Да що я се говорю божевільна?

Хіба ті бідні рожі не спасають

И цани и воли? — О моя роже:

Нічо ти не можешъ, цо ти

Обсипала ся тернемъ; нещасливі

Ти доли не втечешся, ні!... чижъ диво,

Що твої квіти обсипаюцца

Такъ борзо? — въ сему світі много дивъ,

Да то найбільше диво въ сему світі,

Що доля паневъ, я надъ рожі квіти! —

ЮСТИНА.

уходить.

Панъ Жоржъ.

НАТАЛІЯ.

Я хора —

ЮСТИНА.

Пані! о лишнь сей раз!

Васъ прошу! я васъ молю! — Може би
И теперъ ся люде ще варили въ смѣлахъ,
Якъ би не вінъ однихъ випрошувавъ,
А другихъ відирадавъ? — вижъ знаєте,
Що вінъ не зъ свої се доброты робить,
А вамъ щобъ прицінитися? — вінъ самъ!

ЖОРЖЬ.

уходить, по французки убраннї, у великі пудробанї перуци,
не збравъ гаранничкомъ въ рукахъ.

Bon jour, madame! Comment vous portez-vous? —
Усе таки ще хорі? —
сїдає коло Наталї.

Се не фанто.

Такъ довго хорувати.

НАТАЛІЯ.

Хто казавъ вамъ,

Що я ще хора є? — О я вже дуже,
Я зо всімъ вже здорова!

ЖОРЖЬ.

Радъ васъ збачити.

Що я такі чуда творити вмю,
Не я, а та любя.

НАТАЛІЯ.

Люба?

ЖОРЖЬ.

Хїба

Не знаю я, що — що Наталї
Мня любить? — О топ соєг! И може може,
Наталї кого годніщого

Для свого серденька и вибрати? —

Я сімъ рікъ бувъ въ Парижи. У Парижи!...

Коби ти знала якъ тамъ люди вмюютъ

У тимъ Парижи жити? — топ Дїєн! —

Бо жити — то не жити а вживати

Житя, то звется жити! — О коби

Ви лишъ тамъ до... (шепче їй до уха.)

НАТАЛІЯ.

А який

У васъ гаранничокъ се красний? — прошу —
бере ему гаранникъ зъ рукъ, и вигонять бючи.

На двіръ омырао свїцка! — О мій Боже!
припадає передъ хрестомъ.

И чимъ я образила такъ тебе,

Що ти такъ смїтя, ще нуще въ свїті

На мене напускаєшъ? — Чимъ ему я

Понуку дала, бесїду таку

До мене говорити? — Сирота

Я вічна въ сему свїті! за що ти

Мене не осокотишь спасе свїта?

Тижъ батько є сирїть!... Чи смю жти

Теперъ о тому и гадати, що

Го мое серце вибрало, коли

Така зъ французенї огиди смїн

О мені такъ гадати? — О мій Боже!

Не буду вже! не му! а ти прости

Мня милнї мого серця, що я досї

Сквернила душу твою чисту, се

Думаючи про тебе!... Щожъ я винна? —

О змилуйся на мене божїй сину!...

припадає хрестови въ ноги.

КОЛОТНІЦКІЙ.

уходить на пальцяхъ и блажиться Наталї.

И чижъ ангелї всі у раю, чи

Самъ Богъ аби не в радувавъ, таку

Молитву відъ що найкращої въ свїті

Приймати? О ді правди! Але що? —

Лишъ Богъ молитву слушає, а ми

Не можемъ знати грїшні, що Наталка

Та красна въ него молить.

НАТАЛІЯ.

встає и сїдає въ крісло, Колотніцкїй становиться коло.

Чи й краса

Зъ молитвовъ має співку? — Я училась,

Що Богъ на серце лишъ зважає наше,

А на красу ніколи? —

КОЛОТНІЦКІЙ.

Бо то Богъ,

А ми-вєт грїшні люде. Ми-вєт всі грїшні.

Да смю запитати я ся, чи

Наталонька та моя вже здрова? —

О ви бъ не вїрили, що я сю нічъ

Не вснувъ й на волосочокъ, якъ почувъ

Про вашу се недугу? —

НАТАЛІЯ.

Хто казавъ вамъ.

Що я недужа була? —

КОЛОТНІЦКІЙ.

Хотъ нікто

Мені би й не казавъ бува, те само

Ми серце вічувало. Ми на зблагі бь,

Якъ серце зъ серцемъ рївно причуває

Паристого и радїсть и боли? —

А наші дива метбуть — ъ не метбуть

И справди рїдні си? —

НАТАЛІЯ.

За що хїба

Готовленї у смолакъ мужив

Вповїли бь, в ту р. а. —

КОЛОТНІЦКІЙ.

Що? —

ви може мислите.

Що я о сему виненъ? — О мій Боже!

И люде такъ гадають, да на то

їхъ гаданє я не зважавъ ніколи,

Бо вини не можуть знати, кїлько я

Відпрошувавъ відъ смерти. Да щобъ ви...

Ні: ту підозрівість на мене — я
Ні коли не перебарую!...
плаче.

НАТАЛІЯ.

Ме Господь Богъ судити.
пшникомъ.

Може й справді

Вінъ тільки и не вицнєнь, якъ на него
Вигадують? —
на голосъ,

Добродію: коли

Я може уразила васъ невинно:
То прошу вибачати.

КОЛОТНИЦКИЙ.

бере її за руку.

Ручка ся

Й найразливішу рану загоїла бь
Відъ разу!...

приклясавъ руку до серця.

НАТАЛІЯ.

хапає руку.

Овъ! — пустіть! мене болять!

Я такъ не —
відсуваєсь съ крісломъ відъ него.

КОЛОТНИЦКИЙ.

О не гнівайтєсь на мене!

Хіба на сю я білу ручку, можу
Дивитися, та не поцілювати?

Або отсе плічко?...
цілює, Наталія здивається, и втікає до вікна.

НАТАЛІЯ.

Цілює капляне:

Се зо всімъ не пристойть а ні вамъ,
Ні ваші голові, ні ті присязі.

Що Богу присяган яко законникъ?
КОЛОТНИЦКИЙ,

Хіба законъ забороняє намъ,
Або чи й Господь самъ заборонити?

Намъ може, подивити те, що вінъ
Небесноєвъ красоевъ обдаривъ,

Якъ васъ, Наталію, красна? — И вижъ може
Богъ противъ того мати що, що ми,

Его тимъ чудесамъ дивуюячонъ,
Іхъ полюбити можемъ, полюбити

Іхъ мусимо? — И чо бина не мавъ
Вамъ правду уповісти? — Зъ разу й я

Гадавъ, що та любя жва така
Є грішна, и подумавъ, я її

Геть вирвать зъ того серця. Да на рещті
Подумавъ: що така любя горяча,

Якъ я до васъ її чую
НАТАЛІЯ.

Добродію: —

КОЛОТНИЦКИЙ.

Я знаю, що сі речі васъ дивують,
Що ви гадаєте: якъ може такъ

Законникъ говорити? — О й законникъ
Є чоловікъ жидий. А хто разъ видівъ

Красу ту несповіту вашу, тотъ
Роздумує не мрєго. И я не Богъ;

А якъ дивниця моя вамъ любя
Бо я васъ люблю, люблю, люблю, люблю!

Та ви усєму видни, або Богъ,
Я ні, я съ правди ні! — И щомъ могла би

Люба ся моя вамъ зєнкатити?
Ви молоденькі ще... ти молоденька,

Ще, ні? — та хочешъ вікъ твій молодий
Провяти, не уживше то, и меду

Роскішъ не скоштувавше? — Не дивись,
Що сива голова — да и ти стану

За ледїя сїрбого
блжнїтєся її невиннїца.

НАТАЛІЯ.

Объ передъ мене

Огида-ти плєгиває...
утікає у побічні двері и замикає.

КОЛОТНИЦКИЙ.

не заравъ.

Га! ще що?

ТОМАШЪ.

вбїгає за тапєти.
Тото що наробили, добродію! —

А якъ вна піде а панови? —
КОЛОТНИЦКИЙ.

Не піде;

Вна за соромїжлива,
ТОМАШЪ.

Може нині

Не піде, завтра, въ місяць, але съ часомъ —
Ябъ радивъ вамъ, зігнать її зъ сєго свїта

КОЛОТНИЦКИЙ.

Ії зігнати!... Ти жъ не божевїльний
Мені отсе казати? — Ії зігнати!...

Дїстати мушу її! Дїстати! чуєшъ? —
А не згонити зъ свїта! — Я дїстати

Ії хочу, налюбитись зъ її красоевъ,
Нажитися зъ її тіломъ, зъ архїдіомъ

Господної краси!...
ТОМАШЪ.

Се правда, що

На морду не погана; да щобъ ви
Не видитєся мені. Бо що я чувъ

Сєгодня за тапєтою — не надїждєсь,
Ви дуже съ тої лєчи хїба, або

Або таки-ні разъ
КОЛОТНИЦКИЙ.

Се що ти? — що?

Або ні разъ тама? — Охъ, не, обиди мня!
Ти вороже-тяжкий! — Та німа! те!
Плічце! — ті очка! ті —

ТОМАШЪ.

Ме цілювати

Хтось другий, бо вона любить — другого!

О такъ добродію! —

КОЛОТНИЦКИЙ.

Охъ де вінъ? — хто вінъ? —

Кажі! най йду го різати! троїти!

Най дамъ го на воронь —

ТОМАШЪ.

Я й самъ не знаю

Добродію —

КОЛОТНИЦКИЙ.

66 го.

Не знаєшъ? ти не знаєшъ? —

То за того ти тільки злота завів

Відъ мене, що бесъ мігъ ся нимъ вже аважить,

Аби она любила другого,

А а его не знає!...

ТОМАШЪ.

Да погодіть бо

Лишъ трохи! — чей и то ще намъ ся вдасть

Довідатись, бо я вже примічаю,

Де що. У Маняві — аийсь мужикъ —

Або стрілець. —

КОЛОТНИЦКИЙ.

Ходи! ходи! ходи!

Бери си золото, усе що маю,

Лишъ ми довідайсь, хто!

ТОМАШЪ.

И то нехай

Вамъ добре буде знати, що паничъ

Сьогодні приходився валицяти

До неї. —

КОЛОТНИЦКИЙ.

Га! — а вва? —

ТОМАШЪ.

Нехай канчувъ

Его вамъ уповість. —

КОЛОТНИЦКИЙ.

Мужикъ? — Стрілець? —

Ходи! ходи! одиний! —

Тягне Томаша за собовъ, и йдуть.

(Дальше буде.)

ГРИГОРИЙ САВИЧЪ СКОВОРОДА.

(1712—1794).

За Данилевськимъ коротко представивъ О. Т.

Конецъ.

Яке жъ місце займає Скворода въ українській літературі?

Про ёго літературну діяльність нема багато що говорити. Важний вінъ для насъ не своїми літературними творами, але своєю власною личністю

и прикладомъ життя свого. Характеръ Скворода впливавъ такъ дуже на сучасниківъ, що навіть довго після смерти називали ёго Собраторомъ Українськимъ, а ёго філософічні засновки розбирали якъ філософію Гегля або Канта.

Скворода не печатавъ за життя нічого. Ажъ після смерти друковано дещо зъ ёго утворівъ.) Для публіки, читаючої друкованої книжки, не существовавъ и не существое вінъ проте найже зовсімъ. — Та, бував, добув собі часомъ авторъ, не печатаючи своїхъ творівъ, голосної слави міжъ людьми, вони, бував, писані йдуть зъ рукъ до рукъ, и припадуть до серця? Та не такъ сталося съ творами Скворода! Ёу й не писавъ вінъ ні для шанъ, ні для оциферівъ, ні про молодіжъ. Тільки людямъ, що горячо любили усе припадаюче до серця и мисля, діставались письма ёго. Та люде атсі були самі поважні, серйозні, та и мало численні. До того языкъ Сквородовихъ творівъ тяжкий, незрозумілий, темний, майже мертвий, и річъ, про котру писавъ, темна и незрозуміла, мало когô могли потягти за собою. Отъ хибанъ професори духовнихъ Академій та деякі старенькі поміщики, що може ніколи не виходили зъ хати на світъ, могли читати и перенисувати твори ёго. Проте и годі ёму було розжитись по смерти такою славою по усій Україні, якої за життя роздобувъ собі и всю пишавъ си. Тільки ёго „писальни“ розійшлись широко по Україні. Ихъ співали кобзарі та бандуристи на великодушнихъ распуттяхъ, а и народъ простий переймавъ ихъ и перейначувавъ після свого чуття и сміху.

Та на той народъ неграмотний, на тихъ українськихъ селянъ и міщанъ, на тихъ козаківъ та бурлаківъ, що прислухували ся ёго духовнимъ піснямъ, самъ Скворода своєю власною особою далеко більше впливавъ, якъ своїми письменними творами. Съ тої сторони належить си намъ дивити на Сквороду. — Бо хочъ ёго твори свідчать объ ёго глибокій учекості, хочъ они ясно показують, якъ високо стоявъ вінъ надъ тодішними своїми земляками що до просвіти, хочъ може який учитель „духовно-філософічної науки“ въ Росії великі заслуги на Сквороду покладатиме, якъ на чоловіка чесного и великого поборника тої науки то все таки для насъ вінъ съ того згладу не великої ваги и стійности.

Вінъ для насъ ваги великої яко чоловікъ и громадянинъ такий, що незважаючи на гонення и клевети всілякі, найтящі жертви приносили не жахавъ ся, щобъ тільки збудити земляківъ своїхъ зі сну духовного, щобъ показати їмъ дорогу до правдивої

*) У 1796, 1800 и 1837 р.

науки, правдивого добра и волі. Вінъ дѣ чма духа и мисли захоочувавъ кожного до доброго, народнѣго дѣла, вінъ самъ стававъ кождому врикладомъ и образомъ до того. Не ёго поезні, не ёго мистичня философия, а вінъ самъ, ёго життя и ёго щаре, тепле слово добули ёму широку славу по всій Україні. Помимо українськихъ долегуимівъ въ Київі и въ Харкові бувъ вінъ найлюбіщій, ходолячий колегуимъ. Що теперъ молодіжъ изъ университетівъ виносить: любовъ до народу, охоту до науки и до духовної праці, — те виносилось тоді зъ устъ українського „чудака-философа“. Найлуччимъ же доказомъ, чого Скворода въ розвою українського обчества и литературы, хочъ тільки посередно стоить, е те, що безъ нѣго Каразинъ не змігъ би бувъ основати университету въ Харкові. Той патриотичний огонь, зъ якимъ украинські пеміщники зложили безпримірну суму 618000 руб. на университетъ, бувъ уже підложенъ Сквородою. Ті, що такъ щиро складали своє майно на престілъ народнѣі просвіти, то самі ученики, або приятели або знакоми ёго.

Тимъ-то Скворода еще й теперъ для насъ чоловікъ годенъ всякої чести и слави; тимъ то й ставимо ёму місце міжъ людьми, що навѣки столтнуть у нашій памѣтї, що у перше збудили духа України до нового, ничого життя. Скворода представляе намъ въ собі перехідъ України зъ життя козацького, вольного, знищеного одними дочеркомъ пера Катерини, въ свѣтъ державний, въ свѣтъ літературнѣго, наукового життя. Кому проте дорога справа народня, кому дорога рідня література, тому й дорогою мусить бути памѣть Сквороди.

Вінъ першимъ справивъ Україну на шляхъ широкій, далекий, на шляхъ народнѣі просвіти.

Новий погляд на великоруський богатырський епос.

Влад. Стасова.

(Вѣстн. Европы за 1868 г. перні книжки).

(Дальше.)

Тоді як ёго рідня одпочивала, викорчуваючи ліс, Млѣя взяв сокиру и викорчувавъ ліса з коріннямъ в одну годину стільки, свѣльки вони всі—в три дні. Потім вінъ благословиця в батька-матері и іде до князя Владимира.

В индійській „Магаванзі“, в четвертім оповіданні про богатырів-мужиків, оповідуєця, що ба-

гатырь Готімбіра ще маленькимъ бувъ незвичайно дужий и все сидів, мехотів робити. Разъ ёго братя пішли рубати ліс и корчувати пеньки для поля. Тоді Готімбіра пішов на поле и подиривав з коріннямъ все дерево ще й поконав землю заступом. Потім вінъ поїхав на царську службу. В пісні мнуниськихъ татар співають, що богатырь Канак — Калеш, дитиною пролежав 40 літ, накритий наменем. В пісні сибірськихъ Киргизівъ говориця, що Ак-ханъ просидів 70 літ, не встаючи з мѣстця. А що сила в богатырівъ прибѣлшалась од напитку, то часто можна знаходити в сходніхъ оповіданняхъ.

Потім Муромецъ іде в Київ и по дорозі в Чернигові знаходить чудовище Соловья-Разбойника, приковуе ёго до сідла и привозить на двір до Владимира. В пісняхъ татар на полудній Сибірі в такі самі епизоди, де богатырь Тана іде до хана, на дорозі побивае чудовище Гельбеген и привозить ёго до Печеті-хана. Дрібляки в оповіданні тутъ зовсімъ однакові. З Київа Муромецъ іде на войну з татарами и побивае їх. Такі самі оповідання п. Стасовъ познаходив и в персидській Шах-Намѣ, и в сибірськихъ пісняхъ. На останці свого життя руський Муромецъ стрічае свого сина од иноземнѣі цариці, бецца з нимъ и вбивае ёго, незнаючи, що то ёго син. Такъ якъ разъ персидський богатырь Рустемъ стрічае свого сина Сограба прижитого од царівни и, непізнавши ёго, вбивае а потімъ оддаєця великому жалю, пізнавши Сограба, свого сина.

Такто виходить, що Муромецъ—богатырь не руський, що пісні про него склались не на Русі, а далі на Востокъ, в Азію.

Владимиръ князь в московськихъ билинахъ зовсімъ немае в собі й сліду историчнѣго Владимира. Владимиръ князь київський, бувши язичником, мав характеръ грубий, твердий, любив войну, мав велику енергию, коли задумавъ змінити віру цілого народа. Ставши християнином, вінъ зробився смирний, добрий, слухавъ духовенства, боявся проливати людську кров. А в билинахъ Владимиръ — люде безхарактерне, нікчемне: нічого не робить, тільки бенкетуе з богатырями, пьянствуе. Чувоземці беруть ёго Київ, Идолище однімае од ёго княгиню, Муромецъ ёго лупить. Всі богатырі розумніці й дужчі од ёго. Билини нічого не розказують про хрещення Владимира и цілого Київа. Все те од того, що Владимиръ в билинахъ не историчне лице, а фантастичне, вигадане на Востокі и тільки назване именемъ князя київського.

(Конецъ буде.)

В І С Т І.

Палляцкого: Dějin českých — часть II, відділь 2 (dějiny husitské) — друге, цілкомъ перепрацѣване виданне естъ въ друку (въ Прагі) и вийде незабавки на свѣтъ, — въ памѣть 500літнихъ родивъ Гусовихъ.

— П. Верхратський виготовивъ и давъ вже до друку новій (III.) випускъ своєї Наменкатури.

Головні помічники при редакції: *Є. Згарський, М. Косакъ, Дрѣ В. Лукаковський, Ом. Партицький, Дрѣ К. Сушкевичъ.*

Властитель и одвічающий Редакторъ **Натадъ Вахнянинъ.**

Зъ друкарні Ставропигійської.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предплати вимосить:

На „Правду зъ Додат-
комъ: У Львові на р. 5 р., на
1/2 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р.
30 кр.; — по за Львовомъ на
р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р.
1 р. 30 кр.

На саму „Правду: У Львові
на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 30 кр.,
на 1/4 р. 80 кр.; —

ПРАВДА

иcьмо наукове и лштературне.

по за Львовомъ на р. 3 р. 50
кр., на 1/2 р. 1 р. 30 кр., на
1/4 р. 1 р.

На самий „Додатокъ“: У
Львові на р. 2 р.; на 1/2 р. 1 р.
на 1/4 р. 80 кр.; — по за Льво-
вомъ на р. 2 р. 50 кр., на 1/2
р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 80 кр.

Редакция и Администра-
ция підъ Ч. 453 1/2 (Галицька
улиця).— Рекламні, неопечатані,
приймають ся на почті безплатно.

П Р О Ч Е Н Н Я.

Картини з волинської України.

Івана Нечуя.

(Річ дальша.)

VIII.

Другий день одначе був не такий веселий для
Зосі. Коні були взяті без волі старого Лемішки,
котрий на той час ходив десь до сусіди.

„Де коні?“ питав Лемішка у наймички.

„Там де й пані“, одказала проворна най-
мичка.

„А пані де ділись?“

„Поїхали в гай гуляти.“

● Лемішка попереду вилаяв жінку, а на дру-
гий день причепився и до Зосі, на котру він був
уже давно сердитий.

„Ви, невісточко, все іздили б, та іздили б і
Сиділи б лучче дома. Міні коней кожного дня треба
в хазяйстві.“

Зося в слези, а стара Леміщиха й собі. Ле-
мішка вийшов у сніи и тільки плюнув. С того
часу Лемішка не ховався з своєю нелюбовью до
невістки, а невістка почала неповажати свекра и
маючи велику надію на Леміщиху й Якіма, по-
чала вередувати.

„Знавш що, Якіме? Всі наші знакомі мають
гарненьки повозки и добрі коні. Купім и ми невел-
ичкий добрий візок и одного доброго конника. А
то міні сором іздити на такому возові...“

„А де ж ми наберемо грошей?“

„Я недавно бачила, як тато одчиняв скриню
и лічив гроші. Одних бумажок превелика купа, а з
срібними карбованцями, чи червінцями либонь кілька
торбинок стояло у куточку. Попросімо маму, а
мама попросить батька. Або купім за свої гроші
візок, а тато вже прикупить и припряже до нашого
візка доброго конника.“

Як радилась, так и зробили, попереду сні-
тавши матері. Купили вони візок, а батько... все

такі батько своїм дітям, — купив доброго коня,
„для внучка“, як він говорив, хоч попереду и пре-
читав добру молитву и жінці, и Якімові и не-
вістці.

Почав синок Якімів підростати, почала Зося
знов до себе гостей закликати, сливе кожної динни:
Наймичка тільки й робила, що гріла самовар, во-
зилась з талірками, варила вечерю. Сама Леміщиха
люблячи свою невісточку, часом служила їй, як
наймичка: гладила сукні, спідниці, варила каві, и
ставила самовар, готувала гостям вечерю. Вся та
стрипаніна бісила старого Лемішку. Часом нарочне
він одсилав наймичку куди-небудь по хазяйству, и
гості Зосині часом пили дуже пізно чай. Зося
знала те и тихенько лаляла старого батька.

Малі дитина не давала Зосі в ночі спокою и
часом розходжувалась саме при гостях. Якім и
Зося почали прохати в батька дати їм свою кім-
натку. Для одного тільки дитяти згодився старий
перенести своє ліжко с того місця, де воно сто-
яло ще од весілля, хоч и тяжко йому стало, як
рушили з місця його старого. Лемішка полюбив
унучка, як другого рідного сина. Часом було в
ночі заплаче дитя. Всі сплять, як побиті. Ніхто
не встане поколисати дитини. Один батько зараз
почує, чобгає старими, але міцними ногами до ко-
ліски и, при світі місяця, довго гоїдає коліскою,
дівлячись на мале личко внучка. И не раз Лемі-
щиха, прокидаючись потім, бачила його старе грізне
лице, його сиву голову обернену до дитяти, як воно
уже мовчало и спало тихим сном. И не раз було,
як розплачевна дитина, старий приходив, и своїми
міцними руками, що вдержали за вуха ведмеда,
тихесенько брав дитя на руки, ніс у світлицю,
ходив по хаті, ставав перед образами, бубонячий
молитву, приносив уже сонне дитя и, перехре-
стивши, клав тихо в коліско. Стара нянька гово-
рила, що він умів замовляти, що наслано на дитя
лихими людьми....

Зося звеліла перенести своє ліжко в кімнату
старих, а свою хату переробила на світлицю, ку-
пила нову кананку покриту червоною матерією,
розставила шість нових гарних стільців, прослала

цідли під канапою и під столом. Мати, тихенько од батька, доставала їй грошей, що заробляла за огородину. Час од часу Збся була веселіша, склакала молодих гостей у свою світлицю; час од часу вражала вона, що її думка словнищя, що її хазайство просторіща на ґрунті старого Лемішка. Всім забезпечена, вона цілі дні и вечорі сиділа в своїй світлиці, вишивала на пальцях гарусом квітки, плела з ниток скатерті, завіси до вікон, до дверей до своєї постелі.

„Ви б невісточко, взяли ключі та пішли б з наймичкою до комори. На дворі негода, а ви невагаєте на те, що стара мати мусить усюди ведтатись та бігати по грізї. У вас ніжки молоді, а ви все сидите, та швидко всі хаті оснуєте, отими сітками, нікому непотрібними.“

Так гримав старий батько на Збсю. Збся кидала свої пальця, вбиралася в теплу одежину и мусила йти с ключами до комори видавати провіаю на обід, проклинаючи те просте, грубе, сільське хазайство и старого Лемішку. Наймичка набірала пшона, соли, борошна, набірала багато зайвого и почала красти, а Збся навіть не бачила, що брала наймичка и з нетерплячкою дивилась на далекій гай, стоячи на дверях комори. Трапилось так, що один наймит вінис ис комори пару чобіт зараз таки за Збсю. Лемішка знайшов чоботи прогнав наймита, Зосі не сказав и слова, але с того часу Збся не ходила більше до комори с ключами...

Почала Збся вередувати, так що ні мати, и Яким не вмїли їй нічим догодити. То страва була дуже проста, то пересоляна, то недосоляна, то наймичка неслухала її. Батько все чув и терпів.

Раз Лемішка приїз из сусіднього села наймичку, немолоду вже дівку, але добру, спокійну и дуже робочу. Тільки з лиця вона була дуже негарна. Її кругле, як перепічка, лице було опережаче шморщакми. Товсті, як мінші, брови висили над самими очима, маленькими, сірими. Ніс був кирпатий и сторчав, як кругла картоплина; руки и ноги були товсті, як стовпці. Взята з мужичої хати, вона не вмїла робити панської роботи, usługувати коло столу, поверталась нешвидко, але просту роботу робила за двох.

„Мамо!“ говорила Збся, „де ви взяли таке одоробало а не наймичку? Одішліть її. Ввійде вона в хату при гостях, всі хості сміюцца. Повертаюцца мов той віл, несє піднос иш чаєм, а руки в неї трасюцца. З нас будуть люде сміятись.“

Почала мати говорити батькові, Лемішка промовив з гнівом: „Коли хоче Збся гарних наймичок, то нехай наймає за свої гроші.“

~~Збся на світлицю вишивала наймичку с своєю світлиці при гостях и сама їм usługувала. А що б виходити кожний раз за всім до пекарні через сїни, вона купила дзвоник, почепила в пекарні и провела поворозочку аж до своєї світлиці. Всі сусіди почали сміятись из Лемішки; всі говорили, що Збся дзвоником кліче и Леміщуху и Лемішку, всім командує в хаті и тріпає часом патитишом по піці и свого чоловіка и старого свєкра. Все те доходило до Лемішки. Він не витерпів, одірвав дзвоник, порвав на шматки поворозку и післав наймичкою до Зосі, що б вона скривала в скринню на хазайство. Збся швидко одірала дзвоник під стіл и вигнала наймичку с хати. Довго дісла того Лемішка неходив до невісочної світлиці; довго невістка не говорила до Лемішки.~~

Надходив день Весіинних именин. Лемішка не мав звичаю справляти що небудь для именин, бо такий звичай неповодичий меж прістими людьми Збся знала, що в єго в богато грошей, и була дуже зла, що свєкор ніколи не купував їй гостінця.

„Якимцю! я хочу справити собі сукню на свої именини. Позавчєра наша казначейша в гостях у протоверєя распустила свою нову шовкову сукню и, ходячи по хаті, адаюцца нарочне вертіла своїм довгим хвостом передо мною. Сукня правда й дорога, але коли б ти знав, як вона паскудо зароблена, який прістий, мужичий цвіт матерні! Я їй докажу, що вона з своїм смаком нічого неварта передо мною. Понїю я собі сукню, таку, яку я бачила в театрі, в опері, на примадонні: всю чорну, з міцного шовку, а на боках повиваю ясно-зелені широкі клинни до долу. Попущу я шдейф расний та довгий на нів аршица.“

„Серце, Збсю! я грошей, не маю.“

„Я набор візьму, а батько нехай заплатить! Однече грошей має дуже багато, Ніколи пак не купить гостінця и на сміх!“

„А як не заплатить?“

„То заплатить часть мама, а часть — ми самі. А я нарджуся и... подякую татка за гостінець..! Нехай такі знає честь.“

„Серце, Збсю не дражни ти батька! Він чоловік добрий, але прістий и крутий.“

„И я крута та ще й не проста.“

„Я тебе прощу Збсю... Батько дає нам и хату и прислугу.“

„Нехай поцілуєц с такою прислугою, що сором у хату пускати.“

Пришли именини. Назбіралася гостей повна світлиця. Наймички грїли слемовар за самоваром, готували вечерю до півночі. Уже проспівали други

півні, гості не давали спати Лемішці. Через дві дверей Лемішка чув, як грала гітара, панничі гріли тропакá, а наймички ріднались та бігали через сїни. Уже минула північ; Лемішка перекидався з бокá на бiк, а музики й танці не переставали; світло палало в кухні и в Зосїній хаті.

Лемішка встав, накинув на опашки кожух, взувся в чоботи, пішов попереду в пекарню, погасив там світло и звелів наймичкам лягати спати, бо завтра був робочий день. Потім тихо одчинив він двері Зосїної світлиці и, як мара, став на дверях, у білій сорочці, в кожусі. Паничі й панни сиділи навкруги хати парами и грáli в сусіда. Зося, розпустивши нову дорогу сукню ш чорного шовку з зелєними клинками и зелєним широким поясом, похажала по хаті од пари до пари и роспитувала, як бував в тій гулянци, чи довольні вони своїм сусідом. Чотирі свічки горіло на столах...

Ясний світ полився на зустріч Лемішці в одчиняні двері. Він мимо волі забубонів молитву: „Світе тихий святія славы безсмертнаго,“ котру читають прости люде, як у перве побачають або мисляця молодика, або як блисне вогонь у вєчері. Тихо човгаючи чобітьми, сміливо підступив до одного стола, дмухнув на одну свічку, потім на другу, на третю и на четверту. Гості сиділи як неживі и дух попригатаювали, дивились на високу, сивоголову, спокійну и грізну постать Лемішки, котра здавалась духом с того світу. Паници попередляувались. Зося стояла серед хати, мов кам'яна. Лемішка, сивовивши господарський, економичний обряд гасіння світла, дав знати гостям, що вже час спати и в темноті тихо посунувся до дверей бубоначи далій почату молитву: „достоинь еси вояса временá пѣть быти гдасы прелодобными...“

Гості сиділи в темній хаті, але почувши, що Лемішка зачинив двері, всі зареготались. Яким тернів сирничок и засвітив свічки. Всі сміялись, аж за боки брэдись. Сама Зося од сміху впала на канапу. Одначе швидко всі замовкли; почали знов гуляти, гульня не вдавалась. Гості почувли, що дучче всєго зробити — розійтись по домівках. Швидко світлиця Зосїна була порожня. Зося зісталась одна з Якімом.

„Так таку штуку встругнув наш татко! промовила Зося. „Що ти на це скажеш?“

„Ничого! Таку штуку не вперше робить мій батько. Як було ми зберемось и засидимось до пізної ночі, зараз входить було батько и гасить світло. От-то значило, що гостям пора до дому.“

„Може таким гостям, як тайі дядько Охрім, та єго жінка в сільських мужичках. Що ж скажуть мої гості? Що скажуть мої сестри, ка-

значєйша, протопляма? Та вони ж мене обсудять, обсудять. Міні тепер буде сірсом навіть по місту пійти! На мене жиди тїшатимуть, цїдцїни. Побіла мене лишá година, та нещаслива.“

„Незнаєш лишá година побіла тебе.“

„И ти за батьком? И тобі ще буде жаль, як з мене глузуватимуть люди? Та в одного дня не житиму в твоєго батька! Завтра шукаймо квартири и переїзджаймо з цього поганого дому!“

Зося збїдала. „И неї бн блещали.“

„Зосю! Бог-зна, що ти вигадувала! Жалування моє невелике, а в батька ли у Бога на дворяна.“

„Як у чорта в пеклі, от-це! В батька грошей, як у Жида, а що нам с тих грошей? Тільки того, що харчує нас та дає жаху! а а все те дерікає, випікає бчі, що я не хазяїна, що я сиджу та плету непотрібні сїтки, одриваю послуг од роботи. Чи так же можна б нам жити при єго достатках, при єго грошах? Чом би нам не ідти по панський, не вбїратись у ливки, не сдравляти балів? Наказав нас Господь твоім батьком! Не буду я більше терпіти. Завтра переїдемо на другу квартиру.“

„А як старий не покїне нам наслідство?“

„А кому ж, він єго покїне? Наслідство буде наше а старого треба привчити на старість.“

(Дальше буде.)

ДОВБУШЬ.

Дивоглядія вь пятыхъ заводахъ.

Ю. Федьковича.

(Дальше.)

Пящій сїдї.

Довбушишина хата — на столі стоїть Леміш, преданъ ирприниме убрания У дщци кудель.

ДОВБУШИНА

уносить дровъ и кладе ватру, а сама сїдає підъ куделю и опускає руки.

О дуже я ослабла вже мабїть
Прийшлось ити на тотъ світь!
Прийшлось умирать! — вмїрать, вмїрать!..
Да відки би ся брало й то здорова?...
Хїба я мало перекочувала
Тихъ невсипущихъ бїдъ?... Охъ! — Чоловіка
Панъ у вогни спаливъ!.. двійко дїтокъ
Пропало лївъ підъ землю!.. Лячнину,
Угорщину цілу и Буквину
Сходила я шукаючи — на дармо!
Дітей я не найшла! — Мабїть тогди

Як Василя довмиш — зб'яв страху,
 Десь брехали вчє дїсь — а тамтє мабуть вошки,
 Дїтокъ разєли моїхъ!.. Я вернулась,
 Дїтихъ двоєхъ — ще Господь Богъ ми їхъ нищєхъ,
 И добрі ми ся вдали! — Богъ помігъ,
 Я їхъ в'вгодувала и навчила,
 И вирєсли мені якъ соколи! —
 Спасибі татку Боже! татку любий!
 Спасибі ти сердешно!.. вни мені
 Й слівцємъ що не вворяли! якъ святу
 Вєйну поважють! О я йшла би
 У підєкони на тотъ світъ — лишъ коби
 Я видїла їхъ гаданнє!

Вітає

Якъ той болїщїй ранка домидає —
 Якъ динци вїнь сємїшнєть — тамъ и я
 Би тїшилася смертєвъ — ангелємъ
 Принаблєщицємъ тимъ у сєму свїтї,
 Щє рани всїгоєть!.. що утєрає
 Всї сьлєви сєго свїта! — сєго олого
 Цїтїмаковєго свїта!..

праде.

Що сєй свїтє?

Що сє життє дїтємъ? — волоконця,
 Начїска лєну — отъ, що! — Прадемо
 Бго якъ я сєй вукалє — а тутъ вода
 Лишъ єдє цїлїнь закрадєтєя — тай утнє
 Ту золоту намъ нитку — що ми свїтє
 Гадали заснувать нєвѣ... отъ икє
 Тотє прядїннє нашє! Та коби
 Хотъ добрий чїстїй сєп'є уєє ми пряди,
 То и тканє би було такъ — а то
 А то ми прядємо лишъ начїбнїкъ
 Та огрїби нетрїбї, шєадъ, диндїчъ,
 Та кровъ та кривду людзку!.. а якъ приїдє
 Прядї до Бога нести що тогди
 Нашъ нещастливий свїтє? — Править мє
 Відъ насъ прядївнє сьвєє до драпчєка,
 До чїстївнїкї одної! — що тогди
 Якъ му на вагъ не вїїдє? — милєсернїй —
 Лишъ змилуйсє надъ нами!..

МАРФА.

на дворї.

Въ хати тетє?

ДОВБУШИХА.

У хати — въ хати любко! — лишъ ходїть!
 Дверї розїмкнєні! — Сє моя Марфа!
 Покойного сє брата Штєфана
 Блага та добра доля!.. Якъ по свїтї
 Дїтєй шукаючи я сє блукала, —
 То вна Иванчина, она Лєсьєда
 Якъ свої рїднї дїти въ свої хатї
 И кутала й кормила — и мїй дїмъ,
 Хозяйство дозерала! — Боже милїй!

Ти знаєшъ єї щїрїсть, єї правду!

Ти, ти надгорєди їй! —

МАРФА.

уходить сь кудєлєвъ.

Лукаї любко? —

Дє мої соколи? мої синни?

Ба й я їхъ звє синами! відъ и я

їхъ кутать помагала? то й годїтєя

Менї їхъ звать синами! — мусїтє

Су сївкє вжє позволїти менї! —

А дє подїлїсє? — Лєсє — я знаю

Що дєсь у горахъ вжє? — о мїй мїслївчїкъ! —

Тотъ бувби вамъ безъ гїръ! — Малєнькимъ щє —

То якъ бувало вдрїтїть вамъ ружъ яку —

То доки му не дашъ — то мє рустї.

И динну! — Боже мїй — що го Штєфанъ

Покойнїй любувавъ! —

ДОВБУШИХА.

Тотъ любить разъ

За сєбє то стрїлєцтво! — — О — а я

А я ажъ гїну любко — якъ помїслю —

Що може му яка прїгода статїсь! —

Лїсь любко не прїятїль! — Кїлькє то

Прїгодєй може статїсє єму! —

Я любко потєрпаю що згадаю!

МАРФА.

Охъ я вамъ любко вїрю! — Дякую

Лишъ Господу святєму що Мїхайло

Въ стрїльцї сє не прїдавъ!.. О — вїнь у мєнє

Такий тихонькїй вдавсє!.. вь него лишъ

Нїчо якъ господарство! лишъ робота!

Съ татаръ би вирєбївсє!.. да я лишъ боєсь...
плачє.

Що и нїмъ не натїгусъ — сїнкє мїй!..

Ото такъ вамъ закурїлєсє!.. та такъ

Змарнївъ, змарнївъ чогосъ — якъ подївїєсє —

Тє все менї сє вїдїть — що на лавї

Бго я вїжу вжє!..

ДОВБУШИХА.

Не плачтє любко!

Богъ Господь милєсернїй! — вїнь напївъ татє

Вїнь насъ порадєв! — Якъ Богъ давъ тє!

Чуднї дїла єго! — Не вашє кровъ,

Не питєма дїтина — а тєкє

Прїдалєсь добрє вжє!..

МАРФА.

Гадаетє —

Що вїнь за вїсїмъ рїкъ сїхъ що у мєнє

Хотъ їстї запросївъ? абє нїшовъ

Въ недїлю дє на танєць? — Лєдвї вчєра

Намовїла єго у Манастїръ

Нїтї порядкуватїсє! лєдвї любко!

Не разъ до него кажу: чо не йдєшь

Дє трєхї мєши людє? — а чо

Між люде — каже піду? о ті люде! —
Тай вмовкне!... О душі мой віщує!...

ДОВБУШИХА.

То кажете, що вісімь рікь вже тому —
Якь вінь у вась? — такь правда азь вісімь буде!
Во вже дванадцять роківь тому буде —
Якь зь світа я вернулась! — вінь же доси
Въ Угорщині, чи де бувь? — ми ся видить,
Що ви разь вповідали — що зайшовь
Зь Угорщини до вась? —

МАРФА.

Зь Угорщини!

Вінь сирота голубко! — охь чи мало
Тихь є сиріть на світі! — Добрий мій! —
Вінь згодувався въ одного чоловіка.
Ажъ въ Марамошош — десь тамь — не знаю;
Да чоловіць умерь тоть — а роди
Прогнали сироту. Такь прибукався
Вінь ажъ до насъ у стаю, а Штефань
Покойний го приймивь! — Ви знаєте —
Який вінь добрий бувь — вашь брать Штефань!
Тай угадавъ покойний — бо у рікь
Й помёрь — а я осталася сама
Лишь зь дівчиновь! — Що булибь ми робили
Якь би не вінь се бувь!...

ЦОРА.

на дворі.

А въ хати люде?

ДОВБУШИХА.

У хати, въ хати! — хто тамь?

ЦОРА.

уходить:

Таке д.

Давь би ти Бігь здоровья! — Чи би сте
Не дали ся нагроти?

ДОВБУШИХА.

Грійся! грій!

Присуься блиць да вагрі! — Що то гирько
Якь студени втинають бідного?
На чумни втинають! я се знаю
О я се добре знаю — бо й мене
На чумни втинали ви не разь!
Грійся небого, грійся! О чому
Не дасть Богь кождому кутачокь свій
Відь студени та плюти!

ЦОРА.

О... а Цора

Вже двацять рікь немає го!...

ДОВБУШИХА.

Що, сиза?

ЦОРА.

Я кажу — Цора каже — що пресаць
Який тоть хороший тамь стоить —
Давь би ти Бігь здоровья! —
вшкомь.

Я го знаю!...

ДОВБУШИХА.

Се моего Леса! — Се тільки му
По моему лишилось! — Я хотіла
Иванови го дати — да Ивань
Въ стрілецькихъ не любуєсь пресакахъ, —
Вінь давь ему Лесеви. Най го й носить!
Бо вінь якь роблений для него — а
Иванови великий вінь одяко! —
Най носить го здорівь! — Ти відни серце?

ЦОРА.

А пташка въ лузі відни? У цигань
Ціла земля є — відни! — Сонце світить
Відай одяко введе, и увезде
Однако найдешь въ світі!... Че циганамь
Шукати ліпшої у нему доли,
Коли и тоть не має — що гадає
Що въ него вна а дома! — У циганівъ
Ціла земля є хата, небо дахь,
Моригь зелений, постідь — а вогонь —
Іхь грібь! іхь грібь! — О!...

ДОВБУШИХА.

Грійся! грійся лишь!

Я заразь дамь ти істи! —

ЦОРА.

О — я буду —

Я буду істи! — а богато въ тебе
Є ледінівь — давь би ти Бігь здоровья? —

ДОВБУШИХА.

Два давь ми богь — циганко! — Лесь одень,
А другий мій Иванчикь! — Мала я
Ще двое діточокь — та десь пропали
Вже двацять роківь тому! — Ти не чула
Якь ти по світі ходиць — за такихь
Й такихь двоухь діточокь — що іхь найшли
У лісі? — де? — Не чула? — Охь! — и дежь би
Такі то писклятка малі зайшли!...
Мабіть десь туть іхь та вовчица ззіла!...
О діти мої квіти!...

ЦОРА.

Ще не ззіла —

Але іхь має звісти! —

ДОВБУШИХА.

Що, небого?

ЦОРА.

Да я нічо не кажу! — Я лишь кажу,
Наі тоти цигани нещасливі
У сімь широкімь світі!...

МАРФА.

Да не всі.

Я знаю — въ насъ давно тамь за селомь
Сиділо іхь ватага! А старший
Міжь ними бувь одень сліпий циганинь —
Що за богачь се бувь! — Уповідають —

Що вь него білше було золота,
 Якъ вь короля якого! — Тому вадь
 Не було лихо вь світі! — А ще кажуть —
 Що вже донька така то була вь него —
 Неначе та княгиня! — вповідають
 Що вин згоріли у шатрі усі,
 Бо лишъ кістки понаходили люде —
 Решта забралися; — я слыху імъ
 Не було де ся діли!... Треба йти,
 Сама Катруся дома! —
 яде — Довбушка єї запроважав.

ЦОРА.

Вин гадають,

Що всі ми погоріли! — да вогонь
 Милосерніщий їхъ — бо ще лишивъ
 Мене! Да не за дарма!
 О не за дарма Цору! бо вогонь —
 Хоче вогню! ай такъ: вогонь вогню
 А кровъ криви! житє житємъ платитєся!
 Вогонь вогнемъ — кровъ кровѣвъ заплачу!
 Да якъ? О! се є фрацки! — Тая доля,
 Що такъ то дивно насъ ми уповіла —
 Покаже ще и якъ! — Лишъ ті хрести!
 Коби лишъ ті хрести! — Юдай їхъ доле!
 Бо Томанъ ми вповіавъ — що вна хрести
 Завила дітемъ вь пелійки — а вінъ
 Ті діти нісѣ у лѣсѣ вовкамъ — та та
 Проклятая пленіта на гостиници
 Переполѣшила єго — и вінъ
 Вь ревецъ їхъ кинувъ! — Га! Коли маютьъ ще —
 А долечка лихому такъ сприяє
 Якъ и сприяла доси — то и найду!
 О я їхъ відшукаю — а тогди —
 Шуми поговѣвъ кровъ! шуми дунасѣвъ!
 Вогнівъ вогонь — а кривѣвъ кровъ шукає!
 Хочє йти єї на встріть Ієро.

(Дальше буде.)

ЖОВНЯРЬ.

Гуділи гриміли гармати,
 Кривавий горький бумъ день,
 Савито враги ся напали,
 Стинались, рубались у пень.
 Всі трави, мурави, блищіли
 Червоно у сонця лучахъ,
 А вправо и вліво летіли
 Жовняри равєні, що страхъ.
 Літали товпами вороли,
 Скликали всі птиці на пиръ.
 Кружали соколи високо,
 Почули богатий тамъ жиръ.
 И вь нашого краю снитъ вдовивъ,
 Неначе той дубъ ся авадивъ
 И кровію трави и ния,
 Мурави чужіи зросивъ.

„Акъ Боже мій милій и любий,
 Служитя Царєви присягъ,
 Тому мя жалъ неспирає,
 Щомъ тутъ головою полягъ.
 Но жалъ ми що тутъ мя зарпють,
 Вь чужій далекій землі,
 Що тутъ ні вельма старєвѣка
 Ні мила заплачуть по мѣі...“

Дрібні слізючки скропили
 Личєнько и вінъ ся склонивъ...
 Гармати гуділи, рѣвѣли,
 Не чувъ вінъ, бо більше не слышъ.

А вь нашихъ далєкихъ Карпатахъ
 Милєнькій и невѣци ся сивѣвъ,
 Що милій и сивѣвъ кучерявий
 У краі чужій сѣ-вженнєвъ.
 Пізнали убєвєі, нещєсєі,
 Що євѣ єєї лихо значитъ,
 Обєвє віддяєся и плачуть:

„Охъ дєсь вінъ у крові лежить.“

Лежить вінъ на доді чужому
 Варитий жовнярь-сирота,
 Відъ гробу далєко по біднімъ
 Летє ся горька слѣва.

Давидко Млаєк.

**Новий погляд на великоруський
 багатирський епос.**

Влад. Стасова.

(Вѣсти. Европы за 1898 п. перві книжки).

(Кієвсь.)

В сороках каліках вчені люде дєсь знайшли паломників чи странників до св. міст старої Русі. В будинах оповіданців, що каліки прийшли просити милостині до князя Владимира. Жінка єго закохалась в отажанові калік и заманювала до себе. Він не згодився на тєє діло, и княгиня зведіла вкинути чашу в торбу каліки. Тоді товариші закопують єго по пояс в землю и виймають в єго язик через тїмъя. Такі оповідання в индійських, персидських, татарських піснях стрічаються десятками. Московські каліки зовсім є старці и не паломники, а индійські царі и багатирі убрані каліками, що дуже часто транляція чятати в индійським епосі. А кара за предубодїєство закопування по пояс в землю и тепер не вивелась в Хиві. Одежа московських калік зовсім буддійська.

Ми тільки повитягували з оповідання де-що про багатирів помъянутих в літописях и в исторіі. П. Стасов зрівняв ще білше багатирів и знайшов, що вони пересаджані з далєкого Востока, тільки оповідання про їх вквронєні, бо мабутъ трохи забути народом великоруським.

Так то московський героичний епос зовсім не-національний; він тільки луна далєкого Востока;

він екстракт ще й дуже обрізаний е поем и пісень Азії, в котрому Московсько-руського, пробі, нема нічого, каже п. Стасов. Всі билини близчі до пізніцця буддійських поем, ніж до ранчих-брахманських, близчі до татарських, киргизьких, пісень, ніж до персидських. Всі дворці князів, хати багатурів в билинах, з великими дворами, з залізними стовпами, з шатрами, білці похожі на юрти монгольські, ніж на блискучі камінням и золотом дворці індійських царів. Руські багатирі дуже прозорливі; такі самі и сходи. Багатур Гессер-Хан монгольський разом ість цілу кобилу й цілого вола. Киргизький багатур Ер-Кокшю маленьким випив молока з 90 коров. Рустен ів по цілому онагру. Московські багатирі п'ють в ідрами так як, сибірські, татарські; п'ють зелене вино, котре и тепер так звецця у минусинських татар. Московські багатирі не ходять піши, не їздять на суднах, як індійські, а все їздять на конях. Всі місця о багатурських конях взяті з сибірських пісень кочових татарських народів. В билинах нігде не співають хором, по славянський, а все грають по одному на гусях, як в епосі індійському. Московський Добриня-багатурь звецця князем, бо ёго прототип індійський, Кришна, був божеського роду. Ставр звецця боярином, бо ёго прототип царського роду. Владимир — багатурь займає місце найвище, бо він в Сам Браhma Магабарати. В Московськїм Алеші-поповичові немає нічого поповського, каже п. Стасов. Він нігде не показує себе ні завідуцим, ні загребуцим. И не може бути, щоби таки зараз по крещенні Русі з'явився духовний стан в сєгочаснім розумі слова и з ёго недостатчею и слабостю. А звецця він поповичом, бо в індійськїм епосі були багатирі с касті брахманів, духовних. Ні княжого в Добрині, ні поповського в Алеші, ні мужицого в Муромці — нічогосінько немає в билинах. Всі багатирі похожі один на другого, и одрізняющця тільки йменням.

Що до географичного місця, де діялося діло по билинах, то воно, по мислі п. Стасова, немає нічого правдивого.

Київ, Новгород, Чернігов в билинах, то не правдиві староруські городи; и ніяк не можна сказати, що билини утворились там, де показуєцця дія билини. В билинах коло самого Києва плодяцця соболи, гуляють льви, трохи не слові, тоді як соболи живуть тільки в Сибірі и поминающця сливе в кожній татарській пісні, а льви, тигри плодяцця тільки в Індії. П. Стасов владає в тих назвисках тільки заміну чужоземських йменнів своїми, ріднішими.

Той город, що в билинах звецця Ілєвом, то власне є столиця царств індійських, то столиця

девяти творців на небі, то резиденция персидського царя Кей-кауса. А Дніпро, Дон, Шарай и инчі ріди в билинах були колись Гангом и другими ріками далекого Востока. Український Київ вже тим, не міг забути ніби своїх давніх билин, що він може ніколи й не знав їх, не творив їх, не відав про їх.

В кінці всєго п. Стасов виводить таку мисль, що Московські билини про багатирів — не Московські не національні, бо утворили їх очевидячки не Московський народ, а Індійці, Перси и Татары. Великооруський народ тільки приніс їх з собою из Азії, як чуже, забравши по трохи од услихх народів, и за довгим часом начав їх тратити, забувати. И справді всі билини не відомі нігде на Москві: їх позачисували на далекій півночі. Втратив Московський народ багата, позабував цілі епізоди, повкидав шматки, вкортив. Тим то давні чудові, поетичні твори Індії, цілі, неразірвані, розвиті од початку до кінця логично; тим-то навіть татарські пісні и тепер ще цілі — московський народ так попсував, що немає ні одной билини цілої, гарно розвитої в оповіданні основної дії. Найважливіша втрата в Московських билинах, — то нитка оповідання, каже п. Стасов. В билинах не знайдете причини, по якій діло дієцця, не звязує логично одного діяння з другим. Самі первісткові, психичні мотиви вже пропали в билинах, факти купляцця один на другий так, як напало; введяцця лица, люде, хто ёго знає навіщо. Все переплутано, пропущено, все має сліди страти. Вся поетична краса восточних поем теж втрачена в билинах, все чуття людського серця, любов, кохання, гнів, муан дужі, весь бюджет поетичний вже випахався. Замість кохання, каже п. Стасов, в билинах має місце плотська пехоть; тут знайдецця кара без гніву, без помсти; тут багатирі б'ютьця по наказу й по приказу князя, як ляльки в вертепі комедійнім. Тут немає навіть високого жаріма, и штучности пісень киргизьких и других татарських, каже п. Стасов. И справді можна ще додати, що всі багатирі в билинах такі грубі, такі зателепуваті! кожний багатур таке неповертайло, як ведмідь, або пень. А деякі дієві лица приткнуті до оповідання, як горбатий до стіни. П. Стасов виявив їх логичне місце в билинах тим, що познаходив, проодкопував на Сході їх давні прототипи. Дуже важною втраатою в руських билинах п. Стасов считає те, що нігде в їх немає описання природи; дуже поетичного в восточних творах, и що в їх народ не має ніякої ролі, неначе ёго и на світі нема.

Сліди самостійного, руського впливу в билинах п. Стасов знаходить в деяких дрібностях є небыту правдиво-руського, котрі дуже виразно ви-

малівуюця на чужоземськїм тлі. Таке „вінчання кругом вербового куща“ дуже давнє в язичеській Русі; де-які чарування, замовління, поклони без ліку, в поясъ, до землі, благословення, ласкаві ймення, одна коса у дівчат, и коса руса, пїття меду, двоєння слів — путь-дорога, бой-драга и др. Але все таки великоруський народ не дав початковій основі індоєвропейській нічого свого власного, не переробив ёго по своєму в свою кров, як зробили Греки, Німці и др., а тільки винесене од других народів позабував и повкорочував.

Критики московської партії дуже вивірились на п. Стасова за такий погляд на библини, дуже гнівались, навіть лаялись, але нічого путнього, научного не сказали и застановились на тім, що Стасов тільки показує дорогу, по якій можна йти до одгадання їх джерела, а не показав, як ті библини перейшли чи перенеслись аж в Вологодську губернію з далекого Востока. А нам здається, що та мішанина в библинах з усього шмаття виявляє чистий вид тієї мішанини всякого племя, з якого зіпхився великоруський народ и зіпхуюця и до сєго часу в Москаліючих народах Сибірі. Кожний и їх вдержує свій світогляд, свої давні казки, пісні, поеми, и тільки перекладає їх на великоруську мову, а потім по троха забуває.

Жалкувати московським вченим за библинами, нічого. Вони конечно мають интерес научній, для висліжування народнього життя, але їх не варто власти за основу, за форму поетичнім творам штучнім. Вони нічого не дадуть для Велико-руської поезії; з них не вдушитьь поег жадної краплі пахучої; не вибере жадної квітки квітучої для свого твору в народнім дусі, як зробив наш кобзарь Шевченко и другі поети українські, у котрих українська пісня и епос лягли основою и формою їх творів. Велико-руські библини грубі, неприємні, мають дуже мало поетичних красок, а поезія любить тільки все гарне, все деладне; любить красу. Той поет Велико-россиі дуже пошкодив би собі и своєму ділу, що здумав би писати свої твори, маючи за приклад багатирські библини.

18. Червня 1869, р.

Українець.

В І С Т І

— Довідуємось, що ш. членъ „Просвіти“, Др. Кл. Ганевичъ приладивъ уже другий випускъ своєї займаючої праці (Grundzüge der slavischen Philosophie), въ котрій говорити має про нашу народню філософію. —

— Доцентъ на університеті въ Градці, Др. Гр. Крекъ, видавъ розправу: *Ueber die Wichtigkeit der slavischen traditionellen Literatur als Quelle der Mythologie.* Wien 1869.

Головні помічники при редакції: *Є. Згарський, М. Коссаць, Др. В. Лукаковський, Ом. Партицький, Др. К. Сушкевичь.*

Властитель и одвічающий Редакторъ **Наталь Вахнянинъ.**

Зъ друкарні Ставропигійської.

Списокъ дванадцати передаръ и *Олександръ Барвінський* чл. Проєдїти и учитель гим. въ Березѣ, *Руську Читанку для емської гимназїї* до Ради Школьної для одобрєння. Читанка ся може що до обьому врівняти ся зъ польскимъ *Вурів-амь* для VІІІ-ой кл. гимн. Переглянувши її ми сво *Читанку* и не залишимо вже теперъ про її деякі наші гадки висказати. Чувъть ся у насъ вже вже відъ давна велика потреба читанки руської, котра подізнакомляла бъ нашу молодїжъ съ питомєною літературою, давала здоровий, нескривлений поглядъ на твори нашої літератури, вирабляла вже въ молодїхъ людяхъ естетичній смакъ и подавала їмъ здоровий морь словесній.

Якъ загаломъ трудна ся задача, такъ ще труднішою становить ся вона у насъ, де тільки доевідне око може прожертисъ крізь темраву и хаосъ до щиро-народнього духа. Оце жъ ми, переглянувши *Читанку* п. Олекса. Барвінського, мусимо признати, що зъумівъ вінъ ставити на тімъ становищу, якъ ми оце вже висказали, и дати той поглядъ на нашу літературу, крізь котрий виявляеть ся правдива народня душа. Опершиєсь на народній поезїї, на тому продуктові дотеперїшнього життя нашого люду, прослідивъ авторъ, якъ українська література на тїй же підставі розвинулась, якъ народній духъ виявлявъ ся и у письменній літературі и надавъ їй свою власну, неповнечну, питому красу. Такий же поглядъ, приложивши до нашої галицької літератури, висвітить ся усякому, чимъ тамувавъ ся розвій нашої літератури, чому такъ довго блукались наші письменники манівцями, и задля чого вже въ новїцїхъ часахъ и галицька література, оперши ся на народнєму духові, пішла тою жъ дорогою, що й українська. Такимъ тільки вислідженнємъ роввою нашої літератури стане кожному ясно, чимъ відзначаеть ся вона відъ иншихъ чужоземнихъ, яка її вага, чому нашъ народъ не прийнявъ чужого слова а чувъ и чувъ потребу виховання цнтомої літератури.

То жъ и годї намъ не віддати справедливої цїни трудові п. Барвінського и ми сподїємо ся, що Рада Школьна маючи на оці здорове вихованє молодежи и зваяючи на наглядчу потребу такої читанки, котра бъ не скривляла правдивого погляду на нашу літературу — займетця скорнимъ її виданнємъ.

БИБЛІОГРАФІЯ.

Погадки до уложення номенклатури и терминологї; природописної народної III. *Иванъ Верхратський, членъ тов. „Просвіта“ и Товариства етнографичного въ Кракові. — Накладомъ М. Димета. Львівъ. Друкарня Ставропигійського Института. 1869.*

Шаховий коникъ зъ 29 ч. Розвязка:

Туманъ туманъ по долині,
Широкий лїстъ на калині,
А ще ширший на дубочку;
Кляче голубъ голубочку —
Хоть не свою — то чужою:
Ходи серце поцілюю.
На щожъ чужу цілювати —
Лїпше свою шанувати.

Виходить 8, 15, 22, и 30-го
кожного місяця.

Предлиши виносити:
На „Правду зъ Додаткомъ“: У Львові на р. 5 р., на 1/2 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р. 30 кр.; — по за Львовомъ на р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р. 1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на 1/4 р. 80 кр.; — по за Львовомъ на р. 3 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 80 кр., на 1/4 р. 1 р.

ПРАВДА

письмо наукове и лишературне.

по за Львовомъ на р. 3 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 80 кр., на 1/4 р. 1 р.

На самый „Додатокъ“: У Львові на р. 2 р., на 1/2 р. 1 р. на 1/4 р. 60 кр.; — по за Львовомъ на р. 2 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 20 кр.

Редакция и Администрация підъ Ч. 453 1/4 (Галицька улица). — Рекламы, неопечатані, приймають ся на почті безплатно.

П Р И Ч И Н А

Картини з волинської України,

Міама Нечуа.

(Річ дається.)

На другий день Зося не вийшла на обід и обідала в своїй хаті. Над вечорн вона вбралася в шовибову чорну сукню з зелєними пасами и вийшла до старих у світлицю по п'яньський, с повагом, пішньою ходюю.

„Я принесла вам, тату, чотірі стеаринові свічки, що вчора ми спалили ввечері. А с тим дякую вам за цю сукню, що ви міні справили, на мої именніні.“

„Носіть на здоров'я, коли справили за свої гроші. Свічки можна вернути, та не вернете міні тієї ночі, що я не спав, на старості літ.“

„Вибачайте нашій молодості и нашим літам, а с тим ми дякуємо вам за хліб-сіль вашу и за квартиру. Ми завтра переберемось на нову квартиру...“

„Воля ваша. Коли я вам невгоден, то й силувати не буду. Може переберетесь до свого татуся?“

Щоки в Зосі запалали. Очі блиснули гнівом.

„Вам моєму татусеві и в слід не вступати...“
Щоки в єго жлді, то й щаслива була.“

„Та вже ж! Вім — чоловік вчений, багатий; він збудує вам кімнату, найме вам наймичку, купить мебіль. Тільки там матері немає, що б служила вам як наймичка. А вашому батькові ваші гості будуть так потрібні, як и міні.“

„Про матір я неговорю й слова. Моя рідна мати не жалувала б так менє. Але я за шматок хліба, за хату, не хочу терпіти того, що дотерпіла в вас. Ви менє онокфузили перед цілим містом, ви мені допекли до живого сєрця. Ви вряв'яетесь сєред ночі в мою хату; при чужих людях соромите менє, як малу дитину...“

„Я в четверо старіший од вас. Всі ваші гості — міні годяцца у внуки, не то, що в діти. Є

чась гульни, в час и одпочінку. Треба гуляти, та не загумуватись. Все моє добро — не чє-ж, а ваше. Вж колись-будете хазяйкою. А міні не хочєцца щоб моє добро пішло марно.“

„То ви менє маєте за пусту жєнщину? То ви міні докоряєте, тим, чого не даєте? Тимн грошми, що зикопили дєсь у вас?“

„Грошей тепєр я не дам до ваших рук, бо швидко росиб'яцца. Постарійтєсь лишєнь тріхи. Щє дуже молоді! Та й од б'яцца такий павезий доволі вс'якого добра...“

Зося бігала од злєсті по хаті. Довгий шлейф її дорогої сукні підняв куряву по хаті, аж Лємшкє закап'явся.

„Та не куріть так своїм хвостом!“ насілу промовив Лємшкє від кашлю.

„Годі тобі старій! Нєначє й справді молодим людям не можна погудати,“ гримнула на єго Лємшциха.

„То ви менє приймаєте за вітрогонку?“ и приступала Зося ближчє.

„Де ж такі таку велику паню звати вітрогонкою!“ озвавсь Лємшкє. „Тільки не гоніть вітру своїм хвостом, бо кашель менє задушить. Кахй! кахй!“ кахикав Лємшкє.

„Я пані!“ промовила Зося притуливши палець до грудєй, ніби показуючи на сєбе. „Я зробила чєсть вашому домові, що ввійшла в єго.“

„Будемо за те вічно Бєгу дякувати!“ сказав він поглянувши на образи. „Де ж пак такє щастя?“

„То ви маєте менє за свою наймичку, як сирій лярник свою невістку?“ кидалась до єго Зося вже с кулаками.

„Доглядайте хазяйства, не справляйте так часто балів, помагайте старій матері,“ навчав Лємшкє. „А то ви сидіте, та сидіте, мов велика пані, згорнувши р'учки! Тільки хліб дурно істє!“

„И ви міні смієте давати совіти, навчати, як своєю наймичку! Може ще на річку пішлєте сорочки прати як от у мужиків бувас?“

„Не справляйте дорогих суконь, а ще й набор, доглядайте сина, то й гроші матимете, як и ми старі маємо...“

„Яким! Яким! ходи сюди!“ зарешетувала не своїм глосом Зося, бліда як смерть.

Яким спав и дуже злякався, почувши через соя не самовитий крик Зосі. Він стрібно кинувся до дверей.

„Квартиру давай міні! Зараз! Одної години не буду я в сему домові! Чого ж ти витрищив бань-кй! Иди, шукай квартири.“

Яким, розшолопавши діло, тихо повернувся до ліжка, ліг и заплющив очі. Зося побігла слідком за ним.

„Чого ти ліг? Вставай шукай квартири!“

„Чорт-зна що видумуєш ти, Зосю!“ промовив сердито Яким.

„Квартиру давай!“ закричала Зося и засту-котіла кулаком по столу.

Яким підвів голову, луснув сонними очима и знов ліг...

„Ой Боже мій! Боже мій! загодосила Зося, встала на кашану, задилась слізьми: Всі мене тут обіжають, тріхи не б'ють!“

„Який там дідько тебе б'є!“ крикнув Яким з ліжка.

З Зосею сталися конвульсні. Яким мусів устати и кинути до неї.

„Жінка твоя згедзькалась,“ промовив старий батько через поріг и пішов до пекарні.

Зося ридала, стогнала. Якимові стало її жаль. Він почав пріскати на неї водою, обмочував їй ви-сній, лоб.

„Иди шукай квартири, бо я тут пропаду, умру до завтрего!“

„Годі, Зосю! Годі плакати! Не муч мене. Бога ради! Піду зараз квартиру знайду, тільки пере-стань.“

Яким ухопив шапку и вибіг ис хати.

„Наймі вже їй на кілька неділей квартиру,“ сказав єму на вухо батько. „Нехай попробує, жити за свої гроші.“

Невеличка квартира була найнята того ж ве-чора в одному жидівському домові, навіть на пер-шій улиці в місті. На другий такий день Зося з Я-кимом перебралась на нову квартиру, найняли свою наймичку, а мати, тихенько од Лемішки, дала їм кухарські прибори и тріхи столової посудя, бо Зося од свого батька не привезла нічого сінько.

Нова квартира була далеко поганша, ніж бать-ківська кімната, нова, світла, простірна, з світлими вікнами в зеленій сад.

З невеличкої світлиці, с погну́тим помостом, двое вікон виходило на вулицю, а малесенька кім-натка и кухня були од паскудного, жидівського двору. Зося, смутна, як був смутний дощовий тоді

день, сиділа в кімнаті и дивилась у вікно. Цілий двір був задитий грязюкою, котру помісив товар та-кози своїми неганами. В тих болятих амках стояла вода, як буває налітий мед в щілинках. По-над самим вікном замазана, обстрепана жидівська наймичка несла щёбер помий и вивернула єго прімо серед двору. Третьій раз перед її очима проходив Жидок, на котрому сюрдут був стіляний з одних ганчірок, а на всю спину була діра, так що відко було єго чорну, як сопуха, сорочку. Третьій раз він ніс попід її вікном якусь паскудну риночку, в котрій бовталась якась юшка, нечиста як помій, с покрішеною паланицею. Кожен раз Зося издри-галась уся, як тільки повертала очі на ту риночку, на віскривого, замузаного жидка. В придачу до всього прійшла корова, стала прочи вікна, обернула до Зосі свою голову рогату и вухату, и витрищила на неї свої дурні очі.

Зося заплакала.

„Дивись! що то?“ промовила вона до Якіма с серцем.

„Що? корова!“ одказав він знехота.

Корова лизнула довгим, шорстким язиком по склі.

„А то що?“ показала Зося палцем, плачучи.

„Шибку ліже! хіба не бачиш?“ одказав Яким

„Шибку ліже!...“ перекривіла єго Зося. „А подивись, що там на дворі?“

„Грязь! що ж більше?“

Саме тоді прійшов той самий замузаний Жидок с порожньою риночкою. Зося крикнула на Жидка, застукавши в вікно:

„Як ти міні, шедьмо, ще раз прійдеш коло вікна, то я тебе повішу!“

Жидок злякався, крикнув и пустився навтяк.

Почало темніти. Зося звеліла засвітити свічку, и подати самовар. Наймичка подала лоєву свічку, таку смердючу, що неможна було сидіти близько коло столу. Луччих свічок не було з'віщо купу-вати. Сахару в сахарниці теж не було. Зося сіла и засмутилась.

„Якіме! пішли за сахаром.“

„Грошей немає. Хіба післати до батька — по-зичити?..“

„Лучче не питиму до смерті чаю, ніж маю позичати в твого батька.“

„Про мене! як хочеш,“ одказав Яким.

Зося плакала. Неясно сліпала свічка; темно було в хаті. Непривітно дивилась стіни, вікна. В скрині було порожно; гроші були потрачені, бо мусив Яким заплатити за три місяці вперед, ато не пустив би Жид на квартиру. Такий там звичай.

„Збѣсю! вертаймось до бѣгья. Бѣяни, яке наше життя!“ сказав Яким: „Нехай лучше пропадуть у Жида грѣші. Та й не пропадуть усі: татусь твій Жида шпретруничить.“

„Лучче от-тут загину, ніж маю перепрѣшувати твого бѣгья,“ відказала Збѣся.

Коли це рипнули дѣрї. В хату ввійшла Лемищиха и почала розвѣзувати велику хустку. Витягла звідтїль чай, великий шматок сахару, велику, свіжу, пухку палиничку, десѣтокъ здорових аблук, розклала всі ті гостиниці по столу, потім поставила на вѣкно глѣчик свіжого молока, з другої хустки витягла чималій шматок сира, горщок свіжого масла... Як добрий дух — хранитель, вона принесла найлуччі плоди свого старого, давнього господарства з свого дому, повного, як чаша, добра — принесла од щирого, любячого материнського сѣрця, тишкѣм нїшком, щоб и старий про те не відав. Швидко закипів самовар. Збѣся сидїла за столом, наливала чай, тишила вчи всїм добром и цілувала рѣки Улиши Сидоровни за те, що вона одна любила й жалувала її, як рідна мати. На прощаннї Улиши Сидоровна обіцяла заплатити Жидові нїшком од старого, кілька десѣтків рублів за дорогу Збѣсинї сѣкню, щоб тільки Жиди не чіплялись до нїї и не робили їй сорому. (Дальше буде.)

ДОВБУШЬ.

Дивоглядїя въ пятѣхъ зводахъ.

Ю. Федюковича.

(Дальше).

Другий сїдѣ.*)

У Печинїиїиї. — Рано.

Колотвицкого кїмната въ замку якъ у I зводахъ.

КОЛОТВИЦКИЙ:

уходитъ дочитуючи листъ:

„А скоро тобі удається дістати цїлий его скарбъ, (сподіюсь, що ти вже давно діло собі заспеобивъ), тогда якъ найборше вертайся у колегію, бо тебе тутъ скоро треба. — Такъ тобі рєказує твій провінціалъ“

Роклавера.

Н. С. Е.

Хїба би я давно вже не вернувъ бувъ въ колегію? бо діло мое тутъ

*) Сей другий сїдѣ якъ и прешїй, що бѣо, дамѣ у. 33. ч. пропущенї через помилку коректора, межѣ ч. 29. и 30. Ва для того просимо ш. читателїв, перечитати собі їхъ разомъ съ ч. 30, и 31; по сїмъ ажъ — въ 34. ч. наступать дальші сцени. Р.

Давно вже тільки содершюмсь, що Липль скарбъ готовий взяти и поїхать.

Але тотѣ Натали, тотѣ Годованка его пречаровита, Прекрасна, що нїкъ року тому, якъ їй князь привїзъ въ сей замокъ відъ сестри

Покройной свої, за своєю взявше Доньку!... О не подоба ми безъ неї.

У сему свїтї жити — не подоба! —

Я кажу: не подоба!.. И про що

Аби я не бажавъ їй? — не дїстаць їй? —

Про то що взуїтъ нїчимъ не смїе

Съ симъ свїтомъ ся вязати? — ха, ха, ха!..

Законъ ему жъ сотворить другий свїтъ

За той, що му берѣ, чи хоче взяти? —

Ого! — законви не доста того,

Що волю розуму закоує

У свої служби кайдани, ще хоче

И сѣрця? — сѣрца наше зъ своѣхъ водевъ! —

Прекрасна нїягнїиїиїиї: будешъ моя! —

Охъ! —

И якже я дїстану їй, коли

Она така цодеха якъ та ланя? —

Якъ? — гмъ? — Якъ се би чувъ який колега,

То з мене насмїяєся би якъ зъ дурня

Послїдного. Хїба то взуїтъ

Не має мати ниточки ті всі,

Що додакїї парови повертають

Нїби коня зубелами: у свої

Руцї, у свої силї? — И одной

Не має, щобъ на ню ся не найшли

Зубела и поводи: длї одной

Тонкі якъ паутина, якъ зелїзо

Тверді длї другої, а все одно:

Аби зубела лишъ. А я питаю,

Якъ я її дїстану? — такъ якъ другї

Колегї мої дїставали, не

Лишъ киягнїи, а то и въ королївскихъ

Обручникахъ окутї головнї,

Лишъ треба знати способу: а се

Є взуїцка штука, у котрі

И я чи й мало вчився. — Вчився? — вчився,

Але не у любї, бо я любї

У своїмъ сѣрци зъ роду ще не чувъ,

Ажъ до теперь. О ту найтящу школу

Лишила доля ми ажъ на останку

Учитися!... чиму? — она се знає,

А я лишъ тільки знаю, що — кохаю! —

Томашъ уходитъ.

А шо тамъ Томашу? —

ТОМАШЪ.

Натали

Вернула зъ Маняви.

КОЛОТНИЦКИЙ.

Вернула? — га? —

И що? — нічо не каже? — ти їй видів?

Яка она вернулася? — смутна? —

Весела? — говори бо! — Я умисне

Такъ заспособивъ діле, щобъ она

Поїхала у Маняву, тамъ скодлся

Зъ усега світа люде, се и те

Говоря, розмовляють: не безъ того

Щобъ тамъ и про любу не говорилося.

А молодому сердцу якъ ві,

Любу лишъ тятце словемъ нагадати,

И вна вь нїмъ прийметься.

ТОМАШЪ.

И справди се

Мабуть не згірше видумали ви

Добродію, бо наче обмінена

Вернула з Маняви Наталія.

Да щобъ на вашу користь обмінилася

Она — не думаю, бо Жоржъ давно вже

До неї залицяєсь.

КОЛОТНИЦКИЙ.

Я се знаю,

Да Жоржа я не боюся. Такий

Дуракъ та жусь я зіссаний вь Парижи,

Мені не супостатъ.

ТОМАШЪ.

Да й вамъ не дваціть

Вже рікъ.

КОЛОТНИЦКИЙ.

А сто разъ проклятіца доля,

Що такъ не рано вна любу збудила

У мені. — Да ні разъ я не гадаю

Любу ту приспати, бо по чому

Мій вікъ бихъ згадувавъ? — Що я закону

Се служу, то закону, а мені

Аби нічо не було зъ мого труду?

Нічо? зо всімъ нічо? — ні чога зо всімъ? —

О я такъ не гадаю жити вь світі,

Бо я би дурень бувъ не бауіть.

Що другимъ людемъ вольно, чо аби

Мені не було вольно? — чо аби

Не вольно бауіті? — О и я,

И я ще хочу жити! хочу ся

Нажити! Здогонити хочу ще

Усе, що опоздивъ! — Чога аби

Я світа не уживъ? — Хїба законъ

Ми верне, надгородить не ужиті

Ті роскоші, що кождий чоловікъ,

Що и жебракъ, що навіть и черванъ

Іхъ коштувати може? — О нажити,

Нажити хочуся! а Колотніцкий

Що хоче разъ, то хоче, а що хоче,

Однако якъ вже й має, а того,
Що має того!

ТОМАШЪ.

Добродію:

Я зъ роду ще не видівъ васъ, аби

Ви такъ ся росказали? —

КОЛОТНИЦКИЙ.

Бо я з роду

Ще не любивъ ні кога, а теперь...

О Томашъ! Томашъ! Томашъ!.. я їй мушу —

Я мушу їй дістати, бо якъ ні —

Загниу, закопаюся живцемъ

У землю, вь воду штрикну, у вогонь! —

Охъ Томашъ!..

ТОМАШЪ.

А у каві їй не можна

Такого дати церошку, якъ пани

Цокойні? —

КОЛОТНИЦКИЙ.

Ти гадавшь, що я Довбушь? —

О я би съ трупами не маявся,

Я ні, о ні я, Томашъ! — коли пити,

То пити у певні соледку чашу,

Не затросну опїєвъ, пивсмертевъ,

Але живу, живу! —

ТОМАШЪ.

А ви ві

Нічо ще не казали? —

КОЛОТНИЦКИЙ.

Га, лишъ то,

Лишъ то мені не згадуи, бо я скажу

Собі у очи плюнути за то,

Що жусь такий то зъ мене. Але най:

Ще нині, нині ще сказати їй мушу

Всю правду! всю, усю, усю, усю

Любу їй свою раскладу, раскажу,

Распишу на папери, сердце втврдя

На роствіръ, роскошів турецке небо

Змалюю такъ ві я, що она

Ме мусіти любити мня, ме мусить.

Дідити своє сердце зъ моїмъ, хотъ

Би була й каміна! — да вна жива,

И свіжа, й мелода! а що? не такъ? —

Кажі: не такъ? — не красна вна? — не рожа? —

Кажі бо Томашку! О ти відай

Є пень не чоловікъ!.. Тоти ніжки!

Якъ перла! ті дубки — якъ ягідки!

Личко то краще рожі! Оча, ті

Масенькі та чорненкі як теренъ!

А стаъ тотъ? — Томашку!..

ТОМАШЪ.

Добродію:

Я васъ не пізнаю

КОЛОТНИЦЬКИЙ.

А ти гадаєшъ,

Що я си пізнаю? — Да ти не смійся,
А помогай мені у сему ділі,
дає му куска зъ грішми
Якъ доси помогавъ, а золотомъ
Ти зважу! — Не щади динь, моїхъ грішей,
Сипъ їхъ жменями до лишъ розумієшъ,
Сипъ челяди їй покоєві, най
Про мене їй говори, про любовъ,
Про роскоші, про те, що молодий.
А неужитий вікъ свій ще ніхто
Не вдогонивъ и на тисовімъ мості.
Иди, иди, гляди! а якъ дубуау
Я свого, то оба щасливі будемъ!
иде въ одязъ, Томашъ у другий бігъ.

(Дальше буде.)

МЕРТВЕЦКА НІЧНА ГУЛЬНЯ.

За хмари сховалась луна ясненька,
А зъ долу тихонький вітерець протягавъ,
Шуміла діброва, мовъ пісню співала,
Потічокъ бистрецький заринкомъ шептавъ.
Дрімала толока у мраці білійій,
На вежі у церкві стогнала сова,
А цвинтаремъ стали хрестьє ся кивати,
Зъ-за хмари зъявилась на небі луна.
А гроби зарослі густою травою
На чудо, на диво, розрили ся всі,
У білій одежі, зъ вінцями, зъ квітами
Збудились дівчата прекрасні, чудні;
Зъ руки ся ввади, толоковъ гуляють,
Танцюють, свівають, толока гуде;
Олена що вчера въ могилу зарита,
Передъ посетрицямъ помршимъ веде.
Гуляють, співають, въ присюди сїдають,
Завяте гуляю не має кінця,
Відъ співу и танцю сїхъ духівъ помрлихъ
Злякалась на вежі чубата сова. —
Хто йде такъ поволи, мовъ зъ нігъ би валивъ ся,
Толоковъ и плаче? відай то Петро
Влукав, шукав те сонце Асправе,
Що вчора на вінні загасло, зайшло?
Олена те сонце, ёго вінъ шукав,
Отъ гевде го бачить, до нёго летять —
„Ахъ серце—Олено!“ — „Петрусю мій милий!“...
Толока відъ співу и танцю гудить.
Гуде, гавцює Петро молоденький,
Цілює Олену, горляцю свою.
До серця їй гулить, у очи ся дивить.
Думає Петро, що вінъ вже въ раю.
Озвалася пісні, день Божий візавъ...
„Гуляймо мій милий, короткїй вже часъ.“
— „Олено небійся, у киці мємъ жети,
И хто розлучити та годенъ вже часъ?“
Зновъ діви зачали свій танецъ завзятий,
Зновъ носять ся гарно и пишно усі.
Землі не сагають, мовъ впади літають.
У друге звістили день пісні зъ семі.

„Ухъ! влянуть, мій милий, зти чра до дому.“

— „Ахъ, мила Олено, лямчися, лямчися!“
Озванъ ся співъ милий, гульня зновъ зачала,
Зновъ всі до окола по парі пішли —
Згасали вже зорі небеснимъ просторомъ,
У трете зновъ півень день Божий звістивъ:
Мовъ мрія, туманъ мовъ! дівчата пропали,
Петро лишъ нещасний самий ся лишивъ;
Звадений на землю, зъ очима смлянимъ,
Рукою мовъ серце горіче тримає...
Сходило вже сонце, збудились вже люде,
А вінъ на толоці сонъ тихий дрімавъ.
Дрімавъ и вінні у темній могилі
Зъ Оленовъ хорошець злучили его;
Де хрестьє той дубовий — оттамъ спочиває
Нещасна Олена и вбогий Петро.

Данило Млака.

ВЕСІЛЛЯ В КОТУЗОВІ.)

Описавъ В. Навроцький.

I

Весільний часъ

У нас, в Котузіві, от як обходять весілля.
Весілля, як знаєте, справляють лишъ в м'ясниці**):
або в „вїмні м'ясниці“ (меже Рїздвом, властиве Іорданїемъ, а великим постом), або в „теплі“ (меже Великоднїемъ, вл. Провїднєю недїлею, а Петрівкою), — або в „великій м'ясниці“ (меже Маткою Божою а Пилипівкою). В м'ясниці помїж Петрівкою а Пилипівкою (в Червню, Липцю) ніхто весіль не справляє; бо саме тоді живна, часу нема веселитися: А и не через весь час других м'ясниць нарочно весілля відбувати: от примїромъ в великій м'ясниці ледви хто заразъ по черній Матцї Божїй весілля починати буде; час тоді тавий же пильний, як би и в живна: звозять збіже, орють, сїють. Перші весілля бувають десь аж о Чеснім Хрестьї; бувають и борше; нічї ж чекають аж десь до Покрови, коли вже вся робота в полі скінчиця; знов нічї аж до зими, коли предадуть збіже. Так и в теплі м'ясниці весілля зачинаюця, аж коли вже в полі оброблять, обсїють, — десь о Зелених Свѣтах. Не багато ж бо й в таких скорих, женити ся або віддавати в тоті теплі м'ясниці, коли вже передновинок доскуляти зачинає. Трапляюця о тїй порі весілля лише у богачів. Що менче маючий, то жеде з весіллєм до осени або до зими. Тим то и приповідка: „богач як жениться то и ніч коротша (в пізну весну), а бідному то и ніч довша.“ Довша ніч тим бачите, гірша, що більше світло коштує, тай більше дечого

*) Котузів сельце в Підгащїм повіті, в околі, давнїше Береманським, — там де сей с Тернопільським и Чортківським стикаєся; а ц градца Станиславського не далеко.

**). В Котузіві кажуть: мїсницї, так як кавають: рїсний, шїсте.

минеця. Найбільше весіля у нас в „великі м'ясниці;“ бо тогди и бідний, продавши збіжжє, має с чого весілля починати*).

II.

Сваханне.

Довго ще передь весіллями, в піст, ходять вже чутки по селу про різні сватання. „А той до тої післався, а сеюю сватає той, а тота й тота мала вже четверо старіст, а он тота сему відповіла.“ От таке собі шепчуть вечерами дівки між собою, а парубки та то такої голосно говорять.

До сватання просить парубок одного лиш старосту, звичайно вже старшого поважного господаря, свояка, або и чужого, розуміється жонатого.

Идуть вони оба, кварта горівки в кишени, — до хати дівчини; парубок лишавця під хатою, а староста иде до середини. (Діся се звичайно вечером.) Як и що він там говорить? не скажу; але коли дівчини не хотять віддати, то просто не відказують „ні“, але „так“, казуть „вона ще не доросла, чай ще при нас побуде,“ або: „най ван Біг дає з инчої сторони, — а нам з инчої.“ Коли ж рішущо не можуть сказати, то казуть: „прийдіть, прийдіть инчим разом, най ми порадимо ся“ — и т.д.

И староста знов приходить с ояшкою терівки. Парубка, коли не відновідають йому, казуть у хату, а він и кладе на стіл горівку, и частуюцца. Буває, не все згодяцца обі сторони відразу, не раз про „віно“ довго торгуюцца. Тоді староста с парубком настемько з горівкою заходять вечерами до хати дівчини. Коли ж є всім ставе згода, то змовляюцца про весілля, и тогді молодий дає на заповіди попови.

За той час коли заповіди гелосяцца, лагодяцца до весілля у молодого и в молодой, — бо окреме весілля у нєго, а окреме у неї — продають збіжжє чм там ще, мелють муку на коровай, купують горівки, заріжуть як ще там мають, — аж ось надійшла тая пятновька Бома; коли звичайно весілля зачинаєцца.

III.

Коровай.

В пятницю виходить молода з дружками***) за барвінком до ліса, а беруть хліба и горівки, щоб

*) В инчих сторони, де и пр. садять тютюни, буває в инші м'ясниці весіля більше; бо там тоді (к. Різдва) дістають гроші за тютюм, якот докола Манастриск.

**) Відномі стане згода, молода ходить в квітках вже аж до весілля.

***) Дружок у неї дві: дружка и піддружка; ні дружкою, ні піддружкою небуває ніколи сестра рідна молодой.

побережника почастувати. До дому до неї сходяцца тимчасом сусідя, печи коровай.

Виробляючи єго, в піч саджаючи, и виймаючи, приспівають:

1*). Стеля се**) барвінку
У ліску,
Родясе пішенице
На ліску.
Ой годі, годі, пишенице,
А в чистім полю гуляти,
А сім літ в стозі стояти:
А час с тебе коровайц плескати.

2. А в нашім короваю
Водице з Дунаю
Мукице*) всі Львови
Пекарочка — с Крайова.

3. Коровайця пара (2)
По припічку се града,
В нец загледала,
Де щісливе місце
Короваєви сісти.

4. Короваєве тісто
Не влізло се в місто,
Влізло се в ринек,
Зацвило як барвінок.

IV.

Словини.

Над вечером вертає молода з ліса, з барвінком, и варить вечеру, (пирогои звичайно). Вечером сходяцца спрощена близька родина, приходить молодий з старостою (и з своєю горівкою), и тут чинюцца „словини“: Стає молодий з одного кінця стола, молода з другого; вона „скаже йому слово,****) а він дасть їй за те три сороківці“. Повечерявши розходяцца.

По тім до пізна в ночи молода з дружками „терочить“ рушники: до куснів-пелетна, в падь за широких а с чотиря за-здовшия, до обох єго кінців, пришивають довгі тороки, що наторочили також з полотна. Не вишивають в нас рушників весільних, як приміром на Україні. — Рушники сі дістають, всі бояре молодого, и носять їх через ціле весілля.

V.

Вінколешини.

В Суботу рано молода з дружками йдуть по сусідах и близькій родині просити (жінок) до вінків, а просять так: „Просили вас татунє и мамуне

*) Не конче в такій черзі співаюцца ці пісні, в який я їх тут кладу; оживаєцца, як котра нагадаєцца, — часом більше або и менше. Пономерував я їх тут за-для лекшого вишукаваня, коли приїде ся на яку відливати.

**) Вадержую відговір у віснях-женарушено.

***) від: мука.

****) Що се за слово? — не знаю; мабуть він її питає: чи піде за нєго, а вона каже шід у...

(тато и мама) и я прошу, будьте ласкаві, до вінків! Запрошені жінки сходяцца с „приносом“ мнчиною муки, круп, або чого-нічого, а з верха яець кілька, — и плетуть вінки. Молода з дружкамі, а молодий з боярами, идуть сям часом — кожде з своі хати, — до церкви сповідатися.

„Поплетниці“ плетуть вінок, а плетучи, співаюць:

5. Благослови Воже
И отец и мати,
Віночок увивати;
Вий се віночку гладко,
Як червоное ябко.
Підем с тобов межи люде,
Наша славонька буде.

6. Ой в лісі на дубі
Голуб гніздо в'є,
А в нашім домі
Весілле.
Жіночки собі гомонять
Молодій вінок лагодять.

7. В долину, панавки, в долину,
По червоную калину;
Тай по хрещичній барвінок,
Молодій Мариси на вінок.

8. Богдай се той гай розвив,
Що нам барвінок зродив,
Що в знімі не змерзае
А в літі не згарае.

9. Не казала нам мати
Віночка увивати, —
Без меду, без горівки,
Без скрипок без сопівки.

10. Здригнули се стіни,
Як свашеньки, сіли;
А ще гірше се здригнуть
Як се горівки напють.

Віттак поплетниці ідять перекуску и п'ють горівку.

Уплівши одинъ вінок, кладуть ёго на стіл, на два бохунці хліба. Вінок той для молодого; для молодой плетуть другий пізніше.

Скоро молода прийшла з церкви, саджають її на столець, подушку підклавши, щоб вверати. З неї здіймають хустку, и кладуть на дружку. Ходить в ній дружка потім по селу, цілу суботу. — Віттак розплітае брат своій сестрі-молодій косу. Звичайно надплете її лиш на-стілько, щоби собі в плітку (стяжку) виняти; належицца вона ёму доконечню. Між тим, коли брат розплітае а дружка віттакъ молоду зачісуе, співаюць:

11. До Лінец, братчику,
До Лінец,
Купи щіточку,
Гребінец:
Розчесати косу-росу
Під вінец.

12. Возьми, братчику,
Столець,
Дістань с полиці
Гребінец:
Розчесати косу-росу
Під вінец.

Коли молода — сирота, брата не має, то їй співаюць:

13. Не брат косу чеше,
Ані рідна сестрица, —
Чужая чуженица,
Негідна негідница.

Зачесавши ладкають:

14. А деж твої Марисуню
Скринічки,
Ой що в них стоять
Стояжочки?
Піди, матінко,
Принеси! —
Та най же я се
Уберу:
Піду просити
По селу.

Стяжки тоті прив'язують до вішка; плачучи кладе мати доньці вінок молодого на голову. Молода встае зі стільця и падае до ніг батькови й матері (и старості своему), з молодпими цілювця. Вони їй співаюць:

15. Грайте музики різко,
Кланяйсе Марисю нявко:
Малому тай старому
И Богови светому.

Сироті співаюць:

16. Кому ж ти се Марусуню
Кланяеш,
Коли свого батенька
Не маєш?
Поклоню я се
Чужому,
Буде ми се здаватоньки,
Що свіому.

Так пристроєна виберавця вона тепер на село, на весілля просити. — Випровожують її з дому з музиками, и дають два бохонці хліба. На порозі видае мати повісмо; йде через него насамперед дружка*), за нею молода, а піддружка підносить ёго и бере під паху. По селу, де придуть, дають їй по повісмови**)

В третій хаті лишають свої два бохонці, котрі віттак знову відносять ся молодій.

Селом идучи, співаюць:

17. Повій вітре дорогоєв
За нашоєв молодоев,

*) Ніколи молода сама ані не вітверае, ані не зачіняе дверей; вітверае дружка, зачіняе піддружка.

***) Звичайно тільки родина розумієцца для молодой.

Та розвій косу-росу
По червонім поясу; —
Та най буде поголосна,
Що була паненочка. —

В Котузові ходять по всім селу, до кожної хати; в більших селах лиш до родичи, сватів, и пр. В кожній хаті, де прийдуть, падають всі тров, кожда з окрема, обоім господарству до ніг, и просять о благостовенство и на весілля. Молода каже: „Просили вас тато тай мама, та й я прошу, о благословенство.“ А дружки: „Просили вас тато, тай мама, та й молода просит абисте були ласкаві на весілле.“ — З молодшими цілююця в лице, и просять так само.

В той сам час молодий з дружбами ходить также по селу; коли в якій хаті здіблююця обое, то частуюця. Молода ставить хліб, а молодий горівку.

Між тим, по плетниці дома плетуть вінов для молоді, и плетучи співають:

18. Ой казав-єсь ми,
Клиновий листочку,
Що не будеш падати:
А тепер падеш,
Земленьку криєш,
Бо тугу зимоньку чуєш.
Ой казав-єсь ми,
Мій батеньку,
Що мє не даш від себе;
А тепер даєш
Тай сам не знаєш,
Що за доленька буде!
— „Тото ти даю,
Що дома маю,
Доленьки ти не вгадаю:
Воли з обори
Скриню с комори,
Мов любє дитячонько!
Будеш добренька, —
Буде доленька.“

19. За городом калина
У город схилила се,
Там Марисє цвіт-каліну ломала,
Батенька се питала:
„Скажи, батеньку, скажи,
Чи буду я така,
Як калинонька тая?
— „Будеш дитинько, будеш,
Поки про мині будеш,
А як підеш від мене,
Спаде красонька с тебе:
С тебе молоді,
С коси золоті —
А з головоньки вінец,
А з личенька румінец!“ —

20. Ой посіяв я,
Я в полю нивку ленку —
А на тій нивці
Жовтая конопелька, —
На конопельці

Сивал завуленька.
„Ой бодайшиє ти,
Зауле, не дувала,
А що ти мині
Правдоньки не сказала:
Доки я маю
Паненков ходити,
А коля буду
Зелен вінок носити?
— „А в суботоньку
Цілу дниньку,
А в неділеньку
Но годиньку.“

21. Ой зацвиди фялочки,
Зацвиди,
Цілу гору кремінную
укрили —
Ипо єдну стеженьку
Лишили,
Куда йшла Марисунє
Молоденька
А за нею їй батенько
З тихенька.
Ой не ходи мій батеньку
За мноєв —
Не маюж я порадоньки
З тобоєв,
Ой у мене порадонька
Ивасунє:
Ой той мене моло деньку
Порадит,
Косу росу —
Пригладить.

Обійшовши все село, молода з дружками дєсь вже вечером вертає до дому. Ставши під дверми, співають:

22. Молодая Марисунє
Всі двори обходила!
Всі двори обходила
Слєзоньки не вронила, —
Аж на свій прийшла
Тай стала й заплакала:
„Ой дворе мій, дворе,
Тож том ти се навкучила!
Не так тобі дворонькови,
Як свому батенькови:
Хліб єм му переїла,
Мід-вино перепила!“

23. Матінонько утко
Звивайже се хутко
Як ми се звивали
Всє село оббігали.
Не дайте нам стояти
Пустіте нас до хати.

Пускають їх до хати; сходить ся чєлєдь (парубки й дівки з села), — танцюють, (звичайно на дворі, — чи зима, чи літо) молода їх горівкою чєстувє.)

*) За те вони її в неділю тим радніше „дарують.“

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предлаша вымоєшъ:
На „Правду зъ Додат-
комъ: У Львові на р. 3 р., на
1/2 р. 3 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р.
30 кр.; — по за Львовомъ на
р. 3 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р.
1 р. 50 кр.

На сапу „Правду“: У Львові
на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр.,
на 1/4 р. 30 кр.; —

ПРАВДА

письмо науковее и литературное.

по за Львовомъ на р. 3 р. 30
кр., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на
1/4 р. 1 р.

На сапий „Додатокъ“: У
Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р.
на 1/4 р. 30 кр.; — по за Льво-
вомъ на р. 3 р. 50 кр., на 1/4
р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 30 кр.

Редакция и администра-
ция під Ч. 453 1/2 (Гашинь
улиця).— Рекламі, неопозначі,
приймають ся на почті безплатно.

ПРЕЧЕНА.

Картіни з волинської України.

Івана Нечуя.

(Річ дальша.)

Так жили Лемішківські довгенько на новій
квартирі. — Зося ні разу не була в свєкра, не думала
єго перепрóшувати, а старій Лемішка тож не любив
клянѣтись нікому. Зося неслася в гóру своїм пánьствомъ,
Лемішка був гóрдий своїми літáми, сівóю головóю,
хазáйством и своїми грíшми.

„Не я виганѣв невістку з сином, не я бóду й
просіти. Вгóдно — нехáй живуть, а не вгóдно —
як знають,“ чáсто говорив Лемішка сусідам.

Тáкі були єго словá, та не тáкá булá думка в
сєрці... Зося одібрала єго сина и внучка.

Настáла веснá, Зося не приходила до старих;
почалóсь лїто, кїмнáта Зосина пустувáла. Сумно й
тїхо стáло в Лемішки в дóмі після шумливого, ве-
сєлого життá молодóї сємѣї. Негомонїли гóсті в
хатáх молодїх до півночі, не плакала дитїна, не
вбóшталїсь слóуги до свїту. Спокійно шєптав мо-
литву Трохїм перед образáми, спокійна булá в єго
госпóді нїч, та старі почули, що то був покій
близькóї смєрти, близькóго вїчнєго спокóю. Пїсля
гармїдеру, пїсля молодóго хазáйства, хатї здавá-
лись просторнїшими и наче стояли пúстками. В жи-
знї дїтєй старі наче переживáли свою власну жизнь
у друге. Малєнького внучка вони любїли, як свогó
сина Якимá. Гармїдер, рух, гóмін, дитячий плач в
молодїй сїмѣї — все те нагáдувало старїм про плїнь
людзькóї, земнóї жїзнї, завїсою засланяло од їх
думку про смєрть. Тепєр же, серед мєртвóго спо-
кóю, старій Лемішка став лицєм до лиця з своєю
думкóю про домовїну.

Однóго рáнку Трохїм устáв з лїжка и нóги
єго заточїлись, так, що він мýсїв притулѣтись до
стїни.

„Щó це з тобóю?“ спитáла Улїша.

„И сам не знáю. Вчóра горїлки я в рот не
брав.“

Трохїмїя гóлос став слабїший и тїхїший у
двоє, и трóхи дрїжáв.

„Чи не слабїй ти сєгóдня?“ питáла жінка.

„Нї, в мєне нїщó не болїть,“ одказáв ще ти-
хїше Лемішка, „То вже приходїть мїй час. Ста-
рїй я став; смєрть мої близько.“

Лемішка присїз на лїжку и схлїв гóлову.
Головá в єго трóхи заморóчилась.

„Пїшли за свящєнником та за Якимом,“ про-
мовїв ще тихїше Трохїм.

Улїша пїслáла за свящєнником и за сином, а
сама плакала. Лемішка нездугувáв тїльки раз на
вїку, на трийцáть пяťтому рóку свої жїзнї. Сла-
бїсть єго дуже вразила її сєрце.

А тим часом пóки пришóв свящєник и син,
Лемішка вже ходїв по двору, як и бóло попєреду.
Тїльки мїцнїй єго гóлос став далєко слабїший и
тихїший.

„Висповїдайте мене, панóчче. Здавѣця, мїні
час збїратись у далєку дорóгу.“

Свящєник висповїдав єго. Трохїм вїйшов у
свїтлицю спокійнїший и бодрїший. На сєрці єму
стáло видїмо лєгше. Улїша подалá закуску, плáшку
горїлки, плáшку наливки. Всї сїли за-стїл, випили
по чáрці. Свящєник и Яким почалї звичáйну, бó-
дняшню розмóву и старалїсь заспокóїти старóго.
Швидяко й сам Лемішка, випивши чáрку, почáв ти-
хим гóлосом розмовлѣти. Тїльки лицє єго разом
спáло, щóки осунулись нїзче, двá шморшкї на
щóках стали глѣбшї, бóчі потагло трóхи пїд брови,
руки почалї трáстїсь.

Улїша Сїдóровна попросїла свящєника зо-
стáтись на обїд. Лемішка за обїдом їв мáло, однáче
підкрєпивсá и розвеселївсá. Всї силкувáлись єго
втїшáти, розважáти, розказували про дє-яких ста-
рих дєсвогóднїх людєй, одхїлѣли єго думку від
смєрти. Швидяко пóтїм всї вїйшли с хати и посїд-
дáли пїд причлком, котрїй виступáв у сад. Хазáйка
вїнесла плáшку з випивкóю. Довгєнько вони сїд-
дїли, випивали по чáрці, балáкали. Яснїй день, здо-
рвє повїтря, зелєний сад — все те навóдило на дóшу
спокійнї, не смутнї мїслї.

Свящєник пїшóв до дóму. Лемішка забажáв
подивїтись на свогó внучка, однáче не згадав про

Всю ні словечком. Сама Леміщиха пвиденько по-
 глянула на дитям. Леміщиха пішов по саду, а Ян
 сидів на присьбі, не зводячи з його очей.
 «Не твердими ногами йшов Трохим стежку ю
 по саду. Сонце видало вечірнім промінням у
 яблунах і грушах і пронишувало вскрізь кожну
 щільну. На низу, між вербами, було видно млин, а
 з двору виглядали всі застройки. Леміщиха озирну-
 в хазяйським оком всю оселю. По всьому було видно,
 що єго хазяйське око не дримало на старості літ.
 Скрізь був порядок, чистота; все добре держалось,
 все лагодилось. Повітки не світили кривками; ду-
 бові комори стояли просто, не похилившись; хата
 була вишита новими кудиками. На низу млин кру-
 тив усіма колесами. Проти сонця на темних коле-
 сах дуже ясно блищали нові приставляні лопатки,
 хапаючи за кожним покрутом колеса срібні про-
 міння сонця ніби обліті блискучою водою. В од-
 чиняні двері миготіли нові товкачі ступ. Коло
 млина вештались люде, зносили з возів мішки млина
 пірнали в темноті дверей и знов вертались до возів.
 Завою стояло дуже багато. Через греблю снували
 проходячі люде. Робота кипіла, млин стукотів, гур-
 котів, як и попередю. А в саду тихо пліла жизнь;
 там наливаїлись яблука: груші, вже одрізнялись
 од листу, були видимі для очей и стиха гнули гілля
 до добу; там цвіли квітки, підганялася в гору трава
 готова під косу. Одні старі дерева в саду, ровес-
 ники самого Лемішки, нагадували єму, що не все
 на світі вічне, що не один чоловік мусить схилити
 шию під косу смерті.

«Цей рік буде остатній рік мого життя.»
 Та думка не випадала в єго з голови. «Надбав и
 всякого добра. Своїми руками засадив садок, за-
 тив греблю, збудував млин. Мої комори повні вся-
 кого багцтва. И орав и сїяв, торгував, продавав;
 мої скрині повні грошей. Свого сина я вичив и
 довів до розуму; та чогось душа смутна и неспо-
 койна... Кому дістанеця моє добро після мові смерті?
 Чи моє плємя істиме овоці з мого саду? Чи мої
 внуки топтатимуть ці стежки, котрими я тепєрички
 ходжу? Я закладів комори и хату з віковичєго ду-
 бового колоддя на два людзькі вікі. Хто ж поко-
 ристуєця моїм добром?»

Тим часом Леміщиха принесла вмучка и по-
 дала Трохимові. Старий легєсенько взяв дитину на
 руки и поніс поїд яблунами. Спокійно лежала ди-
 тина и дивилась у гору очима, а котрих по-
 чинала вже світитись іскра людзької души. Над
 її очинятами висів зелений лист, а меж листом си-
 діли пучки груш та яблук. Через гілля блищало
 високе синє небо. Пташки трипались, перелітаючи
 з дерева на дерева и плутаючись в гушавині. Дитя

роздвигалось на невиданній зроду образ, в синьий
 дїя тіпчивсь єго личком, єго маленькими ручками.

Леміщиха стояла оддалєка и саїдила очима за нїм.
 «Мій син, мій и внуком, та невістка — дорог
 їй» йшла далі думка Леміщиха. «Вона однала в
 мене мій рід, моє плємя, мого сина, моїх внуків,
 вона своїми руками загребе мої гроші, переведе
 моє добро добуте кривавою працею. А синові на
 думці чини та хрести.»

«Хто ж пом'яне нас, стара, як ми помремо?
 промьвив він вже голосно, наближаючись до жінки.
 Хто помолїця за нас Богу? Чи довго пам'ятати-
 муть наше ймення наші внуки, що ми с тобою
 жили на світі, и надбали для їх усього добра? Чи
 мабуть затопчуть ногами и нашу пам'ять, що б и
 слїду нашого не зісталось...»

Уліша Сидоровна, нерозуміючи попередні думи
 чоловіка, сама не знала, що єму відказати и мовчки
 дивилась на єго.

«Занишімо, стара, часть грошей на церкву,
 щоб нас поминали, щоб нас записали в субітник.
 Купімо ми за живоття великий дзвін у собір, щоб
 він нагадував нашим дітям и внукам про нас, и
 довго дзвонив на все місто про нашу пам'ять. Не-
 хай говорить людам, що жив на світі Трохим Ле-
 мішка и жінка єго Уліша... Нехай хоч дзвін го-
 лоситиме про нас до Бога...»

«То и купімо. Доволі всєго зостанєця и
 дітям.»

Тихо вертався Трохим до хати поруч из сво-
 єю старою. Лице єго було зовсім спокійне. Єго
 грізні очі, насупляні брови, и весь обвід лиця
 світився добрістю и любовью, неначе після молитви
 або якогось доброго діла. Малє дитя ссало кула-
 чок и повертало оченятами на всі боки. Сонце сві-
 тило вже тихим вечірнім світом. Наймички носили
 воду, лагодились варити вечерю. Наймит зловив
 порося и держачи ніж у руці волік єго за тин и
 заклання.

«Тарас!» промьвив тихим голосом хазяїн:
 «Пусти порося! Нехай воно ростє!»

В загороді стояв скот, що вернувся из череди.
 Неповорушно лежали коло ясель товсті волі, ру-
 мігаючи. Дєйкотрі покляди рогаті голєви на тин и
 дивились в двір...

«Улішо! Не продам я цєго скоту до різниць.
 Радн сєго дня, нехай ці волі зостаюця живі. Треба
 єго попродать людам до плуга.»

Чуття близької години смерті, гєдини, коли
 треба було покинути цей світ, рожжалобило душу
 Леміщину.

«Чом та невістка не вертаєця до нашої хат-
 ти?» промьвив сам до сєбе Лемішка. «Чи вже ж

вона хоче прийти до мови господи тии слідом, що понесуть мою домовину?»

„Бо як би ти таки пішов та гарненько попросив...“ почала Улиша.

„Просіти й клянутись я нікому не буду... Одна смерть хіба нахилить мою голову. А схоче перевертись до нас: про мене, — хоч и зараз. Снажи й так, коли хочеш.“

Лемішка передала слова Лемішки синові.

„Скоріше пропаду в цім жидівським смітникові, ніж перейду знову до Лемішки,“ одказала Зося Якімові. „Нби старий хоче що небудь нам уділити, то нехай передасть нам сюди.“

Зося сподівалась, що вона недовго житиме на смітникові. Вона сподівалась недалёкої смерти старих...

Лемішка пішов до протопіпа, записав півтори тисячі карбованців на дзвін и дав сто рублів на помин душі своїй и жінчині „со чади.“ Швидко сторгували майстрів, швидко лився великий дзвін. Все місто загомонило про Лемішку, про ёго скарб, про дзвін.

„Поспішайте, майстрі! лийте дзвона днь и ніч!“ просив Лемішка. „Нехай моім дзвоним зазвонять по моїй душі.“

А тим часом, щоб вплився голосистий дзвін, пустили брехню, що старий Лемішка вмёр. Перший прилетів до Лемішаної хати старий Пшещинський и несвазанно здивувався, стривши Лемішку на самім порозі хати. За ним слідком прибіг дяк з поалтирем під нахою, потім дьякон...

„О! гласний буде мій дзвін,“ реговався Лемішка, частуючи свата и церковний причёт.

„Ото ж знак, що ви сватуню будете ще довго, довго жити!“ говорив Пшещинський солодким голоском.

„Та не всі люде будуть тому раді!“ одказав Лемішка. „Чи не прибігла вже мой дорога невісточка?“

Одної неділі заворушилося ціле місто. Дзвона привезли и поставили коло дзвіниці. Дітвора сиділа кругом дзвона, позлавила на дзвін: всі збирались дивитись на дзвона, в цвинтар. Після служби протверей покропив дзвона и поблагословив тягти на дзвіницю. Ввесь цвинтар був залитий народом. Лемішка стояв коло самого протопіпа, в синім каптані. Коло ёго збоку тулилась Улиша. Сонце ясно освічувало сотні людських, чоловічих и жіночих голів. Швидко витягли и почепили дзвон на ёго місці. Всі дзвони здавались проти ёго малими ёго дитьми. Вся громада замерла й притіхла. Всі ждали першого благовіста; всім хотілось почути, яким голосом зареве здоровий дзвін. Діти пороздьяляли

роты и допытывали очи на вікна дзвіниці. Тільки високо на дзвіниці було чути, як голосно командували чоловіки.

„Вже!“ гукнув хтось на дзвіниці. „Вже! вже почепили!“ зашепотіли всі люде и заворушились сотні голів, як та комашня. Всі насторожили вуха.

Коли це вдарили в новий дзвін раз, другий, третій... Різно, плавно, голосно полився голос над цвинтарем, над містом. Мідь ревла и дзвеніла, аж хрест дрижав на дзвіниці, аж земля гула під ногами. У всіх люде заворушились рўни. Всі хрестились и молились.

„Трохи не такий дзвін, як у Києві в Лаврі...“

„Як раз такий, як в Софії, на Старому Києві...“

„Ні! буде такий, як в Братському на Подолі, або в Михайлівському у Варварі...“

Таки слова було чути скрізь по цвинтарі.

Всі люде розходились, молились за Лемішку, поминали ёго на ім'я так, що всі ті слова долітали до ёго ушей. Лемішка стояв смірно. Добром світілося ёго лице, а Улиша стояла, згорнувши рўки, мов пренодбна.

„От-тепер и вмирати нестрашно!“ промовив Лемішка до жінки. „Будуть нас люде поминати, молитись за наші душі. Ми понесемо на той світ наше добре діло, а люде и внуки наші довго пам'ятатимуть нас.“

Протопіп попросив Лемішка на громадський обід у старостину хату. Лемішка ж жінкою сиділа коло духовенства, на перших місцях. Всі їм дякували, всі їм частували, всі очевидки їм поважали. Тільки було й мови за обідом, що про дзвони. Одн Яким сидів, насупившись, мало випивав, мало говорив. Ёму нікогда було потрачених на дзвін, батьківських гробшей, що мали бути колись ёго прищипи. А Зося сиділа дома и почувши новий дзвін, почала бігати по хаті, ламати рўни и проклинати и новий дзвін и свого тєста — Лемішку.

Почалась осінь. Почала спадати чара. Помалу гасло гаряче проміння сонця, стіха згасала жнзнь Лемішки. Ёго ноги слабли, очі темніли, голова стала зовсім сивою, прямиий стан дуже зігнувся. Лемішка мовчав, бо не любив нікому жалітись.

Почалися на дворі приморозки. В саду листя посипалося з дерева. Вже збирали огородину, звозили остатній хліб, зривали баштани, закидали набанів на годівлю. Лемішка сам дивився за всім, тушав коло всєго, хоч ёго душа вже чула, що ёму не їсти зімою овоців минувшого літа.

Одного ранку Лемішка ввійшов у дїжню и попросив води вмиватись. Голос ёго зовсім опав, ноги заточились під ним. Трохим, як старий дуб,

походився на стіл, потім на лаву. Найнижчий нароби́ли крику. Прибігла Уліша Сідоровна. Лемішка лежав на лаві, жовтий як мрець, з закритими очима. Всім здалося, що він вже неживий.

Через хвилину він розплющив очі, просів усіх тихим голосом не турбуватись. Їго перевели в світлицю и положили на ліжку.

„Улішо!“ насила промовив він. „Попросі священників. Я хочу маслом-соборуватись.“

Уліша Сідоровна розіслала слуг до священників, розпочала варити обід и готувати все на маслосвятию. Швидко потім в світлиці завешталось духовенство. Паламарі вбірали в різні міських священників. Перед образами, и на столі, в руках у священників, палали воскові свічки. Серед хати, прямо на канані, стояв засланий білою скатертею стіл. На столі стояло дві великі миски с пшеницею. В одній по пшениці було натикано сім свічок, а в другій стирчали квачики с паличок обмотаних білою ватою. Священники стояли рядом коло стола и правили маслосвятиє. Дим з кадильниць густо розходився хмарами по всій хаті. Вікна и двері були одчиняні. В хаті и в сінях товпилось багато людей. Лемішка, старій, білий як молоко, в білій сорочці з ростобнутою пазухою, сидів на канані. Подушка лежала за його спиною, одначе він не доторкувався до неї плічми и сидів рівно. Їму не хотілось перед людзькими очима стогнати, хилитись од слабости. Їго бліде лице ще-білше осунулось; очі були спущені до долу. Він кривився для людського ока; хоч сіва голова його хиталась уже и просілась на вічній покой. Уліша стояла коло священників, дивилась западаними очима на образи, хрестилась и тихо кланялась. Поруч з нею стояв Яким, спокійний, задуманий, а коло його стояла Зося. Очі Зосі були обернуті на вікна. Їй був тяжкий той церковний обряд. Вона прийшла на його, щоб тільки одбутись од людського нарікання. Ще білше зібралось народу. З усіго міста зійшлися старці. Діти заглядали в вікна. Ще густіше пішов дим с кадильниць, ще голосніше заспівали дяки. Де-які молодці були заплакані. Все в хаті дуже нагадувало похорон. Недоставало тільки домовини та мертвого тіла, та жіночого голосіння. Тяжкий обряд маслом-соборования, нагадуючий про близьку дорогу на той світ, здавця, наводив сумні думи на поморщене чоло Трохіма. Ні разу не підвів він очей, не глянув на гурт молячихся и плачущих людей, що стояли лицем до його лица, проти його. Священники по черзі підступали до його помазували його влісьм, як неживого.

Скінчилась одправа. Народ молячись, повиходив с хати. Священники порозбірались. Трохіма

поклали на ліжку, Уліша Сідоровна почала давати обід. Духовенство и гості загомонили, и забули навіть про недужого, випивши по чарці.

Пізним вєчером Лемішка оддав Бóгу душу, тихо, спокійно, ніби заснув. Все своїм добром він одказав синові, просів його доглядати и не покидати до смерті матері. Пізною добóю, на тим самим місті, де стояли столі з обідом, де гомонили гості, там лежало тіло Лемішки. В головах стояли ставники. Перед образами дяк читав неалтир, по закутках, сидячи, дрімали баби, а в одчиняні вікна дивились в хату ясні зорі з далєного синєго неба, з далєкого невідомого краю... Почало на світ благословитись; сонце кинуло за гори перший промінь; на дзвіниці собора задзвонили по душі Трохімовій. Голосно и жадібно гув новий дзвін над містом, довго розливався його голос, тоді як вже затихли другі дзвіни. Подалі дзвіни по місту звістку про Трохімову смерть. Всі люди збірались до Лемішиної хати; входили и виходили с хати од ранку до вєчора, од вєчора до ранку; всі молились и поминали душу покойника.

„Піди, сину, та назбирай сім священників,“ говорила Лемішиха Якимові, „поміч багато дяків и дяконів, позабирай цехи з усіх міських церков, та поховаймо твого батька гарно и пишно, як слід, по закону. Пішли, сину, під церкву та позбирай всіх старців и вбогих людей, роздай їм милостиню та попросі на обід. Твій батько жив и нажив; в чим пом'янути його душу.“

Пішов Яким по місту, поїхав по сусіднім сєлам и назбирав сім священників. Задзвонили дзвіни по всіх церквах, всі цехи понесли перед домовиною. За домовиною йшла незлічена сила народу. Позбирався на похорони увесь рід Лемішів, що небули в його домі с того часу, як Зося перейшла до свєкра. З великою процесією занесли Трохіма поперед у собор, одправили там велику панахиду, а потім поховали на цвинтарі, коло церкви. По ширóкому Лемішиному двору були розкладені дошки, поставлені столі для старців и вбогих, а в хатах обідало духовенство, рідня и всі знакомі гості. Вже пізним вєчером, встаючи за столі, заспівали ше раз „Вічную пам'ять“ Трохімові — и понеслася та вічна пам'ять по всій осєлі його, де він жив и працював, садив и сів, понеслася та сумна пісня и по саду и по оборах, и по огородах, де колись ходила його хазійська нога, дивилось його хазійське око. Ще раз нагадала та пісня, що вже нема хазіина в господі, що він усє, все покинув и пішов у якусь далєку, невідому сторону.

(Дальше буде.)

ДОВБУЩЬ.

Дивоглядія въ пятѣхъ зводахъ.

Ю. Федьковича.

(Дальше).

Третій східъ.

Марѣнна хата — Рамо.

КАТРУСА

уходить зъ шитячкомъ и сѣдає собі під вікни.

А вінъ такъ все ся журить!... Най ся журить!
Мені до него що?

плаче.

Хіба вінъ братъ,

Чи що мені? — Го дяничокъ приймили
Ді на годованця — а білшъ нічо!

А вінъ нехай ся журить! я и гадку
Гадати вже про него білшъ не буду,
Кобихъ шириньку су му лишъ дошила —
Їй Богу що не буду! —

утирається.

Да ще й очи

Чогось мене боля! — а то мабуть
Відъ шитей та відъ шитей! — О коби я
Лишъ су ему дошила — білше вже
Нічо не буду шити!

обзирає шириньку.

О коби то

Я знала, ти шириньчко моя,
Що будешъ до сподоби ти ему! —
Коби я сего знала! — Най не буде:
Хіба мені до того що? — Аби —
Аби я му ушила — та аби —
Приймивъ! — А якъ не прийме? — най не прийме!
А я їй другому — о ні! не дамъ
Я другому шириньку, лишъ тому,
Кому она ся шила! — бо у другихъ
Є сестри — най їмъ пинють, а у него
Нема сестри, ні... що я? охъ та мама
Убили би мене — якъ би дізнались —
Що я отце подумала! Я ні —
Я, я — его — не — люблю!...

МІГАЙ

уходить зъ мереженимъ ярмомъ, приперас го до стола а
самъ сѣдає собі на покуті.

Неня де? —

КАТРЯ.

складаючи шириньку.

Пішли десь у село. — Відти до вуйни
Казали що повернуть, Довбушихи.
Да вони не забарюся. — Отъ и ширинька
Вже ваша вамъ готова. —

МІГАЙ

и не зважаючи на лю.

Йди нажи,

Най йде ловить воли. —

Катря кладе шириньку о перед Мігаля на тарели, а сама вде
на двіръ.

О мій ти Боже!

Якъ чобаномъ въ угорскихъ полевинахъ
Воли я голубії випасавъ:

Тогди не знавъ я, що надъ сніги гори
Ще краще може бути що на світі.

Якъ при флорі грі сходило сонце,
Такъ при флорі сонце й заходило
Въ зелені смеречині — й якъ вечірну
Тримбітоєвъ витали вівчари.

Такъ досвітну витали чобани
Тримбітоєвъ святоєвъ — и тимъ вічнимъ

Золотоокимъ зорямъ на Ивана
Живні вогні падали по ділахъ,

И аркана ходили округами,

А я напередовець! — О — тогди,

Тогди не знавъ я кращу долю въ світі,
Якъ ті зелені гори — а теперъ —

Упала ясна зоре съ того неба,

Вселилася на вквічені землі

Тай душу мою запалила? — За що?

О за що ясна зоре? — — Йди світи

Назадъ у синє небо — йди! а я

Назадъ вогні святі ти буду власти,

Назадъ святой арканъ тобі вєсти,

И молитися до тебе — тутъ не могу —

Не могу ясна зоре! — наші очи

За грішні, щобъ такъ зъ близка ся на тебе

Дивити! йди на небо! йди на небо!

А я съ тримбітоєвъ у гори піду

О думожъ моя — думо! —

О не такъ —

Не такъ учиню я, не такъ я зробю:

Орати піду я у чисте поле —

А тамъ приору думу свою браздовъ

И папоротъ посию разомъ зъ рожевъ!

Вна може приїде въ роси, на Ивана —

Якъ папоротъ цвєстимє — о! и найде —

А білшъ нічо не хочу! моя Зоре —

И найде мої думи въ папоротехъ!

Я білшъ нічо не хочу! — Ні: и то —

И то не хочу я! — На віщо знати

Тото тому, що го не зрозуміє? —

Тото тому, що го не сміє знати? —

Світи о зоре ясна ти на небі —

Не знаючи кому ти світишъ, ні

Тобі вінъ важучи! — О въ поле — въ поле!

бере яремъ я вде.

КАТРЯ

уходять съ китицевъ кални, складае їй въ пучокъ.

А вінъ пішовъ у поле! — О чому я
 Не сонечко то ясне, що на небі!
 Оно на него дивится въ одно!
 Все сміється дивити му у очи,
 Вно сміється до него усміхати!..
 Да що таке я се? — — що хтось гадавъ би —
 Що я го см правді — люблю!... Ябъ потала
 Відъ сорому у землю!... О чиму я
 Не в хотъ квітцвъ рожевъ — ні, не рожевъ,
 Бо рожа тернемъ коле — а чиму я
 Не в хотъ севъ калиновъ, севъ червоновъ,
 Я введе виростабицхъ, де вінъ —
 Де вінъ ногоєвъ спупить! да не такъ,
 Не такъ красно — а краще! сто разъ краще!
 А вінъ пішовъ би въ поле, та найшовъ би
 Калину при долині! — О лишъ то ні!
 Бо я почервонила би — — а мама!
 Я би потала въ землю! — А Иванъ що
 Би зъ мене вже сміявся! —

ИВАНЪ

уходить съ кресакъ

Добрый ранокъ
 Катрусечко голубко! — Чо така все
 Смутна та невесела? —

КАТРЯ.

А чо ти

Такий усе веселий та охочий?
 О якби кождий знавъ у сему світі,
 Чого вінъ в смутний, чаго веселий,
 То би не було ані тихъ смутнихъ,
 Ані веселихъ въ світі! — Вуйна дома? —
 Га? —

ИВАНЪ.

Моя мама дома, а Лесё
 Пішовъ у гори рано полювати,
 Казавъ що завтра прийде. — Де Михайло?

КАТРЯ.

Пішовъ орати въ поле на пшеницу.
 А мама не у васъ? Они казали,

ИВАНЪ.

Я видівъ тітку якъ ишла въ село.
 Ади що я принісѣ ти?
 виймає зъ шириньки яблуко.

КАТРЯ.

Яблуко?

Я яблука не беру! — мама кажуть,
 Що яблука міжъ тими лишъ даються, —
 Що ся кохають! А —

ИВАНЪ.

А ти мене

Не любишъ же, Катрися? —

КАТРЯ.

Ні, не люблю.

ИВАНЪ.

А я тебе такъ люблю! Бігме маме —
 Що люблю Катречко! Коли не віришъ, —
 Спитайся у Михайла — бо Михайло
 Давно вже знає Катре! — я ему
 Оногда ще вповівъ!

КАТРЯ

Колижъ бо я

Тебе не люблю Иване! — А тобі
 Не соромъ про таке и говорити?
 Я бігме скажу мамі! —

ИВАНЪ.

Охъ лишъ то ні!

Катрусечко лишъ то ні! — золота!
 Та яби вмер відъ разу! — На тобі
 Се яблучко — та мамі не вповіжъ лишъ!
 А я вже білше такъ тобі не скажу!
 Ёй Богу що не скажу! —

КАТРЯ.

Що не скажешъ?

ИВАНЪ.

А то що я тя — люблю! — А кресакъ
 Вберешъ мені, Катрися?

КАТРЯ.

Уберу!

Лишъ білше не кажи такъ! — Ти розумний
 Иване, такъ не файно! — А кресакъ
 Якъ, хочъ, аби убрати? — по гуцулски
 Зъ галёнами та пави, чи тави
 По нашему у квіти? —

ИВАНЪ.

О у квіти!

Катрусечко въ квітки! — Я не стрілець!
 Тиму я й свій кресакъ, що мавъ відъ батька,
 Лесеви дарувавъ! — Пишимъ пишне!
 Стрілцєви що стрілцєкє! бо й мій батько
 Бувъ виславний стрілець! а я волю
 На хлібъ святий робити! — Що Лесё
 Вже въ насъ не внамовявся, щобъ ишли
 У гори ми сидіти! — Не пішовъ бяхъ!
 Въ тихъ горахъ такъ якось... у горахъ жити —
 Зелізної безпеки треба! тамъ
 За кождого корча ти смерть ся дивить!
 Ще й кажуть, якъ нечистихъ духівъ Богъ
 Пускає въ семий день на прохолоду,
 То они идуть у гори — и на скалахъ,
 На шпильяхъ, тужать та приповідають
 За давнимъ своїмъ равмъ! —

КАТРЯ.

Охъ мовчи,

Бо я бояти мусь! — А ти бервінокъ
 Иване любишъ?

ИВАНЪ.

Любав! німа цимте!

Такъ голубо якъ твої сині очи!

КАТРЯ.

А въ мене очи синіі?

ИВАНЪ.

Охъ Катрусю! —

КАТРЯ.

Ну — а Мігай бо каже, що у мене

Якъ у синиці очи! А въ синиці

Які Иване очи? —

ИВАНЪ.

Я не знаю!

Я въ очи ся синицямъ не дививъ.

Але що твої очи якъ дві зорі,

Якъ дві найкращі зорі — добре знаю,

Ба я не знаю вадъ, чи твої очи

Не є ще кращі зорей!...

КАТРЯ.

Та бо є!

Ти зновъ по своєму!... я скажу мамі,

Що ти онюгда мій голубничокъ

Да рожами обтывавъ! — Чо Мігай

Такі не робить збитки? — Мама йдуть! —

Иванъ утікає.

МАРФА.

уходять у хату прядучи. Катря плаче.

А чо? — чого ти плачешъ?

КАТРЯ.

А! чого!...

Коли вінъ такъ ся журить!...

МАРФА.

Хто? — Иванъ? —

КАТРЯ.

Ні! не Иванъ!...

МАРФА.

А хтожъ? — кажи! —

КАТРЯ.

Мігай!...

МАРФА.

Не будьже нерозумна? —

КАТРЯ.

А! а якъ

Вінъ піде, та ся втопить?...

МАРФА.

Йди въ кімнату,

Умнйся!

Катря йде.

Діти, діти! — О мій Воже!...

А я такъ сподівалася, що васъ

Побачу въ слюбні парі! та здається,

Що Богъ не такъ судивъ!... Небесна воля! —

Най була би и сь нимъ — щобъ добра доля.

Йде за Катрєвъ.

(Дальше повинень настуипити 4. 5. сцідъ; надруковані уже єв 30. и 31. г.)

МОЄ ГОРЕ.

Ошкучино у своєму,

Горенько услудо,

Най дримає хоть годинку.

Всює навіть жылю

Заспіади... Сядте людо...

Мати ним дитину

Приспала у колодці,

Дитину єдиу...

Я боюсь... щоб не збудити

Тяжко мє горе,

Великеє як світ Божий,

Глибоке як море...

То не вітри, то не буйні

Б стєпу та загули,

Вороженьки мої люта

Голосно гукнули;

И мє горе, мєв лицо

Дрімлюще збудили,

И знов криваві по личеньку

З очей ся палили,

А серденько наболіє

Умліло у груди,

Мовби мнї сказати хтьо

„Довго се не буде.“

Ой над Прутомъ въ Буковині

Чорная могила,

А над нею березонька

Гілля лхлякала,

И плаче, плаче до схїд сонця

Дрїбною слєзою;

А Прут грав, мєв спіяв:

Хвилями, водою:

„Тут він, тут він спочивав,

Горе вже уснула“ —

Згнув молод-сіромаха —

Мєв єго не було...

Давидо Млака.

ВЕСІЛЛЯ В КОТУЗОВІ.

Описавъ В. Навроцький.

(Дальше*).

VI.

Заручини.

Дєсь по опівночн приходить молодий з своїми боярами (сватами**) и дружбами) и своїми музика-

* Невмістила ся в попередущім ч., и маєприятя межє Н. 21 а 23 пісая:

24. Ой чи вогонь горить,

Чи полеминь палає?

То на Мариси

Зелєн вінок сяє!

А на неї се

І матінка ззирає.

„Ой не ззирає се,

Матинько, на мене, —

Не сходила я

Такого вінцє у тебе:

Купив го мнї

Мій миленький у Львові,

За сто золотих,

За чотири червоних.

** Сватів має дво молодий; буває їх 3—4 пар; (можна в більше) — чоловік и жінка, сват и сватова; — свати, староста и оба дружби називаються вкупі боярами.

ми; дружба ставить на стіл горівку. — Молоду сховали в коморі і наказують насамперед першу дружку за неї, потім другу дружку, потім сестру молоді*). Сі не приймають її за молоду, вони кажуть: „А деж то наша молода? — наша була така й сяка“ (ахваляють.). Аж за третім разом виходить молода с комори, и стає до заручин: **К**ладе руку на стіл; на її руку кладе молодий свою; потім її батько й мати и вся родина, и другі господарі й господині; и кожде, кладучи руку, дарує молоду: обіцяє їй: „я дам рантух, я ягничку, я те й те, и т. д. Потім співають:

25. **В**же Марисуню
 По заручинах!
 Погадай же ти собі,
 Та як же буде тобі?
 А в чужої матіноньки
 Сніданенька не буде,
 Обідець під полудне,
 Вечеренька о півночи --
 Виплачеш чорні очі!
 Вечереньку на стів дають
 Марисуню висилають:
 „Иди, Марисю, по воду
 До далекого броду.“
 Нім Марисе з водов прийшла,
 Вечеренька вже відійшла,
 „Помий, Марисю, миски
 Не стало тобі лямки.“

Молода виносить с комори молодому сорочку, що сама їму вишила, червоною стязкою застягнуену, а на сорочці вінок. (Як прийшла з села, то вінок молодого скинула а свій наділа.) Молодий приніс їй рантух**) и чипець. Молода закладає тепер вінок на шапку; шапки у молодого и дружбів смушкові, високі, великодні, и їх не скидають вони через ціле весілля, ні в хаті, ні при іді. Дружка виносить рушники и молода роздає їх боярам молодого, що прийшли з ним (три або й більше пар).

Сідають віттак за стіл. Молодий и молода лізуть через стіл и сідають під образами з обома дружками, свати и дружби стоять с переду перед столом, танцюючи; дружки за столом також до них по трі саюцця. Музики грають, сидячи також ко-

*) Ніколи не буває дружкою сестра молоді.

**) Тим то дівчата на Андрея, запаливши ключа, питаються в него: Палюх, палюх, палюшок.

Чи принесе (вмярек) рантушок.

Оже привести дівчині рантушок — значить оженився з нею.

до стола, з глухого кінця (від постелі.) — Дружки й собі прибераютъ своїх дружбів: беруть від них шапки и пришивають до них „квітку“ (а барвінку спитий маленький віночок) и довгу стязку; прибравши шапку, дружка бере собі її на голову, стає на лавці, й приспівує:

26. **П**одивисе дружбонько
 На мене,
 Краща я дружечка
 Від тебе;
 На мині шепочка:
 Дрібний мак!
 А ти дружбонько
 Сиди так.

Мусить собі дружба шапку викупити: староста тримає тарілку, а він кидає в ню гроші, по трохи; торгуюцца: дружка каже що мало, староста дружбу принукує: „ей дай ще,“ и дружба докидає, аж поки дружка не зміркує, що вже буде тільки, що її стязка вартує. Тоді бере гроші, и віддає дружбі шапку (так и піддружка с піддружбою). Потім вечеряють.

По опівночі розходниця гулявши „челядь“, віттак иде и молодий з боярами домів. Молода йде ночувати до дружки.

Дальше буде.

СПРАВОДАННЄ

зъ засіданнй виділу товариства „Просвіта.“

Засіданне осьме: 14 (26.) мая 1869 р.

Голова: И. Вахнянинъ.

Притомні члени виділові: дръ Сушкевичъ, дръ Оголевский, Партицкий, Романчукъ, Борковский.

На порядку деннімъ: одобрение приладженне призьби ранихъ матеріалівъ до читанки для сільськихъ людей.

Секретаръ товариства п. Партицкий предлагає згадані матеріали. Прочитано кусникъ по куснику и прийато зъ делкими поправками, всі предложені статейки; рішено додати еще одень кусень поучающий, котрий достарчити взявъ на себе Голова, и кілька забавнихъ, дрібнішихъ, такъ щобъ читанка сягала об'ємомъ до двохъ аркушівъ друку. Постановлено надприсити книжочку: „Зора, читаючка для сільськихъ людей. Часть I.“ рішено відтакъ видати її у 2000 примірникахъ, и покласть ціну таку, щобъ лишъ видатки на накладъ вернули ся. Всєго заходу біля видання приймивъ ся п. О. Партицкий.

У Львові дня 14 мая, 1869.

Секретаръ:

У. Романчукъ.

Голова:

И. Вахнянинъ.

ПЕРЕПИСКА.

— Шп. Сев. Г. 32. число послали ми ще всімъ на село.

— Шп. Меліт. Б. Про яку посланку пишете? пісні Волошка ми не одержали.

Головні помічники при редакції: *Б. Згарський. М. Коссака, Дръ В. Лукаковский, Ом. Партицкий, Дръ. К. Сушкевичъ.*

Властитель и одвічающий Редакторъ **Наталь Вахнянинъ.**

Зъ друкарні Ставропигийської.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предлаша вимосишь:

На „Правду зъ Додат-
комъ“: У Львові на р. 3 р., на
1/2 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р.
30 кр.; — по за Львовомъ на
р. 3 р., на 1/2 р. 2 р., на 1/4 р.
1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові
на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр.,
на 1/4 р. 80 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и литературне.

по за Львовомъ на р. 3 р. 50
кр., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на
1/4 р. 1 р.

На самий „Додатокъ“: У
Львові на р. 2 р., на 1/2 р. 1 р.
на 1/4 р. 60 кр.; — по за Льво-
вомъ на р. 2 р. 50 кр., на 1/2
р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 10 кр.

Редакция и Администра-
ция підъ Ч. 453 1/4 (Галицька
улиця).—Рекламаціи, неопечатані,
приймають ся на почті безплатно.

Картіни з волинської України,

Івана Нечуя.

(Річ дальша.)

Зараз після похорона старого Лемішка Якiм перейшов в батьківську хату. Зося чула себе щасливою и веселою. Старий Лемішка лежав у ямі; земля надавила йому груди. Ніхто їй не дорівав. У хаті ніхто їй не приказував. Вона бачила себе тепер правдивою хазайкою в господі. Давня її думка, давні її мари, тепер ставали ділом: и хата, и сад, и земля, и млин, и гроші — все те було вже в її руках. Одного тільки вона не могла перенести, — гудіння того дзвона, що покійник Лемішка купив для собора.

Ще не минули сороковини по Трохимовій смерті, а його господу вже руйнували и перероблювали. Зося всім верховодила; вона хотіла з старинної, простої хати зробити хорощий горідський дім. Швидко майстри викинули стінку між старою світлицею а кімнаткою, и зробили з неї одну просторну гостинну. Мали вікна й двері були прорубані: из сіней була перероблена хатина й сінци. В хатах лежав уже новий, чистий поміст. З старих хат вийшли просторні, панські покої. Великі вікна були завішані плетеними тонкими завісами. В хатах скрізь була розставляна європейська мебіль. З двайцять великих старих образів було внесено до кухні. Покоєва дівчина, нянька, ходила чисто вбрана. Всі звичаї були вже міські: в ранці пили чай, обідали пізно. Малі Якiмове дитя вже бігало по хаті убрane як лялька, а друге вже лежало в колисці. Сам Якiм говорив з Зосею по польський. Малого дитяти Зося не веліла пускати до кухні. меж прислугу, що б вона не вчилось говорити по мужичий, тоб-то по Український.

Уліша Сидоровна заправляла ще всім хазайством: и млинѳм, и садком, и скѳтом, и птицею.

Якiм ходив до канцелярії, він не мав часу на все в домі звертати увагу; а Зося була дуже рада що мати так добре скрізь справувалась. Тільки швидко старіа мати запримитіла, що їй дають усю волю клопотатись, та не дають волі користуватись усім добром; швидко вона побачила, що на старості літ вона стала слугою своїх дітей, а не господинею в своїй хаті.

Приходили Різдвяні Святкі. Уліші приснився сон. ніби вона саміа сидить у світлиці, яка вона була ще попереду. Коли це рипнули двері; в хату ввійшов старець, обвішаний торбами. Вся одіжа на йому була драна, вся в латках так, що небуло на йому нічого цілого. Одною рукою він опирався на мильцю, а другу простягъ до неї и почав жалібним голосом просити милостині „Христіа ради.“ По його голосі Уліша спізнала покійниго свого чоловіка, але борода в його була довга та сива аж біла, лице бліде чорне неначе припало землею. Голос його був такий недужий, тихий, як перед смертю. Він просив милостині таким жалібним голосом, як найбідніщий, найпоследній стіарець.

Уліша почала розказувати сон дітям.

„Ви б, мамо не часто думали про покійниго батька,“ втішав її син. „А то ви все думаете, а батько вам и сніцца.“

„Ні! не те сїну. Душа твого батька просить помочи с того світу. Я хочу поставити обід за душу покійника на третій день Святѳк.“

„Що ж то за обід?“ спитала її Зося, котра не розуміла добре, бо ніколи не бачила як справляють обіди.

„Трѳба покликати духовенство та нищих и вбогих людѳй, та одправити велику панахїду, а потім поставити обід.“

„То це тавий обід, як справляли по батькові похорон?“ спитала Зося.

„Еге! стеменно такий,“ одказала мати.

„Алеж тоді ми нагодували душ сто одних старців та вських людѳй, душ с трийцять попів, дяків!...“ крикнула Зося.

„Еге!“ одказала мати.

„Яка буде користь душі покойника, як ми нагодуємо сто дармоїдів?“ промовив Якім, котрому теж не дуже хотілось справляти обід.

„Яких же дармоїдів? Хто ж видав так звати божих старців?“

Нияк тріхи не шпроговорівся, що ставити обіди — все рівно, що купувати дзвони. Самі зуби якось задержали йому язик. Щоб не розгнівити старої матері, він почав уговорювати її, одкласти обід на літо.

„Тепер, мамо, зима. Хаті наші не Бог-зна які великі. Де ми будемо садовити тих старців? А прийде літо, можна буде и обід варити на дворі и людєй садовити на огороді.“

„То треба ж хоч панахїду одправити! що-б заспокоїти душу покойного,“ промовила Уліша.

„Панахїду... можна й одправити,“ насїлу вимовила Зося, що б не гнівити матері.

Вже надходить третій день Свят. Уліша веліла розчиняти и хлїб, и пєчево паляниць и пєчево книшів и пироги; веліла різати двогусєй, поросєй...

„Мамо! нащо-ж ми будемо так багато напикати й наварювати? Це ж не обід, а тільки панахїда. Дамо духовєнству закуску, та й годі!“ вговорювала Зося. „Адже ж їм треба буде ще й гроші платити.“

„Про мене! порядкуйте вже ви самі!“ промовила з сєрцем мати. Не без того, щоб и родичи не прийшли! ще б и старець який не попросив хлїба.“

„Не сєрдьтесь бо мамо! Єй же Богу, я говорю правду! Доволі буде книшів та пирогів.“

Наймичкї спекли книші й пироги.

Цїлий вєчїр слєзи душіли Улішу в грудях. Вона вже не смїла самá порядкувати.

На другий день, у ранці, тільки син згадав про панахїду и пішов до цєркви, щоб запросити священників. Уліша заслала в світлиці стіл, поставила на столі мисочку з книшами, яблуками и пирогами, як поводиця, и кїнулась готувати закуску. Ключі були в невістки, а невістка ще спала. Уліші здавалось що вона ніби в чужому дємові задумала справляти панахїду.

Вже задзвонили в соборі на „Достїнно“, а Зося тільки що прокїнулась, звеліла принести купилі, налити окрєпів и почала купатись. Горїлка, наливки — все було не тєчене. Вже духовєнство йшло з Якїмом по двору, як Уліша дрижачними руками почала точити и наливати в пляшкї наливку. Вона бїльше розливала, ніж наливала.

А Зося тим сумним ранком роскошувала в купилі. В її опочивальні було тєпло як в вусі. На лїжку лежали пухові подушки с тонкими наволічками. Над лїжком хмарами висїли тонкі, чїстї завєси. Зося вийшла с купиллю. Чїсто убрана покойка

обгорнула її бїлими як снїг простирядїнами и вона знов потонула в духовїх подушках. Саме тоді рознісся по хатах свутній гєлос похоронних пїсєнь и страшно вразив ухо Зосино. Вона веліла шерцїй пєпричинити всі двері. Духовєнство, зачувши про обід, и згадавши про ті роскоші, багаті обіди, що колись бували в покойного Лемішки, — з усєго мїста зібралося на панахїду. Гєлосно загулі здорєві гєлоси „вїчну памьятъ“ Трохїмові и в переробляних хатах вїже давнє іогє памьятъ була вїчною. Ніщо не нагадувало в новїх світлицях про старого Лемішку. Однá тільки Уліша в тємному корсєті, в тємній свїдницї з богомольним вїдом, заплаканими старими очїма, нагадувала про покойного хазїна тїєї гєспєди.

Духовєнство сїло за стіл. Паламарі й дяки були одрїзанї од священників и дяконів, як козлища од овєць и пішли закупувати до кїхні. Уліша Сидоровна звеліла давати закуску. Закуска була бїдєнька. Зосєд не звеліла напикати багато пирогів. Цєвбїрами наймичкї бїгали, розставляли тарїлки, сервети, ножі, вїлки. Все було чїсто на столі, по пєнськї, та трапєза була вже багато скуднїша як було колись при старїх хазїнах!

З малєнького, гарнєнького графїнка, малєнькою чєрочкою духовєнство випило по чєрці, и... горїлки було тільки на днї. Всі взяли по пирїжку, и — пирїжкї осталося зє два-зє три. Пирїжкї були малєсїнькї, так що дєкотрі дяконї вклїли їх в рот, не перекусючи. За пирїжками подали печєні карасїки, дїже смашні, смажєні на мєслі, алє всїм досталося тільки по одїному карасїковї. Випили потїм по чєрці наливки, а бїльше пляшєк не принесли. Зося звеліла не давати багато пляшєк на стіл, що б духовєнство не довго засїджувалось. Всі батюшки не вїрили, що б на тїм закуски свїнчїлась; всі сїдали, балакали, ждали обїду. Однáк же об обїді не було й чїтки. Минїла годїна. Вже гєстї истомїлись, балакавши. Гєлод страшно нагадував про обід. Всі памьятали давнї, сїтї обїди, и... не підїмались из-за стєлу. А обїду не було, та й не було. Протопєн такї не вїтерпїв и спитав Уліши; „а що обід не гєтуєця?“

Уліша замїшалась, промовила: „вїбачїйте! я... невістка... не встїгла...“ С тїми словами вона встала, за нею встали и всі гєстї, котрі тільки за столєм цєвкали вилками об порєжні тарїлки та й пішли гєлодні до дєму.

„Еге! ге!“ грїмали священники. „Вїчна памьятъ старєму Лемїсцї и єго обїдам! В цїм дєму щось нїчим дїхом тїхне. Невїстка невїйшла с своєї кїмнати, помолїтись за дїшу покойника!“

„Полька! Полька! загомєні всі. „Не дїрно ж тут и наймичкї цвєнькають по ляхівськїй.“

В кухні паламарім було ще гірше. Им досталося тільки по пиріжечку. Они дали в руки по пирогови, а на тарілці, як на сміх, зостався один пиріжок.

„Давайте, будемо вимірятись! Кому достанецца пиріг?“ сміялись дячки.

Соборський паламар похопився и загріб той пиріжок своєю широкою п'ятірнею.

Зачувши про обід, сила старців кинулась до Леміщиного двору. Ними звелів заперти двері и подавати им в кватірку по шметочку хліба. Дівго вертілись старці по-під хатою, не розуміючи, чом їх не просят на обід до тієї хати, де недавно так привітно їх приймали, такими багатирськими, щедрими обідами.

Уліша за обідом нічого не їла. Прийшов вечір, — вона й невечеряла. Її душа була смутна, серце не спокійне. Її душа говорила, що така панахіда не піде за душу покійного, що Бог не прийме її, що не полегша душі Трохимовій на тім світі. Цілий день з думки її не виходив у неї той сон, те смутне лице, та драна одежа, ті торби, той Трохим що приходив до свого дому ніби просити милостині. Щось невидиме ніби шептало їй на вухо, що душі покійного не дуже свідійно на тім світі. Вся душа її мучилась и боліла за чоловікову душу.

Другого дня Уліша встала с постелі ще смутніша. До півночі вона обливала сльозами свою подушку. Вона чула, що вона вже не хавійка в своїй господі, що вона не сміє спекти и зварити, взяти и дати, як би їй схотілось.

„Чого ви, мамо, плачете?“ питав син. „Настане літо, поставим за батьма великий обід, як и давно колись ставили за животта покійного.“

„А чи добре ж буде його душі ждати там, на тім світі? Отцієї ночі знов снівся міві-твій батько. Йду я ніби до церкви в неділю; прихожу на цвинтар, рсав'язую хустку и починаю роздавати старцям пироги та гроші. Коли дивлюсь — між старцями стоить твій батько. На йому світа ще поганіша, торбів — ще білше. Їго лице ще чорніше; насилу я пізнала його! Він упав міні в ноги и жалібним голосом просів милостині. Я повлала йому в руку пиріжок; коли дивлюсь, його рука чорна, як земля; тіла немає, одні тільки кістки. Тоді піднявся з землі, взяв мене за руку и повів. От идемо ми вже ніби с церкви до дому, приходимо до гроблі. Гляну я на воду — гроблі немає, тільки один мави стоить и меє на всі коліса, а через воду лежать кладки перекинуті с каміня на камінь. Під кладками вода рева, як на лотоках. „Иди за мною!“ промовив до мене покійник. — „Не піду! боюсь!“ кажу

я йому. „Иди, не бійся, промовив він, осміхаючись, и повів мене через хисту кладку. А вода кинула під кладкою, кидала бризками міні під ноги. Глянула я в низ, голова мой заморошилась и я прокинулась...“

„Ви б, мамо не думали багато про покійного батька! Що думаєте, те вам и сницца.“

„Ні, сину! Душа його просить помічі. Треба найняти сорокоуст.“

Найняла Уліша сорокоуст, понесла під церкву милостиню, роздала старцям де-яку одежу покійника, и душа її заспокоїлась. Чоловік перестав їй снитись.

„Коли б ви знали, що про вас и про нашу паню сегодня говорили на ярмарку?“ дзигоріла наймичка-лепетуха, чухаючи язик об свої зуби.

„А що ти там чула?“ питала Уліша.

„Та там розказували такє, що й говорити ніяково! Говорили, що як прийшли до нас священики с хрестом опівдні, то ніби ви й молода наша пані ще спали.. А священики прийшли та покропили вас на ліжку сваченою водою, а потім пішли с хрестом далі по хатах и застали молоду пані в купілі, поквали тріхи кругом купіля та й вернулись до світлиці и почали правити панахіду... И Господи! та там вам плели такє, чого вже й не було! Не знаю, чи говорити вже, чи й ні?“

„Та що ж такє? говори вже, коли почала?“

„Та як почали, ніби то, правити панахіду, то ніхто й не вийшов до світлиці. А як сіла помі та дяки за стіл, то й не було жим и душі покійного хазяїна пом'янути! Бо, кажуть, ніби моledа пані все позамикала и ключів вам не дала, ще й вилаяла! А попи й дяки постукали заграничними видельцями по німецьких тарілочках, та с тим и пішли. И обіда людського не поставили! Та так сміюцца з вас, що ви зробились на старість Ляхівкою, и що моledа пані всім керховодить, а про покійного хазяїна всі забули, шаче й на світі його не було! Ой Господи! чого ті міщанки не лепотали! Їй Богу не знаю, чи казати чи й ні?“

Леміщиha мовчала. Наймичка зрозуміла, що треба казати и знов затріпала язичком.

„А як почали старці сходитись на обід, то ей Богу, и присяй Богу, и побий мене сватий хрест! говорили, що молодий пан звелів опустити з ланцюхів собак и цькувати тими псами ніщих! и своїми руками запер сіннішні двері! Їй Богу и присяй-Богу! боюсь, присягаюсь и буду землю їсти, що говорили так!“

Леміщиha на сілу на ногах стояла. Вона бачила, що все місто знає, що вона не господня в

своїй хаті, що вона на старості літ стала пані,
забула про покійного чоловіка, насміялася з Бога,
з священників, з святих звичаїв, з душі покійного...

(Дальше буде.)

ДОВБУШЬ.

Дивоглядія въ пятѣхъ зводахъ.

Ю. Федьковича.

(Дальше).

Шестий східь.

ЦОРА

Імрови на зустріч білше шпичій, якъ кажучи:

Они є тутъ, о Імро! они є тутъ!

Вни тутъ, вни тутъ є, Імро! я найшла!

Найшла чого шукала! Імро! Імро!

ІМРО.

Найшла?

ЦОРА.

Довбушуківъ! Довбушуківъ!

Довбушуківъ найшла! ажъ двоохъ! ажъ двоохъ!

О Імро!...

ІМРО.

Ну, и щожъ? —

ЦОРА.

Ти їхъ заріжешъ!

Заріжешъ їхъ! заріжешъ! ти заріжешъ!

Обохъ! обохъ! обохъ! є такъ! О такъ!

Ти їхъ заріжешъ Імро! — О коби я

Путері мала лишъ, то я сама би

Іхъ різала! о такъ! о такъ бихъ пила

Іхъ кровъ!... якажъ бо добра!...

ІМРО.

Схаменися,

Нещастна! що ти прийде съ того, що

Я їхъ заріжу, або ти напшися

Криви їхъ? — О забудь вже що минуло!

Забудь вже. Не карай то твоє серце

И такъ уже нещастне, гірше ще!

Гадаешъ, що та уста поверне ти

Твій супокій назадъ? — Лишъ давні рани

У твоімъ серци розразить ще дуще,

Нічо білшъ. А я чувъ, що чоловікъ,

Якъ разъ рознатрится вже пити кровъ,

То годі наситити го, якъ шину

Черлену, розіжжену. Сокотися

Рознатрить на криві ся! —

ЦОРА.

То такъ Імро

Говорить? — але щожъ: нема й диву!...

Ти кісточки не тягъ перегорені

Ріднісінького батька!... але Цора,

Лишъ Цора їхъ тигла!... та бідна Цора,
Що їй ніхто, ніхто, ніхто, ніхто
Не жалує въ світочку, бо — не любить! —

ІМРО.

Охъ Цоро! —

ЦОРА.

Прічь відь мене ошуканче! —

А я дивуюся, що Довбушукъ

Мня зрадивъ!... Довбушукъ бувъ молодий,

А ти вже двадцять рінъ явъ увъ одно

Мені ся присягаешъ, що мня любишъ,

За мновъ якъ тїнь та ходишъ, а теперъ,

Коли прийшло пимститися за мене,

За мого батечка, за весь нашъ рідъ,

За наші кары, муки, за корону

Егенецку: тогды вінъ понехати

Все каже! — О нди собі міжъ жуси,

А я сама диваги позмиваю

Въ Довбушуківъ криві!

ІМРО.

О лишъ вели,

Що я робити маю, а уздришъ! —

Цора подає му ніжъ, шепче щось увъ ухо, и йде съ хати.

О зажадай відь мене у оєіру

И душу, и мене, и Бога й віру,

Бо що й могли би мати ми такого,

Аби для любого кохання свого

Ми радо не невідали? — О не має

Такого! се найліпше я лишъ знаю! —

лізе підъ постіль.

МІГАЙ

уходить знужений, и сідає собі по конець стола.

Охъ якъ та голова мене болить!...

И голова и серце!... а у насъ

И припочити годі через дівча

Дурне та нерозумне, що мені

Ажъ ся ззуритило любовъ товъ своєвъ,

Чи що оно таке!.. Люба! — гмъ гмъ! —

А може и люба — да мов серце...

О Боже!.. Нещаслива, я ти вірю,

Коли у твоімъ серци, такъ якъ въ моімъ

Ведется!... О не буду я съ тобовъ

Такъ грізно обходитися уже

Якъ доси, та не любо такъ! не буду

Нещастна! бо и въ тебе серце є!

А якъ оно тердить такъ якъ и мов....

Прости! — любитиму ти якъ сестру,

Кели на мому дїпше, шанувати, —

А якъ не мому загоїти серце,

То хоть ражати го не буду! — Чо

Мене тодъ сонъ такъ ломить?...

вляється на стївъ и усинає.

ІМРО.

видають и замахує на Мігая ножемъ. Діація до дверей.

Га! — Ні. — Рука ми вана, різати
 Невинного мені. — Невинного? —
 А правда, що невинного, бо що
 Мені вінъ виненъ є? — Або й ві
 Хіба що виненъ вінъ? — Єі? — Мені? —
 О вінъ мені є винецъ, и багато
 Є виненъ бо ми серце відобравъ,
 Єго отецъ, що мов мало бутн,
 Відъ Бога призначене! — А синишъ
 Чи винни за вітцівъ точити кровъ? —
 Ого! коли мя гадина уткне,
 То я щобъ гадината не вбивавъ,
 Але лишивъ, аби замість одноі
 Мни сто їхъ укусило въ посліди? —
 О гиньже Довбущуку! —
 замахує и зновъ зъупняєсь.

Але за що? —

За зражену любов! бо вна любила
 Довбущука, я знаю, о я знаю,
 Якъ вна єго любила! чо мене
 Она такъ не любила? — Може би
 Мене й любила була, якъ не бувъ би
 Той Довбущукъ? — О я би платенъ бувъ
 Бувъ и зъ десятивъ лишъ партичковъ тоі
 Люби неамірної! ще й нині платенъ
 Бихъ бувъ! — А сежъ теперъ не є случай,
 У неі заробити ту любов? —
 О! той що за діи неі свої руки
 У кровъ чужу мочає, має право
 Въ заплату и любви ся доправати!
 Теперъже Армашивно свою душу
 Даю, а вимусить любовъ въ тя мушу!
 Прощайся Довбущуку! —

Замахує. Тимъ часомъ вибігає Лесь, що доси вишкомъ у
дверехъ стоявъ, ловить Імра за руку и садить ніжъ Імре-
вовъ руковъ у Імрови такн груди.

ЛЕСЬ.

Або ти!

Імро паде въ ножемъ у грудехъ, неживий д'земли, Мігай
сачується.

МІГАЙ.

Га! що се? ніжъ? —

ЛЕСЬ.

Що мавъ тобі въ грудехъ

Сидіти, бо циганинъ сей хотівъ

Тебе пробити нимъ.

МІГАЙ.

Мене? Чомуже.

И не пробивъ нещастний? — я би бувъ

Єму подякувавъ. О й ти, що мусивъ

Теперъ ся нагодити!...

ЛЕСЬ

жертомъ.

Алихо ти.

Товаришу ми дякуєшъ. Я думавъ,
Що ліпше би годилось? —

МІГАЙ.

Все одно. Да

Ти дарувавъ житє ми — маєшъ го.
У мене правити,

ЛЕСЬ

жертомъ.

А хто би збагъ! —

Ще може лучитись. — И съ правди ти
Мені бесъ давъ житє, якъ я би правивъ? —

МІГАЙ.

На Бога присягаю! —

беруть Імра и виноса, витягнувшє ніжъ зъ грудей и шпу-
ривше середъ хати.

ЦОРА

убігає и фатає ніжъ.

И сю ще душу? —

Сей ніжъ такн въ грудехъ ти бачить мушу! —
вибігає.

(Дальше буде.)

КАТЕХИЗИСЪ ИСТОРИЯ И ЗЕМЛЕПИСЬ.

Подавъ Н. Вахнянинъ.

(Дяви ч. 23).

II. Гдє сѣтъ мѣки.

О. М. (айстра). Наземн сѣтъ в Бѣжей тѣмниці,
тѣтъ дѣшн мѣки пріймѣють, которн мають
спасінннн быти.

Оу. Шѣ то єсть нѣко.

М. Єсть твердѣтъ нѣко и такъ сотворѣнно ижъ
закжды вѣжитъ ѿ востокѣ ажъ до западѣ
и на нѣмъ лежить сѣнце и мѣцъ.

Оу. Шѣкъ похѣднть же нѣко вѣжитъ и мѣцъ.

М. Подѣ нѣкомъ нѣмашъ нѣчѣго на чѣмъ вѣ
мѣло стѣити, бо нѣко ѿкрѣглоє и простѣє.
Бѣтъ такъ постѣвнѣлъ, ижъ нѣможѣтъ на ѣ-
днѣмъ мѣсцѣ стѣити.

Оу. Шѣкъ єсть оустановлѣнно нѣко.

М. Нѣко єсть оустановлѣнно в живнлоєкъ, а єсть
подѣєнн зѣлнѣной кодѣ, на томъ єсть третѣє
нѣко, мѣдрѣй вѣрѣкы, на томъ зѣвѣзды хѣдѣтъ,
а далѣн надѣ закладѣмъ самъ Гдѣ Бѣтъ
прѣмѣвѣтъ со Єтннн агглн скѣннн.

Оу. Єще о тнхъ двѣхъ нѣвѣхъ.

М. Ижъ ѿ землѣ до мѣцѣ сѣтъ зѣвѣ дѣшн, тн
постѣвнѣннн лѣв нѣмъ прѣшкѣдѣлн в
дѣврнхъ оучннкѣхъ, а кѣ злѣмъ нѣвѣдѣтъ
тнн зѣкѣтъ сѣ Кѣвѣдѣморѣсѣ, злѣго нѣвѣ-
домѣн, тнн вѣрѣтъ на сѣбѣ тѣло ѿдѣ поѣ-

тра, гды намъ хотѣтъ сѣ збѣнѣти а мбчати сѣ тын дѣволи на повѣтрѣ въ ѡблакахъ ажъ до сѣдмаго дня, а ѡ мѣца ажъ до звѣзда сътъ аггли тѣн нато оустановленни, абы насъ ѡстеригали ѡ боронили ѡ всѣго зла.

Оу. Гдѣ естъ Ядѣмъ сотворѣнъ.

М. Етома мѣстѣ гдѣ зовѣтъ небромъ и вромъ, а тамъ взѣлъ. Хртосъ Рѣкою сквою зѣмлякъ ѡ сотворилъ ѣго и вкляъ ѣго до Раю, ѡ въ рѣбра ѣго сотворилъ ѣмъ женѣ Бѣв, ѡ тамъ Ядѣмъ оуложилъ Імена всѣмъ сотворѣнїю, которѣ Бѣв сотворилъ, а гдѣ Ядѣмъ оумирѣ тогда несѣнно тѣло ѣго до того мѣсца гдѣ сотворѣнъ былъ, ѡ наполнѣнна естъ таѣма зкотои сотворѣнъ былъ.

Оу. Гдѣ естъ Рай.

М. Накходъ сѣнца естъ на сѣмъ свѣтѣ, а естъ вышше всѣго свѣта.

Оу. Понѣажъ Рай на зѣмли чѣмъ тамъ дойти не мѣжна.

М. Бо сътъ гори великѣ предъ нимъ лѣси пѣствѣ ѡ птахѣ ѡ мглакъ прѣзто не мѣжеть тамъ нѣхто дѣити.

Оу. Шкъ долго былъ Ядѣмъ въ Рай.

М. Сѣдѣ трѣицѣтого часа до дѣвѣтаго.

Оу. Тыи ѡвоци котрии были сотворѣнни длѣ челоуѣка, нашо были ѡберѣнни, гдѣ за Рай Ядѣмъ вигнанъ.

М. Наросѣтъ по пороженни, бо ѡдѣтъ дѣши, котрии въ Рай сътъ.

Оу. Тамтѣмъ дѣшамъ непотрѣба ѡсти ѡ пити, бо кто ѡстѣ ѡ пивѣтъ то мѣсѣтъ кормѣ заживѣти.

М. Такъ то естъ рѣчь ѡ телѣсномъ покормѣ, того не прагнѣтъ дѣши котории сътъ въ Рай, бо шкъ дѣши сътъ дѣхѣнни, тактежъ ѡ покормѣ дѣхѣнни, шкъ Сѣнци за сѣкнѣ коды вѣтѣгають, такъ дѣши заживѣють скѣго покормѣ въ Рай.

Оу. Шкъ быса лѣде родили, гдѣны былъ Ядѣмъ не согрѣшилъ ѡ восталъ въ Рай.

М. Спозрѣна пожаданѣности прѣмисломъ Бѣжимъ, тилко прижитѣвшѣи сѣвѣ мѣжъ ѡвъ женѣю, стѣнѣвши зокѣю стѣнѣвшѣи за рѣки, ѡ заъ роспѣстѣтѣи ѡ такъ сѣ мѣли лѣде родити бизъ грѣхѣ.

Оу. Кто Ядѣмовѣ прѣвѣ имѣ прѣнислъ.

М. Имѣи тѣв прѣнисли чѣтыри аггли, каждѣи ѡдѣ своѣи стороны по словѣ, а тѣи слова брали ѡдѣ чѣтырѣхъ звѣзда.

Оу. Хтѣ прѣвѣ игри вымыслѣнѣ.

М. Лѣмѣхъ мѣлъ три сѣны ѣдинаго звѣннаго ѡсѣ, дрѣгаго Іѣвѣль, трѣтаго Софѣль, тотѣ игри вымыслѣнѣ. Іѣвѣль той пѣснѣ, флѣо-дѣлѣи былъ ковѣнемъ ѡдѣ мѣди ѡ зѣлѣза ѡ срѣбра, а тѣи вратѣи мѣли ѣдинѣ сѣстрѣи Іменѣмъ Нѣѡмѣи, найперѣкѣи вымыслѣла дѣти колѣсѣти.

Оу. Хтѣ найперѣкѣи крѣлемъ былъ.

М. Нѣи три сѣны мѣлъ то на трѣе лѣде раздѣлѣнни, за прѣваго сѣна Яфѣта пошли Кролѣки, Книжѣта ѡ Нѣвѣкѣды, за дрѣгаго за Сѣма пошли Патрѣирухѣ, Владѣки Дѣхѣнни, а за трѣтаго, котораго звѣнно Хѣмъ, за того пошли лѣде прѣстѣи.

Оу. Шкъ звѣнно дѣвола котрии зрадилъ Ядѣма ѡ Бѣв вѣраю.

М. Іѣвѣсъ Калѣсѣнъ то естъ ѣдинъ.

Оу. Повѣдѣжъ мѣнѣ ѡ сотворѣнїю свѣта.

М. Свѣтъ естъ прѣко ѡкрѣглѣи, а естъ оуѣисѣ ѡбѣлѣтѣи морѣмъ, котрии плавають въ мори шкъ желтокъ въ ѣици.

Оу. Чѣмъ зѣмля оуѣтвержѣнна ѡжѣ не мѣжеть оуѣтонѣти, поневажъ плавають въ мѣри шкъ въ ѣици желтокъ.

М. Зѣмлякъ недержѣтъ нѣхто нѣчѣго иппѣго толко сама Бѣв, шкъ много естъ коды ѡколо зѣмлякъ тѣчѣтъ такъ хтѣ вы былъ въ ѡблакахъ не здалъ вы сѣи ѣмъ свѣта нѣчѣго шѣрѣи шкъ пѣнѣзѣ, во всѣ жрѣдла ѡдѣтъ за мѣра, а всѣ засъ до мѣра рѣки текѣтъ.

Оу. На колко чѣсти свѣтъ раздѣленъ.

М. На шѣтири чѣсти, а. ѡ зѣкѣтѣи ѣзѣи, в. ѡ ѣкѣрѣпѣи, г. ѡ зѣкѣтѣи афрѣга, д. ѡ зѣкѣтѣи Офрѣга.

Оу. Повѣдѣжъ жѣ мѣ ѡ той чѣти котраѣи зѣветѣи ѣзѣи.

М. ѣзѣи починаѣтѣи гдѣ сѣнци сѣходѣтъ, а въ раю естъ ѣдина стѣдѣнѣ, стѣи стѣдѣнѣ чѣтири рѣки текѣтъ, а. Тѣсонъ, в. Зѣнъ, г. Тѣгръ, д. ѣфрѣфѣтъ.

Оу. Кѣдѣи текѣтъ тѣи рѣки.

М. Тѣсонъ тѣчѣтъ скрѣзѣ Инѣнѣю, а тѣчѣтъ чѣрѣзѣ ѣдинѣ горѣ, котрѣю зѣвѣтъ ѣтлѣсъ, а ѡдѣ той тѣчѣтъ скрѣзѣ Марѣнскѣю зѣмляю оуѣ чѣрѣонов мѣри, Тѣгръ ѡ ѣфрѣфѣтъ текѣтъ скрѣзѣ ѣдинѣ горѣ, котрѣю зѣвѣтъ патрѣспа, а ѡдѣ той тѣчѣтъ скрѣзѣ ѣдинѣ зѣмляю, котраѣи зѣкѣтѣи ѣрѣвѣнѣи, а тыи коды текѣтъ ѣчѣвѣтѣи ѣдиноу зѣмляю ажъ до тѣхъ горѣ котрѣи сътъ Іменѣнни.

Дѣльжѣ будѣ.

ВЕСІЛЛЯ В КОТУЗОВІ.

Описавъ В. Навроцький.

(Дальше).

VII.

Слюб.

В неділю перед Службою Божою молодий, поклонившись до ніг батькові и матері, и доставши від них благословенство, йде, з боярами своїми, по молоду. Коли прийдуть, то (так як перше в нього) сідають отець и мати її на стільці, серед хати, в руках держать по два бохунці хліба, и по топці соли; молода падає ім до ніг и цілює вітця и матір в лице, в руки и в ноги. Староста починає довгу річ, словами: „Се дитятко стає перед Господом Богом, перед вітцем и перед вами паніматко*)...“; родичі благословляють її хлібом и сіллю: и так три рази; всім другим кланяецця також по 3 рази, цілюецця з всіми и прощаецця; всі плачуть, — музики грають „сумненько“ а свахи співають:

15. Грайте, музики, різько
Кланійсе, Марисю, низько:
Старому и малому
И Богови святому.

Сироті співають!

16. Кому ти се, Марисуню, кланяєш,
Коли свого батенька не маєш? и т. д.
З молодою з її хати не йде ніхто до церкви.
Дорогою грають музики, и неустають пісні,
27. Іде, іде Івасунє до слюбу,
Сму калина дорогу заступає;
Виймив шабельку, взяв калину рубати,
Взела до него калина промовляти:
„Ой не для тебе то калинонька саджена,
„Але для тебе Марисе нареджена.
25. Мати синонька в дорогу виправляла:
Мати синонька хорошо научала:
„Не пий синоньку, першої, повнонької**),
„Бо перша повнонька — великая зра-
донька;
Вилей, синоньку, коневи на гривоньку.“
29. Ой, коні мої вороні,
Чи чуєте се ви в силі,
Чи витегнете кнегню
До тої гори крутої,
До тої церковці святої?
А в тій церковці — святий Спас. —

*) Як до старости. Инчий скаже довше, й ліше, инчий гірше; був до недавна в Котузові староста „громад сьмий“ що старостував на кождім весілля в цілім селі; того річ лиш було послухати! Але старости такі мало по малу переводяцца, тим важніше булоб таку річ — де ино мож — записати; я не мав згодиности до сего. Знаю лиш як передражнюють старосту: „Се дитятко, стає перед вітцем — як псом; а перед вами паніматко — як теляткою. —

***) повнонька, розум. — чарка напнтку.

Ей, попе, попе, батьку наш
Звінчай двох діточок
З мене нас.

Сироті співають:

30. Отверайтесе ворота:
Иде до слюбу сирота;
Ії се серденько здригає,
Що вона матінки не має.
31. Крикнули ангели
а в небі
Збудили батенька (або матінку)
а в гробі:
„Вставай, батеньку,
до суду,
Стає твоє дитятонько
до слюбу.“ —

Близько церкви перестають співати; слюб беруть по Службі Божій. При слюбі, коли молода клякає, підстелює їй дружка рушник.

Вийшовши з церкви діляцца обое молоді прилипкою з хліба, и ідуть її під церквою.

Идучи від слюбу, співають:

32. Декуймо попонькови,
Як батенькови.
Що нам слюб дав,
Не багато взяв:
Єдного червоного
Від пана молодого.
33. Радуєсе матінко,
радуєсе.
В червоні чобітки
убуй се,
Возьми вороги
під ноги,
Аби твої дітоньки
здорові.

Ставши під хатою:

34. По Свєтїм Дусї*)
Вийди матінко в кожусі:
Який той кожух пелехатий,
Такий твій зєть богатий.

Виходить мати в кожусі виверненім до гори воблосом, а їй співають:

35. Радуєсе, матінонько,
Взело слюб дитятонько,
Як твоє так чужое,
Тепер твої обое.

Мати: „Тогдим се радувала
Як ем і годувала,
Тепер се не радую,
Бо вже і не годую.“

*) „До святого Духа — не скидай кужуха,“ каже приповідка; в-за того тут просять матір, щоб вийшла в кожусі, хоть вже по св. Дусі. — Свідчить ся пісня що давніше весілля ино (або найбільше) бували в теплі м'ясиці, по Зелених Свєтах, и що тепер тільки яє для злюбжєня справляють весілля в зимі.

Мати наливає в чарку води и дає пити молодому; він, памятаючи на пересторогу (гл. пісню ч. 28), не п'є її, ино виливає по за себе на тамтих всіх; и другу чарку, вже з горівкою, виливає по за себе; аж третю випиває. Саме так и молода робить. Потім обоє чіпаюцца материнного кожуха, и так входять у хату. Тут сідають до снідання: до „печінки“; обоє молоді знов лізуть через стіл и ідять одною ложкою; з ними сідають до „печінки“ лиш молодого бояре; другі всі чекають. — По сніданню вертає молодий зі своїми до дому; тепер дають о бід для гостей: для тих жінок, що в суботу приходили с приносом и їх чоловіків. „Чел е дь“ між том танцює, — так в неї як и в него.

VIII.
Посаг.***)

В вечер „сідає молода на посаг.“ (а молодий у себе так же.) Знов, перед сим, отець и мати сідають на стільці серед хати, знов говорить староста довгу річ, и знов співають:

15. Грайте музики різько
Кланей се Марисю низько.
и т. д.

36. Летіли білі гуси
Понад став,
Закликали Марисюню
На посад.
„Ой щож вам, білі гуси,
До того,
Тай до мого посаженьку
Любого.

Вона лізе через стіл и сідає під образами****) з своєю дружкою; до-коло стола дівчата співають. Тепер її „дарують“ (або припивають). На столі стоїть горівки фляшка на тарілці. Дарує її на самперед родина: перша — мати сипле рукою, схованою під хустину гроші на тарілку; за нею родина близька и далека. Дружка заєдно кличе: „Десь ту в тета (або хто другий) молоді (тут назве її по имени) просить молода вашеці на завітане, — будьте ласкаві.“ Заєликана (або заєликаний) приходит до стола, и видає на тарілку гроші; молода частує її горівкою, дає закуску, и цілюєцца з нею через стіл, в лице (маму цілює в лице и в руку). Скоро лиш хто гроші кине, бере їх молода з мокрої тарілки и кладе в хустку, шо має перед собою розложено. Між тим співають:

*) „печінка“ — рісезей.

**) молодіж: парубки и дівки.

***) як правильніше, чи „посаг“, чи може по сад? — не знаю; на Україні кажуть либонь посад; а и в нас часом чути посад; тільки що: при зміюванню кажецца приміром на посаві а не на посаді.

****) Се значить: сідає на посаг.

37. Щож то ми за дорбга
Від стола до порога?
Родина удоптала
Як Марисю дарувала.

По родині „припивають“, чи то дарують, и другі: челедь и діти, — ось таким ладом піддружка виходить на двір, де челедь танцює; хто хоче „дарувати“ (та випити горівки), каже їй: „най мене кличе.“ Вона вертає до хати и каже дружці: „того й того клич“, то дружка и кликне: Десь ту в брат (кождого парубка називає братом, кожду дівчину — сестрицею) той и той! — Просить вашеці молода на завітане; будьте ласкаві!“ — И він приходить до стола, — п'є „повноньку“, закусує, — цілюєцца з молодію и відходить назад, та часом ще раз каже кликатись. Дружка небога добре викричцця; звичайно, як заєличе парубка, він прийде та й стане „най ме ще раз кличе“, — тай регочецца навісний. Пісні між тим не втихають. Дальше буде.

СПРАВОЗДАННЄ

въ засіданнї виділу товариства „Просвіта.“

Засіданнє*) осьме. 14 (26.) мая 1869 р.

Голова: Н. Вахнянинъ; притомні члени виділові: дръ Сухкевичъ, Партицький, Романьчукъ, Борковський, дядь Комарницький.

Рішено: 1. Вистачити для членівъ „Просвіти“ грамоти членівства.

2. Видати на рікъ 1870. спільнимъ трудомъ членівъ виділовихъ, календаръ. Члени виділу розділили працю поміж себе, такъ, що кождий прийнявъ ся заповнити одну або и більше частей календара своїми питомими або приданими статями.

3. Спорудити печатку для товариства.

Віттакъ пересмотрено и одобрено предложені каснеромъ викази рахункові и рішено завівати деякихъ, неточно платячихъ, членівъ до вложення заєгlostей, тимъ більше, що на виданнє календара більшої суми потреба буде. Въ кінець прийято до відомости съ подякою и увнванємъ оказаної ревности оповіщенє Головою дію Тернопільськихъ учениківъ, котрі, имено на дешеве видаваннє книжокъ популярнихъ, прислали товариству вібранну складку въ сумі 10 р. а в.

У Львові, 28 мая, 1869.

Секретаръ:
У. Романьчукъ.

Голова:
Н. Вахнянинъ.

*) Sprawozdanie въ попереднім (33) ч. було въ сегомо засіданнї.

ВІДОЗВА.

Виділъ товариства „Просвіта“ въ мисль §. 11. устава товариства, рішивъ на 13. засіданню, 10. Вересня, щобъ сєгорочні загальні збори членівъ товариства відбули ся 20. жовтня (1. лат. падолиста). Місце для зборівъ и порядокъ денний оповістять ся пізніше, а симъ часомъ просить виділъ всіхъ Бп. членівъ товариства, щобъ зволили на сей зборовий день численно прибути.

У Львові, 10. вересня, 1869.

Секретаръ:
О. Партицький.

Голова:
Н. Вахнянинъ.

Головні помічники при редакції: Є. Згарський, М. Коссаць, Дръ В. Лугаковський, Ом. Партицький, Дръ Е. Сухкевичъ.

Властитель и одвічающий Редакторъ Наталья Вахнянинъ.

Зъ друкарні Ставропигійської.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предплата выносиль:

На „Правду зъ Додаткомъ“: У Львові на р. 5 р., на 1/2 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р. 30 кр.; — по за Львовомъ на р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р. 1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на 1/4 р. 50 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и литературне.

по за Львовомъ на р. 3 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р.

На самий „Додатокъ“: У Львові на р. 2 р., на 1/2 р. 1 р. на 1/4 р. 50 кр.; — по за Львовомъ на р. 2 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 70 кр.

Редакция и Администратция підъ Ч. 453 1/4 (Галицька улиця).— Рекламаціи, неопечатані, приймають ся на почті безплатно.

П Р И Ч Е Н А.

Картини з волінської України,

Івана Нечул.

(Річ дальша.)

Людській поговорі вразив Улішу в саме серце, розказавши їй лепетливим язиком наймички, що вона значить в хаті, в семті; розказавши їй те, про що вона або зовсім не знала, або недогадувалась, все покриваючи материнським серцем та любовью. И стали Різдяні Святки за-для неї сумніше будня.

А тут наближалась голодна кутя. Леміщиha хотіла справити кутю по старому звичаю, бо першої куті перед Різдом Зося не звеліла справляти, як поводиця між людьми: не звеліла наварювати й напикати, а озвар и кутю звеліла поставити на покуті, — в пекарні... За живота Лемішки кутя й озвар ставилися на покуті в світлиці, на столі, на зеленому сіні, а в куточку стояло с-пів снопа пшениці, що згинала великий колос над горшками покритими хлібомъ. Уліша й тепер приставила стіл у куток и звеліла наймитові внести сина й добрий пучок пшениці та жита из стіжка.

„Що то буде мамо?“ спитала Зося в Уліши, котра несла в світлицю добрий пук сина и с-пів снопа пшениці.

„А хіба ж не бачите? Кутю треба поставити на покуті! Хіба ж ми не християне, чи що?“

„Але ж, мамо, ви нанесете в хату сміття!“ обізвася син.

„Сміття валаєця на смітнику,“ одказала мати, и почала мостити сїно в кутку на столі.

„Мамо! в нас же завтра гості будуть!“ промовила с плачем Зося. „Що ж вони скажуть, як побачать отє гніздо! Вони ж мене обсміють!“

„Доволі й того, що й так глузують з мене люде,“ відказала стара мати.

„Мамо! прошу вас!“ озвася син. „Не робіть ви того! С кутєю нічого не станеця, як вона по-

стоїть до вечора в пекарні. На що нам держатись тих старих звичаїв? Доволі буде з нас того, що ви посиплете по столу трішки сінця та й закрієте скатертю, як от роблять наші чиновники и священники. Хіба ж священники робили б так, як би то було не по християнській?“

Син забрав з рук материних сїно й пшеницю, потрусив трішки сїна по столу а рєшту одніс до кїхні. Уліша тільки махнула рукою.

„Гляді лиш, сїну! у нас садок, у нас сїно на леваді, у нас скотїна... Мудруй лишень та не дуже, щоб часом...“

„Та що ж! Ми ж не оремо й не сїємо, скоту в нас не багачько. Та міні, мамо, здаєця, що все те бабські забубони...“

„Нехай здаєця, та не дуже! Вам вченим усє байдуже...“

Настав святій вечір. Леміщиha згадала, як вона колись справляла кутю. Вона сиділа, схиливши стару голову а перед її очима ніби стала знов старá світлиця. Під образами стоїть стіл, накрітий білою скатертю; перед образами горять воскові свічки, як у церкві, а по хаті розстиляєця сїніми хмарками ладан. В хаті тихо; всі ступають легенько, всі говорять нішком. Один тільки хазяїн-повійний промовить коли-не-коли словце голосніше. От наймички готують вечерю, вносять свіжі білі книші, пироги, накладають на стіл всякого добра, аж одна наляниця спихає з столá другу, а пироги в мисках тóвпляця на кїпу, мов бджоли в вулю. Вона розкладає по трі книші в мискі и одсилає наймичками в вечерю до родичів, до баби-повитухи, а тут вони и собі прислають вечерю. От повіходили в хату всі слуги и разом с хазяїнами почали молітись перед образами и біти поклони. Потім всі сїли за стіл, а хазяїн на покуті на першому місці. Позгадували всіх родичів, випили по чарці с хазяїською руки и почали вечеряти, тихо, повагом, мов святе діло сповняючи. Один Якимко гомонить товким голоском, пє воду, не вважаючи на те, що хто напєєця за вечерю води, той у жнива дуже хотїтвме пити. Вже покликали мороза вечеряти, кинувши в гору

на стелю, кутю. ~~Наймік передраїнює, і сміючись~~ швиргав до стелі вареною грушею. Изза стола встали. Наймічки міють голови в мителі, заплітають коси в дрібушки, а тут під вікнами задзвонив дзвоник: — то попі йдуть с кропйлом. Всі заворушілись. Наймічки закутують мокрі голови хустками. Всі йдуть до світлиці за духовенством, котрє вступає в хату і починає голосно: Во Іордані ирещяющуся тобі Господи! И кінчаєця вечір ~~тією святою пісню, і стає світлиця с свічками, з~~ димом кадила ніби церквою. Дяк піше крейдою на двєрях велику „Ордань“, великого хрєста, з Одамовою головою внизю....

Все те передумала Уліша, дивлячись у темні вікна нової гостинної, де небуло й сліду старої світлиці, де молоді хазяїні й не гадали про те, що тоді був „святий вечір.“

Вже смеркалось, вже заходив вечір. Уліша вийняла з скрині воскові свічки і посвітила їх перед образами, потім принесла с пекарні покривку ж жаром, насипала туди ладану і почала носити покривку по хаті, роздмухуючи жар і шепчучи молитву.

„Мамо! що ви робите?“ крикнула Зося, зачувши запах ладану.

„Кажу ладаном. Свят-вечір заходить.“

„Господи милостивий! Пропахаете ладаном и хати и одєжу. В нас буде три дні тхнути мерцем. Завтра в нас гості будуть, а до завтрього хати не висмердяця.“

„Не висмердяця за-для того, в кого в носі не дуже гарно пахне.“ одказала Леміщиха, и все таки ходила по хатах, доки не накадила добре.

Зося, мовчки, витягла з своєї комоди коробочку курільних свічок, взяла кілька штук, запалила и поставила коло груби.

„Коли вже мамо, треба кадити, то лучче ж оцими вугликами.“

„Тими вугликами можна кадити гостям під ніс, а не перед слятими образами.“

Зося и Яким замовкли.

Почався вечір. Наймічки почали накривати стіл, ставити вечерю. Була й риба, була й кутя и оввар, та всєго було трішки, все подавалось ніби видавцем. На тарілці лежала паляниця, покраяна тонісінькими скибочками. Ніщо не нагадувало про багату кутю, про достаток. Вечєра була дуже звичайна и коротєнька, без молитви, без народнєго обряду. Их трє сиділо за столом и вечеряло так, як и кожного вечєра. Уліша сиділа та журилась. Перед нею вставав, як из землі, давній багатий стіл, повний білих книшів, пирогів, пухлих паляниць,

вставала вся чєлядь навкругі столі, вся обстава багатої куті. Слєзи виступали через її довгі вії, висіли краплями на очах. Туга за минувшим видавила из сєрця не одну слєзу. Вона згадала покійника, згадала ввєсь свій рід, що одцурався од неї через невістку, через сина, вона побачила себе чужою в новій сємї, в своїй господі. Хоч и було до кого прихилити голову, та не було до кого прихилити сєрця, осиротілої душі.

Тихо минула вечеря. Уліша більш згадувала та думала, ніж вечеряла. Тихо сіли, тихо и встали. Діти пішли одпочивати, а мати вийшла до кyxні, винєсла слугам по чарці горілки, почєстувала всіх своєю рукою, сіла на лежанці и, дивлячись на їх вечерю, довго думала та споминала, при світлі воскової свічки перед образами. Вона не спала цілу ніч проти великих празників. Швидко вдарили в дзвін на ўтреню. Голос великого дзвона, справляного Лемішкою, здався їй голосом покійного, ріднішим и милішим од рідних дітей. Вона побрїла тихо до церкви з наймічкою.

Повертались до дому з „Ордані“, пообїдали, а попі не приходили „с кропйлом.“ Вже й день минав, вже духовенство пройшло по кутку, співаючи „во Іордані“ а до їх двора не завертало.

„Минає духовенство нашу хату,“ промовила Уліша Сидорівна. „Швидко й Бог минє нашу осєлю! Не дурно ж ви повинидали старі, батьківські образи до кyxні.“

И знову празник здавався буднем для Леміщихи.

Наставав вечір. Уліша звеліла запрягти одну коняку.

„Куди, мамо, поїдете?“ питає снн.

„Поїду в гості до твого дїдька Охрїма, та впїюся на старості літ.“

Поїхала Уліша до Охрїма. Там її витали й приймали рідну людину. Цілий вечір вона розказувала та жаліла ся на невістку, на сина, на своє життя; розказувала про свої снн, про ту панахїду за дупу покійного що наробила їй сорому на ціле місто. Всі її слухали, всі жалкували за нею, всі гомонили на невістку и сина, що не поважав старої матері, не шанував памьяти покійного батька.

Леміщиха привезла з собою своїх грошей, що оставались у неї ще од покійника и другого дня, на Івана Хрєстїтеля справила панахїду й обїд за дупу покійного чоловіка, як було слід по закону. Вона покликани духовенство з того містєчка, напросила старців и вбогих людєй, розставила столі по всіх хатах и нагодувала ніщю братію. На обїд зійшлись близькі й далєкі рідичі; всі молились за

душу покійного, всі його згадували добрим словом, поминали його за обідом. Всі люде, вставаючи за столів, приходили до Уліши дякувати: „Спасибіг вам пані-матко, за вашу хліб-сінь! щасті вам, Боже, на всяке добро, чого тільки в Бога забажаєте; прибав вам, Боже, віку, а покійному вашому чоловікові легко в землі лежати! вічний покій и царство небесне.“

И здавалося Уліши, що всі ті слова ніщих и вбогих летять прямо до Бога, благаять за душу її чоловіка, дають його душі покій. И її душа стала спокійнішою. Вже не снівся їй той старець, що просів у неї милостині и тревожив її душу.

Зажилась Уліша у родичів. Нехотілось їй вертатись до господи, що стала їй чужиною, поки не поїхав сам Яким и не взяв її до дому.

Минулися святкі, почалися будні. Старя мати не цуралась роботи по старому: вона тупцїла и коло хазяйства, и по двору, ходила до млина, розсилала на продаж борошно. Хазяйство ще держалось її старою головою, бо невістка панїла по прєкнєму, а син сидів в канцелярії, а вернувшись до дому лягав по обіді спати, а потім ввечері грав з урядниками в карти.

А тим часом внучок почав уже лепетати. Перші слова його дитячої мови були Польські: така була воля його матері. Вся прислуга мусила говорити по польській. Нянька не сміла до дитини й слова промовити інакше. Сам Яким говорив давно вже в своїй сім'ї по-ляхівській.

Забавляючи довгими зимними вечорами своїх унучків, Уліша Сидорівна любила тихим старечим голосом співати свої прости пісні. Діти почали переїмати од неї ті пісні. Зося сердилась и шепнула на вухо Якимові.

„Мамо! ви вже старі; чи не гріх вам співати тих пісень? Нехай вже дівчата співать, а то й вам схотілось,“ говорив син до матері.

„Про мене! то й не буду. Може, й справді гріх.“

И Уліша перестала співати, а Зося не веліла и наймичкам співати Українських пісень, щоб діти не чули и не вчили по мужичому говорити й співати.

Прийшла весна. Зося почала и на дворі, и в садку все руйнувати, все робити по своєму, як и в хаті. Під самими вікнами росли на малєньких грядочках квіткі: півонія, півники, лелія. Високі кущі троянди, бузку, рай-дерева порозростались до самих стін. Одчинивши вікно, можна було доставати рукою троянди й китиці лилихсу. Зося звеліла по-викопувати всі чисто кущі, всі коріння квіток звеліла

поробити оддалекі в садку кружні и туди попересаджувати кущі и коріння. Замість вузисньких стежчок скрізь по садку розіслались широкі доріжки, посипані жовтим піском. Не вважаючи на грядки Зося зачепила доріжками часть огорода, де Леміщиха садила висадки цибулі, капуста.

„Ви бо й справді вже дуже широкі розкидали ті шляхи по огороду,“ гнівилась мати. „Огородина потрібніша в хазяйстві, ніж вапні широкі стежки. Де ж я тепер буду садити висадки?“

„Хіба ж, мамо в нас мало огорода?“

„Та доволі, хвалити Бога але житимі шляхами не кінцями ж будемо ганяти! Понсували міні п'ять найлуччих грядок. И на віщо було викопувати й квіткі? Я їх садила своїми руками; кущі порозростались и прехороше цвілі під вікнами. Ні! нехай такі буде по нашому!“

Коло самої хати росли вишні и груші, як звичайно буває коло старосвіцьких домів. Зося звеліла викорчовувати й вирубувати дерево.

„Це вже ви такє вигадуете, що й купи не держіцца!“ знов сердилась мати,

„Коли ж, мамо, дерево вікна закриває и зовсім заступає. Чи вже ж ви хочете, щоб дерево швидко в хаті поросло? Ми живемо, як у тій пустині. Швидко кущі поростуть перед самими дверима.“

„Про мене!“ махнула тільки рукою Уліша Сидорівна.

Наймичкі повикорчовували вишні, що росли трохи не під самими стінами и лусвали пагоння аж у присьбі, и почали рубати груші. Груші були старі, добрі на овоц, родючі. Одну грушу посадив своїми руками покійник Лемішка.

„Якиме! Чи ти Бога не боїсся, що великі псувати садок? Де ж пак рубать садок як ліс! З одної груші беремо чотірі мішкі груш. Ти пошанував би хоч те дерево, що садив твій батько, як зараз ми побрались.“

Ніхто не уважав на прохання Леміщихи. Дві величезні груші впали на землю и вкрили гіллям чимале місце на огороді. Вийшла Уліша с хати, глінула на тєв, тільки руки вняла та заплакала. „Бодай лучче б не садив покійник, коли так нівечять дерево! Швидко хату перевернуть догорі дном“ прємовила вона.

Од коріння старої груші, що посадив покійник Лемішка, зійшли дві молодєсенські грушки. Уліша Сидорівна звеліла їх викопати и сама посадила на могилі чоловіка: одну в головах, а другу в ногах

„Коли поховать мене коло старого то тільки й пам'ятати про нас буде, що ці дві груші. Бо наші

діти швидко про нас забудуть," жалілась Уляша Сидорівна сусідам-міщанкам. И тепер, як гляну на хату, на двір, то не пізнаю своєї оселі. Як би не бачила всього, що робилось передь моїми очима, то й заблудила б у своїм дворі и минула б свою хату мов чужу..."

И справді трібно було пізнати хату старого Лемішки серед розкішного цвітника ш широкими чистими стежками, що крутілися між зеленим дерном.

Дальше буде.

ДОВБУШЬ.

Дивоглядія вь пятѣхъ зводахъ.

Ю. Федьковича.
(Дальше).

Шестий сьхідъ.

Пронійна саяя вь замку. — Нічь. — Уведе горить во-скове світло. Одні служалі унося великій стівъ вь усілякими пропійними начинями, другі великі срібні блюда вь винами и т. д. Інші служалі пораються уносчи крісла для гостей и усілякі поставянки. Межи вікнами до стіни-приперті стоя великі кросна, на якихъ маларі образи ставя. Великій гомінь и пораня межи слугами, — Томашъ ними рядить.

ТОМАШЪ.

А ввихайтєся мені лотри, бо я вамъ кажу! бо нашъ панъ сегодне не такої волі, аби намъ зъ десітѣмъ голови не повлітали якъ сухимъ маківкамъ! — Я го давно — давно вже такого нехірого не видівъ якъ сегодне, а ще до того наднісь дідько якогось вьзуіту, а панъ відъ якогось часу и нашого одного аби не виділи — не то ще ажь двохъ чи трѣхъ. — Але за тото чей и відіздне буде суте, бо я сегодне якъ увійшовъ до Колотніцкого покою, просити нового вьзуіту до вечері, то спорихъ шість чи вісімъ мішківъ зъ самими червонними стояли на столі, и по за кілько я догадувавсь — то вінъ іхъ нашему привізь. — Не згірний гостинчикъ, ей Богу! — бо міщульки не були аби які, але кождий у дві добрі квартаі, то вамъ ручу!

ДРУГИЙ СЛУЖАЛИЙ

Катъ би далі бравъ и вьзуіту и вго відіздне коли мою голову мочна було сегодне купити и за мантеря, якъ панъ на мене влютивсь! — А то коби хотъ було за шо? Уношу до столу печеню — а печеня добра була, не аби яка, а зъ дика. Уношу а панъ — Господи! — якъ не штривне, якъ не ревине на мене!... Що? — ти мені будешъ людзке мясо нести! — ти мені будешъ зъ шизматика печеню нести! — що? — ні? — се хіба не сь того стрия печеня, що я вго казавъ на самий великденъ печи за тото, що вінъ ходивъ по хатахъ

та паски святивъ, бо бувъ мабути перебраний піпъ шизматицкий? — Та до ножа, та до мене! — Якби були не гості, то я би бувъ теперъ уже тамъ бувъ, де —

ТРЕТИЙ СЛУЖАЛИЙ.

Ні полумиски вже не лижуть, ні фляшкамъ зъ виномъ нишкомъ шийки не вривають. — Се Богъ хотівся на тобі лишъ за ті нецастні фляшки мстити, що відъ твоіхъ рукъ безъ часу головками наложують!

ЧЕТВЕРТИЙ СЛУЖАЛИЙ.

Се би було зовсімъ не поправедно відъ Господа Бога. Бо така фляшка зъ виномъ, що ій уже сь пару сотъ літъ, то має свій розумъ, а часомъ ажь за богато розуму, якъ нашъ ксѣндзъ каже, але у твої голові нема го и тілько, що на бернадинскимъ столі по вечері. А знавшъ ти, чому бернадини голови брита?

ПЯТИЙ СЛУЖАЛИЙ.

Чому? —

ЧЕТВЕРТИЙ СЛУЖАЛИЙ.

Тому, аби іхъ люде за розумнихъ поважали, бо вни знають тоі приповідки, що дурна голова ані полисіє ані посивіє. — Отъ що.

ШЕСТИЙ СЛУЖАЛИЙ.

Але що тото за вьзуітъ до насъ прихавъ отсе? — мусить бути велика якась старшина, бо нашъ ксѣндзъ ажь на коліна передь нимъ упавъ а нашъ панъ го вь руку цілювавъ. Се вь перше що я вижу, що нашъ панъ у руку когось цілює. А великій злодій мусить бути, бо такъ вамъ ся передь кождимъ укладає якъ добрий ножикъ. А очи такъ вамъ вивертає та залупює, неначе вінъ прамісько зъ неба злізъ. Такі тото матбути Бога продавали, а зъ завдаткомъ у кешени зъ нимъ до одної вечері сідали.

ТОМАШЪ.

Чи и тебе шия не засвербіла, Федьку? — Якъ панови вповімъ, то скаже ти ій такъ почухати, якъ оногди Янови за тото, що казавъ, що снивъ покойну нашу паню вь небі. якъ она зъ пречистовъ дівовъ за столомъ сидить, пречиста по однімъ кінци, паня по другімъ, и вь золотихъ книгахъ читають. — Да ще би бувъ панъ може такъ и не розсердивсь на него, — але якъ сказавъ, що снивъ нашого ксѣндза, якъ вінъ сь чортомъ на зелізінімъ току молотить, а панъ у кадці повні криви по саму шию то не — тогда — показує руковъ — якъ шия втїнаєсь.

тихо! — йдутъ!

Двері одчиняются, и вь саяю входя: провинціалъ сь княземъ, за ними Колотніцкий зъ другимъ вьзуітомъ, за ними

кільканадцять гостей самої високої польської шляхти, усе по парі, а на решті їх козаки, служалі, двірські панцірни и. т. д.

КНЯЗЬ.

Сідаймо мов панство! —

Провінціалъ сїдає по старшимъ кінци стола, князь ему на противъ другі гості по старшині по праві и ліві полі-столу, а за їх кріслами стають їх козаки и служалі, панцірни по парі коло кождих дверей и віконъ, а решта служалихъ стаюватся громадками коло поставниківъ, Колотніцкій въ другимъ звуітомъ за крісломъ провінціала. — Старші служалі наливають у чарки.

Тай васъ прошу

Пивницю мою не щадити! Бо Доматарю тогди лишъ є весело Приймати любі гості, якъ они Весело то приймають що вінъ має! А зновъ мені збуважте панство мов, що — Що я такий нехірий ставъ! — А я Не виненъ, панство мов, що я тільки Спаливъ тихъ шизматиківъ! — Хто й казавъ Імъ бути й шизматиками? — Я ні! О я заневие ні! — Я...

Колотніцкій шепче провінціалови щось въ ухо —

ПРОВІНЦІАЛЪ.

бере кубокъ въ руки.

ad maiorem

Gloriam dei, панство! — За здорова Доматаря славного! — Римъ святий Піславъ мене сюда, поборцєви Косцєла католицкого подяку Відъ папи римского святишого Сказати! — О якъ серце мов радо, Що нашъ отецъ святий подавъ мені Ту честну міссію!... Прийми їй пане! Прийми пристолу світлого подяку, Прийми благословеніє, и одпусть За всі твої гріхи, на всі часи! — Бо нашъ отецъ святий -- якъ заступає Христа на земли містце — такъ и має Вінъ власть вязати и розвязувать На небі й на земли, и нині, и На страшнімъ судищу! —

О якъ весело

Въ сі сторони теперъ є повернути!... Бо де давно божиці шизматичкі Сєсь світъ обезчицали — то теперъ Кісткі ті шизматичкі лишъ біліють На вічну славу Бога й косцєла Святого римского! О сину мій: Якъ віччаря жде той полонъ солодкий! Плугатаря жде жниво — градаря Вино зелене въ кубі. — такъ тебе Мій сину надгорода справедлива. —

КНЯЗЬ.

На страшнімъ судищу!...

Колотніцкій шепче провінціалови щось въ ухо —

ПРОВІНЦІАЛЪ.

бере кубокъ въ руки и приберєє зо всімъ веселу міну.

Здорове панство!

Доматаръ нашъ здоровъ! — На многі літа! — Й Христосъ у Кані пивъ на весілю, Аби намъ показати, що во трудіхъ Та лихахъ сєго світа кубъ вина Якъ та роса на трави, що їх сонце Упадомъ своїмъ зіжжа — На здорова! — А пану нашему чєй Богъ наवरне Ще й дружину щасливу та кохану.

КНЯЗЬ.

На страшнімъ судищу!....

Колотніцкій шепче провінціалови въ ухо.

ПРОВІНЦІАЛЪ.

Ласкавий пане!

Ласкавий, родний пане! — чуєте? — Ви обіцали намъ той славний образъ Святої діви показати, що У Кієві купили? — Кажете, Що величає діло? -- Пане мій — Вадъ ви лишъ що не хорі? —

КНЯЗЬ.

Ні вже ні!....

Мені вже зо всімъ ліпше! — О даруйте Ласкаві мої гості! Се я такъ Уже відъ якогось часу! — Най васъ то Не журить ані разъ! — вина! — мемъ пити! Вино скріплиє серце!.... О коби Ви знали — якъ не разъ вно мня болять!... О тутъ! о тутъ — о тутъ!...о... тутъ тутъ тутъ! Чижъ диво? — тільки кривей — тільки... тільки!... Здорове мої гості! — Се я пою Вітцу святому въ Римі! — хоче пити — на разъ здригаєтєє и мєчє чашєвъ до землі.

Га! се хто

Казавъ ми кровъ насипать у пугаръ?... Всімъ лотрамъ головъ стятн!.. я васъ навчу, Якъ кровъ въ пугаръ ми сипать!... чи вже такъ Сь тобоєвъ Образполський довелосє, Що кровъ ти сиплють пити мість вина?... Хто каже, що я кровъ їхъ розсипавъ? Я їхъ лишъ пікъ вогнями — а они Ми сиплють кровъ!... О я їхъ кровъ не сипавъ! Хто каже ще я сипавъ? — Тому заразь зриваєтєє и тягєє мічъ.

До нігъ покладу головъ! — Кровъ мені...

Іхъ кровъ давать ми пити!...

паде въ крісло и припадає до стола.

КОЛОТНІЦКІЙ.

идє до князя.

Пане мій:

На васъ чикають гості! —

КНЯЗЬ.

зривається на ноги и зновъ паде въ крісло.

Най чикають! —

А я імъ не казавъ, аби они

Пристали въ шизматники! — Я не виненъ!

О тотъ казавъ печи їхъ... за що вни

Теперь ми синдають кровъ у пугарі?...

А то таку червонну!... виділи

Вн кровъ ту шизматичку?... Не гадайте,

Що я їй буду пити!... Хто точивъ —

Най пе, а я не буду!...

Тимъ часомъ унося два кованн великий образъ підъ зеленъв заслоновъ зъ великимъ вишитимъ білимъ хрестомъ, кладуть го на кросніхъ. а сами становлятса за крісломъ князи.

КОЛОТНИЦКІЙ.

Пане мій:

Вже образъ вашъ унесли!

КНЯЗЬ.

Вже унесли?

О образъ мій прекрасний! — Я его

У Кієві купивъ, въ Манастири.

А много давъ за него! — Знаєте,

Що й душу бувъ бихъ я за него давъ?

О то в матеръ Божа!... Що вашъ Римъ?

Що Рафаїлъ великий? — Мій маляръ

Усіхъ перелетивъ!...

КОЛОТНИЦКІЙ.

Вельможний пане:

А можна відслонити?

КНЯЗЬ.

Відслони!

А я ти попе кажу, що такої

Не має въ вашімъ римі!

Колотницький розслонив образъ — и видко на нїмъ — пе пречисту діву але Паталю — якъ була до смерти убрана, а якъ двохъ ангелівъ до себе голубить. — Колотницький иде зновъ до князя.

Га! се хто,

Мені таке зробивъ!...

КОЛОТНИЦКІЙ.

Се я мій пане! —

КНЯЗЬ.

Я знаю, що се ти! — и хтожъ би инший

Мені таке зробити ся відваживъ...

Якъ ти — якъ взуїть!... О чортъ нехай

Тобі за се подякує — я ні!

Князь Образполський ні!... Такъ мою душу

Роздерти на кавалки!... А ти знаєшъ,

Що я єї любивъ?... такъ! взуїть

Би про любу що знавъ!... Усі чорти!!!...

КОЛОТНИЦКІЙ.

О пане мій коханий!

КНЯЗЬ.

Прічъ відъ мене! —

Я сь севъ лишъ маю говорити... що? —

Ти зъ нимъ ся не любила? — Лишъ не ту

Святу та ясну тварь!... Чи чувшъ? — я —

Я тя не спікъ за дармо! — Хто ми скаже,

Що я тя спікъ за дармо? — Може ти?

О я лише то знаю! — ти би нимъ

И Бога одурила! а мене

Не вдуришъ, ні! — не вдуришъ!...

КОЛОТНИЦКІЙ.

Пане мій:

Ви гостівъ впечалили! — спамятайтесь!

Прийдіть до себе пане! — Пане!

КНЯЗЬ.

О!...

Ти покажися львицевъ! покажися

Жертвовъ черленовъ! пекломъ! лихомъ! чортомъ!

Чимъ схочешъ — я тобі йму віри! лишъ —

Лишъ такъ ся не показуй — такъ — а я —

Я скажу, щось невинна, що тебе

Вчорнивъ хтось! взуїта! хто небудь!

Не скажу — а присягну!... я присягну,

Що ти сама лишъ схочешъ... лишъ о такъ ні! —

Чи чувшъ? — лишъ о такъ ні!...О... хоть душу!

А я тя въ друге вбю!...

зривається и біжить до образа въ голямъ мечемъ. — Тимъ часомъ кинувъ Колотницький на другого взуїту — той заслонивъ борше образъ. Але князь зриває заслоу — а на образі показуєть ся матеръ Божа въ небесні світлости. — Гости зачинають утікати, князь паде мовъ неживий передъ образомъ,

Завіса паде.

ВЕСІЛЛЯ В КОТУЗОВІ.

Описавъ В. Навроцький.

(Посаг дальше).

38. Горою сонячко

Колув

Товариш Марисю

Дарув:

Не великим даромъ —

Посагом,

Щістем, здоровем

За столом.

39. В молоді Марисуні

Новий двір,

Виберала панночки

На вибір:

Ой співайте, панночки,

Не сидіт,

На мене се молоденьку

Не дивіт

Бо я нинька в матіоньки

В віночку,

А вже завтра в чужой

В рубочку.

40. Горою зауле лігала
С ким ти Марусю слюб брала?
— „С тобовв, Ивасю, с тобовв,
Та як з яснорв зоровв“.
„По чім ти мене пізнала.
Щось мене зоровв назвала?“
— По мові, Ивасуню, но мові
Червона шепочка на тобі!
41. Вийшла Марисе, за воротонька,
Тай на барвінку стала —
Вийшла до неї її матінка,
„Що ти Марисю дієш?“
Ой, дію, дію, красоньку сію
Вже ж я її розсіяла;
Ой, як же буде добра доленька,
То я її позбираю,
А як же буде лиха доленька,
То й тоту понехаю.
42. Сіяла Марисе долю,
Стоячи над водою:
„Плини доле из водовв, (2)
„А молода за тобовв.
„Там на воді білий камінь,
„Там ми собі спічнемо,
„До батенька лист напишемо,
„Най се батенько кае,
„Що мене за муж дає:
„Такую молодую
„В стороньку чужую,
„Я там людий не знаю.
„Сусідоньки не маю“.
— „Вставай доню ранесенько, (2)
Поприч*) в хаті ладнесенько (2)
Будуть тебе люде знати, (2)
За сусідоньку мати.
43. Каменний гороньки,
Чому ви се не лупаєте?
Каминиов в тебе, Марисю, серденько,
Чому з жалю не роспукає ся?
Чом ти собі не заплачеш
Ані слёзоньки не вроннш?
„Як я маю плакатоньки,
„Коли не маю жалостоньки?
„Дружки мені не співають,
„Музики міні не грают;
„Дружку маю пишненькую,
„А піддружку маленькую.
(Не хотет міні співати,
„Жалостоньки додавати“.
44. Ой летів сокіл
По над став.
Хотів питоньки,
Не дістав,
Вдарив крильцема
В повноньки,
Честув дружечка
Паненки,
Ино одну Марисю

*) попереч — попрятий. Звук той тяжко віддати в письмі; єсть то властиво змячене попередущої сугласної: р'и — так и и'и (шпка).

- Минає,
Бо вона се паненства
зріцає
Тай до чесних жіночок
Пристає.
45. Ой летів сокіл
По над став
Хотів питоньки
Не дістав;
Вдарив крильцема
По леду,
Солодшая Марисуне
Від цукру — від меду.
Сироті: 46—47.
46. Світи місяцю
В улицю,
Ясна зоре
В ворота:
Сідає на посаг
Сирота.
47. Марисина мати
Перед Господом стоїт,
На вкрест рученьки держит,
У Господа се просят:
„Пусти мене Боже
Чорнов хмаров над село
Дрібним дощом на землю
Ясним сонцем-віконцём,
Най же я се подивю (2)
На своє дитятонько:
Наредили як панетко,
Посадили як сиротетко.

Між тим зробила ся вже темна ніч; чужі поросходилися вже, тільки молода сидить з друзками за столом молодого дожидає. Коли він довго не приходить співають:

48. Зелена рутонька,
Жовтий цвіт,
Чогож ти се забавляєш
Довго в ніч?!
Писалабим листоньки,
Не вмю;
Слалабим післоньки,
Не смю;
Пішлабим сама,
Бою се,
Бистра річенька —
Втоплю се.
49. Зелена рутонька
Жовтий цвіт. —
Не піду за тебе,
Піду в світ;
Закину косу
На плече,
Не еден за мною
Заплаче;
Заплачуть шевці,
И кравці,
И всі Котузівські
Молодці.

У молодого тимчасом збираюцца йти. Свахи уберают коровай: затикують го „квітков“ (патич-

ком в три гильці,¹⁾ обв'язаним вісом и барвінком);
вбераючи коровай співають :

50. Сусіди голубоньки (2)
Зійдиця до купоньки
По словоньку речіте,
Короваец вберіте,
51. Виберайсе короваю
Повезем те коло гаю,
Коло гаю, коло броду
До самої панни-шюду.

Дружба обв'язує коровай своїм поясом, бере
єго на голову, и так иде до молоді з молодим,
зі сватами и музиками. Идучи співають :

52. Місяцю-рогоженьку,
Світи нам дороженьку,
Аби ми не зблудили,
Короваец не згубили.

Коли дорога дальша, то співають більше пі-
сень, коломийки и др.

У молоді, скоро їх зачують, співають :

53. Припадь, припадь, Марисуню,
До стола,
Обступили боярчики
До кола,
Кіньми грають,
Двір рубають,
Шабельками витинають:
Марисуні шукають.
Гукнули бояре на дворі,
„Сховай мене, моя нене, в коморі!“
— „Не поможе, моя доню,
Комора,
Обступили боярчики
До кола.“

Вона припадає, як їй пісня каже, до стола,
и — (того їй пісня казати їй не потребує) плаче.
Молодому на зустріч співають :

54. Сивий голубь скаче,
Чось нам Мариса плаче?
Ивасуню, голубоньку,
Приголуб ти Марисеньку,
Приголуб її собі,
Най буде мила тобі.

Брат її „засідав,“ и не дав до неї приступити.
Вони з ним торгуюцца; дають єму фляшку горівки,
але він показує їм спорну фляшку, каже що має
своє „вино.“ — Тамті єму приспівують :

55. Братчику, ремісничку,
Не продавай сестричку,
Бє гріш тобі слина,
А сестра тобі мила;
Бо сестра тобі рідна —
В неї косонька срібна. (Д. 6.)

¹⁾ Инде бував се галузка зеленої смеречини; лишень
що в Котузіві такої деревини не має.

В І С Т І

— На сіх днях вийде заповіданий нами Календарь,
уложений товариством „Просвіта“. Обіймає він 12—13
арк. друку и містить у собі крім календарської и астро-
номичної часті на десятках аркушах белетристичні и на-
укові статті. Валицять ся именно историчними и геогра-
фичними поглядами нашого историка дра И. Шараневича, як
и приступною ціною, котра не переїде 30 кр. В другім
числі нашого письма подамо ширшу вість про єго и озна-
чимо книгарні, вь котрих буде можь єго набути. Сподіє-
мось також, що ш. наші Родимці, котрі мали спосібність
оцінити трудь „Просвіти“ вь невеличкій читаночці „Зорі.“
приймуть прихильно сей другий прояв діяльності нашого
товариства и не тільки розкуплять, але и старатимуть ся
розширити єго по всім сторонам нашої галицької Русі.—
Накладь зроблений у 3000 примірниках.

— Сь кінцем | сєго тижня вийде и третя праця
товариства „Просвіти,“ брошурка о двох аркушах ве-
ликого формату, надписана: „Що насъ губить, а що намъ
помочи може“. Призначена вона для нашихъ селянъ-господарівъ
и має на цілі піддвиження вьзубожілого сєго стану
вь материяльнімъ згляді. Авторомъ брошури є одинъ зь
старшихъ членівъ „Просвіти“, котрий зжившись вь наро-
домъ, пізнавъ єго пороки: пиянство, лінивство и марнотрав-
ність, и старає ся подати єму що-найлегшій спосіб до
висвободження себе вь біді и нужді. Говорячи про пиян-
ство, авторъ розберав дуже зручно питання пропьянційне,
котре неначе упирь давить нашого селянина, и мусимо при-
знати, що негодець ніхто видумати краснихъ способівъ,
котрими дало би ся воно розвълвати. Коли край мусить
сплатити панамъ пропьянцію, то доконьче треба стара-
тись — говорить авторъ — о те, щобъ доходи сь прои-
нації упали. Подавши середки до того, переходить вінъ
на шпихлері громадські а віттакъ и на каси. Сі два діла
розложени суть такъ широко и такъ практично, що, коли
котра громада обвълить волю завести у себе щось подіб-
ного, брошурочка сама служить їй за проводира до загада-
ного діла. Авторъ представляє всюди вь левій перспективі
той хосєнь реальній, котрий виходить для народу зь сіхъ
двохъ институцій; ударивъ такимъ побитомъ вь найслабшу
сторону кожного хочъ би и невпросвіченого чоловіка и спо-
діємось діжде ся небавомъ гарнихъ оочівъ зь своєї щирої,
дійсно патріотичної праці. До сєхъ поръ не проявивъ у насъ
ніхто подібного спасєнного труду.

Другимъ разомъ обвѣстимо ціну брошурки и місце,
де її буде можна набувати. Грїхомъ тяжкимъ завинивъ би
той, хто бь її народови не уділивъ. — Накладь зроблений
у 2000 примірникахъ. —

— Виділять товариства „Просвіта“ робить уже при-
готовляти до загальнихъ зборівъ, а ми просимо ш. нашихъ
Родимцівъ, щобъ зволили прибути до насъ численно и зь
доброю порадою. Хвиля генерішнн є тимъ важнішою, що
виділять товариства подасть відь обрєду новий широкий
статутъ, котрий діяльність товариства значно розширує,
хочъ більшихъ обовязківъ на членівъ не вкладає. Добре
було би, наколибъ памотці наші прибули на загальні збори
єзъ вибранниками зь поодинокихъ сілъ, нарокомъ, щобъ сї
могли почути и побачити, що є люде, котрі дійсно обь іхъ
просвіту стараються. Необавомъ подамо порядокъ дневний,
и віттакъ и означимо місце, де збори відбудуть ся. —

Головні помічники при редакції: *Є. Згарський. М. Коссаць. Дрѣ В. Лукаковский. Ом. Партицький. Дрѣ К. Сушкевичъ.*

Властитель и одвѣчающий Редакторъ **Наталя Вахнянинъ.**

Зь друкарці Ставропигийської.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предлаша выкошати:

На „Правду зъ Додат-
комъ“: У Львові на р. 3 р., на
1/4 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р.
30 кр.; — по за Львовомъ на
р. 3 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р.
1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові
на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр.,
на 1/4 р. 80 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и літературне.

по за Львовомъ на р. 3 р. 50
кр., на 1/2 р. 1 р. 80 кр., на
1/4 р. 1 р.

На самий „Додатокъ“: У
Львові на р. 2 р., на 1/2 р. 1 р.
на 1/4 р. 60 кр.; — по за Льво-
вомъ на р. 2 р. 50 кр., на 1/2
р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 20 кр.

Редакция и Администра-
ция підъ Ч. 453 1/4 (Галицька
улиця).— Рекламы, неопечатані,
приймають ся на почті безплатно.

ПРИЧІНА.

Картіни з волінської України,

Івана Нечуя.

(Річ дальша.)

Не вважаючи на стару матір, на її старо-
свіцькі звичаї, Зося почула себе господинею в
оселі Лемішки, побачила себе на самім березі того
щастя, того бажання, якого можна було досягнути;
живучи в не великому місті, серед незначних лю-
дей. Її подвиг, як колись говорила Люціна, вже
дійшов до кінця. Зоставалось тепер користуватись
усім добром, жити, як душа забажає.

Одного коника й повозочки було вже Зосі
мало. Вона справила хорошу повозку на ресорах
и держала пару добрих коней; погонича вбрала в
городську чемірку и в широченні шаравари. Було
пролетіть вона по місті, всі Жиди очі повитріща-
ють, всі пані задивляюця. А погонич котить,
тільки грязь летить на два сажні по обидва боки!

Насправляла Зося суконь, яких ні в кого не
було на ціле місто, вбиралась, як кукла, вичисувала
косо, завивала лоconi по останній моді. Всіх мис-
ьких дам вона присадила до самої землі, всіх зало-
мила своєю красою, своїм убиром.

Тим часом стара Лемішиха все кволилась та
кволилась то на голову, то на спину; ув осені
злягла, а потім швидко и вмёрла.

Пішов Якiм до протоверія просити на похорон.

„Як дасте десять карбованців, то піду, похо-
ваю вашу матір и випроважу до самої ями.“

Якiм одлічив десять карбованців и поклав на
столі, дивуючись. Ще ніколи духовенство не тор-
гувалось ні з ним ні з его покійним батьком.

Пішов Якiм до діакона.

„Як дасте п'ять карбованців, та ще й зараз,
то піду ховати вашу матір.“

Якiм знов дивувався, одначе мусів витягти з
кишені и покласти на стіл п'ять карбованців.

Тільки що вийшов він за ворота, стрічав дяка.

„Прийдіть, будьте-ласкаві, читати псалтир
над матіррю.“

„Чи з своєю ж закускою приходити?“ про-
мовив дяк хитаючись на ногах, „чи може за цілу
ніч дасте пів пирога! Три карбованці за псалтир,
а то з місця не зрушу!“ промовив дяк, ледві сто-
ячи на ногах.

Яким тоді тільки догадався, що всі вони злі
на его за панахіду як пішли до дому голодні и не
п'яні.

Один титарь відав с церкви сукно, ставники,
без грошей; велів дурно кілька раз дзвонити по
душі. Це то за того великого дзвона, що Лемішка
справив у собор.

Вже не сім свещеників ховали Лемішиху, як
ховали колись Лемішку. Не всі цехи несли з усіх
церков. Ховали Улишу Сидорівну дуже просто:
Один протопіп з діяконом та з дяком. Вже не
збирались на обід старці з усего міста, з усіх су-
сідніх сіл. Зійшлися тільки близкі сусіди, зтиха-
лися родичі та декотрі знакомі покійної. Ідучи за
домовіною, всі молодіці згадували, як ховали Ле-
мішку, який похорон, який обід справляла стара
за его душу; всі гомонили на невістку, на сина,
що ніби випахали с хати матір у домовині.

Поховали Улишу коло гробка покійного Ле-
мішки, меж тими двома групами, що Улиша Сидо-
рівна посадила своїми руками.

Невеличка купка людей вернулася на обід до
сіна: кілька душ духовенства, кілька душ родичів
та близьких сусід. Як велике диво, всі побачили
слези на очах у Зосі. Вона була рада смерті ста-
рого тєстя, але щирими слізами плакала по тещі.

„Вона була міні за рідну матір,“ промовляла
Зося до гостей, котрі одначе їй не вірили; „вона
ніколи не покидала мене, жалувала нас и наших
малих дітей, доглядала всього хазійства, не вразила,
не обідила мене ніколи й словом!“

Зося говорила од щірого серця, під впливом
своєї втрати. Вона забула на той час навіть про
міщанський рід покійниці, про її простоту. Вона
пам'ятала, що втратила добру хазійку, бувалий

господарський розум старої людини, надіжну, посадищу жемщицу и любячу матір, на котру можна було здатись и ніколи не каїтись.

Обід був чималий. Духовенство вийшло за столі моголдне й напоїне. Зося звеліла нарочно поставити перед дяком здорову суму горілки. Дяк, як побачив, таки простяг руки, щоб обняти її и пригорнути до серденька; а послі мовчя наливав горілку в склянку и так дудлив за обідом, що після обіда не зміг до ладу заспівати „вічную пам'ять.“

Забувають діти рідного батька й матір, а Зося швидко забула нерідних батьків. Однак же молоді хазяїні побачили, що потерпіли велику страту в матері. Зося не любила дрібного, хлопотливого господарства, не любила ходити до комор видавати, лічити и про все пам'ятати. А теперички прийшлося їй самій всім хлопотатись: и хазяїством, и дітьми, и наймичками. Яким ходив на службу, и не дуже доглядав усєго. Він ставив вище всєго свою службу и найбільше — чини. Швидко виявилось, що в господі не стало видячого, бистрого, за всім слідячого ока.

Раз полаялись наймити и наймички и почали виказувати одні на других. Одна наймичка прибігла до Зосі и просіла її швидчій заглянути в кухню. На полиці під горшком вона знайшла шматок сала и десятеро яєць, и виказувала нішком на другу наймичку.

„Що то за сало лежало на полиці під горщиком?“ питала Зося в тієї наймички.

„То я так повклала. Щоб я таки крала! Та нехай менє святий хрест поб'є! Я не така, як та поганка, що носять сіль та пшонє до своєї матері, а раз з всеім Тарасєм (наймитом) винесла пів мішка борошна с комори.“

Почалася лайка меж слугами. Виявилось, що наймит винєсив с комори, що хотів, а наймички брали по трєху всякої харчі. Тарас доказав, що сам мїрошник сливє кожної ночі перенєсуть до шинкарки Бєрчихи по мішку вєрна. Наймички плакали; наймити лаялись.

„Щур ім! кинь ти розправу з ними!“ кричав Яким на Зосю.

„А найбільше винна ти сама, бо не доглядаєш добре всєго. А дже ж при матері того не було!“

„А ти не винен? що ніколи в млин не заглянеш. Я тобі не ключниця! я не буду тобі глядіти курєй та свинєй, лічити крашанки, чи що там.“

„Найми ключницю, то й вона буде те саме робити, що й наймички. Треба тобі таки самій

пійти и до комори, и по огорєду, и частіше заглядати в горшки...“

„Спасибіг тобі за добру раду. И це давно чула ще од твого покійного батька Трохіма, промовила Зося, уштіво кланяючись йому. А ти яки менше грав у карти з своїми червономордими урядниками, та білше доглядав млина, скот, наймитів, то би порядку було білше. А то лінуєся, лежиш, лежиш, а прийде вечір — в карти грави...“

Попроганяли наймичок и наймита, найняли других и здалось, що все пішло в хазяїстві до ладу. Але вонє тільки так здавалось. Минув рік, минув другий. Леміщина хата малювалася у зеленому саді панським домом. Але як би старий Лемішка встав з домовіни та глянув на свою осєлу, то не подякував би своїм дітям. Тямуче в господарстві оєо зауважило б початок руїни. Стріхи скрізь обсипались, стіни будівлі хлились на бік, глина облітала. Свірізь по двору валялось сміття, по коліна гноєм; все лежало не на своєму місці. Роскішне дєрево в саді почало посихати.

„Знаєш, яка міні думка прийшла,“ промовила раз Зося до Якіма.

„А яка? питав він.“

„Я не сільска господиня. Не люблю я цєго гармідєру в господарстві. Немá в світі, як послати на базар та готєве купити! И світ його не скаже! А то панькайся коло курки, коло качки, як коло дитини, та сліди за наймичками, за всім, за всім. Та й с тебе не Бог-зна який хазяїн! Щось и ти любиш залєжуватись по городськєму.“

„Може й правду ти кажеш...“

„И яке наше життя в сєму поганєму місті? Є в нас усєго доволі, та немá навіть перед ним показатись!! Пролечу я на своїх конях через місто, немá кому на мене дивитись. Вбєрусь я в дорогі сукні, немá кому мій смак. оціновати. Що с того, що я покажу свої уборі казначейші, протопопші, дєкторші! И вони сами, а найбільше їх чоловіки и всі твої кавалєри розуміють у тому стільки, скільки от-ті волі та корєви, що новитріщають на мене дурні баньки, як иду я через подвірря.... А луччі люде, правдиві тутєшні аристократи цураюцца нас...., бо всі знають, що твої батьки були мїщанє, прості люде, Українці..... И будуть цуратись, доки ми живємє в цєму гнізді, що звилі твої прості батьки. Над цєю осєлею ніби літає якийся дух, котрий чують ті щиро-аристократичні носі и чутимуть ще в другєму, трєтєму коліні, и цуратимуцца сєго дому; бо всі пам'ятують, що тут жили Лемішки.... Тікаймо звідсіль!

Кідаймо це гніздо, котрого жахаюцца люде! Там десь у другому місці, де не знають нашого рѳу, нас приймуть привітніше. Там ми знайдемо лучче товариство, городське, просвічене, нове... Твої батьки вже не на цім світі: тепер я тобі прямо скажу, що твій рід поклав на нашій хвямілі чорний знак, од котрого тут однаснуцца луччі люде, Поляки. Ідь, Якїме, до Кїїва, шукай там місця, продавай хату й ґрунт...“

„Чи це ти фантази тїльки роспустила, чи говориш, щоб наговорїтись?“

„Який ти чудний! на що ж міні говорити, коли не стосуєцца до діла моя мова? Візьми коні, та поїдь до Кїїва, та пошукай добре місце; а потім продамо ґрунт...“

„Чи не здурила ти, Зѳсю! вибачай за се слово,“ промовив Якїм, лѳжачи на ліжку и підвівши трѳхи голову.

„И коли ти забудеш отѳ паскудство, що повнучував тебе твій батенько! Я говорю тобі людським язїком!“

Якїм замѳвк. Тим и скїнчилась розмова.

На другий день Зѳся знов почала ту саму розмову. Якїм слухав та смїївся. Зѳся почала сѳрднїтись.

„Та вставай, та думай що небудь! лагодься до Кїїва. Чого ти лежиш! нічого не рѳбиш, хазяйства не доглядаєш!“ Так грїзла їѳму голову жінка.

„Думай вже ти, а я нічого не думую. Индик думав, та й здох,“ кажуть люде.

„Чи вже ж ти думаєш отут и вмерти, де вмер твій батько!“

„А чому ж и не вмерти тутечки?“

„Може ще другого дзѳна почѳниш на дзвїницю?“ питала Зѳся. „И лежить, качаєцца! Люде їздять, шукають щастя, знаходять долю, заслужують великі грѳші, чинї. Хїба ж у тебе розум не такий, як у людѳй?“

„їздять, бо дурні; а розумні люде сидять на однім мїсті, та не рїпаюцца.“

Минув тїждень; Зѳся знов почала грїзти голову чоловікові. Велике мїсто, нові люде, новѳ товариство, молоді панїчі, — все тягло її до мїста, нїби десятмї рукамі.

„Якїме! думаймо що небудь, бо життя моѳ тяжке. Продавай ґрунт оцей поганий з свїннями, с качаєми, з вївцями и їдьмо до Кїїва.“

„Оце! як коржа, так коржа! як спечемо то й дамѳ,“ одрїзав їй Якїм, та це й по український.

Зѳся аж у гѳру підскѳчила. — „Чи ти не ба- чиш, що діти в хатї! По якѳму це ти говориш?“

Зараз міні запрягай коні, та їдьмо до Кїїва! Нам трѳба дїтѳй учїти. А тут де ти їх вчїтимеш? Тїльки вївцяцца говорити, як говорила твоя мати, та співати мужїчих пїсень! Ідь міні зараз...“

Зѳся кричала и кїдалась до Якїма.

„Оце причепїлась причѳпа! Не хочу, не поїду! Не мав клопоту, то поїду шукати!“

„Не клопоту шукати, а щастя! розумїєш? щастя собі й дїтям.“

„Та дїтѳй можна возїти до шкѳли своїми вїньми!“

„А ми? а я? Хїба я живу не для сѳбе?“

Так грїзла Зѳся голову Якїмовї сїлве кожного дня мѳло не пїв року, и поставила такі на своєму. З великою неохѳтою Якїм поїхав до Кїїва шукати мїсця, хоч и знав, що люде знаходять же мїсця гѳрні, добувають чинїв и грѳшей; хоч и знав вїн, що з їѳго негѳрний хазяїн, одначе ледвї зрѳшив з мїсця в дорѳгу и бїлпе тим, що сама Зѳся поїхала з ним.

Приїхали до Кїїва, стѳли на станції.

„Зѳсю! побїгай собі трѳхи по гѳроду, погуляй, та вернїмся знов до дому! Чого нам сюдї перебрїратись? Хата в нас своя, гѳрна, тепла; кусѳк хлїба свїй. Сидїть би та не рїпатись!“

„А хазяйство! а клопїт! Коли вже маємо ґрунт и хазяйство, то трѳба коло ѳго клопотатись.“

Зѳся побїгла, распитала, де „губѳрські мїста“, знайшла всї вхѳди и вїходи, скрїзь водїла за собою Якїма, трѳхи не пхнїла ѳго в дѳвѳрї с „прошенїем“. Якїм достѳв мїсто трѳхи лучче, як в своєму повїтѳвому урѳдї.

Рада вертѳлася Зѳся до дому и дорѳгою так настрѳвчила своѳго чоловіка, так розмалювала ѳму жїань у великому гѳродї, тї чинї, хрестї, грѳші, що вїн мав колїсь там достѳти, що Якїм був ужѳ готовий продѳти батьківський ґрунт хоч и зараз.

Вернївшись ис Кїїва, Лемїшкѳвські продали зараз батьківську хату, ґрунт из садѳм и млинѳм за кїлька тїсяч карбованцїв. Покиїник Лемїшка наче знав, що не ѳго внїки й правнуки тоятѳтїмуть стежки в ѳго садѳ.

Перейшла батьківщина в чужї рѳки.

Приїхали в Кїїв, найняли хорѳшу квартиру. Алѳ за одну квартиру пїшло мѳло не все жадування Якїмове за цїлий рїк.

„Що ти рѳбиш, Зѳсю!“ говорїв Якїм, сам не знаючи в чѳму слухаючи своѳї жінки.

„Дай же жїти по людський хоч одїн рїк.“ одказала Зѳся. „Грѳшей у нас до вѳлі.“

И Зося зажилá по своїй душі. Сам Якiм не пізнав свої Зосі, як убралась вона в чудову сукню, накиннула через плечé незвичáйно кокетливо шаль, як роспустила кучерями свій довгий волос, та ще й притулила багáто чужих кiс, як вулась в малесенькі, гарнiсенські черевички. Всi дивились на неї, як вона плила, не йшла по вулицях; всi роспитували про неї!

Незабаром прихали до їх в гóсті .Люцина й Рўзя. Зося справила бál. Ще зрана прибiгали урядники з визiтами, а з собóю привóдили горбóу паничiв хорóших, молодiх, у фракáх столичнiей робóти. Якiм дўже здивувáвся, що вони обхóдились з Зосею, як из знакóмою....

Вечерi на бал наiхало багáто товáришiв Якiмових, начáльників, паничiв, тонких, рiвних як стрiла, говорóчих, ввiчливих.

Зося була и хазáйкою и царицею бáлу. Од неї не одступáли паничi, бiгали, просiли на танцi, ловили кóжне її слóво, слiдили очiма за нею. Оце було життá, якóго бажáла Зоса, об якóму вона колись мáрила вкупi з сiстрами, якóго потрiбно було для її веселоi, гулячоi натўри.

Вечорi с танцями йшли за вечорáми. Попереду Зося одмовлялась тим, що iм трéба знайти женихiв для сiстер. Однáче женихи не знайшлись, два начáльники Якiмовi, удовцi забрали їх до себе за хазáйк. А паничi все налитáли вечорáми, а танцi все не переставáли.

Якiмовi обридло такé невгамоване пусте життá, обридли гóсті, нáвіть кáрти без перéстану. Він не хотiв ужé вихóдити до гостéй.

„Якiме! Бóга бiйся! убирайся та йди до гостéй. Дивись, дáми сидять та скучáють. Иди, розважай iх комплiментами.

„Одчепись ти из своїми дáмами! В мене райк не на пружинах. Хiба я обiзáна, що бóду перед ними штўки показувати!“

„Якiме! ти мене компромитўеш перед людьми. Иди! не муч мене. Я вже кiлька раз одговорювалась, що ти не здўжаеш и не вихóдиш из хáти, а сёгодня оцi гóсті бáчили тебе на ўлицi.“

„То свижи iм, що мене трястя схопила, та трясé так, що мiнi гóсті не в думцi. Иди лишёнь, иди в гостинну бо от-тi шилихвiсти скучáють без тебе.“

„О! я нещаслива с таким чоловіком!“ промовила Зося и заплакала.

„О! я щасливий с такою жiнкою! Чи ти знаєш, що половини батькiвських грóшей вже не має?“

„Будеш служити, брати чини й грóшi. Иди ж бо, я невтёрплю, нароблю плачу на цiлий дом.“

И Якiм, як та машинá, мўсiв натягáти сiртўк и йти до гостéй. Зося ёму здалека моргáла и кивáла, як він переставáв розмовляти з дáмами, и він мўсiв знов лепетáти висенiтницю.

„Якiме! проводи мене в царській сад. Сёгодня там велике гуляння.“

Якiм, хоч и через сiлу, одягáвся и проводив її в сад по разiв сто крутáчись из нею, нiби в хрещики, по дорiжкам.

„Якiме! сёгодня митрополiт слўжить в Софiйському Собóри. Там бóде багáто публiки. Проведи мене.“

И Якiм одягáвся и проводив її, а потiм мўсiв з нею перейти разiв зó три Хрещáтник.

„Якiме! сёгодня субóта. В братському манастирi рéктор Академiи читáе чудово акафист. Там бóдуть сáми аристократiчнi дáми. Поiду, подивлюсь на убóри.“

И Якiм виз iї до братства.

Так тягáла вона мўза за собóю нiби налiгачем. И звик він покорятись, як машинá, по-переду за любов, а потiм через капризи.

А тим часом як рiк упливáв за рóком, и iх батькiвськi грóшi роспливáлись... Лемiшкóвськi мўсiли вже найняти бiднёнку квартiру, жити тiльки на своє невеличке жалування. А чини не прибувáли, и грóшей не прибiлшалось.... Дрўгi товáришi Якiмовi йшли в гóру, а ёго все лишáли... Зосi вже не було за вiщо убирáтись в доротi сукни та шалi. Спомъянув Якiм батькове слóво, що хрестi та чини не нагодўють и кáвся, що послўхав своi жiнки — спрóдав батькiвську хáту й грунт.

„А що, жiнко, бóдемо робiти?“ питáв раз Якiм Зосi, котра сидiла, похиливши гóлову. Я б рад одкупити батькiвське гнiздó, та Бiг-ма за вiщо! Мўдруй тепер своїм рóзумом, коли довела мене до бiдности.“

„До бiдности ще далéко! Алé вже я тим щаслива, що мене нiхтó тўтечки не докоряє мiщáнським рóдом, нiхтó мене не цураєцца. Дрўгi-ж люде шукають и йкось знаходять щáстя-дóлю.

„Шукай ужé ти, а з мене бóде вже того, що я тебе раз послўхав.“

„То й ще послўхавш! На що ж Бог рóзум дав чоловікови як не на те, що б ним добувати таланў. Чи не пригадаєш ти нашого давнёго знакóмого Ключковського, що був управiтелем. Якi в ёго хорóшi покóи! Якóго в ёго птiцi, корiв! якi в ёго конi. Та він же користувавсь мáло не всiм пáнським добром. Чому б и тоби не стáти за

управителя у якого-небудь багатого пана? Кідай як нечистому цю службу, коли з неї користи, як кіт наплакав.“

„А може міні швидко далиб вищий чин, а може й хрестик...“

„Годі вже тобі марити про чини та хрести! коли дають їх видавцем, то Бог з ними! Нам треба грошей! Нам треба дітей вчити и самим пожити по людський.“

Яким и справді згадав покої Ключківського, згадав широкій двір обсаджений високими тополлями, а на дворі табуні овці, гусей, индиків, корови, коні; а за домом сад, оранжерей; згадав жінку управителя, що жила, мов іста поміщиця, згадав його дітей, що бігали по хаті повбірані, як куколки, згадав гарно повбіраних мамок, нянек, що водились из дітьми. И він думкою вже почав оддаватись в жінчині руки.

„Тільки хто його поіде шукати, того місця?“ спитав Яким тріхи перегоді. „Раз я зрушив з місця, та й не на добро...“

„Тобі б тільки лежати, байдики біти. Як не поідеши сам шукати місця, то я сама поіду...“

Зося так и зробила, як говорила. Поїхала до батьва, а там розвідала, розпиталась поміж знакомими и.... знайшла місце управителя в одного пана.

И знов потягла Зося чоловіка по світу, а він поволікся за нею, не маючи в собі доволі сили, щоб не послухати її. Місце управительське або окономське буває й користне, але дуже небезпешне. Пані мініють окономів, як хазяїни — наймитів, бо панське добро любить на половину переходити в руки управительські.

И знов зажили Лемішківські в теплі и добрі хоч и не своїму.

Знов Зося літала баскими кінями, вбиралася в гарні сукні, вбирала дітей, як лялек, не мала ні в чому недостатчі. Ні одного діла не робив Яким, не порадившись из Зосею. Вона ж давала йому лиху пораду користуватись чужім добром... Швидко побачив Яким, що ступив знову на стезку дуже небезпешну.... Тріхи не що-рівку переходив він з міста на місце. Траплялось и добре, траплялось и погано. Раз просідали Лемішківські на бурку, без місця, прожилі, що нажилі, збідніли. Яким мусів на час зайняти місце онома в Тхорівці, навіть у небагатого пана, в бідній окономні. Оттут же то його й знайшов Ясь Середінський, серед бідної обстави.

(Дальше буде)

МАЛОРОССИЯ (ЮЖНА РУСЬ) И ИСТОРИЯ ІІ ЛИТЕРАТУРИ,

ПОЧАВШИ ВІД ХІ. ДО ХVІІІ. ВІКУ.

И. Прижова 1869.

СЛОВО ВІД РЕДАКЦІИ*)

Учені слов'янські рішили уже давно, що мова наша становить окремишу, широку, роскошну, самостійну гаду на Слов'янським словеснім дереві. Не зважа на те и на дійсний факт, що мова наша жила с поконьку своїм питомим органічним життям и ниньки, при трудних обставинах, именно при централістичних забаганках так званої русофильської партії в Росії и в Галичині, жив и розживається чим раз красче, — не зважа на те, нехтували до недавна самостійності її дивенікарі польські, а відколи сі пересвідчились об нестійності своєї праці, нехтують її ще московські політики, що в централізації лаяків слов'янських добачають догідне и певне средство скріплення царства російського.

Всяке повстання проти правди, всяка ложь, викликує по другій стороні оборонців сеї правди, викликує борбу духовну. В давім разі станули проти Каткову и Вуслаєву в їх закордонськими и галицькими партіянтами, так звані українофили до борби. Борба ся була нерівна, не через те, щоб українофилам не ставало на добрих филологах и лингвистах, котрі одні мають незаперечене право рішати об самостійності якої-небудь мови, а ино через се, що згадані централізаторове не боролись сим ружжем ученого світа, а просто кричали своє: „у насъ сила, и вѣтъ, и вѣтъ!“ До того треба ще додати, що до сеї пори майже виключно лиш так звані українофили старались доказаати своїм противникам, що по їх українофильській стороні лежить правда; до ниньки и не виходило питання об самостійності русько-української мови по за границі України и Росії. Ми б могли в сего заключати, що Слов'янне уважають се питання яко давно в нашу користь рішене и тому тільки не піднімають його; и судячи по загальнім обертанню ся їх до нас, ми можемо сказати, що вони дійсно держать се за неможливе, щоб хто посмія знехтувати самостійність мови так численого и кріпкого народу, яким є наш руський чи Малоруський народ. Ми однак не хочемо розмотувати мовчавність їх на вашу сторону; нехай вони самі, без нашої принуки, прокажуть слово своє про нас! Ми хочемо лиш сказаати, що борба про самостійність нашої мови клонять ся уже майже ид своему кінцеві, ба, навіть дуже ласкавим способом, без великого проливу чорненького чернила, як до сеї пори, хочь не часто, а тільки в хвлях материяльного вдохновення, наші галицькі партіяанти Каткова, перепечатавали негациї нашої мови в „Московських відомостий“ и „Голоса“, так тепер мовчать вони, немаче собі сю механічну працю звирили. За кордоном знову — може бути, що п. Катков ще не раз посилює на насъ громами свого славного доказу: „вѣтъ и вѣтъ!“ але ми в радостю добачаємо, що сей богатыр небавом лишниця сам в своїй борбі не намь, що, по просту казавши, станецця він для своїх земляків false prophet. Люде, що хочуть дійсно добра всьму слов'янству, котрі за підставу уважності слов'янської беруть познакомленне одного племеня зъ другим, —

*) Подаємо переклад сеї брошури с коментарями, так самого автора, котрі долучив нам до свого першого видання, як и по дещкуди питомими нашими.

люде сі, розумві и щирі, по роду москалі, ставули виньки по нашій стороні, поставили звисним централізаторам усю річ ясно перед очі и знаходять повне узнання не лишень у нас але и у своїх. *Facta Loquuntur*: Ось, перед двома місяцями вишла брошурка в Воронежі під поданим нами заголовком, котру в українському переводі подамо ш. нашим читателям, а вже що пише про її редакція „Филологічнихъ записокъ“: „Відаючи повну справедливість сумлінному и клопотливому труду автора — въ збагненню Малоруської літератури, труду, въ котрому зібрано и так удадо згруповане все, що коли-небудь говорилося у нас до сеї пори об літературній діяльності на Малій-Руси, ми находимо, що питання об самостійности Южно-руської мови все-таки остаєця питанням ще не рішенням. Не можна спорити, що Українська література богата в утвори и ми віримо свідоцтвам авторитетів науки, що їх навів автор на доказ свої праці, но ми хотіли б бачити ще більше доразніщих фактів на potwierдження сего важного и спірного питання об самостійности Южно-руської мови. Радо поміщамо сю статтю ш. автора позаяк він достовірно пояснив питання те и сподіємося, що и другі учені не залишать подати нам свої примітки. Стаття ся в труд не Малорусса, а Великорусса, а проте не уложена в вузьких интересах одної народности, а в интересах всього народу; окрім того всі давні передаюця в ній по пам'ятникам.“

Ми також сподіємося, що и наші галицькі редакції, именно редакція „Слова“ не залишить подати свій погляд на сей учений труд п. И. Прижова. Ми раді б навіть завести в сім вагляді учену дискусію з нею, хоч в другій стороні скажемо наперед, що погляд, котрого ми вижидаємо від неї, не може опиратись на такий филологічний учености, з якою була списана брошурочка: „Въ одинъ часъ научитея Малороссу-по Великорусски.“

Трудна се в правді річ, боротись с такою правдою, котра ясна як сонце, но ми тому визиваємо ш. редакцію „Слова“ до борби проти п. Прижова, що їй при неї відпадає те ружже, до котрого вона так звичайна сказати: се теорія Духинського, Dellamaг-ого, се турання молодиків, українофілів, кулішівців, се куплене за людські гроші — и що сподіємося, що безъ того ружжя вона покрякне: *радон!* Коли ж знову ш. редакція уживе фрази: *д'яло не стоить того!* — то ми готові увіритись об її немочи духовній аж до луччих часів и запросимо лиш наших людей, українофілів, щоб вони ввели вволю редакції „Филологічнихъ записокъ“ и надіслали нам доповнення до ученої праці п. И. Прижова.

Ось и вона у вірнім перекладі.

..... Простолюдня Українська жизнь в широкій світ, зложеній в самостійних понятій чоловіка об тім, яково йому бути на світі. Жизнь ся не так паятка и вузка, щоб збагнути її розумом в короткім часі. Жизнь ся по-своєму перековала сліди глибокої старосвіччини Слов'янської а віттак удержала останні историчнєго суття народів, що на її більше або менше напливали. — Вона, коротко кажучи, зацїля нас, не-наче нова наука, якій до сеї пори не дано належнєго місця в ряду предметів, котрі свобідний розум голо-вігий розбирати зник.

И. Куліш.

Країна, в котрій сидить Южно-Руське племя, розкриваєця на запад до м. Сандеча, на десять миль від Кракова (Галицька Русь), обіймає половеину Люблинської губ. (Русини) частину Городенської и Минської (Пинчуні), займає всю просторонь губерній, Волинської, Каменець-Подольської (Польщаки), Херсонської Київської (Українці), Полтавської (Степовики), Харківської, Чернихівської (Гетьманці), частину Курської, Воронежської, Тавридської, всю землю Війська Чорноморського, и на північнім-сході сягає до Мглина (на півн. Черн. губ.), а на полудню унриваєця о Дністер и Карпати.*) Уся просторонь її, 20% задовга, виносить над 10870 кв. миль, и населена 14,000.000 народу, говорячого Южно-руською мовою (Див. Осн. 1861, Май, Червень, Падолист и Грудень). Мова Южно-руська має у собі на стільки самостійних и старинних прикмет, на скілько мови и других Слов'янських племен и постає з кількох нарічій, котрі усі заступаюця Полтавсько-Чигиринським (Сєгобочної України), що обживило себе широкою словесною діяльністю. На сім наріччю проспівав свої пісні великий Слов'янський поет Т. Г. Шевченко.

Головніщі форми, визначаючі Южно-Руську мову, якою вона в теперішній хвилі є, не дійшовши ще до свого цілковитого розвитку, ось які: і замість ѣ: свѣт, вѣнок; і замість о и е: бѣ, вѣцѣ, жѣнка, вѣчѣр, камѣнь, шѣя; и зам. ѣ: воли; у зам. ѣ: бути, добути; ю зам. е: бѣму, слѣза; приставка и, де дві суголосні сходяця: ирѣжа; відкидованне голосних для евфонії: голѣа (иголка); старинні повні форми навіть в окінченнях: Дніпро, Иетро; корінне словінське ѣ, надаюче велику силу сло-

*) Русини заселяють и північну частину королевств Угорського. Границю їх проти Уграм становить линия идуча долі річкою Теплою, через Рокитів, до Довгої-Луки над Бардявном, з-відси на полудне, через Куриму (на Теплій) аж недалеко під Ганушівці (на р. Теплій); тут звертаюця на півночи и, обійшовши Стропків, Співу и Гуменне (країну так зваву Сотаків), знов вертає до Теплої коло Ганушовець. Відти спускаєця на полудне, долі ріками Теплою и Ондавою аж до устя Тернави, потім на схід и полудне понад Бутківці через Мункач (над Латоркою) аж над Береги; з-віттам вертаєця назад на захід до р. Латорці коли Дуброви и Касони и знов під Береги; дальше викрутами иде на захід по під Селице, через Холми до Хуста, а віттак, з малими вникками, рікою Тисою аж під Сигіт; дальше правим берегом Білої Тиси під Ясєвів, де границі Галицької досягає, иде дальше границею (Галиччя від Угор) до жєрєл Білого Черемоша, де в Буковину вступає. — (Див. Правда. р. I, 1867, ч. 23, стр. 180: „Руська Родина“).

в'яньській річи, ніколи не переходить в ж, як в Москві; нем'ягченне губних: б'ю, п'ю, голуб, степ; у зам. в и на оборот: Вкраїна, усякий, вчшця; к зам. ц: квітка; с зам. х и ш: Петрусь, насъбий; дж зам. ж: джан, джередо; з зам. с: зверчений, з ласки вашої; в зам. л: вовк, човец, жовтий; вставка л: сплять, роблять; к зам. г: луска, брэдкотати; дуже ласкаве и ніжне уроблюванне уменчительних имен: зіронька, козаченько, лишечко, спатоньки;* зм'ягчене т у 3-тїм лиці глаголів теперішнього часу: ходють; м'ягке ц перед голосними: травиця, хлопці; окінчення на щі: любощі; на овї и еві: Богові, козакові, и на мѣ: ходимо**). Коротко кажучи, з зливу сурово-могучої, коренної Слов'янської річи з ніжністю мови, питомої полудневого небу, складалась нова, визначаючися незвичайною силою, звучністю и грацією.

Луччі лінгвісти Слов'янські, як Миклосич (Vergl. Grammat. I. IX.) и А. Шлейхер (Beiträge zur vergl. Sprachf. I. 22.) узнають Южно-Руську мову самостійною и самобитною (Mikl. Selbständige Sprache). Ламанський удержує, що головніщі ріжницї

*) Южно-русська мова визначається именно богатством уменчительных форм: *мати, матиошка, матиношка, матушка, матуся, матусянька, матусясенка; Ганна, Галля, Ганношка, Галешка, Галенька, Гануся, Ганнусянька, Ганнусянка; ісан, ісанки, ісанки, ісаньки* и т. др. Амвория Могила, гесте Металинського: Замітки до Южно-Руської мови. Зам. VII.).

**) У Североруса — каже Металинський — при вимові слів, прямише напруженне ротових живок и стягненне рота, задля чого звуки, так сказати, впроджується и відзначається надзвичайною силою и ізвкостю, хоч при чистій вимові вони не суть неприємні; у южноруса, напротив, звуки вольно и неначе з неохотти несуться и люця з отвертого рота, через що вони так дуже м'яккі и ніжні. От, для чого Великорусє любить голосну *ѣ* (je), витинає суголбену *е* неначе *ѣ*, голосній *ы* придає звук грубий и т. др. Южнорусє, напротив, не терпить ні голосної *ѣ* ні суголбенної *е*, як их витинає Великорусє; голосну *ы* ставляє нарівні з *и*, а *е* нарівні з *у* и т. др. (Зам. I.) Великорусє не знає ріжницї поміж *е* и *ѣ*, він вимовляє їх неначе *je*; Южнорусє же витинає *е* завжди як *ѣ*, а *ѣ* як *і*. Він додає до початкового *у* и *о* придіх *е* и говорить: *вусь, воко*. В Словенцеркониных кнїгах, в літописях пишеця в таких разях *оу* и *оу*: в Несторі, по списку ченця Лаврента, часто *о* уживається зам. *е* и пишеця *жиоуш, Вольга и Ольга* (там же: Зам. V.). Для евфонії випускає Южнорусє початкове и наконечне *о*: *город и огород, робім и робімо*; голосна *у* переміюється на *е* и на оборот: *ушк и шк, у лузі и е лузі, угора и егора*; або відкидає во-всім *у*: *е шому и е шім, е густім и е густому*; и переходить на *ѣ*: *ѣду зам. їду; або на ѣ пишъ зам. пиши; відкидає шъ: ходи и ходя зам. ходишь и ходяшь* и т. др. (там же: Зам. VI.).

Южно-русської мови сягають до доисторичних часів (Зап. Ак. Н. VI, I., прил. 80). Професор Срезневський виражається так: „Давні, хоч не споконвічні признаки, відділяючі одно від другого нарїччя північне и южне, Великороссійське від Малороссійського“ (Мислї, 40) В Южно-Руській мові він добачав таку саму доконалу мову, неначе Сербську або Болгарську, и через те ділить Слов'янські нарїччя на приналежні до східнього відділу, котрі розпадаюця а) на Великорусське с піднарїччєм Білоруським. б) Малоруське, східне и західне, — а на полуднево-західні: а) Старослов'янське б) Болгарське, и в) Сербське (Ж. М. Н. Пр. XI, VIII: Обозр. гл. чертъ сродства въ Слав. нар.). Професор Лавровський, розібравши форми Южно-Руської мови, находить, що вони дають йому нічим не збите право на таке ж самостійне місце, яке займають и другі Слов'янські нарїччя (ibid. 263). Проф. Максимович, ще в 1839 р. доказав самостійність Южно-Руської мови и дав їй окреме місце в історії руського слова (Макс. Ист. Рус. Слов. 97, и дал.). Проф. Головацький у свому дїльци: „Росправа о язѣцѣ Южно-Русскомъ и его нарѣчїяхъ“ (Львів, 1849), повликуючися на пам'ятники, доказував, що Южно-Руська мова самостійна и стародавня (стр. 19) и що в старині в головних зарисках мав таку саму подобу, и до сєго самсго здужав, що и нинішній (стр. 21). На кінець, луччий знаток Южно-Руської мови проф. Бодяньський, не думаючи згодитись з думкою, недавно поставшою в так званій московській чи русофільській партії, о пізнішим постанові Малоруської мови, домагається, щоб люде, котрі пишуть усе, що їм не паде на ум, глибше познакомились з історичним розвитком мови (Чтенія 1858. IV, III, 72.).

III

Відділившись в старій старині від общеслов'янського коріння, Южно-Руська мова розвивалася від того часу поруч із Руським (южно-русським) народом, прозваним старинним ім'ям Руси: „Русь“ (Зап. Ак. Наукъ VI, I, прил. 121; Бодяньський, Сынъ От. 1835, 39, 173, — 199; Котляревський: О погреб. обыч. Прилож. стр. 35 и дал.; Диви також недавно вистачане в Спб. діло Хвольсона об арабських поданнях о Руси), и ще в XIII. віку називавшим свою землю Україною (П. С. Л. II. 160). Осередком руського життя був Києвъ, за-ложений в незатямлені часи, и прозваний високим іменем матери руських городів: „мати градомъ Русьским.“ Ім'я Руси розпросторюється на Волинь, Галич и дальше, и таким побитом ставця

назвою всіх земель східного Слов'янства, сполучених з собою єдинством мови, віри и культури: „се токмо Словенскъ языкъ въ Руси“ посвідчає перший наш літописець. И тепер, від уїстя Дністра до уїстя північної Двини, не зважа на різниці мовні одна велика Русь, Русь-мати (Россия — слово книжне), трудячися об одним и тим же великим ділі — звести на ноги Руський народ.

Поляне-Русь були більш просвічені, чим їх сусіди, до чого, здається, помагав багато Дніпро Словутиця, служивший дорогою у Грецію и Тавриду, де ще приховувались останки старинної просвіти. З IX. віком починають подавати Візантійці вістки про крещення Руси; в Києві розвивається Християнство; він ставця осередком зв'язуючим сусідні племена, старшим братом Слов'ян: „Ту Нѣмци и Венедици, ту Греци и Морави поють славу Святъ-славлю.“ На заході Києву подавав руку старий Галич, де руський князь, сидючи на свому золотокованому столі, підпирив гори Угорські своїми залізними полками, заступав дорогу королю, зачиняв ворота Дунаю, суди судив до Дунаю....

Київ був багатий. Київляне, як розказує ще близна, визначувались свободою, красою и любовцями; життя народу зв'язував дух братства и побратимства, найшовший собі ідеал в братній любові св. Бориса и Гліба и розвившийся вітак в духовні братства юго-западної Руси. Побратимське життя, поставше около князя, в скормленника Руської землі прибагала до себе людей з сусідних земель, и в Київ, від Володиміру ясно-сонинсько, зїзджались молодці с Чернигова, Волинця, Галича, з Суздаля и Мурома, с Кракова и Цар-города, — зїздилися Німці и Слов'яне, Чехи и Ляхи....

Не зважа на окремішній характер життя, що завів його Ярослав, не зважа на те, що почавши від XI. в. постають удільні землі в Києві, в Чернигові, на Волини, в Турові, в Червоній Русі и т. д., — зв'язь земель не переривається задля того, що пануючі належать до одного роду и тямлять на свій обов'язок хлопотатись о Руської землі, заховати и боронити її від наруги, складати за її своєї голови. Однак князі розмножились, ворогували проти себе и заводили крамоди; с княжими усобицями переплітались ворожі взаємини земель и поставала життя дуже тривожна.... Тоді то появились пречудні образи мудрого хоронителя землі и удалого князя Володиміра Мономаха и удалця, нерідкого в княжих и народніх дружинах, виро-

шого опісля на північній сході в високе и чесне лице Іллі-Муромця, а на полудни в вольного козака. Деякі вислідовачі руської історії удержують, що в склад Южно-Руського народу ввійшла значна сила чужого населення, котре переннакшене життєм, по звичайному етнологічному правилу, підпомогло утворити нову енергичну народність. (Костом. Черты южнор. історіи II, 37; Котлар. Осн. 1862. X.)

Під сей-то перший період свого історичного життя, що закінчився татарським находом, Южна-Русь, враз з зачатками своєї народности, виробляла и мову, и викохувала в нутрі своїм християнство, просвіту для усього східного Слов'янства штуку и поезію....

В І С Т І

На однімъ зъ останніхъ засіданій своїхъ рішивъ виділі „Просвіти“, подати до союму кравового просьбу о заповомогу для видаванія популярнихъ книжокъ. Просьбу сю дано на руки Вп. п. Ю. Лавровського, вице-маршала союму, а союмъ віддавъ її до рішення административній комисіі, зложеної сь посла Наумовича и двоохъ Поляківъ. Вижидаємо внесення справоздавця сеї комисіі а сльмъ часомъ оглянемо коротко діяльність „Просвіти“, щобъ вирозуміти, чи має се товариство право жадати подібної заповомоги. Звісно, що зістало воно зав'язане у падолисту минушого року и що тоді числило 72 членівъ. Відъ сего часу видадо: „Зоря“ у 2.000 пр.; „Календаръ“ у 3.000, и „Що насъ губить etc.“ у 2.000 пр. Крім того заходилось около видаванія „Катехизиса“ о. Селецького, закупило и розпродало „Моштовникъ народній“ и „Повісти для дітей“ Гладилевича; вистаче теперъ литографовану лаш. граматику для IV. кл. и Історію природописку для I. кл.; члени жь сего товариства якъ п. И. Верхратський видавъ два випуски своєї „Номенклатури“, а Дръ Ганкевичъ частину „Слов'янської філософії“ на німецькому язиці. Десять ділець въ протягу 10-хъ місяцівъ видати — симъ не похвалять ся жадне товариство у насъ, навіть и те ні, котре орудує 20000 фондомъ. До того треба додати, що товариство „Просвіта“ неначе спонукало морально „Матицю“, що ввійшла хочъ на крихту сь тої верозумної дороги, на котру завели її дичні питепси п. Я. Головацького et consortes. Ми бачимо, що „Науцій зборникъ“ сидуть ся уже народніи бутни, а товариство „Матиця“, щобъ видержати конкуренцію, видадо дві життєписи святихъ, хочъ не по дуже мирнихъ цинахъ. „Просвіта“ приготвила уже матеріали до 2-го випуску чятаночки: „Зоря“; посідає арифметику и геометрію на руській мові и надъ 6.000 писель народніхъ. Все те дожидає не такъ „луччихъ часівъ, але по просту скавашь — гроша. Члени товариства достарчують річно на видавництво не більше, якъ 500 зол. Се є нічимъ въ розмірі до того капіталу, котрий є потрібний, щобъ задоволюти духовні потреби нашого народу. Куди оглянутись, всюди не достає намъ добрихъ и дешевихъ книжокъ. Руська молодіжъ на руській гимнаві у Львові не має ні одного учебника. Іі учать по німецькимъ авторамъ, — вона зістаєть ся въ науці по заду або — переносить ся на гимнаві польські. А що сказати про учебникъ до народніхъ шкілъ?... Тамъ хаєть передпоптовий! Ми розуміємо добре політику деякихъ нашихъ політиківъ: нічого не робити щобъ віттакъ не приходило централізаторамъ московськимъ трудно виконати „халцаку“ мову въ Галичині, але те іменю и спонукує насъ и робить витревалыми въ нашій праці коло нашої молодіжы. Вона своєї мови не тямить а ви бажали бь учати її уже чужої?! Дивний у васъ розумъ!

Мабуть и не друга гадка приундила виділі „Просвіти“, що жадаєть для своєї праці підмоги зъ фондівъ кравнихъ и ми сподіємось, що референтъ адмн. комисіі въ внесенню своїмъ буде маєть на згляді всі наші висказані потреби и недостатки духовні нашого народу.

Головні помічники при редакції: *Є. Згарський, М. Косакъ, Дръ В. Лугакоський, Ом. Партицький, Дръ К. Сушкевичъ.*

Властитель и одвічающий Редакторъ **Наталя Вахнянинъ.**

Зъ друкарні Ставропільської.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предплати виносить:

На „Правду з Додатком“: У Львові на р. 5 р., на 1/2 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р. 30 кр.; — по за Львовом на р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р. 1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на 1/4 р. 50 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и литературне.

по за Львовом на р. 3 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 80 кр., на 1/4 р. 1 р.

На самий „Додаток“: У Львові на р. 2 р., на 1/2 р. 1 р. на 1/4 р. 60 кр.; — по за Львовом на р. 2 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 20 кр.

Редакция и Администрация під Ч. 453 1/4 (Галицька улиця).— Реклямації, неопечатані, приймають ся на пошти безплатно.

Картини з волинської України,

Івана Нечуя.

(Річ дальша.)

Ж.

Після веселого життя в великому місті Зосі було дуже тяжко в Тхорівці. На околиці було чимало всякого добра: и гусей, и курей, и корів; був там и роскішний сад, та не було там того, чим живе й тишить себе натура Польської дами: життя там було скучне для Зосі. До міста далеко; вкругом товариство небагате. Зося мусіла найняти для своєї дочки гувернанку, пом'януту нами носату немолоду панну Теодозю. З нею тільки Зося тишила себе розмовою про Варшаву, про гуляння, про бали, о котрих розказувала Теодозя, конєчне по половині з неправдою.

В своєм безталанні Зося виноватила одного Якіма, гризла єму гоову, докоряла єму, допикала за єго недбалість, за єго лїнївство. Якїм слухав і, вже й не огризався, опустив руки и став попїхачем у своєї жінки.

Визїт такого значного пана, як Ясь Середїнський, новий управитель всєго княжого добра, несказано стрївожив и звеселїв Зосю. Новий багатий сусїда, дуже гарний з лиця, молодий, сам приїхав до Лемішківських и просїв до себе. Одним тільки zostалась Зося не вдоволена: молодї управительша не приїхала до неї з визїтом.

„Якїм! їдь ти сам з визїтом до Середїнських. Я непоїду, доки єго жінка не одвідає мене. Вона бїлша панї, ніж я.“

„Чого я поїду?“ осмїливсь Якїм говорити.

„Навищо нам здались ті Середїнськї? Вони поваїздають до нас, а в нас Бог-має чим приїмати їх.“

„А ти хочеш, щоб я пропадала от-тут, в цїй поганїй Тхорівцї! без порядного товариства, без

людєй! Покарав мене Господь таким чоловіком! И не знаю, коли я тебе обтешу, вївчу!“

„Покарав мене Господь такою жінкою,“ тріхи не зїрвалоь у Якїма з язика; одначе він прикусїв язик, и мусїв їхати до Середїнських. Самї Зося натягла на єго фрїак, причепурила єго и тріхи не вїпхнула с хати.

Середїнськї привїтно й ласкаво прийняли Лемішківського. Ганя прохала через Якїма Зосю в гостї и самї обїцїла прибути до їх. Швидко вона сама поїхала в Тхорівку, в великий пїст и просїла Зосю и панну Теодозю бувати в їх у гостїх без церемонїи, по сусїдський.

Настали великоднї святкї. Ганя ждала Лемішківських; одначе минув третїй и четвєртий день, а їх не було.

„Щось дуже гордї нашї новї знакомї!“ промовляла Ганя до Яся. „Неїдуть до нас у гостї. Не дурно вони говорїли с тобою все про князїв, та про Парїж.“

Весна на дворї стоїла рання; днї були чудовї, тїхї, соняшнї. Княжий сад подекуди вкрївся молодим зелєним лїстом, як пухом, а над ним нїби плавали золотї вершєчки дворцї. Квартира Середїнських стоїла серед саду, що був одгороджений од княжого тільки невеличкими зелєно помалєваними штахєтами. Княжий садовник-їмець піклувався и коло управительського саду. Ис княжого саду в управительський можна було ввійти через легїсїнкї ворїтечка с точених кїлочкїв, гарнї, як цяцька.

„Панї!“ крикнула наймичка до Ганї, якось у ранцї п'ятого дня великодних свят. До нас їде в гостї князь из княгїнею и з тою барїнею, що гостїє в їх.... Ож подивїцца в вїкно, коли не вони! Бо за собою тягнуть такі хвости, що я ще и з роду не бачила!“

Ганя кїнулась до вїкна, а Ясь тож за нею. Из княжого саду через ворїтечка виступали панї, по широкїй дорїзцї, що їшла прїмо до покоїв Середїнського, до бокових дверей.

Попєреду тихою ступою їшла рївна панї вса в чорному, як чернїця. Сукня падала з неї расїнми

хвѣлами и тяглася позад неї довгим шлейфом. Половина її лиця була прикрита чорною сіточкою. Поруч з нею, взявши її під руку, йшла молодісенька дівчинка в білому, тонкому, короткому платтячку. За першою парою йшла друга пара: то був пан з роскішними чорними кучерями в високому капелюші; він вів під руку пані знову всю убрану в чорну сукню, що волоклася далеко за нею довгим хвостом.

Обидві пари йшли так тихо, ніби стояли на одному місці. Вони роздивлялися на дом, що стояв перед їх очима з великими, прозорими вікнами, з готицькими стрілками, понатікуваними скрізь на покрівлі за для краси. Вони роздивлялися на високі тепличні квіткі, що були вже поставлені гярними кўпами попід стїнами дому, по грядках чисто заскороджених и засїяних, по обїдва бїки широкої дорїжки. А над ними гойдав тихий вїтер зелене, свїже гілля, а коло їх стояли вже зовсім пороспўковані куці троянди, бузку, агрусу, цвїлі вже якїсь ранні кўщики. Над зеленим чисто обрїзаним дерном вже високо підїймãлися широкі круглі куці півонїї, півників, кїтцями висїли пуп'янки туппанів, цвїла вже рання жовто-гарїча лелїя. Дорїжка була чїста, заметена. И дом, и сад, и квіткі — все було залїте золотим весняним сонечком, котре не жалувало проміння и щедро обсіпало двї парї, що тихою ходобу лїдвї посувãлись до дому, милуючись всїм, що кїдалось їм у вїчі.

Гãня з Ясїм бãчили в вїкно, як гостї одчинãли ворїтця, як йшли по дорїзці, роздивляючись на всї бїки.

„Князь иде с княгїнею и з Петербўрською грабїною, промóвив Ясь гордо й вїсело. „Тїльки не знаю, що то за дївчинка тїгнеця за княгїнею.“

„А я не ўбранã! Що ж мїнї робїти?“ крикнула Гãня, одслонївшись од вїкна.

Двї парї наблїжились до дому кивнўли на хлопця, що скородив залїзними грабельками грядки и про щось єго питãли. Ясь придивився гаразд, аже не князь из княгїнею, а Яким Лемїшковський из своїми дãмами. Він аж засмїївся.

„Добрих князїв будемо вїтãти! Гãню! и вбїратись не вбїрайсь. И принесла ж їх лиха годїна, та ще таким чудовим ранком.“

Гãня вийшла в свою убїрну кїмнãту, щоб трõхи причепуритись, а Ясь зостãвся в гостїннїй вїтãти гостїй.

Гãрно ўбраний лакїй одчинїв дверї. В гостїнну вступїла Зосїя, держачї за руку свою молодїньку дочкў; за нею ввїйшла Теодозїя и Лемїшковський. На всю просторну гостїнну зашумїли

їх шовковї сукнї, їх довгї шлейфи, що волоклись по блискўчому паркетовї. Зãраз такі вийшла до гостїй и Гãня. Всї дўже церемонно всїлись на фотїлях коло столã.

Сãля й гостїнна хата займãли саму серїднну дома на всю шириню, так що кóжне вїкно в протївнїй стїнї приходїлось проти вїкна. Свїт заливав хãту з двох протївних бокїв, з двох бокїв освїчував Зосїю, що сидїла на самїм перїднїм фотїлї коло широкого мarmурового столã як раз проти Ясь, освїчував Теодозїю що сидїла поруч из Зосїєю. Яким и Гãня помїстїлись проти їх, а молодїнька дочка Лемїшковських притуїлãсь нїби пїд крилом своїї мãтерї, прихїлївши русãву голóвку до її плечã. Вся грўпа дўже добре одбївãлася в широкому дзеркалї, що висїло над дрўгою канãпою коло протївної стїнї, за дрўгим мarmуровим столóm, а найбїльше постãть Зосїи и Ясь, що сидїли на перїднїх фотїлях. В блискўчому склї дзеркала Ясь роздивлявся на Зосїю, нїби бãчив її вперве. И справдї тепер в пїшньому, чїстому нарядї вона здавãлась єму зовсім їнчою, нїж тодї, як він був у неї з вїзитом.

Роскїшна чорна шовкова сукня пообшївана чорними аксамїтовими стрїчками и кружевами, через свої хвãлди и шлейф, здавãлась хвїлею, на котрїй плавали пóвні бїлї, як мarmур її плечї. Її лицє гладїсеньке, нїжне, бїле як лелїя здавãлись прозорим пїд пãсмами яснóго проміння свїта, котрїй пересїкався й переплўтувався з двох протївних рядїв вїкон. Роскїшнї русãвї бўклї, зїбранї пучком серед голови, розсїнаїлись дрїбно й рãсно по всїй голови, черкãлись об бїлї плечї и блищãли як золота хвїля, од кóжного повертãння головою. Бїлї атласовї стрїчки, срїбнї шнурóчки, с котрїх були штўчно повироблюванї кокарди коло плїч здавãлись темнїшими врївнї з бїлиною її лиця. Теодозїя, її гувернãнка, була так само ўбрана тїльки далеко бїднїще. На її сухорлївий постãтї рослўщенї бўклї, при здоровому носї, здавãлись горшкóm, нãткнутим на кїлок. Гãня сидїла проти їх ўбрана по будїнному, в прóсту терстãну сукню, та в мантиїлї. Її голова була причїсана прóсто, по домãшнїму. Вона оглядала своїх гостїй и тїльки дивувãлась, де та небагата оконómша з Тхорївки набрãла таких багатїх и доладнїх убóрїв!

Розмóва распочãлася самã звичãйна и потїм потрõху все переходїла на вищїй тон. Бїльце всїх говорїла Зосїя, Теодозїя и Ясь. Дрўгї помóвчували и бїльше слўхали. Зосїя почãла мову про Кїїв.

„Пїшуть, що цїєї зїмї в Кїївї будє италїйська óпера. Ах! якã шкода, що ми повїнули Кїїв! Закїнула нас недóля в цей хўтїр...“

„Ми чули, що ви мали навіть свою маєтність, свою землю;“ спитала Ганя.

„Мали та продали, бо хотілось переїхати в Київ. Муж мій тоді служив.“

„Не землі, не маєтності мали, а тільки грунт у місті,“ обізвався Яким и зараз замовк, як на ёго глянула жінка.

„То ви й служили?“ спитав ёго Ясь. „На віщо ж ви покинули службу?“

За Якіма відказала жінка:

„Бо нас тоді один знакомий поміщик попросив до себе управителем. Місто було дуже вигідне, ми мусіли покинути Київ, хоч я й тепер жалкую...“

Яким вірячив очі, дивуючись, коли то ёго жінка жалкувала об службі. Він и досі не привик слухати, як Зося при людях розказувала те, чого з ним ніколи не траплялось.

„Мабуть знакомих мали багато! певно не скучали так, як у наших глухих сторонах!“ спитав Ясь.

„Де вже скучати, коли в нас були тижнів балі або вечорі! В понеділок був у нас вечір, в вівторок у одного знакомого генерала...“

„У столоначальника...“ вірвався Яким, поправляючи жінку.

„Чи то правда у столоначальника..... Вже й позабувала. А в середу у генерала...“

Яким тільки роздівив рот, пригадуючи надаремне коли то він на своєму віку кумався з генералами.

„Вважайте мої панове!“ промовила поважно Зося, по ораторській розмахуючи рукою. „Привикнути до міського общества, до людей просвічених, до читання свіжих журналів и газет, до театру, привикнути слідити за кожним научним або політичним рухом и зразу опинитись у такому глухому вілці! Ах Боже! Як я рада, як я рада, що наш знакомий пан Хоцинський познакомив нас в цій пустині з вами!“

Хоцинський и справді був знакомий из Зосею, знав її як польську добру патріотку и мав на приміті запровадити її до Середінських, щоб вона мала свій вплив на їх сёмью.

„Який сад гарний коло вашої квартири? та ще так близько од княжого! Таких садів можна знайти тільки в нашій Варшаві“, промовила Теодозя, підіймаючи свої олов'яні очі до стелі и прямо обертаючись до Яся. „Яка позиція гарна! які чудові скелі, водопади! Як скрізь чисто! Живши тут в Кам'яному, я, здається, цілими днями сиділа б у саду с книжкою або з роботою.“

„А нам уже й байдуже!“ одказала Ганя. „Я навіть рідко гуляю в саду та ще в тих далєких алєях. Погуляю трохи коло свого дому, та й до хазяйства.“

„А пані любить піклуватись коло хазяйства?“ спитала Зося, з легенькою іронією, але все такі поважним тоном.

„О! мой жінка велика господарка!“ одказав Ясь шуткуючи.

Зося окинула косо очима Ганю. Її руки пухкі и білі справді не блищали паньською білиною. На кінчику мизинця дуже вважливе очко Зосі запримітило цятку сажі.... Ганя, вєштаючись у пекарні, до всєго приглядаючись, десь черкнулась об сажу, сьма того непримічаючи.

„И я дуже люблю сільське господарство,“ промовила Зося поважно. „Особливо тоді, як вонб достачав доволі прибилі...“

Яким знов вірячив очі на свою жінку, згадуючи як вона хазяїнувала на батьківському ґрунті. Аж над-то білі, рожеві пальці Зосі доказували, що вони не дуже любили доторкуватись до кухарського и господарського діла.

Лакєй у білих рукавичках, прибраний у панську ліврею, вивіс на великому срібному підносі кофе и підніс зараз до Зосі. Кокєтливо и с повагом вона простягла руку, взяла чашку, и недивлячись на лакєя, величаво махнула до ёго другою рукою, ледві пригнувши кінчики своєї білої рукі. Вона показала, що не хоче брати сухарців и бубличків. Лакєй одступав од неї з великим страхом, и ступаючи навшпіньки, поніс далі кофе. До своєї пані, до Якіма, навіть до Яся лакєй підступав далєко сміливіше.

Випили кофе. На щокєх Зосі виступив білший рум'янець. Губи зачервонили, як трюнда. Вона всілась у фотєлі и легенько закинула гóлову, ніби втомившись. Її кучері посіпались на білу шю.

„Яка чудова квартира!“ промовила Зося, встаючи и беручи за руку свою дочку. „Відно, що княжа!“

Держачи при собі доню, котра тулилася до неї в білій куцєнській сукні, Зося перейшла просторну гостинню, ніби пересунулась. Шовковий шлейф шелестів, скобзаючись по блискучому паркетові. Її постать огрідна, повна и разом складна, її свіже лице, її роскішна коафюра, все разом заворушилось в кількох дзеркалах. Зося приувала до дверей, що були до салону. Ясь схопився и полетів одчиняти двері, наввипередки з лакєєм, що вже поспішив зробити своє діло. Тоді всі встали

за стóлу и пішли сліда́ом за Зо́сею, котра́ пова́гом ийшла́ по світли́ці, мов ца́риця огляда́ючи ха́ту. Всі йшли за не́ю, ніби її дво́ровий штат.

Вся розмо́ва між гістьми́ велася́ по польськи́й. Одна́ Га́ня говори́ла по-моско́вськи́й, та й то дуже пога́но.

„Чи й ви По́ляк?“ спита́ла нежда́но Га́ня Які́ма, приміча́ючи, що він крути́в польську́ мову́ так, як вона́ моско́вську.

Всі ра́зом зверну́ли ува́гу... Які́м очеви́дачки не зна́в як одказа́ти, чим себе́ назва́ти, дуже́ смішно́ лу́пав очі́ма, ніби прига́дував, збіра́вся одказа́ти.... и знов заде́ржував язик... и знов пресмі́шно лу́пав очі́ма и кива́в губа́ми.

Зо́ся кину́ла на ё́го очі́ма серди́то. Які́м вики́нув з ро́та, ніби пожо́ване сло́во ви́плюнув: „По...ляк“, и сам почерво́нів, на всій ши́рині сво́го по́вного хоч и блідо́го лиця́.

Га́ня в сво́ю чергю́ тож поста́вила на ё́му сво́ї о́чі....

„Ба́чите, мо́я доро́га пані́, мій муж похо́дить с Польсько́го ро́ду, тілько́ віри правосла́вної“, промови́ла Зо́ся, и хоті́ла вивести́ ра́зом и Які́ма и Га́ню и себе́ з ті́єї плута́нини. Одна́че почерво́ніла до сами́х ушей и куче́рів, а Які́м все сто́яв та лу́пав так смі́шно очі́ма, що ё́го дочка́ не вте́рпіла и тї́хо зарего́талась. Тео́до́зя ле́дві заде́ржувала́ пода́вляний в го́рлі ре́гіт. Всім ста́ло не до ла́ду, незру́чно сто́яти и диві́тись одно́ одному́ в ві́чі.

„Чи не ма́єте які́х нови́х газе́т?“ спита́ла Зо́ся Я́ся, щоб розмо́вою зате́рти ді́ло.

„Які́х же вам?“ спита́вся Я́сь: „чи Польськи́х, чи Ру́ських?“

„О! безпре́мінно Польськи́х! я ле́дві слибе́зую́ по ру́ський,“ сказа́ла Зо́ся.

„О! зми́луйтесь, наді́літь нас газе́тами та журна́лами!“ поча́ла тоненьки́м голо́скóм Тео́до́зя и пі́ді кінце́ць назі́хала на приро́дню басо́ву но́ту.

(Дальше́ буде.)

З народні́х уст.

П І С Е Ш А

із збі́рки Васи́ля Волоши́нюка.

Ой ле́гала́ завуле́нька
По над мо́ре в га́й,
Опусти́ла сиве́ пю́рце
Па́ тихий дуна́й:
Пля́ни, пля́ни сиве́ пю́рце
Бийся́ в бере́гі —
Розда́й, Бо́же, мою́ кривду́
На всі́ воро́гі.

Та́ як то́му сивому́ пю́рци
В тихи́м дуна́ю.
Отта́к мя́ні мо́лоденькі́
У чу́жим кра́ю;
Ой бо́ чу́жа стороно́нька
Без во́гню́ горі́т, —
А за мно́ю мо́лодо́ю
Роди́на тужи́т.
Ой не тужи́, родино́чко,
Так дуже́ о́ мні́,
Та́ чей же́ я не заги́ву
Бі́дна в — чу́жні́.

Ой ви́йду́ я на горо́ньку
На кру́ту го́ру́,
Подивлю́ся у до́ливу́
На во́ду бистру́ —
Напи́шу́ я дрі́бне листе́
На бі́лим папе́ри,
Та́ пу́шу го́ в — тихий дуна́й
На срі́бнім таре́лі:
Пля́ни, пля́ни, дрі́бне листе́,
Бийся́ в — бере́гі, —
Розда́й, Бо́же, мою́ кривду́
На всі́ воро́гі.

Го́й ма́ла́ я три́ сестри́ці
А́ четве́ртий бра́т,
Зві́жджайте́ся, сходжайте́ся
В — я́бно́вий сад.
Всі́ я́блі́нкі соло́дкі́
Ли́ш одна́ ви́нна —
Сестри́ці́ ся́ позві́жджали
А́ бра́та не ма́.
Ой урві́т ся́ по я́блочку́
Урві́т ся́ по́ дві́,
Я́к бу́дете ї́сти пі́тя
Згада́йте о́ мні́:
Та́ де́сь на́ша безри́дна́я
В чу́жій сторо́ні —
Вми́ває́ся сло́вонька́ми
Я́к гу́ся в-во́ді́.

Коло́м. Пдг. Жида́чів 1869.

МАЛОРО́ССИЯ (ю́жна Русь) и ИСТО́РИЯ її́ ЛТЕ́РАТУ́РИ,

ПОЧА́ВШИ́ ВІ́Д XI. ДО XVІІІ. ВІ́КУ.

И. При́жова 1869.

(Дальше́.)

III.

Хоч́ дуже́ трудно́ вислі́дити, коли́ у перши́й раз проя́вилась́ Ю́жно-Руська́ мо́ва, укрити́ під це́рковно-сло́в'янськи́ми фо́рмами и недо́ступна́ для́ нас в бі́лшій ча́сти лі́тописи́й и акти́в, де́ по сло́вам Котля́ревсько́го, ні́ одна́ стрі́чка не мо́же поча́вництва́ філоло́гичне́ю ві́рністю́, — ми́ все-таки́ по́дибу́ємо́ її́ в XI. ві́ку. Фо́рми її́ при́ходять у збо́р-

нику с 1073 р.: Оуселенюуж зам. вселенную, въ годьно, квълить, квѣтъ, оучрьмьнь; с зам. есть, зма-рагдъ, кацъми любо, Оуйттелность (Виттелный) и т. др. Навить Буславъ, що радикально непризнав самостійности Южно-Руської мови, у тїм разі неначе проговорився „о вліяніи южно-русскава писца“, и по поводу є, яке приходить в зборнику заедно замість есть, объявив: „это по малорусски? (хрест. 276, 278). У XII. в. ми чуємо Южно-Руський вислів в списку пролога Лобкова: чисти зам. чести; чиди зам. иди; чловѣкъ, вогню зам. огню; віттак в грамоті Київського князя Мстислава Володимировича 1128, и наконец в Галицьким списку Євангелія 1144 р.: ськыра, выметаемо, нарицаемо, пше-ницю, свяжате, оубоінікъ; 3-є лиц. множ. числа на ть, и т. др. (Горс. и Нев. Опис. Слав. ркп. I, 208). В XIII. в., в списку поученій Єврема Сирина ми находимо Южно-Руську мову уже достоту вироблену. В сіх-то поученнях вставлене Южно-Руське слово під таким заголовком: отъ грішного Георгіа Черноризца, Зарубьскыя пещеры. Повчъны-є къ дѣвовному чаду“. Ось-які там головні форми: бго, ёго, идемы, работаймо, ходимо, оугодиню, жьнють, простяжень, свидитель, оу часть, оу страну, оу пагубу, повчити, увъ молитвахъ, вгодно (зап. Ок. Наук. VII. II. 154. 161). В грамоті Льва Даниловича писець Захарій писав: вѣчнѣвъ, будучъ, нашъ. Но дорожчим пам'ятником Южно-Руської мови XII. в. служить Слово о Пълку Игоревъ.

IV

Широкий розвій Южно-Руського життя викликав епос с початку митичній, віттак историчній. Велико-руський богатирський епос, поставший мабутъ, еще заким розділився народ на Велико- и Мало-руський, переховався, хоч зовсім не в первісній свіжости, в глухих окраїнах Руської землі, як Олонець, Перм, Сибирь. Билини, які находжено там враз з мамутами, — се нічо другого, як окаменілі обломки старинної творивности; живого историчнєго життя там ні слїду, но сїй простій причині, що великоруський (московський) народ ні на одну хвилину не жив життєм свободного народу, вийнявши хибай час народніх трївог (бунтів) и росколу. Не так було на полудни. В полуденній Русі, не зважа на те, що старші події розгойдали до дна народні маси, и нові образи наплинули назад и закрили старинний епос, — останки з ёго довго ще остались цілі и живі; неначе приковані до Київських гір, вони и досі ще живють в пам'яті народу, и літопись начального Київського літописця —

се немов коментар до теперішніх переказів Київської Русі.*)

В Южній Русі до сеї пори звісні доисторичні перекази про велетнів, що полигали по собі слїди в могилах и земляних вадах (Nowos. Lud Ukrain. II, 117, I., 234; Костом. Черты Южно-Рус. ист. I). Край деревлянський добре загамив Олега; заховались цінні думи о походъ старшого князя въ цареградскую землю (Куліш. Зап. о Юж. Руси. I., 172), о службі Южнорусів в Царгороді (Морд. Собрн. 192), об Олексіи Поповичъ (Оси. 1862, Авг.)

Росповсюдиуючи християнство и відбиваючися від полчищ, напиравших з Азії, Київська Русь, по одній стороні, складає религийні казки, по другій — входить в новий период историчнєго епоса. Таким побитом у Києві переховався переказ про Апостола Андреа, що проповідував на горах Київських (Зап. Ак. Наук. VI., I., Прил. 110). Вже покладений був засновок до соціального життя, и в XII. в., як видно з дійшовших до нас рукописий, склались в Київській Русі идеали братнєї любви Св. Бориса и Гліба („уже есть праздникъ новый Русьскыя землѣ.“ П. С. Л. I., 95), котрі мали високе значінне народне (Києвл. 1850, кн. 3), ввійшли в легенди и народні повір'я и не суть звісні з сеї сторони північнєму Сходуви (Бусл. Очер. II, 107). В битвах с Печенігами постає казка про Кирила Кожем'яку (Кул. Зап. о Южн. Руси. I. 27), переховавшася в літописнім росказі об Усмошвецъ, в назві Київської місности Кожем'яки (Закр. Київ. в чт. 38, 94) и в руській казці про Никиту Кожем'яка. По Печенігах приходять Половці. Володимір Всеволодович, — знаменитий Володимір Мономах, „добръ страдалецъ за Русьскую землю“, з'єднавши в 1103 и 1104 рр. князів в похід проти Половців, ходив в степ и Половці зістали розбиті. В поході брали уділ не лиш княжі дружини, але и народ (ратаї); по переду війська йшли попи з образами и співали стихири; побїду объявляли знаки небесні, и слава об ій „ко Грекомъ и Угромъ, и Лехомъ и Чехомъ, дондеже и до Рима пройде“. Сю-то побїду, думає Костомарів, проспівав Боян, Южно-Руський співак периода кєрвавої и богатої великими ділами борби за Руськую землю. Имъ Бояна, що заховалось у Слові о полку Игоревім — не вигадка, — а було воно звісне в VI. віку (Strutt. мет. Pupilor. II., 48); в початку X. в. у Болгарів Бояном звався молодчий брат царя Симеона, котрий також був віщуном (Jereč. Die Echtheit d. K.

* Звертаємо тут увагу на: „Новий погляд на великоруський богатирський епос. Влад. Стасова; („Правда“ р. III. від ч. — 31).

Н. 50). Имя Бояна стало родным именем Словянским и географичною назвою в Албани, в Италии, в Чехах, в Познани (Rieger. Slov. Naučny. I., 13). У Рязанских актах XV. и XVI. вв. надобуемо місцевість, прозвану Боянів Колодазь (Писк. Др. гр. ряз. кр. 2, 3). Руський Боян співав в XI. в., про старого Ярослава (ум. 1054), котрий „утеръ пота“ з дружиною, про храброго Мстислава (ум. 1033), „иже заръза Редеду предъ пълкы Касожскими“; про краснаго Романа Мстиславича (ум. 1079), що навів на Руську землю Половців, про Олега Святославича (ум. 1115), що „мечемъ крамолу коваше и стрѣлы по земли съяше“; про Святослава Ярославича (ум. 1076), установляючого враз з братьми Руськую правду; про Всеслава, що „людям судяше, княземъ грады рядяше, а самъ въ ночь вълкомъ рыскаше, изъ Києва дорискаше до Куръ Тмурокана“. Співак Слова, котрий Бояна високо поважав, звеличав ёго соловьемъ старсго времени, вщимъ пѣвцемъ, внуком Велеса, т. є, бога пісень, руського Аполля и розказує про ёго, що він співав, кладучи на струни свої десять пальців, — як співають досі ёго потомки, українські бандуристи.

Борба с тими ж самими Половцями великала в XII. віку нового співака, що лишив нам по собі Слово о пълку Игоревѣ. Слово се було звісне в XIV. віку (Горск. и Нев. Опис. Сл. рук. I, 293; Чтенія 1867, II, см. 13); сліди ёго подібуюця в XIV. — XV. в. в життях Святих, в историчних повістях (Задонщина), в казках, билинах, думах и піснях (Изв. Ак. Наук. VI, 312), и не зважа на те, що вони дійшли до нас в пізнішій рукописі XV—XVI в., все-таки несуть на собі непохибні сліди Южно-Руської мови XII віку.*)

Співак називає своє Слово піснюю и повісттю. Син Руської землі, переживаючий її горе и радости, він иде далше чим Боян: сей співав по своєму замислу, а той поет по билинам свого часу, и ставця таким побитом автором сѣго дншучого живою правдою историчнѣго епоса, що як побачимо находиця в цілій исторні полудневої Русь... Кня-

*) Библиографію Слова див.: в Русскихъ Достопаи. III, и у Максимовича: „Пѣсьн о Полку Игоревѣ, ст. 1-я (в Жур. М. II. Пр.) Віттак: Буславва, Очер. I, 381; — Тихонравова, Слово о Полку Игоревѣ. — Почеваго: Опытъ обзор. памяти. 91 — Пекарського: Зап. Ак. Наук. V, прил. Nr. 2. — Буславва, Макушева и Некрасова в Ж. М. Н. Пр. 1866, Лют. и Мар. — Моск. Унив. Изв. 1866-7, Nr. 2. — Ореста Миллера: Опытъ Словесн. 355 и даль. Наука ще надівця, що сей дорогий пам'ятник Київської Русі відшукавця в красчій рукописи в яким небудь монастирським або церковним княгозборі, або в княгозборі старовірців.

женецький співак, бравший мабуть уділ в поході Игоревім, він співав не про князя, а про руську землю. Забираючись до пісні, він думає зачати її від словутного часу князя Володиміра и кінчати на Игорі, обняти проте в своїй пісні усю славу Русі минувшу и теперішню, — однак задержуєца лиш при кінци — на долі, що судилась Игорю, коли вийшов в похід проти Половців за землю Руськую с Русичами главу свою приложити.

Похід проти Половців збувся в 1185 році, 25. цвітня. Игор вніхав зі свого Новгорода у Путивль. и від місця, що досі звеця „Игоревим Станом“ внирушив в похід: „наведе своя храбрыя пълкы на землю Половецкую за землю Руськую. — Хошу бо“, говорив він, „копіє приломити конець поля Половецкого, съ вами, Русичи, хошу главу свою приложити, а любо испити шеломемъ Дону?“ Перейшовши ріку Осколу, Игор дждався там свого брата Всеволода, з ёго Курянами; „а Куряне свѣдоми кѣмети: подъ трубами повити, подъ шеломи вълелѣни, конець копія вѣскормлени; пути имъ вѣдоми, яруги имъ знаєми, луци у нихъ напруженни, тули отворени, сабли изъощрени, сами скачуть ави сѣрыи вълци въ полѣ, ищущи себѣ чѣти, а князю слави“. 1. Мая Русичи приблизились до Донця, а в Пятницю 3-го Мая „потопташа поганья пълкы Половецкыя“ — „Дремлетъ въ полѣ Ольгово хоробров гнѣздо“, и не чує що на завтра лагодиця завзята борба. Битва, тривавша півтора дня, скінчилась в полудне 5-го Мая: „ту кровавого вина не доста, ту пиръ докончаша храбрыи Русичи: сваты попоиша, а сами полегоша за землю Руськую.“ Сім часом Святослав у Києві бачить сон грізний, нарікає на Святослава Чернигівського, що не післав ёму на підмогу своих хоробрих дружин, що „безъ щитовъ, зъ засапожники, вликомъ пълкы побѣждають, звонячи въ придѣдскую Славу“, и просить великого Святослава Київського, Ярослава Осмомисла Галицького, вступитись „за обиду сего времени, за землю Руськую, за раны Игоревы, бубго Святъславича!“ — жалувєця на крамоли князів, и залітає гадкою ид славним руським князям старого часу: „О, стонати Руськой землі, поманувше първую годину и Първыхъ князей!“ На весну другого року Игор вертавця с полону, уся земля радуєця ёго поворотом, „дѣвицы поють по Дунаю, вьются голоси чрезь море до Києва: слава Игорю Святъславичу, буйтуру Всеволоду, Владиміру Игоревичу! Здравни князи и дружина, поборає за христьяни на поганья пълкы! Княземъ слава и дружинѣ!“

(Дальше буде.)

ВЕСІЛЛЯ В КОТУЗОВІ.

Описавъ В. Навроцький.

(Почає даліше).

Наконець сипає ёму молодій гроші по — під хустку, накривши нею тарілку; він пристає и відступає сестру. За те ёму співають:

36. Татарин братчик,
Татарин,
Що продав сестричку
За талар,
А косу-росу
За шостає,
Румяне личенько
Також так.

А молодій, — знов через стіл, — лізе до молоді и сідає коло неї; староста закидає на них обоев рантух (що їй вчора молодій приніс); вона бере собі ёго за шнур, перев'язує через груди на охрест, и по під поясом зав'язуєсь.*) — Тепер дружба береця краяти коровай (що принесли з собою); здійсмає насамперед пояс з него, и перев'язує собі ёго через плече. Коровай, коли мож, — пшеничний, великий як паска, з верха з різними вимудрішками, „гусками“ и „хрестиками“; в середину кладуть, як печуть, 6 пирогів и яєц двох. Сих двох яєц дружба насамперед з ёго викрає: одно собі, а друге дає своїй друзі, кажучи: „а що то за цвіток?“ Вона повинна му відказати: „білок и жовток“. За дурну би її дуже мали, коли б відповіла просто: яйце. — По сім дружба крає коровай по кусневи и роздає; у перше молодій, потім її родні, — и всім хто є. — Коровай крає так, що лишаєця груба „підшва“; вона, по всякому праву, належиця музиці. Идучи в час весільний в Понеділок дорогою, подиблете підхмеленого чоловіка зі скринкою під полою и з великою коровайнею підшвою, яко добре заслуженов надгородою, під пахою; се з весілля вертає музика. Тепер „пританцвуют“: стоїть горівка дружчина: хто прийде до стола, вип'є, заплатить, и перетанцює з дружкою. А перетанцювавши з всіми, друзи вже своє діло скінчили; від тепер до весілля не потрібні, хіба вже тільки дивляця з дверей або між „челядью“ танцюють. — Свахи їм співають:

37. До дому дружечки**) до дому
Парити свинєм подову.

*) Може чи не ся хвила заступала у нас — за поганьства — пнішній слюб церковний? Висече нагадав я примівку, с котрої видно, що слово: „принести дівці рантух“, тільки значить що: „взбрати собі її за живку.“

**) або: паньки.

На се друзи: А ми вже попарили,

Перед свахи положили.

Дають вечеру: (молоді обоев ідять одною лишкою), а по вечері (дівця те вже над ранєм на Понеділок) вибираюця вже з молододою до дому;

Дружба бере дві подушки*) в верету (простираю) зав'язані; а свахи — що запопадуть: образи, лижки, макогін, кацюбу... „Те, кажуть, молодій господини здасця**). Те все везуть на коліснях; дорогою дружба жартуючи бере на кацюбу повісмо и веретено, и ніби праде. — Перед виходом ще дружба зв'язує молодій руку и цілий Понеділок мусить її водити на хусці; коли вона иде в танець, то кінець хустки дає тому що з нею танцює, и той мусить її знов віддати дружбі. Коли ж молода втікне ёму, то покенкують собі з него, ще й горівку свою за ту провинну поставити мусить, щоб молода знов дала ёму взятися.

При виході співають:

38. Паметай Ивасеньку
Дави тобі Марисеньку:
Щоб не були вікном двері,
Щоб не легла без вечері;
А як буде зима роса,
Щоби не ходила боса.
39. Вибирайсе Марисю з нами
На малевані сани:
Повезем те на поділе
До милого на подвіре.
60. Вибирайсе Марисю з нами
На мелевані сани:
Завезем те в гори
Вже не прийдеши ніколи.
У нас гори золоті,
У нас трави шовкові.
Надлетіла зазуленька,
Не покидай батенька!
Який я край облітала:
Всюди гери кам'яні,
Всюди трави шовкові,
Всюди ріки водяні.

Дорогою співають пісню:

61. Місяцю рогоженьку
и т. д.

и коломийки.

Під хату молодого прийшовши заводять пісню:

62. Отвори мати ліску
Ведемо невістку:
До хати попретницю,
До комори розфійницю,
А в полі робітницю.

*) Ся часть „віна“ доконечна; крім подушок дають родичі (богачі) доньці в „віні“ звичайно пару волів, коли иде на грунт молодого; коли ж вона ёго „до себе (на грунт) приймає“ повинен він мати свої воли.

**) Дружба, крім подушок, відносить те все потім назад.

Вийшовши в хату, зараз їм дружба стелить тоті дві подушці и верету, а під верету — що попаде: борону до гори зубами, и все те, що від неї принесли. Молодий сідає на постіль; молода роззуває ёго и т. д. Він їй кидає в чобіт гроші, котрі вона собі висипує и ховає. З дому принесла з собою молода під пахою в хустині: курку печену, сіль, 2 бохунці хліба. Тепер вона, сівши на постіль, крає курку ножиком, и роздає, и сама їсть (а кістки дружба збирає). По тім вона скидає вінок, — и идуть обое спати; всі чужі (свати, дружби) идуть до стодоли, але неконьче спати. От, приміром: дружба вкраде вінок молодій, вберецця в него, прийде до родини молодой, и показує кістки с курки: „а дивітсе, що з вашої невістки!“ и розкидає кости по всій хаті. Незабавком день зробицця. Встають молоді. Молода берецця замітати; не дають їй, роблять їй збитки. Як замете з до половини, роскидують знов сміття, россипують лжки по хаті. Молода все зносить терпеливо и замітає знов с кінця. Так вона зачинає господиннею бути и від тепер вже (цілий тиждень, аж до неділі), як с ким витаєцця, то рукою через полу (через запаску), „ніби то вже така дуже господинне!“

Зібравшись идуть (в Понеділок рано) до церкви на „Вивід.“ По тім идуть до попа „з дарами,“ несуть коровайчик, когута и горівку. Тою горівкою частують іх у попа.

(Дальше буде.)

В І С Т І.

Поділяємось сш. нашими Читателями вістю, що вимікові точки до евентуальної згоди Русинів с Поляками уже уложені и що въ них наша мова, як слідувало, узглядена. Позаяк нам звісно, має вона бути обов'язуючою в цілій Галичині, а на учню: 1) в усіх народніх школах, де число до школи спосібних руських дітей переважає; 2) в цілій гимназній академічній у Львові; 3) в чотирох низьких класах на гимназіях: Перемиській, Станіславівській и Тернопільській; 4) в других гимназіях східній часті Галичини для грецької мови, исторії всевітній и исторії природописної; 5) на всеучилищі на всіх катедрах філозофічного и майже всіх правничого віділу. Одобреннєм учебників має зайнятись комісія зложена в 8-х членів, имено: с професора руської літератури на всеучилищі львівським, професора руської мови на гимназії академічній, відпорученика Ради школьної, відпоручеників: Народнього Дому, Института Ставропигійського, Матиці и обох консисторій. Сі вибирають с поміж себе Голову. В урядах, крім Намістництва и високого суду кравого, уживатись буде всюди, де число жителів руських переважає.

— Брошурочка: „Що нас губить а що нам помочи може“ вийшла уже, и Редакция „Правди“ приняла на себе розсилку її, куди хто хоче. Просимо однак, щоб замовляти

її не поєднано, а десятинами або сотками так, як се діялось при „Зорі“. Обіймає 2 арк. великого формату и стоить один примірник 8 кр.

— С кішцем сего тижня виїде вже и Календар по ціні 30 кр.

— Редакция наша посідає уже досять спору бібліотеку и готова визичати книжки в неї кождому по дуже мірненьких вимінках. При сім нагадуємо однак тим панам, що не зволили ще досі відіслати нам визичені книжки, щоб для добра загалу відослали.

— Як довідуємось, віділ товариства „Просвіта“ має на гадці скликати на сіх днях львівських членів товариства до нарад над деякими питаннями, що мають поставитись на будучих зборах загальних на порядку деннім. Збори загальні відбудуцця, сподійсь, при кінці нашого Листопадня.

ПО П Р А В Ь И.

Поправки у „Весіллю“ в числі 35: стр. 295, пісня 40: намість: тобовв, лєновв, зоревв, — читати тобоєв, зоревв и т. д.; нам: номові, чит. по моні; пісн. 42 м. водоев чит. водоєв и т. д.; в увазі до п. 42: нам. попрятій — чит. по-прятай; п. 44 нам. чєстувє, чит. чєстувє; — п. 47: нам. навкрєст, читати навхрєст; п. 53 нам. грають, рубають, и др. чит. всюди. грают, рубают; — ст. 296. 8 вірш с кінця: нам. спорщу фляшку, — чит. борщу фляшку; — инчі блуди сами впадають в очи.

В І Д О З В А.

З важних причин сєгорочні загальні збори членів товариства „Просвіта“ не відбудуцця уже, як було оповіщено, 1. лат. Листопадня. Час означимо пізніше.

Секретар:
О. Паршицький

Голова:
Н. Вахнянин

ВІД РЕДАКЦІИ.

З сям числом починаєцця четверте чверть-рочче нашого письма, и ми просимо ш. наших Читателів о скорє надсиланне предплати на ёго.

„Святе Письмо“ сєго року видавати уже не будемо по сій причині, що перший редактор ёго нездужав! Хто проте у другім півроччю предплатив у нас и на „додаток“, сєму винагородимо втрату досилкою нашого письма въ грядущім році; хто ж предплатив на „додаток“ лишень у третєму чвертьроччю, сей нехай зволить ласкаво діслати нам на стільки гроша, щоб стало заплатити саму „Правду“ за остатню сю чвертьрочку року.

Головні помічники при редакції: *Є. Згарський, М. Косакъ, Др. В. Лукаковський, Ом. Паршицький, Др. К. Сушкевич.*

Власитель и одвічающий Редактор **Наталь Вахнянинъ.**

Зъ друкарні Ставропигійської.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предлаша выносити:
На „Правду з Додатком“:
У Львові на р. 5 р., на
1/2 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р.
30 кр.; — по за Львовом на
р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р.
1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові
на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр.,
на 1/4 р. 80 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и лштературне.

по за Львовом на р. 3 р. 50
кр., на 1/2 р. 1 р. 80 кр., на
1/4 р. 1 р.

На самий „Додаток“: У
Львові на р. 2 р., на 1/2 р. 1 р.
на 1/4 р. 60 кр.; — по за Льво-
вом на р. 2 р. 50 кр., на 1/2
р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 20 кр.

Редакция и Администра-
ция під Ч. 453 1/4 (Галицька
улиця). — Рекламыці, веопечатані;
пріймають ся на почті безплатно.

ПРИЧЕНА.

Картіни з волинської України,

Іваіна Нечуя.

(Річ дааьша.)

Зосья вернула ся у гостинну, а за нею рушило все товариство. Повіагом знов перейшла вона хату и сіла коло столу, опершись ліктем об стіл. Вся її постать дуже приходилась до розкішної обстаіви, до квіліна дорогого, на щотрому розіслала вона свій шлейф и покляла маленьку ніжку, до мрамуровых столів, до великих дзеркал, паркетового помосту... Ясь не зводив з неї очей...

Гостям видимо не хотілось одїзджати до дому. Ганя запросила їх на снідання до столової хати. Там був гарно прибраний стіл обстаівляний густо тарілками з холодними закусками, винами, срібним сирвізом, дорогими серветками. Все те тишило Зосью и Теодозю.

По закусії всі пішли в книжий сад на прогуляння. Там, під приїздом саду повинні були ждати коні, як говорила Зосья. Та вона так тільки говорила, а на ділі звеліла кучерові поїасти коні в жїда и не виїзджати, поки вони сами не прийдуть. Повозка и коні були погані и Лемішківські соромились пріамо заїзджати до квартирі Середінських.

З богатих світлиць Зосья с товариством вступила в багатий панський сад, серед розкішної природи. Ясь вів її під руку. Попереду йшов Яким з Теодозею и дочкою. Ганя розпрощалась з гістьми и зосталась дома. Широкими доріжками, між свіжою зеленню, попід високими скелями, через гроти и місточки йшла Зосья, схиляючись на Ясєву руку. Зосья розказувала єму про своє життя веселе в Києві, про невдачі свого мужа на урядовій службі и в управителях, розказувала про свої втрати, про своє невеселе життя в Тхорівці, конєчне багато дєчого прикидаючи, переіначуючи, прималєвуючи по Польському звичаю. Її лице то блищало радощами, то засмучувалось и вїї опадали на щоки, и хнюпилась її чудова голова до долу, и спадали її

русі бкклі на біле чоло. А вона стояла з Ясем над самою водою, на кам'яних тєсаних східцях, вже обстаівляних тепличними квітнами. В прозорій воді вона пріамо роздівлялась на чорні кучері Ясєві, на гарне лице єго, молоде, ніжне и панське. Ясь, пригадував їй Якіма в порі єго періпої молодості. Тільки єго лице тхнуло щастям и вдачею, красувалось гордістю и самонадією...

Трапилось переходити через вузьенький місточок, що був перекинтий ш чималої скілі на другу и висів над кипучою и шипучою водою. Дами боїлись итї а білш того, що вдавляли; хапались за баліси и не сміли ступити на дошки. Теодозя аж пищала, одхилалась од мосту и закривала очі рукою. Яким без сорома реготався ім у вічі и не рушав з місця, що б перевести дам через хисткий місточок. Тоді Ясь брав кожду даму по під руку и тихо переводив їх через місток. И Теодозя и Зосья дуже ліпли до єго, переступаючи тихисінько через місток и з великою уштіівістю дякували єго за послугу.

Вийшли вони з саду до приїзда; ні коней, ні повозки не було. Зосья погомоліла на кучера. Ясь послав одного з помішників садівника по свій екіпаж, повів гостей в оранжерєю, забавляв їх тим часом, поки приїхав екіпаж. Лемішківські розмістились в просторному управительському екіпажі и коні як змії понесли їх по дорозі в Тхорівку.

„Який чудовий день провели ми сєгодня!“ промовила Зосья.

„Цей день нагадав мїні Варшаву, з її розкішью, з її гульбищами, панамі“.

„Чи и в Варшаві ви їли такі дорогі снідання, пили такі дорогі вина, як сєгодня?“ спитав Яким.

Зосья торкнула єго ногою. Він замовк. Теодозя надула губи.

А тим часом Ясь, випровадивши гостей, вернувся до дому и сів за обід з Ганею.

„А як тобі показались тепєр Лемішківські?“ спитав Ясь.

„Так як и попередю. Лемішківська кбрчить з себе велику пані, бувалу, вчену, просвічену... Не знає в що цїнувати себе.“

„А хіба ж я не важна пані? Я вона вміє держати себе, с повагою! Всім дає чути й розуміти своє панство. Навить наш ласкавий ступає коло неї навшипаниччи. А як вона по хатах пройшла, а як вона держить ту голову гордо та пишно, щоб м кохэцтва, грації не втеряти, и дати всім знати, що вона пані з діди, с прадідів... Вона тобі зуміє заткнути за пояс ту грабіню, що я бачив у князя! Приехала з любів Тхорівки, а держить себе мов та цариця. Єй Богу їй булаб до лиця корона!.. Щось вона міні натала про свій рід, що вийшов с під Варшави, про своє життя багате в Києві.“

„Хто там її знає з її родом. А що вона приехала з Тхорівки, то ми добре знаємо, хоч на їй и багатий убір...“

„А бублі! а сунія! а ті бубети з білих стрічок и срібних шнурків, що башцали як зіведи коло плечей, на грудях...“

„И незамічав! дивись! Не дурно вона так закидала голову та трясла тими кучерями!“

„А вже сам Лемішківський, то правдива лемішка“, промовив Ясь сміючись. „Сидить та очима лупає! Я думав от-от засне!“

„Чим не він не чоловік? Хіба тим, що не дає Зосі прибрихувати на всю губу. Їго здаєцця во всім забила й затнала твою Зосю...“

„Яка ж вона мой?“ спитав Ясь, осміхаючись.

„Бо ти її хвалиш.“

„Бо ї е заві-що! Вона здаєцця з великих панів. Не дурно вона природня Полька! Вміти так себе держати, говорити такі розумні речі...“

„И розсидати гроші в Києві на сукні, на бали... Правдива Полька!“

Ясь насупив тріхи брови. „А ти вже й знаєш?“ спитав він осміхаючись...

А тим часом Лемішківські, вернувшись до господи и зоставшись у-двох у хаті, мали свою розмову.

„Бачиш, як люде живуть!“ докоряла Зося чоловікові. „Які в їх світлиці, які мебіль, які килими! А хазяїн! Так и видно з разу, що чоловік панського роду, доброї науки!“

„Великого роду?“ одказав Яким. „Такого самого, як и я. Хіба ж не знаємо, як він був обшарпанним писарцем, чи оконóмом в Нестеринцах? Це тобі знає кожний мужик... Трапилось щастя, та й годі.“

„Та що с того, що він був там писарем, чи чим?... Коли він уміє так привітно обійтись з людьми, вміє ходити коло дам, вміє сказати й приказати! Серед тієї роскоші він здаєцця ніби на своєму природньому місці, ніби він родився и зріс...“

„Оце штука велика! И ти родилась и зросла не в великих роскошах! И твою Теодозю мабуть буда в Варшаві жидівською наймичкою. А дай вам грошею кілька тисяч! А пусті вас в ті роскошні світлиці! Та ви там заграєте таким баским конем!..“

„Яким!“ крикнула Зося схопившись ис напани: „и коли я тебе обтепу? Що то за слова, що то за речі? Ніякими пахощами не відуду с тебе того духу твого батька Лемішки! А Теодозю, жидівська наймичка!.. Фе! Слухай, ти! Що б ні я, ні діти не чули од тебе таких мужичих слів... Коли запровадив нас своєю ливством у цю Тхорівку, то вже смирався б, мовчав...“

Яким замовк, и з уст ні пари! Зося, сердита й червона, грукнула дверима и вийшла с хати. Вона пішла до Теодозіної кімнатики и там наговорила в смак про своїх нових знакомих.

„И що за чудо, що за людина, пан Середінський! Ах! Мати Божа!“ кричала Теодозю, силавши рук и дивлячись на стелю.

„Гарний, веселий мушціа, рослий, з панськими манерами, ш чистою, щиро-Польською мовою. Хоч у Варшаву, то годіця!“

„А Середінська щось не дуже...“ додала Зося. Така тиха, спокійна. З нею не дуже можна розбалакатись. Та все росіазує про те господарство, про худобу. Чи ти зауважила, мой кохана Теодозю, що в неї руки були в самі? Знає сама робить в пекарні чорну роботу.“

„А убрана так простенько, дуже вже по буденному. Я все роздивлялась, чи не знайду де на одєжі тіста,“ говорила далі Теодозю. „Міні здаєцця що вона сама паявниці виробляла...“

„И мавши стільки прислуги,“ підхопила Зося, „що б я занималась отім кухарським паскудством! Єй Богу чудно дієцця на світі! Дає Бог щастя тому, хто не вміє ним навіть користуватись. Серед такої роскошної обстави вбиратись так просто, ходити в пекарню “

„Вона й гарна, навіть дуже гарна“ казала Теодозю, „тільки її краса не панська. Так не йде її постать до тих великих дзеркал, до тих високих вікон. А може тим, що вона не убрана, як слід...“

„Де там гарна!“ відказала Зося, „що то за краса лица, що похуже на лице сільських Українських дівчат? Ті очіська чорні, ті бровища аж сині,... ті рум'янці... Немá в їй нічого такого небесного, тих очей романтичних, тих золотих кіс...“

Зося мала на думці свою красу, котру вважала за саму взорозірну, красу щіру, над котрою не було в світі нічого вірацого.

„Коли ж то нам придеця знов бути в Середінських?“ промовила вона, з легка зітхнувши, и вийшла з Теодозею в сад погуляти.

Через широкую долину, поміж горами відко було Кам'яне, відко було навіть частину княжого саду, а над сізним туманом того далекого темного саду висіли вершки однієї оранжерії, котра стояла на горбнку.

Обидві дами, вступивши в сад, мимоволі зразу обернули очі в той бік, де стояло Кам'яне, де мрів, як синій туман, княжий сад, звідкіль виглядали легенькі готичькі вершечки оранжерії.

„Он те місце!“ промовила Теодозя, легенько кивнувши носом на сізу далекість.

„Он те місце!“ подумала Зося мовчки, де люде живуть як у Бога за дверима, як у раю; он те місце, де тепер може по саду похажав Ясь.“

И став перед нею Ясь, як живий, над прозорою водою, на кам'яних східцях, між кущами широколистяних вазонів. А вона (здавалось їй.) держалась за його руку, крадьком поглядала на його дивний профіль, на повні, молоді губи, на чорний блискучий вус: а вона ніби знов бачила в воді його в самі лице, горде, панське, пішло, вона ніби чула тхіння його здорового лица, чула теплоту його руки.

„И коли то нам придеця побачитись!“ думала далі Зося.

Довго гуляла вона з Теодозею по своєму великому саду. Їй так не хотілось вертатись до хати, де бідність, негарна обстава, покривалні, темні вікна, немалеваний поміст ще гірше разили її серце після роскоші в квартирі Середінських. Зося насилу переждала обід у своїй хаті и знов пішла з Теодозею до саду и знов не зводила очей с того сізого далекого туману, пронизаного червоним промінням вечірнього сонця.

„Як там тепер гарно в саду!“ думала Зося. „Як там тепер тихо на тих аллеях, над тією водою!“... Як би міні тепер постояти на тому високому місточкові, надивитись на ту шумну воду! постояти поруч з ним, опершись на поручати, доторкуючись своїм плечем до його плеча.....“

И знов час було ити до хати, а Зосю тягло в ту милу сторону, де вона зачула нове щастя, де вона пережила такі милі години.

„Чи чуєш, Теодозю! як там музикни грають?“

Теодозя насторожила замість ушей довгий ніс и прислухалась.

„А справді, немаче грають!“ одказала вона. „мабуть тепер у саду на горі гремлять оркестри.“

И Зосі вчулася музика, вчувались якісь дивно-гарні мотиви, то сумувиті, то дуже веселі. И

здавалось їй у душі, що ті мотиви вимовляють с того сізого далекого місця, де блищали проти заходу сонця вершечки оранжерії, плавуть од вершечки садового дерева, разом с тихим вітром.

„Мамо!“ гукала до неї дочка з вікна. „Ходіть до хати, бо вже вечера готова...“

Зося ввійшла в хату, де ворухилися в темноті діти, наймички, Яким. И знову огорнула її зо всіх боків буденна жизнь економії в Тхорівці.

Минув тиждень, наступав и другий. Одного ранку серед тяжия затупотів ніс на подвір'ї економіським. То прибіг верховий козак. Зося бачила його в вікно и душа її чогось затремтіла. Коли це наймичка внесла лист. Дрижачою рукою Зося розірвала конверт. То були записки від пана Середінського на бал. Зося поцілувала лист и прожогом кинулась до дверей, щоб оповістити таку новину Теодозі.

„Теодозю!“ гукала Зося, вскоявивши в снін. „Теодозю!“ В снінх саме наймичка годувала птицю. Перелякани кури кинулись в одчиняні до світлиці двері. Теодозя, зачувши з другої кімнати голос Зосі, полетіла до світлиці.

„Теодозю! мой міла, мой кохана!“ кричала Зося кидаячись на ший до Теодозі. „Дивись, що привіз козак!“

Теодозя прочитала билет и собі кинулась до Зосі обніматись и цілуватись. А кури, неважачи на таку ніжну сцену, кирали, куджудінали и літали по хаті навкругі двох дам.

Яким, почувши в світлиці крик, галас, заглянув у двері дуже здивувався, побачивши таку чудну картину и, як хавіп, почав ловити в кіпкати на курей, не уважачи на Зосю; котра обнімалась ис Теодозею и навіть плакала.

„Яким! на, читай!“ крикнула до його Зося, подаючи йому билет.

Яким прочитав тихо, вернув її билет и вийшов с хати, промовивши: „и ти чого цілуватись та плакати!“

А Зося с Теодозею знов обнімались, читали билет и знов цілувались из слізни в очах.

Натішившись доволі, вони почали радитись, як ім нарядитись на бал и скінчили на тім, що Теодозя з Якимом повинна іхати до повітового міста, купувати матері, блонд, квіток и всякої всячини.

Зося не хотіла іхати, щоб не запалити свого білого лица.

„Якимцю! послухай мене, котку!“ підлещувалась Зося; „поїдь ти з Теодозею в місто и покупи, що потрібно до балу.“

„Одчепись ти собі з б'ядом! Міні треба їхати в поле до робітників. Ти знаєш. — тепер час гарний. Нічого байдки бити!“

„Послухай же мене, будь-ласка! поїдь! Теодозі самій ніяково їхати. Вона дама...“

„Хто ж винен, що вона дама? Велика приємність возитись із такою дамою!“ промовив Якім, простягаючись на манаші.

„Поїдь же, не доводь мене до сліз!“ промовила Зося вже плаксивим голосом. „Господи милостивий! Раз прийшлося по людській провесті в'їзир, а йому байдуже, хоч би я и пропала. Ідь же, та ще й зараз! Ти знаєш, що до балу восталося кілька днів!“

„Та поїду, тільки одчепись!“

По ранньому обіді Якім з Теодозею сів на возку и покотив у місто. На другому вінци села жив священник, отіць Микита, вдовець и бездітний. Якім, крадькома од жінки, частенько навідувався до батюшки, довго балавав з ним; випивав по чарці, а потім, вернувшись пізнонько до дому, одговорювався тим, що був ніби на панському току коло робітників.

(Дальше буде).

Озеро Царя.

БАЯДА.

Кругом столітній ліс стоїть,
Там озеро видає
Глибоке, чорне, мов той гріх,
Аж лачно споминати;
Осока там лиш шедветать,
Від світу ліс там не гудить,
Пташята там німіють,
Неначе камініють.

Смерека там мов мертва спить
И віти нерушає,
А сосна в жалю мов тяжким,
Свій верх у нив спускає;
Калина там ще не цвила,
Берева там ще не росла,
Туди не ходять люде,
И дико лачно всюди.

Раз жив там, кажуть, оден цар,
Давно як те бувало,
Мав замок гордий, мав свій край,
Давно то вже зацалось;
Довік прекрасних трое мав,
Из ними він ся величав
Ще біше мов зорями,
Мастком и краями.

На старість царь той отемнів
И нудив своїм світом,
Не бачив він чи світ красуєсь
Вимом чи то літом;

Но він про теє и жедбав
Усе в душі собі думав;
Дітей я трое маю,
У них старий сковаю.

И так він царство розділив
Дочкам, щоб царствавали,
За те старого щоб вони
Як діти дошрали.
„У вас склонити голову
Я хочу, діти, сю стару...“
— „У хаті, батьку, нашій
Спочинуть кости ваші...“

Недовго тішив ся той царь
С прескрасними дочками,
Небаром він лачко залив
Гіркими слізонками;
Бо діти, при котрих він жив,
О щастью їх лиш дбав и снів,
Старого искорбили,
Серденько источили.

Найстаршій тигаром він став,
И року ще не було;
У середущій мовби вік
Три тижні проминули.
„Що хоче старець сей старий?
Не знаю' чо! Від дверей!..“
Найменша так сказала.
До замку непускала.

Пішов старий у світ самий,
Як темний дід, незваний,
„Ох, моя доле, зла, гірка!
Тя світе мій поганый!..“
Чим був я раз, а що я снів!?
А що на старість я дожив!
За що я так страдаю,
Ні жив ні умираю?..“

По світі так старий ходив,
Під тиню годував ся,
На хліб ласкавий ся спустив,
Не жив, но лиш карав ся;
Чужиною у гарю грав,
Сумленькі думи так співав,
Що серце ся кроїло
И гябло и боліло.

Оттак то грів він бідь тяжкий
У грудех источених,
Оттак то слези проливав
З очей давно всушених;
Но разом бідний ся звалив,
Неначе квіт що го скосив
Косар, и став знов грати
И грізно промовляти:

„Щоби вас, діти, покарав
Великий Бог из неба,
Що б ви не знали поки вік,
Що раз умерти треба;
Що б ви про вашу ганьбу, сміх,
Про ваш великий лютий гріх
Ридали, слези лили,
До суду жили, жили.“
Відввались ще раз струни вої,
Слєва ся покотила,

Бліде, омагдаве, лице,
 Мов кровію зросла,
 Ще раз глибоко він зітхнув,
 Поволн-воли ся минув,
 Всі струни ся пірвали,
 На віки постыхали.

Царя старого замогк крхений
 У землю ся запав
 Тоді саме, дєли нещасний
 Й незаний він сконав.
 А з ним запались усі три
 Їго невдячні дочки,
 И озеро там стало,
 Де раз ся царствувало.

Тепер що-ночи, як луна
 На небі лиш засвітить,
 То чути як то озером
 Ридають царя діти
 И просят Бога, що б судив
 За гріх великий, що б спустив
 Свій гнів, що б раз померав
 И чорний гріх отерляв.

Но дармо, пусто! Муки ті
 Внесли вони мають
 Аж доти, поки амгедв
 У труби не заргають;
 А поки буде суд страшний,
 Де собереця добрий, злий —
 То доти муть ридати,
 Ва батенька страдати.

Кругом стоїть ліс стейт,
 Там озеро видати,
 Глибоке, чорне, мов той гріх,
 Аж лячно едежнати;
 Що нечи там аж три сестри
 Являюця мов духи злі,
 Тоді аж поринають
 Як віровьки згасають.

Дакло Млака.

МАЛОРОССИЯ (Южна Русь) и ИСТОРИЯ її ЛІТЕРАТУРИ, почавши від XI. до XVIII. віку.

И. Прижова 1869.

(Дальше.)

В співаку Игоревім Максимович добачає не лишень сучасника, але и участинка в виправі на Каалу, и покладає за певне, що перші дві пісні Слова зложені около 1165 р., а третя в 1186 р., коли Игор вернувся с полону. На всякий раз не мож ші на крихточку похибуватись, що пісня засиована на Южно-руським полн, що народ, співаючий українські думи, є потомок народа, зложившого Слово о Нелку Игоревім (Котляр. Основа, 1862, X; Дубенський, стр. L.) Ще Білинський примітив, що виразившийся у Слові бит народу доразно свідчить, що воно постадо на полудневій Русі. Поємат ові-

яний теплою и благородною людзкістю дієвих лиць именно ж честивим чуттєм обох полів." (Біл. V, 87 — 88). Южно-руське авторство Слова потверджуєця 1) Южно-Руськими формами мови: бішеть, помняшеть, вьци, галици, на кровати тисовъ, птиць, ни птицю, ся ночь, крычатъ телегъ полунощъ, аркучи, конецъ поля и т. др.; 2) употребленнем слів, питомих виключно Южно-Руській мові: година, туга, смага, яруга, оксамиты, кресити, брешуть, разсушась, не былонь (укр. було-нь), Дніпре словутицю, и т. др.

Окрім сіх двох великих співаків Южноі Русі, Волинська літопись під 1241 р. згадує заєдно про словутного співака Митусу (Митяй, Михайло), „словутного півца Митусу, древле за гордость не восхотѣвша служити князю Данилу (Данилу Романовичева), раздраиго акы связня приведоша“ (Вол. л. 160) Максимович твердив, що по характері літописного розказу се зовсім не співак, а просто дяк владики Перемиського (Оси. 1861, Черв.) Но коли б се так мадо бути, літописець не поважив ся би назвати простого дяка именем словутного співака.

Ся доба Южно-Руського життя, коли Київ був осередком руської землі, кінчиця находом Татарів в 1224 році. В 1240 Київ зайнято и розворушено; про погібиль єго говорить новий ряд розказів, може бути, пісень, и з них дійшли до нашого часу розкази про Батия (Куліш. Зап. о Южи. Русі, I, 315) и про золоті Київські ворота або Михайла Семилітка (том, I, 3). Семилітний багатир, каже Н. И. Костомарів, — тип народній надії на грядучі покоління, идеал нестаріючоїся, вічно молодой, заєдно обновляючоїся сили народу, боронив Києва проти чуженецьких ворогів. Татарє примітили, що він самий піддержує Киевлянів и предложили пощадити місто, наколи б видано ім багатира. Киевляне вводици волю Татарам. Тоді Семиліток вніхав на своєму чудному коню, вдарив ратцем в золоті ворота, здіймив їх в гору и закричав:

Кияне-громадо!

Погана ваша рада!

Коли б ви мене не оддали,

Поки світ-сонця Татарє б Києва не взяли.

Він переїхав скрізь татарський стан, и вороги не поважились доторкнутись єго. Ворота золоті завіз до далекого Царгорода и там поставив їх. Вони стоять там уже богато віків. Хто перейде биля їх и подумає: не бути золотим воротам на давнім місци, — золото на них зараз притьмициця; а хто педавнім місци, в Кирейде биля їх и скаже: бути вам, золотіворота, навві, — золото заблещить и засяє (Кост. Черты Южно-рус. нар. II).

V.

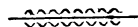
Життя Южної Русі від 1240 р., майже через один цілий вік, переповнене недолею, про котру навіть не згадує історія... Знаємо лише, що Київ залагла сила татарська, що від сарипу тедір не чув один одного, и що на опіллях Києва знаходили багато черепів и костий чоловічих (Пляно-Карп. II, и дал.). В 1320 році Гедимин з військом, зложеним переважно з Русинів, заняв Володимир Волинський, Луцк, и бояре зібрані з усіх кранцієй землі, признали ёго князем. В наступуючій році він піднявся проти Києву, де володів Станислав з військом, зложеним з Русинів и Татарів; Гедимин поборов ёго, вигнав Татарів с Києва и прилучив ёго до Литовського князства, до котрого в 1340 р. прилучений зівстав и старинний Галич. Під сей-то час вся земля Київська с приналежними до неї дніпролими порогами и з землею Переяславською становила одно відокремлене князтво, приналежне Гедиминному внукови, Володиміру Олгердовичу, звернене віттак синові ёго Олександрю (Олельку), а по ёму діставшеся синові ёго Симеону Олельковичу, що обнови церкву Печерську, в котрій и похоронено ёго в 1471 р. Тоді-то Казимір, король Польський відказав посадити в Києві сина Симеонового Мартина, посадив там воеводу з Литви, Мартина Гаштольда. Князе с початку не хотіли прийити ёго „яко не токмо не князь бѣ, но болѣ яко Лихъ бѣ,“ но віттак прислухачі були покоритись. „И отсель, каже дальше літопись, на Київѣ князи престаша быти, а вмѣсто князей воеводи насташа.“ (П. С. Л. II, 359). Литовське пануванне обновило зниділий и розворушенній порядок в Полудневій Русі. Обновивши Южно-Руське життя, Литовці лишили ёму віру, право и мову, и, що більше, Южно-Руська мова стала державною, що тривало и при Польскім пануванню. В 1576 р. брацлавська шляхта била чолом королю Степану, щоб вільно було писати по руськи, а не на польській мові. (Див. А. З. Росс: III., 64). Самній Статут Литовський не був Литовцями споруджений, а лишень дальше розвицением правом староруським. (Куліш, Зап. о Юж. Руси. III., 215). У Литовськім Статуті, списаним руською мовою, в розділі III., арт. I, було постановлено, що писар земський винен писати всі грамоти по руськи, словом и буквами руськими; в артикулі 37, що воеводи и старости виберають на суддів и писара лишень тих, що знають право и грамоту руську

*) „А писаръ земьски маеть по руску литерами и словы рускими вси листы, выписы и повны писати, а не иншимъ языкомъ и словы.“ (стр. 122, у. роз. IV: „о судях“.

(„в праве и писма руского уместнихъ“) И ось те-пер по довгих переворотех приходить наново на яв Южно-руський народ з своїм теплим и світлим християнством, з своєю незвичайною любовью ид свободі, народ, не знавший ні ресколів, ні ересий, що не пригнетав нікого ніяким фанатизмом, пребогатий піснями, в котрих чути ёго добре любляче серце, горячо віддане своїй матері Україні, — народ розумний и чесний, не підлий народ, а наоборот, хоронитель основ висчої гражданственности (Чорна Рада). В сім-то народі, як сказано у Русалці Дністровій (Будим 1837) „душа руська була посеред Слов'янщини, немов чиста дівоца слѣза в долони Серафима“...

При Гедиминовичах еще непримітне було придніпрянське козацтво, котре проявлюєця по 1471 р., як висче сказано, розвиваєця при Зигмунді I. (1506 — 1548) за гетьмана Остапа Івановича Дашкевича (1528 — 1569), и вбиваєця в повну силу від часу нещасливого прилучення Русі ид Польци в 1569 році. — Тоді для Южно-Руського народу знову настав час борби за Руську землю, и в претягу сей борби в Южній Русі постають просвіта и поезія.

(Дальше буде.)

Донисъ в Бережан.

(Руський театр народній.)

Милою появою на рідній нашій ниві є руський театр народній. Истнуванне ёго завдячити маємо щирому посвяченню п. Моленцького для нашої народнєй справи, котрий не страхався трудів, щоб на ново відбудувати святиню муз и граций. Не давно ж, якъ и зібралось товариство а вже й переїхало Перемишль, Самбір, Стрий, Дрогобич, витяючи руських кериди є публичного місця рідним словом, заподіючи, що

„наша дума, наша пісня
не вмере, не загине!“

Об тім гостюванню нового драматичного товариства руського довідувались ми ис „Слова“, та жаль нам, що ш. дописувателі стих городів тільки загально, двома-трома словами, неначе б мимоходом згадували про драматичні представлення п. Моленцького. Наво-нець діждались и ми побачити се нове драматичне товариство в нашім городі; одже уважаємо се за святий обовязок подати звістку у рідній „Правді“ про ёго тутешній побитг. При сій спосібности будем мусіли нашому товариству сказати деякі уваги, а воно най прийме їх, яко слова, що рацують с щирого и для народнєго діла прихильного серця.

Передовсім мусимо примітити, що не конче при-ятний вплив зробив на нас'сей жаргон, в яким побач-

чили ми оповісти театральні, бо справді годі сю мову инакше назвати як жаргоном. Досить сказати, що списані вони так званним „галичско-руським ляском“, а ш. читателі вже знатимуть, що се за мова! Радши б ми одже п. Моленцькому, що б покинув таки експериментації, які водились за часів п. Бачинського, а щоб держався чисто народної мови, бо звісно, куди зайшла по таких експериментальних народна сцена за дирекції п. Бачинського. Однак ми не далися відстрашити нехарною одією, якою приодіти театральні оповістки, а зайшли в театр. Й не мало то нас втішило коли ми почувли чисте, народне слово руське із сцени, тільки шоді перерване словами чужими.

Цимь драматичних представлень розпочав п. Моленцький дня 9. р. Вересня.

Не будем розводитися над кожним драматичним представленням, бо на се й рами нашої часописі за вузкі, и не кожний драматичний твір на се заслугує; скажем тільки се, що велику помилку зробив п. Моленцький, коли виводив на сцену багато переведених творів, та ще до того таких, котрі не мають ніякої драматичної вартости. Подібні драматичні твори появлялися за дирекції п. Бачинського, в часі упадку його театру. Правда, що руська драматична література дуже убога, та все вибралось би хоч кілька добрих творів, відповідних до складу молодого товариства. Решту ж можна б заступити переводами лучших драматичних творів з інших літератур.

З драматичних творів, які бачились на сцені заслугоють на споминку „Наталка-Полтавка“ Котляревського, „Маруся“ и „Сватання на Гончарівці“ Квітки. Твори ці по кілька разів розбирамо в руських часописах и звісні вже ш. читателям, тому скажемо тільки кілька слів про их сценичне представлення.

З великою втіхою пішли ми до театру, коли представляно на сцені Наталку-Полтавку Котляревського, однак не винесли милого вражіння, яке може ся комедіо-опера зробити, коли її відіграють на сцені добре. Представлення се в загалі не удалося. Одній тільки пані Моленцькій признати мусимо, що вивязалася с свої ролі гарно, над сподіванне. Вона свою ролю о багацько лучче відіграла, як в своїм часі п. Бачинська. Гардероба була зовсім така як пристойть такій бідній сілській дівчині, як дочка Терпилихи, — Наталка. Геста були також на своїм місці. Співала п. Моленцька гарно; голос її чистий, приятний. Примітити однак треба, що п-і М. пісню „Чого вода каламутна“ инакше співала, як ми чули за дирекції п. Бачинського, а все ж арія, на яку співала сю пісню п. Бачинська о багацько гарніша й до тексту відповідніша. — Появ

Возного на сцені збудив своїм дивоглядним костюмом загальний сміх. Представте собі сільського мушника, нехарного, з розсучраним довгим волоссям, в барановій шапці на завесах, в якійсь куцїй опанчині, підперезаного барвінковим поясом, в чоботах шапанових по коліна. От в яком виді явився Возний на сцені в II-й дії! В другій дії виступив він в довгій міщанській сукмані и в піжмаковій шапці, з котрої виглядали роги. *Risum teneatis!* Годі собі розтолкувати, чому п. Вітовинський виступив в таким костюмі. Хіба ж він не знає, що Возний — чинownik, а не мушник, що він

„письменный и рівня с панями!“

Ролі свої п. В. не научився, тому й не дивно, що зовсім її не порозумів, а виставив Возного, як найбільшого п'яницю, та все тільки затачувався по сцені, то в одну, то в другу сторону! Замість виступити яко комик, п. В. свою ролю скаркачував. — Загально сказати треба, що окрім п. Моленцьких, ніхто свої ролі сього вечора належито не научився, а наслухували тільки на підшептуння суфлера и перекручували слова, з чого виходили нісенітняці, и пр. п. В. замість: *лучче синиця в жмені, як журавель в небі*, сказав: „лучче пшениця и т. д. — П. Гембицький (в ролях статочних зрештою добрий артист) скаркачував ролю Виборного, так як п. В. ролю Возного. Він не вирозумів характеру Виборного, про котрого добре виразився Микола (дія II.): „Макогоненко чоловік и добрий був би, так біда, — хитрий як лисиця, и на всі сторони мотається, де не посів там уродиця“, — він виставив його, як великого дурня и п'яницю. Окрім того п. Г. намагався на кабачні дотепи власной композиції, котрі всував, де тільки міг и тим тільки викликав недовольність, замість ефекту. Радимо одже щиро п-у Г., щоб позбувся таких штучних способів для викликування ефекту, коли хоче статися справжнім артистом, а не зістати підрядним актором. Співав п. Г. того вечора зле и тому гарний терцет: „де згода в семействі“ зовсім не удався. — Ролю Терпилихи відіграла п-на Романович дуже слабо. Вона рецитувала свою ролю монотонно, без чуття, а голос її неприятний похожий на голос перекупок. — П-у Стечинському також не повелось в ролі Петра. З своїм коротким волоссям, в школярським колпаку и куцїй сукмані він був більше похожий на сільського піддячого, як на „приймака Петра“. Ролі він не научився и грав зовсім без чуття; співав того вечора зле, а особливо пісню: „Сонце низенько“. Радши б ми одже п-у Стечинському, щоб він лучче учився свої ролі и пильно їх студіював, бо тоді тільки можливий для його поступ, котрого йому из щирого серця бажаємо. П. Моленцький відіграв

ролю Миколи добре, тільки іноді впадав в глуховатість. Лучче був би він зробив, коли б взяв на себе ролю Возного а п-у В. дав ролю Миколи, а тоді певно інакше всё виглядало б. — Наконць ще й про се замітити мусимо, що дієві люде перекручували й опускали багацько з оригінального тексту Наталки після своєї уподоби. Лучче лишити всё, як є в оригіналі, як потрібні речі опускати, а пусті нісенітницї додавати!

З луччих драматичних творів бачили ми опис на сцені Квітчину „Марусю“. Представлення сеї драми повелося щасливо и удачно. П-ні Моленцька відограла ролю Марусі дуже добре и робить своїми поступами великі надії для народнїй руської сцени. Спів її гарний, чаруючий. Так само визначився п. Моленцький в ролі писара Розмазовського. П. Гембицький в ролі Наума заявив талант до роль серйозних, тільки іноді за дуже гукав и грімав, думаючи, що тим надасть своїй ролі більшої поваги. П-на Романович и того разу відограла ролю матері-Насті без чуття, монотонно рецитуючи за сфлером. То само сказати мусимо и о п-у Стечинським, що був занадто холодний в таких ситуаціях, які натрапляюця в ролі Василя. Співав сєго вечора досить добре. П. Моленцький в ролі другого свата зробив дуже немиле вражінне, виставивши свата яко великого п'яницю. Та ж сватанне — то святе діло у нашого народу, а на сватів вибирають людей статочних и поважних, не п'яниць! А п. М. прибравсь в обдерту онанчину, та затачувався по сцені з хлібом святим!

Дня 21. р. Вересня представлено на прощанне оперетку Квітки: „Сватанне на Гончарівці.“ Представлення се випало в загалі добре. П-ні Моленцька в ролі Уляни грала добре и співала дуже гарно, тільки іноді усміхалась, коли мала бути серйозною, придивляючись дивам, які дозазував дурноватий Стецько. П. Моленцький в ролі солдата держався добре. П-ні Романович повелося ролю сварливої жінки, Одарки, відограти щасливо. Видно, що до таких роль є у неї талант! П. Вітошинський не так гарно вив'язався з своєї задачі в ролі Прокопа, Одарчиного чоловіка, як в своїм часі п. Ніжанковський. П. Г. порозумів ролю Стецька и відограв її добре, хоч не всюди був вільний від пересадн. Тільки п. Стечинський в ролі коваля, Олексія, грав и того вечора, як звичайно, холодно и без чуття. Одно, що сєго вечора усіх немилдо дотикало, се був брак оркестри. Припадку сєго годі було предвидіти, и сталось се не з вини директора. — Гардероба була сєго вечора відповідна.

Публика дуже численно ходила до театру.

З Бережан відїхало руське театральне товариство до Тернополя, відїля має переїхати до Львова.

От сих кілька слів, що малисьмо сказати про драматичне товариство п. Моленцького. Зваживши однакож те, що п. М. на великі перепони натрапляв у нашім городі, а ще до того, що товариство єго недавно зав'язалося, кождий ще здивуєця, що попри всім тім ще й так великий поступ и кождий простить сі дохибки, котрі щільністю й наукою дадуця легко усунути, Радимо однакож так артистами, як и артисткам, щоб не опускали спосібности студіювати гру славніщих артистів, коли заїдуть до Львова. При тім дуже користо було б для їх коли б упросили Ви. директора В. Ильницького, чоловіка з драматургією дуже добре познакомленого, щоб він почаству ходив на проби и справляв їх похибки своїми розумними увагами й спостереженнями. Від дорогих же родимців сподїємось, що вони всіми силами дбатимуть о підтриманне и процвіт народнїй сцени, тої школи слова и духа народнєго, а тоді певно

„усміхнеця мати,
заплакана мати.“

СПРАВОЗДАННЄ

в засіданий виділу товариства „Просвіта.“

Засіданне дев'яте 1. (13.) липця 1869 р.

Голова: Н. Вахнянин; притомні члени виділові: др. Огоновський, Борковський, Партицький, др. Сущкевич.

На порядку деннім: Одобренне матеріалів до Календара на р. 1870.

Борковський предкладає повість: „Дві маски на масковім балю.“

Партицький читає часть лікарську и господарську.

Вахнянин предкладає неторичній образець: „Битва Полтавська.“

Матеріали сі по части прийнято.

Засіданне десяте 2. (14.) липця 1869.

Голова: Н. Вахнянин; притомні члени виділові: Борковський, др. Сущкевич, др. Огоновський.

На порядку деннім: відповідь товариству „прзуясіюі ошвіату“ на допись до товариства „Просвіта“, запрошуючу до спільного ділання в ділі просвіти народнїй.

Партицький предкладає провкт до тої відповіді. Виділа приймає єго.

Секретар:
О. Партицький

Голова:
Н. Вахнянин.

П О П Р А В Ї И.

Поправки у „Весілло“ в гислі 37: стр. 311. п. 60 по надлежіла зазуленька випущено: „Не слухай Марисемько!“ — по: Який край облітала — пропущений вірш: Нїдема того не видала; — п. 62: вірш 2: Ведемо ти невістку. — ст. 312. стих 5: по: „роззував єго“ — випустити: и т. д.; до сєго місця ище примітка: коли б молодий грошей не дав, шо молода мала б право ударити єго хольвою по ногах.

Головні помічники при редакції: Є. Згарський, М. Костак, др. В. Лушковський, Ом. Партицький, др. Б. Сущкевич.

Властитель и одвічающий Редактор **Наталь Вахнянин.**

З друкарчі Ставронигійської.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го кожного місяця.

Предлаша ємисити:

На „Правду з Додатком: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р. 30 кр.; — по за Львовом на р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р. 1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на 1/4 р. 50 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и лшерашурне.

по за Львовом на р. 3 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 1 р.

На самий „Додаток“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. на 1/4 р. 50 кр.; — по за Львовом на р. 3 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 20 кр.

Редакция и Администрация під Ч. 453 1/4 (Галицька улица).— Рекламаці, неопечатані, приймають ся на почті безплатно.

П Р О Ч Е Н Н Я .

Картини з волинської України,

Івана Нечуя.

(Річ дальша.)

Проїзджаячи коло батьюциного двору, Яким побачив отця Микиту на ганку и крикнув погоничові: „Стій!“ Погонич спинив коні. Яким свочив з воза и побіг до отця Микити.

„Зайдіть же, хоч плюньте через поріг, та випьемо по чарці,“ просів отець Микита Якіма.

Яким попрохав Теодозію підождати, и пішов у хату.

„Оце, спасі-біг вам, що ви трапились. Тепер час робочий: гості не приїзджаяють и самому ніяково їхати в гості. Ні с ким и чарки горілки випити.“

Отець Микита поставив на стіл графин горілки, паллницю й масло. Випили по чарці; розбалакались, — випили й по другій и по третій. А Теодозія сиділа на возі и ждала.

„Ой поря їхати!“ просівся Яким, не рушаячи з місця. „Мій губер-ніс мабуть вже мотує на возі.“

„Нехай там тріхи пошкребе носом об полудрабки, а ми випьемо по чарці. Спасі-біг вам, що трапились. Є с ним и до кого випити.“

Теодозія ждала и почала вже репетувати. Ії до того ще добре припідало сонце. Вона послала по Якіма погонича.

„А ході сюди, парубче! випий лишень за здоровья отієї бариної, що тебе на возі клювала носом у потилицю.“

Парубок випив и терся коло порога, ждав ще чарки. Отець Микита налив єму ще чарку. Парубок зостався и знов мязвся коло порога. Теодозія лопалась од гніву, а послати було нікого. Кругом не було живої душі. Самій пійти — було страшно, бо коло самого порога лежав страшенний собака. А тут коні не стояли. Мухи допікали ім на гаря-

чому сонці и вони рушили з місця и потягли до повітки в холодок. Невміючи правити віжками, Теодозія тріхи не плакала и проклинала Якіма й парубка. А тут на бідү, ще їхали по дорозі якісь панничі и, зобачивши ії міс, почали сміятись мало не в вічі Теодозі.

„Цуприкуйте віжки вправо, пані!“ гуків проізкий сміливий погонич з свого воза до Теодозі. Теодозія почала плакати.

Аж через годіну вийшов погонич до Теодозі.

„Чом ти не покликав пана, та ще й сам зоставсь там, шельмо, ти, лайдак!“

„Кличте вже єго ви!“ одказав погонич, коливаючись тріхи на ногах. Там почався такий баль! Горілка така смачна! а! а баба вже вареники ліпить! Плоха надія на пана; ідьмо самі!“

Теодозія догадалась, що и справді плоха надія на пана и поїхала сама до міста.

Зося не ждала того вечора їх до дому и вже збиралась лягати спати. Коли це одчинились двері, и в хату ввійшов Яким, веселий, сміливий. Єго очі блищали, аж іскрами сіпали, на єго блідому лиці горіли рум'янці. Волбсья на голові настовбурчилось бурею. Поїва єго в такий час и в такому дивному стані несказанно здивувала Зосю. Вона стояла и не знала, що єму казати.

„Чи це ви вже вернулись из міста?“ ледві промовила Зося.

„З якого там, у Иродового сина, міста? з балу!“ заговорив Яким по Український, як парубка.

Зося знов вірячила очі на єго дикі, блискучі очі.

„А ти думала, що тобі тільки можна гуляти на балах, а міні й ні? И я був на балу, був! Ну, що ж ти міні за це скажеш? А яких чудових вареників наваріла баба Параска! Куди тобі! Куди тобі до неї, хоч ти й Полька!“

Зосі здалось, що він загулявся у якої молодійці на селі и тріхи не вміла.

„Куди тобі до баби Параски!“ знов заговорив Яким ледви, соваючи язиком. „Отець Микита, от у мене чоловік! А ти що? тобі тільки бали, танці! Куди тобі до баби Параски!“

Яким почав реготатись не своїм голосом. Зося бігала по хаті и ламала рўки.

„Бога ради, мовчи! не кричи! Діти сплять, почують, слўги побачать!“

„Нехай чують! нехай бачать, що я був на балу, що й я гуляв! А-то все ти гулявеш, все ти, а міні й не зможна! О! бис бо твоєму батькові! потривай же! маміраємось, хто з нас дужчий.“

Очі в Якіма заблищали, як у вовка. Зося згадала старого покойного Лемішку и затрусилася усім тілом и душею.

„Гуляв и тебе не боюсь! Прогуляв усі батьківські тисячі, усі батьківські сади й левади, й млинні, проминяв їх на парашинні верёвники. А ти святá та божа! все дома сидиш, все Бóгу молиси!“

„Яким! мій коханий, мій милий! иди спати, не муч мене!“

„Зосю! мой ти богине! мое ти щастя!...“

Яким не скінчив мови, став перед нею на вкóдички и почав страшно реготатись, дивлячись їй у вічі и держачи її за рўку. Ёго червоне, свіже лице світилось таким молодим виравом, ёго очі, повні сліз заблищали, як у дитини, як у хлопчика и нагадали їй Якіма молодого, давнього, рум'яного, веселого. Зося заплакала, своїми слабкими руками ледві довела ёго до постелі и впросила лягти.

„Зосю! мой ти богине! Дарую тобі всі сади, всі тисячі, всі свої чини! Бо й я гуляв, бо й я був на балу. А Теодозя носáта, як чорногус, невїрна, погана!...“ говорив Яким, засипаючи.

Зося так рострівожилася, що заснула тільки перёд світóm.

З її думки не сходив отець Микита, Яким... и в легкому тревожному сні все вештались перед нею то покойний Лемішка, то Яким, то баба Параска в образі Лемішки, то здоровенний и страшенний дзвін з залізним серцем.... То знов ставало їй тихо й ясно на душі, и вона ніби літала над зеленим пахучим садом, над золотoverхим кнїжним палацом, в тихому и рожевому світі; и вчувались їй знов ті мелодії, що вона чула с Теодозею; то знов їй снилось, що вона йшла широкою аллеєю, вступала в кам'яну печерю, де світився якийсь чарівничий синій світ. Печеря ніби глибшала, темніла, чорніла и назустріч до неї вилітав Яким, чудний, страшний, з завуданою головою, з дикими блискучими очима, хапав її обомá руками по під рўки и волив у якусь темну глибину, під землю. Вона чула, що падала вниз, як на повітрі, и, крикнувши с переляку, знов засипала и знов верелося їй те саме, тільки инче трóхи....

Зося прокинулася пізно. Якіма не було дома; він пішов на поле до робітників. Опівдні прихала

з міста Теодозя и навезла всікої всічини, що було потрібно до балу. Не весела, з блідим лицем стріла її Зося; от же, як побачила матері, стрічки, квітки, як розговорилася с Теодозею про балеві наряди, як їх робити, то зараз минув її смúток, ніби ёго и не було. Не трáтячи дурно часу, вони зóраз прийнялись до роботи, шили, порóли, приміряли перед дзеркалом изнов шили, зв'язували квітки в пучечки. Од старого, балёвого білого убору, ще справляного на Лемішині грошакі Зося поодпóривала дорогі білі и чорні широкі кружева и обшила ними свою нову білу сукню. Знайшлися в сирині давні дорогі троянди и пішли в нові букети. Вся та робота, той гармідер нескáзано тишив обóх дам, котрі цілими днями пильнували над роботою и тільки ввечері вибігали в сад, на горбок, глянути на місце, куди вони збирались полинúти на днях.

А тут, як кажутъ, сорóка на хвості принесла чутку, що на балу буде сам князь, що Середінський думає просити ёго на вечір. Така чутка була для їх все одно, що остроги для дуже гарячого коня. Ще гірше закипіла робота! Ще швидче завештались голки в їх руках. Разом ш чудовим лицем Ясевим, разом з блискучою обставою багатого балу, Зося и Теодозя вже задалегідь чула душею якусь оману; якийсь аристократичний букет, якийсь пахóнци вистого світу, що буде розлитий на тому балі. Вже обідві вони марили думкою не-премінно заповнити серце великого пана, верховодити ним, пустити про себе по околиці таку чутку.

„Теодозю мой кохана!“ промовила Зося. „Там на балу будуть усé наші Польські патріоти. По правді, нам би слід одягтись у жалобу.“

„Я так и думаю одягтись,“ одказала Теодозя. „Біле ш чорним, та й годі.“

„Але ж там буде багато и не Поляків, Німців, Руських. Я думаю пришпилити и троянди... а чорним широким кружевом обведу поділ сукні....“

Зосі хотілось догодити „и нашим, и вашим,“ як то кажутъ. Так вона и зробила.

Настала гаряче ждана неділя. Зося й Теодозя застановились на тім, щоб їхати до Кам'яного зарані, убрatись по бальному в жидівській станції. и перед балом ще погуляти в саду, бо по неділям грали в саду музики и збирались сусідні пані на гуляння. Зося міркувала що всі приїзжі на бал будуть гуляти по переду в саду. Дочки на бал не брали, бо не вистачило грóшей на убір. Бідна дівчинка заливалася слізми, випроважаяючи батьків на бал.

Як міркували, так и зробили Зося не помилилась. В саду иг вечору гремили музики, по до-

ріжкам вештались пані парам и кўпами, де-які вже повбірані по балевому. Бистрим оком Зося окидала убір дам и тихо палла попід руки з Теодозею по доріжках. Теодозя заслоніла лице вуалём, а щоб її ніс не дуже кїдався людам у вічі, вона так прибрала покривало, що широка гўсто заткана квітка прийшлася як раз проти самого носа и справді закрїла ёго трюхи. Яким ийшов позад дам и ніс у руці деякі дрібні речі.

Вже вони минули місток висячий над тихою водою; вже вони переїшли місток висячий високо на скелях над водопадом, шумним и ревучим. Дами тепер не кричали, не боялись, як поперед, а прямісінько и твердими ногами перейшли ёго. Тут різом ш шумом водї з гори облило їх давешня ро-скішного оркестра, що грав на близькій горі під накрїттям пошитим з білих и червоних стяжків, над котрим плавала на повітрі червоно-біла корогава. На горі, між зеленим деревом, миготїли, вештались, як метелики на сонці, білі, червоні и йчих колєрїв сўкні, зонтики. Тудї пішли вони, ступаючи по кам'яних східцях, то по широкій дорізці, минаючи купи вазонів и гўльбища, чудово пороблені між зеленим деревом.

На самій горі серед широккого пляцу, зеленого, як зелене сукно, с кўпами чудових квіток, грали музикни, а кругом того пляцу обгорнулася як гадюка, широка доріжка. Над нею посхїлялись зелені віти дерева, а кругом по дорізці стояли залїзні, плетені каняпки. Тут крутилося все провинційне товариство по тій дорізці, як душі в Дантовім раю, лилося без перерви слїд за слїдом, рядї за рядами, а деякі обсіли кругом на каняках и одпочивали в прохолодї, прикрїті зеленим гіллям. Зося з Теодозею пішно поплїли, як два лебеді, за тим гуртом дам и кавалєрїв, що тихо ходили по дорізці, злилися з гуртом у тїм кблї, що приймало в себе свіжі сили, винусило з себе виступаючих притомляних людей и знов відновлялись приїзжими и знов крутилось рівно й мірно, як рівно крутиця здорове млинне коєесо. Оні притомлювались, дївлялись на ёго, на лица, всякі, гярні й негярні, на чудові дамські убїри багаті й бідні. Бал у Середїнських багато прибілпив гулячого товариства.

Вже сонце сідало за містечком, над лісом; вже по далекій долині над водою посїла легісїнька пара, а музикни не переставали грати, а гуляючи не переставали ходїти.

„Князь гуляє, князь гуляє!“ тихо пронїсся між рядами гомїн, як шелест листу при тихісінькому вітрі.

Всі шукали очима князя, всі питали про ёго. Князь був убраний дуже просто, в чорному, и нічим не одрізнявся од йнших гуляючих по саду

панїв. Тільки й кїдаєсь у вічі ёго повна, кремезна цюстать, ёго здорове, свіже лице и біле волосья на голові по половинї ш чорним.

Зося бачила, що всі задивлялись на неї, всі слїдили очима за її лицем. Тільки князь навіть не погланув на неї. Перевага її красї, чїсте и свіже повітря, весєлий гуляючий гурт, чудові мотиви музичні — все те надало її лицю спокійність, робило її білїну, її рум'янці ще кращими, ще бїльше притягуючими, прибілшало гордість її очей, рівняло и так дуже рівний її стан. Зося, прохєдячи коло князя, обернула прямо до ёго очі. Князь подививсь на неї, не зводив з неї очей, и, прикрївши окб шклом довго и довго водїв оком слїдком за її лицем. Зося чула, що ніби в неї на плєчах ростуть крїла, підіймають її од землі, ставлять її вище всіх людей, що товпились кругом неї. Зося чула, як до її сєрця припливала и радїсть, и гордість; и все те мирилось у неї из новім чуттям до Середїнського, не перєчило ёму...

Вертаючись до квартирі Середїнських, вона на хвилиночку завернула на те місце над водою, на кам'яних східцях, де вона стояла з Ясем, глянула на воду, на широколісті вазони, почула ніби ёго дух, тхїння ёго красї, и тихісінько зітхнула. Вона бїльше вже не хибала, вже запевнила себе, що в її сєрці народилась нова вже любов, вперве по вїзді з Кїива.

Широкою алєєю йшли Лемішківські до Середїнських квартирі. Вікна в гостинній и в салонї були всі поодчїняні навстяж. Там ужє вештались гості, там ужє блищали позасвїчувані кандєлябри. Зося обернулася и ще раз глянула на ро-скішний сад, на червоний захід, ще раз зирнула на багату картину вєчора. Все те її вже не зачїпало. Всю її душу тягло до того місця, де блищали кандєлябри, люстра, де наклєвувався бал. Вїперєдивши Лемішківських, ті самі музикни, що грали в саду, весєлою юрбою побїгли до Середїнських, волочачи за собою елегантні підставки під ноти, и жартуючи помїж себе.

Лемішківські застали вже чимало гостей, музикн и дам, котрі вже пїли чай. По сільському звичаю всі гості їхали, щоб погуляти в саду, и з саду, неважачи на ранню пору, прямо йшли на бал. Хазяїнка, знаючи, що гості дєбре вигулялись и вїголодались, вже приймала їх чаєм и закусками. Коли це в гостинній чогось зашамутались и заворушїлись гості. Всі вїнулись до вікон и дивїлись на подвірря. На дворї ще не смерклоєсь и було дуже добре видко, хоч в покоях вже горїли свїчї.

(Далше буде).

З народніх уст.*)

Ой недобре на сім світі
Вбогим людям стало:
Кривда всюди на покуті,
А Правди чорт мало!

Вбога Правда на морозі
Мерзне за дверима,
А богата кривда в хаті
Сидить із грошима.

Тяжкий клопіт убогому
Чоловіку стався,
Як багатий йому в ниву
Батьківську ввірвався.

Плакався бідаха гірко:
„Зі що обіждавш?
Зі що в мене хліб засушний,
Злюко, заїдаеш?“

Осмівнувся багатий згорда
Та все шкоду робить:
„Коли я чиню неправду,
Най судом доходить!“

Колиб не гріх, я б у суді
С таким не тягався:
Роздавав би так як жабу,
Швидко роцятався!

„Истиком би по голові
Тріснув разів двійчі, —
Полетіла б душа в пекло,
Не лів би у вічі!“

„Протестуюсь чесне браття!
Крикну той як людям:
Говоріте те, що чули,
Що й бачили, суддям!“

А вернувшись додому,
Навав писаршкуну,
Надрігали прошення,
Та вже й не без лишку:

Ніби вбогий багатого
Вбити похвалявся,
И в сокирою прилюдно
По полю ганявся.

Багатирь у суд шле гроші,
Всякі лагомяки,
И борошно мішечками;
Й годовані свинки.

*) Непсьменні люди на Україні не перестали й досі складувати нових пісень. Тепер найбільше співають про судову кривду. Не сяга простулюдя муза так широко, як Шевченкова, а живе слово не перестає так промовляти про те, що вражує серце безобороняєму чоловікові. Вложить який незаний поет стишок собі про втіху, а таким як сам горюпакам на забавку, — и відє він по людях, мов луна по гаю аж поки намовник. Такий стишок подаємо оце нашій читаючій громаді.

Ред.

Вбогий думав бубличками
Обіятись сердешний.
Бідна твоя голівонько,
Чоловіче чесний!

Присудили за безчестя
З убогого штрапу,
Та й продали за безцінок
Одним одну шапу.

Ще в монастирь за похвалки
Каятись уперли.
А в домівці жінка й діти
З голоду померли.

МАЛОРОССИЯ (ЮЖНА РУСЬ) И ИСТОРИЯ її ЛИТЕРАТУРЫ
ПОЧАВШИ ВІД ХІ. ДО ХVІІІ. ВІКУ.

И. Прижова 1869.

(Дальше.)

VI

Историю Київської просвіти треба починати в XI. віку с преподобним Теодозием, другим игуменом з ряду Київської-Печерської Лаври. З глибини віків, де заледво заприжітиш черти Святого, ясно чути його високе апостольське слово, учивше любити чоловіка, и кладучого сим угольний камінь Южно-Руському християнству. Він проповідував: „аще видиши нага. іли латинянина. іли зимою. іли бѣдою одержима. аще ти бѣд жидовина. іли срацнина. іли колгарина. іли еретк. іли латинянина. іли ѿ ѿто всѣхъ поганыхъ. есакого помилі. і ѿ бѣдлі незаконі аже можши. і мязды ѿ ба не лишити бѣдш“. У Києві и на Волини аж по часи Володимира ведуця літописи (Срезм. чт. о Лѣт. 16, 19), зібрані в XI. віку Нестором (1056 р.) в цюву повість времянних літ. Одушевлений любовью до своєї землі до свого дорогого Києва, Нестор пише Життя Бориса и Гліба и Життя Теодосія Печерського. Другі Печерські ченці, Симон († 1226) и Поликарп (1231), збирають життя других отців Київської церкви — Печерський Патерик. Начальну літопись проводить Сильвестер, игумен Видубицького монастиря († 1123); труд Сильвестра продовжуеця в Київській літописи (до 1200). Окрім чернечих літописий, в XIII. в. являеця вже світська літопись Галицько-Волинська (до 1292), зайната ділами одной лиш полуднево-західней Руси. Склад літописи, повний епичней вдачі, нагадає Слово о полку Игоревім, и будучі розбирачі Слова не обійдуця без пильнішого влучення Волинської літописи. Вона дійшла до нас в Ипатіевськім списку; мова у ній Церковно-Словінська с примісом русь-

кої; однак, по словам учених вистачителів літописи, — в речах князів и других лиць зберігся образець чистої Южно-Руської мови. (И. С. А. П. стр. VIII).

Київ не стратив свої просвічаючої вдачі и в тяжку годину татарського погрому. Коли був розрушений, коли ёго монастирі и церкви були побурені, владки повбивані Татарами; а митрополит Іосиф погиб навіть незнати де, — під той-то час Київським митрополитом становивця Кирило П., умерший в Переяславлі в 1282 р. В 1274 р. Кирило поставив архимандрита Печерського Серапиона на владну Володимирського, но Серапион другого року вже помер. Кирило и Серапион були тоді одинокою підпорою народу, покладали за ёго душу свою, и останній в своїх поученнях оплакав Руську землю, болючу від Татарів. „За грѣхи наши,“ говорив він, „Богъ навелъ на насъ языкъ немилостивъ, языкъ лють, языкъ не щадящъ красоти уны, немощи старецъ, младости дѣтей.“ (Приб. к Тв. Св. От. 1843. 1.) Мова у ёго поученнях Церковно-Словінська з Южно-Руським є зам. естъ, з зам. с и т. др. В останні роки XIII. в. митрополит Максим виходить с Києва для непокоїв татарських и втікає на сівєр (Густ. 346), за ним туди тягнуцца и другі и Київський престіа опорожненій до 1415 р., коли, за наляганьєм Витовда, наново заведена зістала Київська митрополія, окремо від Московської. Пам'ятники Южно-Руської мови XIV. в. лишилися: Луцьке Євангеліє, Записъ Луцького владки Іоанна 1398 р. (Восток. 100—107) и вѣттак рѣд грамот владик, Литовських королів и боярив (Акт. отн. къ зап. Росс. I.). С темряви XIV. в. не дійшов ид нам ні один пам'ятник народнєй поезиі, жибай деякі пісні об тїм, як козаки гуляли —

По стєнах, по лугах, по турецьких горах,
По чорних мєрях, и... по лядцких полях...

VII.

Наставша в XII. в. просвіта у Києві не умирає, як не вмирала в полудневій Русі любов ид свободі и рідній землі. В XV. в. у Львові пишєцца Южно-Руська літопись (1498) и тягнєцца до 1649 р*). В 1556 р. писцем Михайлом, сином протопопа Сянїцкого, по принуці княгині Гольшанської, перєложено чотири Євангелія з Болгарського на Южно-Руську мову „для лѣпшого вырозумленія людю хри-

*) Русский Ист. Сбор. III, 233. — Вона перед сім видана була Войцїцким у Краківськїм журналі Kwartalnik Naukowy. Дивн ст. Бвєцького: Телєск. 1835, 17—20.

стиянського посполитого“. Євангеліє се відприто Бодянським (Ж. М. Н. Пр. 1838, Май, — Макс. Книжная стар. 1). Ид XV. віку або ид початкови XVI. в. належить переклад на Южно-Руську мову книги, Піснї Пісней с придатковою річчю про любов (Основа, 1861, падолист). В перекладі находять деякі слїди чехизма, и тому відносять ёго до сєго часу, коли Скорина и другі заходились биля перекладу святого письма на народні нарїччя (Наук. Сбор. 1865. IV., 35).*) Псалтир Доктора Скорини, писаний також Южно-Руською мовою, принадлежить також до 1517 р. (Бєс. Общ. Люб. Р. Слов. I, 2—27). Московські друкарі, котрих в Москві мали за чарівників, втікають на Литовську Русь**). Гетьман Ход-

*) Скорина представляєцца нам яко вельми трудящій чоловік коло духовного розвитку нашого народу у XVI. віку. Він перєложив, здаєцца, усю Библию, як сам каже, на мову руську. Вганім, що рївночасно з ним М. Лютер заходився биля перекладу св. письма на німецьку мову, то увірямо себе, що народ наш не дав себе у тому огляді перєстїгчи сусїдам. Переклад свій вистачував Скорина, доктор в лекарських науках по часті в Празї Чеській, по часті в Вильні. Сопіков знає XVI. книжок Скорининих, котрі печатані були поміж роком 1517 а 1719 у Празї. Добровський догадуєцца, що Скорину заохотив до сєго діла король Сигмунд Август, що сопроводив він Сигмунда I. у р. 1515 у Відєнь, вѣттак посланий був у Венецію, де вилито ёму черенки, а що коли Сигмунд прийнявсь опіки над Людовиком, королем Чеським, — Скорина перєсїджував у Празї яко повномочник ёго. Коли Чехи виломились сїд опіки польської, тоді и Скорина вернув у свояси, и заложив мабуть у Вильні печатню. Там вистачував він свій Апостол, Псалтир, Часослов и Акаѣсти. (Jocher. Obraz bibliograficzno-historyczny lit. i nauk w Polsce, и пятом: спостереженія перекладця).

Щоб представити собі мову у перекладах Скорининих, наводжу ту деякі уступи с „Книги премудраго Саломона“. Ось як вона починаєцца у главї першїй: „Поцалуй ма поцалованнємъ оустъ своєхъ яко лїпшає сѣтъ мѣти твоє надъ вино Бонїтїшємъ надъ масти драгнє. бѣліє їзананъ їма твоє, сїгодня шрѣкєнци кованєнша тєє... У мові примїтні суть вже народні руські форми, и так: гєп. ого; гєп. овецъ, отроковнїцъ; пом. plur. стражиє; dat. лють, сєтъ; асс. мнє; вос. гєлѣснїцъ моє; пом. сє; мягкі придавки особовї: пишєть, починаєть-сє, словѣтъ; замїтні суть и деякі вїрази: розсїрданнє скалнє; шмарх-мрана; зєрнатє шєлокє; закорє-васувка при дєрєхъ; рѣдє воднї-хвлї; рѣт-полнїй- дуже повнїй; лїпа и лѣпа- красна. — Мова у Псалтирі, часослові и акаѣстах, друкованих уже у Вильні, котрі маю під рукою, представляєцца нам трохи рївною від мови у перекладах, вистачаних у Празї.

**) Дивн єпілог до Апостола виданого в 1674 р. у Львові, присвяченого збїгшим в Москві друкєрем Григорієм Александровичу Ходкевичу и сином ёго. Типограф закладає чи перєймає у Львові уже иствующу типо-

кевич приймає їх ласкаво у себе и від 1558 р. в Южній Русі постають печатні, найперш на Волиню,*) в Червоній Русі, а від 1616 р. в Києві.**)

Блисей Плетенецький, походячий, як и Геден Балабан, з старо-шляхецького роду, и вибраний у 1599 р. на місце умершого Печерського архімандрита Никифора, зібрав у Лаврі знамените учене братство и купив для єго Стратинську типографію (Максим. Книжн. Стар. 1.) Під той час в Южній Русі збувалася незвичайна примітна поява. Церков и горожанин еднаюция в одно (Чорна рада, 69): чернець подав руку воїну. Вся бувальщина ишла до того, що чернець часто затыгався в ряду козаків, а козаки становились ченцями. Ченці благословили козаків на битву, вони ж святити ножи и в той самий час постригався запорожець в ченці, а войськовою суддя святився в митрополити. Чернець и козак були за рівно горожанами своєї землі, служили за рівно просвіті, заводили школи, учились своєї исторні. займались поезією.

Тим-то и сталась по всему світу
Страшная Козацькая слава,
Що у вас, панове молодці,
Була воля и душа єдина!....

Сей братський союз всеї землі об'явився именно в двох великих мужах Южної Русі на по-

графію, а допомагають єму до сєго: „малі ивцьки в єврейскомъ чину.“

- *) На Волиню заходяця была піднесення літератури князь Константиа Острозький, и починає спасенну єю працю виданнем „Острозької Библиї“ в 1581 р.
- **.) Ту зганути належить за „Катихисіє для детокъ христіянськихъ языка Руского,“ печатаний у 1562 р. в Несвижу на Литві, присвящений автором Николи Радивилові, князю ва Ольці и Несвижу, воеводі Виленському, найвисочому маршалку и канцлеру великого князтва Литовського и т. д. Автор любить видко свій народ. Він каже у передньому слові: „Списана єя книжка того для, абыєа ваши Княжацкіє милости не только в чужоземскихъ языцѣхъ кохала, але бы єя тежъ ваши Княжацкіє милости и того давна славного языка словенського розмилувати и онымъ єя бавити рачили. Слушная бо речъ єсть, абы ваши Княжацкіє милости того народу языкъ милувати рачили, вь котеромъ давныє предѣни яхъ Княжацкіє милости пановѣ отци вашихъ Княжацкихъ милости славне преднейше преложєнствіє несуть....“ Далше каже автор: „абыте.... симъ лишнимъ єь себе добрый взоръ а прикладъ давати рачили, ижъ бы єя много илшихъ прикладами вашихъ Княжацкихъ милости будувати могли, а тая отчивна и речъ послопятає зъ вашихъ Княжацкихъ милости, благословенное надєн ождати могла.“ — Догма православне під впливом протестантскому у Катехизису уже нарушене. Автор, наводячи властиву цілє поставленія діяконів, каже, що вони не на те суть, щоби „владыкомъ умѣяи єя кланяти, ани илныхъ басєнъ непотребныхъ обычаемъ кустарьскимъ чинити.“

чатку XVI, віку, в Гетьмані Петрі Конашевичу Сагайдачичіи и Київським митрополиті Петрі Могилі.

Пополох для Турків и Татарів, суревий Петро Конашевич Сагайдачний, в 1599 році, одержує булаву після Наливайка, замученого Поляками. Він надає осиротілому Київському престолови митрополита Йова Борецького, на свій кошт відновляє Богоявленське Київське братство, заводить фонд на школу братства Львівського („на науку и на цвицєны бакалавровъ ученыхъ“) и рука, що ще вчєра побивала Турків, тепєр пише об'яєненне на Укнью, Сагайдачний помер в 1622 р., и похоронений на Подолі в дому братства церковного. На смерть єго ректор Київських шкіл Касиан Сакович написав вірші прописані: „взршѣ на жалостный погребѣ Петра Конашевича Сагайдачнаго“. Вони були присвячені Запорозькому войську....

С початком XVI. в., коли в нещасній Москві цілковито счєзєє просвіта и народня свобода, коли московські царі душєть своїхъ питомихъ дітєй, коли страшный фанатизмъ православья вже прилагоджує роскол, — під той час в Южній Русі починаєця широка літературна и учєна діяльність, котра неначе виплєвала є того високого чувства горожанина, що охватило тепєр кожного з синів її, від козака до чєнца. Умерший в 1625 р. Захар Копыстенський, намієник Печерської Лаври, підписуєчєсь в 1616 р. під списком Київського братства, проказав такі горячі слова: во иночєствѣ Захаріи Копыстенській, исповѣдничѣ, ненавидя зла и прилєпляєсь къ благому, принимаю и лобызєю учредєннов вь Києвѣ братство, новинуєсь апостолу, котрый говорилъ: братолюбіємъ другъ ко другу любєзєн“. Умерший в р. 1631 р. Київський митрополит Йов Борецький, в однім своїм утворі, 1621 р., наказуєє: „возбуждєть и приготовлєть къ святому мучєничєству.“ — як самих себе, згадуєчи слова христові: „пастырь добрий душу свою полагаєть за овцы,“ — так и серця народу, и щоби „єь радостию переносили расхищеніє и разграбленіє своихъ имущєствъ“; наконецъ, охотно по мучєницьки приємати всяку смерть, по слїду Господа... в церквахъ повинна бути проповідь; заводити по містахъ школи....

По смерти Копыстенського, в Лаврі настали спори, через два літ не було архімандрита, и наконецъ в 1628 р. вибрано до сєго чину Петра Могили; святив єго Йов Борецький,

Петро Могила, син Симєона Могили, господаря Молдавського. Родився він 1597 р., и як переказують, учився в Парижу, вїттак служив в польскихъ войськахъ и був в битві с Турками під Хотинном. В 1626 р. він являєця у Печерському мона-

стиру, а в 1628 р., вибрано його митрополитом и посвящено у Львові. Се був новий, свіжий чоловік, що додав нових сил Київській просвіті. Він сам пізніше так розказував про свою діяльність: Коли Бог благословив бути міні пастирем столиці, митрополіти Київської, и перед тим ще архимандритом Печерської Лаври — с того часу, добачаючи упадок благочестия в народі Руським не від чого другого, як від сього, що не було ніякого провону и науки, я поклав обітницю перед Богом, всі мої достатки по родичах и що лиш, по заспокоєнню міні повірених святих місць, лишниця з доходів з майна, обертати по части на обновлення зруйнованих домів Бежих, по котрих лишились сумні розвалини, по части на закладни школі у Києві, прав и вольностей народу Руського.“ Петро Могила чесно сповнив свою обітницю. Першим сердечним ділом його було завести у Києві Академію. На сей кінець вислав він в заграничні Академії на свій кошт кількох ченців, других бере з Львівського братства и обов'язуєца дати ім у Києві всяку поміч. Київське Печерське братство годяцца з сим, и на подисці, котру здіяно по тому поводі, один с ченців підписуєца так: „Антоний Мужилловський, ієромонах и старець монастиря Печерського, при тім кров свою пролять гетов.“ Люде, вибрані на наставників, зібрались у Києві, зложили общежительное братство, и в кінци 1631 р. при святих воротах повстала братська школа, найменована Києво-могилянською Коллегією, або, як еще прозивали її, Києво-могилянські Атини; школу сю переначено віттак в Київську Академію. Школярі Академії, між котрими були знатніщі родини православно-руської шляхти, в 1632 р. піднесли Петру Могилі подячні вірші прописані „Євхаристиріонъ адбо вдячність.“ Порядкуючи свою колегію, свое любе дитя (collegium unicum dignus meum), Петро Могила в той сам час бере уділ на Соїмах, збирає собори, пише окружні письма, дає церкви виклад віри, катихизис, заходицца биля справлення Библиї, думає за вистачанне житий Святих. В слід за Печерською типографією, являюцца другі типографії у Києві, одна у 1625 р., друга у 1627 р., и около Петра Могили постає перший период книгопечатання и просвіти Южноі Руси. В студню 1646 р. Петро Могила занедужав, 22-го списав свій завіт, и умер 1-го Січня 1647 року. У своему завіту пазначає первою своею наслідницею Київську Коллегію, лишає їй знатну суму и всю свою библиотеку, віттак поручає їй покрову значніщих тоді поборників православия, и просить їх именем Бога, стерегти Академію (Некар, Наука и літ. при Петрі Бго же: Предст. Київ. учен. „От. Зап.“ 1862, 2, 3, 4.). — Говорили, що перед смертю Петро Могила

благословив Хмельницького на повстанне, и кияув прайлоном, на кожного, хто відкажеся ити за ним. (Марк. I, 162). Один з ворогів Петра Могили, Саквич, обертаючись до унятія так обявив себе що де школі Київських: „меркнуть ваши школи, не тільки пред Латинськими (сзуїцькими), но и пред заложеними Могилою,“ и сі, наколи б у них не учили еретицьких наук и расколу, с часом мали б чим утішити Русь (Eparthosis, 113). Вони утішили Русь завдякуючи лиш тому, що уміли учити и любити свій народ...

Наслідник Петра Могили, Силвестр Коссов, 1-го Жовтня 1649 р., окружений всім Київським духовенством, иде на зустрічу поборцеві Поляків, Богдану Хмельницькому, котрий, у 1636 р. віддає Київському духовенству „ладскія маєтности и млини“, доминиканські землі и села. Київській просвіті доводяцца нові засилки, однакж війна продовжуєца и Коллегія пустіє: академики уступають в ряди козацькі, а між тим, в 1654 р., збуваєца нещасне (судячи по наслідках) прилученне Южноі Руси до Московського царства, коли весь Южно-Руський народ, після распачливої борби за свободу, зістає відданий на поталу Польским панам, котрі закріпоцають його на ново.

Не згадуючи за церковну літературу, що розвивалась в Києві, ми задержимося на стихотворній драмі, исторії и народній думі, котрі вийшли спосеред сильно розбудженого народу.

(Дальше буде.)

ВЕСІЛЛЯ В КОТУЗОВІ.

Описав В. Навроцький.

(Конець.)

X.

Пропій.

Вернувшись з виводу беруть оба дружби пироги миску и идуть до батька й матері молодой просити на „пропій.“*) Від молодой родичів вибираєца до них в двое тільки, що приходило сватів молодого, (приходило їх шестеро, то від них те пер, крім вітця, матері, и брата приходять 12-ро

*) Як ріжняцца у нас звичаї, и як би був цінний кожний опис весілля, хочби и с кожного села, доказом те, що приміром в Гогочах, селі 1½ милі від Котузова, ино вже не на Поділю, а в так зв. „Лісах“, (межи ничими ріжницями в обході весільнім), на „пропій“ не йде дружба до дому молодой, а вилавить на молодого хату, сидає на терлицю (котру вибираючися від молодой умисно вьяля) як на коял, и кричить в сторону їх жати: „Наві матню! проєви нас тато, дай мама, тай молода просить на пропій — будьте ласкаві!“ и т. д.

приходило 16-го (бо й так іноді у богачів трапля-
ється) то приїде тридцятеро и двоє. Брат молоді везе
молоді скриню (сидить на верху на ній) з її шма-
тём и оджею, — а „Дружба під коровай“ (ко-
трого тепер умисне до того собі взяли) несе на
голові коровай. Ідучи, співають (так як тамтоті
перше):

63. Місяцю, рогоженьку,
Світи нам дороженьку
и т. д.

(бо то в вечер дівця. — Під хатою молодих
зачинають):

64. Вийди, Марисю, вийди,
Чи не маєш ту кривди?
Приїхав отець-мати
Кривди ся впомянати.

С хати їм відказують:

Нема Марисі в дома,
Пішла прати хусти
За головку капусту,
За лужку рєсолу
и т. д.

Або сміюця: „не має вона ту кривди, сидит
під коберцем, їсть ковбасу с перцем“ и т. д. —
Але пустити їх не хочуть; вони просяця, що
„здорожені“.

65. Пустіте нас до хати,
Не дайте нам стояти,
Бо ми з далекої дороги,
Та болят нас дуже ноги.

Наконець їх пускають до хати. „А де наша
дочечка?“ питаюця вони зараз. Тоті показують
їм дружбу. Дружба обкрутив си перевеслом голову,
замастив лице сажою: „а ци то та ваше дочечка?“
„Ой ні, кажуть, наша була така, сяка, красна, ру-
мяна...“ Аж виводять її. Родичі з нею витаюця
(вона все рукою через полу): „От, видите, ось то
наше дочечка!“

Тепер дають вечеру на 2 столи: оден коло
порога: коло сєго саджають одних тільки вітця и
маму молоді; коло другого (під образами) сїдають
всі другі; але коло тамтого стола вечера ліпша:
там дають курку печену, и инчі присмаки.

По вечері саджають молоду молодому на ко-
ліна, и він їй утинає косу ножом (плач).

При сїм співають:

66. Зрадливий понеділку!
Зрадив ось нам дівку
С під зеленого вінце
До білого рубца.

67. Тони віночку, тони,
Плини, рубочку, плини!
Віночок на Дунаю,
Рубочок близько краю.

Тоді їй чепець закладають на голову, и гості
відходять, співаючи дорогою:

68. Булисьмо на пропою,
Ілисьмо бараболю,
Вівсєну паленицю
За хорошу молодицю.

69. Пропила мати дочку
На солодкім медочку,
Добре було мід пити,
Ніким ся послужити!

Не так то їй легко прийшло, „пропити“
свою дитину; прийшовши до хати, що недавно так
весело в ній діялося, ревно собі заплаче над тою
пісєню, що двома словами їй наводить на память
ту пустку теперішню, и в хаті и в коморі:

70. Ані свічочки,
Ні огарочка —
Нічим засвітити;
Ані Марисі,
Ані дитинки —
Ніким ся послужити.

По весіллю бувають: Свашини; Свахи при-
носять до молоді свою муку на пироги, и свою
горівку, и ідять, пьють, гуляють цілий день.

Тиждень по слюбі: Гостини: В Неділю ідуть
отець и мати и родина молодого, свати и обое мо-
лоді, до родичів молоді, ідять, пьють, гостяця, але
вже не танцюють.

Прим. Молода цілий тиждень по шлюбі ходить в „свєточ-
нім“ (в ратуку на голові, и в спідниця — не димці)

В І С Т І

— Група театральна п. Молецького прибула до Львова
и роспочне „цикль русскихъ представлений“ з четвертим лат.
Падолиста.

— Член товариства „Просвіти“ Др. Клим Гамкевич ви-
дав на сїх днях, яко продовженє своєї праці на полифилосо-
фії: „Die Philosophie bei den Ruthenen. Ми дамо небавом по-
гляд наш на се діло. Роспродажу займеця охотно и наша
Редакция.

— Рада школьна, щоб приспорити видаваннє руських
учебників, росшарила дотеперішню комісію и маленувала
дійсними членами її: О. Партицького, Романьчука и Н.
Вахнянина.

— Комісія бюджетова в Сеймі відкинула просьбу то-
вариства „Просвіти“ о запомогу, мотивуючи сьїй поступок,
позаяк нам звісно, тим, що їй незвісна чи не досить ясна
ціль сєго товариства. Судячи по-верху, міг би хто подумати,
що дійсно ся комісія бюджетова не знає добре цілі „Про-
світи“ и що дійсно вона сама мала такі поводи до відкиненя
жаданій товариства. Однак не так діло стоїть. Комісія буд-
жетова мотивує своє рішення звичайне сїм, що грошей нема;
розберати чи достойний хто датку грошевого чи ні, вона
немає навіть потреби. На те суть другі Комісії, а в да-
нім разі була Комісія едукційна, а в тій Комісії О. Иван
Наумович тим чоловіком, котрий мав обяснити ціль и зду-
жання „Просвіти“. О. Ивану Наумовичу приїділа Комісія
едукційна сєй реферат и О. Иван Наумович мусів вирази-
тись о товаристві, так як виразилась Комісія бюджетова,
мотивуючи свої рішення. Суд О. Ивана Наумовича мусів бу-
ти дуже не ласкавий для товариства хоч не переконуючий,
коли в Комісії бюджетовій тільки сам один О. Дзерович
був за данім запомоги, и те двутислячній. Нам доказовано зо
сторони, що О. Иван Наумович боронив сєю справу так го-
рлячо, що Комісія едукційна підозрівала вже „Просвіту“ о
такі самі заміри, яких є сам О. Иван Наумович, а з другої
сторони доказано нам, що небагато часу вище треба було,
а реферат О. Ивана Наумовича був би прийшов до Комісії
бюджетової post festum. Ціль не ясна? а нам все ясно.

Головні помічники при редакції: *Є. Згарський, М. Косак, Др В. Лукаховський, Ом. Партицький, Др. К. Сушкевич.*

Властитель и одвічающий Редактор **Наталь Вахнянин.**

З друкарні Ставропигій ської.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предплати вносить:

На „Правду“ з Додатком: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 3 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р. 30 кр.; — по за Львовом на р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р. 1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на 1/4 р. 30 кр.; —

ПРАВДА

журнал науковий и літературний.

по за Львовом на р. 3 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р.

На самий „Додаток“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. на 1/4 р. 30 кр.; — по за Львовом на р. 6 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 30 кр.

Редакція и Адміністрація під Ч. 453 1/4 (Галицька улица). — Рекламі, неопечатані, приймають ся на почті безплатно.

ПРИЧІНА.

Картини з поліньської України,

Івана Нечуя.

(Різ дальша.)

Ганніні батьки частенько навідувались до своєї дочки и мали звичай, зразу по великодних святках приїжджати до дітей в гості, користуючись дуже доброю, теплою погодою. Ясь, запрошуючи до себе на бал гостей, сусідніх поміщиків, управителів, и все Поляків, та ще й добрих патріотів, боявся як огню, приїзду своїх батьків, на такий час. Ще й поперед, забагаївши и запанівши, він почав сторонитись од жіночої рідні, та не показував того. Тецєр, перед бálom ёго дуже лякала, грíзала ёго, не давала ёму спáти така думка: „А що, як отець Хвѣдор, та, з доброго дива зду́жає прихати до ёго в гості з своєю сім'єю, та ще як раз потрапить на самий бал!“

Чогось та думка не випадала в ёго з голови, носілась перед ёго очима, хоч він и силкувався проганяти її геть від себе. „А що скажуть гості, пані, Поляки, як утіриця до ёго тєсть, правосла́вний піп, та ще с попаде́ю и дочками!“

Ясь забував про тєє, а думка знов и́че нарочне вставала перед ёго очима: „А що, скажуть про ёго пані, як побачять, с ким він поріднився, який ёго тєсть?“

Вже збирались гості в салоні, повбірані, попричісувані, та все Поляки, та все пані, хоч и не високого коліва, а та думка докучала ёму, и од одної мислі вся кров вступала ёму в лице, в вічі.

И як на то-тє ж, треба було отцю Хвѣдорові забрати дочок и жінку, и, по чудовій погоді, притарабанитись до зятя!

В гостинній почався шум. Всі заворушились. всі поглядали на вікна, бо бачили, як свіжі гості підїжджали до ганку. Тільки ж чогось шум в гостинній став більший, ніж звичайний, бо всі бачили, що вїжджав у двір якась бідненька, не панська повозка. То їхав О. Хвѣдор.

До Кам'яного було далеко. Худі коні О. Хвѣдора зовсім потомілись и лѣдві тріюхали, вїзджючи в ворота. О. Хвѣдор сидів у задку з жінкою, а між ними сиділа мѣнша дочка. Проти їх лицєм наза́д, а спиною до погонича сиділи дві старші дочки. Погонич, прѣстий пáрубок у світі, хвиськав батогом по сухих кінських рѣбрах. Двір був згористий, и до ганку треба було підїжджати трішки під гору. Коні взяли та й стали саме серед двору!

Всі гості, що дивились у вікно, засміялись. Ясь из дрúгої кімнати почув той сміх. Душа ёго стрівожилась. Він глянув у вікно и побачив коні свого тєсть отця Хвѣдора. Кров ударила ёму в голову, в лице. пекла ёго щокви, засліпила очі. Ёго голова закрутилась; він насилу встояв на місці. Чогó він боявся, те, й сталося, як на заість.

„Боже мій! Боже мій!“ застогнав Ясь, силе-снүвши долонями.

Отець Хвѣдор побачивши, що в вікна виглядає багато людей, побачивши панські екіпажі, що стояли по двору, постеріг, що в Середінських багáто гостей и зве́тів погоничові поганяти коні до бокового ганку, щоб не вхóдити в дом з парáдного хóду. Пáрубок погнав коні, хвиськаючи батогом, а коні, зрившись з парáдним ганком знов стали перед самими вікнами, и похнюпили голови. З вікон було вїдко отця Хвѣдора в круглім невисокім капелюші, з кучерявими коротенькими кісми ёго жінку, ёго дочок позакутуваних хустками, в прѣстенькій подорожній одѣжині. На їх спинах, на капелюши отця Хвѣдора лежало на палець пороку. Гості знов зареготались, хоч між ними було чимáло бідніших од отця Хвѣдора, прихавших ще поганчими кіньми в мотузаних шлѣях.

— Поганій далі, крикнули всі на погонича з воза, запримітивши, що їх оглядають з вікон...

А Ганя, побачивши з вікна, що ідуть її батьки, прожогом кинулась до їх на зустріч, вибігла на двір, убрана вже в білу сукню, вхопила з воза мѣншу сестру, цілувалась з матіррю, з сестрами.

Гості, побачивши тєє, замóкли. По гостинній полетіло шептання, що то прихала рідні управі-

тельші. Деякі пані и пані понадивлялись и почали шептатись.

„Щи буде на балу! з дочками з понадею! А говоріли, що будуть тільки Поляки, свої! То це така рідня у Середіньського!“

Такі слова перелітали од кутка до кутка. „Як би ми знали про це, були б и не іхали“, шептались деякі значніші поміщики. „А що говорили, що на балу буде князь!“

„Який це в вас заїзд?“ питав отіць Хвѣдор своєї дочкы.

„Сѣгодня в нас бал,“ одказала Гана. „Ви так приїхали, неначе знали. Добре зробили, сестри нагуляюцца.“

Ясь, червоний, з зліми очіма, лѣдві привітався до рідні.

„Оце поіались ми!“ промовив о. Хвѣдор, сміючись. „И міні прийшлось такі побувати на балу, неждано и негадаю. Хоч надивлюсь на єго.“

Гості ходили по просторних салонах, повасуплювавшись. А тут, як на злість, од князя принеслі листок, в котрому він просив у Середіньських вибачення, на той час, як він не встигне до іх на бал, бо в єго трапився гость.

Пані, а особливо панні и пані зовсім попустились уха. Бал тратив для іх троху своєї примани. Збся похажала по салоні навіть сердита. А тим часом гості зїзджались, в покбах густішало. Музики почали грати танці. Все пішло в кружок, всі закрутілись, повеселіли и навіть забули и про попа, и про князя од впливу веселих мотивів, багатового світу канделябрів и пивидких танців.

Багато було на балу паннів и дам и гарних, и пішно убраних, багато було сусідніх поміщиць, та од іх усіх одрізнялась Збся своєю красою, своєю рівною и повною постаттю, и своїм убором показуючим її незвичайний смак. Багато було молодих панянок, таких, що не танцювали, а ніби літали, як метелики по салоні, та ні одна з іх не зрівнялась у танцях з Збсею. В мазурі вона пурхала як пташка, в кадрилі — плавала як лебідь по воді, виставивши вперед свої високі груди, свої одслоняні, білі, як лебедина шия, плечі. То ніби задумувалась вона на тихих переходах в кадрилі и схилила голову до долу, то знов під кінєць, ніби скинчивши свою думу, вона знов закидала голову трохи на плечі, на пів одкривала свої губи, питаючись, сміливо дивилась на Яся, котрий танцював з нею, и знов летіла и крутілася, як малá дівчинка, пуштуючи, ще и ногою притупувала. Вона примічала, що всі мушціни на неї дивляцца, що всі дами косять очі до неї... Все те ще додавало їй духу. Вона

опіла и бачила, що вона царюца балу по красі, по кокетству, по смаку в бальовому уборові.

В гостинну ввійшли и сестри Гані, чорноброві, з рум'янцями, чорнооки и навіть добре убрані. З ними вийшла и матушка. Мушціни просили сестер до танців, увивались коло іх, як коло гарних паннів, а дами и не підступали до іх. Цілий вѣчир вони просиділи осторонь од дам; ні одна з ними не заговорила, ні одна не хотіла знакомитись. Іх видімо всі Польки цурались.

Вже пізно було, як хтось ис проходжі кімнати крикнув, що приїхав князь. Ясь побіг стрічати єго. Се була, велика панська ласка до управителя, бо князь тільки раз заглянув до єго, щоб подивитись, чи добре єму живєцца, и посидів трохки в гостинній як Ясь вивів до єго свою жінку. Був з нею дуже делікатний, а про-те давав чіти и бачити, що він іх пан, а не сусід.

Музики притіхли, гості притаїлись. Всі очі, нілки іх було в хаті прямувало до дверей. В широко одчиняні двері ввійшов князь, ввесь у чорному, невеликого зросту, повний, свіжий на виду, шчимаюю лисиною на голові. Ввічливо склонившись до гостей, він одійшов до хазяйки и сів з нею поруч. Швидко знов музики почали грати, знов пішли гості в танєць. Збся знов ніби почувла, що вона не танцює, а літає, що якась сила неситє її ніби на руках. Проходячи в кадрилі блізько од князя, вона граціозно струшувала своїми золотими локонами, закидала голову, вертілась, підіймала очі на свого кавалера, міттю, як метиль, перекручувалась из ним, и знов пліла од єго, гордо виставивши в-перед груди и записавшись.

Князь сидів з Ганею. Її оригінальна Українська краса, її чорні брови, блискучі очі, рум'яні щіки, при білім уборі дуже разили виразністю рисів лиця, яснотою красок. Але придивившись до повних плечей Збсі, надивившись на її губи котрі вона вміла дуже гарно записати, князь устів и сів коло неї. Торжество Збсі було тепер упівні. Вона сиділа коло князя и її стілець здавався якимсь престолом високо поставляним над усіма гістьми. А перед її очіма блищали кучері Яся, єго ніжне и горде лице, а в четверо одчиняних вікон відко було далєке небо засіяне зорями; через вікна лівся свіжий, розбуджуючий вітерець; по богатому, блискучому салоні носились мелодії музичні. Кругом робм вились паничі. Збся чула, що її душа повна щастя, до самих країв, що вона переживає, найлуччу годину свого життя, про яку вона так часто марила... И хотілось їй, щоб така година тяглася довго, довго, без кінця, щоб непереставала ніч та

чудова, щоб не світав ніколи день, щоб не швидко східало обідце, озавана кінець балу....

Саме тоді Якій сидів у куточку, дивився на свою жінку и мимоволі його думка плелася в голві. Він згадав той вечір у свого начальника, де він перший раз зустрівся з Зосею, ще будучи молодим паничем. Тихенько по пальцях він перелічив роки, що минули з того часу, и налічив їх чимало, и сам собі дивувався, що його жінка ні в чім не змінилася! хіба тільки в тіді. Тільки стала вона огрядніша, повніша на вид, тільки лице її цалалося, як спіле яблуко. И тепер так само вона танцювала з запалом, як и тоді, и тепер так пащивувала, вертіла головою. пишалася, зажмурювала очі, верховодила над панничками, зачіпала Середінського, як колись зачіпала його....

Отець Хвѣдор не виходив до салону, де танцювали. Він зостався в далєких хатах и на злість завзятим Полякам, що ненавиділи, гордували всім українським, а найбільше духовенством, знайшов собі компанію тані між самими Поляками тільки біднішими. Там знайшлися знакомі йому оконіми, ушавителі; там був його приятель, пан Хоцінський. До його швидко пристав и Лемішківський. Між чим почалася весела розмова, жарти. Отець Хвѣдор усіх тишив своїми веселими анекдотами. Швидко почулася и Українська мова навіть між Поляками в гумористичних оповіданнях. И тут, в далєкій кімнаті, невідко було ні ненависти, ні погорди одних до других. И тут проводили час так само весело, як и в салоні; споминали знакомих, згадували про старовину, про давню службу в багатих старих панів, розмовляли про урожаї. Тільки між цією компанією не було жадного поміщика, окрім одного Хоцінського. Якій зовсім потоваришив з о. Хвѣдором, розказував йому про своє життя ще на батьківщині, про свою невдачну службу в Києві. Після вечері нові знакомі розпрощались з о. Хвѣдором и його сім'єю, з Якіймом, як приятелі, запрошуючи оди других до себе в гості и цілуючись по братерській на розставанні.

А тим часом природа робила своє діло на злість Зосі и інчим дамам; земля вже обернулася; у вікна полився темний досвіт. За гаем почервоніло небо. Побігли кандачбри перед рум'яним небом, що заглядало в вікна Музики розійшлись, гості розвіхались.

Другого дня вже добрі обіди Середінські вставали и пили чай із своєю родиною. Розмова йшла все про вчорашній бал, про гостей. Дами говорили про дам, спомини про їх убори, судили, хвалили, трохи обсмівали, як звичайно буває скрізь на світі. — Всі пербірали дам. Хто хвалив

и ставив вище всіх одну, хто — якусь інчу. Ясь, далєко тепер добріший до сватів и ласнавіший, ніж був учора, промовив:

„Що не говоріть, а тхорівська економша була лучче всіх, хоч вона й не велика пані.“

„Чим же вона найкраща?“ спитав о. Хвѣдор. „Можє тим, що крутіла головою, мов коняка в Спасівку, як її мухи кусають.“

„Вона вмє сказати правду, и головою крутіти. Але як вона вмє повести себе між людьми. Уштіва до людей и разом горда; вона йшла до танців з усіким, але як с ним танцювала, то іншого ніби надаріла якійсь незвичайним щастям.“

„І доці вже можна на балах танцювати“, обізвалася Ганя.

„И доці — час, та й матері ще можна гачати!“ одказав о. Хвѣдор, засміявшись. „Не дурно той бідний її чоловік так щулився в закутку! А вона перед самим його носом брик! брик! скіць! скіць! Бий її коцюба! кідав тимй ногами, як дика коза, тільки пати тріпаюцца...“

Всі засміялись, окрім Яся.

„Вона то пачлами трісе! Але за те як вона вмєла обійтись ис князем! То треба дивуватись Якє розуміння вищого тону, якє тонке кокетство Чи не з великих вона панів? Кажуть, вона прихала з Варшави. Чи замітили, як князь дуже вже близько прихилився до неї? Яку вона зробила важну міну, як вона випростала стан, як вона глянула на його! Зараз князь зрозумів, що говоріть не з якоюсь економшею,.... А потім, як вона знов кинула на його, солідкими очима, засміялось до його, зуміла його розважити веселою розмовою и займаючою, и не пустою. Скільки їх було там, навіть с хороших панських фамилій! та жадна не зуміла підступити до князя, ні на одну з їх князь не звернув свої уваги.“

„О, що вона вмєла закручувати голови панничкам, то істинна правда!“ одказав отець Хвѣдор: „Як би ще другий бал, то вона б и міні заморочила голову. За те ж можна сміливо сказати, що її носата гувернанка нікому не заморочить голови. Ходила вона по гостинній, як раз так як чапля по болоті. А що вже танцювала, то ей-же-Богу наче от-от через тин збіраюцца плигати. Чи не була вона в актёрках в театрі? Чи не ходила вона на Варшавських вулицях за катерійкою?“

Всі засміялись, окрім одного Яся.

Ще днів зо два гостювала Ганяка рідня в Середінських. Ганя показувала матері своє хазяйство радилась из нею, водила її по всіх усюдах. На подвіррі, між дєнками застрійками була хата молошша, де стояло молоко, де били масло, гнітили сир. Там

збирали молодіці молошне и для княжого двору під наглядом управительши; там збирала Ганя молошне и з своїх власних корів. Після небагатого й невеликого хазяйства в свого батька и на економії в Нестерінцях Ганя з великою хіттю кинулась до господарства. Її тишив великий достаток у всім, великі збитки усякого добра. Вона любила часом цілими днями, з роботою в руках, сидіти коло молішниць, дивитись, як вони збирали з великих глечиків смитану, як вони колотили на масло, як доили корови, зливали велику силу молока. И тепер вона повелі туди свою матір и сестер. Там саме переполіскували свіже масло, чисте, жовте, як жовток. И сестри, и сама Ганя не втерпіла, щоб не взятись до роботи. Вони своїми руками збирали смитану, складали в маслянки свіже масло, милувались своєю роботою, балакаючи з сільськими молодіцями то про се, то про те. Де-які молодіці й дівчата співали пісень. И Гані и її гостям ще було миліше розважати себе їх співами, дивитись на їх чисту роботу и собі робити діло. Саме тоді Ясь водив свого тєстя по хазяйству, хвалився своїми кінями. Вони ненароком заглянули и в молошну хату, звідкіль лилась пісня ь весела розмова.

Ясь глянув, що Ганя з сестрами, поруч з молодіцями и дівчатами, позабіривши ложки полоскати масло, и — надувся.

„Ганю! добре ти приймаєш своїх гостей! Засадила всіх до роботи, ще й сама засіла. Неначе нема кому робити діло! Ти повелі б сестер у сад, в оранжерей; нехай би трохи нагулялись.“

„Так, так! бо дома вони в мене не дуже гуляють! обізвався отець Хвѣдор. То, бачте, зятю, вони в мене получили такє вигодування, що коліб и за князів повиходили, то все б такі самі колотили смитану! Коліб знаття, що ти, Ганю, будеш колись багатою управительшою, то я був би оддав тебе в Київський „институт для благородныхъ дѣвиць“. Тоді може б и ти трясла п'ятлами та вертілась так коло князи, як Лемішківська.“

Ганя покинула роботу, помівши руки разом з сестрами и повелі гостей до покоїв.

„Ганю! примічай ти, сєрце за тією Зосею Лемішківською“, говорила до неї стїха мати, йдучи поруч из нею по двору. „Я вчєра, сїдаючи, все слїдила за нею, бачила, як вона ввиваєцца коло Яся. Щось моє сєрце дуже не лежить до неї! Вона гарна, кокєтка, як звичайно буває Пєлька, любить вихрїти, морочити голови муцїнам. Стережись її, не сходься з нею, не пускай її до своєї госпєди. Вона бїдна, а ви багатї тепер; вона з остатнєго

стягавця на багату й пишну одєжину, а потягти в неї Бїг-ма ш чєго. Цїлий вєчїр вона, як би змогла — на голові ходила-б! Вона вмє вертїти манком, бути летючою! Стережись ти її!“

Поїхала рїднї до дому. Материнї слова глїбоко лягли в сєрці Ганї. Вона почала примічати, хоч и дуже вірила чоловікові.

По вїїзді тєстя з сїм'єєю, Ясь и знов став невесєлий, щось думав, довго ходїв по хатї, поки прийшов до столá, де Ганя наливала в стакани вєчїрнїй чай.

„Як несподївано, негáдано приїхали наші! Наче знáли, що в нас будє бал,“ промòвив Ясь, дивлячись на стакán чаю.

Ганя й попередє постерегла, що єму не дуже був милїй несподїваний приїзд її рїднї, алє все таки не вгадала, якїй сòром зазнав єму кров'ю очї перед поміщиками-Поляками за своїх сватів:

„Мòже ти думавш, що я подавала до своїх звїстку про бал? Ти ж знáви, що звїстка не дійшла б до їх так швидко. Приїхали, бо так їм здумалось,“ промòвила Ганя и стїхла.

Ясь почув душєєю, що Ганя врозумїла єго думку.

„Нї, сєрце! ти думавш що я... що я протївився б тому, щоб вони прибули до нас, шч я був нерáднїй гостям...“

„Я не про те говорю. Хїбá ж вони оцє вперве приїзджають до нас у гостї?“ промòвила Ганя, дивлячись прáмо в вїчі чоловікові. „Тїльки я самá знáю, що їм зовсїм нетрєба було б приїзджати як раз тогò дня що в нас був бал! В нас були все поміщики, все Поляки. Я самá бачила, як вони всї сторонились, одвертáлись од моєї рїднї, в нашії же госпєдї..... Я самá бачила, як панї босò й сєрдїто поглядáли на бáтюшку тоді, як він аглядáв через порїг до гостїнної.“

„Да так! Бачиш, воно трохи й натурáльно. Де вже ти хотїла, що б панї, Пòльки, та зїїшлись, й потовáришили з Українцями та ще й з духòвними! Мїж ними вже ладу не будє, сказати прáвду.“

„Та ті трохи бїднїцї панї, ті не цураюцї и не сторонїццá. Адже ж и т Пòляк, а зїїшовся ж зо мною, з дочкою отця Хвѣдора, та й живемò, та й щаслївї, хвалїти Бòга мòже щаслївїшї, як хто дрúгнїй! А мòже ти взя менє, що був сам бїднїй! Мòже, тепер при зперїшнєму мїсці и не посвáтав би менє!“ промòвила Ганя, смїючись и весєлими очїм поглядáючи на єго, промòвила без жòдної думки, тим, що тїльки таке слòво припáло до рєчі.

„Бог-зна-що ти, Ганю, відумала!“ одказав Ясь, спустивши очі до долу, и не сміючи прімо глянути їй у вічі.

Швидка, хвилева думка перелетіла через ёго голову. Слова Ганнині не впали в пустоту повітря, не згинули на віки без сліду, як гине богато людських слів кіннутих з думки, з язика на вітер. Вони зачепили в Ясєвій душі вже готову струну, котру натягав поволі вже давно пан Хоцінський, котру настроїла Зєся минувшими днями своїм кокетством, своїм тоном обходіння з людьми. Та струна стїха обізва́лась у Ясєвій душі, через ёго силу, мімо ёго во́лі, обізва́лася и злякала самого Яся. Так несподівано, так просто, легко й жартовливо вдарила Ганя по тій струні. Чи знала вона, чи сподівалась вона, що тим легким словом вона вирекла собі смертний вирок, сама одгадала своє нещастя, прімо навела Яся на ту думку, котра тільки наклепувалась у ёго серці, котру він сам силкувався задавити в шкаралющі; а вона одна́че вже зародилась у ёго голові, вже набіралась крові й тіла.

„Нічого міні таїтись перед своїми,“ промовила Ганя, тріхи перекодя. „Я перекажу їм, щоб вони дру́гий раз не приїзджали, як буде в нас бал, та й годі!“

„Та коли тай и бал буде!“ одказав Ясь нехотя, все не підіймаючи очей од скатерті. „Ні, Ганю лү́чче не говори нічого батькам. На що їх досадувати панськими примхами? Ще й од нас одцуряюця! Бога ради, не говори їм нічого. А потраплять знов на бал, або на Поляків-гостей, — то нехай буде, що буде...“

Ганя наліла по другому стаканові чаю и сіла коло Яся. Розмова перервалася. Ясь знов задумався колотяти срібною ложечкою чай. Ганнині слова знов навернулись ёму на думку: „А може ти взяв мене, що був сам бідний! Може тепер при теперішньому місці и не взяв би мене.“ И здавалось ёму, що Ганя йде по лёду підлітому водою, посиченому теплим весняним сонцем, що вона сама, як нарочно, зійшла на пролізину, де через діривий лід булькотіла каламутна вода. И здавалось ёму, що її ноги ввігнули тонкий лід, турхиули в пролізину, що вона виходить під лід, спускаюця в глибоку воду. Ясь подививсь на неї. При весняних блискучих премінях сонця її повне лице блищало красою, свіжестю, карі очі світілись добром, спокоєм. Ясь почув, що жаль узів ёго за серце, він почув, що любить Ганю по прежнему, що та йскра ще не згасла в ёго серці, хоч и починала вже згасати.

Вставши зза стола, він обняв її, щіро поцілував, що аж сама Ганя здивувалася, и поїхав до робітників...

(Дальше буде).

Г У Л Я Л И.

Гуляли. Гусли розривались,
Гули цимбали, бас репів,
Як вихор ледіні літали,
Кружок дівчат як мак лелів.
Й мене тягли при до гуляння —
Я не пішов, гуляли самі.

Бо у кутку, на цвинтарі...
Ох братчики милі!
Стоя свіжі не порослі
Дві чорні могили!
А там пони поховали
В неділеньку в ранці,
Тихесенько, без гомону,
В одну — новобранця,
А у другу ту дівчину
С чорними очима.
Ви знали їй? — Хатиночка*
В гаю при долині?...
Обійкох їх и ховали
Батьки як голуби!..
Ви гуляйте, а я білше
Гуляти не буду.

Федьковиг.

МАЛОРОССИЯ (южна Русь) и ИСТОРИЯ її ЛІТЕРАТУРИ, ПОЧАВШИ ВІД XI. ДО XVIII. ВІКУ.

И. Прижова 1869.

(Дальше.)

VIII.

Писання віршів, именно задля панигирики, було слабостью Київської академії. Пекарський відкрив цілу книгу Чернихівського владими Максимовича, в котрій, виинявши 6 стрічок заголовної картини, все друге — частина заголовка, передне слово, присвят, текст и слово наконецне, списані силлябичними віршами: у передньому слові и присвяті 1094 вірші, в тексті 23.166. У Симеона Полоцького знайшлась охота написати цілу книгу віршів на різні нагоди (Риѣмологіонъ или Стихословъ) Силлябичне віршування заволоділо и новороженою драмою.

Начала театру, покладені глибоко в життю кожного народу, и розвивілися на заході в цехових заводах, на Русі найшли собі приїму у Київському братстві. С польского образца, на який устроена була академія, взяте було правило, що учитель поезні обовязувався кожного року приспособити для літних рекреаций, комедию або трагедию. С початку являюця вертепна драма, похожа на мистерію, занесена с Польци и приновлена до Різдва Христового. Клясичними вертепними дра-

мами були **Поклонення волявів, Смерть Ирода** и т. др. При представліннях таких співамо часто коляди и пісні: співамо про богатира, що обляг був город Львів и не хотів відстудити, доки йому не видадуть золоту дівчину, співамо и про жида, поляка и др. (Літ. Рус. лит. V, відд. II, 24). Забуваючи легенду, вертепна драма входить в житт ян бере з ёго на сцену щонайрозмаїтніші случаи, де приходять шинкар, жид, торгові люде, п'яниця, що б'є жінку, а віттак ріжні любовні речі, неконче чемненські. Вертепну драму, видану Максимовичем, и именно початок її, відносять до часів Сагайдачного (1600 — 1620 р.). Дієвими лицами у тій драмі суть пономар у нанковім халаті, ангели, пастухи, **Ирод**, хор и т. др. В інтермедіі приходять жовняр, **Даря** **Иванівна**, циган, циганьча, дід и баба. Драма, вийнявши конець, списана на церковно-словінській мові, конець її и інтермедія на Южно-Руській. Ось як там говорять на сцені поляк и хлопець:

Поляк. А цо тута за галаці!
Нех дзємбло вєзмє гайдамаці!
Идзь хлопку, вєдзь до мене кохану,
Я ту краковяку витанцевать стану!

Входить подька, гудєє с поллком під пісню, а хлопчик танцює за плечима нана, віттак падає и утікає враз з другими, а за сценою роздаєця народня пісня:

Да не буде лучче,
Да не буде красче
Як у нас на Україні!
Що немає жидє,
Що немає ляха,
Немає Унії!

(Н. Марк. Обичаї, и др.)

Симеон Полоцький (1626 — 1680), учившийся в заграничних академіях, перейняв від них жар до віршування, и не повидався ёго до самої смерті. Він писав и драми: комедію „Блудний син“, трагедію „Навуходоносор“. В 1664 р. він приїхав у Москву учиги царевича Федора, и з ним враз перейшла сюди Київська драма. — **Св. Димитрій Ростовський** (1651 — 1709), ще як пробував на Южній Русі, написав деякі драми: „Грішник каюцийся“, „Есмер и Агасфер“, „Воскресенне Христово“, „Рождество Христово.“ (Літ. Р. А. V, 154). Поминувши легендарний характер ёго драм, в них являюця живі лица, говорять настоящою мовою. Пастирі ёго комедіі „Рождество Христово“ — чисті Русини. На сцені два пастухи **Авраам** и **Авоня**.

Авраам: Што брат, гді же там поєдєть хорєшєнько?
Єще я тає не слихав, ти слишишчє Авонько?

Авоня: Я вже слишу и вижду: єй, птичка високо,
Смордирте, єдва б ваше не досмотрить око:
Тя стар, на глаз гром, вог в гору смотрите.

В першій половині XVIII в. являюця вже драма з историчним направлінням. **Геофан Прокіпович**, окрім драми „Владимір“ лишив ще другу, представлену в Київських школах в 1728 р. Називаюця вона „Милость Божия, Україну чрез Богдана Хмельницького свободившая и возвеличившая.“ Максимович удержує, що „Милость Божия“ написана під час пробування нововибраного малоруського Гетьмана, **Данила Апостола**, так ласкаво и почетливо прийнятого царем... Геофан мав дуже у чести и повазі знаменитого проводира **Козацького**, и конечно тоді, згадувши свої минулі літа и свою родину — **Київ**, написав він у Москві для любой своєй **Академі** нову драму, (Чтенія, 1859, I, ст. 77). Драма похожа на сценічний утвір, написаний під нагоду. У першій дії, у першому появу, осплакує **Богдан Хмельницький** долю козацьку и объявляє нові плани. Ёму відповідає хор: муза и **Аполло** грядущу **Ляхам** погнєбєль предоказують:

Не видиш, поляче!
Кто по тебе плаче,
Кого обиждаєш
Кому досаждаєш?

Солнце зайдець в хмури,
Вдарять на тя бури,
Шкуру тебе дерти,
Глави будуть терти,
Шні витягати,
В ярмо закладати,
По лісах гонити,
По ріках топити,
З склепов видирати,
Аж за Вислу гнати.
Придуть на тя злая,
Непременно сая;
Бог бо тебе судить,
Суд ёго не зблудить!

Дія 2-га. Хмельницький объявляє свій план **Запорожцям**, вістники вістать за прихід **Ляхів**, козаки сїдають коней. Дія 3-тя, 1 появ. На сцені одна **Україна**. Вона „о помощь и пособия Божие Хмельницкому въ брани той просить.“ У 2. появу, вістник вістить побіди:

Не плач, о Україно, перестани тужити,
Печаль твою на радость время преложити...
Україна: Слова твоє дивно мене утішають,
Єгда толикія мні побіди глашають...

Дія 4-та. Появ 1. Хмельницький с торжеством на Україну вернувшись у **Київ**, при воротах торжественно дякує **Богу** за такі побіди; діти **Українські**, в школах **Київських** учашіся, здоровлять ёго, віттак и козаки через писаря так великої слави ёму „віншують“. Дія 5-та, Появ. 1. **Україна** радуєця и дякує **Богу**. Появ. 2. **Провідіння** **Боже** показує **Україні** грядущу долю; хор співає хвали

Хмельницькому. Наконєць епілог уважує народу на милість Богу.

Під кінець XVII в. и в початку XVIII в. постають деякі Южно-Руські інтермедії — чисто-народного складу. В рукописи И. Публ. Библ., відкритій Пекарським, поміщено кілька інтермедій, де немає ніякого засновку, а введено пару осіб, котрі ведуть між собою розмову. В одній з них, прописаній „інтерлюдіи или между вброшенная забавная игралища“, на сцені являюцца лица, добре знані в тодішньому товариському життю: роскольник, ставленник, підданий, пономар и жид; роскольник и мошенник (зłodій) говорять по великоруській, а жид, слуга, циган — по українській (Тих. Літ. Р. Лит. III, II, 37). В другій інтермедії, також в Рукоп. И. Публ. Библ., введено „гаєр, дві молодіці, шляхтич, циган и купець.“ Гаєр с початку бє старуху кочергою, віттак старуха єго помелом, потім наступають дуже нечемні сцени одної молодіці с шляхтичем, другої з гаєром и п'яним чоловіком, и наконєць циган продає гаєра купцеві за десять дукатів (Пек. Мист. Ст. II). До сєго часу відносицца ще одна інтермедія на три особи: „смерть, воїн и хлопець“ (з Зборника 1788), лишившася у Великоруського народу в драматичних розказах про Аника воїна (Літ. Р. Лит. V, II, 78, Рус. Арх. 1864, 74). Учитель пійтики на Київській Академі (1736), Довгалевський, пише комедії и мистерії, зложені с кількох інтерлюдій. У них так само, як и у вертепній драмі Марковича, на сцену введено три народности (Московська, Южноруська и Польска). Виходить Козак, до котрого виходить Лях на влови (на охоту); Козак заховуєцца, віттак виходять до того Ляха піддані с поклоном. Інтерлюдія зачинаєцца думкою Козака:

Мати моя старенькая, чи ти мні раденькая
Мой молодости; 2.

Був у Турка под руками, а в Татаров с кайданами
У самой жалости. 2.

Да вже правда тепер нема добра всюди,
Дармо прячуєм, виставляєм груди;
Бог виручив мя оттуда, а тепер місця не найду,
В дому не сидіти. 2.

Ліси, поля спустошенні, луги, сіна покошенні;
Пороспускав діти. 2.

Толко ж правда що треба взирати на Бога,
Той єсть всім в добичи простая дорога.
Пойду знов на Січ мати, пойду долі вниз шукати,
Козацкая доле!

А че и буду потугою, а в Мєскаля заслугою.
Мати ж моя Олеє!

Спитаю, чи не буде хоч на низу добра,
Чи не трапицца де поймати лиса або бобра.

Буду Турков воевати, мечем слави добувати.

Буду воевати. 2.

Єй коли б оп'ять як була козацкая слава,
Що б распустилась всюди як перьями пави,
И щоб зацвіла знову як рожа у літі.
Як Бог позволить побрать турецкія діти,
Або Ляхов на той час трапицца поймати.
И сем нів Козацких по ребесам дати.

Лях міркує про яструбів, а єму кланяюцца Литвини, єго поддані, с котрих старший так учить говорити молодшого: „на здоров'є табі пане, нехай и панем стане и всім здіткам вашим, нехай стане се гето тут приходом нашим“. Пану такий привіт не подобаєцца; „что такое хлопи, тепер ви мні говорите? и панського гніву не знаєте?“

Литвин: Ніт, моспане, ми к тебе с поклоном пришлі,
И сакою маць до твоей милости принеслі.

Лях: Возьми-ка, хлопче, самого войта, как
старшого,
Бей, тузь, валій, палай, бей хорошенко,
Также и другого:

Что за диво мні и какая біда — хлопа
забить, убить,
Как негодного сына.

(Дальше буде.)

Листи з Ойлля.

I.

ЩЕ КІЛЬКА СЛІВ ПРО ПОТРЕБУ
Народного Молитовника.

Велика се й неперечна правда, що просвіта якого небудь народу може змагатися тільки тоді, коли доїї ширення послугуємося єго рідною мовою. Спасенну сю думку порозуміло вже багатько народів європейських и тому не дивниця, що просвіта у них так скоро наступає вперед. Тільки нашому руському народові не дають лихі люде добитися до сєї щасливої пристані, тільки у нас Русинів годі проломити сєго згубного переконання, що народ не прийме просвіти ширеної чужою мовою, що „чужим язиком не досягнеш до чужого серця“, що тільки тим слєвом, що ним

„мати співала,

як малєго сподівала, в малім розмовляла“,

можна „серцем до серця промовляти.“ Чужі люде хотіли б з руського народу зробити якогось перевертня своєю вдуманою просвітою. Та дарма, що заходяцца! У єго є на те добра відповідь, виголошена устами незабутного кобзаря.

„Тєплий кожух, тільки, шкєда,
Не на мене пійтий.“

Нема що казати, що не на добро се виходить нашому народові. Він оставця позад усіх просвічених народів и туманів у темноті.

Отже не про одну річ що до народної просвіти думаємо поговорити и сподіємся, що ш. редакція помічатиме наші письма у рідній Правді. Може бути, що гадки наші наведуть кого на яку кращу думку и діло піде гарно, бо тільки тим способом можемо скоро дійти до нашої мети, як будемо обоюдно наші гадки виявляти, про народні потреби порозуміватися и укупі сполученими силами працювати.

Тепер скажу я кілька слів про конечну потребу народнього молитовника. Ще в 24 му Ч. Правди порушив ш. дописуватель з-над Прута питання про народній молитовник и виказував потребу такого ж, наводячи кілька справедливих аргументів. Я ж додаю ще деякі уваги, котрі, здається міні, не маловажні.

Церковня мова для нашого народу так само чужа й незрозуміла, як и інші славянські. Правда, що народ розумів деякі церковні слова, та вони менше-більше спільні всім Славянам, а деяким словам церковним надав наш народ зовсім инший розум.

То ж не дивно, що молитов складаних церковною мовою народ або зовсім не розумів, або не так, як належиця. Си причина наводить людей простих, неписьменних до перекручування молитов, а тим до зневаги Бога.

Приклади таких попервертаних молитов, списані в Полтавщині з народніх уст, без найменшої переміни, передав міні приятель мій и я не залишаю напечатати їх у рідній Правді, яко наслідок недбалості про народній розум консервації. Ось вони. сі молитви:

„Оче-наш оже всь та вже ввесь. Око на небі, око на землі. Хліб наш на сішках дай нам на вилках. Пом'яни Господи ти книгі, що в церквах лежать: хурхулу, мерилуху, савгірю, ище й тую, що телятиною обшита. Як в церквах та в комодах замки замикаюця, так щоб нашим ворогам зуби й губи позамикало.

„Святая святиця, небесна цариця, п'ятінко, матинко и ти, святий понеділочку, Божий влюшничку! ти на морях кладки клан та невольників з неволі визволяв. Поведи нас на той світ, до наших родичів. Охрімко Супони и Цархімко на святих твоїх ліжках опочивають. Господи мій милостивий, царю небеський! відверни мене од дурного ума, од несвіцького сором'я, да не уподоблюсь я крученому барану в християнському твойму стаді, яко Терешко Мати Божа, Ахваренська, Каплунівська, Ди-

канська, Пачаївська, и неопалимая кушнина, спаси душу мою. Анилуй же мене, Господи, и пошарпни мене по боках, по ребрах, по кістках, по череслах, коло мого двора, коло мого кола, коло мові жінки, коло мові дитинки и коло мене грішного. Тільки не шарпай того..... сина зятя, що горілку п'є та жінку б'є. Хрест на міні, хрест на спині и увесь в хрестах, як овечка в реп'яхах. И ти, святая Покрівонько, покрив мене святими твоїми крилами, и ти, золотопуний Пилипе, и ти, безкостий Марко, що в погребі замурувавсь, и ти, сухий Никоне, що святими твоїми молитвами проганяв всі чортяки, відьми, вовкулаки, и всяке погане марище, що цур йому да цек, и всяку погану нечисть, яка по світу валанчує. Ом'я оци и сина, бери, жінко, в черепок хуху и святого духу, одверни и заступи. Амінь.

„Оче-наш, чеснійшую и пренепорочнійшую спаси душу нашу. Радуйся, невісточко, що святая Покрівонька в Лаврі замурувалася. Сувершечко несудо брачная, ухони и понеси нас на той світ. Там вся рідня наша: мати Марина, сестра Орinna, дядько Онопрій и дядина Стеха, ажень біжить, ажень кричить.

„Спаси, Господи, нас од лихого звіря, од дявольского навождення, од нечистого приключення, од всякої поганой болівни и од панського казу и од лукавого твого святого. Амінь“)

(Записано у селі Періванцях, Лубенського повіту, в Полтавщині, 1864 року.)

Се найважніша причина, чому б нам постаратись о народній молитовник. бо доки народ їх не матиме в руках, доти не виворінця такі богозневажливі речі з його голови, дарма що коло сего заходитимецця дбала катехизация.

Та є ще інші причини, що також промавляють за народнім молитовником. Руське жіноцтво виростає переважно під впливом польским и так само не розумів церковних молитов, як и простий народ, отже берецця охотно за польські молитовники. З браку народнього молитовника виходить не тільки ся шкода для руського жіноцтва, що воно не може з хісною користуватись церковними молитовниками, але й сим торуємо самі дорогу згубній для нас колонизації.

Наконець, чому ж нам Русинам бути останніми між просвіщенними народами. Всі моляця своєю рідною мовою, тільки нас гнете ще сей середновічний консерватизм. Час вже, щоб нам вибитись из згубної схолястики, час вже нам видвигнутись и стати поруч з иншими просвіщенними народами!

О. Л. Б.

*) Я сам не раз чував, примічав мій приятель, як молиці простий, неписьменний народ: „очинаш, ожогосі. око на небі, око на землі,“ и т. д. Бувши дячковою я довго не знав, що „ижкаси“ значить — „иже вси“ а думав, що се якесь святе слово, и що й питати про його потреба, так як показувати пучкою на місяці. Один инспектор округних шкіл розказував, що, бувши на инспекції звелів якесь припадком хлопцеві в одній школі прочитати „Отче наш“, так він устав та вчистив свого „очинашу“ перед попом и реп'ярами! Сміх и горе!

Головні помічники при редакції: *Б. Згарський, М. Косак, Др В. Лугаковський, О. Паршицький, Др. К. Сушкевич.*

Взаститель и одвічающий Редактор **Паталь Вахнянин.**

З друкарні Ставропигийської

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предлаша вымосити:

На „Правду з Додатком“: У Львові на р. 5 р., на 1/2 р. 3 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р. 30 кр.; — по за Львовом на р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р. 1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на 1/4 р. 50 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и литературне.

по за Львовом на р. 3 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р.

На самий „Додаток“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. на 1/4 р. 50 кр.; — по за Львовом на р. 3 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на 1/4 р. 30 кр.

Редакция и Администрация під Ч. 453 1/4 (Галицька улица).— Рекламації, неопечатані, приймають ся на почті безплатно.

ХРХЧХА.

Картіни з волинської України,

Івана Нечуя.

(Річ дальша.)

XI.

Одного вечора звелів Ясь запрягати коні.

„Куді думавш, Ясю їхати?“ спитала його Ганя.

„А хіба ж ти не поїдеш зо мною до Лемішківських?“ спитав її Ясь.

Ганя на хвилинку задумалась. Її с першого разу не полюбилась ні Зося, ні Теодозя.

„Як до Лемішківських, то їдь сам. Я поїду иншим часом.“

„Та й міні не хочеця, але треба. Лемішківська — дама з великими претенсіями, и таки розуміє звичай вищого общества. Міні не хочеця, щоб вона назвала нас неуштивими. Нігде дітись, треба бувати в їх, коли вже зачепили їх! Та ще колиб ти знала що? Треба їй одвезти оте дзеркало!“

„А то навіщо?“ спитала його Ганя. Недомисл засвітився в її очах.

„Може позичає на що?“ говорила далі Ганя.

„Ах! де там тобі! треба подарувати! Я й сам не рад, та нігде дітись, коли слово з язика злізло. Бачиш, на балу почала міні Лемішківська розказувати, що не взяла своєї дочки на бал, бо ніби вона ще мала дитина...“

„Добра дитина! час на зміну матері!“ обізвалась Ганя.

„Ніби вона по своєму погляду на вигодування дітей мала за недобре так рано вивозити її на балі. Потім вона міні розказувала, як її дочка плакала, як вона обіцялася привезти її з балу гостінця, цукерків... И надало ж міні на той час глянути на те дзеркало! Я махнув на дзеркало рукою и.... обіцяв прислати її доці дзеркало, щоб вона тільки не плакала. Так тобі слово зірвалось для комплі-

мента! а тепер треба додержати свого слова, треба вже одвезти.“

„Шкода дзеркала...“ промовила Ганя та й замовкла. „Одвези вже, коли обіцяв...“

Дзеркало було туалетне, столове, довго-кругле, з срібними рямками, на точених ніжках ш червоного дерева. Ясь недавно привіз його з Одесси за для себе. Такої ж самої роботи, тільки білше, він купив и для Гані.

Дзеркало зняли з стола, зав'язали в скатертину и винесли за Ясем до екіпажа.

Вже сонце заходило, як приїхав Ясь в Тхорівку. Якима не було дома. Ясь застав самих дам. И Зося и Теодозя спихнули подум'ям на виду, як він вступив у бідну гостинну. Вечірне сонце через вікно освітило його розкішне ш чорним вусом лице, и швидко червоне проміння заблищало на срібних рямах, на блискучому склі гарного дзеркала, котре Ясь поставив на столі проти вікна и обтираєвил пил своєю тонкою хусточкою.

„Я додержав свого слова, привіз вашій доці гостінця, привіз навіть цукерків,“ промовив Ясь до дам и витяг с хустки зав'язаний в папері гостинець.

Швидко вийшла дочка убрана в найкоротшу сукню, щоб тільки видаватись маленькою. Вона дигнула ногою и присіла перед Ясем, зачервонившись. Тоді Ясь подав їй цукерки, взяв її за руку, привів до дзеркала, просив заглянути туді, подивитися, чи не заплакани в неї очі! Бідній дівчині видимо було дуже совісно, що з нею граюцца, як з малою, тичать її у руки цукерки, як дитинці. Але як гість сів коло неї и почав розмовляти з нею, сміливо заглядаючи їй в вічі, вона тоді зовсім иначе поставила себе до гостя, вертіла очинятами, крутила голівкою незгірше своєї матінки и гувернанни. Їй здавалось, що Ясь привіз гостінці такі справді за-для неї.

Подали світло в бідненьких підсвішниках, подали и непоганий чай та в поганій посуді. Мати вирядила дочку спати. Якима все не було; Зося и Теодозя балакали з гостем.

Зося сиділа побруч з Ясем на ганчіпці. Вона була убрана по буденному, але в тому недбалому убранні видно було добре вишкірковане кошівство. Чорна шовкова мантіла зовсім спустилася на її стаці а одслонила її шию и півні плечі. Трохи ширіше сідни пересовувалась то на одне плече, то на друге, и її плечі, круглі, як великий яблука, вириняли зовсім с під сукні по черзі, неначе підіймались на терезах. При розмові Зося прихилилася трохи до Яся и плече її вириняло на верх, блищало при чорній сукні, ніби виточене з м'ямару. Теодозя сиділа в фотелі по другому боці Яся. Як Польки, вони хвалили все и всіх, про кого тільки говорили, але не легенько иклось тому, кого вони хвалили. Їх хвала жаліла як гостра кропівка вже тим, що була без міри велика. Щоб зрозуміти їх мову, треба було приймати їх слова навиворіт.

„Яка мила рідня вашої жінки!“ почала Теодозя. „Яка поштивка її мати, спокійна, добра; вже й не молоді, а така хороша, така хороша, що й сказати трудно! Її дочки, здаюцца її меншими сестрами.“

„А сестри вашої жінки,“ підхопила Зося, „що за гарні дівчатка, що за милі! як ті пташки, все горнулись до матері.“

„Я дуже рада, що познакомилась из ними!“ підхопила Теодозя; „так наговорилась из ними за цілий вечір, як з рідними сестрами.“

Ясь бачив, як Теодозя присіла була коло їх на хвилинку, але зараз одскочила, неначе її хто вколів шпилькою.

„Яка мила особа ваша жінка!“ почала знов Зося. „В неї є щось дуже симпатичне, що чарує вас таки-так од разу! Яка вона гарна, с тією оригінальною красою Українською, с тими замітними рисами лиця, з тими чорними бровами. Я зразу полюбила її, влюбила в неї. Яка вона смирна! як вона любить помірність, навіть модою жертує уборами жертує для того, щоб тільки обминути той ефект, хоч невинуватий, але все таки ефект. Так просто, и так доладу була убрана.“

Ясь добре розумів, що йому кажуть, ніби його жінка має сільську, мужичу красу, невміє убраться по моді, хоч и має за віщо,

„А яка вона господарка!“ підхопила Теодозя. „Яке в неї хазяйство! Чого в неї тільки не має? Хіба одного птничого молока. Яка про неї пішла скрізь репутація! репутація дуже маняча за-для молоді жінчини! Вона сама за всім доглядить, непосоромицца підти и до пекарні, и на горід, и до молішні, и до леху. Слути в вас не лінуюцца, добре роблять при доброму догляді.“

„Кому вже, кому, а міні треба завидувати їй,“ обізвалася Зося, ніби судячи себе, але то була тільки похвала собі. „З мене зовсім нехазяйка! Що піду до пекарні, зачую дух с коміна, то зараз и вчадію! Пішла б на горід — собак страх як боюсь! А с тими наймичками треба все гарюкатись, сваритись, а я ніяк не вмію обійтись из ними. Я зовсім незугарна хазяйнувати.“

А як вона обходицца с прислугою!“ знов говорила Теодозя. „Бі-Богу, любо дивитись! Так за-просто, так по любові; зовсім, як Бог велів у Євангелі. Ах, як я люблю, що прислуга смілива в хаті, не забита, не трусицца, як прислугує тебе!“

„Кому не подобаецца та патріархальність! та як трудно до неї вернутись в далекі віки!“ перебила її Зося. „То треба великої душі для того, великої просвіти! Я з своїм людом ніяк, ніяк неполажу! Чи це село такє, чи може в Кам'яному йнці люде: тут треба все принюкувати палицею, нагаєм, та й тим нічого не вдіеш.“

Ясь почервонів. Зося зрзуміла, що вже переступила міру в прихвальбі й облєсливості, бо було відко, як на долоні, що вони мають Ганю за просту, що вона братавцца з людом, сама ходить до пекарні, на горід, и собак не боїцца.

„А як вона вміє гостей прийняти!“ хвалила далі Зося; „як вона вміє недати вам скучати ні на хвилиночку. До кожного присіде, кожному скаже миле, привітне слово. Ах! що то за людина, що то за щастя вам послів Бог! Жити с такою просвіченою жєнщиною и разом с тим — с такою хазяйкою, раз-пораз мати в хаті такє розумне подружжя, мати с ким розумним словом перекинутись, поговорити не тільки про дневний клопіт, та й про рєчі вищі, властиві чоловікові з розумом и просвітою: Ах! як я дякую Богові, що він міні післав мою милу Теодозю з нашої милої Варшави. З нею я тільки душу обведу, поговорю, поживу розумом и сєрцем.....“

Зося схопилася з місця, кинулася на шию Теодозі и почала з нею цілуватись. Обов плечі її дуже висунулись с-під чорної сукні. Потім Зося сіла, підперла голову, похнюпилася и ніби замерла. Всі мовчали, всі поважали ніби її сміток, хотіли дати їй час переболіти душею.

А в Яся пліла думка про Ганю, думка про те, як на неї дивицца сусідне товариство, як дивицца Зося. Він поглядав на біло-мармурове плече Зосі, на профіль її лиця и почув, що вона панує тепер у його сєрці, що образ Гані все далі й далі одсовувався, туманів. Не дурно ж Теодозя и Зося розсипали перед ним стільки хвалини. Вони заки-

дали її тими квітками, як зазначають йому мерця сирію землею.

„А як вона оригінально говорить по польськи!“ віддала ще одну квітку в Ганю йому Теодозю. „Як мило воно в неї виходить! як вона чудово вимовляє слова! Ніхто не сказав би, що вона Московка чи Українка! Їй же Богу! чиста Полька! З вас, бачу, великий вчитель. Я не знала, що з вас такий великий педагог...“

Ганя ледві вмала кілька слів по польськи, и крутила ту польську мову, як и московську, на свій Український лад. Як дочка священика, вона чудово говорила тільки по українській. Сам Ясь, будиши ще економом в Нестеринцах, розмовляв на жінкою и с прислугою по Українській. Тепер чогось йому стало сором, що Ганя не вмів говорити по польськи.

Всі сиділи мовчки. Зосья й досі сиділа, похиливши голову. Коли це з другої кімнати ввійшов Якім зовсім так, як-от виступають актори на сцену за декорацій. На голові в його волосся було розсудлане, картуз зліз на бік. Їго очі блищали дивно, як у вівка. Він приспівував и пританцьовував, узявшася вбоги:

„Я на місті була, я горілку пила! Диб, диб на село; кив, морг на його!“ приспівував Якім, смішно присідаючи, як стара баба, и прямуючи через світлицю. Їму все здавалось, що він иде вудлицю, бо на сидічнх людєй він и не дивився. Він почав розмовляти сам з собою, як звичайно бував з людми в хмєлю.

„А баба Параска приймає вечерю з стола“; и до неї: „А потанцюй стара бабо!“ .А вона: „я на місті була, я горілку пила: диб, диб на село, кив, морг на його, бо то любка його!“

И Якім знов, видимо, передражнював бабу Параску, як вона танцювала. Він чисто по бабьячий тупцяв по хаті, и так смішно згорбився, и одкидав ногами, що треба було од сміху за боки братись. Запримітивши людєй, він став серед хати, втірив очі в Яся, потім зняв картуз и промовив чогось по французький тоненьким голоском:

„Bon jour madame!“

Разом с тим він одсунув далєко назад себе одну ногу, а другою тріхи не став на коліно.

Дами полякались. Зосья зблідла. Ясь тільки дивився на його.

„А! bon jour, mademoiselle Theodosie!“ пропищав він знов, очевидячки передражнюючи Зосью и кланяючись до стіни. „Bon jour, Zophie!“ пропищав він знов, перескочив напроти, и знов кланявся. Він так добре передражнював у голосі, и в постаті

свою жінку и Теодозю, копіруючи їм привітання, як найлуччий актор.

„Bon jour, madam Парасковєя!“ промовив він обернувшись уже прямо до Теодозі. Тут він заточився и тріхи не наитрикнувся на її ніс. — „Ану! диб, диб на село! пішла! марш!“

Все це було сказане по українській. Теодозя схопилася з місця, Ясь за нею.

„Що то ти робиш!“ крикнула на його грізно Зосья. „Ох я нещасна!“ заламала Зосья руки и забігала по хаті. „Пішов спати, ти нещасний!“ крикнула вона на його.

Яким скорчився в три погібелі, сховав кулак на грудях, и як нес, підгорнувши під себе хвіст, подібав до другої кімнати прехимерно ступаючи ногою за ногою, ніби перескакуючи через погородяні тинки. Доскакавши до ліжка, він упав ниць до подушки и притаївся.

Ясь почав прощатись. Зосья випроважала його на ганок. Ніч була зовсім темна аж чорна.

„Спасі мене! спасі мене! я пропаду!“ тихо промовила Зосья простягнувши до його руки.

„Спасу тебе моя дорога, моя нещаслива!“

Ясь узяв її руки притулив до свого лиця и тихо цілував, а потім притяг її всю до себе... Ніч була чорна. Ніхто того не бачив, тільки Теодозя почула те довгим носом, ахнула и одхилилась за двері...

Пізно вже Ясь вертався до дому и все думав про те, як судили його жінку. Щож то говорять про Ганю багаччі, вищі пані, поміщники-Поляки, коли ці біднєнки Ляхівки так її перехвалюють? Як же вони дивляцца и на мене, коли в мене така жінка?“

Ганя не спала и дожидала його. Світло горіло в її кімнаті. Ясь приїхав, ледві поздоровкався з нею, сказав їй ні те ні се, згадав про якесь негайне діло, и пішов до свого кабінету спати. Ще таким він ніколи не вертався до дому. Все те и вразило и здивувало Ганю.

Другого дня в ранці Зосья и Теодозя прилетіли вже до Середінських в гості, ніби подякувати їх за гостинєць для дочки.

Ясь був дуже радий, дуже ласкаво прийняв їх, а Гані не було в хатах. Вона десь вєшталась по хазяйству. Ясь послав за нею наймичку. Наймичка знайшла її коло робітниць в молішні.

„Пані! просів пан, щоб ви йшли до покоїв, бо приїхали та носата пані, що була в нас недавно, а з нею и та друга дуже гарна.“

„Вже знов притарабанились!“ крикнула Ганя, не вдєржалась.

З бідного до́му, Га́ня дуже любила ба́гате ха́зйство, чу́ла себе тепе́р, як шу́ка ри́ба на глибо́кій во́ді. Люби́ла вона́ похва́літьсѣ ма́тері, се́страм своїми́ порядками. Тепе́р, в робо́чий де́нь, її одри́ва́ли од діла, тоді, як робо́та ки́нула на горо́ді, в мо́лошні... Га́ня не за́раз пішла́ до ха́ти. Вона́ по́дивилась на робо́тниць, котрі шпарува́ли надві́рні ха́ти, по́тім загля́нула на горо́д, де полі́тницьі по́ло́ли, са́дили, поли́вали. А в ві́кна на не́ї диві́лись го́сті, диві́вся Ясь. Га́ня ста́ла коло́ полотни́ць, а з ві́кон ви́дко було́, що вона́ з ними́ розмовля́ла. По́тім наді́шли які́сь мо́лоді́ці с се́ла́ и знов по́чали з не́ю розмовля́ти. Га́ня присі́ла на вели́кій коло́ді, що ле́жала коло́ т́ну. Со́нце, вже до́волі па́лке, обли́вало її не́ при́криту го́лову, її бі́ле ли́це. Вона́ була́ без рука́вичок и не за́ту́ляла л́пця́ від со́нця зо́нтиком. О́дна сме́лива мо́лоді́ця, примі́чаючи, що па́ні не го́рда, и ма́бу́ть вто́мившись, сто́ючи сі́ла тро́хи не по́руч з не́ю на коло́ді, розмо́вля́ла, розма́хувала рука́ми. А в по́кої ви́дко було́ всю́ ту сце́ну.

То́ді як мо́лоді́ця сі́ла блі́зько коло́ Га́ні, Зо́ся не́реморгну́лась ис Теодо́зѣю. Теодо́зѣя моргну́ла носом так не́замі́тно, як от морга́в той жураве́ль, котри́м витяга́ють ві́дра з коло́дѣзя. Ясь не мі́г не примі́тити, що вони́ сме́юцца и весь по́червоні́в. Він так розлю́тувався на Га́ню, що ті́ві го́дини за́душів би́ її своїми́ рука́ми. Він ви́йшов с ха́ти и пі́слав по Га́ню вду́рге. А Га́ня все огля́дала ого́родину и без о́хоти ле́дві плеласѣ до ха́ти.

„Як па́ні ся ма́е? Як живе́те, мо́я найдо́ро́жча, найми́лиша?“ за́лепетали ра́зом го́сті, ки́нулись до Га́ні и по́чали її так га́рѣче обі́йма́ти и ці́лува́ти, ні́би вони́ бу́ли її щі́рими при́ятелька́ми, або блнзѣ́кими ро́дичка́ми.

Га́ня так га́рѣче й до се́рца при́ймала і́х по́цілу́нки, як ті́ образи́, що і́х у це́ркви ці́лу́ють сі́льські ба́бі.

„Ви́бача́йте, мо́я найми́лиша па́ні, що ми по́ту́рбува́ли вас, оді́рва́ли од госпо́дарства!“ за́лепо́тала Зо́ся. „Що за лі́чко в вас, що за ща́сливий цві́т ли́ця! Хо́дите по со́нцю без зо́нтика, и ні́ кри́шечки не за́палі́лись!“

„Вас ма́бу́ть ча́рівни́ці обли́ли я́кимсь зі́ллям в ча́с ва́шого наро́дѣння,“ підхо́піла Теодо́зѣя. „Як би́ я так хо́дила, то зго́рїла б на ву́гїлля.

Га́ні хо́тілось сказа́ти, що ї́й и го́рїти на ву́гїлля не трі́ба; бо те́мне гу́сте ря́ботиння ро́би́ло її ли́це и так у́же те́мним.

Теодо́зѣя знов при́го́рнула її до се́бе и по́цілу́вала. Га́ні так стало́ гидке́ те́ лука́ве пе́стиння, що вона́ відсу́нулася тро́хи од не́ї до ві́кна.

Го́сті по́чина́ли розмо́ву то с то́го, то з дру́гого бо́ку, а Га́ня мовча́ла. Го́стям так бу́ло га́рно сиді́ти в ба́гатих сві́тлицях, коло́ га́рного чо́ловіка, що вони́ одва́жились піді́бра́тись під Га́ню и по́чали розмо́ву про ха́зйство. Вони́ просі́ли Га́ню пове́сти і́х и пока́зати своє́ госпо́дарство. Га́ня бу́ла ра́да похва́статись тим, що вона́ дуже ці́нува́ла и пове́ла і́х на по́дві́рря. Го́сті йшли, не при́кривши го́лів и без рука́вичок, оче́відѣючи, щоб не́ компро́мітува́ти ха́зѣйки.

Ясь и́шов слі́дком за ними́.

Огля́дили ого́родину, огля́дили па́рники́, найшли́ пе́рпих зо́ два зе́лене́ньких огі́рків. Ясь по́дав по огі́рку го́стям. По́тім Га́ня пове́ла і́х у ха́ту, де мо́лоді́ці зби́вали в хва́стках ма́сла, де сто́яло мо́локо́, здо́рові ко́шки з ї́йцями всѣ́юї по́дві́рнеї пті́ці. Го́сті а́хали, дивува́лись, хва́лили Га́ню. Хто́ ёго́ зна, з я́кого сло́варѣ́ вони́ ви́брали та́кі сло́ва́ та́кі похва́ли! Га́ня зве́лила тут же́ при со́бі зі́бра́ти з мо́лока́ сві́жих верткі́в и збі́ти ма́сла до ко́фе. Мо́лоді́ця збі́ла ма́сла по́вне блю́дечко. Верну́вшись у по́кої Зо́ся й Теодо́зѣя хва́лили та хва́лили те ма́сло по́пива́ючи ко́фе, аж по́ки хва́лячи, ви́їли все до оста́нку. А пі́сля ко́фе вони́ осі́ли коло́ Га́ні по обі́два бо́ки, вда́ючи з се́бе щі́рих при́ятельк, и знов ці́лува́ли її, и так обли́зали її з обо́х бо́ків, як кі́шка — своє́ рідне ко́шеня. Вони́ уви́вались коло́ Га́ні, щоб під одѣ́жою дру́жби ма́ти при́чину ча́сто бу́вати в її до́мові и ве́сти свої́ итри́га з її чо́ловіком.

(Да́льше бу́де).

ЧОГО Я ХОЧУ?

Не хочу́ бога́цтва, не хочу́ я сла́ви,

Те да́ри бли́скучі́, те да́ри крова́ві
У ну́трі хо́вають са́му лиш отру́ю,

И го́ре не одно́ и слѣ́зу гі́ркую.

Я зна́ть і́х не хочу́, ми́ні́ вни́ байдуже́!

А хочу́ я, бра́те, а хочу́ я, дру́же,
По́жити на во́лі в тихі́м супо́кою,
Хочу́ поту́жити з ні́мов са́мотою.

Ой, хочу́ я міс́ця, тѣхенького́ раю́,

Де лю́дей не чу́ти, де жи́ття ще́ в маю́.

Ой, того́ ми́й дру́же, того́ я ба́жаю...

А того́ на сві́ті ли́бонь вже́ не маю́.

Воло́д. Ли́лїчнїк.

**МАЛОРОССІЯ (Южна Русь) и ІСТОРІЯ її ЛІТЕРАТУРИ,
почавши від XI. до XVIII. віку.**

И. Прижова 1869.

(Дальше.)

У той час, коли полки Миниха переходили Україну, коли безталанному народови забирали насильно хліб, підводи, кнутом гнали його на линию, на сцені рядом з Ляхом явився и Москаль...

На ярмарку жид розгораздився з своїм шинком и кличе до себе прохожих ксендзів.

Жид. Прошу на водочку, прошу—извольте пнть.

Ксендз. Дай, жизю, на етот шостак білий,
Ми не такой люд, как схизма проклятая.

2. ксендз. Прошу, отче, скажи,—откуда віра взята?

3. ксендз. А что тут будеш о вірі разсуждать,
Слишу,—идеть Москаль, будеть штурмувать.

Москаль. Што здесь за шум, што за крик, да нет лі раздоров?

Ксендз. Чекай но васпан, ми ни в твоём двору.

Москаль. Што болтаеш, ти меня называеш вором,
Да еще хвалишься здесь своим двором!
Полна болтать; мне нада дать скоро падводу.

(Тр. Київ. Дух. Акад. 1865. Февр.)

До сорокових літ минушого віку відносниця трагікомедія, зложена Варлаамом Лашевським в Академі Київській (Літ. Р. Ант. I, II, 6.). Наконець один с красчих людей Южноі Руси, Георгій Коницький (1717 — 1795), лишив драму у п'яти діях: „Воскресеніе мертвих“ виведене на сцену в Київській Академіі 1747 р. трудами еромонаха Георгія Коницького. (ів. VI, III, 177). Київська драма, записана Симеоном Полоцьким на північ, там замерла, не появивши за себе нічого, и коли ще тривали інтерлюдні, на театрах явились вже малповаті переділки німецької драми, сцени взяті з другого життя, немаючи ніякої звязи з народом... А між сім Українець, каратаючи свою долю, заодно вдумивався в них, часто сміявся над тим що бачив, и вічно звернений душею в самого себе, він виробляв високо-комічний елемент, що доразно об'явив себе у цілій Южно-Руській літературі, почавши від пословиці, до пісні и інтерлюдні. Однак з утратою свободи народної, и южна драма замерла и весь подостаток комизма, розвитий життем и спосібний дати європейській літературі на весь світ великих комічних писців, виявився лишень одними „Мертвими Душами“, що набрав собі їх Гоголь в Московщині.

С такою самою вдачею народнього духа постає в Южній Русі и історія, що писали її, як гарно проказав Максимович, козани на побоевищах збруєю и кров'ю, а віттак переписували на папір и переховували для пам'яті потомкам (Макс. про Сагайдач. 352). В своїх літописях и історіях Українець заодно об'являє себе в однім виді — щирим сином своєї ріднини и хоронить сей благородний признак, як побачимо, навіть в своїх пізніших потомках. Сим и відзначається доразно Русь від Польщі. Поляки, люблячи себе, забували думати про свою землю, про народ, ніколи не знали історію свого народу, и згнула від сього незнання, подавши тим дуже поучающий приклад другим народам... Та ж звісні віщеві слова Зинькевича у його передньому слову до Skarbiec historii Polskiej: „Polacy, nieamamy historii Polski!“

Противно Южно-Руські історики дуже гарно обробили історію Южноі Русі, — ім має завдячувати багато и історія Росії.

Ми бачили, що у Южній Русі літопись продовжалась безпереривно. Було и так, що літописний росказ захоплює долю сусідних земель, и деякі трібували вчинити учебник історії по Руським и Польским жерелам. Самозванщина, що розрушила північний схід, відзивається у серцях Українців, и незвісне лице, сумує ще щиро о долі північних братів, пише „плачь о плѣненіи и о конечном разореніи превисокаго и пресвѣтлѣйшаго Московскаго Государства изложен в пользу въ наказаніе случающимъ, сотворижеся сіе плѣніе и разореніе въ лѣто 7119.“ Літопись ся відкрита Студинком (Врем. V, ст. 56). Літописець повзяв собі відшукати, „чесо ради падеся превисокая и великая Россия“, и причину сього надібує в тім, що „царіє вмѣсто истинни возлюбиха прелесть“ и замість „спасительныхъ словъ прияша богоненавистная и бовсовескія козни, волжбу и чародіяніє“ (Москва XVII. віку — се царство колдунства). Задля сього всього — править він дальше — „толико наказаніе и гнѣвъ возвижеся еже немалому удивленію но и слезам достойно; ниже житія святыхъ, ни философскія, ни граюграф, ни историческія, ни прочія повѣстнія не преизнесоша таковаго наказанія, ни єдину марнархію, ни на єняженіе, еже случися надъ превисочайшою Росією. Сі щирі слова були по правді плач над московським народом!

Пізніці Южно-Руські літописи були роскази про війни, про Хмельницького, — любого героя літописців, и віттак вже переходили в роскази про дальші дії. Такою є Літопись Самовидця о войнах Хмельницького (Вид. Бодян. Чт. 1846, I, II.) Літописець жив и ділав від початку воєн Хмельниць-

кого до останніх років XVII віку. З сеї літописи зробив хтось московський список; и вона-то послужала основою для історії Руссов Кониського. (Україна, I, 153). Самійло Зорка з Волиня, с початку служив за писаря в Запорозькому Кошу и під час тривання війни с Поляками „о всьхъ рѣчахъ и поведеньяхъ совершенно вѣдалъ и досконально и пространно въ Діаріюшѣ своемъ онія описалъ“ Сей Діаріюш до нас не дійшов, однак ним хіснувався Величко хоч не зовсім (Літ. Вел. I, 54). Самійло Зорка любив Хмельницького и написав йому нагробне слово, заховавшеся у Величка (Чт. X, ров. IX). Самійло Величко, бувши канцеляраст війська Запорозького, удаючись на супочинок на село Жуки, у Полтавському повіті, писав: „Сказаніе о войнѣ козацкой зъ Поляками, чрезъ Зѣновія Богдана Хмельницкого, Гетьмана войскъ Запорожскихъ, въ осми лѣтахъ точившойся.“ Величко був військовим писарем, и він сам подав нам вість про життя своє в приписці до літописи: „Сего жъ 1690-го року, на самом початку его, между святы Рождества Господня, начахъ я сихъ лѣтописныхъ дѣяній графъ и сказатель (въ килконадцять лѣтъ будучи) служити войску запорожскому въ поважномъ дому зъ пановъ Малороссіи, благородного его милости пана Василя Леонтьевича Кочубея, писара на тотъ часъ войскового енерального, за пререченого Гетманства Мазеповаго; служилемъ же вѣрне и счастливѣ, якъ моя мнѣ повелѣвала цюта не тилко въ домашнихъ пана моего дѣлѣхъ всякихъ, а найбарзѣй писарскихъ, але и войсковихъ нужнѣйшихъ и секретнихъ на той часъ такъ до самого пресвѣтлѣйшого монарха всероссійского Петра Алексѣевича, яко и въ цифірнихъ въ его жъ монаршихъ дѣлѣхъ, отъ гетьмана тогда бывшихъ до господаровъ Волоского и Мултацского, за исправленіемъ пана моего, кореспонденціяхъ, которіи канцелярії не были явними. Послуживши засъ въ такихъ немногихъ и неустныхъ трудахъ чрезъ лѣтъ пятнадцять, zostалемъ за тую мою службу вправленъ до канцелярії войскової енеральной, на початку року 1705, въ которой зъ между худшихъ братіи моеї былемъ не послѣднимъ въ дѣлѣхъ писарскихъ, сполна чрезъ лѣтъ 4; нимъ за тую мою долговременную и верную службу моя недоля крайнимъ мнѣ, на самомъ концу рока 1705, заплатила нещастіемъ, которое впрѣдъ въ прошломъ поменомъ року припомнѣтися можетъ.“ Нещасте ёго було сполучене з недолею Василя Кочубея, згибшого з ласки Москви в 1768 році; все те діло було так плюгаве, що слова Величка неначе за слѣзами списані.

Не вдоволяючись добрим знаннем дій, котрі списував, Величко мав під рукою и другі жерела,

ось як німецьку історію: Прусскдорфа, Южно-Руську Самійла Зорки и польську Самійла Твардовського (Woyna domowa). Рукопись Сказанія украшена десятима обличчями Гетьманів: Богдана Хмельницького, Івана Виговського, Юрка Хмельницького, Івана Брюховецького, Павла Тетери, Петра Дорошенка, Дем'яна Многогрішного, Михайла Ханенка, Івана Самійловича, Івана Мазепи. Чесний гетьманин, повлашши великі заслуги біля своєї України, він об'явив сю любов на кожній стороні своєї історії. При кінці „предмови до чительника“, він підписує так: „истинній Малін Росіи синь, тебѣ же, чителнику тоєя жъ отчизни, всьхъ благъ прісножелательствующій братъ и слуга.“ Україна для ёго — се мати рідна: „Матка наша Малая Росія,“ „милая отчизна,“ „отчизана наша Украинская“ (II, 18, 32, 34, 36). В ёго очах Богдан Хмельницький се Мусій,* зісланий вивести Україну з лядської неволі: „всемогущій Богъ посла имъ яко Моисея того, о немъ же пишемъ, Богдана Хмельницького, и даде ему смислъ и разумъ, черезъ которій би возмогалъ отъ такъ тяжкаго ига Лядскаго волній Малороссійскій народъ освободити, и въ вождѣлнную цаки приобрѣсти свободу.“ (I, 31). Літописъ ёго, на нещастя, дійшла до нас не ціла, — немає у ії ні початку, де був поміщеннй розказ про билину давню, ні кінця, бо позаяк судити мож, він вів її и по 1700 році (Літ. Сам. Величка. Київ 1848, ст. II.). До літописи про війни Хмельницького зачислююцца Реєстри всего войска Запорожского, писані у два стовбчики на 449 картинках; перописаний автограф реєстрів зроблений для військової канцелярії осенню 1849 р. — Реєстрі сі знову примітні суть сею любовію до Хмельницького, від котрої не вільне навіть офіціальне діло. На обороті першої заголовної картини поміщений герб Хмельницького и під ним прописано:

*) Декому, ось як некомпетентному „Słowianin-у не подобалось, що ми у Святому Письму уживали имена: Мусій, Храт, Орон, Оврам и т. др., буцим то самовольно переіначеві слова. Так ми ту на поучення сльм всім скажемо, що имя Мусій приходить у народніх піснях: „Ой ти брате, ти Мусію, чи бачи ти чудасію?...“ (Нар. Укр. Пісні О. Гуляк Артемовського, Київ 1868, ст. 39). Фюрет у своїй Prachtbibel für Israeliten „Mose, kap. 2, 12, каже: und der vierte Strom ist der Frat (Eufrat). Коли Słowianin хоче бути вірним собі, то нехай поглуме собі на вдорозѣ або таки кине камнем на Англичан, що Исуса звать Джіссее, або других, що кличуть Жезю. Коли фонетика велить їм так переімяти се велике имя, то чом фонетика нашої мови мусить давати на словах Орон, Оврам и т. д.

Старожитність, то тилько якъ бы обновила,
 Же вѣкопомність явѣно зновуся одкрыла
 Клейноть, котрый Хмельницькихъ домъ приздо-
 бляєть,
 Въ мужности въ правдѣ въ вѣрѣ моцно утвер-
 даєть.

(Дальше буде.)

Часть театральна.

Під сею рубрикою подаватимемо від часу до часу критику на театральні представління товариства п. Моленцького. Починаємо від недільного (2-го падол.): „Золотий крестик“.

Основа штуки наступуюча: Брат (Юлько) живе в одному домі з сестрою (Катериною) і своєю судженою (Пазєю). Витягнувши при наборі перший жребий, він стаєця новобранчиком і має покинути свою родину, котру самий удержував. Суджена і сестра плачуть над його долею. До хати — мабуть на нічляг — приходять під ту пору незнакомий подорожник. Впочиваючи в другій кімнаті, він дізнаєця про причину жалю в родині, і рішаєця потайно стати жовняром замість новобранця. Так і стаєця. Вість сю про звільнення брата від війська приносить фелдвებель; родина радуєця. При сім віддає фелдвებель лист Катерині від згаданого незнакомого і то так сердечний, що вона залюбуєця в нім, і в знак своєї вдячності передає йому золотий крестик з шні. Новобранці відходять. Катерина рада б побачити звільнителя свого брата, хоч те їй не удаєця. Брат, що віттак женицьця, однак не знати яким світом також жовняром стаєця, вертає у другій дії з походу. Його супроводить поручник, товариш військовий, що спас його в війні від смерті. За те хоче Юлько віддати за него Катерину. Поручник не годиться на таке. Він любить другу дівчину, він любить ту, що подарила йому золотий крестик, і хоче покидати хату свого товариша. Між тим лишаєця сам з Катериною в кімнаті; одно другому подобаєця; тільки се стоїть їм на перешкоді, що вона заручена вже звільнителю свого брата, а він любить сю, що подарила йому крестик. Діло розв'язуєця в такий спосіб, що поручник в тім самим незнакомим, що колись ночував у хаті Юлька. Катерина виходить за його.

Що тикаєця приборів сценичних, костюмів і гри акторів і актрис, то скажемо що прибори і костюми були неподвідні. Хата, у котрій акція у першій дії звершалась мала представляти світлицю в гостинниці. Не зважа на те, дирекція пристроїла її в білій стіл і дві деревляні прості лавці! Так

не виглядають у нас жидівські гостинні хати, не то у Франції, з відки тема взяте було. — Катерина, Пазя і Юлько були убрані по будейному, однак не мож було догадатись, що ті люде суть гадами постояльні. Надто, прибрано лакея неначе лакея якого графа, у голубий фрак з золотими бортьми. Що за гармонія! Ігра акторів і актрис була, в загалі скажвши, не коньче удала. Навіть пп. Моленцькі своєю грою не вдоволили публику. Одна галерія убавилась різкою грою фелдвებля (Гембицького) і приплескувала йому. Дивлячись на все, нам мимохіть приганулась група театральна п. Бачинського і ми подумали, що там находились незрівнано красчі таланти драматичні.

Ві второк (4-го падоліста) представлено дві штуки: „Средство видавати дівчат“ і „Отець яких мало“. Першу скомпонував чи переробив (не було сказане) п. Моленцький; другу п. Стечинський. Ми не діткнемо основи сих двох комедий за для браку місця, скажемо лиш, що мова у обох комедиях то макаронизм, на який би мож премью виписати. Приходили там: Катенька, папінка, болтушка, качества, альбо..... побіч цілого лексикона старословінщини і Бог знає вже яких язиків. Коли задачою сцени нашої має бути образование нашої мови, то ми ніколи сего не діждемося. Мова у згаданих двох комедиях, се дійсна комедия, карикатура, і ми усильно просимо ш. дирекцію, щоб вона зволіла на будуче зважати більш на наші слухи, і взяла на порядок дневний штуки чисто-народні, котрі видержали критику і котрі наш народ почитує за свої питомі. Порожні лавки (на кріслах було 40 осіб всього) мабуть будуть сильним доказом для ш. дирекції, що треба чим скорше злізти з тих двох стільців, на котрих дирекція сидить, і уважати сцену нашу тільки яко народню. Московщина, котрою ш. дирекція хоче догодити нашим вісенітникам, доведе до упадку сцену нашу, і ми будемо завжди сильно домагатись, щоб по ній і дух пропав. До того просимо в имени женщины наших, щоб „ослячі уха“, „до чортової матери, сына і батька“ і „до чортових зубів“ не так частенько впливали з уст дівчих лиць, і на ухо кажучи, щоб самі дівчі лица (чужчини) були більше охайні в своїх сподніх убраннях. Що тикаєця игри, то у сіх двох штуках була игра пп. Моленцьких відповідна, і дала нам поруку, що коли б ш. дирекція постаралась о більше таких сил, сцена наша могла б підвестися. П-а Гембицького робимо уважним, щоб він не пересажував роль своїх. П-у Стечинському треба бути смілицим, та само і панні Сідлецькій. Панні Подухович і Романович поняли свої ролі (служниці і няньки) цілком овито

П. Вітошинський и Бамах можуть лиш галерні по-добатись.

Щоб мати гостей радимо ш. дирекції: 1) представляти штуки чисто-народні; 2) анонсувати їх бодай на тиждень наперед у часописях.

В І С Т І

— Ми подали у 39. ч. нашого письма вість, про виданий Д-м Кл. Ганкевичом начерк філософії у Русинів; виньки познакомимо ш. Читателів наших ширше в новим трудом нашого ш. Родимця. Начерк складається з двох частей. У першій виложений погляд народу на божество, етику, світ и нетоту чоловічу; у другій частині представив автор, як учені люде, а именно Петро Лодь и Осип Чачковський повняли народню філософію. „Вона, каже автор, є першою добою думуючого духа, и нею проявляє народ творчність и діяльність свою в виді дитинячого погляду на світ и життя. Вона похожа заранньому розвіту, коли світло вільного розуму ще в своїй величавості не вийшло, одважко ж яко починаю думуючий самовіжн ніч цілковитої самонесвідомості побороло. Є се образ, на котрому народ намалював внутрішнє и зверхнє життя своє без всякої штуки и ладу, але природно и характеристично. Філософія природна похожа на сю гіппокрену, що бере початок свій в недотечних тайн душі чоловічої; в ній суть зароди до всього, що розвівається и сподінеця. Вона обявляє внутрішню истоту народу, єго духовний, норовствесний и историчній розвій, се єго правда, се народ самий. *Тільки на підставі природної філософії мож розвинути умьшну щиро народню філософію.* Там бачимо, як невопсована душа у всемірній книзі читає, позаяк на її світ впливає, як вона те все приймає и знову обявляє....

Автор каже дальше: „Нема між Слов'янами другого народу є так богатою філософією природною, як народ руський. Найдрішчі, найглибші правди про Бога, світ, чоловіка, душу и етику суть зібрані в коротких, завсїди майже віршованих приказках и переходані від віків наустно. Сі приказки свідчать, що дух народу поважно, глибоко и ясно думає, що піймає він правду в спосіб повдичій, нештучній и вискавує її не двозначно але переконуючо. Здумівш, коли в сіх приказках подиблеш и метафізичні гадки, котрі без всякої словної крутанни народ вискажує.... *Божество* розумів народ чисто по християнський; ноно є жерелом всеї віри и чоловічого розуму. Бог є початком всього норовствесного и другого порядку світового, він є початком волі розуму.... *Підставою етики* суть, по поняттю народу, заповіді божі. Хто не по них жив, є безбожником. Позаяк віра, получена в розумом, до Бога, яко жерела всього добра и норовствесности, веде, то невіра є одно що нерозум и дурнота. Все розумне є божим, нерозумне випаивом чоловічої слабости. Під *світом* нерозумів народ ниво ті появи, що підпадають під змисли. Бог є в світі, а світ в Бозі, и через те суть оба живі и неминуті. Народ розрізняє проте надзмісловий и змісловий світ. Сей останній з всіма своїми появами залежить від певних, незмінних правил и западеця тоді, коли правила загинуть. Яким побитом світ постав, те ніхто не розбере: світ є вічний.... Признаком *истоти головної* є розум. Розум теоретичній набирається

наукою; розум практичній є чоловікови прирочений. Сей останній є правдивим розумом, тому и неук може бути розумною людиною. Що більше! Все лихо, вся дурнота и переворотність походять є переворотної, сухої учености книжкової. Єго ідеальний світ є розуми и умі уроблений проте на практичній цоля, и ту появив народ *множество правил норовствесности*.... Розум обявляє чоловік волює и свобідним діланнем.... На світ дивниця народ *логічно*. Він судить об всім, як треба.... *Душа* належить Богу и є проте безсмертна.... *Смерть* не є ляхом. Се велике, страшне море, по єго думці. Се право природи; ніхто від смерти не змолиця.....

— *Народній календар* товариства „Просвіти“ розходниця уже. Крім календарсько-историчної часті и тинька містять він у собі наступуючі статті: *Значінне Америки* для всемірної культури (Дра И. Шаравевича); *Київ в Новгород* в року 1470 и 1471 (того ж); *Дещо про Козаків Запорожців* и про їх ради військові (В. Навроцького); *Згадка про молоді літа* (Дениса с Шокутя); *Унія Любельска* (Образ Матейка); *Опришок* (Ю. Федьковича); *Свекор и невіста* (О. Стороженка); *Сіра кобила* (Иродчука); *п'ять мов* (Даняла Млаки); *Витва під Полтавою* (Образце историчній) *Дещо про шляхту* ходачкову; *Порадиак господарський* и *лікарський* (В'яки погоди и непотоди, найдешевший веремник (барометер) пожиточні и шкодливі звірята, найпоживніщі страви, як найліпше тучити звірята? як запобічи брагови гною? як ходити коло коней? як повбути ся хробацтва в городах? як-забеспечити комини від огню? як розвести добрі шпараги? як и коли сіяти ячмінь? о хоробах овець, о хоробах людей в загалі, сухоти, червінка, мертва кість, короста). Всячина містять у собі 50 дотепних казочок и товариські забави. Віттак наступають (ст. 107): *Установи* дотично почт, установи телеграфичні, *порядок їзди на всіх желізницях* галицьких, витяг азбучній важніщих приписів в уставн о належитостях, *стемплева табеля*, важніщі ярмарки в Галичині, и 3 арк. ріжних нисерат.

Календар и брошуру: „Що нас губить, а що нам помочи може“ замовляти мож у нас в Редакції. Календар стоїть 35 кр.

— Именованне трьх нами вгаданих членів товариства „Просвіти“ членами комісії до уложєння руських учебників нарбило „Слову“ недоброї крови. Воно, що до сіх пор неговало фонетиків, починавця боляти, що фонетика возьмуть верх у тій комісії. Ми мусимо успокоїти наполюхану редакцію и обявляємо їй, що етимологи все ще у перевазі у тій комісії находяця а проте будуть мали досить *філичній сили*, щоб не дати пропасті на віки славної улюбленій „Словом“ *єтимології* галицькій!

— В сей четвер (6. падол.) відкрито в салі „Народного Дому“ портрет М. Куземського. У другому числу подамо огляд сєго музично-декляматорсько-забавного вечора. Ниньки можемо лиш сказати, що портрет, вистачаний Шлеглем (німцєм), зовсім неудатний, и що дуже лихо відбивавця побіч портретів Яхимовича и цїсара Франц Йосифа, малєваних нашими малярами, Яблововським и Устяновичем. П. Шлегель зробив в Куземського мушко засохлу, а в цілім образі не видко ні найменшої школи. Публика осудила портрет словом: „Patzegarbeit“ но властива вина падає таки на комісію „Народного Дому“, котра, поминувши вже непатриотизм, удалась до маляра, що неконче великої слави нажив собі у Львові!

Головні помічники при редакції: *Є. Згарський, М. Косак, Др В. Лугаковський, Ом. Партицкий, Др. Б. Сушкевич.*

Вла ститель и одвічаючий Редактор **Паталь Вахнянин.**

З друкарні Стівропигийської

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предплати вимосити:

На „Правду“ з Додат-
ком: У Львові на р. 3 р., на
1/2 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р.
30 кр.; — по за Львовом на
р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р.
1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові
на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр.,
на 1/4 р. 50 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и литературне.

по за Львовом на р. 3 р. 50
кр., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на
1/4 р. 1 р.

На самий „Додаток“: У
Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 2 р.
на 1/4 р. 50 кр.; — по за Льво-
вом на р. 3 р. 50 кр., на 1/2
р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 30 кр.

Редакция и Администра-
ция під Ч. 453 1/4 (Галицька
улиця).— Рекляндції, неопечатані,
приймають ся на почті безплатно.

ХРХЧХА.

Картини з волинської України,

Івана Нечуя.

(Річ дальша.)

Після снідання Ясєві прийшла думка почва-
нитись своїми кінями. Знов вийшли всі на по-
двірри. Кінюх вивів з стани прехорошого кінника,
з тонкими як у птіці ніжками.

„От політати б на такому кінникові верхом!“
промівила Зося.

„А ви їдете?“ спитав її Ясє.

„Ще й як! То була наша любима забава як
ми ще жили на батьківщині.“

Кінюх поклав на коня дамське сідло. Зосє
вхейла хлиства. Ясє підсадив її, и вона тико по-
бігла кругом подвірри, промівивши: „Нехай ком-
панія ласкаве міні вибачать, що я не ўбрана в довгу
сукню.“

Кінь красиво дрібшів ристю, згинаючи шию
як панна. Зося сиділа дуже добре на коні. Її русі
бужі блищали як щіре золото, при ясному сонці,
а біле лице здавалось ще білішим, а губи здавались
ще червонішими під ясним синім небом, під по-
глядом Ясєвих очей. *И. Нечуй*

Прихавши назад, Зося легенько впала на
Ясєву руку и скочила на землю.

Всі полотничі, побачивши для їх дівне діло,
жінку на коні, покинули роботу, стали за тінном
и повитріщали очі. Діти позбігались до воріт тро-
хи не з всього кутна.

Потягнута приладом Зосі, Теодозя скочила
и собі на коня. Їй здавалось, що її постать буде
дуже приадна на гарному кінникові. Щоб почва-
нитись, вона погнала коня. Кінник хоч смірний
зразу поніс її по двору. Суха, висока її фігура
зовсім здавалась буськом, нетрій вміздився на коні.
Всі полотничі зареготались за тінном на все герло.
Трохи зляканий кінь реготом зва тінну пішов вскач:
Теодозя передякалась, не зміла вдержати коня и
пацала на сідлі, підсадувала всім тілом: вгору, як

жид, неначе товкла пресо на сідлі. Постать її була
така смішна, що кінюх не втерпів и цокотівся
од сміху, політничі аж гвалт кричали, и самі пані,
без сорома реготались.

Ясє знав її з коня ледві живу.

„Давно я їдила верхи, вже забула,“ говорила
Теодозя ледві дшучи: як у Варшаві, та й до-
сі...“

„Будемо гуляти верхами?“ спитав Ясє у дам.

„О з великою пріятністю!“ обіувалась Зося.
Теодозя тільки промівила її слова.

Гості поїхали до дому. — Ясє мав з Ганєю
розмову перед обідом.

„Але и ти, Ганю, добра! Як же тобі можна
так обходитись из людьми! Двічі посилав по тебе,
а ти не йшла, а прийшла — насупилась; слова не
хотіла з ними по людський промввити. Вони Польки,
люде бували; знають світ и світові авичаї. Вони
нас осудять, а ми тут люде нові.“

„Як схочуть, так и зроблять. А я їх не лю-
блю; вже за те не люблю, що дуже мене хвалять,
та мижуть мене в щоби.“

„А то ж добре, що ти там на городі бала-
кавш ис політничими, з мачальничими, з усаким
мотлохом? Ти ж хіба не знала, що гостям з ві-
кон все чисто видно! А вона ще сіла на колоді,
посвділа коло себе якусь Параску, чи Мотрю,
дозволяє їм балакати з собою, руками розмаховати.
А вони все бачили з відсідь! и сміялись ис тебе.“

„Їй Богу не знаю, як же міні обходитись
з людьми в хазійстві! О се того не можна, щоб
не подивитись на ребітничь не загомоніти до їх.“

„Та дивись на їх, розмовляй з ними про мене
цілий день, тільки не цілуйся з ними, не братайся
з наймиттам! Лучче кричи на їх, як осавула, ганяй
їх! лучче бий їх, плюй на їх, тільки не балакай
з ними, сідячи на колоді та ще й при панях!“

Ясє бігав по хаті та кричав. Єго знать брало
за печіккі.

„Не задавай ти міні сорому при чужих лю-
дах. Ми тут люде нові. Здається час тобі зрозу-
міти, що ти пані, а не якась попівна, чи там хто!
що тут тобі не Нестеринці, а Кам'яне, що ми

живемо не в хлібі а в багатому дошові, и знаємось а поміщниками та ще й с Поляками. Порá тобі знати що й ми пані; що я Поляк, и ти повинна бути Полькою серед Подів.....“

Ганя тільки дивилась на ёго простири, ясними, бевинними очима и здвинула плечем.

„А вона прийшла од політниць,“ сміявся дуже Ясь, „сіла с панями и надулась. Заговорила по-польський, так що всі святі мабуть, зареготались! Вчись, Ганю, по-польський. Ми тепер серед Поляків. Не завдавай ти міні сорому. Будь же пані! Кинь ик нечистому те паскудне хазайство, сядь и руки згорни!“ кричав уже Ясь. „Сиди міні, як свята! Чуєш! Нехай мужики перед тобою бігають, як дзиги, на колінах дають перед тобою! Тоді тебе и паня матимуть за людину, а не за Богзна-що! Іж, пані, спи, молись Бугу коли хочеш, и сиди, як свята! читай романи, коли маеш охоту, а ні! згорни руки и на сонце не виходь! Отоді тебе люде матимуть за пані! Міні треба такої жінки....“

„Чи ми ж такі богачі, що б міні згорнути руки?..... почала була Ганя, але Ясь не слухав її и вийшов с хати.

Ганя, як сиділа, так и впала каменем на капані. Ніколи ще Ясь не кричав так, не сердився на неї; ніколи ще вона не бачила, що б ёго очі так гордо блищали, що б ёго лице ласкаве, тихо, дитяче, так роштервонілося, так тхнуло злом, гнівом, паньською пихою. Вона вперше обомá очима побачила, що то був уже не той Ясь, що колись гуляв з нею по нестеренецьких арах, що цокав її, цілував її чорні руки; не той ніжний, ласкавий Ясь! Вона бачила в ёму тепер зо-всім другого чоловіка. И лице ёго тепер стало інче: и ніс вирізнявся, вірсі, и щоки надулись, и брови стали сунатись, и бачі стратили дитячу ласкавість, и засвітились звиряням вогнем. А голова ёго закидалась на плечі, ніс и бачі дивились усє на стєду.

При обіді Ясь заопокоївсь, прохав вибачення в жінки. Тільки холодом несав од ёго слова. Він не доторкнувся до неї, не взяв її за руку, не клінув її — у віти привітно. Ганя почувла, що від її не так любить, як було помєраду, що вона ёму недогодною стала..... И здавило її в грудях, нале сєрце. Вона лєдві дєржала в горлі слєзи за обідом, іла через силу, щоб не показати своєї меналі перед чоловіком.

Не довго барілася Зосє. Через день вона знов прихала з Теодозєю до Серєдінських. Найшовся на фабриці в Кам'яному який-сь німчик, и здавшись на прохання Ясєво, взявся вчити дам ізнити верхом. Дами приїжджали в довгих сукнях, вчились на коні ізнити, гуляти з Ясєм по полях, по гаїх

а ввєчєрї вертались до Серєдінських; пили чай, а часом и вечерали. Ганя, задавивши в собі печаль, мусіла приймати їх за гостей, мусіла бути весєлою, розмовляти з ними. Вона готова б любити їх, як би сєрце змогло ити проти своєї нєтури; аби тільки догодити Ясєні, аби тільки він не кричав, не сердився.

„Чєм ви не придите коді до нашої бідної хатини?“ питала її Зосє.

„Дитя моє слабіло и досі,“ одказала Ганя и сказала правду.

„Швидко дєнь мого народєння,“ натякала Зосє, я буду мати смєливість просити вас и вшого мужа до сєбе в гости.

„Спасибіг, приїду, як буду жива та здорова.“ Настав дєнь того народєння. Такі дні Зосє повидумувала ще в Київї, шо б мати причину завєдти в сєбе бенкет. Вона тоді празниковала навіть именни своєго батька, дєнь народєння Лємишкки и Лємишки. Зосє прислала з вєчєра до Гані по посуду.

„Щось велике задумують Лємишкєвські,“ промовила Ганя до Ясє.

„Та вона жєнщина була; а шумє людєй приймати. Я послав її з оранжерєї чужєземських вїток.“

„Де ж вона грошєй набєрє?“ смітала Ганя. Я бачила їх бідність, бачила їх хазайство. Потягті наєрід, чи є ш чого!“

„Дай ти міні поїи с тим хазайством!“ одказав Ясь.

Ганя замєвкла.

Поїхали вони до Лємишкєвських ще зарані. Така була в їх умова з Зосєю. Ганя ввійшла в економію и непізнала тхєрївської економії в серєдні. Прєбня бідна обстава хат менше тільки, смілася Гані. Тепєр у вікнах блищали порї шибки. В світлиці стояла нова мєбєль, правда не дорога, та гарнєнна, крита режєвою шерстяною матерєєю. На столї з бєку стояло дєрєкало, Ясєв подарунок, а в кутику на невеличєму стєликовї стояв чималтий фотєграфичний портрєт Зосє, де вона стояла, гордо, прїмо, поклавши одну руку на клавиші фортепїана. Кругом портрєта обвивався вїнок з живих тепличних дорогих вїток. Коло стєличкє стояло два вазони китайської трємки самє в цвєтї. Черєз усю світлицю прєслався новий илїмак и тєгєс через другє кимнати до Зосєної поживальні. Вїнна булі позавідувані платаними тонкими завєсами.

Цікавість потягла Ганє и до других кимнат. Хазайка велє її, все показувала, всєм хвалилася. Все було в хатах новєнно, свїже. Ганя заглянула

в. починально. Та змішана була обклеїна такими самими шпалерами, які були в її почивальні. Над Зосиним ліжком висів такий самий килим, як над її ліжком; по білому полю, букет рослинних черво-них троянд в мисту серед килима. Коло вікна сто-яв круглий стільчик, гарний як цяцяна, и достоту такий самий, який був у Гані, що сам Ясь привіз недавно з Одеси.

„Як вам подобаецця килимок?“ спитала Зося.
„Правда, гарненький!“

Ганя почула, що її ноги слабнуть, що її сер-це мліє, що в ушах задзвеніло. Вона присіла на стільці. И вже не слухала того, що їй розказувала Зося. Вона не зводила очей с килима, з вінка тро-янд, що розсиялися на білому полі.

Вернулася вона до світлиці з блідим лицем, з смутним відом. Нікто не знав тому причини, окрім Яся та Зосі. Але їм про Ганю було байдуже. Зося переходила од гостя до гостя, вертілась по хаті, сміялась, жартувала и такі справді розвесе-ляла товариство.

Почали з'їжджатись гості. Зося, по своєму давньому звичаю, була з візитами у сусідніх помі-щників и просіла їх до себе. Але не богато знач-них панів поквѣпилось до неї в гості. С сѣм'ями попринїжджали все економї та все бідненькі. С по-міщиків приїхало тільки кілька неженатих старіх, лісих кавалерів.

Зося, Теодозя и малá дочка були убрані в ко-ротенькі зелені літні сукні ніби для гармонї с при-родою, що стояла саме в веденому місті. В їх фі-гурах, в їх уборі було щось комедійське, німецьке. Стáвши серед світлиці, Зося обвелá всіх рукою и промовила тріхи ораторським вивченим тоном:

„Я мала од Бога велике щастя перший раз побачити світ в його цілій, лїтвій красі, в зеленім листу, в квітках, під синім небом пізнєї весмі. Прошу ж як найласкавіше моїх милих гостей на-питись мою чаю в зеленім саду, під стелею зеле-ною гілля, під небом.“

Зося склони́лась до всіх и подалá руку Ясеві. Дрúгі гості попарувáлись и пішли в сад слідком за Зосею. Яким прибраний причесаний и дуже за-горілий дивівся на це все, як на дивовищу. И він потягся за дрúгими.

Сад розілявся по-під горою, и був справді гарний з густими вишніками, з старім гіллястим деревом, з зеленою травою. Зося повелá гостей на гору між двома рядами старіх груш. На горі починався вже ліс, з густою ліщиною, дубами, и липками. Гості йшли по давній дорозі, котра вже рúсто заросла шпоринієм, недорожником. На самім шпилі, за густіх кущів, щось зашелестіло. Коли

це зразу за деревом вдарили музїки и почали грати якусь италійську мелодію. Потаїні, несподі-вані музїки очевидачки були сюрпрїз для гостей. Всі зглянулись, всі осміхнулись, всім видимо будо приємно. Зося переглядалась з Теодозею, и очі їх празникували. Коли через кілька ступінів знов щось зашелестіло меж кущами. За кущів висуну-лась кобиляча голова, а потім на дорóгу стрибнула и ціла коняка спутана залізним пúтом. Вона за-ступила гостям дорóгу, скакала собі поволі вперед, одкидаючи задні ноги и махаючи хвостом. Кумпá-нія мусіла спинїтись а потім, при дзвоні музїк и залізного пúта, мусіла обїйти коняку, як велику персону. Паничі сміялись у рукав. Зося почерво-ніла. Се вже був и самій їй сюрпрїз.

Ш шпиль швидко зійшли вниз. Місце будо дуже гарне. Внизу був ставок, по-над ставком знов густо ріс садок, тріхи одступївши од води. Край бѣрега зеленіла свіжа трава. Під густими грушами гості побачили столі заслані білими обрусами. Коло столів за густіх вишень знов почулись музїки; грали веселого марша. Підучені жидкі пе-ребігли з горі и стріли гостей маршем коло столів.

„Що це в вас за музїчний сад? Чи дерева в вас грають, чи що? жартував одін лісній па-нич из Зосею. Дрúгі гості охали, дивувáлись, и всі хвалили Зосю.

Слуги подали на столі самовари. Всі прибори до чаю були вже готові; Зося з Теодозею, обїдві зелені и справді як русалки, що вїмзали на бѣрег, самі наливáли чай и подавали гостям. Всі дуже церемонно сиділи кругом столів, як москалі на мұштрі. Жиди грали за кущами, Зося з Теодозею вѣштувались, рощервоцївшись.

„Нїколи не забуду я того гуляння в Варшаві у одного грабї, почала Теодозя. Я була в його дѣмі на службі. Чи повірите? п'ять оркестрів гре-міло поховáвшись по за кущами!!

„На що нам в Варшаві!“ одізувалась Зося. „Я нїколи не забуду, як мій знакомий генерал в Київі для мене зробив сюрпрїз, у цей самій день, в своєму саду. Чи пам'ятаєш Якїме?“

Яким дивівся на неї, замаючи собі голову и згадуючи, у якого він там генерала гуляв у саду, и не пригадав тани того генерала.

Гості пили чай и вдавали, ніби вони великі пани, ніби вони говорять дуже важні речі, а на самім ділі вони розмавліли про погоду, а лісі па-ничі підпускали Теодозі на ўхо таких комплімен-тів, що аж и ніс червоцїв. За тїну, за кущів виглядали діти, хдівці, дівчátка-няньки у котріх на шії сиділи малісїнькі дїтан, обнявши їх шиєю шїжками и ручками. Зося вхопила з столá бубличкіє.

*

полетіла до тіню и почали їх роздавати дітям. Де-які не брали и тікали з усієї сили.

„Чисті дикарі, а не люде!“ сміялась Зося, вертаючись бігом до столу.

Швидко з дітьми понаходили з села собак и зачувши хліб, посідали недалеко од гостей, дивлячись на стіл. Коли ж за куцями ліщини знов щось зашелестіло, за спінами гостей. Всі обернулись з переполохом назад. Всім здалось, що знов вискочить з ліса коняка в п'юти, але всі помилились, бо с куців вистромгла ріло здорова чорна свиня, нюхала на повітря, а за нею с куців посипались, як зайці, поросята. Всі зареготались. Перелякани поросята кинулись під ноги гостям, а їх мати, як дика лвиця кинулась прожогом и зваліла пару стілиць. Всі схопились з місця и реготались. Зося була червона, як жар, а Яким, неважаючи на те, реготався, аж за бок брався, ніби те диво трапилось у чужій господі.

Гості заспокоїлись и випили чай. Зося знов просіла гостей на легку закуску. Всі встали и церемонно побравшись парами, пішли за Зосею. Знов жиди затріщали десь між куцями на трубах и скрипках, як давно коло стін Фрихона. То був знак, що там треба стати. Швидко всі замітили між вишнями альтанку. Там стояли стблички з овоцями, з ягодами, з вареннями. Зося вскочила туді, як сарна, и просіла дам до себе. Тільки тут обійшлось без домашнього звіря, хоч и відко було в альтанці сліді, де кублялись к'ури и квочки с курчатами.

Настав вечір, Зося повелá гостей до хати. Всі вийшли на шпіль и стали, що б надивитись на гáрний образ вечора, що спускався над гáєм, над ставком. Коли ж над ставком щось тріснуло, блиснуло и показався синєвкий димок. Всі звернули увагу и чогось ждали. Швидко гості побачили що над водою знов щось тріснуло, блиснуло, и скóчивши рав по воді, потонуло. Зося просіла одного панича с фабрики зробити ракет и потішити гостей. Панич був тож чваньковитий ляпюк и обіцяв Зосі наробити таких фейверків, яких не видано и в Варшаві. Однáче ракети не вдаліся. Остання тільки бóвнула в воду и сполóхала с пів копй жаб, котрі плинули з бєрега в ставок.

Гості вернулись до хати. Світлиця була вже прибрана по бальному. Почáлись танці. Всі веселились, всі тишились; однá Ганя сиділа, як неживá. Пізно вже подалі вечерю, що варів кúхар Середінських. Вечєра була богáта. Зося ждала богáто сусідніх панів, и хотіла показати себе перед ними, за велику пані. Однáче значніші пани до неї не прихали, и не пустили своїх семей. За вечерю

Зося и Теодосія дуже були ласкаві до Гані, подавали їй первій всáкої страви, але разом с тим назирали з бóку, як вона держить видбале, як вона кладє шматок хліба в рот, як вона їсть. Все перед світом Середінськí вернулись до дому. Ссáджуючи Ганю з фаетона, Середінський взяв її за руку. Рука її була холодна, як лід, все в поту и злєгка трусилася.

(Дальше буде).

И Л Е М.

Сонце низко, вечер близько —
Куда я зайду.
Де я, в кого, добрий вечер,
Привіт де найду?
В хатина при долині
Мазана, нова,
Колж у ліймого серця,
Дівчини нема.
Ох, дівчяно, мое серце,
Де душко ти є? —
На зеленій млаквині
Дуга воду п'є:
Може й тебе душко взяла
Вона до небіс? —
На зеленій млаквині
Идем собі зріс.

Федьковск.

МАЛОРОССИЯ (Южна Русь) и ИСТОРИЯ її ЛІТЕРАТУРИ, почавши від XI. до XVIII. віку.

И. Прижова 1869.

(Дальше.)

У Київській Лаврі стрічаємо початки до уложення систематичного викладу історії Южноі Руси и Россіи. Сліді історичного вивчення являюцца вже у Самійла Величка и в Патериху Сильвестра Коссова (1635). Сей остатній у своїх *Annotationes* ссилаєсь на Баронія, Стрийновського, Длугоша, Бельского, Міховського и других. — Игумен золотоговерхого монастира Теодосій Сафанович (в 1665) укладає Хрошіку дієву Россіи до 1290 р. и коротку хроніку Польщі и Литви, опираючись на літописях Київській и Волинській и на Стрийновським. Бромонах Чернигівського Илнського монастира в 1699 році пише другу хроніку, в котрій приходить с початку всесвітня історія до 1144 р., вїттак постанне Огомашської Имперні, історія Польщі и Литви и Южноі Руси. В 1674 р. в Києві напечатана *Синописис* (Скорочення), або історія уложена після хроніки Сафановича и видана в світ за бла-

гословенством архимандрита Києвопечерської Лаври Інокентія Гизеля, німця з роду. Синопис прагнув самому Інокентію Гизелю. Дурна се дуже книжка, повна похибок, хоч би таких що слово Русь в пізніще, попсоване, а перед сім було Росс, Російський. Німецько-хлосьмі інтереси автора хилились очевидячки на північ і слід за тим Синопис сталась в Москві і Петербурзі учебником руської історії, і на чудо удержалась у сій повазі навіть ще тоді, коли Ломоносов видав „Краткого Літописця.“ У останній раз видав її в 1836 році... (Пекар. Наука и Лит. I, 317).

На кінці XVIII в., неначе благословляючи Росію на нову дорогу, стоїть св. Димитро Ростовський заходившийся ціле життя біля історії.

Син Українського сотника Сави Григорієвича Туптала, він родився не далеко Києва; за Галатовського учився в Київській Академії, що була під той час через половину збурена, а віттак постригся в тамошнім Кириловським монастиру. Азар Баранович в 1675 р. покликав його у Чернихів і посвятив на еромонаха; в 1679 році він перейшов в Батуринський монастир св. Николи, і в 1684 році, на зазив архимандрита Варлаама Ясинського, явився у Києві, щоб довершити життя Святих, начатих Петром Могилою. Майже три роки заходився він біля трьох перших книжок і просив на видання їх благословенства Московського патріарха; благословенство не приходило, і не дождавшись його Київська Лавра сама рішила їх в 1689 році. Патріарсі Йоакимови не сподобалось се і він жадав щоб справити похибки, які вкравлись в життя, а також, щоб Київська Академія на будуче не печатала нічого без його дозволу. Удавшись у свій скит, Димитро Ростовський в 1693 р. скінчив другу четвертину життій (вид. 1700 р.), а в 1693 р. третю четвертину. Петро покликав його у Москву, де і посвячено його на Митрополита Тобольського і Сибірського, а віттак назначено Митрополитом Ростовським і Ярославським. Обнімаючи у Ростові Митрополію, благословляючи народ, іменем Києвопечерських угодників, він говорив: „да не смущаєця серце ваше о моім ко вам пришествію: двєрми бо внидох, а не прєлазій инуди: не исках, но поіскав есмь, и не відах вас, ниже ви мене відасте, судьби же Господня бездна многа, тия послаша мя к вам, аз же прийдох, не да послужите ми, но да послужу вам.“ У 1705 році він скінчив остатню четвертину Миней. Заходячнь біля просвіти свого стада, він, син України, зглянувсь на нерозумний йому раскол, що скрився у Бринських лісах. Бринські раскольники, не зважа уже на те, що вони руські протестанти, появились на світ в слід за

поступом руської мисли, одичіли в лісах і замість протеста, за котрий погибли в добрий Аввакум і тисячі других, віддались одній думі суєвірі, хоч би такій, що будь-то с черева блудниці виріє тютюн, — суєвірі, котрою обдаровала їх знову та сама мила Москва, на тямлюча за християнство. Доказуючи раскольникам, що у їх немає нічого християнського, він не вдоволься устними бесідами, а пустив в рукописи свій „Розмисль.“ Опрім життій він лишив церковню (в герожданську) історію, прописану Келейна Літопись, доведєну до 3600 року. Позаяк мож міркувати з його письма до Степана Яворського, історія його була призначена для України. „Помню, писав він, что в нашей Малороссийской стороне трудно сискать Библию славянскую, и для того я хотіл би в кратці библейскую історію преподать для відіння книжицею. не зіло великою и умірєнною.“ По йому остались крім сего: Хронограф, о початку слов'янського народу, Краткий Мартиролог, Літописанне царей і патріархов, і Діарій або щоденні записки з його життя, написані українською мовою і переложені Бантэш-Каменським на Московську. Вельми просвічений чоловік він любив Горация; у бібліотечі його було зібране все, що красшого находилось тоді з історії, клясичнєї церковної літератури і язикознання. Ї взято в Мосіву а рукописи вложено по завіту Святителя у домовнию замість подушки.

За людяність одвдичив йому народ любов'ю і вірою, а церков взяла його в почет Святих, хоронителів Руської землі.

Літописна і історична діяльність продовжуєця на Южній Русі и у XVIII віку. Еромонах Київського Фроловського монастира, Максим Плиско пише літопись и доводить її до 1780 р. (Марк. Ист. V, 10—83, 92). Григорій Гробянка (ум. 1730 р.) гадяцький полковник, беручи за підставу „літописи и діаріюш войны и показаний старожилон“ пише нову літопись під заголовком: „Небывалая брань Богдана Хмельницкого с Поляками, не оконченная и 10 літ по смерти Хмельницкаго.“ (Київ 1854). Український генеральний підскарбник, Яков Андрієвич Маркович, школяр Київської Академії, кривний Теофана Прокоповича, веде свої записки від 1716 до 1768 року, видані недавно с портретами самого Марковича и його жінки в народнім платтю, яке тоді повсюду ношено (Моск. 1839 р. дві часті). Під той час являєця перший з руських істориків Георгій Кониський. Син дворянина, родився він у Ніжині в 1717 р., и учивсь в Київській Академії, віттак був її префектом и ректором, архимандритом Києвопечерської Лаври, а від 1783 архієпископом Білоруським. Проводячи все життя своє в борб

с католиками и унітатами за права и вольности Руського народу, він, побіч сього, працює над исторією свого народу, пише „Исторію Руссов.“ По свідочтву Георгія Андріявича Полатки, котрий передавав слова Кониського, літопись ся „ведена з давнихъ поръ въ кафедральномъ Могилевскомъ монастырѣ искусными людьми, зносившимися о нужныхъ свѣдѣніяхъ зъ учеными мужами Кіевской Академіи и разныхъ знатнѣйшихъ малороссійскихъ монастырей, и паче тѣхъ, въ коихъ проживалъ монахомъ Юрій Хмелъницкій, оставившій въ нихъ многіе записки и бумаги отца своего и Гетьмана Зиновія, Хмельницкаго и самыя журналы достопамятностей и дѣяній національныхъ, и что она притомъ вновь нѣмъ нересмотрѣна и исправлена.“ История ся, передана Кониськимъ Полетиці була призначена для великого діла; вона мала бути ёму свазівкою, коли вибрано ёго на депутоваваного до комисіи проекта нового уложення . . . . Максимович похизувався, чи сей труд, у котрому находяться омибки, принадлежить Кониському, що був дуже свідомий в исторіі (Кіевл. 1865 р. 24). Однак ж свідочтво самого Кониського, ино-ще наведене, ёго штучний язык, що находиться и в другихъ ёго працях, ёго шляхотний характер, — все те каже допевляється, що История Руссовъ належить Кониському. Героїзми своєї землі, любячий її щиро, де-вуда Кониський наслідує князичнихъ историків, що владдали в уста своїхъ героївъ речи, котрихъ вони не говорили однак ж говорити могли, и не зважа на сю кріпку любовь ид своїмъ героямъ, він пише исторію правдиву, дійсно пережиту народомъ Українськимъ. Незабутий труд Кониського, виданий Бодяньскимъ (чтенія, 1846—7), що вистачивъ віттакъ „Подробное низложение исторіи Руссовъ“ (Чтенія, 1846—7, III). Виданнємъ Кониського в 1846 року, в первій книжці „Чтеній“ роспочало Московське Товариство Исторіи и Древностей свою вартну працю. По Кониськимъ лишились ёще: Права і Wolności, видані в 1767 році в Варшаві и Записки об Уніі (Чтенія, 1847 ч. 8). До 1722 р. відносниця Діаріюш або журналъ військової канцелярії старшого канцеляриста Никола Ханенка. Ханенко належить до замітнихъ мужівъ Южноі Руси первої половини минувшого віку. Потомокъ Степана Ханенка, запорожця, котрий воювавъ Кримців, правнукъ и внукъ людей знатнихъ у війську козацькимъ, синъ наказного лубенського полковника Данила Ханенка, вінъ стративъ свого батька в молодімъ віку, учився в Кіевській Академіі, віттакъ пішовъ у воївну службу, бувъ при Гетьмані Скоропадцькимъ старшимъ канцеляристомъ, и від того часу вівъ свій діаріюш. На Україні заведена зістала Коллегія неначе для грошевихъ спорівъ, а сімъ часомъ, щобъ мало помалу загарбати весь руський народъ,

по волі іі президента Веладина, покликана зістала у Петроградъ вся генеральна старшина, wraz зъ наказнимъ Гетьманомъ и туда відправився такожъ Ханенко. Небагомъ взято ёго не знати за що на допреси в Тайній канцелярії и посаджено більшъ на рікъ в тюрму, де богато и померло. З вступленнємъ Катерини на престіл, пущено ёго на волю и, якъ розказують, Ханенко бувъ теперъ черезъ нийсь часъ учителемъ кантонистівъ и ёго воджено у двір, щобъ дававъ комусь — тамъ уроки. Никола Даниловичъ служивъ віттакъ ямо наказнимъ полковникомъ, бувъ в богато битвахъ и передостаннімъ генеральнимъ хорунжимъ. „В ёго діаріюші, говорить Бодяньскій, чуємо ми розказъ непосреднѣго очевидця дечого, що діялось підъ той часъ в Білокаменній и при тімъ очевидця, що не хотівъ бути голоснимъ на світ, а записувавъ для себе памъяти ради и щобъ вдоволити своїй цікавості. Жажда ся проявилась в ёму ще закимъ відвіхавъ у Московщину, якъ се видно зъ другого журналу ёго, зачатого на два роки передъ смертю. (Бодяня. Чтенія, 1858, I Смісь). По ёму лишилась ще Переписка, поясняюча діяльність наступника Мазепиного, бувшого генерального писара, а віттакъ Гетьмана Орлика (Чтенія 1847, I). Петро Ивановичъ Симоновскій, такожъ ученикъ Кіевської Академіі, учився потімъ у Варшаві, бувъ за границею з дітьми Гудовича, слухавъ професорівъ в богато університетахъ и, вернувшись до родини, зложивъ в 1765 році „Краткое описаніе о Козацкомъ Малороссійскомъ народѣ“ доведене нимъ до приїзду Гетьмана Разумовського. Се Кратке описаннє в щось друге ніжъ показує заголовокъ, именно повна исторія Южноі Руси, писана по більшій часті на підставі документівъ (Чтенія 1847, 2). Коментаръ до краткого літописця зробленийъ Клевановимъ (Чтенія 1848 8). Зганемо ще за записки Чепи (18 книж. in fol.), що видавъ в 1798 р. „Записки о Малороссіи, ея жителейхъ и произведеніяхъ“ (Бант. — Кам. И. Мал. Рос. вид. 2. г. I, VIII.), за записки о Малій Росіі Шафонського и за сего жъ „Кратке географическе и историческе описаніе Малой Россіи,“ 1786 року. До кінця того жъ XVIII віку належить ще одинъ замітний историкъ Южноі Руси Ригельманъ „Чужинець“, хочъ и православний, закинутий долею у сю хорошу країну, вінъ одружився з українокою, стався тамошнімъ шляхтичемъ я, якъ видно, горячо полюбивъ свою нову батьківщину, „Таке — каже Бодяньскій — чудне и незвичайне товариство мусіло вплинути на молодого, цікавого и ученого инжинера (Ригельмана). Річ, котру вінъ подає, показує чоловіка, що добре пізнавъ сихъ, котрихъ описує, и описує дуже достовірно, подробно и безсторонно.“ Ёще в 1778 році, коли перебувавъ надъ Дономъ, вінъ зложивъ „Летописное повѣствованіе о Малой Россіи,“ у двохъ частяхъ. Доживаючи свій вік

на селі, він перероблював и доповняв свою історію, и вона виросла на 4 часті. До історії додав 27 типів Українських з різних станів, у народніх уборах, бо ніхто инакше не носився, портрет Гетьмана Хмельницького, и дві карти старинної и нової Малоросії. Окрім сього по Ригельмані лишилися: „Історія о Донських Козаках,“ 1778 р., також з 17 типами Донських Козаків у старинних и нових уборах, и ще „Ізясненне о козлярській кріпості,“ 1754 року. Історія Ригельмана, як и всі нами згадані літописи и історичні діла відкриті и видані Бодянським. П. Бодянський прислужився сим дуже рідній своїй Україні, за що пошанують ёго глибоко пізніщі потомки.....

Нашим завданням не є історіографія Южної Русі, а хотіли ми показати, що високо розвинулось чутство горожанське у літописців и істориків, — тому ми вичислимо лишень тих людей, що заходилися біля історії и закінчили собою Київській період Южної Русі. Всі вони училися у Київській Академії. Такими були: Василь Григорович Барський (1702—1747), Нивола Николаїв Багати-Камонський (1738—1814) и чесний ёго син Дмитро Николаїв, незабутий за своєю історією Малої Русі и жерела малоруської історії (Чт. 1858, I), чужинаць Миллер, що так як Ригельман займався Україною и її долею (Чт. 1847, III, V, VI); Максим Теодорович Берлінський (1764—1848) (Макс. Врем. V, См. 38), Василь Григорович Рубан (1739—1795) и деякі другі.

(Дальше буде).

Часть театральна.

В неділю (9го листопада) відіграло товариство п. Моленцького комедію зі співками „Перші любові“ и оперетку „Українці або сватання на вечерницях.“ Гостей було більше, як на двох попередніх представліннях; мабуть привлекла їх надпись другої штуки. Що тивавця „Перші любові,“ то комедія ся не повелася краще від давніших. И те по тій простій причині, що вимагає вона від всіх дієвих лиць доброї рутини и доброго голосу, а ту — на лихо — крім п. Моленцького, котра хоч слабий не досить мийній голос має, ніхто и одну стрічку правильно не виспівав, а до того Па. Сідлецька завше ще в поворотах и гестах не конче собі сміленька. Ми радили б ще раз ш. дирекції виключити, поки що, всі ті попередні або попередначувані французькі штуки з нашої сцени, а ввійти сміло до представлень заснованих на народнім життю.

Розуміюцца лишень, що ш. Дирекція мусить бути в виборі щасливішою, и не виводити на сцену

таке драматичне сміття, якими є „Сватання на вечерницях,“ охрещене на диво всему міру поважним именем: „Українці.“ Явжас основа сей штуки? Телепень богатий но старий чоловік сватаюцца до дівчини, котру ёго наймит любить. Мати, вдова, у котрої відбуваюцца звичайно вечерниці, п'яна як світ, годичця, щоб і донька вийшла за Телепена. Вона дає ему навіть поруку, що сватба на ёго користь світилицця. Сим часом наймит прислав старостів, и та сама мати, будучи п'яною, благословить доньку свою з наймитом. До того являюцца на сцені ще п'яний швець, обідраний, облатаний на всі боки, скаріатурований, як лиш хто може вигадати, — танцює, кричить на ціле горло, блазнує.... під кінець виходить Телепень обсіпаний мукою — и діло закінчене. Школяр, що сю штуку скампонував, мабуть не погадав навіть, що найдуцца люди, котрі bona fide її гратимуть. Вийшовши з сали, ми мимохіть мусіли подумати, що закулісовим заміром дирекції було осоромити в очах публіки Україну, менше там всяке животноє річчю більш не робить як тільки п'яничить. Чи удався сей замір се друге питання, але те певне, що запомага тритисячна станицця небавом для ш. дирекції тільки „теплим словом.“

Дотично игри мусимо сказати що була відповідна. Панна Романович, пані Моленцька и пп. Гембицький и Моленцький обявилися jako добрі драматичні сили для штук народніх. П. Стечинський заедно ще несмілий на сцені.

В четвер (13. листопада) відіграно Квітчину комедію: „Сватання на Гончарівці.“ Над самою штукою годі розводитися; вона звісна ще с часів Бачинського. Публіка явилася численно на представління и розійшлася вдоволема. Пані Моленцька, в ролі Уляни, в ситуації, коли просить Скорика щоб освободив її від сватаючогося Стецька, показала артисткою. Панна Романович jako мати Уляни, держалася в своїй ролі досить добре, тільки за дуже діймаючо шарпала свого чоловіка Прокопа. П. Гембицький (Стецько) перейшов у 2ій и 3ій дії своєю игрою Бачинського, про котрого казано и писано в своїм часі, що ёму лиш Стецька грати. Ми завважали навіть, що вистерігався пересади. Пан Вітошинський лучче грав Прокопа, ніж коли инде лакеїв салонних, тільки скаріатуровався досить невдатно. П. Стечинський мав трудну ролю Олексія, ролю любовму.... а на шкоду мабуть, с прирєдн вже не сміленький він собі, через що и не подужав свого завдання. П. Моленцький на конєць, хоч грав з рутинною Скорика, однакож не знати по що и на що принявся за невдячну працю виговорювати українські слова по московськи. Явжас се ёго місемитницця вийшла, всякий може подумати собі

Коли б так красче бути мало, проб відстоєтний жовнар говорив по московськи, то Основаненно був би сам петрапав вложити йому в уста родю по московськи, а так — вибачайте.

В І С Т І

Поділяємось є ш. Редимцями милою вісткою, що праця дра Кліма Ганкевича (именно І. випуск) зістала дуже користно оцінена слов'янським ученим світом. Чеські, сербські и польські літературні письма згадують є повагою за її. Професор Празького університета Др. Да-стят поклав її на рівні з ученими ділами Лібельта и Куянджича. При сім мусимо справити, що автор у дру-гому випуску не наводить последи Ладя и Чачовського на филозофію народню, — бо вони за її не згадують, — ино оціняє їх діла на поли филозофіи. Ми розберемо сю річ колись обширніше, а поки що об'являємо, що II випуск (Philosophie bei den Ruthenen) мож вабути в нашій редакції по ціні 15 кр.

— Товариство п. Моленцого даватме представління театральні кожного тижня що четверга и неділі. В насту-пуючих означених днях представлятимуца: „Жертва за жертву“, „Ревизор“ (комедия в 5 д. Гоголя), „Давай моло-дих!“ або „Сиротка Сузанна“ (комедия зі співами в 4 д.) и „Вірховиці“ (народня драма у 5 д. Ю. Корженівського).

— Календар товариства „Просвіта“ розійшовся до сіх пор у 800 примірниках. Редакція наша приймає всякі заповідання.

— Видіа „Руської Бесіди“ бавицца від якогось часу в остраціи. Прислали не послано ще нікого є членів това-риства на заточення у Крым, але за те, стало быти, не приймаюцца у товариство так звані „Українофіли“. Мабуть чи не страхавца вже и „Бесіда“, щоб українофіли не попали в її всі верхи?! — Тільки ж товариству, як „Бесіда“ по-винно ходити найбільш о те, щоб мало богато членів, а не богато довгів, ut facta loquuntur. Сподіємось, що п. со-вітник Ковальський ледопуєтять до того, щоб за сей остра-ціем п. виділіа и на забальних зборках матерполювати було треба.

— Вечер декламаторсько-музикально-забавний, у честь владки Куземського, удався лишень у двох остатніх частях: співано и бавленоє добре. Кривошаня Куль-ницький распочав єго відчитанням словом, нагадуючим про-повідь на Вознесення Христове, тільки що мотто було друге, потожє на:

„Ой був та нема
Тай поїхав до Хома....“

Хор вложений з академиків (Українці не брали уділу) відспівав три пісні: „Хто за нами, Бог за нами“, чеську „Pluj kogahe“ и италянську: „Italienischer Salat.“ Всі три пісні повелась добре хоч у тенористів перших не мож було зав-важати надержтої колєбратури и м'яккості в виголощенні. П. Г..... декламував якесь московське „стихотворення“ га-лицьким виговором, Було воно довге, тільки не знати об чім толковало — так тихенко виголосив єго декламатор. Ро-зумівца, черев те не піддався під віяку критики. В більшим шастем декламувала п. Г..... и сподіємось бачити її ще

не раз при подібних нагодах. На шраєче з воєго повелась-игра на цитрі. Пан Г., родом Чех, грав арию з Роберта по артистичьому и прикляси не хотіа уставати. Нетак вже могла подобатись монотонна игра панни С. на п'яні, хоч кусень (тема: „У сусіда хата біла“) був відповідний на сей вечер. *дуже було цікаво!*

— З багато сторія допитуюцца в нас, що сталоє з дільцем: „Дії Руськіи“ В. Ільницького, чому воно хоч впечатанє вже, не появляєцца в продажі? Ми розвідали єго справу и дідалиєся, що цілий маклад так „Дії“ як и „Науцього Зборника“ Матіці стереже до якогось часу не цербер у аді, але пан Палюх у себе в хаті. Єму, позаяк нам росказувано, не подобалась основа сих двох книжочек, дивне тільки, по якому укаву п. Палюх цензором Матіці став.

— Комісія до удерженя учебників руських відбула 14го (27) с. м. перше своє засідання.

— Прошено нас о поміщення наступуючої оповісткы: „Его Провсходність министр справ внутрішніх звіс рескриптом з дня 31го жовтня 1869 під г. 4365 рішевав ц. к. намістництва з дня 17го липця ч. 1869 ч. 31, 300, уважавме товариство „Руська Бесіда в Черемшані“, за политичне, и признав єго товариством неподлтичим. Загалля збори від-будуцца 19. падалиста (1. грудня) с. р. о 2 год. ополудня в конятах товариства (францисканська улица, дім п. Ста-росольского иа другім поверху). Перемишль 22го падалиста. Від ревизоричього виділу „Руської Бесіди.“ Пров. Голова Др. Улаа Лумецький. Пров. секретар Лєв Шехович.

— Звісно, що товариство „Просвіта“ не одержало за-помога є фондів красних, в той сам час, коли „Учитель“ з „Ластівкою“ зістали 5000р. радієси. Покувши такє рі-шення бюджетної комісії, звіс Ва. цесар Лєриванськ у соїмі, щоб петицію „Просвіти“ віддано Виділові красному. Так и сталоє, и ниньки доказано нам в досить вірного же-рела, що Видіа красний думає підєрти видавництво „Про-світа“ 20000ю замогою. Причиною, для якої комісія бу-джетова відкинула прошення „Просвіти“, є дійсно єя обста-нова, що референт не вияснив докладно ціля товариства.

ПЕРВИСКИ.

- П. Ф..... у Пут.... Ваші рукописі одержуємо. Дякувати!
- П. Под..... у Відні. Донесіть нам що чувати.
- П. Шех... у Пер..... дайте рабат, про який згадували.
- П. В..... у Сін... Календарі и брошурки прислаємо.
- П. Фр... у Верл... Гостинцеві дійшов до нас. Спасибі!

ВІД РЕДАКЦІИ.

III. предплатників, у котрих до сіх пор залягає предплата на наше ниньє, просимо, щоб зволили її скоро прислати. З грядучим роком думаємо побіч „Правди“ продовжати распочату Кс. Климковичем „Руську Читаль-ню.“ На той кінець приготуємо до друку трагедію у 5 діях Осипа Ф. Фрича „Иван Мазепа.“

Головні помічники при редакції: *Є. Згарський, М. Косак, Др В. Луцковский, Ом. Паршицкий, Др. К. Сушкевич.*

Властитель и одвічаючий Редактор **Наталя Вахнянин.**

З друкарні Ставропигийськю.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предлаша емюсимо:

На „Правду з Додат-
ком: У Львові на р. 3 р., на
1/2 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р.
30 кр.; — по за Львовом на
р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р.
1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові
на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр.,
на 1/4 р. 80 кр.; —

ПРАВДА

исьмо наукове и лштературне.

по за Львовом на р. 3 р. 50
кр., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на
1/4 р. 1 р.

На самій „Додаток“: У
Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р.
на 1/4 р. 80 кр.; — по за Льво-
вом на р. 3 р. 50 кр., на 1/2
р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 30 кр.

Редакция и Администра-
ция під Ч. 453 1/4 (Газетна
улиця).— Рекламыні, неопечатані,
приймають ся на почті безплатно.

ПРИЧЕТА.

Картіни з волінської України,

Івана Нечуя.

(Річ дальша.)

Невстигли вони переступити порога и заста-
тися вдвох; Ясь почав уже докоряти Гані.

„Але ж и ти, Ганю поводисся між людьми
так, що, ей же Богу, міні сором за тебе. Всі ве-
сєлі, всі танцюють, жартують; дами шебечуть
як сорочки, одна ти сиділа неказати — дерев'яна!
Ти пристала б до одної, та до другої дами, та по-
сміялась би, пожартувала! та потанцювала; а то
сидить та очима кліпає.

А Ганя и тепєр сиділа навіть не роздягалась.
Вона глянула на кидім коло свого ліжка. Він був
такий самий, як и в Збєсі. Ганя не втерпіла и по-
чала плакати. Вона почула, що дерев'яніє, холодне,
що мороз розливаєця по всєму тілі. Їй хотілось
натягнути єму, що вона примічає де що; вона чу-
ла душею, що терпить велику обиду, та невдалась
вона в свого батька отця Хведора, а білше вдалась
у свою тиху матір. Вона покляла собі на думці,
все терпіти, всім догоджати чоловікові: приймати
єго гостей, панькаться коло Збєсі й Теодозі, бути
весєлою, танцювати, щоб тільки задержати гаснучу
искру любові свого чоловіка.

„Я нездужаю....“ лєдві промовила Ганя...

„А як нездужаєш, то чєго було би іхати в го-
сті! Сиділа б уже дома та балакала с політніцями.“

Ясь починав уже кричати. Наймички встали
и вєштались по хаті. Гані стало сором.

„Я буду весєла, буду танцювати, буду жар-
тувати, коли ти того хочєш, тільки не сєрдься.
Я нездужаю.“

Вона задушила в сєрці слєзи, спокійно почала
роздягатись, а як вийшов Ясь ис хати, тоді впала
навколшкы перед образом и довго, довго молилась
до Бога, що б навернув чоловікове сєрце знов до
любви.

А Збєся с Теодозєю внідились у Серєдінських;
сливє кожного дня приїжджали вчїтись іздити вер-
хєм. Ясь сидав на коня и летів з нимі в поле,
в гаї, на сіножаті. Ганя з вікна дивилсь, як пола-
гала кўрава по їх слїдам, як коні летіли в лўзі,
мєв птїці на вітрі и готувала для їх чай, заку-
ску. Приїжджали вони до хати — Ганя цілува-
лась з Збєєю, балакала тоді, як на її дўші лежав
тяжкий камінь; смїялась и жартовала тоді, як до
сєрця, до очєй підступали слєзи; подавала їй хлїб
тоді як хотілось подати камінь; обнімала її тоді,
як хотіла б задушїти її руками.

„Господи! підвєрп менє, поможи міні! моли-
лась Ганя. „Душá мой не вїдержить такої муки,
такої кари.“

А до Яся знов наїжджали гєсті, нові знакомі.
Ганя мусіла вбїратись в свїтлу одєжу, виходила до
гостєй, вишукувала в душі, що було живого, збї-
рала всі слова, які знаходила, швидко ходила по
простєрних свїтлицях, шанувала гостєй усїм, що
мала найкращого в хазайстві. И тяжка то була
їй мўка: нехай змїркує, хто сам дізнав такого
ліха. Гбєсті були чужі, не свої люде. Мова їх
була Польська. Інтерєси їх були инчі, як була
инча їх удáча, инча їх натурá.

Ганя чула душею, що не зїдеця с тимі
людьми гєрдими, чваньковитими, с тимі панами;
вона бачила, що вони її не люблять, не прихля-
юцца до неї щїро; вона чула, що и її душá стає
бєжом до їх; чула себе чужою, одиновою між мє-
дним товариством. Їй не було вже так весєло, як
колісь давно, не було весєло тепєр, як придиві-
лась вона до тих людєй. И нудила вона свїтом сє-
ред весєлої бесїди. Из всіх знаємих одін Хоцїнсь-
кий був до неї найприятнїший, та й той тепєр од
неї одсторонївсь.

А тим часєм вїрні слўги почали їй роснáзу-
вати, що не раз бачили Серєдінського з Збєєю в
внїжїм садї, як вони ходили, звєвшись по-під
руки, як вони сиділи під свєлею, над водою. Ганя
не мала тепєр жáдного сумління. Вона вже давнє
тєє знала, хоч и не бачила на свої бчї. И як не

знати, коли Ясь не промовляв до неї слова на самоті, тоді як поперед у він не одходив од неї, а як одходив, то прилітав назад швидко орлом.

Пішла далеко чутка, що управитель не добре живе з управительшою. Дійшла та чутка и до Нестерпівців. Отіць Хвѣдор звелів запрягти коні и поїхав з матушкою до дочки. Ясь не було дома; одна Ганя стріла своїх батьків. Тільки мати переступила поріг, дочка кинулась їй на шию и заридала. Мати собі в плач.

„Е! погано-ж коли так!“ промовив батько. „Але!... бабі! мовчіть лиш ви! годі вам румати. Чого між молодими людьми не буває? Часом чоловік не купить на базарі своїй жінці шматка драгтійки, а вона кіснутиме цілий день. Повтірайте слези! Приїде зять, самі побачимо, роздивимось. На світі буває всяково.“

Над вечір приїхав Ясь, ввійшов у хату и ледві привітався до батьків. Він видимо був нерад іх приїзду. Подали чай, Ясь сидів и гримав собі губи.

„Як ви собі живете?“ питав батько.

„Так як и все!“ одказав знехота Ясь. „Трохи ласемось, тріхи мірнимось.“

„То найлучче!“ повернув батько на жарти. „Бо я не люблю, як чоловік ж жінкою тільки цілується, та милується! Оті ознаки, що навпісля будуть кусатись, та щипатись. Я й тепер свою матушку візьму зварошне та й ущипну, що б тріхи посердилась. Воно бачте, дуже добре для здоров'я... Ха, ха, ха!“ засміявся отіць Хвѣдор.

„Тобі усе смішки!“ одказала матушка смутним голосом. „Сердьтесь, не сердьтесь, Іван Станиславович, а ми чули, що ви недобре почали жити“, промовила матушка с такою сміливістю, що сам отіць Хвѣдор здивувався.

„Та ні, мамі! хто це вам наговорив?“ промовила Ганя так, аби говорилося.

„Як же ми погано живемо?“ спитав Ясь, не дивлячись нікому прямо в вічі. „Хати наші в золоті, в багатстві. Ганя ходить у шовку. Є що їсти и пити. Є кому и діло робити. Не я винен, що Ганя, як наймичка, кидавця до всієї роботи, базикає с помішницями, цілується з магалницями.“

„Е! сину!“ озвався о. Хвѣдор, „то бач дочки мої получили таке вигодування в свого батька! Як у цьому ділі, то є чого кіснути! То ти, Ганю, похочай по світлицях та себе розважай. Спи в рукавичках, ходи в хаті під зонтиком, муштруй ся перед дзеркалом цілий день! Чого вже, чого, а панувати дуже легко. А ти ще й досі того не розсманувала!“

„Коли ж ви, папо, не вік будемо сидіти на таким хлібі,“ відказала Ганя. „Хотілось би похазяйнувати и наділі де-що зібрати.“

„На біса? коли добре, то вона хоче ще лучче! О! Як хитра! за це варто вщипнути. Тільки ти, Ганю, борони тебе Бже, не кажі нічого про таку філософію меншим сестрам. А-то як захочуть спати в рукавичках, як посідають панувати рядочком, та невізмуцци й за холодну воду, що б бути управительшами, то буде нам погано!“

„Ні, бачте! нехай би вона собі й хазяйнувала“ поважно сказав Ясь, „да треба знати й уміти гостей привітати, прийняти це людськи, зайняти іх розмовою. В нас бувають все значні люде.“

„Оті трудна штука гостей прийняти! Та ім тільки треба вистачити добре їсти, а особливо — добре пити. А молодим найміть музики, то вони крутитимуцця хоч и цілий тиждень!“

„Чим же недогода тим гостям?“ промовила Ганя. „Чи мало ж у нас виходить на гостей? Чи не гріх же буде гостям жалітись на мене?“

Гані хотілось розказати, як їй тяжко приймати и гостей, и Зосю и Теодозію, та вона вдержалась. Вона все сподівалась, що своєю покірністю, своєю добротою чоловікові и єго гостям вона верне єго любов, прихилить до себе єго серце. Ганя положила собі навіть не жалітись матері.

„Гостей не всіх одбудеш хлібом-сіллю“ проповідував Ясь. „Деяких треба вміти прийняти розумним словом, свіцьким тоном. У нас бувають пані, помішники и все Поліки.“

„Хто ж винен, що наша дочка не Полька, що не вміє вона крутити хвостом, як та Зося вертілась на балу?“ загомоніла матушка.

Середівський схопився з місця и почав бігати по хаті. Отіць Хвѣдор замовк. Усім стало видно, що єму хотілось мати жінку великосвіцьку пані, котра б зуміла напустити туману поміж людєй, котра б вертілась, крутілась, грала велику ролію в гостині. Всі бачили, що Ганя не підходить під єго теперішній взорозір жінки, а Зося як раз підокочила під єго міру и опанувала и серце єго и голову и гроші.

„Ви ще молоді люде,“ промовив отіць Хвѣдор вже зовсім інчим голосом, „починаєте тільки жити в світі, опинились між іншими людьми, не такими, як перше. Я ваш батько, хоч, може, вам тепер и не хотілось би мати мене за батька, и снажу вам, що з великого панства багато грому, а малий дощ. Ви живете не для панів, а для себе. З усього того панського брикання, тогó високодумства, гордини, для вас користи, як з козла-молодця

Одвернуцца вони од вас, а ви поверніцца естимю до їх! Коли в їх свої дорога, то нехай буде и в вас свої! Ганяйтесь за ними, підлізуйте до їх, догаджувати ім, поїти, годувати їх! Та нехай вони скоріше всі повиздихають, ніж я маю би затагати їх до свого дому! та ще й клянятись за те, як за велике для себе щастя!“

Середінський махнув рукою и почав ще скоріше бігати по хаті. Їго лице дивилось на стелю, горіло вогнем; руки були позакладані в кишені.

„Годі вам, папо!“ просіла Ганя. „Що ж робити, коли ми тепер живемо с панями. Тут не те, що було в Нестерінцах.“

Роспрощались батьки з дітьми. Середінський зійшов з дому и не випроваджував їх з двора.

„Кідаю тебе на волю Божу!“ говорив батько до дочкы, благословляючи її великим хрестом. „Приїжджай до нас, бо я вже до твого чоловіка не приїду більше. Візьмоща він свого часу за розум, ти будеш знов щаслива. Він ще молодий. В йому заграла Пільська кров, зачүвши аристократичність, багачтво, панство. Нехай грає! тільки тяжко буде тобі танцювати! Та вже танцюй, мой дитино, поки Пільська кров тріхи прохолоне.“

А мати обнімала дочку и плакала разом з нею.

„Ишла ти Ганю, за між, душа мой вже чула твоє нещастя. Не дурно я так тревожилась, не дурно я нежтіла тебе заміж за його давати. Не пара він тобі. Не по мбому ж хіба и вийшло?“

„Ат! везеш, Бог-зна-що!“ говорив отець Хвѣдор сідячи на возі. „Прийшов дур до голови, то й дурів, таї годі.“

Вернувся їсь до дому и почав зараз доцікати Гані:

„То ти батям своїм жалувалась на мене! прошенне подавал! Що ж вони міні заподіють у мой хаті? Коли ти наказала своїм, щоб вони більше не приїжджа до нас! Ото було б далєко дүчче.“

И батьки Гані вже більше не приїжджали. Зосталася Ганя самѣбез поради, бес товариства; самá, як билина в полі, з своєю малю дитиню, та з своїм горем.

(Дальше буде).

С О Н Ц Е

Вийшло сонце, вийшло в рожах
Усе заквітчене,
А я його питаюси,
Чого засмулене?
А воо міні відповіло,
Що місяця ждало,
А той місяць из вірників
У гаю пропав.

О, так я та удівонька
Пишная, думна,
Вквітчалася, сподівалася
В неділю до дня;
А він собі на другоб
Да слюбу пішов.....
Вна вмилася слізюньками,
А сонце росов.

Федькавси.

МАЛОРОССИЯ (южна Русь) и ИСТОРИЯ її ЛИТЕРАТУРИ

ПОЧАВШИ ВІД XI. ДО XVII. ВІКУ.

И. Прижова 1869.

(Дальше.)

IX

Так велике було значенне Київської Академіи, що згромадила у стінах своїх усі сили духовні всієї України. Поляки и Москалі ослабили її; вона віджила трошу науково при митрополиті Гедзоні, князю Четвертинським (ум. 1690), однакж с того часу стала упадати, а люде, що вичучались у неї, переходили на північ, щоб брати уділ в новому життю, несли з собою просвіту, хоч життя те не для їх було.

Дуже негарні були московські товариські взаємини у XVII. віку, переповнені бунтами, тривоگو, безладом, росколами и плягавим еретичством в роді скопців и хдистів, и подібним добром, вийшовшим с того, що народ був подавлений нечүваним деспотизмом, був запроданий німоті и пількам. Ми вже бачили, що типографн, зайшовши у Москву, були прогнані з віттам, немов еретики и чародії. Максим Грек, що задумав граматично справити книги, був таким за еретика осуджений, и аж сто літ по йому, в 1648 р., перепечатано у Москві граматику Мелетія Смотрицького, видану в Бельє 1616 року. По 1648 р. не вийшла жадна граматика аж до 1721-го, в котрому знову перепечатано граматику Смотрицького, перероблену Подликарповим. Безграмотство було велике. Москва и Київ — се були неначе дві ріжні держави, немаючи між собою нічого спільного. Від грецьких ченців, приїзжаю-

чих у Москву за милостиною, случайно дізнавалися царі, що де-то в якійсь Малоросії є такі люде, що осмілюцца учти за границею, и ось не простий який небудь захожий грецький чернець, а сам ерусалимський патріарх Довгетей, в 1686 р., пише московському царю донос на всю Южну Русь: „Нынѣ въ той странѣ, глаголемой Козацкая земля, суть итѣци, иже въ Римѣ и Польщѣ отъ латиннов научени, и бяху архимандрити, игумени, и прочитають неподобная мудрования въ монастырѣхъ..... довольно бо естъ православная вѣра ко спасенію, и не подобаеъ вѣрнымъ прельщатися черезъ филозофію и суетную прелесть..... исповѣдуемъ быти козаковъ православныхъ, обаче многіе разслѣнные имѣють правы, ихъ не подобаеъ учитися тамошнимъ православнымъ“ (Пек. Наук. и Лит. I, 2—4).

Книги, напечатані у Києві, в Москві заказуюцца на зборах; книги сі забирають и палать, а сих, що їх скривали, віддають на муки и проклинають. Не зважа на те, патріарх Андриян призволив митрополиту Київському перекласти нововиданий повний пекеклад православної исповіди на малоросійське наріччя, и випечатати у себе. Москва одже поставала не проти печатання на Українській мові, а лишень проти дечого несхожого с православною наукою (Опис. Слав. рук. II, 2, 597).

Прилученне Южної Русі до північній (себ-то Москви), звершене в 1654 році*), не було дійсним сполученням. Се був такий же хитрий обман як и Люблинська унія, бо в обох разях український народ, воювавший так довго за свою волю, едмався з другими на праві рівних з рівними. Поселенець московського царства и Українець, зустрівшись тепер в 1654 році, не узнавали один одного.

Великорус з своєю старо-слов'янською бородою походив в очах бритуго Українця на простого мужика; бритуго Українець с чубом також старо-слов'янським, звісним и Скандинавцям (Диви Diefenbach. Wört. d. gottisch. Spr.) и Грекам (Ильяда) був в очах Великорусса Хахлом, и Великорус одержав в слід за сім соромливе им'яз Москаля, або Кацана, а Українець — хахла. История „Руссов“ Г. Кониського переховала наступуючі печальні подробици, що вийшли з сѣго преславного з'єднання. Козаки в походах з московськими жовнирами терпіли від них часто докорливі насмішки по поводу голення голови. Солдати сі прибрані тоді ще в сірі опацці и в личаки, з неголеними бородами, меначе спряжні мужики, цїняли себе вельми високо, називали козаків чубами и хахлами, а сі сердились за се аж до лютоци, сварились з ними и

бились, а у кінець накипіли неперборотою враждою и дихали заодно ненавистю. Українець виспівав оей свій малъ у пісні:

„Москалинн-соколник!
Поїли наші волики,
А коли вернетесь здорові,
Поїсте и останні корови!“

(Кониск. Ист. Рус. 145, 153, 242)

Такий стан річи відбивався в життю України дуже різько. По указу Петра (1723 р.) священників Южної Русі за непристойні слова (sic!) быто навіть (Полное Собр. Закон. VII, стор. 49). Забавлось в Петербурзі князеві Голицинови, царському чоловіку, виправити забавну свадьбу, и зараз звелено указом вибрати 6 козаків з жінками и дівчатами, котрі б шпарко и гарно танцювати вмѣли. И сі-то дівчата (красавиці Українки!) взяті від родни, гуляли там на сій шуточній свадьбі поруча Самоїдами и Мордвою! (Марковича Записки, II, 99). Талантливійші с Київських учених мужів, заходивші в Москву, уважались за люде непевних, на котрих лишень Сибіру треба. Медведів, ученик Полоцького, був замішаний в державні бутти и перед смертною карою єму докорювано, що він „прельщался“ Київськими новотворними книжками!

Від часів Петра Київська просвіта удомашнюецца на північнім сході. Київ дав иучених, и перші учебники, и переклади звісних діл; однако ж се не мішало, щоб осудити Теофна Прокоповича безбожником.

Прокопович, син бідного Київського міщанина, після смерті батька, жив з маєрью українній нужді. Вступивши у Київську Академію, він небагом перейшов своїх товариші. Приймивши унію, удався с Києва на Литву, у Львів, у Відень, Флоренцію и Рим. В Римі вступив в колегію св. Атанасія, що завів папа Григорій XIII, пильно заходивсь биля науки, працював в библиотеках, и таким цобитом в самій столиці італійського світа збирав матеріали, щоб віттак вступити ворожо проти папизмови. В 1702 році и вернув у Малоросію, и став учителем на Київській Академії. Ту подибався с Петром I. у рока 1706 и 1709, коли сей радувався побідою Полтавською, проводив Петра на небеспечній виправі Туреччину 1711 р., и се рішило єго долю. По повороті з виправи, вибрано єго на игумена Києво-Печерської Лаври и ректора Академії, и яко який нажив собі більшої слави чим єго попередники. У 1726 р. покликано єго у Петроград и облено архієпископом и вице-президентом Синоду. Він писав драми, елегії; Ломоносову поміг вступити на университет, заохочував Каптемира, поміг видати діло Архата

*) „История кабаків в Росії“ Прижова.

„Про правдиве християнство“. випечатано за гра-
ницею и заказано за Елисавети. Ідучи за духом
часу, виходили ёго проповіді неначе політичні
памфлети, а праведавчі пам'ятники яко сатира.
Ненавдячи старе, він працював для нового и по-
ступовав до своєї мети не оглядаючись. Однак ж
Петро умер, а ёго обвинили за безбожність. Про-
копович умер в 1736 р., віддавши свою бібліотеку
Новгородській Семинарії, а майно усе — на хо-
сенні інституції и заведення (Пекар. Наук. и Лит.
при Петрѣ, I, 389—494; Чтенія 1862, I; 1864, IV).

Київська Академія тривала ще в XVIII. в.,
видаючи з себе що-найкрасних людей для нової
Росії, духовних, учених и державних, як: Завадовсь-
кий, Безбородко, Трошинський и другі. Від 1721 р.
підчинено типографію Синодови и звелено: „а дру-
гихъ никакихъ книгъ, ни прежнихъ ни новыхъ, не
объявля объ оныхъ въ духовной коллегіи — въ
тѣхъ монастыряхъ не печатають, и кромѣ того спра-
вляють книги съ велико-руссими печатями“, щоб
не було в їх ні-жодної ріжниці и окремого наріччя
(Пекар. II, 670). За українську мову брали людей
у Тайну Канцелярію, а підчас Пруської війни
„вгоняли солдатъ (малоросійських) въ чахотки и
въ ипохондріи за одно своє наріччє, и что они не
скоро понимали выговоривать тогдашняя презища-
ныя реченія: намнясь, намѣдни и предомковъ ихъ,
ужъ и кабижъ“ (Кониськ. 228, 248 и др.). Указом
в 1817 р, Київську Академію переіменовано на Семи-
нарію. Звісно, що при Петрі Могилі польський
язик був виключений з наукових предметів Акаде-
міи; однак ж тепер, коли польський пан став ру-
ським поміщиком, явився проєкт завести ёго там
наново. Україна запротестувала проти сѣму (Чтен.
1861, I, ст. 168). Южно-руські учені, заходивши у
Москву, принесли їй просвіту и безошибно знання
польської мови. Між сім Москва уступає з своєю
народністю и ополячуєця в ясних верствах; го-
романе переходять на міщан (польська назва), дво-
рине — на шляхту, опанча міщанця на вонтуш и
учитель з дяка на учителя Поляка... У сѣму ви-
зовсім не були виноваті Київські учені и Київська
Академія. Но не зважа на те, московський исто-
рик (Солов'євъ), забувши, що се ополячення поча-
лось від „смутнаго времени“, відважуєсь казати,
що западно-руські учені принесли до Москви поль-
ський вишви и мову запестрили полонизмами... (Солов.
Ист. Рос. XIII, 228). Ні, не Київських учених ви-
нувати у сѣму, що висчі верства ополячили и оні-
мотили, а самі сі висчі верства, нотариків, котрі
так як Солов'євъ заодно ще депечуть, що москов-
ський народ могли спасти не Южноруські учені а
міщці: треба було віщців на се (себ-то задля про-

-світи), треба було їхати не у Київ (!?) а у німецькі
держави (Сол. Ист. Рос. XIII, 229).

Ось таку долю мала Київська Академія. Вона
була душею краю — стояла на сторожи Україн-
ської мови. Дарма Буслав, у своїй Христоматії,
книжці, що має служити за учебник, заодно нази-
ває Южно-Руську мову с того часу Польско-Ру-
ською — дарма и Солов'євъ пише ось такі неисто-
ричні речі: „у западно-руських людей не було
своєї книжної мови: вони писали або так званою
Церковно-Слов'янською, або латинською, або поль-
ською; література Польська давала їм багато мате-
риалу.“ (Сол. Ист. Рос. XIII, 228). Правда, у Южно-
Руській мові є багато Польських слів, однак ж на-
звати її Польско-Руською, не пам'ючи її історії, —
се такий ж розум, як назвати Московську татар-
сько-руською, задля того лишень, що у її ввійшло
багато татарських слів (Диви Muchl. Zródło st.).

Ту, у стінах Київської Академіи и Київських
Семинарій виростили и виучувались діти останієго
с козаків и знатніші з Українського дворянства, з
яких вийшли усі великі люде Южно-Руського на-
роду... Не по правді говорив Поляки, що козаки —
се нічо другого як розбійничя шайка (lotrowstwo),
не по правді писав Самойлов, що Запорозці — се
мимелюки, розбійники, волоцюги, переворотні люде
(Бартенева Рус. Арх. 1867, стр. 1024—25) и нако-
нець самі історики московські, котрі учать свій
народ, що козаки нічо друге, як „искатели зипу-
новъ“ (Сол. Ист. Рос. XIII, 49). Таке казати —
се не до вибачіння, се значить не знати історії
народу. Однак ж цікаво знати, що були навіть
Поляки, котрі красче дивились на народ Укра-
їнський.

Ми позволимо собі навести один суд, що не
віднесиця до половини XIX. віку, коли московські
історики позваляють собі підло обезчещати увесь
народ „искателями зипуновъ“, а до половини XVI.
віку. Звісний геральдик, Папроцький в віршу, на-
печатанім в 1575 році „do Polaków“ говорив:

A nie chciaycie rozumieć bym im pochlebował,
Nie dawności w tym Kraju, nie z nimi się chował,
Ale zaraz zrozumiał sprawę ich pocziwé,
Które godne nawieki, a by były żywe...

Chociaż we pstrych szlachech oni to nie chodzą,
Ale w sławie szadź droższej niż we złocie brodzą.
Ta o tym sznym narodzie wszędzy, zasnie sływie,
Y będzie wiekom wiecznie chociaż Polska zginie.

Се значить: Не думайте що я склібляю Ру-
синам: я недавно ще між ними, и не з ними вихо-
вувався; но я сей час оцінив їх славі діла, що
заслугують на вічну пам'ять у потомства. Не мо-

сять вони пестрої одожи; вони покриті славою, що дорожча над всякі убори. Слава сього народу розійшлась всюди и лишниця при йому на віки вічні хоч би и Польща загинула (П. К. в СПБ. Взд. 1867)

Поборник християнства, беронець Московського царства від Полків и Кримція, козак померид всього учився в Семинарії, по найбільшій частині у Київській Академії, и наволн перед сім не був чемцем, те часто опісля шов в монастир. С Київської Академії виїшли: Богдан Імеліницький, знавший мову грецьку, латинську, польську, татарську, французьку и молдавську, — Тетера, Сомко, Сірко, Самійлович и другі. И так козаки були коронителями науки, просвіти и навіть поезії...

Козацтво розвинуло новий епос историчній, яким не може почванитись ні одно Слов'янське плем'я.

(Конец буде).

Часть театральна.

В неділю (16-го пад.) відіграно дві штуки на нашій сцені: „Жертва за жертву“ и „Кум мірошник або сатана в бочці“. Перша, що до основи дуже слабенька (Жінка має, побіч чоловіка, любаса молодого. Сей женихаецця з нею. У хаті гяжуть гроші. Краде їх злодій, однакож подозрінне паде на любаса. Сей, щоб не зрадити жінки, признаецця до вини; його беруть в тюрму. Там находниця и властивий злодій. Жінка відвідує ув'язненого, жалує за усе, и се порушує серце злодія, що він признаецця до вини.), відзначалась манернизмами, властивими перекладам п. Моленцького и Стечниського, и не вдоволила ніяк публіки. „Кум мірошник“ звісний уже від часів Бачинського, удався красче, имено через добру игру п. Гембицького, котрий, як видко, студює свої ролі и робить поступ у своїм заводі.

Перед останнім актом відіграла ціла музика полку Келлер. під дирекцією самого капельмайстра, Коломійку, композицію О. Бажанського, сотрудинка при Волоській церкві. Коломійка зложена с пригравин, властивої коломійки и погравин. Автор позбирав народні мотиви коломійкові в наших горах и уложив їх дуже удачно и складно. Коломійка О. Бажанського стаула через се далеко висче, чим коломійки Тимольського. Вона не пообтинана так безпоощадно композиторськими ножицками, як се звичайно буває у людей, котрі свій талант ставляють висче над народню музу. Ми певитали труд О. Бажанського дуже радо и тіпшємось новою доброю силою на полі нашої музички.

Се лишень нехай нам буде відьно замітити, що пригравка за дуже мистерно удожена. Ми воділи б, щоб була вона більш скуплена, не так дуже розірвана. Тоді завяляла б вона природно, те чуття сумовите, що лещця тихенько и гладко з серця нашого чоловіка. У погравці — там душа вже регульна немаче роагейдане море, и там зовсім удачно виразив се автор наглими зверотами акордів. — Щастя Боже на нову дорогу!

На Четвер (1-го л. Грудня) оповіщено представлення „Наталки Полтавки“. Ся оперетка, о скільки її опереткою звати можна, належить до тої більшости нечисленних наших штук театральних, котрі тільки доброю игрою та добрим співом на нашій сцені якийсь час вдержатись можуть. Те ми мусимо признати, що представлення „Наталки Полтавки“ не поведось сього вечора. Игра и спів акторів були переважно неудачні. Тільки пп. Моленцькі поняли и відіграли свої ролі добре. П-і Моленцька відспівала пісню „Віють вітри“, зарівно як и всі пісні с правдивим чуттям. Відзначаецця п-і Моленцька в подібних ролях наївністю, природними, хоч не всюда ще вправними и легкими рухами. Тільки переходи чуття у п-і Моленцької ще дуже різкі, а тим самим и неприродні: сміх и плач, веселість и жаль не мають у п. М. ніякого ступневого переходу. Однако ж при старанности, з якою прикладаецця п-і М. до своїх роль, можна надіятись, що и ті хиби с часом усунуцца. — П. Моленцький віддав ролю Возьного вірно, хоч ще не всюди без пересади.

За те и п. Гембицький скаркатуроває зовсім Выборного. Выборний вправді веселий собі та гуморний чоловік, та не комедіант та и не паниця. Не годицца такому вже й пристарковатому Выборному витинати по дорозі дитинячі гопани, не запиваюцца у нас так безпамятно святи, да ще й на заручинах, — не пристойть акторові всувати в свої ролі недотонні речі свої композиції, а тим менше ображати публіку зовсім неестетичними „визриками“! Веселість и необузданий сміх, що виликує п. Гембицький на галерії, ніяк не можуть бути для його перуною доброї гри. Се свідчить тільки о низьким естетичнім образованню нашої галерійної публіки; а задача народної сцени, а тим самим и справдешнього артиста — се виробленне справдешнього естетичного смаку у публіки. Співи п. Г. зовсім неудались; — вони аразили слухачів. Нема в його голосу, а відий и слуху музичального. То ж и вразив всім звісний тердет: „Де згода в семействі“ публіку своєю несподіваною дикістю и безгармонійністю до живого! — П. Стечниському не пощастилась роля Петра, як звичайно

всі ролі любовників. Не ма в ёму змоги віддати внутрішнє чуття відповідними рухами, та відповідним голосом. Рухи в ёго несмілі, тяжкі, не відповідні. Голос в ёго слабкий. Тільки старанною працею и пильним студіюванням може п. С. набути с часом артистичніи вправи.

Про других акторів годі що й згадувати! П. а Ромащович грала и співала без життя, мало и апатично. Схарактеризувалась невідповідно. Терпилиха вдова вже не молода, як сама співає: „По старості моїй живу через силу.“ Та до того не віраюцца та и не сидять наші мужички в буддень в рянтахах! П. Вітошинський помислувавсь тільки люлечкою та діравим ліктем! — Жаль нам, що по при всій нашій заглядности для молодой трупи не можемо користнішого суду про се представлення видати, але ж жаль нам и те, що не видимо у акторів ні старанности ні поступу. Сподіємось, що ш. Дирекция розділить на будуче ролі між відповідніи сили.

Про Однодневниці

подав М. Верхратський.

По над ріками, озерами и ставами мож бачити в літі вечером численні рої комах, до комарів подібних, котрі, побувши с кілька годян над водою, падають у її и гинуть. Суть то так звані однодневниці (*Ephemera*, *Eintagsfliegen*). Так именують их від того, що вони, викльонувшись с кукол, живуть яко совершенно виобразовані комахи дуже коротко, часто ледве кілька годян. Від комарів одмічаюцца на перший погляд довгими щетинками на кінці кадовба и чотирма ніжними, сіткватими крильцями, с котрих задні значно менчі від передніх.

Житте тих комах е дуже уваги гідне. На весну виклюваюцца з яєць торічних ще Хробаківаті лярви, котрі перебувають в воді 2—3 літ, живлячись дрібнішими водними животинками. У тих лярв на заді три щетинки мов хвостики, а по боках кадовба, на кожій обрुцці, пара завних листочків, котрими віддихають. Перелінувшись кілька разів переходять в став кулки. Кулки ріжняцца від лярв лише похвами крил, в прочім порушають и живляцца, подібно як лярви. Під час, коли мають розвинутица, опускнють глей и пісок, виотрім крилися и виривають на поверхню води. Тут пускає тісна заслона кулки, и виходить ніжна, крильцями впридоблена комаха, котра — річ дуже уваги гідна — още раз ліницца, а відтак возносицца в

воздухи, щоби тінитца живим и веселим, хоч правда медовгим життем. Коли останній раз ліницца, зволікають инірау дуже правильно, причім и с крил звергають болону; тому то и подобають сі порожні ліновница (*Bälge*) на справдепніи животини так, що легко мож помилитися.

Виправді майже через ціле літо видко однодневниці; однако ж именно в певних днях являюцца вони дуже численно и виривають собою, мов би инеем, береги и луги прибережні. Паруюцца літаючи в воздухі. Самчики падають по сполованню (*copulatio*) майже сейчас неживі; самочки же несуть яйця у воду, по чім також скоро згибають. Однодневниці рівне як их кулки и лярви суть многим животинкам, а именно рибама доброю поживою. В декотрих околицях, на пр. над долішним Дунаем, проявляюцца сі комахи такими тьмами, що их збирають на вози, а відтак розкидують по поли замість гною, або гедують ними безрогів. По над Лабою принадажують их ватрою на узберіажю ріки розложеною, відтак збирають и продають на торгах на поживліне для птиць.

И у нас проявляюцца в декотрих сторонах однодневниці дуже густо. И так Водоцвіт Довгох віст (*Palingenia Condicauda*) літає майже щогід в половині червця великими роями над Стрважем коло Конюшок. Другий рід однодневниці, так звана Побіль (*Ephemera albirennis*), проявилася дуже численно в перших днях серпня 1868 р. над Серетом (притокою Дністра) в Білчи, в давнійшій околі Заліщицькім. До 12. серпня, майже кожного вечера, показувалася при заході сонця. Як уже добре вечеріло, видавалося, немаче б густий туман заляг вздовж цілої ріки, як далеко лише мож було добачати. Літали низько над водою верствами, в декотрих місцях 10—12 стіп товстими. Их численно скуплянне не дасцца ні с чим зрівняти, бо и найгустіший рій пчіл може дати лиш слабе виображенне. Поодинокі примірники увивалися трохи дальше від головного роя и подобали на платочки свигу падаючого. Збиваючись до купи дуже много з них падало в ріку и гисло, білою, на цаль грубою верствою, вкриваючи поверхню води. Дивлячись на сей пливучий цвинтарь звіряток, що еще перед хвилею обьявляли тільки життя товариського, мимо волі насувалася мисль о марности земської суети. Тамішній народ зове тую однодневницю „літаючий жир“ або коротко „жир“. — Рибаки раді тій прояві, бо кажуть „як жир нападає в воду, то добре рибу ловити; риба до того вде“. Побіль проявилася численно також и ві Львові 22. липця 1865 р. Застелила вона собою мов инеем просторень кількох сяжнів квадратових на площі св. Духа. Ви-

диця, що вітер завів рій, літаючий над Пол-
твею, на згадану площу, а так погнали небожата
на невластивім собі місці. Несвідомі річи дивилися
лично на те зъявище, беручи сі комахи за рід са-
рами и ворожачи голод и війну.

Примітити належить, що однодневниці не
пропаяюця рік-річно рівно численно. И так р.
1869 Побіль літала в Більчи далеко рідшими ро-
лами, як минушого літа 1868.

В І С Т І.

— Від якогось часу появляюця так у польских, як
и німецьких часописях ріжні, найчудніші толки про сторо-
ництво народовців и ёго ж бажання на будуче. Почавши від
„Kraj-u“, котрий бачить партню народовців так нечисленну,
що її аж шукати потрібно, розводяця „Dziennik Lwowski“,
„Polski“, „Roznaiski“ и „Gazeta Narodowa“ майже щоденно
над нами я над сторонництво наших москалѣялів, навіть
у передніх своїх статтях. Бувають дни, ми ідемо у їх очак
горю, есьмо по їх гадці одними правими и природними
заступниками народу руського, однако ж буває и так, що
декотрі в сих органів беруть „Слово“ за репрезентанта
всєї руської Галичини. Всі ті толки не мішали б нас ні на
крихту, яко толки суб'єктивні, и ми не звертали б на них
уваги, наколи б деякі органи не посували свою сміливість
так далеко, що виступають в имени нашим и підсувають
нам ріжні гадки и жадання на будуче. Німецькі письма,
именно „Presse“ и „Wandereг“ дістають навіть доици будьто
с табору народовців, в котрих можемо подибати хоч би
таке, що сі на тайних засіданнях (одно таке мало підбу-
тиє 22-го с. м.) урадили поспирати кандидатуру Дра Ко-
стика на митрополю Львівську а Дра Юзичинського на
владичтво Перемиське. Замір таких фабрикатів є нам ясний.
Австрійському ряду подобаєця в теперішній хвилі більш
сторонництво народовців, чим москалѣялів. Про перших
ходить слава що вони суть доляльними, про других, що
гравитують до Москви. Яким одже стороницком треба
объявитися кандидату на митрополю? Очевидно, що
народовим; тай нуте ліпи до Dziennik-a Roznaisk-ого або
Wandereг-a допись, що народовці поставили сих та тих за
своїх кандидатів на опороженні владичі престолі. Ми му-
симо объявити, що ми в сій справі хоч не рівнодушні, од-
нак ми у перш, поміж кляром ясним, не виходимо людей
щиро приклонних розвоєви нашої народної справи, по друге,
ми пересвідчилися, що владики наші ставляють звичайно
свої личні интереси на перед, а по третє, що ті ж владики
не годні зъупинити нас на дорозі просвіти народної, на ко-
тру вступили ми, и котру уважаємо за таку, що заведе нас
певно до нашої мети. Чи ще 10 або 20 літ будуть виходили
від наших октроєваних заступників такі раболіпні меморанды,
які передаваю до сіх пор на руки министерства, те нам
до якогось часу буде байдушним. С причини браку народ-
ного Українсько-руського органу політичного ми мусимо на
тепер мовчати, хоч сподіємось, що мужі такі, як совітник
Ю. Лавровський небавом постараяюця и о такий. „Presse“
згадає за щось подібного, и ми радо витаємо навіть сю
поголоску; тільки ж помилюєця вона грубо, що на редак-

тора сеі часописи прліхаги має и. Климкович аж з України.
П. Климкович є між нами, и ми бажали б, щоб він обияв
згадану редакцію. Ніко бо и не заперечить ёму великого
таланту до дзевикарства політичного, и сподіємось, що
наша публіка піддержить ёго труд дуже охочо. Тоді, зда-
єцца нам, могло б стороництво народовців объявити нево
свої гадки перед світом, ёго не підозрівали б люде лихої
волі о Бог зна вже що, и ми б не потребували читати
по німецьких письмах, хоч тако куріозум, що стороництво
народне прикладає всіх своїх сил, щоб крпешавина Мали-
новського (!) висадити на престіа митрополичій.

— Комисия для уложєвня учебників руських рішила
на своїм першім засіданню, щоб завести слідуєчі зміни в
правописи, уживаній до тепер в читанках для шкіл навчяч:

- 1) Уживати предложники є и з після правил фонетичних.
- 2) Писати: він, она, оно.
- 3) Писати: від а не от (предлож.)
- 4) Кінчити praeteritum на є (читав).
- 5) Писати: воєя, стоєб.
- 6) Кінчити третє лице одни. и множ. числа у дієсловах
на ь (ходять, роблять).
- 7) Заступити ь буквою ѣ (мѣд).
- 8) Задержати корінне ѣ.
- 9) Задержати: б.
- 10) Задержати: м.
- 11) Викинути букву з (зело) и г.
- 12) Кінчити приложники у множественному числу на ѣ.
- 13) Робити ріжницю поміж є и е.
- 14) Писати: краѣ, ковалѣ, вежѣ.
- 15) Писати: вѣ.
- 16) Уживати придижє перед стисненим о (б), на пр. вѣвца
вѣкно.
- 17) Уживати ь по ж, ч, ш, щ; и. пр. ходишь вузь.
- 18) Задержати ь.

Дальші зміни уложаяця на будучім засіданню, а поки
що, уважаючи се діло важним для розвоєви нашої мови и
правописи, подаємо ш. нашим читателям сі зміни під объ-
ективну критику наукову, и отвираємо для дискусії над
ними колюмня нашого письма.

ВІД РЕДАКЦІИ.

III. предплатників, у котрих до сіх пор
залагає предплата на наше письмо, просимо,
щоб зволили її скоро присилати. З грядучим
роком думаємо побіч „Правди“ продовжати
ропочату Кс. Климковичем „Руську Читаль-
ню.“ В тій ціли приготовляємо до друку
трагедію у 5 діях Осипа Ф. Фрича „Иван
Мазепа.“

Головні помічники при редакції: Г. Старський. М. Косак. Др В. Лужиковський. Ол. Паризький. Др. К. Сушкевич.

Властитель и одвічающий Редактор Наталья Вахнянин.

З друкарні Ставропільської.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кождото місяця.

Предлажа емосить:

На „Правду з Додатком: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 3 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р. 30 кр.; — по за Львовом на р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р. 1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на 1/4 р. 50 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и литерашурне.

до за Львовом на р. 3 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р.

На самий „Додаток“: У Львові на р. 2 р., на 1/2 р. 1 р. на 1/4 р. 50 кр.; — по за Львовом на р. 2 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 30 кр.

Редакция и Администрация під Ч. 453 1/4 (Галицька улиця).— Реклямації, неопечатані, приймають ся на почті безплатно.

ПРИЧІНА.

Картіни з волинської України,

Івана Нечуя.

(Річ дальша.)

XII.

Вже стала на дворі осінь. Одного дня Лемішківський дуже здивувався, побачивши в вікно якусь здорову жидівську балагуду, котра підїзджала під ганок. З балагуди вилізла одна товста пані, а за нею вилазила друга ще товща, чіпляючись ногами й руками за полудрабки, як черепаха. Обідві вони були повбірані в чорну одіжу, позапінані чорними хустками. В руках у їх тилипались чернечі чотки. Жид подавав їм з воза якісь скриньки, скриночки, та торбинки.

„Що воно за невіра!“ думав Якім. „Чи не черниці приїхали просіти на монастир?... Зосю!“ гукнув він до жінки, глянь лиш, які опудала лізуть до нас у хату. Чи не черниці які, або странниці?“

Зося вже хотіла взяти двіри на клімку, але глянула в вікно и пізнала сестер своїх, Люціну й Різю. Швидко в хату поввіходили сестри и привітались до Зосі и Якіма. Обідві були вже не молоді та гладкі, як годовані. Зося кинулась до їх на ший. Недавно перед тим вони писали до Зосі, що мають у Києві невелику службу в клішницях, а Зося просила їх до себе в гості и обіцялась знайти їм службу у сусідніх Поляків-поміщників. Вони найняли балагуду и повбірались богомолками, щоб по дорозі заїзджати на ніч до сільських священників, де їх витали по патрїархальному, давали їсти й пити, клали спати на перинах, и конним достачали в волю сина й вівса.

„Ах, яка я рада, що ви оце приїхали на зиму!“ говорила Зося. „Як ми весело будемо жити з нашою милою Теодозею, з вами, з Середінськими и всіми нашими новими сусідями!“

„Та як же ти Зосю, розжилася, розбагатіла!“ промовила Люціна, оглядаючи хаті: які килимі,

дзеркалі, мебіль! Це лучче, як було колись у тєстя Лемішки.“

Зося щось шепнула на вухо сестрам; вони осміхнулись. А Якім стояв, як пришиблений за угла мішком. Він дивився, як рідички зносили свої скриньки, свої завиніння, свої торбинки, и в душі єго холодо. Сестри займали собі кімнату, прибивали, прибірали, ставили рєчі, навіть не питаючись у єго. Швидко вони зовсім уместились у єго в господі, и почали жити, хоч и на завше.

„Отче Мийнито, голубчику, батечку! порадьте, що міні робіти?“ жалівся Якім отцю Мийнїті. „Приїхали сестри моєї жінки з Києва, товсті, гладкі, як годовані лєхи, звилі гніздо в моїй хаті, обїдають, обдирають мене. Десь знать жилі в багатих панів, попривикали до роскоші. Сливє через день слуги носять воду, гриють їм купіль, тільки те й рєблять, що тупцяють коло їх. А вони сидять собі, нічого не рєблять; оце вікупаюцца в ванні, та знов на ліжку, пьють чай, лєжачи в постєлі. В мене сімья. Вони міні швидко вуха обїдають.“

„А ти не знаєш, що робіти? візьми доброго кия та й повигонь с хаті.“

„Як же воно так? Буде не уштїво, не до ляду.“

„А вуха обїдати — уштїво?“ спитав отєць Макїта.

„Ой не посмію! Ёй Бєгу не посмію! Я й жінцї не смію слова сказати.“

„Бє ти таки и справді Лемішка!“

Якім зберався сказати про те Зосі, та все в єго язик не повертався; все одкладав на другий день.

А Зося и справді не скучала зімою, в товаристві двох сестер, да Теодозі, та Середінського та кількох лїсних кавалєрів, котрі внадились и бували трохи не кожного вєчора в кумпанїі, яка їм приходилась як раз по душі.

Кожного довгого зимнєго вєчора ставився перед хаті довгий стїл, коло котрого пїла чай уся громада. Потім Зося, як хазайка, сїдала край одного кінця столá в великому, спокійному фотєлі-

По правій рупі коло неї сиділа Теодозя, по лівому боці — сестри й дочка. Вони робили білше панську роботу мало потрібну в хазяйстві; плели з ниток скатерті, якісь кружальця з гарусу під лихтарі, якісь кисіти на тютюн. Читали дуже рідко. Часом Руза або Теодозя голосно читала якийсь-небудь поганенький роман. За теж вони депетали без перестану, без упину.

Середінський бував на таких вечорах трохи не кожного дня. Тоді Теодозя давала йому місце по правій рупі в Зосі. А як приїжджали лісі кавалери, то приміщувались коло трьох паннів. Якіймові не було місця коло того стола. Про його ніхто й вухом не вів, и він сам починав сторонитись од їх усіх и од своєї жінки.

„Роскажуть, мої кохані,“ просила Зося „де хто бував, де що чував! Ви бачили багато світу, багато людей, з вами траплялися всікі пригоди. Роскажуть, а ми послухавмо.“

И починали сестри и Теодозя росказувати про свої всікі пригоди, мішаючи правду з неправдою, а білш того, що видумували невичайні небиліці, с тим самохвальством, з тою брехнею без соромі, с тими похвалами всіму Польському, Польщі, Варшаві, своїм Польським великим панам, які зразу можна примітити в дрібній, Польській шляхті на Україні, де вона не стратила свого давнього аристократичного гонору, и притенсіи.

Ясь любив слухати ті оповідання, а лісі панні ще й самі видумували незвичайні брехні и ставили себе непременно героїми в оповіданнях добутих в своїй фантазії.

„От як була я на Литві,“ починала Люціна, „та жила в одного грабі за оконьку в його дворці; а грабтя був дуже багатий! куди ж до його цему кам'янському! Тут и князі якісь не такі. А дворець його то чи повірите, так и сьів щірим золотом. А кругом дворця був парк на кілька миль, и до самого дворця од воріт була алея.... Що то за алея! Ах мій Боже! Подумайте ви тільки собі, що по обидва боки росли здорові, прездорові кипариси! а од кипарису до самого верхіка другого кипарису висіли гірлянди з ліян якихсь Африканських, чи Американських, а на тих ліянах висіли китицями квіткі, як здорові тарілки, півні, пахучі, як троянди, и ті квіткі були рожеві, а далі, жовті, а потім білі, сині и всікі, всікі. Ах мій Боже! ви не повірите, що було пахощів на весь парк, на весь парк!“

„Е! що то сад!“ перебивала Теодозя. „От як була я в одного князя в Варшаві! так у його одна оранжерія на кілька верст! Було зімбою гуляємо,

ніби в Індії, або в Бразилії! Там ананасів цілі гори! там всікі дорогі овощі, квіткі! Я була в його за компаньонку коло його дочкі. А дочка в його була одним — одна, хороша, як янголь!“

„Та що то за оранжерія,“ починав один лісній кавалер. „Як був я на Підляссі, то в мого сусіда були такі оранжерія, як гаї! Чи повірите, що єй же Богу! було підемо гуляти, та й заблудимо! Єй Богу, це траплялося не раз! И раз, увіть собі такє диво! Садівник забув зачинити двіри, и в оранжерія набігли з сусіднього бору дикі кабані. Ми за рушніці, та на охоту! Пустили собак меж вазони, погнали кабанів, а я став на двірках. Кабан міні під ноги, я на кабаня скіць! та за вуха! Кабан поніс, а я правлю ним до дому, та прямо в хату! Так и вьїхав на кабані!.... Якого дива не бував в Польщі!“

„И балі там бували?“ питала його дочка Лемішківського.

„Ого! го! Яні там балі, які там балі! Тільки в Паріжі бувajúть такі! Після Паріжа — зараз Варшава! То міні говорів не один турист.“

„Ах! які балі, які балі були в мого князя!“ обізначала Теодозя. „Старий князь скучав уже на старість и любив тишити свою дочку сюрпризами. Раз серед дня приходить князь до нас, а нас було з князівною дванадцять паннів. То були її приятелькі и компаньонки, як и я. Він, ні с сего ні с того, звелів нам одягатись за митичних богінь! До вечора вже й убрання було готове! Дочка одяглася Юноною, наділа золотий вінець, накінула червону порфіру а я.....“

„А ви убірались за Венеру?“ перебив її один лісній кавалер, котрий все дражнівся з нею.

„А я.... так ... за Венеру....“

„Я бо замічаю, що ви роділись з водяної піни. Та вам би й жити на воді.“

Лісній панич зареготався а за ним и всі за-сміялись.

„Ви тільки перебиваєте міні,“ гомоніла на його Теодозя. „От одяглись ми за богінь и гуляємо по саяі. А та саяя була два етажі, вся в золоті. По боках було двое хорів заставляних квітками, а звідтіль загреміло два оркестри музик. Коли це рошчиняюця двіри, и входять кавалери, деякі масковані, а деякі без масок.... и почався превеселій бал! И так було тишимось сливе кожного божого дня. Ах! що то за життя було! То був рай, а не життя. Яні там кавалери бували!“

„Бували и з такими лісними, як у мене?“ питав її старий лісній панич, показуючи рукою на свою лісу, як облизаний макогін, голову.

Знов усі сміялись, а Теодізя сердилава,

„А чи вбір'ялись там ви н за підземних богінь, чи тільки за — Олімпійських?“ дражнив її знов лисий паніч.

Потім починалася розмова про собак, про влови, та наймилиця розмова для кожного Поляна. Розказували незвичайні історії з незвичайними собаками. Середінський розказував, як у ёго був такий аде-рєвий собака, що сам один ишов на ведмеда и душив ёго, як кітка — мишу. Так він за північ тішився в тім товаристві.

А тим часом, як Середінський тішився далеко за північ, Ганя сиділа дома и дожидала ёго. Вона не втратила надії прихилити до себе ёго серце. Їй здавалось, що Зося закрутила ёму голову тільки своїм кокетством, налязливою красою, танцями, хоч уже догадувалась, що Ясь бачив у Зосі взоровзір жінки и жєнщини потрібний ёму в тепєрішнім стані, що несподіване щастя, багатство закрутило ёму голову, підняло в ёго панські инстинкти.

Була раз північ. Все полягло одпочивати в домі Середінських; одну Ганю не брав сон; вона все ждала свого чоловіка. Вона знала, куди він їздить, и для чоґо. Уже на селі проспівали другі півні, а її око навіть не задрімало. Вона все сиділа на фотелі коло невеличкого ліжка, де спав її син, а думи одна другої темніша плелісь у її в голові. Вона встала, пішла до некарні, обдивила усє хахійство. Там няньки и горничні спали так міцно, як побиті. Ганю взяла задрість; вона позавидувала своїм слугам, що спали так нетревожно. Вернула воя и знов сіла коло сина, придивляючись до ёго личка. Дитя було похоче на батька; ёго губки вже складались як у Яся, брови рівні темнили, чорний волос збивався в густі кучері. Дитя сміялося кріз сон и так нагадало їй Яся давнєго, того Яся, котрий з нею жив щасливо в Нєстеринцях, неначе вона бачила ёго тоді, як він упєрве прийшов до їх у гості, як літними вечорами сидів з нею в саду під грушами, а місяць лив тихє проміння на ёго віжне, мило, лю дитячий молодє лице. Заснували сумні думи в її голові; вона одвєла очі од дитини, щоб не так дуже боліло серце...

На дворі вже стояла зима. Опівночі схопилась на дворі завирюха. Книжий сад шумів під самими вікнами ганиної спочивальні, як сосновий бір. Близькє дєрево коло вікон свистало, пищало, а далеко було чути одно завивання вітру, одно густє гудіння, неначе якийсь велитень-звирь рикав безперєстану. Вітер свистів поїд хатою, заліплював вікна снігом, порошав крупами в шибкі, крутився вихрами, то наближаючись до вікон, то заміраючи

дєсь на полі. Гані здавалось, що Ясь саме тепєр вертається до дому, що він збився з дорюги, що за-метиль зашєла шляхї, а він блукає по степу, мєрзнє.

„Господи! поверни ж ёго до дому живєго и здорювого!“ И Ганя ставала на коліна перед обра-зiami, знімала рuki до Бога и молилась за чоло-віка. А на сусідньому полі починала віти и сміг-лєти тичка голодних вовків. Їх дикі, страшні го-лосї зливались в одиє акорд з гудінням ліса, з свистінням завирюхи, переплітались одиє з другим незвичайно чудними пістонами, од котюрих вста-вало б на голові волосся навіть тоді, як хто сидів би в теплій хаті. Собаки, зачувши ворога, завийли на подвіррі, під самими вікнами, кинулись в одиє місце всі разом, неначе вели когю за полі... Ще гарячіша стала Ганина молитва, ще сумніше стало в тихих світлицях.

Затих звир на полі, замювкли собаки. Ганя знов сіла коло свого сина. А сон знов одбіг далеко од її очей и ходив дєсь далеко по хатах, де жили щасливіше люде. Світло горіло в світлицях, в при-хюжїй, в її спочивальні коло образів.

Ганя встала и перейшла світлиці по дорюгому нїлімі. В дорюгих дзеркалах заворюшилась її по-стать вся в чорному. Вона пройшла поїд самим дзеркалом и ненарюком обернула очі на село. Там вона побачила себе всю до самого долу и од вели-кого жаху аж одснючила назад.

„Чи це я, чи тинь мерця, що блукає в цих багатих, позолочєних світлицях?“ думала Ганя, а сама тряслась, неначе їй увийлась маря.

Смілівіше підступила вона до дзеркала в ко-трє не дивилась уже давно од великого горя. В ширюких золотих рамах стояла бліда, як смерть жєнщина. На її лиці рум'янця не було и сляду, щюбки позападали, нис зачєстрився, губи були бліді. На її тілі сухим и тонким опадала фалдами чорна сукня, котра попєреду була тісна на її повнім стані.

Ганя пильніше придивилась на себе и знов затрусилась усим недужим тілом. Вона незмогла довше дивитись на себе, почувши над собою повив крила смєрти и лєдві дойшла до близчюго фотєла, сіла и закрила инцє руками. А під долюнами все бачила вона те страшнє, худє лицє, з запалими щюкашми, з блідими губами.

Її серце щєміло, душа боліла. Вона знала, що вже не верне любові до себе, яд не воскресне мерцє. Вона вже и не думала ничюго, не знала ничюго, не бачила ничюго. Їй здавалось, що вона впала в гли-боку, прудку воду; вода її несє, кютить, заливає, а вона стратила всю мюць, оддалась на волю, на по-губиль.

Перещеміло її серце, полилась печаль тихіше. У під долонь вона неначе різом глянула на нестеринський яр, де вона була так щаслива, так без кінця, без межі щаслива! глянула на бідну економіську хату, обставляну бідною мебілью. Перед нею ніби розстилався зелений яр, як от розстиляють квітні килими, а в яру бачила вона колодязі з високими журавлями, кринички-жолобки, з високою осікою навкруги. На горі стояли клуни, стіжки. Далі під шпилем, оброслим густим газом, блищав ставочок... а там знов ярі розстелялись перед її думою, наче розгортують скатерть перед очима. Фантазія з недужною силою, незвичайно ясно і виразно показувала їй кожне деревце, кожний куц каліни і ліщини в тих ярах, ті лози над ставочком, де вона ходила з Ясем щаслива в парі, ті листки широкого латаття по воді, ті високі коноплі, що росли понад ставком, ту криничку, де вона пила воду, припавши коліньми на траву, а лицем до води. Як живе вона бачила своє лице в криниці, свіже, як каліна; на голові персидська хуста, — біла із червоними квітками; а Ясь ходить і шукав лопухового листа, щоб зачерпнути води...

Ганя встала; мари придали їй сили. Вона вернула через розкішні світлиці, де блищало золото, срібло, канделябри, дзеркала, килими з квітками. Смутними очима обвелла вона світлиці, неначе прокидаючись од сна. Її стало їй те багатство протинне; воно давило їй душу, як давить земля мерцеві груди.

„Ох ти розкіш, ти мов нещастя! ти згубила і мене, і Яся і мою любов, і мою жизнь! Чи я ж просила в Бога того багатства? Чи я ж просила, в тебе, Боже, золота та срібла? А ти, Боже! залів душу мого чоловіка багатством, панством, засліпив йому очі Польською пихою; ти одняв у мене і його любов, і його самого. А я так не багачко бажала! моя молитва була така помірна! я тільки хотіла жити без нужди, без горя, без сліз.“

Її стала їй гідкою та розкіш, що цвіла кругом неї. А вітер все гув жалібно, то піднімаючи голос, то затихаючи; а сніг ліпив у шибки, набирався китяхами, блищав через скло, як дороге каміння. Її Ганя знов згадала, що її муж тишиця коло чужої жінки, коло сестер її; згадала, що там сміх, та жарти, та веселість; згадала Зосю, горду, пащикувату, хитру, в'юнку, як гадина, і красиву як гадина, свіжу, повну, аж гладку; згадала, що Ясь може тепер сидить поруч із нею і надаря її тим щастям, яке волилась вона пила. Печаль бурхнула їй у груди, здавила, зашпигала по всіх грудях; запекла полум'ям їй голову.

„Ой Боже мій! Як я терплю! як я мучусь! Або дай міні смерть, або прихилий його душу знов до мене.“

І не було кому їй жалітись; і ні с ким було їй плакати. Батьки не приїжджали до неї, а до їх не пускав чоловік.

Одчинила Ганя комоду. Вона шукала перстня, котрим обручалась із Ясем. Наділа вона його перстень; він упав на палець і бігав по тонкому сухому пальцеві. Ганя спустила руку на стід, перстень так і покотився по мармуру і спав на паркет. Ганя взяла свічку і почала шукати під столом; під стільцями. Перстня не було. Коло самої стіни десь знайшлася зашкалубина між дошками. Перстень закотився туди і зник у ві сні. Ганя придивлялась, присвічувала, доставала ножом, перстня не було. Страх узяв Ганю. Вона стояла і не знала що робити. „Не дурно пропав перстень,“ була в неї думка; „не буде кінця моему горю!“

Засовуючи комоду, вона побачила, що не було половини срібних ложок, ножів, ложочок до чаю. Стрілою полетіла вона до пекарні і почала питати в наймички, розбудивши її зі сну. Сонна наймичка одказала, що пан забрав і повіз з собою в Тхорівку. Ганя і руки опустила.

„Так он куди переходить наше добро! Тим-то він тепер не дає міні до схованки грошей!“ думала Ганя і в душі їй не було сумніння, що се її чоловік купує Зосі килими, мебіль, купує одіжку...

„Гуді ж тепер лютий вітре!“ закипіло в неї на думці; „заметі йому дорогу, і самий його слід! Реві завірюхо, засип його снігом, засип ту погану оселю, де він бенкетує, де він тепер кохавця з інчою!“

Коли це надворі загуркотіло. Ганя вхопіла свічку і полетіла стрічати чоловіка:

(Дальше буде).

НА ЗЕЛЕНІЙ МЛАКОВИНІ.

На зеленій млаковині
Рокита ряхтять,

В убогого ледінка
Дівчина ся кпить.

А він пішов тай висватав
На вкірки її,

Вна на вкірки віддалася —
Весілля в двої.

П'ють у него, п'ють у неї,
Пропій уже п'ють,

Пишний пресак з рантушочком
Дунаєм пливуть.

На другий день и поховали.
Весільнов бтця частували,
Весільнов брацтво и дяків,
А гарний дружба приобрів
Таки не тої смеречини
Що деревце то й домовину,
А скрипкак „вічная“ ваві.

Федьковит.

МАЛОРОССИЯ (южна Русь) и ИСТОРИЯ її ЛІТЕРАТУРИ
почавши від XI. до XVIII. віку.

И. Прижова 1869.

(Конець)

Х

Українська дума з своєю розмаїтною, вільною мірою віршів, часом переходячою в ліру, починається словом про полк Игоревий. Думи по більшій часті сучасні з самою подією (Куліш, Зап. I, 179). Їх складали кобзарі, що співали пригравуючи обома руками на многострунній бандурі. З далеких часів битв с Татарами дійшла до нас дума про смерть козака бандуриста. Козак вийшов з битви поранений, стратив шаблю и коня и, дожидаючи смерти, сидить на могилі и прощається з своєю бандурсю. Дума починається чудним росписом поля битви.

„Ой на татарських полях,
На козацьких полях,
Не вовки-сіроманці квилять — проквиляють,
Не орли-чорнокрильці клекочуть и під небесами літають:

То сидить козак старесенький,
Як голубонько сивесенький,
У кобзу грає — виграває,
Голосно співає.“

И спюю бандуру, сопутницю свою милу, він ляшає серед степу на могилі, — нехай буйний вітер, степом гуляючи, струни її порушає:

„Кобзо ж моя, дружино вірная,
Бандуро моя малёваная!
Де ж мині тебе діти?
А чи у чистому степу спалити?
И попілець по вітру пустити?
А чи на могилі положити?
Нехай буйний вітер по степах пролітає,
Струни твої зачіпає,
Смутнесенько, жалібненько грає — виграває...
(Куліш, Зап. I, 185).

Думи и пісні складають також и самі дієві лица кровавої трагедії (Кул. Зап. I, 193). Так приписує роскав народній Хмельницькому пісню про біду України в образі плачучої чайки:

Ой біда, біда
Чайці небозі,
Що вивела діток
При битій дорозі.

(Макс. Пісни. 1827, 12, 214).

Козакони Климовському, живішому коло 1724 р., приписують пісню: „Іхав козак за Дунай“ (ibid. 83, 216).

Козацькі думи, починаючи битвами с Татарами и кінчаючи на битвах с Поляками, идуть через цілу историю Южноі Руси, від князів, воєводів, аж до початку минушого віку, и становлять таким світом непрорвану, чудну, поетичну літопись України. Є думи, що доходять до 400 віршів, и коли зганемо, що окрім громаднє виданих в світ, є ще багато дум, або забутих народом, або невиданих, — то поетична творчість Южноі Руси здивує кожного. Які би безсмертні утвори могли постати в Українській літературі, наколи б вона перейшла с природного свого стану в штучний, як Шекспир з уличнєго, народнєго актора на Шекспира поета! Дорогоцінні пам'ятники Української музи не усі ще видані, ба и сі, що видані, роскинені и не зібрані в одну цілість. Вижидаємо се виданнє з Галичини и радо даємо їй на се потрібні матеріали. Думи, зложені на Україні, перейшли у Галичину, у Угорщину, а в останніх десятилітках нашого віку стали вони звисними и на північнім сході. Користуючись мотивами Українських дум и пісень, знатний композитор А. Н. Сіров пише вже цілу оперу на Українській мові на тлі „Гайдамаків“ великого Т. Г. Шевченка.

У XIII віку Київ розворушив Батий, и від того часу постають думи и пісні про Татарів. Се думи невольничі (Макс. Пісни 1849, 10); думи про Татарів и Турків (Євец. От. Зап. т. XV, пісня XI—XVII), про козацькі могили, засіяні на Україні — про Савур-могілу (Макс. 1849, 15; Кул. Зап. I, 14), про могілу трьох братів (Кул. I, 17), про освободженнє Християн з неволі, — про те, як

. . . . тая козацькая слава
Що по всьому світу дивом стала,
Що по всьому світу степом розляглась — простяглась,
Да по всьому світу луговим гоміном роздалась,
Туреччині да Татарщині добрим лихом знати
далась . . . .

С 1493 року дійшла до нас пісня про Малого Гарею, с. в. Менгли-Герея, що опустошив Україну (Метл. 373), с 1534 обломок пісні про Венжика Хмельницького (ibid. 374; Макс. 1834, 82) и ціла поема в 400 віршах про Самійла Кущку, що бився с Турками на Чорному морю и помер у Турецькому

полону (Макс. 1849, 31). Співає пісня про Дашковича, одного с перших козацьких проводирів (Макс. 1834, 2), оплакує проводира козаків, руського князя Димитра Вишневецького, в 1574 р. замученого Турками (Євц. От. Зап. т: XV, п. I), и прославляє ёго під народнім именем Байди (Макс. 1839, 4; Голов. I, I; Макс. 1834, 106; Павлі, I, 130). В 1574 році знову оплакує славу днів своїх, Івана Свиртовського, замученого також Турками (Морд. 181; Макс. 1834, 71); в 1575 році співає про Богданка, першого Запорозького Гетьмана, що перший установив генеральну Козацьку Старшину (Макс. 1834 47); в 1575—77 р. ховав Безродного, курінного отамана при Богданку, що погиб від Татарів (Макс. 1849, 251, Метл. 440; Макс. 1834, 5); славить чорноморський похід гетьмана Серпяги (Макс. 1849, 27), оплакує смерть ёго (Макс. 1834, 48; Морд. 183), и в 1589 році співає про Богуславця, що виправлявся на Чорне море за Скадозуба (Макс. 1834, 81). Співає Українська пісня про битви на Чорному морю при Варні у 1605 р. (Євц. 11; Рус. Дністрова, 118; Павлі 2, 135; Голов. 3), при Синопі, Трапезунті, співає про взятте Варни (1616 р.) Гетьманом Сагайдачним, як то змалёвано на картині 1622 р., приложеній до віршу на погріб Сагайдачнёго, перепечатаній віттак в однім з Українських журналів. До тої доби Татарсько-Турецьких воєн, належать думи про втечу трёх братів с Татарської неволі в Азова (Макс. 1834, 9; 1849, 19; Кул. Зап. I. 32) про бурю на чорному морю за Самійла Зборовського (Макс. 1849, 48; 1834, 14; Кул. Зап. I. 28), про те, як козаки, покинувши Запоріжжя „пливли з Дніпра в чаёк двісті, — пливли та на Чорне море...“ (Метл. 374).

Сим часом судився Україні новий ворог — Поляки. „Народ Український бідував під иргом Поляків и Жидів. Ёго майно розхоплено: тільки бідного не ршано. Земля ёго стала погнібнєм розбійників, и поля були не засіяні и пасовиска пусті. Віру ёго поругано; рабами жидів були слуги церковні. Квіт народу Українського, козаки, котрих завзяте коля-то славилось, козаки, горді именем оборонців Христіанства, тепер понижались перед своїми владиками лестними“. (Срезн. Зап. Стар. II. II). И ось пісня співає про панів (Голов. 20), про Унью, про Ляхів, про рейментара, що душив народ (Голов. 29), про Жидів-арендаторів (Куліш, I, 56), про Вондарівну — жертву шляхецької своєволі (Морд. 202), про утёчу Українця, увезеної Ляхами (Макс. 1827, 121). Ряд дум, помічених роками, розпочинаєца думами 1596 р. потрі вишикала перед всім — своєволя волинської руської шляхти (повістания Косинського и Лободи), и берба

с польщиною — думи об тім, як Наливайко з Ляхом бився (Макс. 1834, 21, 84), як спалив Могилів (Срезн. Зап. Стар. I, 36), про Тетеренка (Пасс. От. Росс. III, 192), про Лободу (Макс. 1839, 88). Дума розказує подрбно жервавий епізод об Івані Голім и Саві Чалім (Макс. 1834, 86, 90; 1827, 33; Морд. 197; Голов. 18; Осн. 1862, Сент.), співає про побіду Чигиринську (Макс. 1849, 53), о зборі Сулими на Поляків в 1633 р., о поході на Поляків Сомка Жупкота 1637 (Макс. 1834, 27; 1849, 57), про Чурака, замученого в Варшаві (Макс. 1837, 95), про славного Гетьмана Хвеська Кганжу Андібера (Метл. 577; Кул. I, 200, 319), про осаду Львова в 1648 р. (Євц. III).

С повстаннем Хмельницького починаєца цілий потік пісень и дум про Україну, що

Вся кровцею обкипіла,

Ой, якою? Козацькою,

В половину из Ляцькою...

Дума 1647 описує підступ Барабаша (Метл. 385; Кул. I. 166; Макс. 1849, 64; 1834, 36), битви Хмельницького — Пилявську, на Жовтих водах, Корсунську (Макс. 1834, 96; 1849, 67; Голов. 4; Срезн. III, 12, 20; Кул. I, 233), співає про Перебийноса (Максим Кривоніс), що воював на Волиню и Ноділю, и погиб в 1648 р. (Метл. 399; Макс. 1834, 101), про похід Хмельницького в Молдавию 1649 р. (Макс. 1827, 30; 1834, 40; 1849, 71, Срезн. Зап. Ст. 28), про Хмельницького и Василя Молдавського (Метл. 391, 7), про Нечая 1651 (Метл. 403; Макс. 1837, 97; Голов. Євц. IV, V):

Чи не той-то хміль, хміль,

Що у пиві грає?

Чи не той-то козак Нечай,

Що Ляшків рубав?

Чи не той-то хміль, хміль,

Що у пиві кисне?

Чи не той-то козак Нечай

Що Ляценьків тисне?

Сумув Українська пісня дуже глибоко над битвою під Берестечком и Білоцерковським міром 1651 р. (Макс. 1849, 74; Метл. 352, 377, 413; Кул. I, 51; Морд. 185, 186), співає про Івана Бочуна (Метл. 407) про Козубая (Голов. 6), про битву Жванецьку 1653 р. (Срезн. 35), про Морозенка героя 1655 р. (Голов. 5; Морд. 193, Метл. 408; Павлі I, 146; Срезн. 14; Макс. 1834, 74), про ёго смерть в 1678 р. (Євц. VI — VII; Морд. 193, Срезн. 55); описує війни Хмельницького (Кул. I, 271; II, 253) и наконець плаче над ёго могилою, в 1657 році (Макс. 1849, 77; 1834, 43; Метл. 395; Срезн. 40; Кул. I 322)...

Не гадаючи ні одним слівцем, ні одним картинкою про прилучини України до Росії 1654 р.

(котрі тепер хочуть празником обходити), дума співає дальше в 1657 р. про Юруся Хмельницького (Срезн. 55), про сєго ж и Павла Тетеренка (Метл. 395), про Виговського и Пуцкара (Срезн. 47; Макс. 1849, 50; Пасс. Оч. I, 217), про Вереміа Волошина (Метл. 413); співає незлічені пісні за добу від 1665 — 1675 р., про Гетьмана Петра Дорошенка и Грицька Сагайдачнєго (Макс. 1827; 18; Киевл. III, 153; Макс. 1834, 105; Голов. 26), про битву 1675 р. під Почаєвом (Морд. 188), про осаду Відня Турками, в 1683 — 87 р. (Свец. IX), в 1687 р. про Ивася Вдовиченка (Метл. 413), про Ивана Коновченка (Голов. 9; Свец. X; Макс. 1834, 52; 1849, 81) про Ляхів 1687 року (Макс. 1834, 188).

Около Полтави повстає новий ряд пісень и дум про Палія и Мазепу (Макс. 1849, 88; 1834, 57; Осн. 1862 Авг.), про Палія в темниці, в Сибірі (Срезн. 62, 68; Кул. I, 115, 123; Макс. 1834, 113), про зраду Мазепи (Макс. 1834, 110), в 1702 р. про Або-зина (Голов. 12), в 1709 про Гордієнка (Срезн. 71; Макс. 1834, 109), про Полтавську битву (Срезн. 72, 76), про смерть Мазепи (ib. 79—81), про битву під Солопковцями (Голов. 13), про те, як Ляхи в 1735 р. шукали дорогу на Луг (Голов. 15), про Пятигорн (ib. 16); в 1736 р. про Степка Жадченка (Макс. 1837, 114), о пикнірах 1738 р. (Макс. 1834, 115; Осн. 1862 Авг.).

Наступає остання хвиля, в котрій недоля цілою вагою відає на Україну бідну; се — Колівищина в Уманська біда. Українська бандура, обмита кров'ю, доспіває свої останні пісні: в 1766 р. про сотника Харка (Метл. 425, 427; Макс. 1834, 121; Голов. 21; Кул. I, 95; Морд. 91), про Галайду (Метл. 527), ще раз поновленого Шевченком в Гайдамаках; в 1768 р. про Швачку (Голов. 17; Макс. 1834, 128), про Колівищину, або про се, як Залізняк, Гонта Ляхів покарав... (Макс. 1834, 122, 126; Свец. XVIII—XXI; Голов. 26), про те, як Ляхи мучили Гонта, шкіру здирали, голову облупили, сіллю насолити, а пан рейментар, походяючи кружком, говорив:

Дивітеся люде!

Хто си тільки збуитував, то всім тее буде!...

Від сеї хвилі народ руський вже більшєе поставав против Ляха, від сеї хвилі він заможе (мовчить, бо благоденствує), и користаючи з сєго, Поляк став поставати проти Роснії...

Полягла козацька, молодецька голова,

Як од вітру на степу трава...

Ще якийсь час даюця чути пісні про золоту польську грамоту (Кул. I, 149), думи про Гайдамаків (Голов. 152 — 176; Макс. 1854, 172), про Січ, про Чупруна Калниша, Петра Кошевенка (Метл. 429); в 1768 про гайдамака Швачку (Кул. I, 175, 293), про

Сербина, Гаркушу (Макс. 1837, 130), наконець за те, як Січ руйнували в 1775 р. (Осн. 1862 авг. окт.), як козаки викали Харка, щоб встав з домовини (Макс. 1834, 127; Кул. I, 289, 231; Срезн. 17), та вще пісні про Пугача (Макс. 1834, 129; 1827, 19). „Пугача співають!...“ Віттак приростановлюєця пісня на хвилину при Очаківській битві 1788 р. (Макс. 1834, 132; Срезн. 22), на долі Измаїля, Янколя (Метл. 43), Хотина (Голов. 21; Макс. 1834, 116); співає про Коломию, про козацьке військо у 1790 р. (Кул. I, 67), про війну с Польщею 1792 (ib. 73, 165) об тім, як лиман жалився перед морем, що немає в єго волі, своїї слави... (Макс. 1827: 11; 1834, 141). Чути дві, три пісні про уланський вербунок (Макс. 1834, 161), про Костюшку, Потоцького, Пулавського (Голов. 26), а віттак від сеї пори тягнуця лишень свідки кріпосного права, одні лишень пісні рекруцькі (Шейк. Быт. Подол. I, 49; Морд. 255)... С того часу, каже Максимович, на німих струнах української бандури повтарюєця тільки давніше, иноді перероблене на новий лад.

Переложив

Н. Вахлянин*)

Уваги над ухвалами Комисні

ДЛЯ УЛОЖЕННЯ УЧЕБНИКІВ РУСЬКИХ.

В 43. числі „Правди“ згадано про зміни правописні, які Комисія в учебниках школьних поді- лала. Вдоволяючи завованню ш. Редакції засилаю и від себе делкі уваги, стараючись об'єктивно и без жовчи мої погляди в тій справі висказати.

Комисія приняла етимологичню правопись до учебників школьних, а відкинула фонетичну, дого- джаючи не так науці, як більшєе політиці и тим на- маганням літературним, що у етимологичній пра- вописні побачили єдинство язика московського и руського. Чи така ухвала принесе реальні користи для нашої молодіжи, чи вона сповдинить науку язика для темного сільского народу, о се спорити не буду. Я тільки загально, з наукового стано- виська, роздивлюсь в так званій етимологичній пра- вописні и порівнаю її с фонетичнєю в українських книжках. Може сим способом пересвідчить ся Комисія, що заблукалась на непевні и фалшиві дороги.

Яка, питають наперед, є різниця між обома нашими правописами? Думаю, що не велика. Обі правописи єуть в сущности своїї фонетичними, тіль-

*) Право перекладу на другі мови застерігає сові ре- дакції „Правди“.

ко що етимологічна увагляння більше фонетизм російський, а фонетична фонетизм малоруський. Се легко доказати на тисячних примірах. И так :

1. Етимологічна правопись уживає фонетичне я замість етимологічного ѣ: ся, тяти, мясо, вянуги, теля, пять, девять, десять, зять, любячи, и т. д.

2. Етимологічна правопись уживає фонетичне у замість етимологічного ѡ: дуб, муж, дуги, рука, вузкій, глубь, буду, несуг, куть и т. д.

3. Етимологічна правопись уживає фонетичне о замість етимологічного ѡ: гортань, вонь, дождь, поляк, долгий, каждый, сохнути, хромий, воз (на пр. вознести), кровь, сонце и т. д.

4. Етимологічна правопись уживає фонетичне е замість етимологічного ѣ (в середині слів): песь, конець (-кньць), лев, весь, сей, тееть, день, легкій и т. д. (Часто стоить е замість етимологічного ѣ: мертвий, мерзкій, жертуг, черв, мерзнути и т. д.)

5. Етимологічна правопись уживає фонетичне щ и ч замість етимологічного шт: щипць, несущій, ночь, мочи и т. д.

6. Етимологічна правопись, увагляючи фонетизм, викидає етимологічні звуки, котрих тепер в бесіді не чути: жну м. жьну, несь м. несль, вель м. ведль, рвати м. р-ъ-вати, много м. мьного и т. д.

В трьох тільки разях уваглянена в етимологічній правописі етимологія, а то в задержанню самогласних ѣ, ѡ, ѡ. Однако и сі букви задержані не задля етимології, а радше задля фонетизму російського, котрий з етимологією звичайно розминає ся. Так на пр. пишуть наші етимологіи ѣ замість етимологічного и, в 1. надєжі суцників мужеського роду: столѣ, кацапѣ, волѣ и т. д.; пишуть ѣ замість етимологічного в в словах як: тьхѣ, тьмѣ, тьми, самѣмѣ, самѣми и т. д.; не пишуть знов ѣ там, де після етимології стояти повинно, на пр. по г, е, х: ноги, кинути, сухій и т. д. Подібно и буква ѡ пишеться нашими етимологіями часто против етимології, особливож замість етимологічного ѡ, на пр. в наклоні приложників: добрѣи, добрѣмѣ и т. д.

З всього видно, що у цілій так званій етимології лише в трьох разях, и то часто фалшиво, уживає ся етимологія.

Но перейдім до правописи фонетичної. Хто тільки близьче у фонетичній правописі розгляне ся, признати зневолюний, що у ній часто більше етимології задержано як у так званій правописі етимологічній. Так на пр. пишеться ми по етимологічному: ходить, ходять; уживаємо по г, е, х після етимології тверде и (-ы): великий, дорогой, сухой;

пишеться по етимологічному: отець, хлопець, пшеница, а не отец, пшеница и т. д. С того виходить, що обі правописи, так звана етимологічна и фонетична, суть в истоті своїй фонетичні, що обі мають деякі етимологічні примішки, а именно етимологічна, на скільки того вимагає фонетизм російський, а фонетична на скільки фонетизм малоруський того потребує. Звати однако одну с тих правописи етимологічною, булоби безмислом и зраджало би, щоб не ужити властивого означення, крайню невідомість филологічній науки.

Комісія для уложення учебників руських, приймаючи в засаді так звану правопись етимологічну, виходила би безперечно с хибного становища, коли б з самого факту зділаної ухвали о ній судити приходило. На щастє члени Комісії — о скільки мені звісно — узнають тільки фонетичную правопись як розумну и практичну, а приймають у своїх виданнях так звану етимологію тільки як *malum necessarium*, поважк значна часть руської публіки в добрій вірі обманутись дала підступним толкам, и приймила російську правопись для рідного слова.

Може бути, що Комісія для уложення учебників руських поступила собі на тепер політично, но я думаю, що наукові докази стоять вище всякої політики, и що для поважного тіла не годилось зовсім бити поклони перед тим сміттем правописним, в яким любують собі прихильники ненародної ідеї. Правда, сама в собі, скорше чи пізніше верхом пійти мусить; обминати її, задля догодження чужим, лукавим страстям, е и неполітично и непрактично. Мислячі люде відвернуця з відразом від такого тіла наукового, котре оказалось слабодушним, безпрограмним и санкціоновало своїми ухвалами найяскравіші неконсеквенції у правописі, призначеній для школьної науки.

У наступаючій числі розберемо нову правопись нашої Комісії и постараємось її наукову и практичну вартість оцінити. (Конець буде).

ВІД РЕДАКЦІИ.

III. предплатників, у котрих до сеї пори залягає предплата на наше письмо, просимо, щоб зволили її скоро присилати. З грядучим роком думаємо побіч „Правди“ продовжати розпочату Кс. Климковичем „Руську Читальню.“ В тій цілі приготуємо до друку трагедію у 5 діях Осипа Ф. Фрича „Иван Мазепа.“

Головні помічники при редакції: *Є. Згарський, М. Косак, Др В. Лукаковський, Ом. Партицький, Др. К Сушкевич.*

Властитель и одвічающий Редактор **Наталь Вахнянин.**

З друкарні Ставропігійської.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предлаша выношиць:

На „Правду з Додатком: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р. 30 кр.; — по за Львовом на р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р. 1 р. 50 кр.

На саку „Правду“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на 1/4 р. 30 кр.; —

ПРАВДА

иисьмо наукове и лишерашурне.

по за Львовом на р. 3 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 80 кр., на 1/4 р. 1 р.

На самий „Додаток“: У Львові на р. 2 р., на 1/2 р. 1 р. на 1/4 р. 30 кр.; — по за Львовом на р. 2 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 30 кр.

Редакция и Администрация під Ч. 453 1/4 (Галицька улиця).— Рекламли, неопечатані, приймають ся на почті безплатно.

ХРЯЧІХА.

Картіни з волинської України,

Ивана Нечуя.

(Річ дальша.)

Засніпаний метелицею, весь у снігу, в ведм'язі кожусі, ввалився Ясь у хату. Ганя бігла до його, як тинь, ш широкими очіма. Її довга сукня одвідалась назад и плавала на повітрі.

„Куди ти летіш, навіжена!“ крикнув Ясь.

„Тебе стрічати. Усю нічку не спала, тебе виглядала.“

„А тобі навіщо я здався? Чи в мене слуг не має, щоб мене дожидали, стрічали?“

„Я була тобі вірна, як слуга.“...

„Як слуга!... може, як сторож? Ти назираєш за мною, слідиш? міні не можна ступити з дому без тебе?“ кричав Ясь. „Слуги и сторожа міні не треба! Міні треба пані... справедлиню господиню. Розумієш.“

Ясь роздігся и пішов до далєких вимнат. Ганя слідом за ним несла свічку. „Коли б ти не знавсь ис такими паніями, як Лемішківська...“ почала була Ганя; та Ясь не дав їй договорити.

„Ти смієш міні про неї говорити?“ гукнув він; „ти, що не вмієш по світлиці пройти?“

„Я ходжу, як и усі люде ходять,“ відказала вона. И Ганя пройшла по хаті справді так як усі люде ходять, и поставила свічку на стіл.

„Ступав, як та ступа, аж поміст двигтїть!..“ дорекав їй чоловік. „Слова не вміє по польський сказати! От тільки з бабами балакати, — ото твой річ, то твоя втіха! Стыд, сором!“

„Чого ти кричиш?“ промовила Ганя, „збудив дитину, побудиш слуг. Вони натомілись за цілий день...“

„Слуг? А матері-ж їх ковбана чортів! закричав Ясь уже по український. „То міні слуг пова-

жати? то ти міні слугами рот затулюєш? Де вони, твої приятели, твоє товариство?“

Ясь полетів до пекарні и наробів галасу. В голові в його шуміло. Слуги позскакували с постелі, протирали очі, перелякавшесь ис просоння. Дитина плакала, Ганя й собі... Ясь, червоний як жар, погнав слуг до світлиць.

„Я вам покажу спати коли пан ще не спить!... Світїть міні зараз усі канделябри, варїть вечерю. Зараз будуть гості!“

Швидко канделябри палали. Світлиці блищали сріблом, золотом, бронзою; слуги бігали по світлицях сонні, непрочуманшись, з дурними очіма, які бувають у переляканих овечок. Швидко засвітїлось у всіх вікнах дому Середінських, запалало полум'язя в пекарні. Горничні розставляли столї. Піднявся в домі галас, стукотня и тихіше стало в хаті гудіння дєрева, притїхла метелица, приглушена стїванням ножів на кїхні. Ясь бігав од кутка до кутка по просторній гостинній, заклївши руки за спину и дївлячись на стелю. Ёго горделице паладо вогнем, очі горіли злістю. На грудях ёго гоїдався важкий золотїй ланцюжок.

„От тепер би міні женїтись!“ промовляв він сам до себе. „Взяв би собі дїже багату жінку, абб аристократку. А то женївся трбхи не хлїпцем, взяв трбхи не українську мужичку. Ох! дурна, дурна моя голова тоді була! И де той розум часом дїваєця у чоловіка? Ще й любїв її, цілував її чорні руки, цілував руки її батьків. Ах Зося, Зося! Чи не для тебе ж тут місце, в цих багатих світлицях? Чи не твоїм білим нішкам пурхати по цємү паркетові? Чи не твоїй красі виглядаться у ці великі дзеркала? Ти одна здабця и родїлась для роскоші, и хрестїлась для панства.“

Середінський набліжився до одного дзеркала, насупився, придивляючись на себе, пішно повертав голову и закручував блискучого чорного вуса.

„А я хїба не родився для панства? Пан Хоциньський говорив правду. Я с панів, с поміщиків. Мій гордий вид докazuje мою щїро-панську порбду. В цих багатих покоях — моє законне місце.“

Загуркотіло на дворі. Середінський кинувся роздягати Зосью, Теодозю, Люціну, Рўзю. З ними приїхали и лісі кавалери.

Всі вони, шуткуючи, заговорювали ще поперед, сідячи за столом на тхорівській економії, щоб Середінський забрав їх до себе на смачну вечерю. Ясь так и зробив; запрохав їх до себе, а сам полетів по-переду, щоб приготівити їм вечерю. Тепер в світлиці Середінського ввалила весела кумпанія, реготалась, бігала по покоях, чепурилась коло дзеркал, ніби в себе дома. Середінський зараз пристав до Зосі, щоб вона всім порядкувала. Тим часом на столі подавали закуски, а потім и вечерю. Вся голодна череда розмістилась кругом стола, а Зосья сиділа на першій місці коло Яся. Полилось вино в чарки, в стакани. „Шампанського!“ крччав Ясь до лакей; и лакей бігали с пляшками, наливали; вино лилось на скатерть. Гості стукались чарками, гомонили. Дами вже розчервонились, стали над-то вже ввічливі, уважні до панів. Лісі кавалери вже клали голови трохи не на плечі паннам. Зосья вже аж над-то близько присунулась до Середінського. Щоби в неї розгорілись, голова одкидалась назад; в лиці світилась бакхична сміливість, так що лакей переморгувались и сміялись.

„Деж ваша жінка?“ питали гості.

„Вечерю готує,“ одказував Ясь, сміючись.

Ганя и справді мусіла дати приказ про закускій, але сил у неї більше нестало. Вона мусіла лягти на постіль. Кров пішла в неї ротом. А з світлиці долітав до неї веселій сміх. Вона чула голос Зосі, голос чоловіка, чула стукання чарок, ножів.

„Господи! візьми мене до себе! Вся душа моя болять,“ ледві говорила Ганя нішком до себе.

Гості розіхались уже світом, а Ганя цілих шість неділь не вставала с постелі. До неї приходили докторі, лічили її, коло неї сиділи слуги, до неї навіть навідувалась Зосья с сестрами, бхала, соболізнувала, та не пожалував її ні разу Ясь, не спитав її про здоров'я. И побачила Ганя, що він був би дуже радий її смерті.

Перечули и батьки в Нестерінцях, невтерпіли, приїхали одвідати Ганю. Мати, як побачила свою дочку, так и зняла руки до Бога, а отець Хвѣдор уже перестав жартувати.

„Як Бог дасть, що мой дочка одужає, то я буду судити вас судом, буду просити розвести вас.“

„За це вам подякую,“ склонився Ясь тѣстеві, по кавалерський стукнувши ногою об ногу. „Нам и сходитись не треба було, а розвестись и Бог велів.“

Поїхала мати до дому, оплакавши гіркими слізьми своєю дитину; поїхав отець Хвѣдор дуже сумний.

„Як умре Ганя, то я їму ребра поламаю кієм!“ промовив отець Хвѣдор дорогою до шинки.

А тим часом, як Зосья гуляла с своєю кумпанією, Яким Лемішківський не знав що робити и просив поради у отця Микити, с кстрим щиро зійшовся, як сходяцца люде одного роду и плем'я, одного темп'раменту.

„Отче Микито! порадьже мене, як рідний батько, що міні робити з жінкою, с тими дармоїдами, що понаїздажили до мене! Чи повірите, що поїли вже всі мой куря, гуси, индіки, качки, телята. Така проклята звіжа, що швидко поїсть волі, обгризе міні вуха. В мене сім'я, в мене діти; треба їх харчувати, зодягати, треба же їх и до розуму довести.“

„Гай, гай! милий Боже! вчений ти, та не дрюкований. Підй та скажи тим носатим та кирпатим та пикатим паннам, щоб вони йшли с твого дому під три чорти, або й далі!“

„Як же єго такі такє сказати?“

„От-так такі й скажи! Прийді, та й скажи їм; а не послухають, прожені їх з дому, а Зосью візьми в руки добре, та добре! то вона и не брикатицеця, не справлятице балів; не тягатицеця з Середінським. С тебе, бачу, чоловік, як с влочки — батіг!“

„Можє й сважу. Піду попробую.“

„Та випий же для сміливости чарочку!“

Яким випив чарочку дѣбру, та ще й не одвѣ. Баба Параска заправляла горілку міцним калганом.

Прийшов Яким у вечері до дому и застав уже всю Зосину кумпанію за столом. Лісі паничі щось брехали, всі реготались. Якимова голова шуміла, він увійшов у хату в шапці. Гості вже знали про єго штуки, не дивувались тому, ще й знущались на єго. Зосья вже махнула на єго руками.

„Bon soir!“ промовив Яким, здіймаючи шапку и кланяючись до кумпанії.

Всі зареготались на ці слова.

„А ви знаєте, що міні казав отець Микита?“

„А що вам казав отець Микита?“ питали панні. „Мабуть якусь нісенітницю?“

„Еге, ге! де вам нісенітницю! Та він казав, він казав... Овва! я й казав отцю Микиті; ну, як же єго такі такє сказати дамам?..“

„А ну же лишень потанцюйте нам!“ жартувала з ним Люціна. „А як баба Параска танцювала?“

„А! Баба Парасковоя? „Як була я молодійця, цілували мене в лиця; диб, диб на село!“

И Найм передражнявав бабу так химерно, що всі потіпались на ёго, як на дурника.

„А нехай, татко, потанцює циганської халандри!“ просили Якіма ёго діти. „Татко так смішно танцює халандри.“

И прешеленуватий татко тупцяв по хаті, приспівуючи: „пошандра, помандра! по велоський джа!“ А діти кепували з дурного татка за приводом свої матері и тіточок.

„Та що танцюй, да танцюй! Ви знаєте, що міні казав отець Микіта? Еге! не скажу, нехай кортить. Але як ёго в Яродового батька такі так сказати таким бариням? Мадемуазель Теодозі! обернўся він до Теодозі; comment вас чорти не візьмуть? comment вас чорти portez? И вас такожде, ша cher Люципір. Ви думаете, що я забув по французький?“

Всі реготались.

Зось трішки догадалась, що ёму казав отець Микіта и крикнула на ёго. Лемішківський потяг дїбки и припав ниць до постелі.

Так він збірився цілу зиму прогнати дармоїдів з свого дому и все в ёго не ставало сміливости.

Прийшла весна, рання, тепла, красна як молоді дівчина під вінцем у церкві. Знов зацвіла земля, прибралась у зелений лист. Ганя завітчалась квітками, сиділа зранку коло одчинного вікна, блїда як смерть, з круглими великими очима. Щоби її запади ще глїбше, ніс загострївся. Її колїсь повні руки тепер стали кістками. Смутніми, потомляними очима дивилась вона на красу світа. А перед її очима все цвіло, все світилось, все співало, смїялось. С пригїрбка, де стояла управительська квартира, було видно цоловіну села. Оставки блищали проти сонця, проміння грало на воді. Сади цвіли різно, як обліти молоком, обсипані пухом. Все село з білими вишнями, черешнями, з білими хатами, здавалось заснованим, закритим найбільшим мушліном та тюллю, засніпаним сріблом. Кругом білого села слїлись зелені поля, кийкий зелений сад з золотими верхами палацу. Все на світі тхнуло чистотою дитячою, усміхом дитячим, чимсь паняньським, чимсь дуже невійним, під чїстим синім небом, під золотом соняшного проміння, між білим цвітом садків. На дворі було дуже тихо, в садку цвіли ранні квіткі.

„Весно моя, красо моя!“ думала Ганя. „всему на світі несеп ти жизнь, щастя, тільки міні не даєш жадної одроби. Мабуть ти така гарна тим, що остатня для мене... Мабуть у Бога ще знай-

шлось ласка для мене, коли він несилає міні смерть на тїкій гарній весні. Звелью я своїй матїнци поховати мене в нашому черешневому саду, де я вперше розмовляла з ним про наше кохання, щоб на мою могїлу осипався черешневий цвіт, бо я була ні в чому не грїшна; бо я була сїрцем прїста, бо я була чїсного, хоч и не багатого, не панського роду.

А смерть все таки була смертю, як не уважала себе Ганя тим, що над її могїлою будуть співати пташки, шумїтиме лист, що їй буде легко лежати в зеленім садочку, близько од своєї матїнки, од мїлих сїстер. Ганя без надїі схилила голову на рїку.

На далєкому сінокосї, по-під зеленим лугом Ганя запримїтила кілька верхових їздців. То скакали чотїрі дама, розвіваючи свої довгі чорні сїкні на повітрі. За ними скакало кілька кавалєрів. От вискочила с купи на бісноватому коні одна дама и полетїла, як лнхий вїхорь попереду. За нею погнався один кавалєр и пристав до неї. Вони їхали поруч, знать розмовляли, здалєка од їнших... Вони були так щасливі! коні під ними так весело грали! Ганя пізнала Яся и Зоську.

„Знать десь так грів на степах моя доля, десь далєко в пущах так гуляє моя щастя,“ думала Ганя....

Кїнох підступив до вікна и знявши шапку, промовив до Ганї: „чи знаєте, моя панї, що ті двоє баских коней, що от-там вигравают на сінежатї, наш пан вже подарував Лемішківський та несатїй панні?“

Ганя тільки махнула рукою. „Байдуже, мов, міні!... Чом не їде до мене мїй батенько? Чом не копають міні їми, не засїплють вже мене землею, що б я не мучилась на цїм світі? Знать десь и Бог на небї забув про мене...“

А Бог таки не забув про неї. В ворїта вїзджав отець Хвєдор з своєю матушкою. Вони ждали тільки теплої годїни, щоб узїти свою дочку до дому. Побачила їх Ганя и затрусилась всїм тілом. Душа її почула, що їй не вертатись до Яся, до своєї госпїди. Їй здалось що батїтко-матї пове-зуть її вже до їми.

„Вбїрайся, дочко!“ говорив до Ганї батїтко: „Тїкаймо з цєго дому. Туг побїла тебе лиха годїна, тут самє повітря напоєно отрутою для твоїх недужих грудей.“

Ганя з наймичками звязували свою одєжу, одєжу свого синка. Прислўга не плакала, а ридала, владаючи в чемодани сїкні, сорочки, хустки. В пів годїни все було готїве. Коні стояли в дворі не роспрїгавї.

„Тікаймо з цього дому, по́ни не верну́вся той поганий люд,“ говорив ба́тько. Князь вже го́стриє зу́би на ёго, и держи́ть ёго тим, що ти недужа лежи́ш. — Як ве́рцеця пан, то скажи́ть, що па́ні з собо́ю вивезла з ёго до́му ёго й до́лю,“ говорив ота́ць Хве́дор до слуг. „Гляди́ть-же, так и скажи́ть!“

Слуги вивели Га́ню на двір и підсади́ли на віз. Вся прислу́га позбіга́лась з усёго двору́, всі хапа́ли її за ру́ки, цілува́ли іх. Га́ня цілува́лась з де́котрими. Всі голо́си́ли на весь двір, бо всі зна́ли, що випроважають її на владови́ще. „Ще не бу́ло в нас тако́ї протсе́ї, до́брої па́ні,“ говори́ли слуги, втира́ючи слези́.

„Отряса́ю прах це́го до́му од ніг своі́х,“ промови́в ба́тько, вихо́дячи з двере́й. „Неха́й ляже прокля́ття на ёму!“

Поі́хала Га́ня з двору́ и слези́ не пусти́ла з очей. Ма́ти держала́ на ру́ках си́на. Слуги випроважа́ли Га́ню за двір, ніби йшли́ за домови́ною.

Тим ча́сом, як Га́ня ви́їзджала́ з сво́го до́му, а Ясь из Лемішківсько́ю гуля́в по́ полю, — на тхорі́вській око́номі́ї робила́ся сце́на зовсім и́нчого роду. Ота́ць Микі́та йшов ура́нці на по́хорон и зді́бався з Я́кимом неда́леко од око́номі́ї.

„Чи це ти, Лемі́шко, хо́диш у дра́них чо́ботах?“ пита́в ёго ба́тюшка, тика́ючи палице́ю в дірку́ на чо́боті.

„Чи на ми́ні ж одні́ чо́боти тількі́ дра́ні? а сі́ртучи́на хіба́ ціла?“

И Лемішківський показа́в дірки́ на обо́х лі́тках.

„Все по́їла прокля́та з́їжа. Шви́дко й мене́ з́їсть. А ді́тей шко́да. Іх ма́ти й тепе́р десь ганя́є по ді́бріві́ на коні́ з своі́м любезни́м.“

„Ой, Лемі́шка ж ти, правди́ва Лемі́шка! Ро́биш ти, працю́єш та на чо́рт-зна ко́го! Вони́ тепе́р гуля́ють, а ти пови́йди́ай с ха́ти, и́г бісовому ба́тькові́, на двір і́х дра́нтя́, та́й две́рі за́прі. А при́дуть, пони́хають, поли́жуть замо́к, та́й розле́тця́.“

„А зроби́ю ж я спра́вді́ так!“

„А вже́ ж зроби́, а ве́чері́ прихо́дь на мого́ри́ч, та роска́жеш, як Тео́доза́ клюва́тима но́сом в за́мкнуті́ две́рі.“

Лемішківський при́йшов у ха́ту и поча́в ви́кида́ти на двір усі́ сна́дки Тео́до́зі, Лю́ци́ни и Ру́зі, зложи́в під ха́тою всі́ скриньки́, всі́ су́кні, оде́жу, а ха́ту за́пе́р, и сам дожи́да́вся, похо́жаючи́ по ха́ті и ви́гляда́ючи в ві́кна, як с крі́пості́.

Незаба́рем влеті́ли в двір всі́ чо́тирі́ да́ми на ко́нях. Кавале́рів не бу́ло коло́ іх. Ку́па скриньк,

оде́жі на прі́спі, під ха́тою притя́гла́ до се́бе і́х о́чі.

„Що то таке́? Чя ха́ті ма́жуть, чи що?“ пита́ли вони́ одна́ в дру́гої. Посси́дали́ с ко́ней и поча́ли сту́кати в две́рі. Две́рі бу́ли за́мкнуті́. Зо́ся посту́кала в ві́нно. Лемішківський одчи́нив ква́ртирку́ и промови́в: „Adieu! ма́демузель Тео́до́за́ и ви Лю́ци́на, и ви Ру́зя; adieu! Шука́йте собі́ дру́гої́ кварта́рі. Іди́те до Середи́нського́, там, ка́жуть, ха́ті́ ду́же прості́рні.“

„Що це? що це таке́! зарепетува́ли да́ми и поча́ли бігати́ круго́м ха́ти. Чи не зварь́єва́ла він зовсім, чи не зду́рив він? — Я́ким! одчи́ни́й! крича́ла Зо́ся, а ні, так я зве́лю́ две́рі лама́ти!“

„Попробу́й! то я вам усі́м ре́бра полама́ю,“ одна́зав Я́ким с кварта́рки. „Оди́у Зо́сю пу́щу, коли́ вона́ то́го хо́че, а тим — сві́т на всі́ чо́тирі́ ві́три.“

„Як ти не пу́стиш се́стер, то й я тебе́ по́кину́!“ обізва́лась Зо́ся. „Я не переживу́ тако́го сорому́, я, котру́ знає́ вся око́лиця́, сам князь, я! я!..“

„Ста́рі шту́ки! Го́ді́ вже́ нам ду́рити́! Пора́́ вже́ на́шим ді́тям... Ти, коли́ хоч, йди́ в ха́ту.“

(Ко́нець бу́де.)

Заспів до „Мазепи“ Байрона.

Присвячений моїй любій жінці.*)

Тобі, негражданя дружино,
Моя кохана и єдина,
Байрона пісню голосну
Я переклав на рідню мову.
На наше руттяє ще слоґо,
На кобзу вбогу та сумну.

Я не пестив, не клав надії,
Щоб мої кодери блідні,
Моя неадушная рука
Одбила слід величїх думок:
Я знаю — буде мій малючок
Убогим одслідом вразка.

То й не шукай тут оманулик,
Тїх голосів сердечно-чулик,
Котрі у Байрона були;
Але шукай тут щирю душу,
Що має одну тільки мушу —
Кохання ріднїї землі;

Шукай прихильного тут серця,
Що неунишно, чуло бязця
На корнєть бідного села:
Бо не для слави, не для світа

*) Редакція посідає весь переклад Байронового сего високого твору.

Я спів велетня-дота
На нашу мову переказав.

Настане час колись и днина...
И ззвенять весело струна
На нашій кобзі голосній,
И полннуть живі акорди,
Невче хвилі пишні, горді
На глибочині немірній.

И зупнять вдавлені очі
Рідні брати наші с Півночі...
Луна розляжеця притьмом
Пробудить всіх нас од кушави —
И ми в вінок слов'янської слави
Свої гостяці вплетемо.

А поки другий сладкомовий
Поет безсмертний, в рідній мові
У наших заспіва краю, —
Надію буду пестовати,
В скарбницю мови буду дбати
Убогу депту я свою.

6-го грудня 1865 р.

М. С.....

Шпак.

Шпак (*Sturnus vulgaris* L., der Staar) від шкварчачого співу також Шкварцем званий є всім доволі звичним птахом. Іменно в Серпні звертають шпаки нашу увагу, коли то численними громадами літають по над очеретами и хащами охоче граючись и озиваючись голосним щекотом. Вже то сказати мож, межі нашими птицями належить шпак до найкрякльвіших и найзабавніших. Найліпше мож помічати їх забави на простоволі над вечером. Тоді то и злітаюця в громаду и піднімають щebet веселій, при чім свистать и наслідують також голоси інших птиць. Вскорі однакж підлітає жвава громада в воздуху и кружить в зворотах дуже живописних якийсь час разом, на перемену то спускаючись геть зовсім низько, то взбиваючись в гору до значної високости; відтак відділяюця від головного стада осібно відряди, щоби гратись окремо, на свою руку, а перегравши так лучаця опъять, опъять кружать, діляця и знов лучаця и так забавляюця до пізнього вечера. Головною їдою шпаків на простоволі живучих суть всілякі комахи, усінниці, хрущі, мухи, земледухи, свірчуни, коники поліві и ин. Пожаданним и улюбленим їх кормом суть именно товсті бороганики або так звані саянники, котрих то вишукують по борознах дуже сквапно. Також овади люблять дуже, и заганаюця за ними нераз аж на хребет скотні. Окрім того їдять шпаки також много інших річей, именно виноград (винні грозна),

черешні, вишні, сливки, ягоди, грушки, пшеницю, жито, гречку, сімъ и пр. В Жовтню одлітають шпаки на полудне в тепліші краї, а вертаюця опъять до нас в Марті. Замешкують цілу Европу. Іменно люблять пробувати в лісах, біля котрих в близькості є сіножати и очерета. Гніздяця в дуплавих деревах, в скалубинах и розсілних скал, під стріхою хат в лісі стоячих и пр. Яко птахи товаришескі гніздяця одні близько других, а не раз в однім дереві є кілька гнізд. Гніздо вистеляють досить недбало сухими листками, стебелником и пірем. Самочка зносить 3—7 яець зеленяво-бурих. Молоді суть темно сиві, під горлом білі а дзѣб мають чорний. Вирослий шпак є до девять цалів довгий, а в розкриллю тримає більше як 16." Сам хвіст 2½" довгий, а затім виносить третню всеї довгости. Дзѣб шиловатий, 1" задовгий, на весну жовтий, кінцем темнійший, в осени стає чорнявим. Дугівка (*iris*) оріховобрунатна а ноги темнохъясистої барви и 1" високі. Убарвлінне чорне, пурпурово и сталєво міняє ся, на малих пірцях крил и на хребті червонобурі плямки. Сподом білі цапки. Самочки ріжняця від самчиків риснійшими и більшими, білими плямами. В старости тратять самчики білі цапки так, що виглядають майже зовсім чорні. Впрочім лучаюця и межі шпаками ріжні одміни, а так бувають навіть зовсім білі шпаки (альбиноси) и зовсім попелісті.

Из всіх вороняків (*Corvinae*), що у нас виводяця, співає шпак найкрасше. Єго спів зложений з ріжних шкварчачих, щекотаючих и скрекотаючих голосів, межі котрими дає чути декотрі гарні звороти флетові. Найчастійше наслідує він співи інших птиць, а декотрі шпаки справді одличаюця тою примітою. За молоду хований дає виучитися вимавляти слова а навіть цілі положення. Хотячи однакж учти шпака говорити, не потреба му підризовати язика, бо тоє лише мучить птицю непотрібно. Ціла наука залежить в тім, щоби птахові тая самая особа рано, перед и пополудни по кільканайцять разів що лекції виразно вимавляла слова, котрих го виучити хоче. Звичайно в 3—4 місяцях вишколиця шпачок. Треба однакж му и потім що див пригадувати лекцію, бо готов легко забути, а именно під час, коли пірцця. Присвистуючи мож го виучити також ріжних мелодій; тільки треба го під час науки держати в осібній кімнаті, що-б не чув співу інших птиць, и похапуючи їх голоси не баламутився. Хований шпак ставця з часом дуже ласкавий: підлещуючись видає корм з рук свого пана, кусає го, бавлячись з ним в пальці, взлітає на голову и пр. Яко птах дуже живий и

непосидючий вимагає просторої квітня. Пускати його, щоби літав в хаті, не конче порадою, бо дуже великий робить непорядок, валяючи всі кути и спрятки мазким, воднистим екскрементом. Вирочім сам птах держиця чисто и дуже любить куна-тися. Часто хлюпаєця кілька разів на день; для того треба йому 2—3 рази на день відміняти воду, котру повинно йому подаватися в судні одвітно обширній. Хований ість кромі річей вище наведе-них майже все, що чоловікови служить за їду, именно м'ясо варене, варену моркву, бульбу, всякі лагоминки, сир, варені яйця, булку в воді або в молоці насяклу (ино не скислу!) и пр. В ви-годах може жити до 20 літ. Співає майже через цілий рік. Лишень під час пірення замовнає, по-дібно як и инчі птиці.

М'ясо шпаків, именно молодих, є досить смач-не, однакж всюда и завжди повинно ти тих гар-них и позиточних співаків щадити.

До шпаків належить також так званий Па-стир рожевий (Paster roseus L., Rosendrossel, rosen- farbiges Hirtenvogel), котрий до нас лиш случайно під час тагу залітує, и по своїй рожевій, лише на голові, крилах и хвості, чорній красці легко пізна-ним бути може.

Часть театральна.

Здалось ш. Дирекция схоче поняти велике значенне народнєго театру, яко институци народнєї, и стане с часом, хоч би й помалу, приближатись до своєї мети. Коли промовляли ми за потребою народнєї сцени, коли радувалися по-явленнем нової трупы руских акторів, — то все с тою гадкою, що от отвориця у нас нове поле для розвою нашої рідної письменности, нова при-стань для крішлення народнєго духа, що виявимо в тій святині чисту, непорочну, а запізану душу нашого народу, покажемо и тут світови, чим сла-вен наш забутий народ, чого стоїть сей співучий та сумовитий Русин-Українець. — Так не сповня-єця наша надія! Не засіваєця ту наша литера-турня нива здоровим зерном, а засипуєця чужо-земною, литературнєю половиною, що повимітувано її вже давно с чужих театрів; не красуєця ту наша мова своєю чудною красою, не розвиваєця вона дальше, а затровуєця збіровою, недоладнєю чужоземщиною, вивертаєця на недоладні форми. Доказом сєго переважна більшість дотеперішніх представлений, — новим доказом недільне предста-влення (дня 23. Лист.): „Забудько,“ комедия

(мабуть с французького) в 2-х діях, и „Покійник Опанас“ народня оперетка в 1-ій дії.

Осип Роскидович по чину — урядник, а по своїй удачі — забудько. Великий в його нелад и в голові и в хаті, и в мові и в діланню. Ёго не-дотепність пересаждена до того, що й хвиля не перейде без недорічнєго слова, а ще недоладнїшого ділання. Природа, здаєця, дуже наглумилась над своїм творинном, віднявши у його пам'ять и розсу-док. Се умисловий каліка. Отже на сєму умисло-вому каліцтві засновуєця и ціла комедия. — По-любив Роскидович одну вдову, Анну Гр. Ёму по-даєця спосібність прислужитись сій вдові. Анна віддає свій процес о янусь спадщину Роскидови-чови. Незмігши сам собі ради дати, удаєсь він до молодого адвоката Крутарського; назначено годину, коли має Крут. прийти до Роскидовича, щоб пого-ворити блище об сій справі. Тим часом Роскидо-вич забувши про своє діло, йде до знакового в го-стину. В гурті гостей проміняв він через свою забудьковатість и неувагу свій фрак на чужий мундур „другого министерства“ мабуть опозицій-ного. Вертаючи до дому нахрдить Р. в сім мун-дурі запрошенне від начальника, явитись в ёго о 7-ій годїні рано. В тій думці що се ёго фрак, що и картка мусить до ёго, являєця Р. раненько у начальника, а коли сей ще спить, так каже ёго розбудити. — Аж перед розгніванним начальником схаменуєся Осип Р., що він у мундурі „другого министерства“, що карточка найдена в сім мун-дурі не від ёго начальника и не до ёго писана. Се все дієця по-за сценою. Вислухавши ерацію на-чальника вертає розчарований Осип Р. до дому. Ту застає Крутарського, котрий вже довго жде на ёго, щоб розвідатись, яке діло до ёго Осип Р. має. Р. розказує Крутарському цілу свою нещасну при-году, про свою замірену женитьбу; Крутарський, нагадавши собі давні літа, оповідає про свою не-щасну любов, та про змушене замузжя ёго любєї з другим нелюбом. Про саму ж справу вдови Кру-тарський нічого не довідуєця. Забудько закинує десь просьбу Анни Гр., а сам не тямить ні самої речі, ні імени вдови. Відложено річ на пізніше. Сім часом дістає Осип Р. лист від Анни, щоб як найскорше виладив просьбу, бо речинець вже тільки до другого дня. Роскидович забираєця до праці, перешукує свої папері, и пише лист до Анни, в котрім висказує свою гарячу любов до її, и запевняє, що справа як найскорше буде злаго-джена. В тім приходить возний с приказом, щоб Осип Р. ставився перед начальника для оправдання свого ранішого, виновного поступку. Щоб уйти перед гнівом начальника, відписує Осип Р., що він

слабий лежить, и вжитись не може. Не в поспіху, та через свій нелад, проміняє Р. листи, дає лист писаний до Анни Гр. вояцькому, а лист до начальника післанцеві від Анни Гр. Анна, перечитавши лист Осипа Р., приходить сёрдята до ёго, и наріває и сварить за таке нечесне поступованне. Осип Р. пізнає свою помилку, перепрашає Анну и засідає до укінчення прозьби. Но в тій хвилі чути голос екекутора, котрий незважаючи на всьні протестації слуги Феськи силуєцца вдертись до хати Осипа Р. Щоб уйти, яких фалшивих поговірок, скриваєцца Анна до побічного покою, а для беспечности замикає Осипи двері сёго покою на ключ. От и входить екекутор, щоб завізвати Осипа Р. сей час перед намісника, для оправдання свого писання. Роскидович відходить з екекутором, забувши про Анну. Анна стуває, кричить, щоб її випущено, так нема ключа. Приходять Крутарський, відриває сокирою замок, и на диво! бачить перед собою свою давню любу — вже вдовою. Анна поручає своє діло Крутарському и віддає ёму свою руку. Роскидович вертає від начальника, радуєцца любово парюю и забуває про минуше. — От и ціла грять сеі сказати б фарси французької. Не добачаємо тут ні одного характеру, імяної здорової, провідної мисли. Постать Роскидовича аж надто пересадава, щоб могла мати яку правдоподібність, ціла подія вінчаєцца нічим. Се недоріка французчина, вироджена нещасними часами легководуства. — Позаяк ціла подія ограничаєцца переважно тільки на самого героя — забудька, так и годі що про игру других акторів сказати. П. Моленцький був в своїм елементі, то ж грав добре. П. Стечинський однакж и тут світив своєю монотонністю, деклямував свою ролю за суфлером, а не маючи де рук подіти бавився при першій стрічі с своєю любово ланцюжком від зигарка! Більша часть акторів, хоч би п. Банах, не вивчились своїх роль.

Оперетка „Покійник Опанас“ знеохотила публику ще до крайности. Не заслугоє ся оперетка назви „народної“. Автор здаєцца дуже з висока поглядав на наш народ, коли у такому світлі виявив ёго в своїй оперетці. — Чи вивів нам автор хочби одну постать щиро-народню? чи виявив він нам нашу чисту душу народню? Катерина-вдова немає типової вдачі української; Данило-парубок, не щирый Українець, не щира мабуть ёго любов, а більше завидлива, не идеальна а більш для багатства вдовинного. Чим же луччий Данило від соцького Хабаренка, або від машталіра Дубини? Він же такий обманщик, як и вони! Не правдою, а обманом добиваєцца він свого. Побіч Данила ви-

суваєцца бурлак Микола. Так не український бурлак се, проспіваний в наших піснях народніх, не бурлака й Котляревського в ёго „Наталці-Полтавці“, котрий наше серце де себе притагає а не відтучує, — се не бурлак, а пройдисвіт-пьяниця. И мова и пісни и діло в ёго за горілку. От вам и Українці, — от и оперетка народня, що нам намість виявити народнього духа, взносить торжество обманства над темнотою нашого люду! Да й хто б повірив таким духам, що являюцца не в пізну півнич, а серед дня та непізним змерком! Не на таких оперетках знімецца наша народня литература, та наш народній театр!

П-а Сідлецька позбавила Катерину и останньої ціхи українки-вдови. Рухи п. Р., не були рухи наших селянок — а кокетерські манери пансієнок. Соромно вдові-Українці „світити волосом“! Співала п-а С. неміло, то ж и не всюди з виразом. П. Моленцький (Хабаренко) був на своїм місці. П. Стечинський (Данило) все ж той сам, ті самі рухи тверді, вимушені, та ж немілість и одностайність. Прі мірну игру пп. Вітошинського и Денисовича годі що луччого сказати. Гардероба не зовсім відповідна. Публика досить численна.

В четвер представлено мелёдраму „Марусю“ в 3-х діях. Маруся така, як її намалював нам наш вікопомний Квітка. у своїй повісті, ніяк не ладицца в драму. Всякий, хто читав гарну „Марусю“ Квітчину, бачить и чує, що Маруся представлена в импровизованій драмі — не Квітчина Маруся, а недоладній відгомон ёго славної повісті. — Заирнув Квітка у саму глибину души нашої народної, та и виявив нам її у тихому образі своєї Марусі. Розвиваєцца Квітчина повість тихо та сумирно, як чиста вода пливе у тихій ріці; не повіту ні зимний вітер, не замутиць води чистої як кришталь; а коли й спиницца де вода, то тільки на те, щоб вірвавши який цвіт з зеленого берегу тим чудовище поплисти дальше. Пливе вона серед зелених, квітуцих берегів, и небо голубе відбиваєцца у її чистому зеркалі, и дно її чисте горить золотим промінням сонця, — небо и земля лучацца в її разом. Так проплива вона тихо аж до кінця, та тут и спадає у туажливім гаморі блискучим водоспадом, да тільки на те, щоби ще чудовище засняти своєю красою. Се Квітчина повість — се ёго чудова Маруся! Одже годі таку Марусю Квітчину зобразити в драмі. Се пізнав мабуть и автор, що поважився переробити „Марусю“ в драму, коли повсував деякі зміни, хоч не зовсім відповідні и доладні. У цілій драмі нема ні завязки, ні розвязки властивої. Правда, видимо у драмі интриганта Розмазовського, так він тільки закаламутив

чистий образ Марусі, а не причинивсь ні до звязки ні до розвязки самої драми. Розмазовський, почувши крайнє слово Наума, що для ёго ніяк нема Марусі, відходить вправді з гнівом та грозбою. Ми сподіваємось и справді интриги від Розмазовського, хоч и не знати з якої сторони, так не бачимо її. У третій дії чуємо вже, що Маруся дуже недужа, так з якої причини, не звісно. Се виходить на *deus ex machina*, бо припадка ва недуга Марусі як у Квітчиній повісті, не може яко припадка ва входити в драму. Вона жусить мати свої мотиви, що впливають с нечестности, с характеру и ділань дієвих лиць. Розмазовського интригою вона несприведена, а бодай не такою представлена. Розмазовський вправді интригує, перехоплює листи Василя та Наума, розпускає поголоску про Василеву смерть, так ще всёго мало, щоб могла бути мотивом такого наглого занедужання Марусі, а до того ще й об всім тим довідуємось допіро опісля з оповідання Кондратовича цирюлика. Так коли б и могло бути се мотивом, то неслідувало б ніяк сёго, яко властивою звязкою драми, засувати за куліси. А ще більшою несподіванкою видаєця нам виздоровлення Марусі. Немічна вона вже дуже, вже й на ладан дише, а ту являєця Василь, — и творить чудо — оживляє мертва! Се вже ніяк погодити! — Так и кажемо, що Квітчина Маруся ніяк у драму не годицца, — а коли б и хто написав справдешну драму п. з. „Маруся“ — то се буде нова, инча Маруся, може бути така ж чудова, от як би й Галя Квітчина у ёго „Щирій Любові“ — но ніяк не Квітчина Маруся.

Головна роля Марусі припала п-і Моленцькій, так не всюди удалось їй вивязатись з свого завдання задовольняючо. Особливо сцену звідання з Василем не відграла п-і Моленцька с такою прецизністю, як колись то п-і Бачинська. Про п. Стечинського (Василя) недаєця нічого користного сказати. П. Денисович (Науум) аж надто грімав та сердився, тим и не представив нам поважного та любязного, щирого Наума Квітчиного. П. Денисович як и п-а Романович (Настя) випадали подекуди из своїх роль и починали деклямувати. П. Моленцький віддав ролю Розмазовського гарно. За те ж п. Цурковський (2-ий сват) попусував свою и так невеличку ролю статисти. Свати се люде поважні, сватання — се хвиля святчна, — тож не слід сватови бути п'яному. Науум предсі досить голосно говорить, так що и п. сват міг почути ёго слова: „коли люде добрі, та з добрим словом то просимо у хату.“ Одже не слідувало бути сватови п'я-

ному, та ще сватови такого чесного парубка, як Василь, та и до такого статечного хазяїна як Науум, що на очі не терпить п'яниць. — Публика численна.

В І С Т І.

— У 92. ч. „Слова“ находимо допис в Стрийського, прописану „Мысль о примиреніи оъ такъ зовимю українською партією.“ Не ту місце розберати подібні дописи, але ту місце скавати, що наші Словісти, від котрих майже що Середи и Суботи доводяця нам почесні имена „коноводів“, „людей, говлячих за пустяками“, „фантастів“ и Бог знає вже які прості назвица, яраджаючі дуже низеньке обраованне и грубе невнанне річи, — загадали тепер пожертвувати всіх народовців як одного чоловіка Полякам. Послухаймо, що каже ш: дописуватель в Стрийського: „Межнародне примиреніе же самое (розуміючи згоду Русків с Поляками), если бы оно дѣйствительно остоятися нмѣло, требуетъ необходимо того, дабы украинско-польская партія съпрочною Русію Галицкою примирилася. Противно, будетъ партія таа овымъ камнемъ преткновенія, о котрый всѣ условія къ истинному и прочному примиренію — розбиватися будутъ.“ Се значить другими словами: Пацове Поляки! Коли хочете погодитись з нами, Словістами, то зійте українофилів, инак не буде згоди. Спасибіг вам Добродію в Стрийського, що виявили, ви перед часом ваші богатирські пляни зглядом нас. Оглядайтесь на здоровье за українофільоагами, коли самі уже не чувствуете в силах нас у своєму нутру поховати, політикуйте собі так глибоко и разумно як до тепер, пропагуйте ваші ведмежі гадки заздю у „Слові“, а ми вам заручаємо, що „Слово“, згадуючи за вас по смерті у новинах, почислять вас між поборшків своїх.

— Французький дневник „Memorial diplomatique“ подає факт, що в селі Денисівці, Губернії Полтавської, сільського одного учителя відсували з учительської посади и заказали му учити де небудь — за кару, що смів діти учити українською а не московською мовою. Тепер (по двох роках) — в дорові ласки, позволено ёму знов учити — розумієця тільки по московськи, — а щоби не ужавав — борони Боже — при науці мови якою говорять и розуміють діти, поставлено ёго під спеціальний дозір поліції, и понищено всі книжки, писані мовою українською. — Ну, в Росії не булоби се, як кождий крім О. Наумовича, знає, нічого незвичайного; найцікавше те, що дальше слідує: плачені московським правительством письма: „le Nord.“ и „Виржевы Вѣдомости“. підняли за сю вість на Мем. dipl. крив: як могло би цивілізоване правительство „русские“ заказати, діти в сільській школі учити їх мовою; се неправдоподібно, се неправда! — И певно, що исправда, як каже О. Наумович: ёму (гл. ёго бесіду в соймі д. 9. лат. Падоляста) о таким „мнимом гоненію Малорущини невідомо нічого“. — Тим часом показало ся, що Memorial diplomatique взяв свою вість не в відки инде, як лиш в 3-тёго плаченого органу русского правительства, „Кієвлянина“ (ч. 122. сего), котрий сей факт подає яко щось щоденного, що само в себе розумієся. — Що за незручність! компромитувати так О. Наумовича через Кієвлянина, а Кієвлянина через le Nord и Виржеви Вѣдомости, и нарушати таким чїном межі своїми взаїмну (у О. Наумовича навит, тільки плятоичню) приязнь.

Головні помічники при редакції: *Є. Згарський, М. Коссак, Др В. Лугаковський, Ом. Паршицький, Др. К. Сушкевич.*

Властитель и одвічаючий Редактор **Наталя Вахнянин.**

З друкарні Ставропигийської

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предлаша вымогити:

На „Правду з Додатком“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р. 30 кр.; — по за Львовом на р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р. 1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на 1/4 р. 50 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и лштературне.

по за Львовом на р. 3 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р.

На самий „Додаток“: У Львові на р. 2 р., на 1/2 р. 1 р. на 1/4 р. 60 кр.; — по за Львовом на р. 2 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 20 кр.

Редакция и Администратция під Ч. 453 1/4 (Галицька улица).— Рекламанці, неопечатані, приймають ся на почті безплатно.

ПРИЧЕНА.

Картіни з волинської України,

Ивана Нечуя.

(Конець)

Лемішківський одхилів двері, пустив Зосю в хату, а другі zostались на дворі.

„Що за варваризм! що за вандализм!“ репетувала Теодозья. „У нас у Варшаві за це ёму б голову стилі. Так обійтись из дамами, вигнати з дому серед дня, в очах цілого села, прислуги!...“

Теодозья підіймала гóлос все вище, и верещала трохи не на ціле село. А тим часом Зосья лютувала в хаті, як поранена тигриця, аж гóлос її лящав на ціле подвір'я.

„Ти лайдак!“ верещала вона, „ти п'яніця! Пропів усє наше добро, а тепер обещчєств менє, менє!...“ И Зосья видалась на ёго и совалась, як óса.

„Зосю!“ одказував їй Яким спокійно: „Де наше добро батьківське, де батьківський дом, сад, комори, млин? Чи не ти ж проціндрила все наше добро, просвистіла всі наші грóші на свої убóри, на балі? “

Чи не ти ж тигала менє по світу з місця на місце? Через тебе я на слóжбі не заслужив нічого, повинув місце. Чи не ти пустила по миру с торбами менє? Пустиш ти й дітєй. Дивись на мене! И я, и діти носимо лати, а ти гуляеш, а ти балюєш за чужі, нечесні грóші. Ти стид мій! ти опоганила наше чєсне им'я Лемішóк!...“

„Ха-ха-ха!“ зареготалась Зосья, як відьма на Лисій горі. „Ха-ха-ха! Чєсне им'я Лемішóк! твого батька-гайдамаки и тебе тако́го ж самого! Ха-ха-ха! Чєсне им'я — Лемішóк! Ха-ха-ха!“

„Мій батько говорив мні правду. Ти така, як про тебе думав мій батько, ти гуляла, волоцюга, кохався з бахурами, що й діти твої сміюцца. Посорóмилась би сівой косі...“

„Ха-ха-ха!“ реготалась Зосья коло ёго самого нóса. „Де це ти нахапався такої моралі? Ха-ха-ха!“

„Дивись на моє дрантя, на мої лати! Хто довів мене до їх? Дивись на мої чóрні руки? Чи не такі ж руки и в мого батька були, що годували тебе, вистачали грóшей на твої сукні, на балі? А ти гуляєш, а ти балюєш. Минув час, коли я тебе любив, коли я за твої óчі оддав би душу свою. Я тепер не́авижу тебе! Хоч и вон з мого до́му, то не бóде жалко. Ти псуєш моїх дітєй, зби́ла мене з пантелику.“

„Бо ти й давнó був дурний. Послу́хай мене,“ почала Зосья тїхо, з усміхом, як говорять до малóї дитини. „Щó ж це тобі прийшла охóта схамену́тись так пізно! виганати мене з до́му, дійти до свого рóзуму, як ти в́ажеш?“

Лемішківський схопився полум'ям. Ёго óчі заблищали страшно. Перед Зосєю неначе стоив старий Лемішка, вставши з домовини.

„Та ти смієш ще варнягати, базівати, чорти-батька-зна що? Вон з мого до́му! що б и дух твій не пах! Вон з́араз до свого Середінського!“

Зосья побачила, що вже не жарти. Їй здалось, що вона чула гóлос страшного Лемішки. Вона за́траслась як лист, и попинулась назáд. Яким одчинив їй двері; вона лєдві жива, бліда, перелїбана, ви́скочила с хати на двір.

Другі дами все чули під вікнами и почали планати и за себе и за Зосю. Їм здалось, що Яким її вб'є! так він страшно закричав, аж вікна задзвеніли; закричав, як звір, як лев, тим страшно, що довго тернів.

Не довго думавши, Зосья звеліла запрягти пару коней, звеліла покладати скриньки, одєжу на віз и везти, поки що, в місто до зна́омого жйда, що держав за́здний двір; а сама з сєстрами та з Зосєю посідали на верхові коні и помчались у Кам'яне, с пєвною надією, що Середінський з́араз переполовинить свої світлиці и дасть їм розкішний притўлок у себе....

Середінський, вернувшись до до́му, не застав уже своєї жінки, ні сина. На оповідання прислуги,

він одказав: „Поїхала та й добре зробила!“ Ясь ходив тепер по хатах веселіший, насвітував якусь веселу пісню. Він знав, що Гані не жити на світі, що йому швидко розв'язують руки. И вже він міркував собі, де б йому тепер шукати кращої пари. Зб'я йому вже обридла тріха. Він блукав мислюю по сусіднім поміщичим двірам, де були Польські фамилні и багаті, и значні, він перебірав у думці паннів, та все не простих, та все багатих поміщичь.... Коли це прибіг лакей просіти його до князя.... Тестеві слова прийшли йому на пам'ять. Не вже й справді обговорено його перед князем?....

Князь зустрів управителя дуже неласкаво и ледві промовив: „Я хочу переіменити мою господарську систему. Вас мені більш не треба; переідайте рахунки и всі речі новому управителеві.“

Говорити князь йому не дав; та й що тут говорити?

Вернувшись до квартири, він побачив, що все добро, навіть ім купляне, опечатуване. Ему застали тільки саме потрібне.

Ясь сидів, як громом прибитий, на тому самому місці коло вікна, де недавно ще сиділа Ганя.

Коли це в ворітах затупотіли коні, и четверо відєм насунуло мов чорна хмара до його в гості. Не до гостей було тепер Середінському.

Слуги не вийшли взяти коней від Амазонок.

Заплакані дами, держачі в руках довгі хвості суконь, увійшли в світлицю. Ясь сидів коло вікна дуже смутний. Зараз постерегли вони, що стала якась велика новина.

„Чого ви такі смутні?“ питали дами в Середінського.

„Жінка покинула мене сьогодні, виїхала до батька“, промовив Ясь осміхаючись. „Тепер я вольний, як птіца!“

„Тепер ти вольний! мій милий, мій коханий!“ крикнула Зб'я и кинулась йому без сорому на шию. О, тепер я твої, на віки твої!“ говорила Зб'я. „Мій прешеленуватий Лемішківський запер нам двері перед самим носом и я його покинула. Я не перенесу життя с таким гайдамакою. И я тепер вольна! я твої, на віки твої. Буду жити тут с тобою в добрі и щасті, а сестрам дам от-ті крайні кімнатки. И будемо жити як у раю, и зробимо з землі небо!“

„Тут жити вже нам не можна, мій кохана!“ одказав Ясь обнявши її за поясницю. „Я стратив місце управителя. Завтра тут житиме другий управитель. Мое добро все опечатане. Мене обговорили, обписали перед князем. Я тепер застався без

нічого, без куска хліба. Одна ти тепер мені застала на цілім світі!“

Зб'я витріщила и вирвалася из його рук. „Прислуга дівлиця!“ говорила вона одводячи від себе його руки, як він знов хотів її обняти.

„То що! нехай дівлиця! Ти моя, и я скажу так и перед Богом, и перед людьми. Ти мені тепер застала одна втіха, одно щастя! Ідмо до Одеси! Там я буду горювати, буду хліб заробляти, тебе заглядати, хоч би самому прийшлося и голодати.“

„Чого ж я с тобою поїду, мій пане?“ сказала Зб'я якимсь новим, чудним голосом. „Я... я не звикла... и привикла... я не стерплю нуджі, не зможу перенести вб'жества.“

„То киньмося вдвох у Чорне море, обнявшись! Я с тобою рад и пропасти!“ промовив Ясь упавши перед Зб'єю на колішки.

„Ні!“ одказала вона одвернувши трохи од його лице. „Я не маю жадної охоти вмірати, та ще так бестолково! Мені не шіснайцять років. Мій час романтизма давно минув. Але ради Бога, мій пане, не роби театру! ходімо в дальші кімнати. Прислуга дівлиця!“

Всі пішли в далеку кімнату и причинили двері.

„Щож нам тепер робити? закрикнув Ясь простягаючи руки до Зб'ї. Та Зб'я вже не наближувалась до його, не дивилась на його. Закусивши губи и притуливши до рота ніжненьку пучечку, вона думала свою думу.

„Дав ти не поїдеш зо мною?“ спитав Середінський також якимсь чудним голосом, наче чужим.

„Я мужня жінка“, одказала Зб'я. „я маю сестри, ослаблю свою дочку, своїх дітей.“

„Але ж ви попередю про те нічого не споминали!“ крикнув Середінський.

„То було попередю. А тепер я... я... опам'ятавалась трохи. Будь, пане щасливий! Шукай другої любові, шукай щастя деінде! и забудь про мене.“

Середінський стиснув кулаки и заскриготав зубами; аж тут саме відчинились двері и в світлицю ввійшов отець Хведор блідий и страшний, страшніший самого Середінського.

Завівши жінку й Ганю в гостинницю у Кам'яному вернувся він до управительської квартири и приніс під рясою товстого ясенового гнучкого заноза од ярма. Ввійшовши в ту кімнату, де була вся компанія, він міттю покрутив ключа в дверях, и витягнувши мерезаного заноза кинувся на Середінського, та й почав його лупати, по чому попало. Дами побігли, попадали на канапу й під

канáпу, як мертві. Середінський підставляв руки, але побачив, що не-перелівки, одступів до кутка, уткнув голову в куток, як той стріус и пригнувся. А отець Хвѣдор грів та грів ёго по всѣму, що тільки підставляв зя́ть під заноза. Вибивши добре, так що аж рука втомилась, він знов поверну́в ключа в дверях и пішов с хати. Не швидко всі опамъятувались. Ясь лежав на канáпі и стогнав; дами кинулись до ёго и закричали: „То розбійство, то гайдамацтво!“

„В нас у Варшаві про такѣ и зрѣду не чу́ти.“ кричала Теодозя. „В тюрму ёго! В тюрму. О Бо́же! Бо́же!“

„Може вам помазати оливо́ю,“ промовила Зо́ся; „може одеколо́ном?“

„А мо́же прикла́сти пля́стирь,“ приста́вала Теодозя.

Середінському було незвичáйно сором, що ёго побили, та ще й перед да́мами, перед Зо́сею. Ёму здалось, що дами чипляюцца до ёго, сміюцца з ёго.

„Бо́же мій! побив так що не мо́жна мабу́ть и систи?“ спитала дурне́нька Ру́зя.

Середінський запала́в; схопився с канáпи, одчинив дѣрі, пови́пихав усіх чотирѣх дам с хати и запѣр за ними дѣрі...

Вийшли да́ми на подві́рзя, аж уже й ко́ней їх нема. До слуг — ніхто на їх и не диви́цца, ніхто, не чуе їх пита́ння. Один тільки хлопець озва́вся та й ка́же: „Утікайте собі к нечисти́й ма́тері, а то ще й до вас верне́цца отець Хвѣдор.“ Мусіли вони́ сами підобга́вши довгі хвості, йти до міста пішки, та шука́ти, де їх віз ис худо́бою. Там старі панні наняли́ жидівських коней и поїхали шука́ти щáстия по дворах лісних кавалѣрів, а Зо́ся одна верну́лась на своїх до господа́.

„Що це ти так швидѣ́нько з мандрівки?“ пита́в її Лемішківський спокійно, без сміху але с комичною иронією.

Зо́ся мовчала, роздягáлась тільки, озирáлась на обидва бо́ки. Вона́ вже боя́лась чоловіка, боя́лась, щоб він її не дав штовханá з бо́ку.

„Чи прийма́ли ж добре вас у Середінського!“ пита́в да́лі Яким з легким усміхом. „Чи були́ й музика́ й танці? А деж наші́ милі, наші́ кохані се́стрички, деж на́ша варшавя́нка?“

Зо́ся мовчала и причісу́валась коло дѣркала. Яким знав уже́ все, все до́ чиста.

„А я думав, що ти дасі́ дрáла до Одѣси, та й перехресті́вся!“

Зо́ся ледві́ держáлась, гризла губи од злѣсти. одна́че мовчала.

„А я думав, що ти вже потону́ла з Середінським у Чѣрному мо́рі. Ха-ха-ха!“ зареготáвся Лемішківський.

Зо́ся не втерпіла, заридáла.

„Ти звір, а не чоловік!“ промовила вона́.

„В тебе́ се́рця нема́е, душі́ нема́е.“

Зо́ся впáла на канáпу и почáла ридáти так здо́рово, почала́ так побивáтись, що Якимові ста́ло її жалко́.

„Цить уже́, цить! Сиді́ ж нішком, та сівій ти́шком. Мо́же сива косá принесѣ́ розум у твою́ голову. А дитѣ́й міні не паску́дь! Що б я сло́ва польського́ не чув од їх! Щоб вони́ не моли́лись Бо́гу по польськи́й! Чу́еш? Щоб тими панничáми не тхну́ло в мо́й господа́. Час дочку́ дава́ти за мѣж.“

„Дочка́ тво́я буде тебе́ так ненавѣ́дити, як и я ненави́жу.“

„До́бре вивчила́ свою́ до́ньку! до́брим хва́лилася!“

Тим часом отець Хвѣдор наближа́вся з недо́жою дочко́ю до Нестері́нець.

„Велі́ть погѣ́ничові іхати́ через оконѣ́мський яр,“ просі́ла Га́ня ма́тір. „Неха́й хоч перед сме́ртю побáчу те місце, де я була́ так щасли́ва.“

Зїхали вони́ на оконѣ́мський яр. Га́ня підвѣ́лася на во́зі, окинула́ оком увѣсь зелѣ́ний яр, сад, оконѣ́мську хату́ и заридáла. Все сто́яло, все зелені́ло, як и давнѣ́ колі́сь. Вона́ побáчила ту до́рижку в саду́, звідкіль вона́ ча́сто вигляда́ла Яся, то ві́кно, коло котро́го вона́ колиха́ла свою́ дитину́, той став, де купáлась, ту сте́жечку по яру́, кудѣ́ю вона́ пору́ч из мѣлим, так ча́сто ходила гуля́ти.

„Ой ма́мо, ма́мо! Нащо́ було́ нам ви́зджáти звѣдсі́ль! Я ту и до́сі́ була́ б щасли́ва, була́ б здо́рова!“

„А хто ж ёго знав, що ба́гáцтво ма́тима́е для ёго таку́ гублячу́ силу!“ одказа́в ба́тько. „В ёго натура́ Польська́. Гро́ші, па́нство завору́шило в ёму́ Польський дух и згуби́ли и ёго и тебе́... А при бѣ́доті́ той душо́к у ёму́ дрѣ́ма́в, як приші́блений, приборканий.“

При́хали вони́ до до́му. На двѣ́р пови́біра́ли всі се́стри, всі обні́мали, цілу́вали Га́ню, внесли́ її на рука́х у хату́ з вели́ким пла́чем. З усѣ́го села́ схѣ́днили́сь молоді́ці, котрі́ зна́ли Га́ню ще панно́ю. Всі́ пла́кали, всі́ жалку́вали за не́ю.

„А ми, вам Га́ню, не ра́дили виходи́ти за́ мѣж за па́на!“ говори́ли молоді́ці. „Де́ вже пак! чу́жий рѣ́д, чу́жа сторо́на; все не те, що своѣ́!“

Все на сві́ті розвивáлось, росло́, розцві́тало, а Га́ня ча́хла, со́хла, вѣ́яла, и все погляда́ла в ві́кно,

чи не приїде Ясь до неї, чи не навідаецца, чи не верне їй любові, життя. Їй здавалось, що вона б одужала, що до неї вернулася б одлітаюча життя, як би він приїхав до неї, пожалував її.

„Він один вернув би міні здоров'я, життя!“ говорила Ганя. „А як я помру, то поховайте мене в саді, під двома черешнями, де я так часто сиділа з ним. Я буду близько од вас; звідтіль відко оконіомський яр.“

Ганя заливалася слізьми, и всі сестри ридали. Мати не одходила од неї и день и ніч.

А мійлий не вертався, а болізь росла. Ганя не спала в ночі. Її очі були розкриті; огонь палив її голову, її груди. Їй здавалось їй усё, що вона лежить в Кам'яному, на багатому ліжку, що вона бачить цілий ряд багатих світлиць с порочиняними дверима, з блискучими паркетами, з дзеркалами, канделябрами. В її очах стіни починали ворухитись, світлиці розступались; все хиталось, все трусилось, стеля піднімалась все вище и десь згнула в небісному просторі, а звёрху розкрилось сіне небо яснє, блискуче, заліте соняшним промінням. По ёму літали лісові птиці. Великі світлиці шіршали, довшали, перевертались в нестерінські ярі, тільки гора були вкриті не зеленою травою, а дорогими килимами, шпалєрами, дзеркалами....

„Ах! мамо! поприймайже ті килими! И хто їх порозстилав по горах!“ лепетала Ганя серед ночі. „Не хочю я їх, не треба міні їх!“

И знов здавалось їй, що вона йде поруч из Ясем по яру, а гора вкриті килимами и шпалєрами все такі встають по обидва боки стінами. Од їх паще вогнем, печє її тіло. Вона и Ясь — идуть босі по зелєній траві, а під ногами сиплюцца с траві, як роса золоті іскри, блискучі, брилліанти и печуть її в ноги, як огнєві іскри. Озираецца Ганя на яр, а їй здаецца, що вона вже бриде по яру, як по воді, в ростопляному золоті. Густє золото обливает її ноги, хлюпоцєцца, бризкає, блищить краплями проти сонця, заливає цілий яр, як ставовá вода. Її ноги грузнуть, задєржуюцца; їй тяжко ступати, як у прудкій воді на броду. А золото все глібшає, підймаецца вище, заливає її и Яся. Вона поглядає на Яся, а в ёго очі страшні, звірячі, лицє ёго таке зле, червоне, що вона и боїцца ёго, и ханаецца за ёго руки, щоб не потонути в тому чудному ставу.

„Господи, як важко брєсти! коли б до ставочка!“ лепетала Ганя, дивлячись на стєлю. Ой піти, піти хочю! Ясю, голубчику, достань міні водіці!“

И здалось їй, що вона нагнулася над криницею, достала горячим губами води. Коли дівицца, а то не криниця, а дзеркало; в ёму вона побачила своє страшнє, блідє лицє, свої широні очі. Перелік однімає в неї пам'ять, розум. Все завертілось перед її очима, забризкало іскрами, зірками, запашило вогнем.

Недóвго мучилась Ганя; пивідко и вмєрла. Її поховали в саду, під черешнями. Сєстри обсадили квітками її могілу, а білий цвіт черешні що-року обсипає звєрху зємлю, під котрою лежить її чистє безгрішне тіло. Що-року на проводи збираюцца всі дочки отця Хведора, всі родичі и ставлять під черешнями панахїду за впокой її душі.

„Чи малó ж вона перемучилась тут на землі?“ часто говорить мати. „Вона там у раю, вона втерпіла за життя мукó гіршу од певєдної.“

И всі менші сестри вірують и часто в сві бачили Ганю в чудовому саду, всю в білому, в білих черешневих квітках, з золотим вінком на голові, з лицєм чорнявим, свіжим, молодим. А отець Хведор розказує їм про того-світнє життє, розказує про рай, довгими вечєрами розказує, як Ганя там щаслива, на небі.

Середінський вітребував до себе сина свого и десь пустився по світу шукати талану, переходячи з оконіомі на оконіомію, як вічний митичний жид. Малий син умєр, а з ним умєрла и остання пам'ятка Ганина в ёго. Нўжда знов вернулася до ёго, протверезила ёго, прояснила ёго горду дўшу.

„И що зо мною діялось? и що зо мною було?“ думав він часто, сїдячи сам собі на бідній оконіомі. „И що то за бўря піднялася в моїй душі? розбила мов щастя, взяла жінку мою, минула, тільки загула, а я знов зостався, як и був. Тільки та бўря покинула страшні слїди в моїй душі, поламала, потрощила и мене и покойну Ганю.“

И згадав він, сїдячи сиротою ввєчері, свою покойну Ганю, її добру, просту дўшу, її ласкавість; згадав, як вона робила сама, працювала, добре держала дім; згадав її вірну любов, її мукы, и явилась, як на долоні, перед ним ёго провина перед нею, її безвічність.

„Може то було її щастя, що я пішов так у гору! А хїба ж вони не дали міні щастя? А Зосє! Зосє! а мої гордоці! вони, вони мене згубили!...“

И не раз и не два плакав він по Гані; та не вертаецца вдругє, що раз потонуло в морі безоднім.....

Лємїшківський помірився з Зосєю, котра и потім не переставала тягатись ис кавалєрами до сивої косі тільки нїшком од чоловіка. Вона вже

боялась його, бо дознала, що тиха вода, а часом великі гроблі рве. А Лемішківський тягався од села до села, од пана до пана по околіцях з сім'єю, не дав ради дітям, не дав їм доброго вчення і все винуватив Зосю, що прогайнувала його батьківщину, погубила і його, і дітей.... И не раз, ідучи коло батьківського ґрунту, він дивився на батьківську хату, на старий сад, на все добро, де вже панували чужі люде, де похажали ноги чужих дітей, не внуків і правнуків Лемішки.

НАРОДНИЙ СУД У КАТАРІ.

У теперішній добі, коли очі цілої Ціс- і Транслитаві, ба цілої Європи обернені на Катаро, не буде від річи подати шан. чит. короткій образець, характеризуючий достаточо висоту образования тих німецькими газетами за дикарів оголошених людей.

Згадаймо при тім лиш за те, що Англичане межі всіми народами Європи за один с перших що до образования слинуть, а на чолі їх відличий стоить: глибоке и у народі вкоренене почуття святости права висказаного через дотичні урядові особи.

Катарці одже настоящі дикарі, коли супротивляюцца законам, через висланників народових уложеним. Що так не є, що и у них є глибоко вкоренене почуття права, лишень відповідно виконаного, вивірить нас одна подія з жита Катарців, як її розказує німецька: Gerichtshalle з р. 1864. ч. 95.

24. и 25. Липця 1861 відбувся у монастирі в Р. звиклий народній суд (крвно воло), призначений до усунення сумних наслідків заприсяженої пімсти кєрвавої (крвавина).

Є тамки у народі закоренена віра, що свояки убитого лишаюцца в життю чести, а по смерті їде их погибель вічна, коли за убитого не пімстятца на особі убійці, на його свояках, а деколи и на сусідах.

Найчастіше дійсне виконання сеї вендети, сполучене доконьче з новими злочинствами, встримуєцца впливом знакомих осіб, котрі не щадять труда и коштів, щоб сторони наклонити уперед до перемирня, а віттак и до кінцевої загоди, котру, раз заключивши, напевно вірно дотримають.

На те діланье власти судебної народа, освяченої звичаєм віків, не мають впливу карно судові пересправи, а рішення приналежного державного судді, най будуть и пайсправедливіши и людські, не мають по правді найменшого впливу на

глибоко вкоренені пересуди тих людей, и не потрафлять повздержати заприсяжену пімсту кєрваву.

За те згадавши переходимо до річи :

11. Липця 1861. р. убив N. N. з Ц. N. N. з У. в сьварні о пасовиско. За те заприсягли так брат и найближчі своякі убитого, як и всі мужчини з У. пімсту кєрваву, и приобіцали її виповнити не тільки на особі убійці, а и кождім чоловіці з Ц., понеже в тій справі брали участь два села. Люде з Ц., знаючи з досвіду, що заприсяжена пімста кєрвава напевно виконавца, хотяб и по кількох роках, а навіть и в инчій генерациі, ужили ріжних способів, чтобы спір уложити, и в кінци удалося їм при помочи найзнагніщих осіб з Р. ображених наклонити уперед до перемирня, а віттак до кінцевої загоди через рішення мирового суда. До того вибрано 24. суддів для більшого торжества з ріжних околичних місцевостей, 16 зо сторони ображених, а 8 зо сторони образивших. При скликанню виражено докладно місце и час.

14. Липця явилися перед судом всі газдове з Ц. Своаяки убитого и люде з У. не вказалися. Зараз потім дано судови знати, що в Р. виділи одного свояка убитого. Зараз вислано кількох повірників, чтобы його намовили станути перед судьями. Зразу отягався, віттак пристав під вимовою, чтобы 12 суддів и 4. людеї з Ц. його о те просили, а крім того кождий щоб дав йому одну цехину.

На таку відповідь удався посажник з Р. яко посередник з 12. судьями и кількома людьями з Ц. до того з У. Сі повторили йому прозьбу и дали 12. ліцтей червоного сукна місто 12 цехинів и тепер привели висланники упертого з У. мовби в поході тріумфальнім перед згромаджених.

Судді засіли и росправа розпочалася.

Наперед виголосив той свояк убитого скаргу на убійцю. При кінци жадав, чтобы узнати N. N. з Ц. за убійцю, и за те сказати його на відповідну покуту після звичаю околиці. За тим наступила оборона зі сторони свояків убійці, в котрій старалися, як звичло в обороні, вину зменчити и злагодити.

Понеже сего дня не прийшла мати ані брат убитого, ані навіть газдове з У., перервано посідження и відложено його на другий день.

Заразом післано послів до У. чтобы неставившихся завізвали, бо инакше засуд видасцца без них и право на винагороду шкоди угасне.

Ранком дня 25. Липця явився в Р. брат убитого в супроводі газдів з У. и мати його в громаді жінок с плачем и заводженєм. Віттак удався цілий похід на місце зібрання до другого засідання суддів.

Люде з У. стояли на однім подвір'ю, а ті з Ц. на другім.

Судді переслухали свідків и оглянули оруже, що ним здіяно злочинство, а віттак уложили засуд и предложили ёго до поправи обом сторонам, щоби ратификацію и оголошення нич не спиняло.

Тут належить замітити, що в тій части процесу приступ дозволен ино безпосередно интересованим. Засуд звучав менче більше в наступуючий спосіб:

„По переслуханню сторін и свідків узнавсь Н. Н. з Ц. винним убитя на особі Н. Н. з У. и засуджуєця відправити покуту за пролиту кров по звичаю и обичаю сторони, и просити прощення за здіане злочинство, при чім мав мати убийче оруде повішено на шиі.

„Він обовязаний заплатити за пролиту кров 120 цехинів, а ті гроші маюєця в звиклий спосіб порозділювати.

„Він е обовязаний убийче оруде видати до рук брата убитого, щоби той повісив собі воно на стіні дому свого у вічну память небіщика.

„Люде з Ц. обовязані дати до У. дванайцять кумів и чотирох побратимів, щоби у той спосіб утримано мир и згоду межи обома селами.“

Засуд перечитано и зараз виконано.

Наперед пішли люде з Ц. покірні и смущені на один кінець подвір'я, де ім засуд при вісімнадцятёх суддях перечитано. В думній и визнаючій поставі поуставлялися під той час на другім кінци подвір'я люде з У., а инчі шість суддів промовляли ім до серця, щоб убійцю прийали и ёму простили. Те е найтяща и найнебезпечніща хвиля. Один, хотяб не поволі здіаний знак, рух гніву и неохоти, а може повстати кєрвава різня, бо всі суть після обичаю узбровні від голови до ніг, а зі страху перед зрадою все стережуєця.

В кінци поступає засуджений, простоволосий, з нахиленою головою, убийче оруде повішене на шиі, один суддя по правім боці нахилє ёму голову, другий по лівім боці підперає ёму плечі. За ними инчі судді и нарід — всі найвільнішим кроком.

Суддя у правого боку промовив, нахиливши голову засудженого мало не по саму землю, обернений ид братови убитого сі слова: „Най прийме кум один одного во имя Бога и святого Ивана,“ и всі в около стоячі повторили на голос сі слова тричі и поступали на перед, доки не зближивсь сасуджений аж до брата убитого.

Той станув в думній, але не визнаючій поставі, відкрив голову и промовив: „Приступи куме най ты прощу, ти убийця мого брата,

але я ты прощаю, приступи, най ты дам цілюванне мира.“

Віттак зняв ёму оруже с шиі, підніс ёго з землі и поцілував в чоло, за що ёго той в руку поцілував. Засуджений зістав при ним без шапкя и оружжя, а всі инчі повернули на попередні місця.

По тім виступило дванайцять чоловіків з Ц. и один по другім поступили з відкритими головами и обіцялися дванайцятём з У. за кумів. Зложили торжественну обітницю будущего кумства и за поцілунок в руку отримали поцілунок на чоло. В той сам спосіб обіцяно чотири побратимства, а в кінци цілував засуджений всіх без різниці в руку, и став від тої хвилі чистим и уласкавленим,

По укінченню торжества обізвалися мов урадовані з установленого миру звони манастирської церкви, и що тільки місце нашло, горнуєся до неї. Переспівано славословия и двох священників промовляли коротко, а до річи відповідно, упоминаючи до уцтвого заховання прощення и братської любви.

Було то вже с полудня и всі посідали без порядку до стола, тільки судді и инчі знакоміші люде удалися в инче місце, и пили при полуденку на згоду и мир.

По укінченню гостини виплачено братови убитого шістьдесять цехинів, котрі ёму крім признаних; сто двайцять цехинів належался, бо суддям заплатив сорок вісім цехинів, а гостина дванайцять цехинів коштувала.

Тим часом виготовлено засуд в двох примірниках и прилучено до них місто печатки знак, з одной турецької монети (Бакмак), ростятої на дві половини, с котрих одну на однім, а другу на другім примірнику засуду утверджено, и обом сторонам вручено. Тим закінчивсь процес.

Крім згаданих 120 цехинів и коштів мусів понести образивший ще кошта, котрі назбералися через два дни, що судді приспособлялися. Звичайно тривав приспособленне 3. дни. Кілько печеної баранини, хліба, вина и инчого в тім часі спотребувсь, годі хотяб и приближно вирахувати.

Всі кошта суть звичайно так високі, що годні найбогатшого газду зруйнувати, коли би не судіи и знакомі до видатків не причинилися.

В тім разі вийшов образивший ще добре. Судді подаровали ёму свою належитість, и всі противники зрєклися винагороди. Є. Т.

Тільки оповідає „Gerichtshalle“.

Дивіть, славні культурноосці, упередже у ваші питомі пєсьма, заки назвете народ „чередою зголоднілих вовків.“ Чи випадок повижче оповіданий не

мусить перед народом, що у ним в таке глибоке почуття права, всяке поважання збудити? чи мож його ще диким и неотесаним назвати?

Але закине хто, чом той так глибоке почуття права маючий народ не хоче слухати законів и распоряджений через найлегальнішу власть в найлегальніший спосіб виданих?

Відповідь одна и у Дальмаці и в Галичині. Закони теперішні отримала австрійські Словяне від Римлян черз Німців. Добре що у Римлян ті закони виобразовавшіся на підставі народнього правного погляду через едикта преторів, були відповідні народови и часови; добре що у Німців приоровлені до звичаєвого права яко-так вжилися; у нас у Словян віки переминуть, заки нарід признасть, що вни суть справедливі. Бо у Словян инче народне право, а того не узглядняли давніщі абсолютні законодавці. Тепер же в конституційній державі в доггом всіх обивателів краю те звичаєве право пізнати и голос свій піднести, щоби законодателі знали, о скілько закони відповідають правному поглядови народа, и закони до того погляду застосувати старалися.

Що не в річу обонятною, чи нарід распорядженне або закон який за справедливий що до основи не тілко що до форми узнае, подамо примір короткый.

Видимо що у жидів майже ніколи не заходять спори о наслідство, противно у наших селян, на сотки таких спорів начислиш; а коли наслідники згідно діяцця, то у жидів заходить поділ мовби після судового декрету насліддя, у селян же цілком инакший.

Причину най другі глядають, де хотять, я кажу однаков що вона лежить ні в чім инчім, як в тому, що мойсеєве право насліддя згоджуєцця майже у всіх точках з австрійським правом, противно же право насліддя у наших селян, основане еше на старій словянській задрузі, в инакше, не узнае прапа насліддя донек, неподільности ґрунтів, права до цілої спадщини для одного и т. д.

В тім лежить и причина, чом селяне, хоч декотрий правник силицця на вимовні докази, щоб який декрет яко слушний представляти, инакше на річ дивляцця, и ёго не порозуміють ніколи.

Приганувши коротко нашим правникам и неправникам, що у нашім народі лежить також почуття правне, але з иншими поглядами, пригадуємо нашим з народа вибраним законодавцям, що цілий народ жеде від них, не якихсь чуд мойсеєвих а зміни чужих, нас нині обовязуючих законів, на закони нашому поняттю відновідніші.

Застерігаючись и о тих народніх правах дешо більше поговорити кінчимо на тепер.

Гл.....

СПРАВОЗДАННЕ З ДІЛ ТОВАРИСТВА „СІЧ“ У ВІДНИ. за рік 1869.

Вступаючи у III. рік тривання нашого товариства, прилюдно подаємо справозданне з минушого року, щоб знали дорогі земляки наші, як живуть Українці у Відни, відколи у громаду зъєдналися, щоби за взаємністю товариською кріпшати в почуттю народнім, стоячи з усім молодим Словянством сторожою против чужоземних впливів, сфедералами Словянами против централистичних заходінок російських, тай простуючи из ними до свободи просвітою, щоб злагодити и нашому народови поважне місце у громаді збратаних народів. Ото и так як виступали ми завсігди по стороні истини, як одностайно підмагали подвиги Словян, спізнаючи їх бит и діла мужів великих, так и собі любов їх зъєднали и честь добру, особливо ж у братів наших Чехів в їх численнім академичнім Товариству, де многі з нас товаришами поставали, щоб взаємність Словянську илекати тай богатою їх читалнею и книговною образоватись, маючи одного Січовика виділовим сёго Товариства. За теж най приймуть брати Чехи сей прилюдний доказ нашого поважання тай щире „Помагай Біг! до славного діла, як задумали: до основая всесловянської Читальні, що до неї горнулобся все Словянство у Відни, для спізнавання між собою, и готовлення до одностайних діл про будущину.

Товариство „Січ“ мало у минушім 1869 році 26 товаришів звичайних и 5 почетних; готового маєтку 86 л, річного приходу 53, а розходу 38, л; в книговні 42. діл тай 8. часописів в читални. Вечерниці відбувалися на разі в городовім павилоні (Hot. Zillinger Wieden. Hauptstrasse N. 25) що чотирнайцять день, а від 1. Цвітня почавши що тиждень у Суботу в громадській хаті (Gonzagagasse N. 14.), де и многі товариші що дня до читальні на часописі сходилися. Кождої Суботи звечора зіжджаюцця було и сходяцця товариші з всёго міста и з ёго околиць на вечерниці, старші и молодші, світські и духовні, щоб побути кілька хвиль милих з людьми своїми, мов з родиною, у розмові, послухати річей и пісень; забавитись по свому народньому звичаю. Ото и шпарко поплине бесіда, полююцця пісні наші прекрасні; обділимось вістьми з вітчизни, послухаємо деклямацій, прочитаюцця займаючі статті с „Правди“ с федеральної „Reform-и,“ та з сербської „Застави,“

розведуція дискусії над розмаїтими справами, що и не чуєшся як одна хвилинка за другою уплине живенько, чим раз сердечніше здружуючи усіх товаришів, що певно по літах! ще мило згадувати будуть вечерниці „Січи“.

Крім вечерниць обходили ми також Св. Різдва и Великдень громадою и по закону, тай осьмі роковини смерті батька нашого Шевченка декламаційним вечером, промовами и співами. Про сей обхід була вже в своїм часі у нашій „Правді“ мова.

Задовольний стан товариства в грошевім згляді завдячити належить раз заслуженому биля добра товариства дбалому скарбникови п. У. М...., а в друге и в загалі охочій офірливості усіх товаришів, що громадським спочуттєм кріпко сполучені ні труду ні заходу не жалували, щоби скріпити повагу товариства на зверх, и усталити в нім самим добробит и задоволення. Нині, коли товариство свіжим приростом збільшилось, завязалось и коло співацьке, котре під зарядом п. И. П. сьгорічні вечерниці добірними піснями звеличує и їх голосить проміж Словянством. Те кільце товаришів „Просвіти“ остаючи у взаємній и живій переписці з всею Гал. Українською громадою видав тими днями „Співання для господарських діточок“ П. Ю. Федьковича.

У Відні 3. Грудня 1869.

Мелишон О. Бугинський.

В І С Т І.

Подали ми справозданне з діл „Січи“, товариства, три-ваючого від двох років у Відні. Хто ино прочитає се справозданне, всякому годі буде налюбуватись тим життєм щиро-товаришеским наших братів, що кинула их судьба у столичне місто Австрії, між Німців и Слов'ян, а що так гарно и поважно зуміли нас там заступити перед світом. Хто пригадає собі, як мало знали об нас и наших взаєминах до других слов'янських народів ще до недавних часів. Німці и ті ж самі Слов'яне, а за кого вони наш Українсько-руський народ тепер почитують, той мусить признати, що товариство „Січ“ велику заслугу положило биля нашого народу. Давніше, за старанням протопопа від посольства навіть ну „Слов'янській Беседі“, товаристві, у котре входять образовані верстви Слов'ян віденських, представляли собі наш народ не у дуже вірнім образі. Богато праці стояло се наших віденських Русинів, докати Слов'янам, що в насвіті дві руські народности, говорять окремим язиком, живучі питаним життєм, тим більше, що звисний протопоп кожного, хто б ино поважився був виступити с подібною наукою для Слов'ян, затоплював без пощади в стаканах доброго

чаю. Русин ливув до сего солодкого та ще щиро-китайського напитку, як метелик до огню. Не винести з гминивий ні знання всемірної ні своєї історії, не був він годен розв'язати, чи страва ся духовна. котру йому за гульняю и бескетами подавано, не затроїть его розум на віки. Найбільш, говорено там про політику, а при тому давані щоденно кріпку поруку, що необавом прийде Мейсей с півночи и введе свій народ в вгинецької неволі. Крім сего сям магистер відгрівав заодно перед кожним ролю доброго, ласкавого та ще и грошевитого батька, и не жадав за се нічо другого, як тільки, щоб школярки его обявляли себе перед Слов'янами яко Великоросед, та несая его науку у Галичину. Науку сю и несено справді у наш край, та ще як хитро? Приїхав віденський семінарїст, бувало, чи до Львова, чи де на село, завів бесіду про одне и друге чудо, що бачив его у Відні а далі и каже: Дурне тут все у вас. ви нічо не бачите не чуєте и не знаєте. От, от, ще хвилиночка, а Німці сполучені у одну державу, задавають звідать нас без сліду. Нам треба оглядатись за союзником. А „Слово“? спитав хто з боку. — Що „Слово“! Воно домагаецця автономії для нашого народу, пише статті прози централізаторству московському, а не знає, що ми а Москалі все одно. Я читав діло... історію... вже забув чію... та я каже таке, що... от! що и казати!... один народ тай годі! Або та література наша?! Пожалься Боже, що ви послаєте гроші Дідицькому на таку Нац-жörgelschaft.... То як заговорять вам руский! се бесіда, се мова! У нас все вляшене... у нас не має ніякої літератури!... На такі діла асєрба, замовкали! звичайно усі. Що було и казати проти такому чоловікови з великого світа, а Слов'яне, коля ім довелосл слухати таких лекцій від протопоповича, мусіли повірити, що Галичане, суть облямом одного народу, що розложився від Нової землі аж по Карпати. Товариство „Січ“ було перше, що отворило у сім згляді Слов'янам очи. Не держало оно вправді окремі лекції для Слов'ян, не толкувало ім, через що вони так хитро об Русинах судити стали, товариство пішло практичною а певною дорогою, обявило перед другими слов'янськими товариствами внутрішнє и зверхнє життя руського народу, и Слов'яне у одному року пізнали хто се той народ, котрого сини у „Січ“ зібрались. Редактор „Страхопуда“ завязав був тоді вправді друге товариство „Основу“, у котре вписались всі протопоповичі; однакж се товариство не тільки що не перепинило адування „Січи“, але підпомогло навіть богато до того, що Слов'яне скоро и докладно зміркували, чим є наш народ побіля московського. Від сего часу и стали Слов'яне називати нас именем Русини або Українці, членів же „Основи“ Москалями.

Ми пригадуємо собі добре и не забудемо ніколи, а якою прихильністю витали вони кожного разу товаришів „Січи“. На в акладах вились усі Слов'яне, а жив'ю! и слава! не уставали. Був віттак соштерг слов'янський. Січовикам звелено вести до влодобы якусь річ. Товариш „Січи“ правив об з'єднанню усіх Слов'ян федеративним ладом, немонархічним, неуніформним. Діло шло до того, щоб Слов'яне внавили, чи вони дійсно такі панрусєв, за яких их світ окликав, чи вони дійсно бажали б зректися своєї индивидуальности у користь московського народу? Відповідь була рішуча и откровенна: Федерация Слов'янська! Сеї програми придержуюцца Слов'яне, сеї и „Січ“, а віттак и нам не слід нічої держатись.

Головні помічники при редакції: *Г. Згарський. М. Косак. Др В. Лугаковський. Ом. Партицький. Др. К. Сумкевич.*

Властитель и одвічающий Редактор **Паталь Вахнянин.**

З друкарні Ставропільської.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предлаша вымосиць:

На „Правду з Додат-
ком: У Львові на р. 5 р., на
1/2 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р.
30 кр.; — по за Львовом на
р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р.
1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові
на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр.,
на 1/4 р. 80 кр.; —

ПРАВДА

иписьмо наукове и литературне.

по за Львовом на р. 3 р. 50
кр., на 1/2 р. 1 р. 80 кр., на
1/4 р. 1 р.

На саний „Додаток“: У
Львові на р. 2 р., на 1/2 р. 1 р.
на 1/4 р. 60 кр.; — по за Льво-
вом на р. 2 р. 50 кр., на 1/2
р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 30 кр.

Редакция и Администра-
ция під Ч. 453 1/4 (Галицька
улиця).— Рекламаци, неопечатани,
приймають ся на почті безплатно.

Циганка.

(ОПОВІДАННЄ С. ВОЛОХА.)

Що-то те кохання може, до чого воно не до-
водять, та ще те безпам'ятне! — Сказано: залю-
блений все одно що п'яний. Кажіть ви собі про
таке кохання що хочете здорові, а я заодно кажу
и казати, що превелике, безпам'ятне закохання
— а частенько так молодь кохаецця — тільки
згуба молодому хлопцеві або дівчині. Ніщо не
вгамує закоханого, ніщо ёго не зупинить; він не
бачить, не чує и не знає що дівця в окрузи ёго,
що робиця з ним; у ёго усе мов послуло, мов
померло; ёму здаецця, що він усе найкрасче ро-
бить; він женецця, щоб осягти те, чого серце за-
бажало, а й сам не знає, чого він хоче. Тут перед
ним пропасть, тут ёго смерть, — він не зважає
на те, не роздумує, не розберает: що и як, а вперто
иде на перед, падає в ту пропасть, губить других,
губить и себе — сказано як п'яний. От хоч би
й той Максим, що про ёго розказати хочу.

Я ще ходити не вмів, як вже сиротою остався
без батька та матери. Зараз після смерти матери
— нехай їй земля пером — взяла мене тітка за свого;
бо в неї дітей не було, один одним син, Максим,
одноліток зо мною. А сама ж богатьня була. И
що то вже хороший та чепурний парубок виріс з
Максима. Високий неначе явір, молоденький, чор-
нобровий, кучерявий. И погляд в ёго ясний та
веселий немов у сокола, що під небесами літає.
Куди ні піде, чи гуляє с товариством, чи так по
улиці ходить, то не то-що молоде а й старе ди-
виця на ёго и не надивця. Та хода пишна, той
стан високий, ті кучерки та вусок чорнявий, що
тільки-що засіявся! Хороший був легінь тай годі!
Було, гуляє по весілях, по храмах... усюди пер-
ший парубок. Дівчата, Господи! як пчолы до пов-
ного цвіту до Максима линуць, а ёму байдуже,
тільки всміхаецця. А матері, то вже коло мові
тітки так увиваюця, так ходять, самі не знають
де її садити. Та й покуття, здаецця їм, для Ма-

ксимові матери за мала почесть. Тільки смилівці
сватаюця з нею.

То буває після храма або весілля питаюця
тітка в Максима:

„А що, каже, соколику, добре гуляв?“

— „Ще й як, и ніг не чую,“ одвітує Максим

„А котру ж сподобав? Чи не Кирилову Ганну?“

— „От також!“

„Або ж вона не хороша, не богачка?“

— „Не тільки світа що в вікні, може й краща
є за неї.“

Та тітка тільки всміхнуця, та весело пове-
дуть очима по хаті. А Максима серце молодеє ще
й не чаруецця.

II.

Ми з Максимом дуже кохались. Було, чи на
весілля, чи так куди с товаришами, идемо все ра-
зом. Иде він куди — мене за собою кличе, иду
я — ёго кличу. Один другого не покидаємось.

Аж одного разу запримітив я, уже мій брат-
чик кудись и без мене ходить, та все крадьком.
Прийде було в вечері, кладемося спати, а Максим
за кріс, оглядає, чистить, набиває та й кладе коло
себе и сам кладеця неначе то спати. Засну я,
пробуркаюсь в ночи — ёго вже нема! То гадаю
собі ранком: щоб то міні не знати куди він отце
ходить! Подумаю, та берусь за діло.

Одного вечора поклався я, поклавсь и Максим.
То я ніби сплю — хрюлю, а він тихцем встав,
перекинув кріс через плече та й потяг. Устав же
й я, та за ним наизцем; тільки збоддалеки, щоб
не побачив. А він иде берегами по-над Бистрицею,
иде та співає як Добуш до Дзвінки на вечерки
ватагу водив. Місяць світить, небо зоряшлыве,
видко як у білий день. Де-де піде луна від ёго
пісні, де-де соловій защебече, затёхотить. А він
поспішає понад крутими берегами, а віттак взявся
полониною по-під ліс.

Під лісом стояла мала убога хатина, аж до
землі присіла, похилилась. У ній жив від десятёх

ровів циган Джуван з мінкою Флорою та дочкою Марою. Джуван був ковалем на усе село.

Оттут недалеко тої хатиши, під явором високим, став Максим, свиснув раз, переждав хвилиночку, свиснув у друге, а потім и в третє. — Ніхто не озвався, тільки луна розляглась по темному лісу. Максим пождав ще часиночку и каже:

„Мабуть спить, моя чорнобрива, треба її розбудити“ и видійшовши глибше у ліс, гримнув ис криса, аж листя посипалось з деревини, а далі и підійшов під явора. Тут уже стояла Мара хороша, хороша, як зірка на заранню. Личко в неї румяне, мов небо до схід сонця, очи чорні так и лискають, а брівоньки, сказати б дві п'явки впились. Станочок високий, сама ж як ясочка в'єцця.

„Се ти Максиме?“ озвалась с тиха.

„Се ти Маро?“ Тай обнялись. А язир аж віти свої розхляє, а у соловія аж голос у груди завмирає, щоб наслухатись тієї любі та тихої розмови. Весело жити молодим на світі: зійдуця, заговорять, то и природа неначе при них инчою стає, помолодніє; а прислухався, здавця, на острішку пара голубів гуркоче, в'ючи собі тепле кубелечко.

„Кохавш же ти мене?“ прощобетала Мара тихенько.

„Квіточко моя прегомая!“ каже до неї Максим, цюлюючи її. Як би не кохав, так по-що ж ходив би сюди та викликував тебе свистом та стрілом ис хати. Тай як не кохати? — Хиба в де красча за тебе?... Ні серце! И у пісні про красчих не співають!“

„Ох, як в тебе серденько б'єцця!“ промовила изнов Мара, притулившись до єго грудей. А Максим неначе причарований, нічого вже не чує нічого не знає, хибай що та циганка єго кохав, що так дуже про вірну любов у єго допитувця, говорить, жартує, смієцця та забавля єго, поки аж на сході зорі не побліднуть.

„В завтра дождатиму тебе!“ каже Максим Марі, а вертаючи до дому, заспівав собі:

„Відси гора, відти друга,
А там долинонька:
Межи тими гороньками
Моя дівчинонька;
Мушу гори прорубати,
Долини зрівняти,
Щоби мині було видно
Аж до її хати.“

III.

„Ей, братіку,“ кажу я рав до Максима (а ми братьми викались), „се твоє безголов'я та ковалівна.“

„Що за безголов'я?“ та крикнув Максим, узлостившись на мене, „Що за безголов'я?... Хиба те, що вона мене кохав, душі в собі не чує?“

„Душі в собі не чує?... не вір с'єму братіку. Ти душі в собі не чуєш з великого закохання, а вона мабуть не дуже. Та ще й циганка, от-що!...“

„Циганки вірне кохають! а про мов безголов'я ти не журись...“ Тай піде собі од мене и вже так заповонів гнівом, що й через три дні до мене не заговорять.

А я чував од людей про сю Мару, що вона та кохалась вже из якимсь циганом, та ще й тепер мабуть єго не забула. Старий Джуван не хотів віддати її за єго тому, що він убогий був. И пішов молодий циган у світ широкий добра, грошей набувати, а перед Марою поклався, що через три роки верне, та одружиться з нею. Люде знали про те, бо и чули нерає, як Мара, сидачи пізнім вечором на призьбі, виводила сумним голосом пісню:

Вітер віє, вітер віє,
Вітрець повіває,
Тужно мині оамісіцькій,
Серце умліває.
Серце мов, серце мов,
С каміння твердого,
Чому ж ти ся не розпадеш
З жалю великого?
Ой поїхав мій миленький,
А у мене туга,
Коль б єго не любила,
В доріженьці друга.
Згадай милий загадочку
И дивні слова,
И яка була межи нами
Любая розмова.
Яке було запізнання,
Яке закохання,
И тяжке и сумнеє
Нашеє розстання.
Ой мій милий чорнобривий,
Де ж ся забавляєш
Чи та люде відраджують,
Чи вже инчу маєш?
„Ніхто мене не вірадить,
Инчої не маю,
За тобою гину-тужу,
О тобі думаю.“
Вітер віє повіває,
Лози нахиліє:
Тужно мині за миленьким,
Серце умліває.
И я тую довгу осінь,
Переосіную;
А милого чорнявого
Не перебаную.

... І більше було видно на ній туго за милцею, як ту дивну веселість закоханої дівчини. Як жгає і Максим про рушники, про весілля з нею, що то так люба укладав собі в своїх думках, то вона мов не своя стане, мов уся пожелоне та аж сльусиця та просиця, помдати, одмовляючись, що ще не пара з батьками умовляти, що вона ще не надівувалась....

*

Якось вже після Покрови Цигане, вештаючись по-над Бистрицею, шатром стали за нашою Кирнібабою. І що там вже циганства того було обдертого та осмаденого! Тільки один між ними молодий циган пишній, ставний та хороший, дарма що циган.

Із сього часу и Мара нічою стала. Бувало що вечора вибігає до Максима під явора, а тепер не раз простоїть Максим и цілу ніч самісецький під явором, висвистуючи та вистрілюючи, — ніхто й не одгукнеця. А як коли й виїде Мара до ёго, то вже не та що давище. Не увиваця вже коло ёго, як передже, не такі любі її слова, як колись. Тільки Максимови здаецця заєдно, що вона ёго однаково кохає. И постоїть троху, скаже що, або й ні та, одмовившись то сим то тим, піде нібито до хати, а тут нишком зіходиця на сим молодим циганом, що притяг за кодром циганським під напу Кирнібабу.

И сумний та задуманий став Максим. По цілих днях думає, щось придумає, и по ночах не спить. Підозріває Мару за зраду и сам боїцца того, боїцца и слогадати щось неперного про свою любу. Вижидає сеї хвилі, щоб зійшовшись з нею розспитати про все. А зійшовшись и забуде питати, розчарувавшись її привітами, її поглядом, що неначе подрмля груди роззігріє, розум заморочить. Мучаця він в своїх глибоких тяжких думках, тільки й полегшає ёму, як піде по полонинах, постоїть коло її хати під явором, заспіває, загодоить жалібну яку пісню...

„Що тобі Максиме?“ питаю ёго раз; а він блідий та сумний. „Чого так закурився? Кажі, може я тебе пораджу?“

„Ти вже мині не порадиш.“

„Щож такого? Хиба мож: Мара що небудь недебраго починає?“

„Не знаю, що вона зо мною починає, а вже третій вечер, як її не бачив, — не виходить.“

„Так ти бігати и журився! Невиходить, то бувай здорова! Хиба тільки смієш що ввіди? Хиба ж

у нас мало дівчат хороших и яких хороших, нестидно б и панови сватати. От хоч би Наталка або Васелина! Гарніці за твою пишанку! И попадяка не красча від них.“

„У тебе воно так, а у мене ні. Нехай тобі буде Висельна и Наталка ще й Мотра, нехай будуть красчі, а для мене Мара на увесь світ! Тільки й щастя для мене що вона!“

Сумно мні було слухати такі речі. Я додавав, що Максим покохав Мару всею душею, та ще яку Мару! негідницю, що тільки вміла причарувати серце молодецьке, заколотила вік молодечий, а не хотіла поділитись долею, поділитись щастям..

IV.

Пізно вже було в ночи. По селі тихо, и на вируги села тихо. Все поснуло. Тільки цигане ще не сплять. Біля шатра ватра горить а до окола сидять вони; де-хто люльку курить, де-хто и так сидить, гріє руки над огнем. Полонина довгими лядидами чорний котел лиже, що над ватрою висить. Ніхто й слова не промовить — усі мовчать; тільки в шатрі стара циганка ис кимсь розмовляє.

Червоний місяць золотим решетом за ліса поволи видливав на темне небо, та освічав усю землю. Ясно блищала Бистриця, мов сріблом посидана. Геть-геть видно полонину, неначе білою памутинею густо засирану. Там ходить собі циган сам один високий, молодий, хорошеї ароди, самісіманий, неначе б ёму нудно було між другими циганамь; ходить — новось дожидає, и не може дождатись.

„А обіцялась, а не виходить! — А вже й пізно буде, вже й півні незабаром заспівають“, говорить сам з собою. „Чому ж її немає? Чому не приходить?... Може не любить, може з инчим сей вечер простояла?... А, може...“ тай задумаясь.

Аж там берегом поміж кущами хтось стрибнув. Пильно вдивився циган в те місце, тільки нікого не бачив, — кущі заіривали.

Аж тут изнов зашелестіло, та тільки вже из другого боку, біля ёго. Коли ж оглянеця — а се Мара.

„Серце мое кохано!“ покрикнув циган, „як же ти мене злякала!“ Тай обнялась.

„Ох, измучилась — та и бігла я до тебе!“ промовила Мара вприваючись з рук хорошому цигану.

„Садьмо ж, мое серце! Що нині так побачаємо, а завтра уже ніхто нас не розлучить.“

„Тай, серце,“ наже Мара обнявшись з циганом „завтра ніхто нас не розлучить! Завтра утінемо

від батька, що не хоче нас у парі бачити; завтра я твоя!" И стались обніматися.

„Так завтра?...“ почала знов Мара. „Чому ж аж завтра?... Ні, нині вже, нині не верну до хати мого батька, що затрує моє життя, що зав'язує нам світ. Ні не верну!... На край світа с тобою полину, полинемо як голубів пара!“

„Ох, любочко ж моя, краде маліваня! Та нині...“ и не доказав; изза кущів мов дисканка диснує кріс, а циган трупом повалився на землю. „Ні! нині ні, и завтра ні, и ніколи ні!“ роздався сильний голос изза куща. Се був Максим.

V.

Минають дни, минає й тиждень. В хаті у ковала Джувана невесело стало, сумно та тихо мов у гробі. На постелі лежить Мара недужа, бліда неначе стіна, ледве дише, уже й смерть за плечима. И хто ж би спізнав ту хорошу перехорошу циганочку с чорними бровами, с чорними очима? Се не вона, се тінь її, сказати б. Лице жовте мов у мерця, немає на устах того веселого усміху, нема сеї свіжости дівочої, що колись мов пахуца повноцвітна рожа чарувала молодечі серця; очи глибоко запади, не ссяють тим жаром люб'язням; блисконуть тільки колись, не-колись, неначе догоряюче світло. Биля неї сидить Флора, мовчки дивниця на свою єдину дитину, що мов підкошена квіточка на сонці вяне та сохне. Дивниця и сама себе лякаєця. А дрібні материні слези гарячим жаром падають на зморщене лице, на білу постіль. Дни минають, минають и ночі, а вона сидить и не відступає своєї безталанної одиначки.

Було се вже пізно в вечір. Блідий місяць лаяно світив в вікно. Далеко видно вікном. Сніг блищив на полонині. Пильно дивилась Мара в віконце, лежучи непорушно на постелі; а думки її поспесілі літали по-над берегами золотої Бистриці, літали шукали хорошого цигана, єго карі очи, рум'яне личко, нагадували єго любі речі, горні поцілунки... нагадували вечір той страшний... смерть єго... И вздрігнулась Мара, злякалась сама себе... и тяжко и болящо стало їй на серденьку...

„Чому ж я не вміраю? Чогож я ще живу на сім світі?...“ промовила с проволя неначе на силу; а слези так и ринули, „Пожди хвилиночку... пожди любий... а ніхто нас вже не розлучить!“

Стара Флора дивниця на неї и тяжко, тяжко зітхає. Материнє серце розірване, закровавлене билось и мучилось у грудях.

И ті слези перестали вже котитись; а на стомлені очи найшов тяжкий сон. Тільки Мара не

спала. Росчервонилась, роззярились, розкинула руки на постелі. Високо піднімалась грудь дівоче, а запалі очи поглядали заєдно крізь вікно у місячну ніч.

Нараз дався здалека якийсь голос чути. Мара трівожно підвелась на постелі и стала наслухувати. Се співав хтось пісню, жалібну, сумну... Голос кріпшав щораз, неначе приближався до шатра циганського. Мара ще гірше затрівожилась, зірвалась, с постелі, полинула до вікна, а до неї залетіла пісня:

На високу полонину
Ясна зоря впала:
Израдила мене мила,
Щоб долі не знала!

„Се мені значить! Се Максима пісня!“ покрикнула недужа не своїм голосом, а там и повалилась нежива на поміст. Мати обняла її уже мертвою....

С тої пори, як над Бистрицею поляг циган за вірне кохання у ніг свої любі Мари від Максимова кріса, мов не своїм став Максим: блукав по горах, по полонинах, рідко коли заходив до хати, та почорнів неначе земля, що й не пізнати, що се колишній веселий легінь.

Було се в п'ятницю. Тітка сиділа за креслами та раз-у-раз поглядали на свого сина, що сів за столом обперши голову на руки. Тітка примічали що в Максима журба якась серце залягає, та и стали допитуватись у єго за смуток той. Тільки не почувли вони слова від Максима. Він не чув и допросів материних, потонувши в тяжку задуму....

Нараз зазвонено в церкві. Сумний гомін дзвонів роздався всюди. Ми перехрестились, тільки Максим не поклав креста на собі. Неначе громом вдарення похилив він голову ще низче, а там задрожав увесь неначе та трепета білолиста від змного вітру.

„Що тобі, сину, що тобі?“ питали стрівожено тітка, припавши до свого сина.

„Нічого...“ відповів Максим повільно, зводячи голову та пильно дивлячись на неньку свою.... „Се— вона вмерла!“

„Хто сину?... ні, се мабуть Джуванова донька?...“ А він повалився на лаву неначе мертвий, неначе убитий.

Довго припадали ми с тіткою, довго відтирали єго, и вже на силу дочутились....

Смерклосья. — Максим одягся мов на весілля, кресче вже не мож и кріс перевісив через плече, и певні пера повтняв за бриль.

„Нене,“ важе підступивши до тітки, „пійду погуляти!“ тай поцілював тітку в руку, а сам блідий, блідий, аж страшний.

„Чогож ти пійдеш, сину, ти ж не здужаєш?..“

„Здужаю, нене, пійду!“

Тітка хотіли ще щось казати, так ёго вже й небуло. Чудно якось здався міні Максим, дуже чудно, та незабаром пішов и я за ним у слід.

На дворі було ясно. Сніг лициця, искриця проти місяця, тихо всюди, тільки під ногами мороз скрипоче. Максим прийшов на кладовище. На могилах, снігом покритих, білюцца хрести. Тільки одна висока могила свіжо насипана чорніе. Се могила Мари.

Максим підійшов до неї. Як не кине собою до землі сирі, як не стане голосити та обнімати сю чорну могилу! Господи, аж волос вянув на мойй голові, и жаль и страх!...

„Прости міні Маро, прости міні люба“ голосив він и знову встав, и знову падав та просився: „Прости міні, прости!“

Довго так було, довго бився-побивався він нещасний на могилі Мари, а далій затих, прилягши до землі. „Максime!“ кликнув и стрівожений, а ту як не грюкне кріс — тільки ёго и стало!...

Через три дни положили Максима біля Марині могили.

Готур.

(Подав И. Верхратський.)

Готур або глугий рабель (Tetrao urogallus) належить до курей (Gallinae, Hühner) и то до родини Тетер (Тетера, Tetrao, Waldhuhn). Він є один из найбільших птахів, що у нас виводяцца. Самчик (Півень або Токар) буває більше як 3 стопи довгий, а в розкрилю тримає 5. Брови в него бородавчасті, червоної барви. Під горлом має пера продовжені в густу бороду, хвіст довгий заокруглений, Голова, шия и гребет чорні, поціясто обпилені, крила каштановато-брунатні чорно припорішені, грудь зелено-блестяча, черево и хвіст чорні з білими плямками, в пасі с кожної сторони також біла латка. Самчик (Готка, Гетка) є значно менча, лиш 2' довга, рудава, чорно и біло плямиста. У обох дзёб короткий, товстий, без восновниці (Wachshaut), синяво-білої краски, покрити відрієні опірені; крила короткі, а хвіст росточистий, подібно як у индиків. Стопи ніг попелясто опірені, пальці нагі по боках гребенястим рубцем вприподоблені, палюх короткий висче осаджений від пальців передніх.

Готур замешкує погористі околиці сіверної Європи и Азії. Пробуває в лісах чатинних и то зазвичай в найнедоступніщих місцях. Яко птах дуже полошливий пересідує він звичайно по верхках дерев, и лише за жиром злітає иноді на землю. Пунлі и молоде бростта дерев, всілякі вела, ягоди, бува, жолудь, слишки, комахи и т. п. річи суть ёго улюбленим кормом. Подібно як когут домашній пробуває и готур в товаристві 6-12 самиць (геток), котрі стереже дуже пильно, іменно під час споловання. Другого самчика не терпить в своїм окрузі, а стрітивши суперника веде з ним завятуцу борбу. Так, як самці дуже одважні и бойкі, так суть самочки дуже смиріні и боязькі. Сполованне або так зване токованне відбуваєцца на весну. Тоді то самець (в Самбірській званий „Токарем“), обравши собі попереднёго вечера еще догідне місце на дереві, починає вже перед досвітом свій дивний спів. С початку болботає уривано, віттак чим раз частіще и голосніще, потім клеотнувши сильно видає шипотливі тони, подібні до тих, які повстають, коли клеплять косу. Гедки, почувши болбот, злітаюцца до Токаря з місць часом на пів милі віддалених, и чим сильніще и скорше болбоче, тим сильніще обуджаєцца в них бажанне до ёго приблизитися. З неописаною споростю передітають кодо ёго, одвічаючи на зазів свого султана нискотливим кокотаннем: Гот! Гот! Гот! Токарь іх не бачить, однак, чуючи іх відклик з напруженою поставою, розточивши хвіст и розчепіривши крила, чим раз пристрастніще виголошує свою любовну пісню, при чім вищравляє дуже дивні и нагальні рухи. Так, як инчим часом Готур дуже прозорливим є птахом, так в пору токовання, в своїм захваті любовним, не видить и не чує зближаючогося небезпеченства, и легко давця стрільцям підойти, котрі то и найрадніще тоді на ёго полюють.

Самочка гніздицца в корчах. Звичайно зносить 6—16 яєць білих, жовто-рябих в кубло, вигребане в землі, и недбало вистелене листом. Молоді виклюнувшись з яєць суть спосібні самі житися; готка однак веде іх довгий час. А навить пізніще, коли підлітками стануть, держацца ще довго старої, а такі стадка малі зовуть селяне гунями. М'ясо Готура є дуже скусне; тай штука важна, велика. (Самець важить 9, ситий навіть до 20 *℥*, самиця звичайно 4 *℥*). Тому то полюють стрільці на ту птицю з великим залюбованнем; однак полівання на старих, як згадано, для іх полонявности и за для того, що пробувати звини по місцях тяжко недоступних дуже трудне, и майже лише під час токовання можливе. Моло-

днх легче дістати, їх наздоганяють звичайно псами на пінці. Малі потята даюцца легко підгодувати всіляким зерном; менше їдять гречку дуже радо. Освоити однакж не даюцца; для того те підховавши б'ють їх звичай на печемо.

До Тетер у нас живучих належать Тетерець або Тетерюн (Tetrao tetrix L. Birkhuhn) також диким куром прозаний и Рабець або Орябок (Tetrao bonasia L. Haselhuhn), котрих спосіб життя подібний як и у Готура. Всі Тетери мають дуже скусне м'ясо; а мисно Орябка цінять сманії (смакуни) з того згляду дуже високо.

НА ПЕЧИ.

Ти дома молотив горох,
А я ся гримав, тріскав, брате,
По Німцях доленьки шукати.
Ходив я навіть до Волох,
Ва й за шкляни тиролські гори,
На решті навіть я до зорі
Ходив, вбдывався в день, ночи,
А доля — дома на печи.

Федьковиз.

Уваги над ухвалами Комисії

ДЛЯ УЛОЖЕННЯ УЧЕБНИКІВ РУСЬКИХ.

(Конець.)

Комисія ухвалила на першій місци уживати применники (предлоги) е и з після засад фонетичних. Ухвала тота, цовзята на самім вступі, вимагала в консеквенці повести и дальші зміни після засад фонетизму. Тимчасом фонетичних приміт вийшло в порівнанню не много. Принято після фонетизму: придохове в (вбнъ), в замість етимологічного л (писавъ, стовпъ), ѣ замість етимологічного ѓ (мѣдъ, принѣсъ), наконець ріжницю між звуками е и є.

Зміни тоті не много хісна принесуть для розвою нашої бесіди. Вони суть незначні и не вникають в саме нідро етимологічної правописи, якби те на примір сталоь було через викинення букви џ. При тимъ уступки, поділані Комисією на користь фонетики, суть тільки половичні. Коли Комисія узнала ѣ за знакъ фонетичній и єго уживати каже замість етимологічного ѓ, то треба було знак той завести всюда там, де чути звук м'якого і, и пр. по самогласних замість џ: краѣ, доброѣ, моѣ. Вже Осадца в суцїнних писавъ ѣ замість и також в заименниках: моѣ, твоѣ; а староруських пам'ятниках наших писано и в при-

ложниках ѣ замість посамогласного и: доброѣ, милоѣ. Теперішня ухвала Комисії зносить не тільки те, що на користь нашого язика уживалоь доси в книжках шкільних, але вона еще и се не приймає, що за собою повагу многих віків має. Звертаю увагу на те, що правопись в слові доброй не узглядняє ні етимології (в старословянським язичі замість и стояло ѓ), ні фонетики. Форма доброй в собі правописне curiosum, винайдене нашими етимологами задля зближення до російської правописи.

Комисія задержала у своїй правописи три етимологічні знаки: Ъ, Ї, Ѣ.

Для чого на кінци слів Ъ задержано? не знаю. В старословянським язичі таке Ъ яке самогласна було конечно, однако нині непотрібно паперу забирає. Задля етимології повинні ми знак Ъ уживати радше там, де воно було коренне, в коренях слів, як рѣвати, сѣсати и т. д. Се коренне Ъ лишило до нині сліди по собі и перейшло в похідних словах на и (ѡ): вир-и-вати, вис-и-сати и т. д.

О ѡ говорив я в попереднім артикулі. Наші етимологи не пишут ѡ там, де того етимология вимагає (по г, к, х), столы, роды, тыхъ, самыхъ и т. д. З духа язика руського ніхто не годен винайти правил для писання тої букви.

О сомогласній Ѣ також вже говорено. Етимологи галицькі пишут Ѣ не тільки там, де етимология наказує, але часто и против етимології, як у наклоні приюжниця, на пр. добрым замість добрым, доброй замість доброй и т. д.

На сих увагах закінчаю мою статтю. У минулих рочниках „Правди“ справа правописна вже стілько разів була порушена и пояснена, що хибати на ново повторати приходило, що вже сказано було.

Рафалович.

Д о п и с ь.

(З Буковини). Доносив я вам, що в министерство цівроку тому завізвало нашого Ю. Федьковича, щоб подав він проєкт до уложення руських учебників для шкіль народних у Буковині, так знайте, що теж в. министерство одкинули подацій п. Федьковичем проєкт, не обьяснивши ні одним слівцем причини, для ачеї се робить. Поступок сей дозбавив нас на довгий час надії на поліпшення народних шкіль и більшацца просвіти між народом. Ми, що бачили проєкт сей и читали нароком для в. министерства паном Федьковичем зложені проби,

будучих учебників руських, мусимо объявити, що одно й друге було списане відповідно нашим потребам, а именно углядаючи тукраві особици и ступень образованности нашого сільского народу. П. Федькович, жившиись з народом и вирозумівши ёго далеко красче чим хто другий, клав найбільшу вагу на те, щоб учебники були зложені на чисто-народній мові, без прямицу чудної якоїсь книжної, котрою наука шкільна тільки спинавця. Тим часом, о скільки догадуватись можемо, осудження проекту п. Федьковича попалося перво в руки такому чоловікови, що поза мертву старословинцину чи церковцину и оком не глянув, нашої мови не тямить, а може и намагає тихцем до московцини. Такій людині проект п. Федьковича подобатись не міг, и таким світом лишень обьяснити дасця, чому в министерство не хотіло взятись за реформу шкільну у нас по гадці п. Федьковича. Посол буковинський п. Ковач правив на 16-ім засіданню сеймовім, що ряд уживає примусових середків, щоб наклонити народ наш до посилання дітей до школи, и глядав у сему причину неохоти народу до ереговання шкільних закладів. По нашій думці не треба звиняти сю неохоту наших селян в такий спосіб. Ми мусимо навить сказати, що ряд не навелів ніколи народ наш до закладання шкіл, а властиву причину, що селяне відвертаюця від науки, глядатимем заедно таки у самім уладженню шкіл, а именно в лихих и дуже лихих учебниках. Діло стоїть тепер на тім, що ми усякими силами старатись винні, щоб в министерство дало нам автономію в річах шкільних, щоб воно на спосіб вашої комісії до уложення учебників зложидо у нас товариство, котре б могло свобідно и відповідно потребам занятись просвітою народу. Людей до сего у нас стане, и сили як самі знаєте у нас будуть. Ми повинні сей час, поки в министерство не рішилось на сей або другий проект, взятись горячо за діло, списати меморіял зглядом стану шкіл наших, и подати ёго чи те на руки консятора нашого, чи таки впрост до министерства. Ми сподіємось, що в висчих сферах порозуміють, чим в народня и тільки народня просвіта, так само як и нам чуєця вона с кождим днем щораз більшої ваги. Наші сусіде Волохи пораюця добре коло винародовлення нашого, и винародовлення те мусить ім удаватись по тій простій причині, що селяне наші не прийшли ще до самопознання народнёго. Интелигенцию страхують вони заедно тим, що в той сам час, коли станєця вона руською, буде мусіла и унію прийняти. Таким побитом робяця, що у нас одна частина просвіченої верстви чураєця русчини и відгриває ролю перекинчиків

волоських, не тямлючи, що 12 миллионів нашого народу исповідує православие, хоч и розвинуло у себе широко не друге а тільки щироруське життя.

Любо приходять міні зганути на сім місци и за „Співаник“ п. Ю. Федьковича, виданий отцо товариством „Січ“ у Відни. У сему дільци підложені під народні Українські мотива лісні школярські так до ладу и складно, що сподіємось наші школярники переймуть їх небавом. До сіх пор вдився по наших сільских школах звичай не злий, себ то учити молодіж співу церковного, тільки ми ніяк не можемо увірити себе, щоб крилосним співом можна розбудити и викохати в дитині почуття народне, котре більш спосібне охоронити її перед винародовленням, як та вишколена любов, що набуває її молодіж наукою співу церковного. Незапечена в се правда, що церков и обряд спасли наш народ по части від винародовлення, однакож правда ся тільки для того в правдою, що ми не дбали по нинішній час богато за те, щоб и через що другого народ любив свою окремішность и обставав за нею. Отце завдання нашого часу, и тому кладемо ми так велику вагу на просвіту в чисто народнім духу.

Поділяюсь з вами ще и тою вісткою, що у нас думано якийсь час о основанню письма літературнёго. Чи публіка наша вдужала б удержати письмо таке, и чи с хісном було би відділювати сили наші літературні від галицьких сил, — я поки що мушу похибуватись. Красче буде, здаєця міні, лучити їх на тепер в однім органі.

В І С Т І

Недавно тому (3. грудня) відбулись на Львівський „Руській Бесіди“ загальні надзвичайні збори. На порядку денному був вибір контролора, регулярия для випожичальної книгови іп арє, запомога для групи театр. п. Моленцького и внесення, тикаючі піднесення добробиту „Бесіди“. Контролом вибрано п. Клемертовича, регулярия прийято, а палу Моленцькому даво 150 зол. При сім интерпелювано виділ, який правний стосунок заходить поміж „Бесідою“ а директором театру, и чому Бесіда не постаралась сама о концесию давати представління так, як се було давніше. На перше одвітив виділ, що п. Моленцький в зовсім заласжним від Бесіди, навить так далеко, що кождий кусень драматичній мусить переходити через цензуру виділу театральнёго; на друге, що він готов кождого часу о таку концесию постаратись, а не здіав се для того, що не хотів платити податку від такого приволю. Відповідь ся не могла вдоволити нікого, тим більше, що поваяк нам звісно, Бесіда платяла сей податок хоч и не мала концесії. Під кінець оживились трохи збори, коли академики наші зантерпелювали виділ, чи він прийматиме на будуче кождого з них, коли сей зі-

стане припоручення віділові через кого небудь с членів товариства. Інтерпеляція ся жадала зміни статутів и не могла бути обговорювана в браку двох частин притомних членів. В інтерпеляції сеї вийшла зараз и друга, а именного виділа (ut facta loquuntur) деяких академиків, котрі зачисляюцца до народнїї партії, не приймає до товариства, а держить їх в завішенню навіть місяцями цілями, коли противно (ut facta loquuntur) всіх неукраїнофілів майже stante pede приймає. На те взявся відповідати п. Ковальський, розгорячився проти Українофилству, став навіть обиджувати декого, зістав обидженням, и був би вложив булаву предсідательську, наколи б крид. Панликів усю річ не був залагодив. Збори сі мали дійсно вид соймків польських. Тероризовано навіть Українофілів, тільки надуманося віттак обмежити волю виділу в такий спосіб, що прийато висесення, щоб о прийаттю гостя виділа найдальше на другім своїм засіданню уже рішав. Дождатимем, чи поможе се що нашим ш. виділовцям.....

— В редакції „Правди“ можна дістати „Катехизис“ О. Селецького, одобрений архієпископом Намвняземським Осипом. Мова у ёму чисто народня и уклад відповідний поняттям дітей, тому и мусимо ёго припоручити нашим Родимцям. Ціна одного примірника (о 4 арк. друку) 15 кр. а. в.

— В надходячим Святим вечером запрошуємо до списування колад и щедрівок.

ВІД РЕДАКЦІИ.

Отсе вступаємо у четвертий рік видавництва „Правди“, органу, що ним по можности причинялися ми до розвою нашої Українсько-Руської літератури, и старалися заступити інтереси такого ж табору у Галичнїи. У „Правді“ поміщали ми, вірні програмови, взорові утвори закордонських братів, подаючи сим можливість наш. читателям познакомлятися докладно с Переяславо-Чигиринським наріччем, що визначилось богацтвом виразів и оборотів, найменше підпало посторонним впливам, и котрому муза Тараса и сучасні писателі Українські здобули первенство між другими наріччями. Поміщали ми и утвори всіх Буковинських и Галицьких писателів, що ступивши на стежку Маркиянову, на стежку народню, почули себе за одно з закордонською Українською братиею и зволили нас запомагати своїми працями. Сёго програму будемо придержуватись и на дальше. Галичина и Буковина здужають до єдинства літератур-

нёго з Україною, и те здужання хочемо ми виявити и заступити перед Словбянським міром посредством нашого письма. Нехай ніхто не жахавцца, що винесення Переяславо-Чигиринського наріччя до письменної, літературнїї мови буде получене с шкодою для нашого Галицького вислову. Писателі Галицькі и Буковинські, зжившись з народом, збуміють у своїх творах літературних подати нам все те, що красного и гідного наслідовання подібають у сёму наріччю. Галичина одзначає себе старосвіччиною, за те нарічче Українське роскошне, м'ягке и свіже, як и той народ, що пережив красчу историю, чим ми Галичане або и Буковинчики. Світ и знає уже Україну з її літературою. Докажімо и ми, що ся література, пересаждена до нас руками Маркияна, зжилась вже з нашим духом и видає здорові овощі. Вироблення окремішности якоїсь, на котру силилась Галичина з разу, показалось безхосенням. Галицька книжна школа, з семинарщиною своєю, не видала ні одного поета, коли противно ми з сёго часу, відколи література и у нас оперлась на народній мові, відколи перейняли ми, серцем и душею безсмертні твори Української музи, можемо ними похвалитись. Охоти до праці нам ніхто не відкаже, а сил прибуває у нас с кожним днем. Тільки сміло за діло!

„Правда“ виходити буде як и торік у чотирох аркушах що-місяць. Ціна липавцца та сама. По виданню 48-го числа розпочнемо з Богом четвертий рочник, запрошуючи ш. наших Родимців до предплати и присидання материялів. Усе те треба подавати під адресою: „Редакция Правди“ у Львові, ч. 453 1/4, Галицька улиця. Перше число розішлемо на показ даром, але дальші тільки тудий висилатимемо, з вітки предплату одержимо. Пригадуємось при тій спосібности тим ш. предплатникам нашим, у котрих предплата за минаючий рік досі ще залягає.

Головні помічники при редакції: *Є. Згарський. М. Коссака. Др В. Лукаковський, Ом. Партицький. Др. К. Сушкевич.*

Властитель и одвічаючий Редактор **Наталь Вахнянин.**

З друкарні Ставропигийської.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предлаша емисить:

На „Правду з Додат-
ком: У Львові на р. 3 р., на
1/2 р. 3 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р.
30 кр.; — по за Львовом на
р. 3 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р.
1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові
на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр.,
на 1/4 р. 80 кр.; —

ПРАВДА

цисьмо наукове и лшерашурне.

по за Львовом на р. 3 р. 50
кр., на 1/2 р. 1 р. 80 кр., на
1/4 р. 1 р.

На саний „Додаток“: У
Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р.
на 1/4 р. 60 кр.; — по за Льво-
вом на р. 3 р. 50 кр., на 1/2
р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 20 кр.

Редакция и Администра-
ция під Ч. 453 1/4 (Газицька
улиця).— Рекламы, неопечатані,
приймають ся на почті безплатно.

УКРАІНА.

(Уривок з романа „Живі душі.“)

Україно наша, непорочній краю! Хто не по-
кохає тебе, наша рідна ріднонько? Чиє чуле серце
не забьєця, як про тебе згадають, наша рідна
мамо? Кого ти не годувала своїм святим хлібом?
Чиє душа не упивалася твоєю живучою піснюю?
Чиє око не задивлялося на твої степи широкі. на
твої луки зелені, на твої байраки глибокі, на твої
темні бори, на твої високі могили? Скільки сили
висосали с тебе? Кому ти не давала життя віль-
ного, просторого? Хто не топтав твої землі? Хто
не поливав тебе своєю кров'ю? Кого ти не похо-
вала у своє нутро?..

И у тебе, широкий, вільний, благодатний, за-
можній, безкрайї, святий, непорочний краю, усім
знаходилося що дати, усіх ти удовольняв своїми
роскошними дарами, усіх ти вітав своєю піснюю,
усіх ти напував Дніпровою водою, усіх ти году-
вав своєю пшеницею, усім ти вільне хороше, рос-
кошне життя давав.

Яка ж тобі плата за це? Які твої заробітки?
Не важи! Молю тебе, не кажи твої плати! не по-
казуй своїх заробітків.

Сидить кобзар на роспутті, виспівує твою
історію, твою славу, а вітер навкруги розносить
сю пісню. Іде чумак за волами, розмовляючи, и
єго розмова про тебе іде навкруги. Могили суму-
ють по степах. Луки з вітром розмовляють. И
тисячами твої славні лицарі, твої славні Брути, твої
оборонці лежать у землі. Лежать вони, а слава
про них, твоя свята слава, не вмере, не поляже!..

Станеш прислухатись до далекої пісні коб-
заря, до сумної розмови чумака, як луки гудуть,
як очерети шумлять, як чайка жигиче, та могили
сумують, сумом охопить душу, важко стане, мо-
торошно, и думки як чорная галіч літають, та про-
ідають серце. На що я народився, щоб чути таке
про свою матір? Чого ти мене, мамо, породила?
На що ти мене колихала своєю піснюю приспіву-

ючи? На що ти мене забавляла, пахучим квітом
тішучи? На що ти гріла проти теплого сонечка?
На що годувала твоєю пшеницею? На що напувала
твоєю водою? На що чуле серце, щирю душу
дала? —

Земле наша, краю мийнї! Бесталанная мати,
з бесталанними дітьми!

Гляну на твої безкраї, широкий, рівний степ,
душа мов виходить на просторонь, мнї легко, мнї
широко, мнї просторо, мнї вільно, мов тій віль-
ній пташині на свободі. Геть, там на тобі росте
висока, буйна, чиста пшениця; геть, там на тобі
жовте жито половіє, розлягавця хвилями. А
далі — гречка забіліла своїм білим, медовим, паху-
чим цвітом. Ще далі — овси, ячмені; маки по горе-
дах цвітуть — красуюцца, та з сьєшниками своєю
вродою вихваляюцца. Усіх ти годуєш, усіх зве-
селяєш, и своїх дітей, и чужих людей. А тутечки,
як раз під мнєю, розляглася цілїна непечатає —
це скарб твої, укритий високими травами та паху-
чими квітками. Не чую я людського голосу, не
бачу я людського страшного слїду. Один ти тут
с твоєю худобою, один ти, благодатний степу.
Моя душа літає понад тобою чайкою — убогою,
тебе одного я бачу, на тебе одного дивлюся, до
тебе тільки прислухаюсь, одного тебе тільки й
чую....

Що ж ти мнї кажеш? Яка твоя мова? Яка
твоя пісьня? — Степ, поля! роскїш моя! Поч-
най свою пісню, кохання мов, укрите хлібом-
життям нашим.

Загуло; заколихалась трава и квітки; хля-
юцца один до 'дного колосся; заходили високі жа-
бани по шляхам битим и під таний степовий гомін
чую я:

— Працюйте, працюйте, мої рідні діти! Де
нема праці там и талану нема. Працюйте и кохайте
мене. Не цурайтесь мене, розверну вам усі свої
сили, увесь свій скарб, затигну свою гучну пісьню.
подарую своїми дарами, привітаю щарим вітаннем.
У мене, у полі усакому є воля, бо я й сам вільний,
широкий, просторий....

Пішов по степу степовий вітрець, пішов — покотився, потягнув да собою куряву, та бурян, та перекотиполе, зупинив розмову и сам вільний пішов гуляти по рівному місту, а там и жартувати став, нагнав хмару на небі, затулив ясне сонечко, а далі розгулявся, жартливий — нустина хмару и сонячне проміння охопило усю ширину.

Геть он там потагнувся густий, чорний бір. Нахмурився, стоїть собі, наче гадає важку яку думку. И молодий, зелений гай не тішить ёго. Піде вітер по лісу, почнуть вихатись гілля, почнуть тумитись, наче б братаюцца, наче б згадують щось, наче б шепочуть проміж себе. Почнеш прислухатись до цёго шопоту и зачнеш пісню-жалібницю. Співає старий про свою молодість, згадує давню давнину свою, згадує що він чув, що він бачив, кого він ховав колись у собі, кого боронив. А там зразу замовчить усе, наче б подивився бір навируги, и зачне плавати и голосити мов виражає когось до домовини.

А там стоять и сумують могилы роскидані. Стоять собі, мов вартові ті. Що вони стережуть там? чого вони сумують?... Вийдеш на могилу високу, глянеш навируги и сам засумуєш. Он там жонці жнуть пшеницю, а там косарі косять вівтки та травичку, а там чабан отару стереже, на гірлигу опершись, а там хлібороб за сохою йде, та пластами виворочує землю, а геть, там стоїть пишаний, високий, гордовитий, каменний будинок... Стоїть собі и смієцца, а у жонців лляцца кривавий піт, а у косарів наливаюцца криваві музолі... А будинок стоїть, та дивицца, та глузує:

— Працюйте, працюйте на утіху мою, а я не знаю праці!...

А могилы стоять та сумують, та просять: стережіть, стережіть долю — волю свою, талан свій, стародавнє життя своє вільне...

А за могилами розляглося село велике. Зелені садки повсихали, городи поросли буряном та кропивою, а люде, згорбившись від праці, благають собі у Бога талану та долі.

Загуде вітер, нанесе дощову хмару, заблискає блискавка, загрімає грім, и там, и тут, и усюди відклинаюцца й залунає мов с темної труни: Бог осудить неправедних судом своїм правом!...

Д. Сьєка.

Н Е Т У Ж И.

Перестань мила дівчано
Так тяжко тужити,
Потішися, бо гадає
Весна загостити.

Знов зацвітуть квіти красно,
Птички заспівають,
Всі серденька тяжку виму,
Сніг позабувають!

Якже мнї не тужити,
Сестричко миленька,
Коли в моїм біднім серцю
Зима студененька.

Там на віки сніг не стане,
Там так люто, мила!
Весна моя ровниєцца,
Як верне моєгяла.

Миленького я любила
Щиро и цірєнько,
Та він на дві половини
Розділив серденько.

Присягав ми любов щиро,
До другої ходить,
И так мене сиротину
Лий в розуму вводить.

Данило Млака.

ФЕДІР СМІК.

(Оповідання.)

Може вам лучалось зимою проїздити Поділля та ще у замітіль. Там же бо и зима: сніг покрив усю країну, мов білим рядом застелив, а вийдеш у поле: розділ без краю кругом білів, у далі сніг тільки и мрів, горбочки невеличкі, мов хвилі під легкий вітер на синьому морі колихаюцца, а навкруги небо на землю стивавсь. — Тільки де-де гаєк у далі, як тота ластівка у хмарі, михкотить. Піднімежесь метелиця: увесь світ з очей тобі счез казавбись, зачарував хто.

У таку куряву, та ще и вночі, довелось мнї проїздити Поділля. Сніг шматками так и лінив у очі, у миг; и слід засипало. Перед нами и коней не видати, и ми збились зо шляху. Довго, довго блукали, вже приходилось замерзнути, аж тут и господа. — Слава Богу и за се. — Навернули ми до господи коней попасти та дороги у добрих людей розпитати. Увійшовъ я під дах.

Господа — звісно корчма — велика, простора та и плюгава по трохи. Вітер крізь стінни так и дує; холод, що ніде и присісти. На стіні каганець тільки що блискає, а за столом сидить дідусь старик, покурює люльку, наморщив брови, насупився, и підперши руками голову, глядить понуро у землю. Підступив я до діда. Чей він мене на дорогу справить думаю. „Дай Боже добрий вечір!“ „Дай Боже здоровя“, сказав нерухаючись.

„А відкиля дідусю?“ питаю з далека.

„З відкиля? з цілого світа“, одрізав непривітно хрюпачим голосом дід.

Вийшла и жидівка з алькіра, та стала жидівським звичаєм розпитувати, з відки и куда ідемо. Говорю я, а ту заодно на діда зирк; а він, пильно, пильненько прислухуюця до нашої розмови, а лице ёго насуплене досі як небо похмуре становниця привітніше.

Прислухавшись до нашої розмови, обізвався дідусь добрячо: „Чи не с Хуторищ?“ „Та с Хуторищ родом“, кажу, тай підступив до діда ближе.

„Так я вас знаю, коли с Хуторищ“.

— „А хто ж ви дідусю.“ питаю.

„Та діда не знаєте, а Федька Смина може б ще затамили“.

— „Що? так ви той Федько з Вишнівки, що біля оконемського двора?“

„Именно той.“

Мене аж холодом перейшло. Як с такого гарного хлопця та такий хирлий дід зробився! И, бачите, заїздив частенько до мого дідуня у Вишнівку та там и спізнав Федька ще парубком.

— „Чого ж се ти таж зостарівся?“ питаю.

„Добре вам говорити в горазді“, відказав дід, покиваючи головою; „Недоля-неволя збила“. И важко зітхнув старий, аж самому моторошно стало. „Розкажи ж Федоре, кажу, куди бував по світу, та що діяв через той довгий вік?“

„Ось послухайте, коли ваша ласка; усю мою недолю розкажу.“ И почав таке:

Як самі здорові знаєте, не так колись у нас було, за панщини. Християнинові ніяк було жити, ні зарядитись ні дружиця по своєму, а у всім панська воля була. Від тої панської волі и мое лихо! — Батько відумер мене на шестому году, а я лишився тільки з матусею. Лишив батько и худобу, и хазяйствечко, и достатки, так ще ж, нікому було панщини одробити. Відкувались мамуня, одроблялись — так годі було. — Вигнали нас с хати, з ґрунту; забрались ми в мамуню до дядька жити. Добрий се був чоловік, так сказано: чужа хата не своя. Прожили ми там скілька літ, поки мамуню Господь на той світ покликав. У дядька були и свої діти; разом з ними я виростав, разом и грався. — Жилося всіляко, поки не виріє у парубка. Тоді трохи и оддихнув. — Було гулямо по вісіллях, заходимо и на досвітні и на вечерниці, жартуємо з дівчатами, а дівчат гарних чимало! И ся красна, и та моторна, и та чернебрва; а між усіма тани найкраща Пилипова Явдонька. Не дивниця, що ми и полюбались. Бувало зійдемося, и на вечерницях, и на вісіллі, а все вона тільки на мене а я на її

дивлюся. Буда хоч розгаждуйся, а все таки очі на неї впадуть; невидима якась сила так и тягне їх сюди.

Дідусь почав живіше розказувати, лице висохле, поморщене набирало життя, наче б молоділо; а око мlave, смутне засяло и кризь неґо виглядала молодеча сила, молодечий вогонь. Дідусь став наче не той самий, віджило в ёго придавлене серце. Він перестав на часину, потер чоло долоями, наче б думку розгажав, а віттак и став повідати: Оттак любились ми з рік, частенько сходились чи до керниці підбіжу, чи на вулиці зострінуся погугоримо, то и веселійш стане. Аж пішло мий на двацятий другий. Я и кажу дядькови: От дядьку, вік йде та не вертаєця; треба б одружитись, вже на порі.

„А котру хочеш сватать, сину?“

„От хоч би Пилипову Явдоньку, що біля двора“, кажу.

„Гляди синку, чи піде? Вона богатирка, а ти сирота, що б ще сорому перед людьми не набратись.“

„Піде, кажу, дядьку, піде, хоч богатирка.“

„Добре синку, так треба ще пана просить.“

З вечера скочив я до Явдоньки. Завтра, кажу, піду до пана просить, а віттак и старостів шлю. Порадувались тай розійшились, и гадки лихої немаємо.

Пішов я до пана, просити: Позвольте, паньоньку ласкаві, сватать Явдоньку, прошу. — А котру? питає. Та Пилипову, кажу, що оттут таки біля двора. — Ні, каже пан, не для тебе вона выросла, инчого маю я до її ґрунту. Став я благати. Ні, каже, тай ні. — Що тобі, каже, голому та босому свататись до богаток? Де в тебе худоба, достаток? Чим одробисся? — Що ні просня, що ні благов, ні тай ні. — На тім и стало.

Кажу я про все дядькови. — Що ж діяти, панська воля! Сватай другу! кажуть дядько. — Ніяк мені, дядьку, другу сватати. — То парубоч ще, кажуть. — Оттака мені порада!

Пішов я у друге до пана; куди там! Нагримав, ще и бити брався.

Я став, мов не свій; від людей втікаю, ні на кого и не глянув. И стала в мене нечиста думка, відомстити панови. Оттак запопав ёго раз у лісі тай прочуханку дав. Був би ще ліпше догодив, так посіпаки не дали.

Ні куди було мий вие дітись: до села вернути — а арешті прийдеця зогнити, коли не замучать!

Піду у чуже село, — так де ёго шукати? Куди йди — усе панське! Переловлять тай одставлять.

Нічого було діяти, чкурнув я за кордон. Там прожив с трохи, тай нова біда: прийшов реарутський набір, — взяли в салдати.

Двадцять літ тягали мене по всім усюдам. — Куди я небував та чого не видав? И на Варшаву ходив, и с Черкесами бився, поки калікою став. Тоді вже и пустили, другої біди закушати.

Без хати, без роду, ніде було и прихилитись. Усе тільки одна думка в мене: коби на рідню вернути, старі кости у рідню землю покласти! Не мож було и сёго, и каліку не пошанували б може пани!

Аж настав цичий час, дав Господь, панщина проминулася. Тоді я и вернув назад у Вишнівку. — Нема мині и тутка гяраду, а таки легше на рідні бідувати. От славою Бога та втішаюсь, що нашим дітям вже такого лиха не буде....

Скінчивши, дідусь замове, — задумався. Лице мінилось: то сумніло и змарилось, то молодець обвідживал. Раз пробились усі муки, а в друге заблесли очі, и дідусь весь страся. От вже и свитає, промовив він; треба вас справити на шлях.

Відіхали ми, щиро та тепленько опрестившись з дідусем! — И досі не зійде він мені з голови, и досі думаю: Чого та доля усім не однакова?!

Неогода.

НЕКРОЛОГ.

У листопаді 1869 року помер на Україні у городі Борзні, сином дідусем писатель давнішої школи Виктор Забіла. Був він багатого батька син, служив колись у гусарах чи кирасирах любив жити по панський, щоб гостювали в ёго пани раз по раз, як то в Україні не за давніх ще часів. Через се звівся неборак до тла, и останок віку дожив у сестри жалібниці на ласкавому хлібі. Добрий був чоловік з ёго и до простих людей. Своім крєпакам повибудовував хати порядні. Шевченко и П. Куліш любили в ёго гостювати, бо мав великий дар сміхотворства; вважали вони ёго за такого коміка в оповіданнях словесних, яким був ёго товариш по школі, Гоголь у творах писаних. Коли б доля поставила ёго за молоду між такі люде, як Гоголя, а не між офицерство, то вийшов би з ёго артист великий. У Галичині де-які співи ёго, як от: „Не щєбєчи солѡвєйкѡ“, „Гудє вітер вєльми в полі“, стались народніми. Мав Виктор Забіла від природи правдивий дар поезиї, та нікому було ёго підпірати и направляти. Через се в ёго піснях мало чистої, немішаної поезиї и доброго народнєго смаку, и про-те заслугує й він даки в потомства, бо ще тоді почав свої співи складувати, як Шевченка не було в словесности. За життя покійника Забіла критика Українська була до ёго надто жорстока. Гнівались на ёго за 1847 рік. Не мів оцінувати тих муз, яких тоді дізнали передовики Українські, та ще лестивсь до вельможних панів, що того не заслуговали. Мертвому ввесь

недорозум прощено; плакали по ёму ті самі очі, що с погордою на ёго хибі дивились. Здався він мертвий чистим первоцвітом Українським, що мов би на ёго и одна крапелька Української грізї не впа-ла.... Чистими слізьми брати по братови заплакали.

ВІСТІ.

— В редакції наші мож дістати „Співаник для дітей господарських“ виданий товаришами „Просвіти“ у Відни по ціні 10 кр. а. в.

ВІД РЕДАКЦІИ.

Сим числом закінчуємо третій рочник видавництва „Правди“. Перебулисьмо щасливо три літ, працюючи жоло рідної ниви, словесної, и радісно признаємо, що труди наші не лишлись без оочів. Коли и декуди тяжко приходило нам на сій трудній дорозі, потішало и скріпляло нас щирє узнання и численний уділ з сторони наших читателів, — и нині сміливо можемо глядіти на нашу будучність. Зацвила наша нива словесна свіжими та гарними цвітами, появились нові діятелі словесні, — а сердешна симпатія наших читателів кріпить и заочує нових працєвників. Ступаючи у четвертий рік видавництва „Правди“ не можемо неузгляднити тих численних бажань так з сторони наших читателів як и працєвників, що дійшли нас особливо останніми часами; домаганося почаству и доразно не з одної сторони нашої країни, щоб змінити формат „Правди“ на компактніший и догідніший, щоб заступити „Правдою“ хоч почасти аж надто великий брак книжок у нас. Не можемо запізнавати сих справедливих жадань и нині скло-няємось до їх задоволення.

То ж запрошуючи наших читателів до предплати на четвертий рочник „Правди“ 1870 р., — оповіщаємо заразом що „Правда“ на сей рік буде виходити місячними книжками в великім октаві обьєму трох великих аркушів; кождий випуск виходить с кінцем кождого місяця. С причини сеї зміни в нашім видавництві „Правди“ мусіло виданне остатнєго числа припізнитись, що нам III. читателі схотять ласкаво вибачити. — Мимо більших коштів, які причиняє нам ся зміна формату „Правди“ ціну лишаємо туж саму (3 р. а. в. 50 кр. на цілий рік; 1 р. 80 кр. на пів року; а 1 р. на чверть року.) сподіючись, що III. Родимці тим радніще и численніще нас підпомагатимуть. Пригадуємось при тій спосібности тим III. предплатникам нашим у котрих предплата за рік 1869 досі ще залягає.

Головні помічники при редакції: *Є. Зарський. М. Косак. Др В. Лугаковський, Ом. Паршицький. Др. К. Сушкевич.*

Властитель и одвічающий Редактор **Наталя Вахнянин.**

З друкарні Ставропигайської.

U 8053

III.

1869

3186248629